។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ទីឃនិកាយេ

សីលក្ខន្ធវគ្គដ្ឋកថា

គន្ថារម្ភកថា

ករុណាសីតលហទយំ , បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតមំ;
សនរាមរលោកគរុំ, វន្ទេ **សុគតំ** គតិវិមុត្តំ។

ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធភាវំ, ភាវេត្វា ចេវ សច្ឆិកត្វា ច;
យំ ឧបគតោ គតមលំ, វន្ទេ តមនុត្តរំ **ធម្មំ។**

សុគតស្ស ឱរសានំ, បុត្តានំ មារសេនមថនានំ;
អដ្ឋន្នម្បិ សមូហំ, សិរសា វន្ទេ **អរិយសង្ឃំ។**

ឥតិ មេ បសន្នមតិនោ, រតនត្តយវន្ទនាមយំ បុញ្ញំ;
យំ សុវិហតន្តរាយោ, ហុត្វា តស្សានុភាវេន។

ទីឃស្ស ទីឃសុត្តង្កិតស្ស, និបុណស្ស **អាគមវរស្ស;**
ពុទ្ធានុពុទ្ធសំវណ្ណិតស្ស, សទ្ធាវហគុណស្ស។

អត្ថប្បកាសនត្ថំ, **អដ្ឋកថា** អាទិតោ វសិសតេហិ;
បញ្ចហិ យា សង្គីតា, អនុសង្គីតា ច បច្ឆាបិ។

សីហឡទីបំ បន អាភតាថ, វសិនា មហាមហិន្ទេន;
ឋបិតា សីហឡភាសាយ, ទីបវាសីនមត្ថាយ។

អបនេត្វាន តតោហំ, សីហឡភាសំ មនោរមំ ភាសំ;
តន្តិនយានុច្ឆវិកំ, អារោបេន្តោ វិគតទោសំ។

សមយំ អវិលោមេន្តោ, ថេរានំ ថេរវំសបទីបានំ;
សុនិបុណវិនិច្ឆយានំ, មហាវិហារេ និវាសីនំ។

ហិត្វា បុនប្បុនាគតមត្ថំ, អត្ថំ បកាសយិស្សាមិ;
សុជនស្ស ច តុដ្ឋត្ថំ, ចិរដ្ឋិតត្ថញ្ច ធម្មស្ស។

សីលកថា ធុតធម្មា, កម្មដ្ឋានានិ ចេវ សព្ពានិ;
ចរិយាវិធានសហិតោ, ឈានសមាបត្តិវិត្ថារោ។

សព្ពា ច អភិញ្ញាយោ, បញ្ញាសង្កលននិច្ឆយោ ចេវ;
ខន្ធធាតាយតនិន្ទ្រិយានិ, អរិយានិ ចេវ ចត្តារិ។

សច្ចានិ បច្ចយាការទេសនា, សុបរិសុទ្ធនិបុណនយា;
អវិមុត្តតន្តិមគ្គា, វិបស្សនា ភាវនា ចេវ។

ឥតិ បន សព្ពំ យស្មា, **វិសុទ្ធិមគ្គេ** មយា សុបរិសុទ្ធំ;
វុត្តំ តស្មា ភិយ្យោ, ន តំ ឥធ វិចារយិស្សាមិ។

“មជ្ឈេ **វិសុទ្ធិមគ្គោ,** ឯស ចតុន្នម្បិ អាគមានញ្ហិ;
ឋត្វា បកាសយិស្សតិ, តត្ថ យថា ភាសិតំ អត្ថំ”។

ឥច្ចេវ កតោ តស្មា, តម្បិ គហេត្វាន សទ្ធិមេតាយ;
អដ្ឋកថាយ វិជានថ, ទីឃាគមនិស្សិតំ អត្ថន្តិ។

និទានកថា

តត្ថ **ទីឃាគមោ** នាម សីលក្ខន្ធវគ្គោ, មហាវគ្គោ, បាថិកវគ្គោតិ វគ្គតោ តិវគ្គោ ហោតិ; សុត្តតោ ចតុត្តឹស សុត្តសង្គហោ។ តស្ស វគ្គេសុ **សីលក្ខន្ធវគ្គោ** អាទិ, សុត្តេសុ **ព្រហ្មជាលំ។** ព្រហ្មជាលស្សាបិ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តំ និទានមាទិ។

បឋមមហាសង្គីតិកថា

បឋមមហាសង្គីតិ នាម ចេសា កិញ្ចាបិ វិនយបិដកេ តន្តិមារូឡ្ហា, និទានកោសល្លត្ថំ បន ឥធាបិ ឯវំ វេទិតព្ពា។ ធម្មចក្កប្បវត្តនញ្ហិ អាទិំ កត្វា យាវ សុភទ្ទបរិព្ពាជកវិនយនា កតពុទ្ធកិច្ចេ, កុសិនារាយំ ឧបវត្តនេ មល្លានំ សាលវនេ យមកសាលានមន្តរេ វិសាខបុណ្ណមទិវសេ បច្ចូសសមយេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ លោកនាថេ, ភគវតោ ធាតុភាជនទិវសេ សន្និបតិតានំ សត្តន្នំ ភិក្ខុសតសហស្សានំ សង្ឃត្ថេរោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សត្តាហបរិនិព្ពុតេ ភគវតិ សុភទ្ទេន វុឌ្ឍបព្ពជិតេន – “អលំ, អាវុសោ, មា សោចិត្ថ, មា បរិទេវិត្ថ, សុមុត្តា មយំ តេន មហាសមណេន, ឧបទ្ទុតា ច ហោម – ‘ឥទំ វោ កប្បតិ, ឥទំ វោ ន កប្បតី’តិ, ឥទានិ បន មយំ យំ ឥច្ឆិស្សាម, តំ ករិស្សាម, យំ ន ឥច្ឆិស្សាម ន តំ ករិស្សាមា”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧) វុត្តវចនមនុស្សរន្តោ, ឦទិសស្ស ច សង្ឃសន្និបាតស្ស បុន ទុល្លភភាវំ មញ្ញមានោ, “ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យំ បាបភិក្ខូ ‘អតីតសត្ថុកំ បាវចន’ន្តិ មញ្ញមានា បក្ខំ លភិត្វា នចិរស្សេវ សទ្ធម្មំ អន្តរធាបេយ្យុំ, យាវ ច ធម្មវិនយោ តិដ្ឋតិ, តាវ អនតីតសត្ថុកមេវ បាវចនំ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

‘យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា’តិ (ទី. និ. ២.២១៦)។

‘យំនូនាហំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យំ, យថយិទំ សាសនំ អទ្ធនិយំ អស្ស ចិរដ្ឋិតិកំ’។

យញ្ចាហំ ភគវតា –

‘ធារេស្សសិ បន មេ ត្វំ, កស្សប, សាណានិ បំសុកូលានិ និព្ពសនានី’តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) វត្វា ចីវរេ សាធារណបរិភោគេន។

‘អហំ, ភិក្ខវេ, យាវទេវ អាកង្ខាមិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរាមិ; កស្សបោបិ, ភិក្ខវេ, យាវទេវ, អាកង្ខតិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី’តិ (សំ. និ. ២.១៥២)។

ឯវមាទិនា នយេន នវានុបុព្ពវិហារឆឡភិញ្ញាប្បភេទេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ អត្តនា សមសមដ្ឋបនេន ច អនុគ្គហិតោ, តថា អាកាសេ បាណឹ ចាលេត្វា អលគ្គចិត្តតាយ ចេវ ចន្ទោបមបដិបទាយ ច បសំសិតោ, តស្ស កិមញ្ញំ អាណណ្យំ ភវិស្សតិ។ ននុ មំ ភគវា រាជា វិយ សកកវចឥស្សរិយានុប្បទានេន អត្តនោ កុលវំសប្បតិដ្ឋាបកំ បុត្តំ ‘សទ្ធម្មវំសប្បតិដ្ឋាបកោ មេ អយំ ភវិស្សតី’តិ, មន្ត្វា ឥមិនា អសាធារណេន អនុគ្គហេន អនុគ្គហេសិ, ឥមាយ ច ឧឡារាយ បសំសាយ បសំសីតិ ចិន្តយន្តោ ធម្មវិនយសង្គាយនត្ថំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហំ ជនេសិ។ យថាហ –

“អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – ‘ឯកមិទាហំ, អាវុសោ, សមយំ បាវាយ កុសិនារំ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧) សព្ពំ **សុភទ្ទកណ្ឌំ** វិត្ថារតោ វេទិតព្ពំ។ អត្ថំ បនស្ស មហាបរិនិព្ពានាវសានេ អាគតដ្ឋានេយេវ កថយិស្សាម។

តតោ បរំ អាហ –

“ហន្ទ មយំ, អាវុសោ, ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយាម, បុរេ អធម្មោ ទិប្បតិ, ធម្មោ បដិពាហិយ្យតិ; បុរេ អវិនយោ ទិប្បតិ, វិនយោ បដិពាហិយ្យតិ; បុរេ អធម្មវាទិនោ ពលវន្តោ ហោន្តិ, ធម្មវាទិនោ ទុព្ពលា ហោន្តិ, បុរេ អវិនយវាទិនោ ពលវន្តោ ហោន្តិ, វិនយវាទិនោ ទុព្ពលា ហោន្តី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

ភិក្ខូ អាហំសុ – “តេន ហិ, ភន្តេ, ថេរោ ភិក្ខូ ឧច្ចិនតូ”តិ។ ថេរោ បន សកលនវង្គសត្ថុសាសនបរិយត្តិធរេ បុថុជ្ជនសោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិ សុក្ខវិបស្សក ខីណាសវភិក្ខូ អនេកសតេ, អនេកសហស្សេ ច វជ្ជេត្វា តិបិដកសព្ពបរិយត្តិប្បភេទធរេ បដិសម្ភិទាប្បត្តេ មហានុភាវេ យេភុយ្យេន ភគវតោ ឯតទគ្គំ អារោបិតេ តេវិជ្ជាទិភេទេ ខីណាសវភិក្ខូយេវ ឯកូនបញ្ចសតេ បរិគ្គហេសិ។ យេ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ – “អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ឯកេនូនានិ បញ្ច អរហន្តសតានិ ឧច្ចិនី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

កិស្ស បន ថេរោ ឯកេនូនមកាសីតិ? អាយស្មតោ អានន្ទត្ថេរស្ស ឱកាសករណត្ថំ។ តេនហាយស្មតា សហាបិ, វិនាបិ, ន សក្កា ធម្មសង្គីតិ កាតុំ។ សោ ហាយស្មា សេក្ខោ សករណីយោ, តស្មា សហាបិ ន សក្កា។ យស្មា បនស្ស កិញ្ចិ ទសពលទេសិតំ សុត្តគេយ្យាទិកំ អប្បច្ចក្ខំ នាម នត្ថិ។ យថាហ –

“ទ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហឹ, ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ;
ចតុរាសីតិ សហស្សានិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ”តិ។ (ថេរគា. ១០២៧);

តស្មា វិនាបិ ន សក្កា។

យទិ ឯវំ សេក្ខោបិ សមានោ ធម្មសង្គីតិយា ពហុការត្តា ថេរេន ឧច្ចិនិតព្ពោ អស្ស, អថ កស្មា ន ឧច្ចិនិតោតិ? បរូបវាទវិវជ្ជនតោ។ ថេរោ ហិ អាយស្មន្តេ អានន្ទេ អតិវិយ វិស្សត្ថោ អហោសិ, តថា ហិ នំ សិរស្មិំ បលិតេសុ ជាតេសុបិ ‘ន វាយំ កុមារកោ មត្តមញ្ញាសី’តិ, (សំ. និ. ២.១៥៤) កុមារកវាទេន ឱវទតិ។ សក្យកុលប្បសុតោ ចាយស្មា តថាគតស្ស ភាតា ចូឡបិតុបុត្តោ។ តត្ថ កេចិ ភិក្ខូ ឆន្ទាគមនំ វិយ មញ្ញមានា – “ពហូ អសេក្ខបដិសម្ភិទាប្បត្តេ ភិក្ខូ ឋបេត្វា អានន្ទំ សេក្ខបដិសម្ភិទាប្បត្តំ ថេរោ ឧច្ចិនី”តិ ឧបវទេយ្យុំ។ តំ បរូបវាទំ បរិវជ្ជេន្តោ, ‘អានន្ទំ វិនា ធម្មសង្គីតិ ន សក្កា កាតុំ, ភិក្ខូនំយេវ នំ អនុមតិយា គហេស្សាមី’តិ ន ឧច្ចិនិ។

អថ សយមេវ ភិក្ខូ អានន្ទស្សត្ថាយ ថេរំ យាចឹសុ។ យថាហ –

“ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ មហាកស្សបំ ឯតទវោចុំ – ‘អយំ, ភន្តេ, អាយស្មា អានន្ទោ កិញ្ចាបិ សេក្ខោ អភព្ពោ ឆន្ទា ទោសា មោហា ភយា អគតឹ គន្តុំ, ពហុ ចានេន ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មោ ច វិនយោ ច បរិយត្តោ, តេន ហិ, ភន្តេ, ថេរោ អាយស្មន្តម្បិ អានន្ទំ ឧច្ចិនតូ’តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តម្បិ អានន្ទំ ឧច្ចិនី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

ឯវំ ភិក្ខូនំ អនុមតិយា ឧច្ចិនិតេន តេនាយស្មតា សទ្ធិំ បញ្ចថេរសតានិ អហេសុំ។

អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – “កត្ថ នុ ខោ មយំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាមា”តិ? អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – “រាជគហំ ខោ មហាគោចរំ បហូតសេនាសនំ, យំនូន មយំ រាជគហេ វស្សំ វសន្តា ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាម, ន អញ្ញេ ភិក្ខូ រាជគហេ វស្សំ ឧបគច្ឆេយ្យុ”ន្តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

កស្មា បន នេសំ ឯតទហោសិ? “ឥទំ បន អម្ហាកំ ថាវរកម្មំ, កោចិ វិសភាគបុគ្គលោ សង្ឃមជ្ឈំ បវិសិត្វា ឧក្កោដេយ្យា”តិ។ អថាយស្មា មហាកស្សបោ ញត្តិទុតិយេន កម្មេន សាវេសិ –

“សុណាតុ មេ, អាវុសោ សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ សង្ឃោ ឥមានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ សម្មន្នេយ្យ រាជគហេ វស្សំ វសន្តានិ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិតុំ, ន អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ រាជគហេ វស្សំ វសិតព្ព”ន្តិ។ ឯសា ញត្តិ។

“សុណាតុ មេ, អាវុសោ សង្ឃោ, សង្ឃោ ឥមានិ បញ្ចភិក្ខុសតានិ សម្មន្នតិ ‘រាជគហេ វស្សំ វសន្តានិ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិតុំ, ន អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ រាជគហេ វស្សំ វសិតព្ពន្តិ។ យស្សាយស្មតោ ខមតិ ឥមេសំ

បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ សម្មុតិ’ រាជគហេ វស្សំ វសន្តានំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិតុំ, ន អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ រាជគហេ វស្សំ វសិតព្ពន្តិ, សោ តុណ្ហស្ស; យស្ស នក្ខមតិ, សោ ភាសេយ្យ។

“សម្មតានិ សង្ឃេន ឥមានិ បញ្ចភិក្ខុសតានិ រាជគហេ វស្សំ វសន្តានិ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិតុំ, ន អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ រាជគហេ វស្សំ វសិតព្ពន្តិ, ខមតិ សង្ឃស្ស, តស្មា តុណ្ហី, ឯវមេតំ ធារយាមី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៨)។

អយំ បន កម្មវាចា តថាគតស្ស បរិនិព្ពានតោ ឯកវីសតិមេ ទិវសេ កតា។ ភគវា ហិ វិសាខបុណ្ណមាយំ បច្ចូសសមយេ បរិនិព្ពុតោ, អថស្ស សត្តាហំ សុវណ្ណវណ្ណំ សរីរំ គន្ធមាលាទីហិ បូជយឹសុ។ ឯវំ សត្តាហំ សាធុកីឡនទិវសា នាម អហេសុំ។ តតោ សត្តាហំ ចិតកាយ អគ្គិនា ឈាយិ, សត្តាហំ សត្តិបញ្ជរំ កត្វា សន្ធាគារសាលាយំ ធាតុបូជំ ករឹសូតិ, ឯកវីសតិ ទិវសា គតា។ ជេដ្ឋមូលសុក្កបក្ខបញ្ចមិយំយេវ ធាតុយោ ភាជយឹសុ។ ឯតស្មឹ ធាតុភាជនទិវសេ សន្និបតិតស្ស មហាភិក្ខុសង្ឃស្ស សុភទ្ទេន វុឌ្ឍបព្ពជិតេន កតំ អនាចារំ អារោចេត្វា វុត្តនយេនេវ ច ភិក្ខូ ឧច្ចិនិត្វា អយំ កម្មវាចា កតា។

ឥមញ្ច បន កម្មវាចំ កត្វា ថេរោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “អាវុសោ, ឥទានិ តុម្ហាកំ ចត្តាលីស ទិវសា ឱកាសោ កតោ, តតោ បរំ ‘អយំ នាម នោ បលិពោធោ អត្ថី’តិ, វត្តុំ ន លព្ភា, តស្មា ឯត្ថន្តរេ យស្ស រោគបលិពោធោ វា អាចរិយុបជ្ឈាយបលិពោធោ វា មាតាបិតុបលិពោធោ វា អត្ថិ, បត្តំ វា បន បចិតព្ពំ, ចីវរំ វា កាតព្ពំ, សោ តំ បលិពោធំ ឆិន្ទិត្វា តំ ករណីយំ ករោតូ”តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា ថេរោ អត្តនោ បញ្ចសតាយ បរិសាយ បរិវុតោ រាជគហំ គតោ។ អញ្ញេបិ មហាថេរា អត្តនោ អត្តនោ បរិវារេ គហេត្វា សោកសល្លសមប្បិតំ មហាជនំ អស្សាសេតុកាមា តំ តំ ទិសំ បក្កន្តា។ បុណ្ណត្ថេរោ បន សត្តសតភិក្ខុបរិវារោ ‘តថាគតស្ស បរិនិព្ពានដ្ឋានំ អាគតាគតំ មហាជនំ អស្សាសេស្សាមី’តិ កុសិនារាយំយេវ អដ្ឋាសិ។

អាយស្មា អានន្ទោ យថា បុព្ពេ អបរិនិព្ពុតស្ស, ឯវំ បរិនិព្ពុតស្សាបិ ភគវតោ សយមេវ បត្តចីវរមាទាយ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ យេន សាវត្ថិ តេន ចារិកំ បក្កាមិ។ គច្ឆតោ គច្ឆតោ បនស្ស បរិវារា ភិក្ខូ គណនបថំ វីតិវត្តា។ តេនាយស្មតា គតគតដ្ឋានេ មហាបរិទេវោ អហោសិ ។ អនុបុព្ពេន បន សាវត្ថិមនុប្បត្តេ ថេរេ សាវត្ថិវាសិនោ មនុស្សា “ថេរោ កិរ អាគតោ”តិ សុត្វា គន្ធមាលាទិហត្ថា បច្ចុគ្គន្ត្វា – “ភន្តេ, អានន្ទ, បុព្ពេ ភគវតា សទ្ធឹ អាគច្ឆថ, អជ្ជ កុហឹ ភគវន្តំ ឋបេត្វា អាគតត្ថា”តិអាទីនិ វទមានា បរោទឹសុ។ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បរិនិព្ពានទិវសេ វិយ មហាបរិទេវោ អហោសិ។

តត្រ សុទំ អាយស្មា អានន្ទោ អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តាយ ធម្មិយាកថាយ តំ មហាជនំ សញ្ញាបេត្វា ជេតវនំ បវិសិត្វា ទសពលេន វសិតគន្ធកុដឹ វន្ទិត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា មញ្ចបីឋំ នីហរិត្វា បប្ផោដេត្វា គន្ធកុដឹ សម្មជ្ជិត្វា មិលាតមាលាកចវរំ ឆឌ្ឌេត្វា មញ្ចបីឋំ អតិហរិត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា ភគវតោ ឋិតកាលេ ករណីយំ វត្តំ សព្ពមកាសិ។ កុរុមានោ ច ន្ហានកោដ្ឋកសម្មជ្ជនឧទកុបដ្ឋាបនាទិកាលេសុ គន្ធកុដឹ វន្ទិត្វា – “ននុ ភគវា, អយំ តុម្ហាកំ ន្ហានកាលោ, អយំ ធម្មទេសនាកាលោ, អយំ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានកាលោ, អយំ សីហសេយ្យកប្បនកាលោ, អយំ មុខធោវនកាលោ”តិអាទិនា នយេន បរិទេវមានោវ អកាសិ, យថា តំ ភគវតោ គុណគណាមតរសញ្ញុតាយ បតិដ្ឋិតបេមោ ចេវ អខីណាសវោ ច អនេកេសុ ច ជាតិសតសហស្សេសុ អញ្ញមញ្ញស្សុបការសញ្ជនិតចិត្តមទ្ទវោ។ តមេនំ អញ្ញតរា ទេវតា – “ភន្តេ, អានន្ទ, តុម្ហេ ឯវំ បរិទេវមានា កថំ អញ្ញេ អស្សាសេស្សថា”តិ សំវេជេសិ។ សោ តស្សា វចនេន សំវិគ្គហទយោ សន្ថម្ភិត្វា តថាគតស្ស បរិនិព្ពានតោ បភុតិ ឋាននិសជ្ជពហុលត្តា ឧស្សន្នធាតុកំ កាយំ សមស្សាសេតុំ ទុតិយទិវសេ ខីរវិរេចនំ បិវិត្វា វិហារេយេវ និសីទិ។ យំ សន្ធាយ សុភេន មាណវេន បហិតំ មាណវកំ ឯតទវោច –

“អកាលោ, ខោ មាណវក, អត្ថិ មេ អជ្ជ ភេសជ្ជមត្តា បីតា, អប្បេវ នាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាមា”តិ (ទី. និ. ១.៤៤៧)។

ទុតិយទិវសេ ចេតកត្ថេរេន បច្ឆាសមណេន គន្ត្វា សុភេន មាណវេន បុដ្ឋោ ឥមស្មឹ ទីឃនិកាយេ **សុភសុត្តំ** នាម ទសមំ សុត្តំ អភាសិ។

អថ អានន្ទត្ថេរោ ជេតវនមហាវិហារេ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ការាបេត្វា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ ភិក្ខុសង្ឃំ ឱហាយ រាជគហំ គតោ តថា អញ្ញេបិ ធម្មសង្គាហកា ភិក្ខូតិ។ ឯវញ្ហិ គតេ, តេ សន្ធាយ ច ឥទំ វុត្តំ – “អថ ខោ ថេរា ភិក្ខូ រាជគហំ អគមំសុ, ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ៤៣៨)។ តេ អាសឡ្ហីបុណ្ណមាយំ ឧបោសថំ កត្វា បាដិបទទិវសេ សន្និបតិត្វា វស្សំ ឧបគច្ឆិំសុ។

តេន ខោ បន សមយេន រាជគហំ បរិវារេត្វា អដ្ឋារស មហាវិហារា ហោន្តិ, តេ សព្ពេបិ ឆឌ្ឌិតបតិតឧក្លាបា អហេសុំ។ ភគវតោ ហិ បរិនិព្ពានេ សព្ពេបិ ភិក្ខូ អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ វិហារេ ច បរិវេណេ ច ឆឌ្ឌេត្វា អគមំសុ។ តត្ថ កតិកវត្តំ កុរុមានា ថេរា ភគវតោ វចនបូជនត្ថំ តិត្ថិយវាទបរិមោចនត្ថញ្ច – ‘បឋមំ មាសំ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ករោមា’តិ ចិន្តេសុំ។ តិត្ថិយា ហិ ឯវំ វទេយ្យុំ – “សមណស្ស គោតមស្ស សាវកា សត្ថរិ ឋិតេយេវ វិហារេ បដិជគ្គិំសុ, បរិនិព្ពុតេ ឆឌ្ឌេសុំ, កុលានំ មហាធនបរិច្ចាគោ វិនស្សតី”តិ។ តេសញ្ច វាទបរិមោចនត្ថំ ចិន្តេសុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ ចិន្តយិត្វា ច បន កតិកវត្តំ ករិំសុ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – ភគវតា, ខោ អាវុសោ, ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ វណ្ណិតំ, ហន្ទ មយំ, អាវុសោ, បឋមំ មាសំ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ករោម, មជ្ឈិមំ មាសំ សន្និបតិត្វា ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិស្សាមា”តិ (ចូឡវ. ៤៣៨)។

តេ ទុតិយទិវសេ គន្ត្វា រាជទ្វារេ អដ្ឋំសុ។ រាជា អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា – “កិំ ភន្តេ, អាគតត្ថា”តិ អត្តនា កត្តព្ពកិច្ចំ បុច្ឆិ។ ថេរា អដ្ឋារស មហាវិហារបដិសង្ខរណត្ថាយ ហត្ថកម្មំ បដិវេទេសុំ។ រាជា ហត្ថកម្មការកេ មនុស្សេ អទាសិ។ ថេរា បឋមំ មាសំ សព្ពវិហារេ បដិសង្ខរាបេត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ – “និដ្ឋិតំ, មហារាជ, វិហារបដិសង្ខរណំ, ឥទានិ ធម្មវិនយសង្គហំ ករោមា”តិ។ “សាធុ ភន្តេ វិសដ្ឋា ករោថ, មយ្ហំ អាណាចក្កំ , តុម្ហាកញ្ច ធម្មចក្កំ ហោតុ, អាណាបេថ, ភន្តេ, កិំ ករោមី”តិ។ “សង្គហំ ករោន្តានំ ភិក្ខូនំ សន្និសជ្ជដ្ឋានំ មហារាជា”តិ។ “កត្ថ ករោមិ, ភន្តេ”តិ? “វេភារបព្ពតបស្សេ សត្តបណ្ណិគុហាទ្វារេ កាតុំ យុត្តំ មហារាជា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ”តិ ខោ រាជា អជាតសត្តុ វិស្សកម្មុនា និម្មិតសទិសំ សុវិភត្តភិត្តិថម្ភសោបានំ, នានាវិធមាលាកម្មលតាកម្មវិចិត្តំ, អភិភវន្តមិវ រាជភវនវិភូតិំ, អវហសន្តមិវ ទេវវិមានសិរិំ, សិរិយា និកេតនមិវ ឯកនិបាតតិត្ថមិវ ច ទេវមនុស្សនយនវិហង្គានំ, លោករាមណេយ្យកមិវ សម្បិណ្ឌិតំ ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌំ មណ្ឌបំ ការាបេត្វា វិវិធកុសុមទាមោលម្ពកវិនិគ្គលន្តចារុវិតានំ នានារតនវិចិត្តមណិកោដ្ដិមតលមិវ ច, នំ នានាបុប្ផូបហារវិចិត្តសុបរិនិដ្ឋិតភូមិកម្មំ ព្រហ្មវិមានសទិសំ អលង្ករិត្វា, តស្មិំ មហាមណ្ឌបេ បញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ អនគ្ឃានិ បញ្ច កប្បិយបច្ចត្ថរណសតានិ បញ្ញាបេត្វា, ទក្ខិណភាគំ និស្សាយ ឧត្តរាភិមុខំ ថេរាសនំ, មណ្ឌបមជ្ឈេ បុរត្ថាភិមុខំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អាសនារហំ ធម្មាសនំ បញ្ញាបេត្វា, ទន្តខចិតំ ពីជនិញ្ចេត្ថ បបេត្វា, ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចាបេសិ – “និដ្ឋិតំ, ភន្តេ, មម កិច្ច”ន្តិ។

តស្មិញ្ច បន ទិវសេ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ សន្ធាយ ឯវមាហំសុ – “ឥមស្មិំ ភិក្ខុសង្ឃេ ឯកោ ភិក្ខុ វិស្សគន្ធំ វាយន្តោ វិចរតី”តិ។ ថេរោ តំ សុត្វា ឥមស្មិំ ភិក្ខុសង្ឃេ អញ្ញោ វិស្សគន្ធំ វាយន្តោ វិចរណកភិក្ខុ នាម នត្ថិ។ អទ្ធា ឯតេ មំ សន្ធាយ វទន្តីតិ សំវេគំ អាបជ្ជិ។ ឯកច្ចេ នំ អាហំសុយេវ – “ស្វេ អាវុសោ, អានន្ទ, សន្និបាតោ, ត្វញ្ច សេក្ខោ សករណីយោ, តេន តេ ន យុត្តំ សន្និបាតំ គន្តុំ, អប្បមត្តោ ហោហី”តិ។

អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ – ‘ស្វេ សន្និបាតោ, ន ខោ មេតំ បតិរូបំ យ្វាហំ សេក្ខោ សមានោ សន្និបាតំ គច្ឆេយ្យ’ន្តិ, ពហុទេវ រត្តិំ កាយគតាយ សតិយា វីតិនាមេត្វា រត្តិយា បច្ចូសសមយេ ចង្កមា ឱរោហិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា “និបជ្ជិស្សាមី”តិ កាយំ អាវជ្ជេសិ, ទ្វេ បាទា ភូមិតោ មុត្តា, អបត្តញ្ច សីសំ ពិម្ពោហនំ, ឯតស្មិំ អន្តរេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិ។ អយញ្ហិ អាយស្មា ចង្កមេន ពហិ វីតិនាមេត្វា វិសេសំ និព្វត្តេតុំ អសក្កោន្តោ ចិន្តេសិ – “ននុ មំ ភគវា ឯតទវោច – ‘កតបុញ្ញោសិ ត្វំ, អានន្ទ, បធានមនុយុញ្ជ, ខិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ’តិ (ទី. និ. ២.២០៧)។ ពុទ្ធានញ្ច កថាទោសោ នាម នត្ថិ, មម បន អច្ចារទ្ធំ វីរិយំ, តេន មេ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតិ។ ហន្ទាហំ វីរិយសមតំ យោជេមី”តិ, ចង្កមា ឱរោហិត្វា បាទធោវនដ្ឋានេ ឋត្វា បាទេ ធោវិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា មញ្ចកេ និសីទិត្វា, “ថោកំ វិស្សមិស្សាមី”តិ កាយំ មញ្ចកេ អបនាមេសិ។ ទ្វេ បាទា ភូមិតោ មុត្តា, សីសំ ពិម្ពោហនមប្បត្តំ, ឯតស្មិំ អន្តរេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្តំ, ចតុឥរិយាបថវិរហិតំ ថេរស្ស អរហត្តំ។ តេន “ឥមស្មិំ សាសនេ អនិបន្នោ អនិសិន្នោ អដ្ឋិតោ អចង្កមន្តោ កោ ភិក្ខុ អរហត្តំ បត្តោ”តិ វុត្តេ “អានន្ទត្ថេរោ”តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

អថ ថេរា ភិក្ខូ ទុតិយទិវសេ បញ្ចមិយំ កាឡបក្ខស្ស កតភត្តកិច្ចា បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា ធម្មសភាយំ សន្និបតិំសុ។ អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ អរហា សមានោ សន្និបាតំ អគមាសិ។ កថំ អគមាសិ? “ឥទានិម្ហិ

សន្និបាតមជ្ឈំ បវិសនារហោ”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋចិត្តោ ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ពន្ធនា មុត្តតាលបក្កំ វិយ, បណ្ឌុកម្ពលេ និក្ខិត្តជាតិមណិ វិយ, វិគតវលាហកេ នភេ សមុគ្គតបុណ្ណចន្ទោ វិយ, ពាលាតបសម្ផស្សវិកសិតរេណុបិញ្ជរគព្ភំ បទុមំ វិយ ច, បរិសុទ្ធេន បរិយោទាតេន សប្បភេន សស្សិរិកេន ច មុខវរេន អត្តនោ អរហត្តប្បត្តិំ អារោចយមានោ វិយ អគមាសិ។ អថ នំ ទិស្វា អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស ឯតទហោសិ – “សោភតិ វត ភោ អរហត្តប្បត្តោ អានន្ទោ, សចេ សត្ថា ធរេយ្យ, អទ្ធា អជ្ជានន្ទស្ស សាធុការំ ទទេយ្យ, ហន្ទ , ទានិស្សាហំ សត្ថារា ទាតព្ពំ សាធុការំ ទទាមី”តិ, តិក្ខត្តុំ សាធុការមទាសិ។

មជ្ឈិមភាណកា បន វទន្តិ – “អានន្ទត្ថេរោ អត្តនោ អរហត្តប្បត្តិំ ញាបេតុកាមោ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ នាគតោ, ភិក្ខូ យថាវុឌ្ឍំ អត្តនោ អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទន្តា អានន្ទត្ថេរស្ស អាសនំ ឋបេត្វា និសិន្នា។ តត្ថ កេចិ ឯវមាហំសុ – ‘ឯតំ អាសនំ កស្សា’តិ? ‘អានន្ទស្សា’តិ។ ‘អានន្ទោ បន កុហិំ គតោ’តិ? តស្មិំ សមយេ ថេរោ ចិន្តេសិ – ‘ឥទានិ មយ្ហំ គមនកាលោ’តិ។ តតោ អត្តនោ អានុភាវំ ទស្សេន្តោ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា អត្តនោ អាសនេយេវ អត្តានំ ទស្សេសី”តិ, អាកាសេន គន្ត្វា និសីទីតិបិ ឯកេ។ យថា វា តថា វា ហោតុ។ សព្ពថាបិ តំ ទិស្វា អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស សាធុការទានំ យុត្តមេវ។

ឯវំ អាគតេ បន តស្មិំ អាយស្មន្តេ មហាកស្សបត្ថេរោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “អាវុសោ, កិំ បឋមំ សង្គាយាម, ធម្មំ វា វិនយំ វា”តិ? ភិក្ខូ អាហំសុ – “ភន្តេ, មហាកស្សប, **វិនយោ នាម** ពុទ្ធសាសនស្ស អាយុ។ វិនយេ ឋិតេ សាសនំ ឋិតំ នាម ហោតិ។ តស្មា បឋមំ វិនយំ សង្គាយាមា”តិ។ “កំ ធុរំ កត្វា”តិ? “អាយស្មន្តំ ឧបាលិ”ន្តិ។ “កិំ អានន្ទោ នប្បហោតី”តិ? “នោ នប្បហោតិ”។ អបិ ច ខោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ ធរមានោយេវ វិនយបរិយត្តិំ និស្សាយ អាយស្មន្តំ ឧបាលិំ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ វិនយធរានំ យទិទំ ឧបាលី”តិ (អ. និ. ១.២២៨)។ ‘តស្មា ឧបាលិត្ថេរំ បុច្ឆិត្វា វិនយំ សង្គាយាមា’តិ។

តតោ ថេរោ វិនយំ បុច្ឆនត្ថាយ អត្តនាវ អត្តានំ សម្មន្និ។ ឧបាលិត្ថេរោបិ វិស្សជ្ជនត្ថាយ សម្មន្និ។ តត្រាយំ បាឡិ – អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

> “សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ,
> អហំ ឧបាលិំ វិនយំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។

អាយស្មាបិ ឧបាលិ សង្ឃំ ញាបេសិ –

> “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ,
> អហំ អាយស្មតា មហាកស្សបេន វិនយំ បុដ្ឋោ វិស្សជ្ជេយ្យ”ន្តិ។ (ចូឡវ. ៤៣៩);

ឯវំ អត្តានំ សម្មន្និត្វា អាយស្មា ឧបាលិ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ថេរេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា ធម្មាសនេ និសីទិ ទន្តខចិតំ ពីជនិំ គហេត្វា, តតោ មហាកស្សបត្ថេរោ ថេរាសនេ និសីទិត្វា អាយស្មន្តំ ឧបាលិំ វិនយំ បុច្ឆិ។ “បឋមំ អាវុសោ, ឧបាលិ, បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្ត”ន្តិ? “វេសាលិយំ, ភន្តេ”តិ។ “កំ អារព្ភា”តិ? “សុទិន្នំ កលន្ទបុត្តំ អារព្ភា”តិ។ “កិស្មិំ វត្ថុស្មិ”ន្តិ? “មេថុនធម្មេ”តិ។

“អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ ឧបាលិំ បឋមស្ស បារាជិកស្ស វត្ថុម្បិ បុច្ឆិ, និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆិ, បញ្ញត្តិម្បិ បុច្ឆិ, អនុបញ្ញត្តិម្បិ បុច្ឆិ, អាបត្តិម្បិ បុច្ឆិ, អនាបត្តិម្បិ បុច្ឆិ” (ចូឡវ. ៤៣៩)។ បុដ្ឋោ បុដ្ឋោ អាយស្មា ឧបាលិ វិស្សជ្ជេសិ។

កិំ បនេត្ថ បឋមបារាជិកេ កិញ្ចិ អបនេតព្ពំ វា បក្ខិបិតព្ពំ វា អត្ថិ នត្ថីតិ? អបនេតព្ពំ នត្ថិ។ ពុទ្ធស្ស ហិ ភគវតោ ភាសិតេ អបនេតព្ពំ នាម នត្ថិ។ ន ហិ តថាគតា ឯកព្យញ្ជនម្បិ និរត្ថកំ វទន្តិ។ សាវកានំ បន ទេវតានំ វា ភាសិតេ អបនេតព្ពម្បិ ហោតិ, តំ ធម្មសង្គាហកត្ថេរា អបនយិំសុ។ បក្ខិបិតព្ពំ បន សព្ពត្ថាបិ អត្ថិ, តស្មា យំ យត្ថ បក្ខិបិតុំ យុត្តំ, តំ បក្ខិបិំសុយេវ។ កិំ បន តន្តិ? ‘តេន សមយេនា’តិ វា, ‘តេន ខោ បន សមយេនា’តិ វា, ‘អថ ខោតិ វា’, ‘ឯវំ វុត្តេតិ’ វា, ‘ឯតទវោចា’តិ វា, ឯវមាទិកំ សម្ពន្ធវចនមត្តំ។ ឯវំ បក្ខិបិតព្ពយុត្តំ បក្ខិបិត្វា បន – “ឥទំ បឋមបារាជិក”ន្តិ ឋបេសុំ។ បឋមបារាជិកេ សង្គហមារូឡ្ហេ បញ្ច អរហន្តសតានិ សង្គហំ អារោបិតនយេនេវ គណសជ្ឈាយមកំសុ – “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា វេរញ្ជាយំ វិហរតី”តិ។ តេសំ សជ្ឈាយារទ្ធកាលេយេវ សាធុការំ ទទមានា វិយ មហាបថវី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អកម្បិត្ថ។

ឯតេនេវ នយេន សេសានិ តីណិ បារាជិកានិ សង្គហំ អារោបេត្វា "ឥទំ បារាជិកកណ្ឌ"ន្តិ ឋបេសុំ។ តេរស សង្ឃាទិសេសានិ "តេរសក"ន្តិ ឋបេសុំ។ ទ្វេ សិក្ខាបទានិ "អនិយតានី"តិ ឋបេសុំ។ តឹស សិក្ខាបទានិ "និស្សគ្គិយានិ បាចិត្តិយានី"តិ ឋបេសុំ ។ ទ្វេនវុតិ សិក្ខាបទានិ "បាចិត្តិយានី"តិ ឋបេសុំ។ ចត្តារិ សិក្ខាបទានិ "បាដិទេសនីយានី"តិ ឋបេសុំ។ បញ្ចសត្តតិ សិក្ខាបទានិ "សេខិយានី"តិ ឋបេសុំ។ សត្ត ធម្មេ "អធិករណសមថា"តិ ឋបេសុំ។ ឯវំ សត្តវីសាធិកានិ ទ្វេ សិក្ខាបទសតានិ "មហាវិភង្គោ"តិ កិត្តេត្វា ឋបេសុំ។ មហាវិភង្គាវសានេបិ បុរិមនយេនេវ មហាបថវី អកម្បិត្ថ។

តតោ ភិក្ខុនីវិភង្គេ អដ្ឋ សិក្ខាបទានិ "បារាជិកកណ្ឌំ នាម ឥទ"ន្តិ ឋបេសុំ។ សត្តរស សិក្ខាបទានិ "សត្តរសក"ន្តិ ឋបេសុំ។ តឹស សិក្ខាបទានិ "និស្សគ្គិយានិ បាចិត្តិយានី"តិ ឋបេសុំ។ ឆសដ្ឋិសតសិក្ខាបទានិ "បាចិត្តិយានី"តិ ឋបេសុំ។ អដ្ឋ សិក្ខាបទានិ "បាដិទេសនីយានី"តិ ឋបេសុំ។ បញ្ចសត្តតិ សិក្ខាបទានិ "សេខិយានី"តិ ឋបេសុំ។ សត្ត ធម្មេ "អធិករណសមថា"តិ ឋបេសុំ។ ឯវំ តីណិ សិក្ខាបទសតានិ ចត្តារិ ច សិក្ខាបទានិ "ភិក្ខុនីវិភង្គោ"តិ កិត្តេត្វា – "អយំ ឧភតោ វិភង្គោ នាម ចតុសដ្ឋិភាណវារោ"តិ ឋបេសុំ។ ឧភតោវិភង្គាវសានេបិ វុត្តនយេនេវ មហាបថវិកម្បោ អហោសិ។

ឯតេនេវុបាយេន អសីតិភាណវារបរិមាណំ ខន្ធកំ, បញ្ចវីសតិភាណវារបរិមាណំ បរិវារញ្ច សង្គហំ អារោបេត្វា "ឥទំ **វិនយបិដកំ** នាមា"តិ ឋបេសុំ ។ វិនយបិដកាវសានេបិ វុត្តនយេនេវ មហាបថវិកម្បោ អហោសិ។ តំ អាយស្មន្តំ ឧបាលឹ បដិច្ឆាបេសុំ – "អាវុសោ, ឥមំ តុយ្ហំ និស្សិតកេ វាចេហី"តិ។ វិនយបិដកសង្គហាវសានេ ឧបាលិត្ថេរោ ទន្តខចិតំ ពីជនឹ និក្ខិបិត្វា ធម្មាសនា ឱរោហិត្វា ថេរេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទិ។

វិនយំ សង្គាយិត្វា ធម្មំ សង្គាយិតុកាមោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភិក្ខូ បុច្ឆិ – "ធម្មំ សង្គាយន្តេហិ កំ បុគ្គលំ ធុរំ កត្វា ធម្មោ សង្គាយិតព្ពោ"តិ? ភិក្ខូ – "អានន្ទត្ថេរំ ធុរំ កត្វា"តិ អាហំសុ។

អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

"សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ,
អហំ អានន្ទំ ធម្មំ បុច្ឆេយ្យ"ន្តិ;

អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

"សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ,
អហំ អាយស្មតា មហាកស្សបេន ធម្មំ បុដ្ឋោ វិស្សជ្ជេយ្យ"ន្តិ;

អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ថេរេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា ធម្មាសនេ និសីទិ ទន្តខចិតំ ពីជនឹ គហេត្វា។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភិក្ខូ បុច្ឆិ – "កតរំ, អាវុសោ, បិដកំ បឋមំ សង្គាយាមា"តិ? "សុត្តន្តបិដកំ, ភន្តេ"តិ។ "សុត្តន្តបិដកេ ចតស្សោ សង្គីតិយោ, តាសុ បឋមំ កតរំ សង្គីតិ"ន្តិ? "ទីឃសង្គីតឹ, ភន្តេ"តិ។ "ទីឃសង្គីតិយំ ចតុតឹស សុត្តានិ, តយោ វគ្គា, តេសុ បឋមំ កតរំ វគ្គ"ន្តិ? "សីលក្ខន្ធវគ្គំ, ភន្តេ"តិ។ "សីលក្ខន្ធវគ្គេ តេរស សុត្តន្តា, តេសុ បឋមំ កតរំ សុត្ត"ន្តិ? "ព្រហ្មជាលសុត្តំ នាម ភន្តេ, តិវិធសីលាលង្កតំ, នានាវិធមិច្ឆាជីវកុហ លបនាទិវិទ្ធំសនំ, ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិជាលវិនិវេឋនំ, ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បនំ, តំ បឋមំ សង្គាយាមា"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឯតទវោច, "ព្រហ្មជាលំ, អាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត"ន្តិ? "អន្តរា ច, ភន្តេ, រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទំ រាជាគារកេ អម្ពលដ្ឋិកាយ"ន្តិ។ "កំ អារព្ភា"តិ ? "សុប្បិយញ្ច បរិព្ពាជកំ, ព្រហ្មទត្តញ្ច មាណវ"ន្តិ។ "កិស្មឹ វត្ថុស្មិ"ន្តិ? "វណ្ណាវណ្ណេ"តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ព្រហ្មជាលស្ស និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆិ, វត្ថុម្បិ បុច្ឆិ (ចូឡវ. ៤៤០)។ អាយស្មា អានន្ទោ វិស្សជ្ជេសិ។ វិស្សជ្ជនាវសានេ បញ្ច អរហន្តសតានិ គណសជ្ឈាយមកំសុ។ វុត្តនយេនេវ ច បថវិកម្បោ អហោសិ។

ឯវំ ព្រហ្មជាលំ សង្គាយិត្វា តតោ បរំ "សាមញ្ញផលំ, បនាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត"ន្តិអាទិនា នយេន បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានុក្កមេន សទ្ធឹ ព្រហ្មជាលេន សព្ពេបិ តេរស សុត្តន្តេ សង្គាយិត្វា – "អយំ សីលក្ខន្ធវគ្គោ នាមា"តិ កិត្តេត្វា ឋបេសុំ។

តទនន្តរំ មហាវគ្គំ, តទនន្តរំ បាថិកវគ្គន្តិ, ឯវំ តិវគ្គសង្គហំ ចតុតឹសសុត្តបដិមណ្ឌិតំ ចតុសដ្ឋិភាណវារបរិមាណំ តន្តិំ សង្គាយិត្វា "អយំ **ទីឃនិកាយោ** នាមា"តិ វត្វា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ បដិច្ឆាបេសុំ – "អាវុសោ, ឥមំ តុយ្ហំ និស្សិតកេ វាចេហី"តិ។

តតោ អនន្តរំ អសីតិភាណវារបរិមាណំ **មជ្ឈិមនិកាយំ** សង្គាយិត្វា ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរស្ស និស្សិតកេ បដិច្ឆាបេសុំ – "ឥមំ តុម្ហេ បរិហរថា"តិ។

តតោ អនន្តរំ សតភាណវារបរិមាណំ **សំយុត្តនិកាយំ** សង្គាយិត្វា មហាកស្សបត្ថេរំ បដិច្ឆាបេសុំ – "ភន្តេ, ឥមំ តុម្ហាកំ និស្សិតកេ វាចេថា"តិ។

តតោ អនន្តរំ វីសតិភាណវារសតបរិមាណំ **អង្គុត្តរនិកាយំ** សង្គាយិត្វា អនុរុទ្ធត្ថេរំ បដិច្ឆាបេសុំ – "ឥមំ តុម្ហាកំ និស្សិតកេ វាចេថា"តិ។

តតោ អនន្តរំ ធម្មសង្គហវិភង្គធាតុកថាបុគ្គលបញ្ញត្តិកថាវត្ថុយមកបដ្ឋានំ អភិធម្មោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ សំវណ្ណិតំ សុខុមញាណគោចរំ តន្តិំ សង្គាយិត្វា – "ឥទំ **អភិធម្មបិដកំ** នាមា"តិ វត្វា បញ្ច អរហន្តសតានិ សជ្ឈាយមកំសុ។ វុត្តនយេនេវ បថវីកម្បោ អហោសីតិ។

តតោ បរំ ជាតកំ, និទ្ទេសោ, បដិសម្ភិទាមគ្គោ, អបទានំ, សុត្តនិបាតោ, ខុទ្ទកបាឋោ, ធម្មបទំ, ឧទានំ, ឥតិវុត្តកំ, វិមានវត្ថុ, បេតវត្ថុ, ថេរគាថា , ថេរីគាថាតិ ឥមំ តន្តិំ សង្គាយិត្វា **"ខុទ្ទកគន្ថោ** នាមាយ"ន្តិ ច វត្វា "អភិធម្មបិដកស្មិំយេវ សង្គហំ អារោបយិំសូ"តិ ទីឃភាណកា វទន្តិ។ មជ្ឈិមភាណកា បន "ចរិយាបិដកពុទ្ធវំសេហិ សទ្ធិំ សព្ពម្បេតំ ខុទ្ទកគន្ថំ នាម សុត្តន្តបិដកេ បរិយាបន្ន"ន្តិ វទន្តិ។

ឯវមេតំ សព្ពម្បិ ពុទ្ធវចនំ រសវសេន ឯកវិធំ, ធម្មវិនយវសេន ទុវិធំ, បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមវសេន តិវិធំ។ តថា បិដកវសេន។ និកាយវសេន បញ្ចវិធំ, អង្គវសេន នវវិធំ, ធម្មក្ខន្ធវសេន ចតុរាសីតិសហស្សវិធន្តិ វេទិតព្ពំ។

កថំ **រសវសេន ឯកវិធំ?** យញ្ហិ ភគវតា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា យាវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ, ឯត្ថន្តរេ បញ្ចចត្តាលីសវស្សានិ ទេវមនុស្សនាគយក្ខាទយោ អនុសាសន្តេន វា បច្ចវេក្ខន្តេន វា វុត្តំ, សព្ពំ តំ ឯករសំ វិមុត្តិរសមេវ ហោតិ។ ឯវំ រសវសេន ឯកវិធំ។

កថំ **ធម្មវិនយវសេន ទុវិធំ?** សព្ពមេវ ចេតំ ធម្មោ ចេវ វិនយោ ចាតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តត្ថ វិនយបិដកំ វិនយោ, អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ ធម្មោ។ តេនេវាហ "យន្នូន មយំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាមា"តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។ "អហំ ឧបាលិំ វិនយំ បុច្ឆេយ្យំ, អានន្ទំ ធម្មំ បុច្ឆេយ្យ"ន្តិ ច។ ឯវំ ធម្មវិនយវសេន ទុវិធំ។

កថំ **បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមវសេន តិវិធំ?** សព្ពមេវ ហិទំ បឋមពុទ្ធវចនំ, មជ្ឈិមពុទ្ធវចនំ, បច្ឆិមពុទ្ធវចនន្តិ តិប្បភេទំ ហោតិ។ តត្ថ –

"អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។
គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា"តិ។ (ធ. ប. ១៥៣-៥៤);

ឥទំ បឋមពុទ្ធវចនំ។ កេចិ "យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា"តិ (មហាវ. ១) ខន្ធកេ ឧទានគាថំ វទន្តិ។ ឯសា បន បាដិបទទិវសេ សព្ពញ្ញុភាវប្បត្តស្ស សោមនស្សមយញាណេន បច្ចយាការំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នា ឧទានគាថាតិ វេទិតព្ពា។

យំ បន បរិនិព្ពានកាលេ អភាសិ – "ហន្ទ ទានិ, ភិក្ខវេ, អាមន្តយាមិ វោ, វយធម្មា សង្ខារា, អប្បមាទេន សម្បាទេថា"តិ (ទី. និ. ២.២១៨) ឥទំ បច្ឆិមពុទ្ធវចនំ។ ឧភិន្នមន្តរេ យំ វុត្តំ, ឯតំ មជ្ឈិមពុទ្ធវចនំ នាម។ ឯវំ បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមពុទ្ធវចនវសេន តិវិធំ។

កថំ **បិដកវសេន តិវិធំ?** សព្ពម្បិ ចេតំ វិនយបិដកំ សុត្តន្តបិដកំ អភិធម្មបិដកន្តិ តិប្បភេទមេវ ហោតិ។ តត្ថ បឋមសង្គីតិយំ សង្គីតញ្ច អសង្គីតញ្ច សព្ពម្បិ សមោធានេត្វា ឧភយានិ បាតិមោក្ខានិ, ទ្វេ វិភង្គា, ទ្វាវីសតិ ខន្ធកា, សោឡសបរិវារាតិ – ឥទំ **វិនយបិដកំ** នាម។ ព្រហ្មជាលាទិចតុត្តឹសសុត្តសង្គហោ ទីឃនិកាយោ, មូលបរិយាយសុត្តាទិទិយឌ្ឍសតទ្វេសុត្តសង្គហោ មជ្ឈិមនិកាយោ, ឱឃតរណសុត្តាទិសត្តសុត្តសហស្សសត្តសតទ្វាសដ្ឋិសុត្តសង្គហោ សំយុត្តនិកាយោ, ចិត្តបរិយាទានសុត្តាទិនវសុត្តសហស្សបញ្ចសតសត្តបញ្ញាសសុត្តសង្គហោ អង្គុត្តរនិកាយោ, ខុទ្ទកបាឋ-ធម្មបទ-ឧទាន-ឥតិវុត្តក-សុត្តនិបាត-វិមានវត្ថុ-បេតវត្ថុ-ថេរគាថា-ថេរីគាថា-ជាតក-និទ្ទេស-បដិសម្ភិទាមគ្គ-អបទាន-ពុទ្ធវំស-ចរិយាបិដកវសេន បន្នរសប្បភេទោ ខុទ្ទកនិកាយោតិ ឥទំ **សុត្តន្តបិដកំ** នាម។ ធម្មសង្គហោ, វិភង្គោ, ធាតុកថា, បុគ្គលបញ្ញត្តិ, កថាវត្ថុ, យមកំ, បដ្ឋានន្តិ – ឥទំ **អភិធម្មបិដកំ** នាម។ តត្ថ –

> “វិវិធវិសេសនយត្តា, វិនយនតោ ចេវ កាយវាចានំ;
> វិនយត្ថវិទូហិ អយំ, វិនយោ វិនយោតិ អក្ខាតោ”។

វិវិធា ហិ ឯត្ថ បញ្ចវិធបាតិមោក្ខុទ្ទេសបារាជិកាទិ សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធមាតិកា វិភង្គាទិប្បភេទា នយា។ វិសេសភូតា ច ទឡ្ហីកម្មសិថិលករណប្បយោជនា អនុបញ្ញត្តិនយា។ កាយិកវាចសិកអជ្ឈាចារនិសេធនតោ ចេស កាយំ វាចញ្ច វិនេតិ, តស្មា វិវិធនយត្តា វិសេសនយត្តា កាយវាចានំ វិនយនតោ ចេវ វិនយោតិ អក្ខាតោ។ តេនេតមេតស្ស វចនត្ថកោសល្លត្ថំ វុត្តំ –

> “វិវិធវិសេសនយត្តា, វិនយនតោ ចេវ កាយវាចានំ;
> វិនយត្ថវិទូហិ អយំ, វិនយោ វិនយោតិ អក្ខាតោ”តិ។

ឥតរំ បន –

> “អត្ថានំ សូចនតោ សុវុត្តតោ, សវនតោថ សូទនតោ;
> សុត្តាណា សុត្តសភាគតោ ច, សុត្តន្តិ អក្ខាតំ។

តញ្ហិ អត្តត្ថបរត្ថាទិភេទេ អត្ថេ សូចេតិ។ សុវុត្តា ចេត្ថ អត្ថា, វេនេយ្យជ្ឈាសយានុលោមេន វុត្តត្តា។ សវតិ ចេតំ អត្ថេ សស្សមិវ ផលំ, បសវតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សូទតិ ចេតំ ធេនុ វិយ ខីរំ, បគ្ឃរាបេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សុដ្ឋុ ច នេ តាយតិ, រក្ខតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សុត្តសភាគញ្ចេតំ, យថា ហិ តច្ឆកានំ សុត្តំ បមាណំ ហោតិ, ឯវមេតម្បិ វិញ្ញូនំ។ យថា ច សុត្តេន សង្គហិតានិ បុប្ផានិ ន វិកិរិយន្តិ, ន វិទ្ធំសីយន្តិ, ឯវមេវ តេន សង្គហិតា អត្ថា។ តេនេតមេតស្ស វចនត្ថកោសល្លត្ថំ វុត្តំ –

> “អត្ថានំ សូចនតោ, សុវុត្តតោ សវនតោថ សូទនតោ;
> សុត្តាណា សុត្តសភាគតោ ច, សុត្តន្តិ អក្ខាត”ន្តិ។

ឥតរោ បន –

> “យំ ឯត្ថ វុឌ្ឍិមន្តោ, សលក្ខណា បូជិតា បរិច្ឆិន្នា;
> វុត្តាធិកា ច ធម្មា, អភិធម្មោ តេន អក្ខាតោ”។

អយញ្ហិ អភិសទ្ទោ វុឌ្ឍិលក្ខណបូជិតបរិច្ឆិន្នាធិកេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស “ពាឡ្ហា មេ ទុក្ខា វេទនា អភិក្កមន្តិ, នោ បដិក្កមន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៨៩) វុឌ្ឍិយំ អាគតោ។ “យា តា រត្តិយោ អភិញ្ញាតា អភិលក្ខិតា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៩) សលក្ខណេ។ “រាជាភិរាជា មនុជិន្ទោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩) បូជិតេ។ “បដិពលោ វិនេតុំ អភិធម្មេ អភិវិនយេ”តិអាទីសុ (មហាវ. ៨៥) បរិច្ឆិន្នេ។ អញ្ញមញ្ញសង្ករវិរហិតេ ធម្មេ ច វិនយេ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អភិក្កន្តេន វណ្ណេនា”តិអាទីសុ (វិ. វ. ៨១៩) អធិកេ។

ឯត្ថ ច “រូបូបបត្តិយា មគ្គំ ភាវេតិ” (ធ. ស. ២៥១), “មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតី”តិអាទិនា (វិភ. ៦៤២) នយេន វុឌ្ឍិមន្តោបិ ធម្មា វុត្តា។ “រូបារម្មណំ វា សទ្ទារម្មណំ វា”តិអាទិនា (ធ. ស. ១) នយេន អារម្មណាទីហិ លក្ខណីយត្តា សលក្ខណាបិ។ “សេក្ខា ធម្មា, អសេក្ខា ធម្មា, លោកុត្តរា ធម្មា”តិអាទិនា (ធ. ស. តិកមាតិកា ១១, ទុកមាតិកា ១២) នយេន បូជិតាបិ, បូជារហាតិ អធិប្បាយោ។ “ផស្សោ ហោតិ,

វេទនា ហោតី''តិអាទិនា (ធ. ស. ១) នយេន សភាវបរិច្ឆិន្នត្តា បរិច្ឆិន្នាបិ។ ''មហគ្គតា ធម្មា, អប្បមាណា ធម្មា (ធ. ស. តិកមាតិកា ១១), អនុត្តរា ធម្មា''តិអាទិនា (ធ. ស. ទុកមាតិកា ១១) នយេន អធិកាបិ ធម្មា វុត្តា។ តេនេតមេតស្ស វចនត្ថកោសល្លត្ថំ វុត្តំ –

''យំ ឯត្ថ វុឌ្ឍិមន្តោ, សលក្ខណា បូជិតា បរិច្ឆិន្នា;
វុត្តាធិកា ច ធម្មា, អភិធម្មោ តេន អក្ខាតោ''តិ។

យំ បនេត្ថ អវិសិដ្ឋំ, តំ –

''បិដកំ បិដកត្ថវិទូ, បរិយត្តិព្ភាជនត្ថតោ អាហុ;
តេន សមោធានេត្វា, តយោបិ វិនយាទយោ ញេយ្យា''។

បរិយត្តិបិ ហិ ''មា បិដកសម្បទានេនា''តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) បិដកន្តិ វុច្ចតិ។ ''អថ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ កុទាលបិដកមាទាយា''តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៧០) យំ កិញ្ចិ ភាជនម្បិ។ តស្មា 'បិដកំ បិដកត្ថវិទូ បរិយត្តិភាជនត្ថតោ អាហុ។

ឥទានិ **'តេន សមោធានេត្វា តយោបិ វិនយាទយោ ញេយ្យា'**តិ, តេន ឯវំ ទុវិធត្ថេន បិដកសទ្ទេន សហ សមាសំ កត្វា វិនយោ ច សោ បិដកញ្ច បរិយត្តិភាវតោ, តស្ស តស្ស អត្ថស្ស ភាជនតោ ចាតិ វិនយបិដកំ, យថាវុត្តេនេវ នយេន សុត្តន្តញ្ច តំ បិដកញ្ចាតិ សុត្តន្តបិដកំ, អភិធម្មោ ច សោ បិដកញ្ចាតិ អភិធម្មបិដកន្តិ។ ឯវមេតេ តយោបិ វិនយាទយោ ញេយ្យា។

ឯវំ ញត្វា ច បុនបិ តេសុយេវ បិដកេសុ នានប្បការកោសល្លត្ថំ –

''ទេសនាសាសនកថាភេទំ តេសុ យថារហំ;
សិក្ខាប្បហានគម្ភីរភាវញ្ច បរិទីបយេ។
បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តិំ, វិបត្តិញ្ចាបិ យំ យហិំ;
បាបុណាតិ យថា ភិក្ខុ, តម្បិ សព្ពំ វិភាវយេ''។

តត្រាយំ បរិទីបនា វិភាវនា ច។ ឯតានិ ហិ តីណិ បិដកានិ យថាក្កមំ អាណាវោហារបរមត្ថទេសនា, យថាបរាធយថានុលោមយថាធម្មសាសនានិ, សំវរាសំវរទិដ្ឋិវិនិវេឋននាមរូបបរិច្ឆេទកថាតិ ច វុច្ចន្តិ។ ឯត្ថ ហិ វិនយបិដកំ អាណារហេន ភគវតា អាណាពាហុល្លតោ ទេសិតត្តា **អាណាទេសនា,** សុត្តន្តបិដកំ វោហារកុសលេន ភគវតា វោហារពាហុល្លតោ ទេសិតត្តា **វោហារទេសនា,** អភិធម្មបិដកំ បរមត្ថកុសលេន ភគវតា បរមត្ថពាហុល្លតោ ទេសិតត្តា **បរមត្ថទេសនា**តិ វុច្ចតិ។

តថា បឋមំ – 'យេ តេ បចុរាបរាធា សត្តា, តេ យថាបរាធំ ឯត្ថ សាសិតា'តិ **យថាបរាធសាសនំ,** ទុតិយំ – 'អនេកជ្ឈាសយានុសយចរិយាធិមុត្តិកា សត្តា យថានុលោមំ ឯត្ថ សាសិតា'តិ **យថានុលោមសាសនំ,** តតិយំ – 'ធម្មបុញ្ជមត្តេ ''អហំ មមា''តិ សញ្ញិនោ សត្តា យថាធម្មំ ឯត្ថ សាសិតា'តិ **យថាធម្មសាសន**ន្តិ វុច្ចតិ។

តថា បឋមំ – អជ្ឈាចារបដិបក្ខភូតោ សំវរាសំវរោ ឯត្ថ កថិតោតិ **សំវរាសំវរកថា។** សំវរាសំវរោតិ ខុទ្ទកោ ចេវ មហន្តោ ច សំវរោ, កម្មាកម្មំ វិយ, ផលាផលំ វិយ ច, ទុតិយំ – ''ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិបដិបក្ខភូតា ទិដ្ឋិវិនិវេឋនា ឯត្ថ កថិតា''តិ **ទិដ្ឋិវិនិវេឋនកថា,** តតិយំ – ''រាគាទិបដិបក្ខភូតោ នាមរូបបរិច្ឆេទោ ឯត្ថ កថិតោ''តិ **នាមរូបបរិច្ឆេទកថា**តិ វុច្ចតិ។

តីសុបិ ចេតេសុ តិស្សោ សិក្ខា, តីណិ បហានានិ, ចតុព្ពិធោ ច គម្ភីរភាវោ វេទិតព្វោ។ តថា ហិ វិនយបិដកេ វិសេសេន **អធិសីលសិក្ខា** វុត្តា, សុត្តន្តបិដកេ **អធិចិត្តសិក្ខា,** អភិធម្មបិដកេ **អធិបញ្ញាសិក្ខា។**

វិនយបិដកេ ច **វីតិក្កមប្បហានំ** , កិលេសានំ វីតិក្កមបដិបក្ខត្តា សីលស្ស។ សុត្តន្តបិដកេ **បរិយុដ្ឋានប្បហានំ,** បរិយុដ្ឋានបដិបក្ខត្តា សមាធិស្ស។ អភិធម្មបិដកេ **អនុសយប្បហានំ,** អនុសយបដិបក្ខត្តា បញ្ញាយ។ បឋមេ ច **តទង្គប្បហានំ,** ឥតរេសុ **វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទប្បហានានិ។** បឋមេ ច ទុច្ចរិតសំកិលេសប្បហានំ, ឥតរេសុ **តណ្ហាទិដ្ឋិសំកិលេសប្បហានំ។**

ឯកមេកស្មិញ្ចេត្ថ ចតុព្ពិធោបិ ធម្មត្ថទេសនា បដិវេធគម្ភីរភាវោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ធម្មោ**តិ តន្តិ។ **អត្ថោ**តិ តស្សាយេវ អត្ថោ។ **ទេសនា**តិ តស្សា មនសា វវត្ថាបិតាយ តន្តិយា ទេសនា។ **បដិវេធោ**តិ តន្តិយា តន្តិអត្ថស្ស ច យថាភូតាវពោធោ។ តីសុបិ ចេតេសុ ឯតេ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធា។ យស្មា សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ មន្ទពុទ្ធីហិ ទុក្ខោគាឡ្ហា អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋា ច, តស្មា គម្ភីរា។ ឯវំ ឯកមេកស្មឹ ឯត្ថ ចតុព្ពិធោបិ គម្ភីរភាវោ វេទិតព្ពោ។

អបរោ នយោ, **ធម្មោ**តិ ហេតុ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា”តិ។ **អត្ថោ**តិ ហេតុផលំ, វុត្តញ្ហេតំ – “ហេតុផលេ ញាណំ អត្ថបដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧២០)។ **ទេសនា**តិ បញ្ញត្តិ, យថា ធម្មំ ធម្មាភិលាបោតិ អធិប្បាយោ។ អនុលោមបដិលោមសង្ខេបវិត្ថារាទិវសេន វា កថនំ។ **បដិវេធោ**តិ អភិសមយោ, សោ ច លោកិយលោកុត្តរោ វិសយតោ អសម្មោហតោ ច, អត្ថានុរូបំ ធម្មេសុ, ធម្មានុរូបំ អត្ថេសុ, បញ្ញត្តិបថានុរូបំ បញ្ញត្តីសុ អវពោធោ។ តេសំ តេសំ វា តត្ថ តត្ថ វុត្តធម្មានំ បដិវិជ្ឈិតព្ពោ សលក្ខណសង្ខាតោ អវិបរីតសភាវោ។

ឥទានិ យស្មា ឯតេសុ បិដកេសុ យំ យំ ធម្មជាតំ វា អត្ថជាតំ វា, យា ចាយំ យថា យថា ញាបេតព្ពោ អត្ថោ សោតូនំ ញាណស្ស អភិមុខោ ហោតិ, តថា តថា តទត្ថជោតិកា ទេសនា, យោ ចេត្ថ អវិបរីតាវពោធសង្ខាតោ បដិវេធោ, តេសំ តេសំ វា ធម្មានំ បដិវិជ្ឈិតព្ពោ សលក្ខណសង្ខាតោ អវិបរីតសភាវោ។ សព្ពម្បេតំ អនុបចិតកុសលសម្ភារេហិ ទុប្បញ្ញេហិ សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ ទុក្ខោគាឡ្ហំ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋញ្ច, តស្មា គម្ភីរំ។ ឯវម្បិ ឯកមេកស្មឹ ឯត្ថ ចតុព្ពិធោបិ គម្ភីរភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្តាវតា ច –

> “ទេសនាសាសនកថា, ភេទំ តេសុ យថារហំ;
> សិក្ខាប្បហានគម្ភីរ, ភាវញ្ច បរិទីបយេ”តិ –

អយំ គាថា វុត្តត្ថាវ ហោតិ។

> “បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តឹ, វិបត្តិញ្ចាបិ យំ យហឹ;
> បាបុណាតិ យថា ភិក្ខុ, តម្បិ សព្ពំ វិភាវយេ”តិ –

ឯត្ថ បន តីសុ បិដកេសុ តិវិធោ បរិយត្តិភេទោ ទដ្ឋព្ពោ។ តិស្សោ ហិ បរិយត្តិយោ – អលគទ្ទូបមា, និស្សរណត្ថា, ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តីតិ។

តត្ថ យា ទុគ្គហិតា, ឧបារម្ភាទិហេតុ បរិយាបុដា, អយំ **អលគទ្ទូបមា។** យំ សន្ធាយ វុត្តំ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ អលគទ្ទត្ថិកោ អលគទ្ទគវេសី អលគទ្ទបរិយេសនំ ចរមានោ, សោ បស្សេយ្យ មហន្តំ អលគទ្ទំ, តមេនំ ភោគេ វា នង្គុដ្ឋេ វា គណ្ហេយ្យ, តស្ស សោ អលគទ្ទោ បដិបរិវត្តិត្វា ហត្ថេ វា ពាហាយំ វា អញ្ញតរស្មឹ វា អង្គបច្ចង្គេ ឌំសេយ្យ, សោ តតោ និទានំ មរណំ វា និគច្ឆេយ្យ, មរណមត្តំ វា ទុក្ខំ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ទុគ្គហិតត្តា, ភិក្ខវេ, អលគទ្ទស្ស។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥធេកច្ចេ មោឃបុរិសា ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ, សុត្តំ…បេ…. វេទល្លំ, តេ តំ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា តេសំ ធម្មានំ បញ្ញាយ អត្ថំ ន ឧបបរិក្ខន្តិ, តេសំ តេ ធម្មា បញ្ញាយ អត្ថំ អនុបបរិក្ខតំ ន និជ្ឈានំ ខមន្តិ, តេ ឧបារម្ភានិសំសា ចេវ ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ, ឥតិវាទប្បមោក្ខានិសំសា ច, យស្ស ចត្ថាយ ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ, តញ្ចស្ស អត្ថំ នានុភោន្តិ, តេសំ តេ ធម្មា ទុគ្គហិតា ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ទុគ្គហិតត្តា, ភិក្ខវេ, ធម្មាន”ន្តិ (ម. និ. ១.២៣៨)។

យា បន សុគ្គហិតា សីលក្ខន្ធាទិបារិបូរិំយេវ អាកង្ខមានេន បរិយាបុដា, ន ឧបារម្ភាទិហេតុ, អយំ **និស្សរណត្ថា។** យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តេសំ តេ ធម្មា សុគ្គហិតា ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តន្តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សុគ្គហិតត្តា, ភិក្ខវេ, ធម្មាន”ន្តិ (ម. និ. ១.២៣៩)។

យំ បន បរិញ្ញាតក្ខន្ធោ បហីនកិលេសោ ភាវិតមគ្គោ បដិវិទ្ធាកុប្បោ សច្ឆិកតនិរោធោ ខីណាសវោ កេវលំ បវេណិបាលនត្ថាយ វំសានុរក្ខណត្ថាយ បរិយាបុណាតិ, អយំ **ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តី**តិ។

វិនយេ បន សុប្បដិបន្នោ ភិក្ខុ សីលសម្បទំ និស្សាយ តិស្សោ វិជ្ជា បាបុណាតិ, តាសំយេវ ច តត្ថ បភេទវចនតោ។ សុត្តេ សុប្បដិបន្នោ សមាធិសម្បទំ និស្សាយ ឆ អភិញ្ញា បាបុណាតិ, តាសំយេវ ច តត្ថ

បភេទវចនតោ។ អភិធម្មេ សុប្បដិបន្នោ បញ្ញាសម្បទំ និស្សាយ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា បាបុណាតិ, តាសញ្ច តត្ថេវ បភេទវចនតោ, ឯវមេតេសុ សុប្បដិបន្នោ យថាក្កមេន ឥមំ វិជ្ជាត្តយឆឡភិញ្ញាចតុប្បដិសម្ភិទាភេទំ សម្បត្តិំ បាបុណាតិ។

វិនយេ បន ទុប្បដិបន្នោ អនុញ្ញាតសុខសម្ផស្សអត្ថរណបាវុរណាទិផស្សសាមញ្ញតោ បដិក្ខិត្តេសុ ឧបាទិន្នកផស្សាទីសុ អនវជ្ជសញ្ញី ហោតិ។ វុត្តម្បិ ហេតំ – “តថាហំ ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមិ, យថា យេ មេ អន្តរាយិកា ធម្មា អន្តរាយិកា វុត្តា ភគវតា, តេ បដិសេវតោ នាលំ អន្តរាយាយា”តិ (ម. និ. ១.២៣៤)។ តតោ ទុស្សីលភាវំ បាបុណាតិ។ សុត្តេ ទុប្បដិបន្នោ – “ចត្តារោ មេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា សន្តោ សំវិជ្ជមានា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៥) អធិប្បាយំ អជានន្តោ ទុគ្គហិតំ គណ្ហាតិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “អត្តនា ទុគ្គហិតេន អម្ហេ ចេវ អព្ភាចិក្ខតិ, អត្តានញ្ច ខណតិ, ពហុញ្ច អបុញ្ញំ បសវតី”តិ (ម. និ. ១.២៣៦)។ តតោ មិច្ឆាទិដ្ឋិតំ បាបុណាតិ។ អភិធម្មេ ទុប្បដិបន្នោ ធម្មចិន្តំ អតិធាវន្តោ អចិន្តេយ្យានិបិ ចិន្តេតិ។ តតោ ចិត្តក្ខេបំ បាបុណាតិ, វុត្តញ្ហេតំ – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, អចិន្តេយ្យានិ, ន ចិន្តេតព្ពានិ, យានិ ចិន្តេន្តោ ឧម្មាទស្ស វិឃាតស្ស ភាគី អស្សា”តិ (អ. និ. ៤.៧៧)។ ឯវមេតេសុ ទុប្បដិបន្នោ យថាក្កមេន ឥមំ ទុស្សីលភាវ មិច្ឆាទិដ្ឋិតា ចិត្តក្ខេបភេទំ វិបត្តិំ បាបុណាតី”តិ។

ឯត្តាវតា ច –

“បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តិំ, វិបត្តិញ្ចាបិ យំ យហិំ;
បាបុណាតិ យថា ភិក្ខុ, តម្បិ សព្ពំ វិភាវយេ”តិ –

អយម្បិ គាថា វុត្តត្ថាវ ហោតិ។ ឯវំ នានប្បការតោ បិដកានិ ញត្វា តេសំ វសេនេតំ ពុទ្ធវចនំ តិវិធន្តិ ញាតព្ពំ។

កថំ និកាយវសេន បញ្ចវិធំ? សព្ពមេវ ចេតំ ទីឃនិកាយោ, មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ, អង្គុត្តរនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ បញ្ចប្បភេទំ ហោតិ។ តត្ថ កតមោ **ទីឃនិកាយោ?** តិវគ្គសង្គហានិ ព្រហ្មជាលាទីនិ ចតុត្តឹស សុត្តានិ។

“ចតុត្តឹសេវ សុត្តន្តា, តិវគ្គោ យស្ស សង្គហោ;
ឯស ទីឃនិកាយោតិ, បឋមោ អនុលោមិកោ”តិ។

កស្មា បនេស ទីឃនិកាយោតិ វុច្ចតិ? ទីឃប្បមាណានំ សុត្តានំ សមូហតោ និវាសតោ ច។ សមូហនិវាសា ហិ និកាយោតិ វុច្ចន្តិ។ “នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯកនិកាយម្បិ សមនុបស្សាមិ ឯវំ ចិត្តំ, យថយិទំ, ភិក្ខវេ , តិរច្ឆានគតា បាណា” (សំ. និ. ២.១០០)។ បោណិកនិកាយោ ចិក្ខល្លិកនិកាយោតិ ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សាធកានិ សាសនតោ លោកតោ ច។ ឯវំ សេសានម្បិ និកាយភាវេ វចនត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កតមោ **មជ្ឈិមនិកាយោ?** មជ្ឈិមប្បមាណានិ បញ្ចទសវគ្គសង្គហានិ មូលបរិយាយសុត្តាទីនិ ទិយឌ្ឍសតំ ទ្វេ ច សុត្តានិ។

“ទិយឌ្ឍសតសុត្តន្តា, ទ្វេ ច សុត្តានិ យត្ថ សោ;
និកាយោ មជ្ឈិមោ បញ្ច, ទសវគ្គបរិគ្គហោ”តិ។

កតមោ **សំយុត្តនិកាយោ?** ទេវតាសំយុត្តាទិវសេន កថិតានិ ឱឃតរណាទីនិ សត្ត សុត្តសហស្សានិ សត្ត ច សុត្តសតានិ ទ្វាសដ្ឋិ ច សុត្តានិ។

“សត្តសុត្តសហស្សានិ , សត្តសុត្តសតានិ ច;
ទ្វាសដ្ឋិ ចេវ សុត្តន្តា, ឯសោ សំយុត្តសង្គហោ”តិ។

កតមោ **អង្គុត្តរនិកាយោ?** ឯកេកអង្គាតិរេកវសេន កថិតានិ ចិត្តបរិយាទានាទីនិ នវ សុត្តសហស្សានិ បញ្ច សុត្តសតានិ សត្តបញ្ញាសញ្ច សុត្តានិ។

“នវ សុត្តសហស្សានិ, បញ្ច សុត្តសតានិ ច;

> សត្តបញ្ញាស សុត្តានិ, សង្ខា អង្គុត្តរេ អយ”ន្តិ។

កតមោ **ខុទ្ទកនិកាយោ?** សកលំ វិនយបិដកំ, អភិធម្មបិដកំ, ខុទ្ទកបាឋាទយោ ច បុព្ពេ ទស្សិតា បញ្ចទសប្បភេទា, ឋបេត្វា ចត្តារោ និកាយេ អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ។

> “ឋបេត្វា ចតុរោបេតេ, និកាយេ ទីឃអាទិកេ;
> តទញ្ញំ ពុទ្ធវចនំ, និកាយោ ខុទ្ទកោ មតោ”តិ។

ឯវំ និកាយវសេន បញ្ចវិធំ។

កថំ អង្គវសេន នវវិធំ? សព្ពមេវ ហិទំ សុត្តំ, គេយ្យំ, វេយ្យាករណំ, គាថា, ឧទានំ, ឥតិវុត្តកំ, ជាតកំ, អព្ភុតធម្មំ, វេទល្លន្តិ នវប្បភេទំ ហោតិ។ តត្ថ ឧភតោវិភង្គនិទ្ទេសខន្ធកបរិវារា, សុត្តនិបាតេ មង្គលសុត្តរតនសុត្តនាលកសុត្តតុវដ្ដកសុត្តានិ ច អញ្ញម្បិ ច សុត្តនាមកំ តថាគតវចនំ **សុត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ សព្ពម្បិ សគាថកំ សុត្តំ **គេយ្យ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ វិសេសេន សំយុត្តកេ សកលោបិ សគាថវគ្គោ, សកលម្បិ អភិធម្មបិដកំ, និគ្គាថកំ សុត្តំ, យញ្ច អញ្ញម្បិ អដ្ឋហិ អង្គេហិ អសង្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ, តំ **វេយ្យាករណ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ធម្មបទំ, ថេរគាថា, ថេរីគាថា, សុត្តនិបាតេ នោសុត្តនាមិកា សុទ្ធិកគាថា ច **គាថា**តិ វេទិតព្ពា។ សោមនស្សញាណមយិកគាថាបដិសំយុត្តា ទ្វេអសីតិ សុត្តន្តា **ឧទាន**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ “វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា”តិអាទិនយប្បវត្តា ទសុត្តរសតសុត្តន្តា **ឥតិវុត្តក**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ អបណ្ណកជាតកាទីនិ បញ្ញាសាធិកានិ បញ្ចជាតកសតានិ **‘ជាតក’**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា អានន្ទេ”តិអាទិនយប្បវត្តា (ទី. និ. ២.២០៩) សព្ពេបិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មបដិសំយុត្តសុត្តន្តា **អព្ភុតធម្ម**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ចូឡវេទល្ល-មហាវេទល្ល-សម្មាទិដ្ឋិ-សក្កបញ្ហ-សង្ខារភាជនិយ-មហាបុណ្ណមសុត្តាទយោ សព្ពេបិ វេទញ្ច តុដ្ឋិញ្ច លទ្ធា លទ្ធា បុច្ឆិតសុត្តន្តា **វេទល្ល**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អង្គវសេន នវវិធំ។

កថំ ធម្មក្ខន្ធវសេន ចតុរាសីតិសហស្សវិធំ? សព្ពមេវ ចេតំ ពុទ្ធវចនំ –

> “ទ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហិំ, ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ;
> ចតុរាសីតិ សហស្សានិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ”តិ។

ឯវំ បរិទីបិតធម្មក្ខន្ធវសេន ចតុរាសីតិសហស្សប្បភេទំ ហោតិ។ តត្ថ ឯកានុសន្ធិកំ សុត្តំ ឯកោ ធម្មក្ខន្ធោ។ យំ អនេកានុសន្ធិកំ, តត្ថ អនុសន្ធិវសេន ធម្មក្ខន្ធគណនា។ គាថាពន្ធេសុ បញ្ហាបុច្ឆនំ ឯកោ ធម្មក្ខន្ធោ, វិស្សជ្ជនំ ឯកោ។ អភិធម្មេ ឯកមេកំ តិកទុកភាជនំ, ឯកមេកញ្ច ចិត្តវារភាជនំ, ឯកមេកោ ធម្មក្ខន្ធោ។ វិនយេ អត្ថិ វត្ថុ, អត្ថិ មាតិកា, អត្ថិ បទភាជនីយំ, អត្ថិ អន្តរាបត្តិ, អត្ថិ អាបត្តិ, អត្ថិ អនាបត្តិ, អត្ថិ តិកច្ឆេទោ។ តត្ថ ឯកមេកោ កោដ្ឋាសោ ឯកមេកោ ធម្មក្ខន្ធោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ ធម្មក្ខន្ធវសេន ចតុរាសីតិសហស្សវិធំ។

ឯវមេតំ អភេទតោ រសវសេន ឯកវិធំ, ភេទតោ ធម្មវិនយាទិវសេន ទុវិធាទិភេទំ ពុទ្ធវចនំ សង្គាយន្តេន មហាកស្សបប្បមុខេន វសីគណេន “អយំ ធម្មោ, អយំ វិនយោ, ឥទំ បឋមពុទ្ធវចនំ, ឥទំ មជ្ឈិមពុទ្ធវចនំ, ឥទំ បច្ឆិមពុទ្ធវចនំ, ឥទំ វិនយបិដកំ, ឥទំ សុត្តន្តបិដកំ, ឥទំ អភិធម្មបិដកំ, អយំ ទីឃនិកាយោ…បេ.… អយំ ខុទ្ទកនិកាយោ, ឥមានិ សុត្តាទីនិ នវង្គានិ, ឥមានិ ចតុរាសីតិ ធម្មក្ខន្ធសហស្សានី”តិ, ឥមំ បភេទំ វវត្ថបេត្វាវ សង្គីតំ។ ន កេវលញ្ច ឥមមេវ, អញ្ញម្បិ ឧទ្ទានសង្គហ-វគ្គសង្គហ-បេយ្យាលសង្គហ-ឯកកនិបាត-ទុកនិបាតាទិនិបាតសង្គហ-សំយុត្តសង្គហ-បណ្ណាសសង្គហាទិ-អនេកវិធំ តីសុ បិដកេសុ សន្ទិស្សមានំ សង្គហប្បភេទំ វវត្ថបេត្វា ឯវ សត្តហិ មាសេហិ សង្គីតំ។

សង្គីតិបរិយោសានេ ចស្ស – “ឥទំ មហាកស្សបត្ថេរេន ទសពលស្ស សាសនំ បញ្ចវស្សសហស្សបរិមាណកាលំ បវត្តនសមត្ថំ កត”ន្តិ សញ្ជាតប្បមោទា សាធុការំ វិយ ទទមានា អយំ មហាបថវី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អនេកប្បការំ កម្បិ សង្កម្បិ សម្បកម្បិ សម្បវេធិ, អនេកានិ ច អច្ឆរិយានិ បាតុរហេសុន្តិ, អយំ បឋមមហាសង្គីតិ នាម។ យា លោកេ –

> “សតេហិ បញ្ចហិ កតា, តេន បញ្ចសតាតិ ច;
> ថេរេហេវ កតត្តា ច, ថេរិកាតិ បវុច្ចតី”តិ។

១. ព្រហ្មជាលសុត្តវណ្ណនា

បរិព្ពាជកកថាវណ្ណនា

ឥមិស្សា បឋមមហាសង្គីតិយា វត្តមានាយ វិនយសង្គហាវសានេ សុត្តន្តបិដកេ អាទិនិកាយស្ស អាទិសុត្តំ ព្រហ្មជាលំ បុច្ឆន្តេន អាយស្មតា មហាកស្សបេន – “ព្រហ្មជាលំ, អាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត”ន្តិ, ឯវមាទិវុត្តវចនបរិយោសានេ យត្ថ ច ភាសិតំ, យញ្ចារព្ភ ភាសិតំ, តំ សព្ពំ បកាសេន្តោ អាយស្មា អានន្ទោ ឯវំ មេ សុតន្តិអាទិមាហ។ តេន វុត្តំ “ព្រហ្មជាលស្សាបិ ឯវំ មេ សុតន្តិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តំ និទានមាទី”តិ។

១. តត្ថ **ឯវ**ន្តិ និបាតបទំ។ **មេ**តិអាទីនិ នាមបទានិ។ **បដិបន្នោ ហោតី**តិ ឯត្ថ **បដី**តិ ឧបសគ្គបទំ, **ហោតី**តិ អាខ្យាតបទន្តិ។ ឥមិនា តាវ នយេន បទវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

អត្ថតោ បន **ឯវំ**-សទ្ទោ តាវ ឧបមូបទេសសម្បហំសនគរហណវចនសម្បដិគ្គហាការនិទស្សនាវធារណាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថាហេស – “ឯវំ ជាតេន មច្ចេន, កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុ”ន្តិ (ធ. ប. ៥៣) ឯវមាទីសុ ឧបមាយំ អាគតោ។ “ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ព”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១២២) ឧបទេសេ។ “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) សម្បហំសនេ។ “ឯវមេវំ បនាយំ វសលី យស្មិំ វា តស្មិំ វា តស្ស មុណ្ឌកស្ស សមណកស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៨៧) គរហណេ។ “ឯវំ, ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១) វចនសម្បដិគ្គហេ។ “ឯវំ ព្យា ខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៩៨) អាការេ។ “ឯហិ ត្វំ, មាណវក, យេន សមណោ អានន្ទោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន សមណំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆ។ “សុភោ មាណវោ តោទេយ្យបុត្តោ ភវន្តំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតី”តិ។ “ឯវញ្ច វទេហិ, សាធុ កិរ ភវំ អានន្ទោ យេន សុភស្ស មាណវស្ស តោទេយ្យបុត្តស្ស និវេសនំ, តេនុបសង្កមតុ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៥) និទស្សនេ។ “តំ កិំ មញ្ញថ, កាលាមា, ឥមេ ធម្មា កុសលា វា អកុសលា វាតិ? អកុសលា, ភន្តេ។ សាវជ្ជា វា អនវជ្ជា វាតិ? សាវជ្ជា, ភន្តេ។ វិញ្ញុគរហិតា វា វិញ្ញុប្បសត្ថា វាតិ? វិញ្ញុគរហិតា, ភន្តេ។ សមត្តា សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ នោ វា, កថំ វោ ឯត្ថ ហោតីតិ? សមត្តា, ភន្តេ, សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ, ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) អវធារណេ។ ស្វាយមិធ អាការនិទស្សនាវធារណេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ អាការត្ថេន **ឯវំ**-សទ្ទេន ឯតមត្ថំ ទីបេតិ, នានានយនិបុណមនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ, អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ, វិវិធបាដិហារិយំ, ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ, សព្ពសត្តានំ សកសកភាសានុរូបតោ សោតបថមាគច្ឆន្តំ តស្ស ភគវតោ វចនំ សព្ពប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុំ, សព្ពថាមេន បន សោតុកាមតំ ជនេត្វាបិ ‘ឯវំ មេ សុតំ’ មយាបិ ឯកេនាការេន សុតន្តិ។

និទស្សនត្ថេន – “នាហំ សយម្ភូ, ន មយា ឥទំ សច្ឆិកត”ន្តិ អត្តានំ បរិមោចេន្តោ – ‘ឯវំ មេ សុតំ’, ‘មយាបិ ឯវំ សុត’ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលំ សុត្តំ និទស្សេតិ។

អវធារណត្ថេន – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ, គតិមន្តានំ, សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២២៣)។ ឯវំ ភគវតា – “អាយស្មា អានន្ទោ អត្ថកុសលោ, ធម្មកុសលោ, ព្យញ្ជនកុសលោ, និរុត្តិកុសលោ, បុព្ពាបរកុសលោ”តិ (អ. និ. ៥.១៦៩)។ ឯវំ ធម្មសេនាបតិនា ច បសត្ថភាវានុរូបំ អត្តនោ ធារណពលំ ទស្សេន្តោ សត្តានំ សោតុកាមតំ ជនេតិ – ‘ឯវំ មេ សុតំ’, តញ្ច ខោ អត្ថតោ វា ព្យញ្ជនតោ វា អនូនមនធិកំ, ឯវមេវ ន អញ្ញថា ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។

មេ-សទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិស្ស – “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ”ន្តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨១) មយាតិ អត្ថោ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សង្ខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៨) មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ , ភវថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៩) មមាតិ អត្ថោ។ ឥធ បន មយា សុតន្តិ ច, មម សុតន្តិ ច អត្ថទ្វយេ យុជ្ជតិ។

សុតន្តិ អយំ **សុត**-សទ្ទោ សឧបសគ្គោ ច អនុបសគ្គោ ច – គមនវិស្សុតកិលិន្ន-ឧបចិតានុយោគ-សោតវិញ្ញេយ្យ-សោតទ្វារានុសារ-វិញ្ញាតាទិអនេកត្ថប្បភេទោ, តថា ហិស្ស “សេនាយ បសុតោ”តិអាទីសុ គច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ “សុតធម្មស្ស បស្សតោ”តិអាទីសុ (ឧទា. ១១) វិស្សុតធម្មស្សាតិ អត្ថោ។ “អវស្សុតា អវស្សុតស្សា”តិអាទីសុ (បាចិ. ៦៥៧) កិលិន្នាកិលិន្នស្សាតិ អត្ថោ។ “តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បក”ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៧.១២) ឧបចិតន្តិ អត្ថោ។ “យេ ឈានបសុតា ធីរា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៨១) ឈានានុយុត្តាតិ អត្ថោ។ ‘ទិដ្ឋំ សុតំ មុត’ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៤១) សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “សុតធរោ សុតសន្និចយោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៣៩) សោតទ្វារានុសារវិញ្ញាតធរោតិ អត្ថោ។ ឥធ បនស្ស សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិតន្តិ វា ឧបធារណន្តិ វាតិ អត្ថោ។ ‘មេ’ សទ្ទស្ស ហិ ‘មយា’តិ អត្ថេ សតិ ‘ឯវំ មយា សុតំ’ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិតន្តិ យុជ្ជតិ។ ‘មមា’តិ អត្ថេ សតិ ឯវំ មម សុតំ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារណន្តិ យុជ្ជតិ។

ឯវមេតេសុ តីសុ បទេសុ **ឯវ**ន្តិ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណកិច្ចនិទស្សនំ។ **មេ**តិ វុត្តវិញ្ញាណសមង្គិបុគ្គលនិទស្សនំ។ **សុត**ន្តិ អស្សវនភាវបដិក្ខេបតោ អនូនាធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនំ។ តថា **ឯវ**ន្តិ តស្សា សោតទ្វារានុសារេន បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិភាវប្បកាសនំ។ **មេ**តិ អត្តប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ ធម្មប្បកាសនំ។ អយញ្ហេត្ថ សង្ខេបោ – “នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា មយា ន អញ្ញំ កតំ, ឥទំ បន កតំ, អយំ ធម្មោ សុតោ”តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ និទ្ទិសិតព្ពធម្មប្បកាសនំ។ **មេ**តិ បុគ្គលប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចប្បកាសនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ។ “យំ សុត្តំ និទ្ទិសិស្សាមិ, តំ មយា ឯវំ សុត”ន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានាការប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោ។ **ឯវ**ន្តិ ហិ អយមាការបញ្ញត្តិ។ **មេ**តិ កត្តុនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិសយនិទ្ទេសោ។ ឯត្តាវតា នានាការប្បវត្តេន ចិត្តសន្តានេន តំ សមង្គិនោ កត្តុ វិសយគ្គហណសន្និដ្ឋានំ កតំ ហោតិ។

អថវា **ឯវ**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ, “មយា សវនកិច្ចវិញ្ញាណសមង្គិនា បុគ្គលេន វិញ្ញាណវសេន លទ្ធសវនកិច្ចវោហារេន សុត”ន្តិ។

តត្ថ ឯវន្តិ ច មេតិ ច សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ កិញ្ហេត្ថ តំ បរមត្ថតោ អត្ថិ, យំ **ឯវ**ន្តិ វា មេតិ វា និទ្ទេសំ លភេថ? សុតន្តិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ យញ្ហិ តំ ឯត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធំ, តំ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានន្តិ។ តថា ‘ឯវ’ន្តិ ច, មេតិ ច, តំ តំ ឧបាទាយ វត្តព្ពតោ ឧបាទាបញ្ញត្តិ។ ‘សុត’ន្តិ ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តព្ពតោ ឧបនិធាបញ្ញត្តិ។ ឯត្ថ ច ឯវន្តិ វចនេន អសម្មោហំ ទីបេតិ។ ន ហិ សម្មូឡ្ហោ នានប្បការបដិវេធសមត្ថោ ហោតិ។ ‘សុត’ន្តិ វចនេន សុតស្ស អសម្មោសំ ទីបេតិ។ យស្ស ហិ សុតំ សម្មុដ្ឋំ ហោតិ, ន សោ កាលន្តរេន មយា សុតន្តិ បដិជានាតិ។ ឥច្ចស្ស អសម្មោហេន បញ្ញាសិទ្ធិ, អសម្មោសេន បន សតិសិទ្ធិ។ តត្ថ បញ្ញាបុព្ពង្គមាយ សតិយា ព្យញ្ជនាវធារណសមត្ថតា, សតិបុព្ពង្គមាយ បញ្ញាយ អត្ថបដិវេធសមត្ថតា។ តទុភយសមត្ថតាយោគេន អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ធម្មកោសស្ស អនុបាលនសមត្ថតោ ធម្មភណ្ឌាគារិកត្តសិទ្ធិ។

អបរោ នយោ, ឯវន្តិ វចនេន យោនិសោ មនសិការំ ទីបេតិ។ អយោនិសោ មនសិករោតោ ហិ នានប្បការបដិវេធាភាវតោ។ សុតន្តិ វចនេន អវិក្ខេបំ ទីបេតិ, វិក្ខិត្តចិត្តស្ស សវនាភាវតោ។ តថា ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ បុគ្គលោ សព្ពសម្បត្តិយា វុច្ចមានោបិ “ន មយា សុតំ, បុន ភណថា”តិ ភណតិ។ យោនិសោ មនសិការេន ចេត្ថ អត្តសម្មាបណិធឹ បុព្វេ ច កតបុញ្ញតំ សាធេតិ, សម្មា អប្បណិហិតត្តស្ស បុព្វេ អកតបុញ្ញស្ស វា តទភាវតោ។ អវិក្ខេបេន សទ្ធម្មស្សវនំ សប្បុរិសូបនិស្សយញ្ច សាធេតិ។ ន ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ សោតុំ សក្កោតិ, ន ច សប្បុរិសេ អនុបស្សយមានស្ស សវនំ អត្ថីតិ។

អបរោ នយោ, យស្មា ឯវន្តិ យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានាការប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោតិ វុត្តំ, សោ ច ឯវំ ភទ្ទកោ អាការោ ន សម្មាអប្បណិហិតត្តនោ បុព្វេ អកតបុញ្ញស្ស វា ហោតិ, តស្មា ឯវន្តិ ឥមិនា ភទ្ទកេនាការេន បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តិមត្តនោ ទីបេតិ។ សុតន្តិ សវនយោគេន បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តឹ។ ន ហិ អប្បតិរូបទេសេ វសតោ សប្បុរិសូបនិស្សយវិរហិតស្ស វា សវនំ អត្ថិ។ ឥច្ចស្ស បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា អាសយសុទ្ធិសិទ្ធា ហោតិ, បុរិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា បយោគសុទ្ធិ, តាយ ច អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ, បយោគសុទ្ធិយា អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ។ ឥតិ បយោគាសយសុទ្ធស្ស អាគមាធិគមសម្បន្នស្ស

វចនំ អរុណុគ្គំ វិយ សូរិយស្ស ឧទយតោ យោនិសោ មនសិការោ វិយ ច កុសលកម្មស្ស អរហតិ ភគវតោ វចនស្ស បុព្ពង្គមំ ភវិតុន្តិ ឋានេ និទានំ ឋបេន្តោ – “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិមាហ។

អបរោ នយោ, ‘ឯវ’ន្តិ ឥមិនា នានប្បការបដិវេធទីបកេន វចនេន អត្តនោ អត្ថបដិភានបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ ទីបេតិ។ ‘សុត’ន្តិ ឥមិនា សោតព្ពប្បភេទបដិវេធទីបកេន ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ។ ‘ឯវ’ន្តិ ច ឥទំ យោនិសោ មនសិការទីបកំ វចនំ ភាសមានោ – “ឯតេ មយា ធម្មា មនសានុបេក្ខិតា, ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា”តិ ទីបេតិ។ ‘សុត’ន្តិ ឥទំ សវនយោគទីបកំ វចនំ ភាសមានោ – “ពហូ មយា ធម្មា សុតា ធាតា វចសា បរិចិតា”តិ ទីបេតិ។ តទុភយេនាបិ អត្ថព្យញ្ជនបារិបូរិំ ទីបេន្តោ សវនេ អាទរំ ជនេតិ។ អត្ថព្យញ្ជនបរិបុណ្ណញ្ហិ ធម្មំ អាទរេន អស្សុណន្តោ មហតា ហិតា បរិពាហិរោ ហោតីតិ, តស្មា អាទរំ ជនេត្វា សក្កច្ចំ អយំ ធម្មោ សោតព្ពោតិ។

“ឯវំ មេ សុត”ន្តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន អាយស្មា អានន្ទោ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មំ អត្តនោ អទហន្តោ អសប្បុរិសភូមិំ អតិក្កមតិ។ សាវកត្តំ បដិជានន្តោ សប្បុរិសភូមិំ ឱក្កមតិ។ តថា អសទ្ធម្មា ចិត្តំ វុដ្ឋាបេតិ, សទ្ធម្មេ ចិត្តំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “កេវលំ សុតមេវេតំ មយា, តស្សេវ ភគវតោ វចន”ន្តិ ទីបេន្តោ អត្តានំ បរិមោចេតិ, សត្ថារំ អបទិសតិ, ជិនវចនំ អប្បេតិ, ធម្មនេត្តិំ បតិដ្ឋាបេតិ។

អបិច “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អត្តនា ឧប្បាទិតភាវំ អប្បដិជានន្តោ បុរិមវចនំ វិវរន្តោ – “សម្មុខា បដិគ្គហិតមិទំ មយា តស្ស ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជវិសារទស្ស ទសពលធរស្ស អាសភដ្ឋានដ្ឋាយិនោ សីហនាទនាទិនោ សព្ពសត្តុត្តមស្ស ធម្មិស្សរស្ស ធម្មរាជស្ស ធម្មាធិបតិនោ ធម្មទីបស្ស ធម្មសរណស្ស សទ្ធម្មវរចក្កវត្តិនោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនំ, ន ឯត្ថ អត្ថេ វា ធម្មេ វា បទេ វា ព្យញ្ជនេ វា កង្ខា វា វិមតិ វា កាតព្ពា”តិ សព្ពេសំ ទេវមនុស្សានំ ឥមស្មិំ ធម្មេ អស្សទ្ធិយំ វិនាសេតិ, សទ្ធាសម្បទំ ឧប្បាទេតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“វិនាសយតិ អស្សទ្ធំ, សទ្ធំ វឌ្ឍេតិ សាសនេ;
ឯវំ មេ សុតមិច្ចេវំ, វទំ គោតមសាវកោ”តិ។

ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ **សមយ**ន្តិ បរិច្ឆិន្នទិទ្ទេសោ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ អនិយមិតបរិទីបនំ។ តត្ថ **សមយ**សទ្ទោ –

“សមវាយេ ខណេ កាលេ, សមូហេ ហេតុទិដ្ឋិសុ;
បដិលាភេ បហានេ ច, បដិវេធេ ច ទិស្សតិ”។

តថា ហិស្ស – “អប្បេវនាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាម កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៧) សមវាយោ អត្ថោ។ “ឯកោវ ខោ ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) ខណោ។ “ឧណ្ហសមយោ បរិឡាហសមយោ”តិអាទីសុ (បាចិ. ៣៥៨) កាលោ។ “មហាសមយោ បវនស្មិ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៣២) សមូហោ។ “សមយោបិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, អប្បដិវិទ្ធោ អហោសិ, ភគវា ខោ សាវត្ថិយំ វិហរតិ, ភគវាបិ មំ ជានិស្សតិ, ភទ្ទាលិ នាម ភិក្ខុ សត្ថុសាសនេ សិក្ខាយ អបរិបូរការីតិ។ អយម្បិ ខោ, តេ ភទ្ទាលិ, សមយោ អប្បដិវិទ្ធោ អហោសី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៣៥) ហេតុ។ “តេន ខោ បន សមយេន ឧគ្គាហមានោ បរិព្ពាជកោ សមណមុណ្ឌិកាបុត្តោ សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចីរេ ឯកសាលកេ មល្លិកាយ អារាមេ បដិវសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.២៦០) ទិដ្ឋិ។

“ទិដ្ឋេ ធម្មេ ច យោ អត្ថោ, យោ ចត្ថោ សម្បរាយិកោ;
អត្ថាភិសមយា ធីរោ, បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.១២៨) –

អាទីសុ បដិលាភោ។ “សម្មា មានាភិសមយា អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៧.៩) បហានំ។ “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ អភិសមយដ្ឋោ”តិអាទីសុ (បដិ. ១០៨) បដិវេធោ។ ឥធ បនស្ស កាលោ អត្ថោ។ តេន សំវច្ឆរឧតុមាសឌ្ឍមាសរត្តិទិវបុព្ពណ្ហមជ្ឈន្ហិកសាយន្ហបឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមយាមមុហុត្តាទីសុ កាលប្បភេទភូតេសុ សមយេសុ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ ឯតេសុ សំវច្ឆរាទីសុ សមយេសុ យំ យំ សុត្តំ យស្មិំ យស្មិំ សំវច្ឆរេ ឧតុម្ហិ មាសេ បក្ខេ រត្តិភាគេ វា ទិវសភាគេ វា វុត្តំ, សព្ពំ តំ ថេរស្ស សុវិទិតំ សុវវត្ថាបិតំ បញ្ញាយ។ យស្មា បន – “ឯវំ មេ សុតំ” អសុកសំវច្ឆរេ

អសុកឧតុម្ហិ អសុកមាសេ អសុកបក្ខេ អសុករត្តិភាគេ អសុកទិវសភាគេ វាតិ ឯវំ វុត្តេ ន សក្កា សុខេន ធារេតុំ វា ឧទ្ទិសិតុំ វា ឧទ្ទិសាបេតុំ វា, ពហុ ច វត្តព្ពំ ហោតិ, តស្មា ឯកេនេវ បទេន តមត្ថំ សមោធានេត្វា “ឯកំ សមយ”ន្តិ អាហ។ យេ វា ឥមេ គព្ភោក្កន្តិសមយោ, ជាតិសមយោ, សំវេគសមយោ, អភិនិក្ខមនសមយោ, ទុក្ករការិកសមយោ, មារវិជយសមយោ, អភិសម្ពោធិសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ, ទេសនាសមយោ, បរិនិព្ពានសមយោតិ, ឯវមាទយោ ភគវតោ ទេវមនុស្សេសុ អតិវិយ បកាសា អនេកកាលប្បភេទា ឯវ សមយា។ តេសុ សមយេសុ ទេសនាសមយសង្ខាតំ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។ យោ ចាយំ ញាណករុណាកិច្ចសមយេសុ ករុណាកិច្ចសមយោ, អត្តហិតបរហិតបដិបត្តិសមយេសុ បរហិតបដិបត្តិសមយោ, សន្និបតិតានំ ករណីយទ្វយសមយេសុ ធម្មិកថាសមយោ ទេសនាបដិបត្តិសមយេសុ ទេសនាសមយោ, តេសុបិ សមយេសុ អញ្ញតរំ សមយំ សន្ធាយ “**ឯកំ សមយ**”ន្តិ អាហ។

កស្មា បនេត្ថ យថា អភិធម្មេ “យស្មិំ សមយេ កាមាវចរ”ន្តិ (ធ. ស. ១) ច, ឥតោ អញ្ញេសុ ច សុត្តបទេសុ – “យស្មិំ សមយេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហី”តិ ច ភុម្មវចននិទ្ទេសោ កតោ, វិនយេ ច – “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា”តិ ករណវចនេន, តថា អកត្វា “ឯកំ សមយ”ន្តិ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ? តត្ថ តថា ឥធ ច អញ្ញថា អត្ថសម្ភវតោ។ តត្ថ ហិ អភិធម្មេ ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ ច អធិករណត្ថោ ភាវេន ភាវលក្ខណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ អធិករណញ្ហិ កាលត្ថោ, សមូហត្ថោ ច សមយោ, តត្ថ តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ ខណសមវាយហេតុសង្ខាតស្ស ច សមយស្ស ភាវេន តេសំ ភាវោ លក្ខីយតិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ភុម្មវចននិទ្ទេសោ កតោ។

វិនយេ ច ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ យោ ហិ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ សារិបុត្តាទីហិបិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តេន សមយេន ហេតុភូតេន ករណភូតេន ច សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបយន្តោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមានោ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ករណវចនេន និទ្ទេសោ កតោ។

ឥធ បន អញ្ញស្មិញ្ច ឯវំ ជាតិកេ អច្ចន្តសំយោគត្ថោ សម្ភវតិ។ យញ្ហិ សមយំ ភគវា ឥមំ អញ្ញំ វា សុត្តន្តំ ទេសេសិ, អច្ចន្តមេវ តំ សមយំ ករុណាវិហារេន វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ ឥធ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។

តេនេតំ វុច្ចតិ –

“តំ តំ អត្ថមបេក្ខិត្វា, ភុម្មេន ករណេន ច;
អញ្ញត្រ សមយោ វុត្តោ, ឧបយោគេន សោ ឥធា”តិ។

បោរាណា បន វណ្ណយន្តិ – “តស្មិំ សមយេ”តិ វា, “តេន សមយេនា”តិ វា, “ឯកំ សមយ”ន្តិ វា, អភិលាបមត្តភេទោ ឯស, សព្ពត្ថ ភុម្មមេវត្ថោតិ។ តស្មា “ឯកំ សមយ”ន្តិ វុត្តេបិ “ឯកស្មិំ សមយេ”តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ភគវាតិ គរុ។ គរុញ្ហិ លោកេ ភគវាតិ វទន្តិ។ អយញ្ច សព្ពគុណវិសិដ្ឋតាយ សព្ពសត្តានំ គរុ, តស្មា ភគវាតិ វេទិតព្ពោ។ បោរាណេហិបិ វុត្តំ –

“ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋំ, ភគវាតិ វចនមុត្តមំ;
គរុ គារវយុត្តោ សោ, ភគវា តេន វុច្ចតី”តិ។

អបិ ច –

“ភាគ្យវា ភគ្គវា យុត្តោ, ភគេហិ ច វិភត្តវា;
ភត្តវា វន្តគមនោ, ភវេសុ ភគវា តតោ”តិ។

ឥមិស្សា គាថាយ វសេនស្ស បទស្ស វិត្ថារអត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សោ ច វិសុទ្ធិមគ្គេ ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វុត្តោយេវ។

ឯត្តាវតា ចេត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ វចនេន យថាសុតំ ធម្មំ ទស្សេន្តោ ភគវតោ ធម្មកាយំ បច្ចក្ខំ ករោតិ។ តេន “នយិទំ អតិក្កន្តសត្ថុកំ បាវចនំ, អយំ វោ សត្ថា”តិ សត្ថុ អទស្សនេន ឧក្កណ្ឋិតំ ជនំ សមស្សាសេតិ។

ឯកំ សមយំ ភគវាតិ វចនេន តស្មិំ សមយេ ភគវតោ អវិជ្ជមានភាវំ ទស្សេន្តោ រូបកាយបរិនិព្ពានំ សាធេតិ។ តេន “ឯវំវិធស្ស នាម អរិយធម្មស្ស ទេសកោ ទសពលធរោ វជិរសង្ឃាត សមានកាយោ សោបិ ភគវា បរិនិព្ពុតោ, កេន អញ្ញេន ជីវិតេ អាសា ជនេតព្ពា”តិ ជីវិតមទមត្តំ ជនំ សំវេជេតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស ឧស្សាហំ ជនេតិ។

ឯវន្តិ ច ភណន្តោ ទេសនាសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ។ **មេ សុត**ន្តិ សាវកសម្បត្តិំ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ កាលសម្បត្តិំ។ **ភគវា**តិ ទេសកសម្បត្តិំ។

អន្តរា ច រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទន្តិ **អន្តរា**-សទ្ទោ ការណខណចិត្តវេមជ្ឈវិវរាទីសុ ទិស្សតិ។ “តទន្តរំ កោ ជានេយ្យ អញ្ញត្រ តថាគតា”តិ (អ. និ. ៦.៤៤) ច, “ជនា សង្គម្ម មន្តេន្តិ មញ្ច តញ្ច កិមន្តរ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២២៨) ច អាទីសុ ហិ ការណេ អន្តរា-សទ្ទោ។ “អទ្ទស មំ, ភន្តេ, អញ្ញតរា ឥត្ថី វិជ្ជន្តរិកាយ ភាជនំ ធោវន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) ខណេ។ “យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា”តិអាទីសុ (ឧទា. ២០) ចិត្តេ។ “អន្តរា វោសានមាបាទី”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣៥០) វេមជ្ឈេ។ “អបិ ចាយំ, ភិក្ខវេ, តបោទា ទ្វិន្នំ មហានិរយានំ អន្តរិកាយ អាគច្ឆតី”តិអាទីសុ (បារា. ២៣១) វិវរេ។ ស្វាយមិធ វិវរេ វត្តតិ, តស្មា រាជគហស្ស ច នាឡន្ទាយ ច វិវរេតិ ឯវមេត្ថត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អន្តរា-សទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា “អន្តរា គាមញ្ច នទិញ្ច យាតី”តិ ឯវំ ឯកមេវ អន្តរាសទ្ទំ បយុជ្ជន្តិ, សោ ទុតិយបទេនបិ យោជេតព្ពោ ហោតិ, អយោជិយមានេ ឧបយោគវចនំ ន បាបុណាតិ។ ឥធ បន យោជេត្វាយេវ វុត្តោតិ។

អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ ហោតីតិ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ បដិបន្នោ ហោតិ, “ទីឃមគ្គ”ន្តិ អត្ថោ។ អទ្ធានគមនសមយស្ស ហិ វិភង្គេ “អឌ្ឍយោជនំ គច្ឆិស្សាមីតិ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិអាទិវចនតោ (បាចិ. ២១៨) អឌ្ឍយោជនម្បិ អទ្ធានមគ្គោ ហោតិ។ រាជគហតោ បន នាឡន្ទា យោជនមេវ។

មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិន្តិ ‘មហតា’តិ គុណមហត្តេនបិ មហតា, សង្ខ្យាមហត្តេនបិ មហតា។ សោ ហិ ភិក្ខុសង្ឃោ គុណេហិបិ មហា អហោសិ, អប្បិច្ឆតាទិគុណសមន្នាគតត្តា។ សង្ខ្យាយបិ មហា, បញ្ចសតសង្ខ្យត្តា។ ភិក្ខូនំ សង្ឃោ ‘ភិក្ខុសង្ឃោ’, តេន ភិក្ខុសង្ឃេន។ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញសង្ខាតសង្ខាតេន សមណគណេនាតិ អត្ថោ។ **សទ្ធិ**ន្តិ ឯកតោ។

បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហីតិ បញ្ចមត្តា ឯតេសន្តិ បញ្ចមត្តានិ។ មត្តាតិ បមាណំ វុច្ចតិ, តស្មា យថា “ភោជនេ មត្តញ្ញូ”តិ វុត្តេ “ភោជនេ មត្តំ ជានាតិ, បមាណំ ជានាតី”តិ អត្ថោ ហោតិ, ឯវមិធាបិ – “តេសំ ភិក្ខុសតានំ បញ្ចមត្តា បញ្ចបមាណ”ន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ភិក្ខូនំ សតានិ ភិក្ខុសតានិ, តេហិ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ។

សុប្បិយោបិ ខោ បរិព្ពាជកោតិ **សុប្បិយោ**តិ តស្ស នាមំ។ **បិ**-ការោ មគ្គប្បដិបន្នសភាគតាយ បុគ្គលសម្បិណ្ឌនត្ថោ។ **ខោ**-ការោ បទសន្ធិករោ, ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាវសេន វុត្តោ។ **បរិព្ពាជកោ**តិ សញ្ចយស្ស អន្តេវាសី ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “យទា ភគវា តំ អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ, តទា សុប្បិយោបិ បរិព្ពាជកោ បដិបន្នោ អហោសី”តិ។ អតីតកាលត្ថោ ហេត្ថ ហោតិ-សទ្ទោ។

សទ្ធិំ អន្តេវាសិនា ព្រហ្មទត្តេន មាណវេនាតិ – ឯត្ថ អន្តេ វសតីតិ អន្តេវាសី។ សមីបចារោ សន្តិកាវចរោ សិស្សោតិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មទត្តោ**តិ តស្ស នាមំ។ **មាណវោ**តិ សត្តោបិ ចោរោបិ តរុណោបិ វុច្ចតិ។

> “ចោទិតា ទេវទូតេហិ, យេ បមជ្ជន្តិ មាណវា;
> តេ ទីឃរត្តំ សោចន្តិ, ហីនកាយូបគា នរា”តិ។ (ម. និ. ៣.២៧១) –

អាទីសុ ហិ សត្តោ មាណវោតិ វុត្តោ។ “មាណវេហិបិ សមាគច្ឆន្តិ កតកម្មេហិបិ អកតកម្មេហិបី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) ចោរោ។ “អម្ពដ្ឋោ មាណវោ, អង្គកោ មាណវោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៣១៦) តរុណោ ‘មាណវោ’តិ វុត្តោ។ ឥធាបិ អយមេវត្ថោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – ព្រហ្មទត្តេន នាម តរុណន្តេវាសិនា សទ្ធិន្តិ។

តត្រាតិ តស្មិំ អទ្ធានមគ្គេ, តេសុ វា ទ្វីសុ ជនេសុ។ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **អនេកបរិយាយេនា**តិ បរិយាយ-សទ្ទោ តាវ វារទេសនាការណេសុ វត្តតិ។ “កស្ស នុ ខោ, អានន្ទ, អជ្ជ បរិយាយោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទិតុ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៩៨) ហិ វារេ បរិយាយសទ្ទោ វត្តតិ។ “មធុបិណ្ឌិកបរិយាយោត្វេវ នំ ធារេហី”តិអាទីសុ (ម. និ.

១.២០៥) ទេសនាយំ។ “តមិនាបិ ខោ, តេ រាជញ្ញ, បរិយាយេន ឯវំ ហោតូ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៤១១) ការណេ។ ស្វាយមិធាបិ ការណេ វត្តតិ, តស្មា អយមេត្ថ អត្ថោ – “អនេកវិធេន ការណេនា”តិ, “ពហូហិ ការណេហី”តិ វុត្តំ ហោតិ។

ពុទ្ធស្ស អវណ្ណំ ភាសតីតិ អវណ្ណវិរហិតស្ស អបរិមាណវណ្ណសមន្នាគតស្សាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ – “យំ លោកេ ជាតិវុឌ្ឍេសុ កត្តព្ពំ អភិវាទនាទិសាមីចិកម្មំ ‘សាមគ្គិរសោ’តិ វុច្ចតិ, តំ សមណស្ស គោតមស្ស នត្ថិ តស្មា អរសរូបោ សមណោ គោតមោ, និព្ភោគោ, អកិរិយវាទោ, ឧច្ឆេទវាទោ, ជេគុច្ឆី, វេនយិកោ, តបស្សី, អបគព្ភោ។ នត្ថិ សមណស្ស គោតមស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ។ តក្កបរិយាហតំ សមណោ គោតមោ ធម្មំ ទេសេតិ, វីមំសានុចរិតំ, សយំបដិភានំ។ សមណោ គោតមោ ន សព្ពញ្ញូ, ន លោកវិទូ, ន អនុត្តរោ, ន អគ្គបុគ្គលោ”តិ។ ឯវំ តំ តំ អការណមេវ ការណន្តិ វត្វា តថា តថា អវណ្ណំ ទោសំ និន្ទំ ភាសតិ។

យថា ច ពុទ្ធស្ស, ឯវំ ធម្មស្សាបិ តំ តំ អការណមេវ ការណតោ វត្វា – “សមណស្ស គោតមស្ស ធម្មោ ទុរក្ខាតោ, ទុប្បដិវេទិតោ, អនិយ្យានិកោ, អនុបសមសំវត្តនិកោ”តិ តថា តថា អវណ្ណំ ភាសតិ។

យថា ច ធម្មស្ស, ឯវំ សង្ឃស្សាបិ យំ វា តំ វា អការណមេវ ការណតោ វត្វា – “មិច្ឆាបដិបន្នោ សមណស្ស គោតមស្ស សាវកសង្ឃោ, កុដិលបដិបន្នោ, បច្ចនីកបដិបទំ អននុលោមបដិបទំ អធម្មានុលោមបដិបទំ បដិបន្នោ”តិ តថា តថា អវណ្ណំ ភាសតិ។

អន្តេវាសី បនស្ស – “អម្ហាកំ អាចរិយោ អបរាមសិតព្ពំ បរាមសតិ, អនក្កមិតព្ពំ អក្កមតិ, ស្វាយំ អគ្គិំ គិលន្តោ វិយ, ហត្ថេន អសិធារំ បរាមសន្តោ វិយ, មុដ្ឋិនា សិនេរុំ បទាលេតុកាមោ វិយ, កកចទន្តបន្តិយំ កីឡមានោ វិយ, បភិន្នមទំ ចណ្ឌហត្ថិំ ហត្ថេន គណ្ហន្តោ វិយ ច វណ្ណារហស្សេវ រតនត្តយស្ស អវណ្ណំ ភាសមានោ អនយព្យសនំ បាបុណិស្សតី”តិ។ អាចរិយេ ខោ បន គូថំ វា អគ្គិំ វា កណ្ដកំ វា កណ្ហសប្បំ វា អក្កមន្តេ, សូលំ វា អភិរុហន្តេ, ហលាហលំ វា វិសំ ខាទន្តេ, ខារោទកំ វា បក្ខលន្តេ, នរកបបាតំ វា បបតន្តេ, ន អន្តេវាសិនា តំ សព្ពមនុកាតព្ពំ ហោតិ។ កម្មស្សកា ហិ សត្តា អត្តនោ កម្មានុរូបមេវ គតិំ គច្ឆន្តិ។ នេវ បិតា បុត្តស្ស កម្មេន គច្ឆតិ, ន បុត្តោ បិតុ កម្មេន, ន មាតា បុត្តស្ស, ន បុត្តោ មាតុយា, ន ភាតា ភគិនិយា, ន ភគិនី ភាតុ, ន អាចរិយោ អន្តេវាសិនោ, ន អន្តេវាសី អាចរិយស្ស កម្មេន គច្ឆតិ។ មយ្ហញ្ច អាចរិយោ តិណ្ណំ រតនានំ អវណ្ណំ ភាសតិ, មហាសាវជ្ជោ ខោ បនារិយូបវាទោតិ។ ឯវំ យោនិសោ ឧម្មុជ្ជិត្វា អាចរិយវាទំ មទ្ទមានោ សម្មាការណមេវ ការណតោ អបទិសន្តោ អនេកបរិយាយេន តិណ្ណំ រតនានំ វណ្ណំ ភាសិតុមារទ្ធោ, យថា តំ បណ្ឌិតជាតិកោ កុលបុត្តោ”។ តេន វុត្តំ – “សុប្បិយស្ស បន បរិព្ពាជកស្ស អន្តេវាសី ព្រហ្មទត្តោ មាណវោ អនេកបរិយាយេន ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសតិ, ធម្មស្ស វណ្ណំ ភាសតិ, សង្ឃស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិ។

តត្ថ **វណ្ណោ**តិ វណ្ណ-សទ្ទោ សណ្ឋាន-ជាតិ-រូបាយតន-ការណ-បមាណ-គុណ-បសំសាទីសុ ទិស្សតិ ។ តត្ថ “មហន្តំ សប្បរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៤២) សណ្ឋានំ វុច្ចតិ។ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ, ហីនោ អញ្ញោ វណ្ណោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៤០២) ជាតិ។ “បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៣០៣) រូបាយតនំ។

“ន ហរាមិ ន ភញ្ជាមិ, អារា សិង្ឃាមិ វារិជំ;
អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធត្ថេនោតិ វុច្ចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.២៣៤) –

អាទីសុ ការណំ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិអាទីសុ (បារា. ៦០២) បមាណំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន, តេ គហបតិ, ឥមេ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧៧) គុណោ។ “វណ្ណារហស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ២.១៣៥) បសំសា។ ឥធ គុណោបិ បសំសាបិ។ អយំ កិរ តំ តំ ភូតមេវ ការណំ អបទិសន្តោ អនេកបរិយាយេន រតនត្តយស្ស គុណូបសញ្ហិតំ បសំសំ អភាសិ។ តត្ថ – “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា (បារា. ១) នយេន, “យេ ភិក្ខវេ, ពុទ្ធេ បសន្នា អគ្គេ តេ បសន្នា”តិអាទិនា “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមានោ ឧប្បជ្ជតិ…បេ.... អសមោ អសមសមោ”តិអាទិនា (អ. និ. ១.១៧៤) ច នយេន ពុទ្ធស្ស វណ្ណោ វេទិតព្ពោ។ “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ”តិ (ទី. និ. ២.១៥៩) ច “អាលយសមុគ្ឃាតោ វដ្ដុបច្ឆេទោ”តិ (ឥតិ. ៩០, អ. និ. ៤.៣៤) ច, “យេ ភិក្ខវេ, អរិយេ អដ្ឋង្គិកេ មគ្គេ បសន្នា, អគ្គេ តេ បសន្នា”តិ ច ឯវមាទីហិ នយេហិ ធម្មស្ស វណ្ណោ វេទិតព្ពោ។ “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិ (ទី. និ. ២.១៥៩) ច, “យេ, ភិក្ខវេ, សង្ឃេ បសន្នា, អគ្គេ តេ បសន្នា”តិ (អ. និ. ៤.៣៤) ច ឯវមាទីហិ បន នយេហិ សង្ឃស្ស វណ្ណោ វេទិតព្ពោ។ បហោន្តេន បន ធម្មកថិកេន បញ្ចនិកាយេ នវង្គំ សត្ថុសាសនំ ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានិ

ឱគាហិត្វា ពុទ្ធាទីនំ វណ្ណោ បកាសេតព្ពោ។ ឥមស្មិញ្ហិ ឋានេ ពុទ្ធាទីនំ គុណេ បកាសេន្តោ អតិត្តេន បក្ខន្ទោ ធម្មកថិកោតិ ន សក្កា វត្តុំ។ ឦទិសេសុ ហិ ឋានេសុ ធម្មកថិកស្ស ថាមោ វេទិតព្ពោ។ ព្រហ្មទត្តោ បន មាណវោ អនុស្សវាទិមត្តសម្ពន្ធិតេន អត្តនោ ថាមេន រតនត្តយស្ស វណ្ណំ ភាសតិ។

ឥតិហ តេ ឧភោ អាចរិយន្តេវាសីតិ ឯវំ តេ ទ្វេ អាចរិយន្តេវាសិកា។ **អញ្ញមញ្ញស្សាតិ** អញ្ញោ អញ្ញស្ស។ **ឧជុវិបច្ចនីកវាទាតិ** ឦសកម្បិ អបរិហរិត្វា ឧជុមេវ វិវិធបច្ចនីកវាទា, អនេកវារំ វិរុទ្ធវាទា ឯវ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ អាចរិយេន ហិ រតនត្តយស្ស អវណ្ណេ ភាសិតេ អន្តេវាសី វណ្ណំ ភាសតិ, បុន ឥតរោ អវណ្ណំ, ឥតរោ វណ្ណន្តិ ឯវំ អាចរិយោ សារផលកេ វិសរុក្ខអាណឹ អាកោដយមានោ វិយ បុនប្បុនំ រតនត្តយស្ស អវណ្ណំ ភាសតិ។ អន្តេវាសី បន សុវណ្ណរជតមណិមយាយ អាណិយា តំ អាណឹ បដិពាហយមានោ វិយ បុនប្បុនំ រតនត្តយស្ស វណ្ណំ ភាសតិ។ តេន វុត្តំ – “ឧជុវិបច្ចនីកវាទា”តិ។

ភគវន្តំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធា ហោន្តិ ភិក្ខុសង្ឃញ្ចាតិ ភគវន្តញ្ច ភិក្ខុសង្ឃញ្ច បច្ឆតោ បច្ឆតោ ទស្សនំ អវិជហន្តា ឥរិយាបថានុពន្ធនេន អនុពន្ធា ហោន្តិ, សីសានុលោកិនោ ហុត្វា អនុគតា ហោន្តីតិ អត្ថោ។

កស្មា បន ភគវា តំ អទ្ធានំ បដិបន្នោ? កស្មា ច សុប្បិយោ អនុពន្ធោ? កស្មា ច សោ រតនត្តយស្ស អវណ្ណំ ភាសតីតិ? ភគវា តាវ តស្មឹ កាលេ រាជគហបរិវត្តកេសុ អដ្ឋារសសុ មហាវិហារេសុ អញ្ញតរស្មឹ វសិត្វា បាតោវ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា ភិក្ខាចារវេលាយំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ រាជគហេ បិណ្ឌាយ ចរតិ។ សោ តំ ទិវសំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស សុលភបិណ្ឌបាតំ កត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ បត្តចីវរំ គាហាបេត្វា – “នាឡន្ទំ គមិស្សាមី”តិ, រាជគហតោ និក្ខមិត្វា តំ អទ្ធានំ បដិបន្នោ។ សុប្បិយោបិ ខោ តស្មឹ កាលេ រាជគហបរិវត្តកេ អញ្ញតរស្មឹ បរិព្ពាជការាមេ វសិត្វា បរិព្ពាជកបរិវុតោ រាជគហេ ភិក្ខាយ ចរតិ។ សោបិ តំ ទិវសំ បរិព្ពាជកបរិសាយ សុលភភិក្ខំ កត្វា ភុត្តបាតរាសោ បរិព្ពាជកេ បរិព្ពាជកបរិក្ខារំ គាហាបេត្វា – នាឡន្ទំ គមិស្សាមិច្ចេវ ភគវតោ តំ មគ្គំ បដិបន្នភាវំ អជានន្តោវ អនុពន្ធោ។ សចេ បន ជានេយ្យ នានុពន្ធេយ្យ។ សោ អជានិត្វាវ គច្ឆន្តោ គីវំ ឧក្ខិបិត្វា ឱលោកយមានោ ភគវន្តំ អទ្ទស ពុទ្ធសិរិយា សោភមានំ រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តមិវ ជង្គមកនកគិរិសិខរំ។

តស្មឹ កិរ សមយេ ទសពលស្ស សរីរតោ និក្ខមិត្វា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ សមន្តា អសីតិហត្ថប្បមាណេ បទេសេ អាធាវន្តិ វិធាវន្តិ រតនាវេឡរតនទាមរតនចុណ្ណវិប្បកិណ្ណំ វិយ, បសារិតរតនចិត្តកញ្ចនបដមិវ, រត្តសុវណ្ណរសនិសិញ្ចមានមិវ, ឧក្កាសតនិបាតសមាកុលមិវ, និរន្តរវិប្បកិណ្ណកណិការបុប្ផមិវ វាយុវេគក្ខិត្តចីនបិដ្ឋចុណ្ណមិវ, ឥន្ទធនុវិជ្ជុលតាតារាគណប្បភាវិសរវិប្ផុរិតវិច្ឆុរិតមិវ ច តំ វនន្តរំ ហោតិ។

អសីតិ អនុព្យញ្ជនានុរញ្ជិតញ្ច បន ភគវតោ សរីរំ វិកសិតកមលុប្បលមិវ, សរំ សព្ពបាលិផុល្លមិវ បារិច្ឆត្តកំ, តារាមរីចិវិកសិតមិវ, គគនតលំ សិរិយា អវហសន្តមិវ, ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបវិលាសិនី ចស្ស ទ្វត្តឹសវរលក្ខណមាលា គន្ថេត្វា ឋបិតទ្វត្តឹសចន្ទមាលាយ ទ្វត្តឹសសូរិយមាលាយ បដិបាដិយា ឋបិតទ្វត្តឹសចក្កវត្តិទ្វត្តឹសសក្កទេវរាជទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានំ សិរឹ សិរិយា អភិភវន្តីមិវ។ តញ្ច បន ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឋិតា ភិក្ខូ សព្ពេវ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា ចោទកា បាបគរហិនោ វត្តារោ វចនក្ខមា សីលសម្បន្នា សមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា។ តេសំ មជ្ឈេ ភគវា រត្តកម្ពលបាការបរិក្ខិត្តោ វិយ កញ្ចនថម្ភោ, រត្តបទុមសណ្ឌមជ្ឈគតា វិយ សុវណ្ណនាវា, បវាឡវេទិកាបរិក្ខិត្តោ វិយ អគ្គិក្ខន្ធោ, តារាគណបរិវារិតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ មិគបក្ខីនម្បិ ចក្ខូនិ បីណយតិ, បគេវ ទេវមនុស្សានំ។ តស្មិញ្ច បន ទិវសេ យេភុយ្យេន អសីតិមហាថេរា មេឃវណ្ណំ បំសុកូលំ ឯកំសំ ករិត្វា កត្តរទណ្ឌំ អាទាយ សុវម្មវម្មិតា វិយ គន្ធហត្ថិនោ វិគតទោសា វន្តទោសា ភិន្នកិលេសា វិជដិតជដា ឆិន្នពន្ធនា ភគវន្តំ បរិវារយឹសុ។ សោ សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ, សយំ វីតទោសោ វីតទោសេហិ, សយំ វីតមោហោ វីតមោហេហិ, សយំ វីតតណ្ហោ វីតតណ្ហេហិ, សយំ និក្កិលេសោ និក្កិលេសេហិ, សយំ ពុទ្ធោ អនុពុទ្ធេហិ បរិវារិតោ; បត្តបរិវារិតំ វិយ កេសរំ, កេសរបរិវារិតា វិយ កណ្ណិកា, អដ្ឋនាគសហស្សបរិវារិតោ វិយ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សេនង្គបរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តិរាជា, ទេវគណបរិវារិតោ វិយ សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវារិតោ វិយ ហារិតោ មហាព្រហ្មា, អបរិមិតកាលសញ្ចិតបុញ្ញពលនិព្ពត្តាយ អចិន្តេយ្យាយ អនោបមាយ ពុទ្ធលីលាយ ចន្ទោ វិយ គគនតលំ តំ មគ្គំ បដិបន្នោ ហោតិ។

អថេវំ ភគវន្តំ អនោបមាយ ពុទ្ធលីលាយ គច្ឆន្តំ ភិក្ខូ ច ឱក្ខិត្តចក្ខូ សន្តិន្ទ្រិយេ សន្តមានសេ ឧបរិនភេ ឋិតំ បុណ្ណចន្ទំ វិយ ភគវន្តំយេវ នមស្សមានេ ទិស្វាវ បរិព្ពាជកោ អត្តនោ បរិសំ អវលោកេសិ។ សា ហោតិ កាជទណ្ឌកេ ឱលម្ពេត្វា គហិតោលុគ្គវិលុគ្គបិដ្ឋកតិទណ្ឌមោរបិញ្ឆមត្តិកាបត្តបសិព្ពកកុណ្ឌិកាទិអនេក

បរិក្ខារភារភរិតា ។ “អសុកស្ស ហត្ថា សោភណា, អសុកស្ស បាទា”តិ ឯវមាទិនិរត្ថកវចនា មុខរា វិកិណ្ណវាចា អទស្សនីយា អបាសាទិកា។ តស្ស តំ ទិស្វា វិប្បដិសារោ ឧទបាទិ។

ឥទានិ តេន ភគវតោ វណ្ណោ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ។ យស្មា បនេស លាភសក្ការហានិយា ចេវ បក្ខហានិយា ច និច្ចម្បិ ភគវន្តំ ឧសូយតិ។ អញ្ញតិត្ថិយានញ្ហិ យាវ ពុទ្ធោ លោកេ នុប្បជ្ជតិ, តាវទេវ លាភសក្ការា និព្ពត្តន្តិ, ពុទ្ធុប្បាទតោ បន បដ្ឋាយ បរិហីនលាភសក្ការា ហោន្តិ , សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកា វិយ និស្សិរិកតំ អាបជ្ជន្តិ។ ឧបតិស្សកោលិតានញ្ច សញ្ចយស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតកាលេយេវ បរិព្ពាជកា មហាបរិសា អហេសុំ, តេសុ បន បក្កន្តេសុ សាបិ តេសំ បរិសា ភិន្នា។ ឥតិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ការណេហិ អយំ បរិព្ពាជកោ យស្មា និច្ចម្បិ ភគវន្តំ ឧសូយតិ, តស្មា តំ ឧសូយវិសុគ្គារំ ឧគ្គិរន្តោ រតនត្តយស្ស អវណ្ណមេវ ភាសតីតិ វេទិតព្ពោ។

២. អថ ខោ ភគវា អម្ពលដ្ឋិកាយំ រាជាគារកេ ឯករត្តិវាសំ ឧបគច្ឆិ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេនាតិ ភគវា តាយ ពុទ្ធលីលាយ គច្ឆមានោ អនុបុព្ពេន អម្ពលដ្ឋិកាទ្វារំ បាបុណិត្វា សូរិយំ ឱលោកេត្វា – “អកាលោ ទានិ គន្តុំ, អត្ថសមីបំ គតោ សូរិយោ”តិ អម្ពលដ្ឋិកាយំ រាជាគារកេ ឯករត្តិវាសំ ឧបគច្ឆិ។

តត្ថ **អម្ពលដ្ឋិកា**តិ រញ្ញោ ឧយ្យានំ។ តស្ស កិរ ទ្វារសមីបេ តរុណអម្ពរុក្ខោ អត្ថិ, តំ “អម្ពលដ្ឋិកា”តិ វទន្តិ។ តស្ស អវិទូរេ ភវត្តា ឧយ្យានម្បិ អម្ពលដ្ឋិកា ត្វេវ សង្ខ្យំ គតំ។ តំ ឆាយូទកសម្បន្នំ បាការបរិក្ខិត្តំ សុយោជិតទ្វារំ មញ្ជូសា វិយ សុគុត្តំ។ តត្ថ រញ្ញោ កីឡនត្ថំ បដិភានចិត្តវិចិត្តំ អគារំ អកំសុ។ តំ “រាជាគារក”ន្តិ វុច្ចតិ។

សុប្បិយោបិ ខោតិ សុប្បិយោបិ តស្មឹ ឋានេ សូរិយំ ឱលោកេត្វា – “អកាលោ ទានិ គន្តុំ, ពហូ ខុទ្ទកមហល្លកា បរិព្ពាជកា, ពហុបរិស្សយោ ច អយំ មគ្គោ ចោរេហិបិ វាឡយក្ខេហិបិ វាឡមិគេហិបិ។ អយំ ខោ បន សមណោ គោតមោ ឧយ្យានំ បវិដ្ឋោ, សមណស្ស ច គោតមស្ស វសនដ្ឋានេ ទេវតា អារក្ខំ គណ្ហន្តិ, ហន្ទាហម្បិ ឥធ ឯករត្តិវាសំ ឧបគន្ត្វា ស្វេវ គមិស្សាមី”តិ តទេវុយ្យានំ បាវិសិ។ តតោ ភិក្ខុសង្ឃោ ភគវតោ វត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ សល្លក្ខេសិ។ បរិព្ពាជកោបិ ឧយ្យានស្ស ឯកបស្សេ បរិព្ពាជកបរិក្ខារេ ឱតារេត្វា វាសំ ឧបគច្ឆិ សទ្ធឹ អត្តនោ បរិសាយ។ បាឡិយមារុឡ្ហវសេនេវ បន – “សទ្ធឹ អត្តនោ អន្តេវាសិនា ព្រហ្មទត្តេន មាណវេនា”តិ វុត្តំ។

ឯវំ វាសំ ឧបគតោ បន សោ បរិព្ពាជកោ រត្តិភាគេ ទសពលំ ឱលោកេសិ។ តស្មិញ្ច សមយេ សមន្តា វិប្បកិណ្ណតារកា វិយ បទីបា ជលន្តិ, មជ្ឈេ ភគវា និសិន្នោ ហោតិ, ភិក្ខុសង្ឃោ ច ភគវន្តំ បរិវារេត្វា។ តត្ថ ឯកភិក្ខុស្សបិ ហត្ថកុក្កុច្ចំ វា បាទកុក្កុច្ចំ វា ឧក្កាសិតសទ្ទោ វា ខិបិតសទ្ទោ វា នត្ថិ។ សា ហិ បរិសា អត្តនោ ច សិក្ខិតសិក្ខតាយ សត្ថរិ ច គារវេនាតិ ទ្វីហិ ការណេហិ និវាតេ បទីបសិខា វិយ និច្ចលា សន្និសិន្នាវ អហោសិ។ បរិព្ពាជកោ តំ វិភូតឹ ទិស្វា អត្តនោ បរិសំ ឱលោកេសិ។ តត្ថ កេចិ ហត្ថំ ខិបន្តិ, កេចិ បាទំ, កេចិ វិប្បលបន្តិ, កេចិ និល្លាលិតជិវ្ហា បគ្ឃរិតខេឡា, ទន្តេ ខាទន្តា កាកច្ឆមានា ឃរុឃរុបស្សាសិនោ សយន្តិ។ សោ រតនត្តយស្ស គុណវណ្ណេ វត្តព្ពេបិ ឥស្សាវសេន បុន អវណ្ណមេវ អារភិ។ ព្រហ្មទត្តោ បន វុត្តនយេនេវ វណ្ណំ។ តេន វុត្តំ – “តត្រាបិ សុទំ សុប្បិយោ បរិព្ពាជកោ”តិ សព្ពំ វត្តព្ពំ។ តត្ថ **តត្រាបី**តិ តស្មិម្បិ, អម្ពលដ្ឋិកាយំ ឧយ្យានេតិ អត្ថោ។

៣. សម្ពហុលានន្តិ ពហុកានំ។ តត្ថ វិនយបរិយាយេន តយោ ជនា “សម្ពហុលា”តិ វុច្ចន្តិ។ តតោ បរំ សង្ឃោ។ សុត្តន្តបរិយាយេន បន តយោ តយោវ តតោ បដ្ឋាយ សម្ពហុលា។ ឥធ សុត្តន្តបរិយាយេន “សម្ពហុលា”តិ វេទិតព្ពា។ **មណ្ឌលមាឡេ**តិ កត្ថចិ ទ្វេ កណ្ណិកា គហេត្វា ហំសវដ្ដកច្ឆន្នេន កតា កូដាគារសាលាបិ “មណ្ឌលមាឡោ”តិ វុច្ចតិ, កត្ថចិ ឯកំ កណ្ណិកំ គហេត្វា ថម្ភបន្តឹ បរិក្ខិបិត្វា កតា ឧបដ្ឋានសាលាបិ “មណ្ឌលមាឡោ”តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន និសីទនសាលា “មណ្ឌលមាឡោ”តិ វេទិតព្ពោ។ **សន្និសិន្នាន**ន្តិ និសជ្ជនវសេន។ **សន្និបតិតាន**ន្តិ សមោធានវសេន។ **អយំ សង្ខិយធម្មោ**តិ សង្ខិយា វុច្ចតិ កថា , កថាធម្មោតិ អត្ថោ។ **ឧទបាទី**តិ ឧប្បន្នោ។ កតមោ បន សោតិ? អច្ឆរិយំ អាវុសោតិ ឯវមាទិ។ តត្ថ អន្ធស្ស បព្ពតារោហណំ វិយ និច្ចំ ន ហោតីតិ **អច្ឆរិយំ។** អយំ តាវ សទ្ទនយោ។ អយំ បន អដ្ឋកថានយោ – អច្ឆរាយោគ្គន្តិ **អច្ឆរិយំ។** អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។ អភូតបុព្ពំ ភូតន្តិ **អព្ភុតំ។** ឧភយំ បេតំ វិម្ហយស្សេវាធិវចនំ។ **យាវញ្ចិទ**ន្តិ យាវ ច ឥទំ តេន សុប្បដិវិទិតតាយ អប្បមេយ្យត្តំ ទស្សេតិ។

តេន ភគវតា ជានតា…បេ…. សុប្បដិវិទិតាតិ ឯត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ។ យោ សោ ភគវា សមតឹស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភញ្ជិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ, តេន ភគវតា តេសំ តេសំ សត្តានំ អាសយានុសយំ **ជានតា,** ហត្ថតលេ ឋបិតំ អាមលកំ វិយ សព្ពញេយ្យធម្មំ **បស្សតា**។

អបិ ច បុព្ពេនិវាសាទីហិ **ជានតា**, ទិព្ពេន ចក្ខុនា **បស្សតា**។ តីហិ វិជ្ជាហិ ឆហិ វា បន អភិញ្ញាហិ **ជានតា**, សព្ពត្ថ អប្បដិហតេន សមន្តចក្ខុនា **បស្សតា**។ សព្ពធម្មជាននសមត្ថាយ វា បញ្ញាយ **ជានតា**, សព្ពសត្តានំ ចក្ខុវិសយាតីតានិ តិរោកុដ្ដាទិគតានិបិ រូបានិ អតិវិសុទ្ធេន មំសចក្ខុនា **បស្សតា**។ អត្តហិតសាធិកាយ វា សមាធិបទដ្ឋានាយ បដិវេធបញ្ញាយ **ជានតា**, បរហិតសាធិកាយ ករុណាបទដ្ឋានាយ ទេសនាបញ្ញាយ **បស្សតា**។

អរីនំ ហតត្តា បច្ចយាទីនញ្ច អរហត្តា **អរហតា**។ សម្មា សាមញ្ច សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធេន អន្តរាយិកធម្មេ វា **ជានតា**, និយ្យានិកធម្មេ **បស្សតា**, កិលេសារីនំ ហតត្តា **អរហតា**។ សម្មា សាមញ្ច សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ។ ឯវំ ចតុវេសារជ្ជវសេន ចតូហាការេហិ ថោមិតេន សត្តានំ **នានាធិមុត្តិកតា** នានជ្ឈាសយតា សុប្បដិវិទិតា យាវ ច **សុដ្ឋុ បដិវិទិតា**។

ឥទានិស្ស សុប្បដិវិទិតភាវំ ទស្សេតុំ **អយញ្ហី**តិអាទិមាហ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ យា ច អយំ ភគវតា “ធាតុសោ, ភិក្ខវេ, សត្តា សំសន្ទន្តិ សមេន្តិ, ហីនាធិមុត្តិកា ហីនាធិមុត្តិកេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទន្តិ សមេន្តិ, កល្យាណាធិមុត្តិកា កល្យាណាធិមុត្តិកេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទន្តិ សមេន្តិ។ អតីតម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, អទ្ធានំ ធាតុសោវ សត្តា សំសន្ទឹសុ សមឹសុ, ហីនាធិមុត្តិកា ហីនាធិមុត្តិកេហិ…បេ… កល្យាណាធិមុត្តិកា កល្យាណាធិមុត្តិកេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទឹសុ សមឹសុ, អនាគតម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, អទ្ធានំ…បេ… សំសន្ទិស្សន្តិ សមេស្សន្តិ, ឯតរហិបិ ខោ, ភិក្ខវេ, បច្ចុប្បន្នំ អទ្ធានំ ធាតុសោវ សត្តា សំសន្ទន្តិ សមេន្តិ, ហីនាធិមុត្តិកា ហីនាធិមុត្តិកេហិ…បេ… កល្យាណាធិមុត្តិកា កល្យាណាធិមុត្តិកេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទន្តិ សមេន្តី”តិ ឯវំ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតា, នានជ្ឈាសយតា, នានាទិដ្ឋិកតា, នានាខន្តិតា, នានារុចិតា, នាឡិយា មិនន្តេន វិយ តុលាយ តុលយន្តេន វិយ ច នានាធិមុត្តិកតាញាណេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន វិទិតា, សា យាវ សុប្បដិវិទិតា។ ទ្វេបិ នាម សត្តា ឯកជ្ឈាសយា ទុល្លភា លោកស្មឹ។ ឯកស្មឹ គន្តុកាមេ ឯកោ ឋាតុកាមោ ហោតិ, ឯកស្មឹ បិវិតុកាមេ ឯកោ ភុញ្ជិតុកាមោ។ ឥមេសុ ចាបិ ទ្វីសុ អាចរិយន្តេវាសីសុ **អយញ្ហិ “សុប្បិយោ បរិព្ពាជកោ…បេ… ភគវន្តំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធា ហោន្តិ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច”**តិ។ តត្ថ **ឥតិហមេ**តិ ឥតិហ ឥមេ, ឯវំ ឥមេតិ អត្ថោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៤. អថ ខោ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ ឥមំ សង្ខិយធម្មំ វិទិត្វាតិ ឯត្ថ **វិទិត្វា**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ជានិត្វា។ ភគវា ហិ កត្ថចិ មំសចក្ខុនា ទិស្វា ជានាតិ – “អទ្ទសា ខោ ភគវា មហន្តំ ទារុក្ខន្ធំ គង្គាយ នទិយា សោតេន វុយ្ហមាន”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.២៤១) វិយ។ កត្ថចិ ទិព្ពចក្ខុនា ទិស្វា ជានាតិ – “អទ្ទសា ខោ ភគវា ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន តា ទេវតាយោ សហស្សស្សេវ បាដលិគាមេ វត្ថូនិ បរិគណ្ហន្តិយោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.១៥២) វិយ។ កត្ថចិ បកតិសោតេន សុត្វា ជានាតិ – “អស្សោសិ ខោ ភគវា អាយស្មតោ អានន្ទស្ស សុភទ្ទេន បរិព្ពាជកេន សទ្ធឹ ឥមំ កថាសល្លាប”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២១៣) វិយ។ កត្ថចិ ទិព្ពសោតេន សុត្វា ជានាតិ – “អស្សោសិ ខោ ភគវា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា វិសុទ្ធាយ អតិក្កន្តមានុសិកាយ សន្ធានស្ស គហបតិស្ស និគ្រោធេន បរិព្ពាជកេន សទ្ធឹ ឥមំ កថាសល្លាប”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៥៤) វិយ។ ឥធ បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សុត្វា អញ្ញាសិ។ កឹ ករោន្តោ អញ្ញាសិ? បច្ឆិមយាមកិច្ចំ, កិច្ចញ្ច នាមេតំ សាត្ថកំ, និរត្ថកន្តិ ទុវិធំ ហោតិ។ តត្ថ និរត្ថកកិច្ចំ ភគវតា ពោធិបល្លង្កេយេវ អរហត្តមគ្គេន សមុគ្ឃាតំ កតំ។ សាត្ថកំយេវ បន ភគវតោ កិច្ចំ ហោតិ។ តំ បញ្ចវិធំ – បុរេភត្តកិច្ចំ, បច្ឆាភត្តកិច្ចំ, បុរិមយាមកិច្ចំ, មជ្ឈិមយាមកិច្ចំ, បច្ឆិមយាមកិច្ចន្តិ។

តត្រិទំ បុរេភត្តកិច្ចំ –

ភគវា ហិ បាតោវ ឧដ្ឋាយ ឧបដ្ឋាកានុគ្គហត្ថំ សរីរផាសុកត្ថញ្ច មុខធោវនាទិសរីរបរិកម្មំ កត្វា យាវ ភិក្ខាចារវេលា តាវ វិវិត្តាសនេ វីតិនាមេត្វា, ភិក្ខាចារវេលាយំ និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តមាទាយ កទាចិ ឯកកោ, កទាចិ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ, គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ បវិសតិ; កទាចិ បកតិយា, កទាចិ អនេកេហិ បាដិហារិយេហិ វត្តមានេហិ។ សេយ្យថិទំ, បិណ្ឌាយ បវិសតោ លោកនាថស្ស បុរតោ បុរតោ គន្ត្វា មុទុគតវាតា បថវឹ សោធេន្តិ, វលាហកា ឧទកផុសិតានិ មុញ្ចន្តា មគ្គេ រេណុំ វូបសមេត្វា ឧបរិ វិតានំ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ, អបរេ វាតា បុប្ផានិ ឧបសំហរិត្វា មគ្គេ ឱកិរន្តិ, ឧន្នតា ភូមិប្បទេសា ឱនមន្តិ, ឱនតា ឧន្នមន្តិ, បាទនិក្ខេបសមយេ សមាវ ភូមិ ហោតិ, សុខសម្ផស្សានិ បទុមបុប្ផានិ វា បាទេ សម្បដិច្ឆន្តិ។ ឥន្ទខីលស្ស អន្តោ ឋបិតមត្តេ ទក្ខិណបាទេ សរីរតោ ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ និក្ខមិត្វា សុវណ្ណរសបិញ្ជរានិ វិយ ចិត្របដបរិក្ខិត្តានិ វិយ ច បាសាទកូដាគារាទីនិ អលង្ករោន្តិយោ ឥតោ ចិតោ ច ធាវន្តិ, ហត្ថិអស្សវិហង្គាទយោ សកសកដ្ឋានេសុ ឋិតាយេវ មធុរេនាការេន សទ្ទំ ករោន្តិ, តថា ភេរិវីណាទីនិ តូរិយានិ មនុស្សានញ្ច កាយូបគានិ អាភរណានិ។ តេន សញ្ញាណេន មនុស្សា ជានន្តិ – “អជ្ជ ភគវា ឥធ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ”តិ។ តេ សុនិវត្ថា សុបារុតា គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ ឃរា និក្ខមិត្វា អន្តរវីថឹ បដិបជ្ជិត្វា ភគវន្តំ គន្ធបុប្ផាទីហិ សក្កច្ចំ បូជេត្វា វន្ទិត្វា – “អម្ហាកំ, ភន្តេ,

ទស ភិក្ខូ, អម្ហាកំ វីសតិ, បញ្ញាសំ...បេ.... សតំ ទេថា”តិ យាចិត្វា ភគវតោបិ បត្តំ គហេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា សក្កច្ចំ បិណ្ឌបាតេន បដិមានេន្តិ។ ភគវា កតភត្តកិច្ចោ តេសំ សត្តានំ ចិត្តសន្តានានិ ឱលោកេត្វា តថា ធម្មំ ទេសេតិ, យថា កេចិ សរណគមនេសុ បតិដ្ឋហន្តិ, កេចិ បញ្ចសុ សីលេសុ, កេចិ សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលានំ អញ្ញតរស្មិំ; កេចិ បព្ពជិត្វា អគ្គផលេ អរហត្តេតិ។ ឯវំ មហាជនំ អនុគ្គហេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ គច្ឆតិ។ តត្ថ គន្ត្វា មណ្ឌលមាឡេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទតិ, ភិក្ខូនំ ភត្តកិច្ចបរិយោសានំ អាគមយមានោ។ តតោ ភិក្ខូនំ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ ឧបដ្ឋាកោ ភគវតោ និវេទេតិ។ អថ ភគវា គន្ធកុដឹ បវិសតិ។ ឥទំ តាវ **បុរេភត្តកិច្ចំ។**

អថ ភគវា ឯវំ កតបុរេភត្តកិច្ចោ គន្ធកុដិយា ឧបដ្ឋានេ និសីទិត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា បាទបីឋេ ឋត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ ឱវទតិ – “ភិក្ខវេ, អប្បមាទេន សម្បាទេថ, ទុល្លភោ ពុទ្ធុប្បាទោ លោកស្មិំ, ទុល្លភោ មនុស្សត្តប្បដិលាភោ, ទុល្លភា សម្បត្តិ, ទុល្លភា បព្ពជ្ជា, ទុល្លភំ សទ្ធម្មស្សវន”ន្តិ។ តត្ថ កេចិ ភគវន្តំ កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆន្តិ។ ភគវាបិ តេសំ ចរិយានុរូបំ កម្មដ្ឋានំ ទេតិ។ តតោ សព្ពេបិ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អត្តនោ អត្តនោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ គច្ឆន្តិ។ កេចិ អរញ្ញំ, កេចិ រុក្ខមូលំ, កេចិ បព្ពតាទីនំ អញ្ញតរំ, កេចិ ចាតុមហារាជិកភវនំ...បេ.... កេចិ វសវត្តិភវនន្តិ។ តតោ ភគវា គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា សចេ អាកង្ខតិ, ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ មុហុត្តំ សីហសេយ្យំ កប្បេតិ។ អថ សមស្សាសិតកាយោ វុដ្ឋហិត្វា ទុតិយភាគេ លោកំ វោលោកេតិ។ តតិយភាគេ យំ គាមំ វា និគមំ វា ឧបនិស្សាយ វិហរតិ តត្ថ មហាជនោ បុរេភត្តំ ទានំ ទត្វា បច្ឆាភត្តំ សុនិវត្ថោ សុបារុតោ គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ វិហារេ សន្និបតតិ។ តតោ ភគវា សម្បត្តបរិសាយ អនុរូបេន បាដិហារិយេន គន្ត្វា ធម្មសភាយំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសជ្ជ ធម្មំ ទេសេតិ កាលយុត្តំ សមយយុត្តំ, អថ កាលំ វិទិត្វា បរិសំ ឧយ្យោជេតិ, មនុស្សា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បក្កមន្តិ។ ឥទំ **បច្ឆាភត្តកិច្ចំ។**

សោ ឯវំ និដ្ឋិតបច្ឆាភត្តកិច្ចោ សចេ គត្តានិ ឱសិញ្ចិតុកាមោ ហោតិ, ពុទ្ធាសនា វុដ្ឋាយ ន្ហានកោដ្ឋកំ បវិសិត្វា ឧបដ្ឋាកេន បដិយាទិតឧទកេន គត្តានិ ឧតុំ គណ្ហាបេតិ។ ឧបដ្ឋាកោបិ ពុទ្ធាសនំ អានេត្វា គន្ធកុដិបរិវេណេ បញ្ញាបេតិ។ ភគវា សុរត្តទុបដ្ដំ និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា ឧត្តរាសង្គំ ឯកំសំ ករិត្វា តត្ថ គន្ត្វា និសីទតិ ឯកកោវ មុហុត្តំ បដិសល្លីនោ, អថ ភិក្ខូ តតោ តតោ អាគម្ម ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តិ។ តត្ថ ឯកច្ចេ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, ឯកច្ចេ កម្មដ្ឋានំ, ឯកច្ចេ ធម្មស្សវនំ យាចន្តិ។ ភគវា តេសំ អធិប្បាយំ សម្បាទេន្តោ បុរិមយាមំ វីតិនាមេតិ។ ឥទំ **បុរិមយាមកិច្ចំ។**

បុរិមយាមកិច្ចបរិយោសានេ បន ភិក្ខូសុ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បក្កន្តេសុ សកលទសសហស្សិលោកធាតុទេវតាយោ ឱកាសំ លភមានា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, យថាភិសង្ខតំ អន្តមសោ ចតុរក្ខរម្បិ។ ភគវា តាសំ ទេវតានំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ មជ្ឈិមយាមំ វីតិនាមេតិ។ ឥទំ **មជ្ឈិមយាមកិច្ចំ។**

បច្ឆិមយាមំ បន តយោ កោដ្ឋាសេ កត្វា បុរេភត្តតោ បដ្ឋាយ និសជ្ជាយ បីឡិតស្ស សរីរស្ស កិលាសុភាវមោចនត្ថំ ឯកំ កោដ្ឋាសំ ចង្កមេន វីតិនាមេតិ។ ទុតិយកោដ្ឋាសេ គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ សីហសេយ្យំ កប្បេតិ។ តតិយកោដ្ឋាសេ បច្ចុដ្ឋាយ និសីទិត្វា បុរិមពុទ្ធានំ សន្តិកេ ទានសីលាទិវសេន កតាធិការបុគ្គលទស្សនត្ថំ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេតិ។ ឥទំ **បច្ឆិមយាមកិច្ចំ។**

តស្មិំ បន ទិវសេ ភគវា បុរេភត្តកិច្ចំ រាជគហេ បរិយោសាបេត្វា បច្ឆាភត្តេ មគ្គំ អាគតោ, បុរិមយាមេ ភិក្ខូនំ កម្មដ្ឋានំ កថេត្វា, មជ្ឈិមយាមេ ទេវតានំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា, បច្ឆិមយាមេ ចង្កមំ អារុយ្ហ ចង្កមមានោ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ ឥមំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អារព្ភ បវត្តំ កថំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនេវ សុត្វា អញ្ញាសីតិ។ តេន វុត្តំ – “បច្ឆិមយាមកិច្ចំ ករោន្តោ អញ្ញាសី”តិ។

ញត្វា ច បនស្ស ឯតទហោសិ – “ឥមេ ភិក្ខូ មយ្ហំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អារព្ភ គុណំ កថេន្តិ, ឯតេសញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណកិច្ចំ ន បាកដំ, មយ្ហមេវ បាកដំ។ មយិ បន គតេ ឯតេ អត្តនោ កថំ និរន្តរំ អារោចេស្សន្តិ, តតោ នេសំ អហំ តំ អដ្ឋុប្បត្តឹ កត្វា តិវិធំ សីលំ វិភជន្តោ, ទ្វាសដ្ឋិយា ឋានេសុ អប្បដិវត្តិយំ សីហនាទំ នទន្តោ, បច្ចយាការំ សមោធានេត្វា ពុទ្ធគុណេ បាកដេ កត្វា, សិនេរុំ ឧក្ខិបេន្តោ វិយ សុវណ្ណកូដេន នភំ បហរន្តោ វិយ ច ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បនំ ព្រហ្មជាលសុត្តន្តំ អរហត្តនិកូដេន និដ្ឋាបេន្តោ ទេសេស្សាមិ, សា មេ ទេសនា បរិនិព្ពុតស្សាបិ បញ្ចវស្សសហស្សានិ សត្តានំ អមតមហានិព្ពានំ សម្បាបិកា ភវិស្សតី”តិ។ ឯវំ ចិន្តេត្វា យេន មណ្ឌលមាឡោ តេនុបសង្កមីតិ ។ **យេនា**តិ យេន ទិសាភាគេន, សោ ឧបសង្កមិតព្ពោ។ ភុម្មត្ថេ វា ឯតំ ករណវចនំ, យស្មិំ បទេសេ សោ មណ្ឌលមាឡោ, តត្ថ គតោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទីតិ ពុទ្ធកាលេ កិរ យត្ថ យត្ថ ឯកោបិ ភិក្ខុ វិហរតិ សព្ពត្ថ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ កស្មា? ភគវា កិរ អត្តនោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ផាសុកដ្ឋានេ វិហរន្តេ មនសិ ករោតិ – “អសុកោ មយ្ហំ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គតោ, សក្ខិស្សតិ នុ ខោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នោ វា”តិ។ អថ នំ បស្សតិ កម្មដ្ឋានំ វិស្សជ្ជេត្វា អកុសលវិតក្កំ វិតក្កយមានំ, តតោ “កថញ្ហិ នាម មាទិសស្ស សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរន្តំ ឥមំ កុលបុត្តំ អកុសលវិតក្កា អភិភវិត្វា អនមតគ្គេ វដ្ដទុក្ខេ សំសារេស្សន្តី”តិ តស្ស អនុគ្គហត្ថំ តត្ថេវ អត្តានំ ទស្សេត្វា តំ កុលបុត្តំ ឱវទិត្វា អាកាសំ ឧប្បតិត្វា បុន អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ អថេវំ ឱវទិយមានា តេ ភិក្ខូ ចិន្តយឹសុ – “សត្ថា អម្ហាកំ មនំ ជានិត្វា អាគន្ត្វា អម្ហាកំ សមីបេ ឋិតំយេវ អត្តានំ ទស្សេតិ”។ តស្មិំ ខណេ – “ភន្តេ, ឥធ និសីទថ, ឥធ និសីទថា”តិ អាសនបរិយេសនំ នាម ភារោតិ។ តេ អាសនំ បញ្ញបេត្វាវ វិហរន្តិ។ យស្ស បីឋំ អត្ថិ, សោ តំ បញ្ញបេតិ។ យស្ស នត្ថិ, សោ មញ្ចំ វា ផលកំ វា កដ្ឋំ វា បាសាណំ វា វាលុកបុញ្ជំ វា បញ្ញបេតិ។ តំ អលភមានា បុរាណបណ្ណានិបិ សង្កឌ្ឍិត្វា តត្ថ បំសុកូលំ បត្ថរិត្វា ឋបេន្តិ។ ឥធ បន រញ្ញោ និសីទនាសនមេវ អត្ថិ, តំ បប្ផោដេត្វា បញ្ញបេត្វា បរិវារេត្វា តេ ភិក្ខូ ភគវតោ អធិមុត្តិកញាណមារព្ភ គុណំ ថោមយមានា និសីទឹសុ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី”តិ។

ឯវំ និសិន្នោ បន ជានន្តោយេវ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ ភិក្ខូ បុច្ឆិ។ តេ ចស្ស សព្ពំ កថយឹសុ។ តេន វុត្តំ – “និសជ្ជ ខោ ភគវា”តិអាទិ។ តត្ថ **កាយ នុត្ថា**តិ កតមាយ នុ កថាយ សន្និសិន្នា ភវថាតិ អត្ថោ។ **កាយ នេត្ថា**តិបិ បាឡិ, តស្សា កតមាយ នុ ឯត្ថាតិ អត្ថោ **កាយ នោត្ថា**តិបិ បាឡិ។ តស្សាបិ បុរិមោយេវ អត្ថោ។

អន្តរាកថាតិ , កម្មដ្ឋានមនសិការឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនំ អន្តរា អញ្ញា ឯកា កថា។ **វិប្បកតា**តិ, មម អាគមនបច្ចយា អបរិនិដ្ឋិតា សិខំ អប្បត្តា។ តេន កិំ ទស្សេតិ? “នាហំ តុម្ហាកំ កថាភង្គត្ថំ អាគតោ, អហំ បន សព្ពញ្ញុតាយ តុម្ហាកំ កថំ និដ្ឋាបេត្វា មត្ថកប្បត្តំ កត្វា ទស្សាមីតិ អាគតោ”តិ និសជ្ជេវ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេតិ។ **អយំ ខោ នោ, ភន្តេ, អន្តរាកថា វិប្បកតា , អថ ភគវា អនុប្បត្តោ**តិ ឯត្ថាបិ អយមធិប្បាយោ។ អយំ ភន្តេ អម្ហាកំ ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អារព្ភ គុណកថា វិប្បកតា, ន រាជកថាទិកា តិរច្ឆានកថា, អថ ភគវា អនុប្បត្តោ; តំ នោ ឥទានិ និដ្ឋាបេត្វា ទេសេថាតិ។

ឯត្តាវតា ច យំ អាយស្មតា អានន្ទេន កមលកុវលយុជ្ជលវិមលសាធុរសសលិលាយ បោក្ខរណិយា សុខាវតរណត្ថំ និម្មលសិលាតលរចនវិលាសសោភិតរតនសោបានំ, វិប្បកិណ្ណមុត្តាតលសទិសវាលុកាកិណ្ណបណ្ឌរភូមិភាគំ តិត្ថំ វិយ សុវិភត្តភិត្តិវិចិត្រវេទិកាបរិក្ខិត្តស្ស នក្ខត្តបថំ ផុសិតុកាមតាយ វិយ, វិជម្ភិតសមុស្សយស្ស បាសាទវរស្ស សុខារោហណត្ថំ ទន្តមយសណ្ហមុទុផលកកញ្ចនលតាវិនទ្ធមណិគណប្បភាសមុទយុជ្ជលសោភំ សោបានំ វិយ, សុវណ្ណវលយនូបុរាទិសង្ឃដ្ដនសទ្ទសម្មិស្សិតកថិតហសិតមធុរស្សរគេហជនវិចរិតស្ស ឧឡារិស្សរិយវិភវសោភិតស្ស មហាឃរស្ស សុខប្បវេសនត្ថំ សុវណ្ណរជតមណិមុត្តបវាឡាទិជុតិវិស្សរវិជ្ជោតិតសុប្បតិដ្ឋិតវិសាលទ្វារពាហំ មហាទ្វារំ វិយ ច អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ពុទ្ធគុណានុភាវសំសូចកស្ស ឥមស្ស សុត្តស្ស សុខាវគាហណត្ថំ កាលទេសទេសកវត្ថុបរិសាបទេសបដិមណ្ឌិតំ និទានំ ភាសិតំ, តស្សត្ថវណ្ណនា សមត្តាតិ។

៥. ឥទានិ – “មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ អវណ្ណំ ភាសេយ្យុ”ន្តិអាទិនា នយេន ភគវតា និក្ខិត្តស្ស សុត្តស្ស វណ្ណនាយ ឱកាសោ អនុប្បត្តោ។ សា បនេសា សុត្តវណ្ណនា។ យស្មា សុត្តនិក្ខេបំ វិចារេត្វា វុច្ចមានា បាកដា ហោតិ, តស្មា សុត្តនិក្ខេបំ តាវ វិចារយិស្សាម។ ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា – អត្តជ្ឈាសយោ, បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសិកោ, អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ។

តត្ថ យានិ សុត្តានិ ភគវា បរេហិ អនជ្ឈិដ្ឋោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ កថេសិ; សេយ្យថិទំ, អាកង្ខេយ្យសុត្តំ, វត្ថសុត្តំ, មហាសតិបដ្ឋានំ, មហាសឡាយតនវិភង្គសុត្តំ, អរិយវំសសុត្តំ, សម្មប្បធានសុត្តន្តហារកោ, ឥទ្ធិបាទឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គង្គសុត្តន្តហារកោតិ ឯវមាទីនិ; តេសំ អត្តជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។

យានិ បន “បរិបក្កា ខោ រាហុលស្ស វិមុត្តិបរិបាចនិយា ធម្មា; យំន្នូនាហំ រាហុលំ ឧត្តរិំ អាសវានំ ខយេ វិនេយ្យ”ន្តិ; (សំ. និ. ៤.១២១) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ ខន្តិំ មនំ អភិនីហារំ ពុជ្ឈនភាវញ្ច អវេក្ខិត្វា បរជ្ឈាសយវសេន កថិតានិ; សេយ្យថិទំ, ចូឡរាហុលោវាទសុត្តំ, មហារាហុលោវាទសុត្តំ, ធម្មចក្កប្បវត្តនំ, ធាតុវិភង្គសុត្តន្តិ ឯវមាទីនិ; តេសំ បរជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។

ភគវន្តំ បន ឧបសង្កមិត្វា ចតស្សោ បរិសា, ចត្តារោ វណ្ណា, នាគា, សុបណ្ណា, គន្ធព្ពា, អសុរា, យក្ខា, មហារាជានោ, តាវតិំសាទយោ ទេវា, មហាព្រហ្មាតិ ឯវមាទយោ – “ពោជ្ឈង្គា ពោជ្ឈង្គា”តិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ។ “នីវរណា នីវរណា”តិ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ; “ឥមេ នុ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា”។ “កឹ សូធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ”ន្តិអាទិនា នយេន បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ។ ឯវំ បុដ្ឋេន ភគវតា យានិ កថិតានិ ពោជ្ឈង្គសំយុត្តាទីនិ, យានិ វា បនញ្ញានិបិ ទេវតាសំយុត្ត-មារសំយុត្ត-ព្រហ្មសំយុត្ត-សក្កបញ្ហ-ចូឡវេទល្ល-មហាវេទល្ល-សាមញ្ញផល-អាឡវក-សូចិលោម-ខរលោមសុត្តាទីនិ; តេសំ បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោ។

យានិ បន តានិ ឧប្បន្នំ ការណំ បដិច្ច កថិតានិ, សេយ្យថិទំ – ធម្មទាយាទំ, ចូឡសីហនាទំ, ចន្ទូបមំ, បុត្តមំសូបមំ, ទារុក្ខន្ធូបមំ, អគ្គិក្ខន្ធូបមំ, ផេណបិណ្ឌូបមំ, បារិច្ឆត្តកូបមន្តិ ឯវមាទីនិ; តេសំ អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ។

ឯវមេតេសុ ចតូសុ និក្ខេបេសុ ឥមស្ស សុត្តស្ស អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ។ អដ្ឋុប្បត្តិយា ហិ ឥទំ ភគវតា និក្ខិត្តំ។ កតរាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា? វណ្ណាវណ្ណេ។ អាចរិយោ រតនត្តយស្ស អវណ្ណំ អភាសិ, អន្តេវាសី វណ្ណំ។ ឥតិ ឥមំ វណ្ណាវណ្ណំ អដ្ឋុប្បត្តឹ កត្វា ទេសនាកុសលោ ភគវា – “មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ អវណ្ណំ ភាសេយ្យុ”ន្តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **មម**ន្តិ , សាមិវចនំ, មមាតិ អត្ថោ។ **វា**សទ្ទោ វិកប្បនត្ថោ។ **បរេ**តិ, បដិវិរុទ្ធា សត្តា។ **ឥត្រា**តិ យេ អវណ្ណំ វទន្តិ តេសុ។

ន អាឃាតោតិអាទីហិ កិញ្ចាបិ តេសំ ភិក្ខូនំ អាឃាតោយេវ នត្ថិ, អថ ខោ អាយតឹ កុលបុត្តានំ ឦទិសេសុបិ ឋានេសុ អកុសលុប្បត្តឹ បដិសេធេន្តោ ធម្មនេត្តឹ ឋបេតិ។ តត្ថ អាហនតិ ចិត្តន្តិ ‘**អាឃាតោ**’; កោបស្សេតំ អធិវចនំ។ អប្បតីតា ហោន្តិ តេន អតុដ្ឋា អសោមនស្សិកាតិ **អប្បច្ចយោ;** ទោមនស្សស្សេតំ អធិវចនំ។ នេវ អត្តនោ ន បរេសំ ហិតំ អភិរាធយតីតិ **អនភិរទ្ធិ;** កោបស្សេតំ អធិវចនំ។ ឯវមេត្ថ ទ្វីហិ បទេហិ សង្ខារក្ខន្ធោ, ឯកេន វេទនាក្ខន្ធោតិ ទ្វេ ខន្ធា វុត្តា។ តេសំ វសេន សេសានម្បិ សម្បយុត្តធម្មានំ ការណំ បដិក្ខិត្តមេវ។

ឯវំ បឋមេន នយេន មនោបទោសំ និវារេត្វា, ទុតិយេន នយេន តត្ថ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ អាហ – “តត្រ ចេ តុម្ហេ អស្សថ កុបិតា វា អនត្តមនា វា, តុម្ហំ យេវស្ស តេន អន្តរាយោ”តិ។ តត្ថ ‘**តត្រ ចេ តុម្ហេ អស្សថា**’តិ តេសុ អវណ្ណភាសកេសុ, តស្មឹ វា អវណ្ណេ តុម្ហេ ភវេយ្យាថ ចេ; យទិ ភវេយ្យាថាតិ អត្ថោ។ ‘កុបិតា’ កោបេន, អនត្តមនា ទោមនស្សេន។ ‘**តុម្ហំ យេវស្ស តេន អន្តរាយោ**’តិ តុម្ហាកំយេវ តេន កោបេន, តាយ ច អនត្តមនតាយ បឋមជ្ឈានាទីនំ អន្តរាយោ ភវេយ្យ។

ឯវំ ទុតិយេន នយេន អាទីនវំ ទស្សេត្វា, តតិយេន នយេន វចនត្ថសល្លក្ខណមត្តេបិ អសមត្ថតំ ទស្សេន្តោ – “អបិ នុ តុម្ហេ បរេស”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បរេស**ន្តិ យេសំ កេសំ ចិ។ កុបិតោ ហិ នេវ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធអរិយសាវកានំ, ន មាតាបិតូនំ, ន បច្ចត្ថិកានំ សុភាសិតទុព្ភាសិតស្ស អត្ថំ អាជានាតិ។ យថាហ –

> “កុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, កុទ្ធោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
> អន្ធំ តមំ តទា ហោតិ, យំ កោធោ សហតេ នរំ។
>
> អនត្ថជននោ កោធោ, កោធោ ចិត្តប្បកោបនោ;
> ភយមន្តរតោ ជាតំ, តំ ជនោ នាវពុជ្ឈតី”តិ។ (អ. និ. ៧.៦៤);

ឯវំ សព្ពថាបិ អវណ្ណេ មនោបទោសំ និសេធេត្វា ឥទានិ បដិបជ្ជិតព្ពាការំ ទស្សេន្តោ – “តត្រ តុម្ហេហិ អភូតំ អភូតតោ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **តត្រ តុម្ហេហី**តិ, តស្មឹ អវណ្ណេ តុម្ហេហិ។ **អភូតំ អភូតតោ និព្ពេឋេតព្ព**ន្តិ យំ អភូតំ, តំ អភូតភាវេនេវ អបនេតព្ពំ។ កថំ? **ឥតិបេតំ អភូត**ន្តិអាទិនា នយេន។ តត្រាយំ យោជនា – “តុម្ហាកំ សត្ថា ន សព្ពញ្ញូ, ធម្មោ ទុរក្ខាតោ, សង្ឃោ ទុប្បដិបន្នោ”តិអាទីនិ សុត្វា ន តុណ្ហី ភវិតព្ពំ។ ឯវំ បន វត្តព្ពំ – “ឥតិ បេតំ អភូតំ, យំ តុម្ហេហិ វុត្តំ, តំ ឥមិនាបិ ការណេន អភូតំ, ឥមិនាបិ ការណេន អតច្ឆំ, ‘**នត្ថិ ចេតំ អម្ហេសុ**’, ‘ន ច បនេតំ អម្ហេសុ សំវិជ្ជតិ’, សព្ពញ្ញូយេវ អម្ហាកំ សត្ថា, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ, តត្រ ឥទញ្ចិទញ្ច ការណ”ន្តិ។ ឯត្ថ ច ទុតិយំ បទំ បឋមស្ស, ចតុត្ថញ្ច តតិយស្ស វេវចនន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥទញ្ច អវណ្ណេយេវ និព្ពេឋនំ កាតព្ពំ, ន សព្ពត្ថ។ យទិ ហិ “ត្វំ ទុស្សីលោ, តវាចរិយោ ទុស្សីលោ, ឥទញ្ចិទញ្ច តយា កតំ, តវាចរិយេន កត”ន្តិ

វុត្តេ តុណ្ហីភូតោ អធិវាសេតិ, អាសង្កនីយោ ហោតិ។ តស្មា មនោបទោសំ អកត្វា អវណ្ណោ និព្ពេឋេតព្ពោ។ “ឱដ្ឋោសិ, គោណោសី”តិអាទិនា បន នយេន ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តំ បុគ្គលំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា អធិវាសនខន្តិយេវ តត្ថ កាតព្ពា។

៦. ឯវំ អវណ្ណភូមិយំ តាទិលក្ខណំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វណ្ណភូមិយំ ទស្សេតុំ “មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បរេ**តិ យេ កេចិ បសន្នា ទេវមនុស្សា។ អានន្ទន្តិ ឯតេនាតិ **អានន្ទោ,** បីតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ សុមនស្ស ភាវោ **សោមនស្សំ,** ចេតសិកសុខស្សេតំ អធិវចនំ។ ឧប្បិលាវិនោ ភាវោ **ឧប្បិលាវិតត្តំ**។ កស្ស ឧប្បិលាវិតត្តន្តិ? **ចេតសោ**តិ។ ឧទ្ធច្ចាវហាយ ឧប្បិលាបនបីតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ ឥធាបិ ទ្វីហិ បទេហិ សង្ខារក្ខន្ធោ, ឯកេន វេទនាក្ខន្ធោ វុត្តោ។

ឯវំ បឋមនយេន ឧប្បិលាវិតត្តំ និវារេត្វា, ទុតិយេន តត្ថ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ – “តត្រ ចេ តុម្ហេ អស្សថា”តិអាទិមាហ។ ឥធាបិ **តុម្ហំ យេវស្ស តេន អន្តរាយោ**តិ តេន ឧប្បិលាវិតត្តេន តុម្ហាកំយេវ បឋមជ្ឈានាទីនំ អន្តរាយោ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កស្មា បនេតំ វុត្តំ? ននុ ភគវតា –

“ពុទ្ធោតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណេនាបិ ជម្ពុទីបស្ស។

ធម្មោតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណេនាបិ ជម្ពុទីបស្ស។

សង្ឃោតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណេនាបិ ជម្ពុទីបស្សា”តិ ច។

“យេ, ភិក្ខវេ, ពុទ្ធេ បសន្នា, អគ្គេ តេ បសន្នា”តិ ច ឯវមាទីហិ អនេកសតេហិ សុត្តេហិ រតនត្តយេ បីតិសោមនស្សមេវ វណ្ណិតន្តិ។ សច្ចំ វណ្ណិតំ, តំ បន នេក្ខម្មនិស្សិតំ។ ឥធ – “អម្ហាកំ ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ ធម្មោ”តិអាទិនា នយេន អាយស្មតោ ឆន្នស្ស ឧប្បន្នសទិសំ គេហស្សិតំ បីតិសោមនស្សំ អធិប្បេតំ។ ឥទញ្ហិ ឈានាទិបដិលាភាយ អន្តរាយករំ ហោតិ។ តេនេវាយស្មា ឆន្នោបិ យាវ ពុទ្ធោ ន បរិនិព្ពាយិ, តាវ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ, បរិនិព្ពានកាលេ បញ្ញត្តេន បន ព្រហ្មទណ្ឌេន តជ្ជិតោ តំ បីតិសោមនស្សំ បហាយ វិសេសំ និព្ពត្តេសិ។ តស្មា អន្តរាយករំយេវ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អយញ្ហិ លោភសហគតា បីតិ។ លោភោ ច កោធសទិសោវ។ យថាហ –

“លុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, លុទ្ធោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
អន្ធំ តមំ តទា ហោតិ, យំ លោភោ សហតេ នរំ។

អនត្ថជននោ លោភោ, លោភោ ចិត្តប្បកោបនោ;
ភយមន្តរតោ ជាតំ, តំ ជនោ នាវពុជ្ឈតី”តិ។ (ឥតិវុ. ៨៨);

តតិយវារេ បន ឥធ អនាគតោបិ អត្ថតោ អាគតោ យេវាតិ វេទិតព្ពោ។ យថេវ ហិ កុទ្ធោ, ឯវំ លុទ្ធោបិ អត្ថំ ន ជានាតីតិ។

បដិបជ្ជិតព្ពាការទស្សនវារេ បនាយំ យោជនា – “តុម្ហាកំ សត្ថា សព្ពញ្ញូ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, ធម្មោ ស្វាក្ខាតោ, សង្ឃោ សុប្បដិបន្នោ”តិអាទីនិ សុត្វា ន តុណ្ហី ភវិតព្ពំ។ ឯវំ បន បដិជានិតព្ពំ – “**ឥតិបេតំ ភូតំ** , យំ តុម្ហេហិ វុត្តំ, តំ ឥមិនាបិ ការណេន ភូតំ, ឥមិនាបិ ការណេន តច្ឆំ។ សោ ហិ ភគវា ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ; ធម្មោ ឥតិបិ ស្វាក្ខាតោ, ឥតិបិ សន្ទិដ្ឋិកោ ; សង្ឃោ ឥតិបិ សុប្បដិបន្នោ, ឥតិបិ ឧជុប្បដិបន្នោ”តិ។ “ត្វំ សីលវា”តិ បុច្ឆិតេនាបិ សចេ សីលវា, “សីលវាហមស្មី”តិ បដិជានិតព្ពមេវ។ “ត្វំ បឋមស្ស ឈានស្ស លាភី…បេ…. អរហា”តិ បុដ្ឋេនាបិ សភាគានំ ភិក្ខូនំយេវ បដិជានិតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ បាបិច្ឆតា ចេវ បរិវជ្ជិតា ហោតិ, សាសនស្ស ច អមោឃតា ទីបិតា ហោតីតិ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ចូឡសីលវណ្ណនា

៧. **អប្បមត្តកំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខវេ**តិ កោ អនុសន្ធិ? ឥទំ សុត្តំ ទ្វីហិ បទេហិ អាពទ្ធំ វណ្ណេន ច អវណ្ណេន ច។ តត្ថ អវណ្ណោ – “ឥតិ បេតំ អភូតំ ឥតិ បេតំ អតច្ឆ”ន្តិ, ឯត្ថេវ ឧទកន្តំ បត្វា អគ្គិរិវ និវត្តោ។ វណ្ណោ បន

ភូតំ ភូតតោ បដិជានិតព្ពំ – “ឥតិ បេតំ ភូត”ន្តិ ឯវំ អនុវត្តតិយេវ។ សោ បន ទុវិធោ ព្រហ្មទត្តេន ភាសិតវណ្ណោ ច ភិក្ខុសង្ឃេន អច្ឆរិយំ អាវុសោតិអាទិនា នយេន អារទ្ធវណ្ណោ ច។ តេសុ ភិក្ខុសង្ឃេន វុត្តវណ្ណស្ស ឧបរិ សុញ្ញតាបកាសនេ អនុសន្ធិំ ទស្សេស្សតិ។ ឥធ បន ព្រហ្មទត្តេន វុត្តវណ្ណស្ស អនុសន្ធិំ ទស្សេតុំ “អប្បមត្តកំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខវេ”តិ ទេសនា អារទ្ធា។

តត្ថ **អប្បមត្តក**ន្តិ បរិត្តស្ស នាមំ។ **ឱរមត្តក**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **មត្តា**តិ វុច្ចតិ បមាណំ។ អប្បា មត្តា ឯតស្សាតិ **អប្បមត្តកំ។** ឱរា មត្តា ឯតស្សាតិ **ឱរមត្តកំ។** សីលមេវ **សីលមត្តកំ។** ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ‘អប្បមត្តកំ ខោ, បនេតំ ភិក្ខវេ, ឱរមត្តកំ សីលមត្តកំ’ នាម យេន “តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមានោ”តិ ឧស្សាហំ កត្វាបិ វណ្ណំ វទមានោ បុថុជ្ជនោ វទេយ្យាតិ។ តត្ថ សិយា – ននុ ឥទំ សីលំ នាម យោគិនោ អគ្គវិភូសនំ? យថាហុ បោរាណា –

> “សីលំ យោគិស្ស’លង្ការោ, សីលំ យោគិស្ស មណ្ឌនំ;
> សីលេហិ’លង្កតោ យោគី, មណ្ឌនេ អគ្គតំ គតោ”តិ។

ភគវតាបិ ច អនេកេសុ សុត្តសតេសុ សីលំ មហន្តមេវ កត្វា កថិតំ។ យថាហ – “អាកង្ខេយ្យ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ‘សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ចស្សំ មនាបោ ច គរុ ច ភាវនីយោ ចា’តិ, សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី”តិ (ម. និ. ១.៦៥) ច។

> “កិកីវ អណ្ឌំ, ចមរីវ វាលធិំ;
> បិយំវ បុត្តំ, នយនំវ ឯកកំ។
> តថេវ សីលំ, អនុរក្ខមានា;
> សុបេសលា ហោថ, សទា សគារវា”តិ ច។

> “ន បុប្ផគន្ធោ បដិវាតមេតិ;
> ន ចន្ទនំ តគ្គរមល្លិកា វា។
> សតញ្ច គន្ធោ បដិវាតមេតិ;
> សព្ពា ទិសា សប្បុរិសោ បវាយតិ។

> ចន្ទនំ តគរំ វាបិ, ឧប្បលំ អថ វស្សិកី;
> ឯតេសំ គន្ធជាតានំ, សីលគន្ធោ អនុត្តរោ។

> អប្បមត្តោ អយំ គន្ធោ, យ្វាយំ តគរចន្ទនំ;
> យោ ច សីលវតំ គន្ធោ, វាតិ ទេវេសុ ឧត្តមោ។

> តេសំ សម្បន្នសីលានំ, អប្បមាទវិហារិនំ;
> សម្មទញ្ញា វិមុត្តានំ, មារោ មគ្គំ ន វិន្ទតី”តិ ច។ (ធ. ប. ៥៧);

> “សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ, ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយំ;
> អាតាបី និបកោ ភិក្ខុ, សោ ឥមំ វិជដយេ ជដ”ន្តិ ច។ (សំ. និ. ១.២៣);

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, យេ កេចិ ពីជគាមភូតគាមា វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តិ, សព្ពេ តេ បថវិំ និស្សាយ, បថវិយំ បតិដ្ឋាយ; ឯវមេតេ ពីជគាមភូតគាមា វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ សត្តពោជ្ឈង្គេ ភាវេន្តោ សត្តពោជ្ឈង្គេ ពហុលីករោន្តោ វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ បាបុណាតិ ធម្មេសូ”តិ (សំ. និ. ៥.១៥០) ច។ ឯវំ អញ្ញានិបិ អនេកានិ សុត្តានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ ឯវមនេកេសុ សុត្តសតេសុ សីលំ មហន្តមេវ កត្វា កថិតំ។ តំ “កស្មា ឥមស្មិំ ឋានេ អប្បមត្តក”ន្តិ អាហាតិ? ឧបរិ គុណេ ឧបនិធាយ។ សីលញ្ហិ សមាធិំ ន បាបុណាតិ, សមាធិ បញ្ញំ ន បាបុណាតិ, តស្មា ឧបរិមំ ឧបនិធាយ ហេដ្ឋិមំ ឱរមត្តកំ នាម ហោតិ។ កថំ សីលំ សមាធិំ ន បាបុណាតិ? ភគវា ហិ អភិសម្ពោធិតោ សត្តមេ សំវច្ឆរេ សាវត្ថិនគរេ – ទ្វារេ កណ្ឌម្ពរុក្ខមូលេ ទ្វាទសយោជនេ រតនមណ្ឌបេ យោជនប្បមាណេ រតនបល្លង្កេ និសីទិត្វា តិយោជនិកេ ទិព្ពសេតច្ឆត្តេ ធារិយមានេ ទ្វាទសយោជនាយ បរិសាយ អត្តាទានបរិទីបនំ តិត្ថិយមទ្ទនំ – “ឧបរិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ហេដ្ឋិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ…បេ.… ឯកេកលោមកូបតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ឯកេកលោមកូបតោ ឧទកធារា បវត្តតិ, ឆន្នំ វណ្ណាន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេតិ។ តស្ស

សុវណ្ណវណ្ណសរីរតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិយោ ឧគ្គន្ត្វា យាវ ភវគ្គា គច្ឆន្តិ, សកលទសសហស្សចក្កវាឡស្ស អលង្ការណកាលោ វិយ ហោតិ, ទុតិយា ទុតិយា រស្មិយោ បុរិមាយ បុរិមាយ យមកយមកា វិយ ឯកក្ខណេ វិយ បវត្តន្តិ។

ទ្វិន្នញ្ច ចិត្តានំ ឯកក្ខណេ បវត្តិ នាម នត្ថិ។ ពុទ្ធានំ បន ភគវន្តានំ ភវង្គបរិវាសស្ស លហុកតាយ បញ្ចហាការេហិ អាចិណ្ណវសិតាយ ច, តា ឯកក្ខណេ វិយ បវត្តន្តិ។ តស្សា តស្សា បន រស្មិយា អាវជ្ជនបរិកម្មាធិដ្ឋានានិ វិសុំ វិសុំយេវ។

នីលរស្មិអត្ថាយ ហិ ភគវា នីលកសិណំ សមាបជ្ជតិ, បីតរស្មិអត្ថាយ បីតកកសិណំ, លោហិតឱទាតរស្មិអត្ថាយ លោហិតឱទាតកសិណំ, អគ្គិក្ខន្ធត្ថាយ តេជោកសិណំ, ឧទកធារត្ថាយ អាបោកសិណំ សមាបជ្ជតិ។ សត្ថា ចង្កមតិ, និម្មិតោ តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតីតិ សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ ឯត្ថ ឯកម្បិ សីលស្ស កិច្ចំ នត្ថិ, សព្ពំ សមាធិកិច្ចមេវ។ ឯវំ សីលំ សមាធឹ ន បាបុណាតិ។

យំ បន ភគវា កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វា, ឯកូនតឹសវស្សកាលេ ចក្កវត្តិសិរិនិវាសភូតា ភវនា និក្ខម្ម អនោមានទីតីរេ បព្ពជិត្វា, ឆព្ពស្សានិ បធានយោគំ កត្វា, វិសាខបុណ្ណមាយំ ឧរុវេលគាមេ សុជាតាយ ទិន្នំ បក្ខិត្តទិព្ពោជំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា, សាយន្ហសមយេ ទក្ខិណុត្តរេន ពោធិមណ្ឌំ បវិសិត្វា អស្សត្ថទុមរាជានំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា, បុព្ពុត្តរភាគេ ឋិតោ តិណសន្ថារំ សន្ថរិត្វា, តិសន្ធិបល្លង្កំ អាភុជិត្វា, ចតុរង្គសមន្នាគតំ មេត្តាកម្មដ្ឋានំ បុព្ពង្គមំ កត្វា, វីរិយាធិដ្ឋានំ អធិដ្ឋាយ, ចុទ្ទសហត្ថបល្លង្កវរគតោ សុវណ្ណបីឋេ ឋបិតំ រជតក្ខន្ធំ វិយ បញ្ញាសហត្ថំ ពោធិក្ខន្ធំ បិដ្ឋិតោ កត្វា, ឧបរិ មណិឆត្តេន វិយ ពោធិសាខាយ ធារិយមានោ, សុវណ្ណវណ្ណេ ចីវរេ បវាឡសទិសេសុ ពោធិអង្កុរេសុ បតមានេសុ, សូរិយេ អត្ថំ ឧបគច្ឆន្តេ មារពលំ វិធមិត្វា, បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា, មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា, បច្ឆិមកាលេ សព្ពពុទ្ធានមាចិណ្ណេ បច្ចយាការេ ញាណំ ឱតារេត្វា, អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា, តទេវ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា, មគ្គបដិបាដិយា អធិគតេន ចតុត្ថមគ្គេន សព្ពកិលេសេ ខេបេត្វា សព្ពពុទ្ធគុណេ បដិវិជ្ឈិ, ឥទមស្ស បញ្ញាកិច្ចំ។ ឯវំ សមាធិ បញ្ញំ ន បាបុណាតិ។

តត្ថ យថា ហត្ថេ ឧទកំ បាតិយំ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, បាតិយំ ឧទកំ ឃដេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, ឃដេ ឧទកំ កោលម្ពេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, កោលម្ពេ ឧទកំ ចាដិយំ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, ចាដិយំ ឧទកំ មហាកុម្ភិយំ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, មហាកុម្ភិយំ ឧទកំ កុសោព្ភេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, កុសោព្ភេ ឧទកំ កន្ទរេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, កន្ទរេ ឧទកំ កុន្នទិយំ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, កុន្នទិយំ ឧទកំ បញ្ចមហានទិយំ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, បញ្ចមហានទិយំ ឧទកំ ចក្កវាឡមហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ, ចក្កវាឡមហាសមុទ្ទេ ឧទកំ សិនេរុបាទកេ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ន បាបុណាតិ។ បាតិយំ ឧទកំ ឧបនិធាយ ហត្ថេ ឧទកំ បរិត្តំ…បេ… សិនេរុបាទកមហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ឧបនិធាយ ចក្កវាឡមហាសមុទ្ទេ ឧទកំ បរិត្តំ។ ឥតិ ឧបរូបរិ ឧទកំ ពហុកំ ឧបាទាយ ហេដ្ឋា ហេដ្ឋា ឧទកំ បរិត្តំ ហោតិ។

ឯវមេវ ឧបរិ ឧបរិ គុណេ ឧបាទាយ ហេដ្ឋា ហេដ្ឋា សីលំ អប្បមត្តកំ ឱរមត្តកន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ – “អប្បមត្តកំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខវេ, ឱរមត្តកំ សីលមត្តក”ន្តិ។

យេន បុថុជ្ជនោតិ, ឯត្ថ –

“ទុវេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
អន្ធោ បុថុជ្ជនោ ឯកោ, កល្យាណេកោ បុថុជ្ជនោ”តិ។

តត្ថ យស្ស ខន្ធធាតុអាយតនាទីសុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាសវនធារណបច្ចវេក្ខណានិ នត្ថិ, អយំ អន្ធបុថុជ្ជនោ។ យស្ស តានិ អត្ថិ, សោ កល្យាណបុថុជ្ជនោ។ ទុវិធោបិ បនេស –

“បុថូនំ ជននាទីហិ, ការណេហិ បុថុជ្ជនោ;
បុថុជ្ជនន្តោគធត្តា, បុថុវាយំ ជនោ ឥតិ”។

សោ ហិ បុថូនំ នានប្បការានំ កិលេសាទីនំ ជននាទីហិ ការណេហិ បុថុជ្ជនោ។ យថាហ –

“បុថុ កិលេសេ ជនេន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ អវិហតសក្កាយទិដ្ឋិកាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ សត្ថារានំ មុខុល្លោកិកាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ សព្ពគតីហិ អវុដ្ឋិតាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាភិសង្ខារេ អភិសង្ខរោន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាឱឃេហិ វុយ្ហន្តិ, បុថុ សន្តាបេហិ សន្តប្បន្តិ, បុថុ បរិឡាហេហិ បរិឌយ្ហន្តិ, បុថុ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ រត្តា គិទ្ធា គធិតា មុច្ឆិតា អជ្ឈោបន្នា លគ្គា លគ្គិតា បលិពុទ្ធាតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ បញ្ចហិ នីវរណេហិ អាវុតា និវុតា ឱវុតា បិហិតា បដិច្ឆន្នា បដិកុជ្ជិតាតិ បុថុជ្ជនា”តិ។ បុថូនំ គណនបថមតីតានំ អរិយធម្មបរម្មុខានំ នីចធម្មសមាចារានំ ជនានំ អន្តោគធត្តាបិ បុថុជ្ជនោ, បុថុវាយំ វិសុំយេវ សង្ខំ គតោ វិសំសដ្ឋោ សីលសុតាទិគុណយុត្តេហិ អរិយេហិ ជនេហីតិ បុថុជ្ជនោតិ។

តថាគតស្សាតិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ។ តថា អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថវាទិតាយ តថាគតោ, តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោតិ។

កថំ ភគវា **តថា អាគតោតិ តថាគតោ?** យថា សព្ពលោកហិតាយ ឧស្សុក្កមាបន្នា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា អាគតា, យថា វិបស្សី ភគវា អាគតោ, យថា សិខី ភគវា, យថា វេស្សភូ ភគវា, យថា កកុសន្ធោ ភគវា, យថា កោណាគមនោ ភគវា, យថា កស្សបោ ភគវា អាគតោ ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យេន អភិនីហារេន ឯតេ ភគវន្តោ អាគតា, តេនេវ អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោ។ អថ វា យថា វិបស្សី ភគវា…បេ… យថា កស្សបោ ភគវា ទានបារមី បូរេត្វា, សីលនេក្ខម្មបញ្ញាវីរិយខន្តិសច្ចអធិដ្ឋានមេត្តាឧបេក្ខាបារមី បូរេត្វា, ឥមា ទស បារមិយោ, ទស ឧបបារមិយោ, ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមតឹសបារមិយោ បូរេត្វា អង្គបរិច្ចាគំ, នយនធនរជ្ជបុត្តទារបរិច្ចាគន្តិ ឥមេ បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា បុព្ពយោគបុព្ពចរិយធម្មក្ខានញាតត្ថចរិយាទយោ បូរេត្វា ពុទ្ធិចរិយាយ កោដឹ បត្វា អាគតោ; តថា អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោ។ អថ វា យថា វិបស្សី ភគវា…បេ… កស្សបោ ភគវា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ, ចត្តារោ សម្មប្បធានេ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទេ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គេ, អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេត្វា ព្រូហេត្វា អាគតោ, តថា អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោ។ ឯវំ តថា អាគតោតិ តថាគតោ។

“យថេវ លោកម្ហិ វិបស្សិអាទយោ,
សព្ពញ្ញុភាវំ មុនយោ ឥធាគតា;
តថា អយំ សក្យមុនីបិ អាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ តេន ចក្ខុមា”តិ។

ឯវំ តថា អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថា គតោតិ តថាគតោ?** យថា សម្បតិជាតោ វិបស្សី ភគវា គតោ…បេ… កស្សបោ ភគវា គតោ។

កថញ្ច សោ ភគវា គតោ ? សោ ហិ សម្បតិ ជាតោវ សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គតោ។ យថាហ – “សម្បតិជាតោ ខោ, អានន្ទ, ពោធិសត្តោ សមេហិ បាទេហិ បតិដ្ឋហិត្វា ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គច្ឆតិ, សេតម្ហិ ឆត្តេ អនុធារិយមានេ សព្ពា ច ទិសា អនុវិលោកេតិ, អាសភឹ វាចំ ភាសតិ – ‘អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិទានិ បុនព្ភវោ’តិ” (ទី. និ. ២.៣១)។

តញ្ចស្ស គមនំ តថំ អហោសិ? អវិតថំ អនេកេសំ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន។ យញ្ហិ សោ សម្បតិជាតោវ សមេហិ បាទេហិ បតិដ្ឋហិ។ ឥទមស្ស ចតុរិទ្ធិបាទបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

ឧត្តរាភិមុខភាវោ បន សព្ពលោកុត្តរភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

សត្តបទវីតិហារោ, សត្តពោជ្ឈង្គរតនបដិលាភស្ស។

“សុវណ្ណទណ្ឌា វីតិបតន្តិ ចាមរា”តិ, ឯត្ថ វុត្តចាមរុក្ខេបោ បន សព្ពតិត្ថិយនិម្មទ្ទនស្ស។

សេតច្ឆត្តធារណំ, អរហត្តវិមុត្តិវរវិមលសេតច្ឆត្តបដិលាភស្ស។

សត្តមបទូបរិ ឋត្វា សព្ពទិសានុវិលោកនំ, សព្ពញ្ញុតានាវរណញាណបដិលាភស្ស។

អាសភិវាចាភាសនំ អប្បដិវត្តិយវរធម្មចក្កប្បវត្តនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

តថា អយំ ភគវាបិ គតោ, តញ្ចស្ស គមនំ តថំ អហោសិ, អវិតថំ, តេសំយេវ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន។

តេនាហុ បោរាណា –

“មុហុត្តជាតោវ គវម្បតី យថា,
សមេហិ បាទេហិ ផុសី វសុន្ធរំ;
សោ វិក្កមី សត្ត បទានិ គោតមោ,
សេតញ្ច ឆត្តំ អនុធារយុំ មរូ។

គន្ត្វាន សោ សត្ត បទានិ គោតមោ,
ទិសា វិលោកេសិ សមា សមន្តតោ;
អដ្ឋង្គុបេតំ គិរមព្ភុទីរយិ,
សីហោ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ”តិ។

ឯវំ តថា គតោតិ តថាគតោ។

អថ វា យថា វិបស្សី ភគវា…បេ.… យថា កស្សបោ ភគវា, អយម្បិ ភគវា តថេវ នេក្ខម្មេន កាមច្ឆន្ទំ បហាយ គតោ , អព្យាបាទេន ព្យាបាទំ, អាលោកសញ្ញាយ ថិនមិទ្ធំ, អវិក្ខេបេន ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ, ធម្មវវត្ថានេន វិចិកិច្ឆំ បហាយ ញាណេន អវិជ្ជំ បទាលេត្វា, បាមោជ្ជេន អរតឹ វិនោទេត្វា, បឋមជ្ឈានេន នីវរណកវាដំ ឧគ្ឃាដេត្វា, ទុតិយជ្ឈានេន វិតក្កវិចារំ វូបសមេត្វា, តតិយជ្ឈានេន បីតឹ វិរាជេត្វា, ចតុត្ថជ្ឈានេន សុខទុក្ខំ បហាយ, អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិយា រូបសញ្ញាបដិឃសញ្ញានានត្តសញ្ញាយោ សមតិក្កមិត្វា, វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តិយា អាកាសានញ្ចាយតនសញ្ញំ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិយា វិញ្ញាណញ្ចាយតនសញ្ញំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញំ សមតិក្កមិត្វា គតោ។

អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បហាយ, ទុក្ខានុបស្សនាយ សុខសញ្ញំ, អនត្តានុបស្សនាយ អត្តសញ្ញំ, និព្ពិទានុបស្សនាយ នន្ទឹ, វិរាគានុបស្សនាយ រាគំ, និរោធានុបស្សនាយ សមុទយំ, បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាយ អាទានំ, ខយានុបស្សនាយ ឃនសញ្ញំ, វយានុបស្សនាយ អាយូហនំ, វិបរិណាមានុបស្សនាយ ធុវសញ្ញំ, អនិមិត្តានុបស្សនាយ និមិត្តំ, អប្បណិហិតានុបស្សនាយ បណិធឹ, សុញ្ញតានុបស្សនាយ អភិនិវេសំ, អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយ សារាទានាភិនិវេសំ, យថាភូតញាណទស្សនេន សម្មោហាភិនិវេសំ, អាទីនវានុបស្សនាយ អាលយាភិនិវេសំ, បដិសង្ខានុបស្សនាយ អប្បដិសង្ខំ, វិវដ្ដានុបស្សនាយ សំយោគាភិនិវេសំ, សោតាបត្តិមគ្គេន ទិដ្ឋេកដ្ឋេ កិលេសេ ភញ្ជិត្វា, សកទាគាមិមគ្គេន ឱឡារិកេ កិលេសេ បហាយ, អនាគាមិមគ្គេន អណុសហគតេ កិលេសេ សមុគ្ឃាដេត្វា, អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសេ សមុច្ឆិន្ទិត្វា គតោ។ ឯវម្បិ តថា គតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ?**បថវីធាតុយា កក្ខឡត្តលក្ខណំ តថំ អវិតថំ។ អាបោធាតុយា បគ្ឃរណលក្ខណំ។ តេជោធាតុយា ឧណ្ហត្តលក្ខណំ។ វាយោធាតុយា វិត្ថម្ភនលក្ខណំ។ អាកាសធាតុយា អសម្ផុដ្ឋលក្ខណំ។ វិញ្ញាណធាតុយា វិជាននលក្ខណំ។

រូបស្ស រុប្បនលក្ខណំ។ វេទនាយ វេទយិតលក្ខណំ។ សញ្ញាយ សញ្ជាននលក្ខណំ។ សង្ខារានំ អភិសង្ខរណលក្ខណំ។ វិញ្ញាណស្ស វិជាននលក្ខណំ។

វិតក្កស្ស អភិនិរោបនលក្ខណំ។ វិចារស្ស អនុមជ្ជនលក្ខណំ បីតិយា ផរណលក្ខណំ។ សុខស្ស សាតលក្ខណំ។ ចិត្តេកគ្គតាយ អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ផស្សស្ស ផុសនលក្ខណំ។

សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស អធិមោក្ខលក្ខណំ។ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស បគ្គហលក្ខណំ។ សតិន្ទ្រិយស្ស ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សមាធិន្ទ្រិយស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស បជាននលក្ខណំ។

សទ្ធាពលស្ស អស្សទ្ធិយេ អកម្បិយលក្ខណំ។ វីរិយពលស្ស កោសជ្ជេ, សតិពលស្ស មុដ្ឋស្សច្ចេ។ សមាធិពលស្ស ឧទ្ធច្ចេ, បញ្ញាពលស្ស អវិជ្ជាយ អកម្បិយលក្ខណំ។

សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បវិចយលក្ខណំ។ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បគ្គហលក្ខណំ។ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ផរណលក្ខណំ។ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស វូបសមលក្ខណំ។ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស បដិសង្ខានលក្ខណំ។

សម្មាទិដ្ឋិយា ទស្សនលក្ខណំ។ សម្មាសង្កប្បស្ស អភិនិរោបនលក្ខណំ។ សម្មាវាចាយ បរិគ្គហលក្ខណំ។ សម្មាកម្មន្តស្ស សមុដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មាអាជីវស្ស វោទានលក្ខណំ។ សម្មាវាយាមស្ស បគ្គហលក្ខណំ។ សម្មាសតិយា ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មាសមាធិស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។

អវិជ្ជាយ អញ្ញាណលក្ខណំ។ សង្ខារានំ ចេតនាលក្ខណំ។ វិញ្ញាណស្ស វិជាននលក្ខណំ។ នាមស្ស នមនលក្ខណំ។ រូបស្ស រុប្បនលក្ខណំ។ សឡាយតនស្ស អាយតនលក្ខណំ។ ផស្សស្ស ផុសនលក្ខណំ។ វេទនាយ វេទយិតលក្ខណំ។ តណ្ហាយ ហេតុលក្ខណំ។ ឧបាទានស្ស គហណលក្ខណំ។ ភវស្ស អាយូហនលក្ខណំ។ ជាតិយា និព្ពត្តិលក្ខណំ។ ជរាយ ជីរណលក្ខណំ។ មរណស្ស ចុតិលក្ខណំ។

ធាតូនំ សុញ្ញតាលក្ខណំ។ អាយតនានំ អាយតនលក្ខណំ។ សតិបដ្ឋានានំ ឧបដ្ឋានលក្ខណំ។ សម្មប្បធានានំ បទហនលក្ខណំ។ ឥទ្ធិបាទានំ ឥជ្ឈនលក្ខណំ។ ឥន្ទ្រិយានំ អធិបតិលក្ខណំ។ ពលានំ អកម្បិយលក្ខណំ។ ពោជ្ឈង្គានំ និយ្យានលក្ខណំ។ មគ្គស្ស ហេតុលក្ខណំ។

សច្ចានំ តថលក្ខណំ។ សមថស្ស អវិក្ខេបលក្ខណំ។ វិបស្សនាយ អនុបស្សនាលក្ខណំ។ សមថវិបស្សនានំ ឯករសលក្ខណំ។ យុគនទ្ធានំ អនតិវត្តនលក្ខណំ។

សីលវិសុទ្ធិយា សំវរលក្ខណំ។ ចិត្តវិសុទ្ធិយា អវិក្ខេបលក្ខណំ។ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយា ទស្សនលក្ខណំ។

ខយេ ញាណស្ស សមុច្ឆេទនលក្ខណំ។ អនុប្បាទេ ញាណស្ស បស្សទ្ធិលក្ខណំ។

ឆន្ទស្ស មូលលក្ខណំ។ មនសិការស្ស សមុដ្ឋាបនលក្ខណំ។ ផស្សស្ស សមោធានលក្ខណំ។ វេទនាយ សមោសរណលក្ខណំ។ សមាធិស្ស បមុខលក្ខណំ។ សតិយា អាធិបតេយ្យលក្ខណំ។ បញ្ញាយ តតុត្តរិយលក្ខណំ។ វិមុត្តិយា សារលក្ខណំ... អមតោគធស្ស និព្ពានស្ស បរិយោសានលក្ខណំ តថំ អវិតថំ។ ឯវំ តថលក្ខណំ ញាណគតិយា អាគតោ អវិរជ្ឈិត្វា បត្តោ អនុប្បត្តោតិ តថាគតោ។ ឯវំ តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ?** តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ ភិក្ខវេ, តថមេតំ អវិតថមេតំ អនញ្ញថមេត”ន្តិ (សំ. និ. ៥.១០៩០) វិត្ថារោ។ តានិ ច ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា តថានំ ធម្មានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោតិ វុច្ចតិ។ អភិសម្ពុទ្ធត្ថោ ហេត្ថ គតសទ្ទោ។

អបិ ច ជរាមរណស្ស ជាតិបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ...បេ...., សង្ខារានំ អវិជ្ជាបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ...បេ...., តថា អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ បច្ចយដ្ឋោ, សង្ខារានំ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយដ្ឋោ...បេ...., ជាតិយា ជរាមរណស្ស បច្ចយដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ។ តំ សព្ពំ ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មាបិ តថានំ ធម្មានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថទស្សិតាយ តថាគតោ?** ភគវា យំ សទេវកេ លោកេ...បេ...., សទេវមនុស្សាយ បជាយ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ចក្ខុទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆន្តំ រូបារម្មណំ នាម អត្ថិ, តំ សព្ពាការតោ ជានាតិ បស្សតិ។ ឯវំ ជានតា បស្សតា ច, តេន តំ ឥដ្ឋានិដ្ឋាទិវសេន វា ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតេសុ លព្ភមានកបទវសេន វា។ “កតមំ តំ រូបំ រូបាយតនំ? យំ រូបំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ វណ្ណនិភា សនិទស្សនំ សប្បដិឃំ នីលំ បីតក”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ៦១៦) នយេន អនេកេហិ នាមេហិ តេរសហិ វារេហិ ទ្វេបញ្ញាសាយ នយេហិ វិភជ្ជមានំ តថមេវ ហោតិ, វិតថំ នត្ថិ។ ឯស នយោ សោតទ្វារាទីសុបិ អាបាថំ អាគច្ឆន្តេសុ សទ្ទាទីសុ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា – “យំ ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្ស...បេ.... សទេវមនុស្សាយ បជាយ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ

បត្តំ បរិយេសិតំ អនុវិចរិតំ មនសា, តមហំ ជានាមិ។ តមហំ អព្ភញ្ញាសឹ, តំ តថាគតស្ស វិទិតំ, តំ តថាគតោ ន ឧបដ្ឋាសី’’តិ (អ. និ. ៤.២៤)។ ឯវំ តថទស្សិតាយ តថាគតោ។ តត្ថ តថទស្សី អត្ថេ តថាគតោតិ បទសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

កថំ **តថវាទិតាយ តថាគតោ?** យំ រត្តិំ ភគវា ពោធិមណ្ឌេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ តិណ្ណំ មារានំ មត្ថកំ មទ្ទិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ, យញ្ច រត្តិំ យមកសាលានមន្តរេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, ឯត្ថន្តរេ បញ្ចចត្តាលីសវស្សបរិមាណេ កាលេ បឋមពោធិយាបិ មជ្ឈិមពោធិយាបិ បច្ឆិមពោធិយាបិ យំ ភគវតា ភាសិតំ – សុត្តំ, គេយ្យំ...បេ.... វេទល្លំ, តំ សព្ពំ អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច អនុបវជ្ជំ, អនូនមនធិកំ, សព្ពាការបរិបុណ្ណំ, រាគមទនិម្មទនំ, ទោសមោហមទនិម្មទនំ។ នត្ថិ តត្ថ វាលគ្គមត្តម្បិ អវក្ខលិតំ, សព្ពំ តំ ឯកមុទ្ទិកាយ លញ្ឆិតំ វិយ, ឯកនាឡិយា មិតំ វិយ, ឯកតុលាយ តុលិតំ វិយ ច, តថមេវ ហោតិ អវិតថំ អនញ្ញថំ។ តេនាហ – ‘‘យញ្ច, ចុន្ទ, រត្តិំ តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈតិ, យញ្ច រត្តិំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ, យំ ឯតស្មិំ អន្តរេ ភាសតិ លបតិ និទ្ទិសតិ, សព្ពំ តំ តថេវ ហោតិ, នោ អញ្ញថា។ តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី’’តិ (អ. និ. ៤.២៣)។ គទត្ថោ ហេត្ថ គតសទ្ទោ។ ឯវំ តថវាទិតាយ តថាគតោ។

អបិ ច អាគទនំ អាគទោ, វចនន្តិ អត្ថោ។ តយោ អវិបរីតោ អាគទោ អស្សាតិ, ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា តថាគតោតិ ឯវមេតស្មិំ អត្ថេ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

កថំ **តថាការិតាយ តថាគតោ?** ភគវតោ ហិ វាចាយ កាយោ អនុលោមេតិ, កាយស្សបិ វាចា, តស្មា យថាវាទី តថាការី, យថាការី តថាវាទី ច ហោតិ។ ឯវំភូតស្ស ចស្ស យថាវាចា, កាយោបិ តថា គតោ បវត្តោតិ អត្ថោ។ យថា ច កាយោ, វាចាបិ តថា គតា បវត្តាតិ តថាគតោ។ តេនេវាហ – ‘‘យថាវាទី, ភិក្ខវេ, តថាគតោ តថាការី, យថាការី តថាវាទី ។ ឥតិ យថាវាទី តថាការី យថាការី តថាវាទី។ តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី’’តិ (អ. និ. ៤.២៣)។ ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ។

កថំ **អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ?** ឧបរិ ភវគ្គំ ហេដ្ឋា អវីចិំ បរិយន្តំ កត្វា តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ សព្ពសត្តេ អភិភវតិ សីលេនបិ សមាធិនាបិ បញ្ញាយបិ វិមុត្តិយាបិ, វិមុត្តិញាណទស្សនេនបិ ន តស្ស តុលា វា បមាណំ វា អត្ថិ; អតុលោ អប្បមេយ្យោ អនុត្តរោ រាជាតិរាជា ទេវទេវោ សក្កានំ អតិសក្កោ ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា។ តេនាហ – ‘‘សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ...បេ.... សទេវមនុស្សាយ បជាយ តថាគតោ អភិភូ អនភិភូតោ អញ្ញទត្ថុទសោ វសវត្តី, តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី’’តិ។

តត្រេវំ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ អគទោ វិយ អគទោ។ កោ បនេស? ទេសនាវិលាសមយោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច។ តេន ហេស មហានុភាវោ ភិសក្កោ ទិព្ពាគទេន សប្បេ វិយ សព្ពបរប្បវាទិនោ សទេវកញ្ច លោកំ អភិភវតិ។ ឥតិ សព្ពលោកាភិភវនេ តថោ អវិបរីតោ ទេសនាវិលាសមយោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច អគទោ អស្សាតិ។ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា តថាគតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ។

អបិ ច តថាយ គតោតិបិ តថាគតោ, តថំ គតោតិបិ តថាគតោ។ **គតោ**តិ អវគតោ, អតីតោ បត្តោ បដិបន្នោតិ អត្ថោ។

តត្ថ សកលលោកំ តីរណបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អវគតោតិ តថាគតោ។ លោកសមុទយំ បហានបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អតីតោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធំ សច្ឆិកិរិយាយ តថាយ គតោ បត្តោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធគាមិនិំ បដិបទំ តថំ គតោ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ តេន វុត្តំ ភគវតា –

‘‘លោកោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកស្មា តថាគតោ វិសំយុត្តោ។ លោកសមុទយោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកសមុទយោ តថាគតស្ស បហីនោ។ លោកនិរោធោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកនិរោធោ តថាគតស្ស សច្ឆិកតោ។ លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា, លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា តថាគតស្ស ភាវិតា។ យំ ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្ស...បេ.... សព្ពំ តំ តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធំ។ តស្មា, តថាគតោតិ វុច្ចតី’’តិ (អ. និ. ៤.២៣)។

តស្សបិ ឯវំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តទម្បិ ច តថាគតស្ស តថាគតភាវទីបនេ មុខមត្តមេវ។ សព្ពាការេន បន តថាគតោវ តថាគតស្ស តថាគតភាវំ វណ្ណេយ្យ។

កតមញ្ច តំ ភិក្ខវេតិ យេន អប្បមត្តកេន ឱរមត្តកេន សីលមត្តកេន បុថុជ្ជនោ តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមានោ វទេយ្យ, តំ កតមន្តិ បុច្ឆតិ? តត្ថ បុច្ឆា នាម អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា, ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆា, វិមតិច្ឆេទនា បុច្ឆា, អនុមតិបុច្ឆា, កថេតុកម្យតា បុច្ឆាតិ បញ្ចវិធា ហោតិ។

តត្ថ កតមា **អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា?** បកតិយា លក្ខណំ អញ្ញាតំ ហោតិ, អទិដ្ឋំ អតុលិតំ អតីរិតំ អវិភូតំ អវិភាវិតំ, តស្ស ញាណាយ ទស្សនាយ តុលនាយ តីរណាយ វិភាវនាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, អយំ អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា។

កតមា **ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆា?** បកតិយា លក្ខណំ ញាតំ ហោតិ, ទិដ្ឋំ តុលិតំ តីរិតំ វិភូតំ វិភាវិតំ, តស្ស អញ្ញេហិ បណ្ឌិតេហិ សទ្ធិំ សំសន្ទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, អយំ ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆា។

កតមា **វិមតិច្ឆេទនា បុច្ឆា?** បកតិយា សំសយបក្ខន្ទោ ហោតិ, វិមតិបក្ខន្ទោ, ទ្វេឡ្ហកជាតោ, “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ, កិន្នុ ខោ, កថំ នុ ខោ”តិ។ សោ វិមតិច្ឆេទនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ អយំ វិមតិច្ឆេទនា បុច្ឆា។

កតមា **អនុមតិបុច្ឆា?** ភគវា ភិក្ខូនំ អនុមតិយា បញ្ហំ បុច្ឆតិ – “តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ។ អនិច្ចំ, ភន្តេ។ យំ បនានិច្ចំ , ទុក្ខំ វា តំ សុខំ វាតិ? ទុក្ខំ ភន្តេតិ (មហាវ. ២១) សព្ពំ វត្តព្ពំ, អយំ អនុមតិបុច្ឆា។

កតមា **កថេតុកម្យតា បុច្ឆា?** ភគវា ភិក្ខូនំ កថេតុកម្យតាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ?...បេ.... អដ្ឋិមេ ភិក្ខវេ មគ្គង្គា។ កតមេ អដ្ឋាតិ, អយំ កថេតុកម្យតា បុច្ឆា។

ឥតិ ឥមាសុ បញ្ចសុ បុច្ឆាសុ អទិដ្ឋស្ស តាវ កស្សចិ ធម្មស្ស អភាវតោ តថាគតស្ស អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា នត្ថិ។ “ឥទំ នាម អញ្ញេហិ បណ្ឌិតេហិ សមណព្រាហ្មណេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទិត្វា ទេសេស្សាមី”តិ សមន្នាហារស្សេវ អនុប្បជ្ជនតោ ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆាបិ នត្ថិ។ យស្មា បន ពុទ្ធានំ ឯកធម្មេបិ អាសប្បនា បរិសប្បនា នត្ថិ, ពោធិមណ្ឌេយេវ សព្ពា កង្ខា ឆិន្នា; តស្មា វិមតិច្ឆេទនា បុច្ឆាបិ នត្ថិយេវ។ អវសេសា បន ទ្វេ បុច្ឆា ពុទ្ធានំ អត្ថិ, តាសុ អយំ កថេតុកម្យតា បុច្ឆា នាម។

៨. ឥទានិ តំ កថេតុកម្យតាយ បុច្ឆាយ បុច្ឆិតមត្ថំ កថេតុំ “បាណាតិបាតំ បហាយា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ បាណស្ស អតិបាតោ បាណាតិបាតោ, បាណវធោ, បាណឃាតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាណោ**តិ ចេត្ថ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, តស្មឹ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ។ សោ គុណវិរហិតេសុ តិរច្ឆានគតាទីសុ បាណេសុ ខុទ្ទកេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាសរីរេ មហាសាវជ្ជោ, កស្មា? បយោគមហន្តតាយ។ បយោគសមត្តេបិ វត្ថុមហន្តតាយ។ គុណវន្តេសុ មនុស្សាទីសុ អប្បគុណេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាគុណេ មហាសាវជ្ជោ។ សរីរគុណានំ បន សមភាវេ សតិ កិលេសានំ ឧបក្កមានញ្ច មុទុតាយ អប្បសាវជ្ជោ, តិព្ពតាយ មហាសាវជ្ជោតិ វេទិតព្ពោ។

តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ – បាណោ, បាណសញ្ញិតា, វធកចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន មរណន្តិ ។ ឆ បយោគា – សាហត្ថិកោ, អាណត្តិកោ, និស្សគ្គិយោ, ថាវរោ, វិជ្ជាមយោ, ឥទ្ធិមយោតិ។ ឥមស្មឹ បនត្ថេ វិត្ថារិយមានេ អតិវិយ បបញ្ចោ ហោតិ, តស្មា តំ ន វិត្ថារយាម, អញ្ញញ្ច ឯវរូបំ។ អត្ថិកេហិ បន សមន្តបាសាទិកំ វិនយដ្ឋកថំ ឱលោកេត្វា គហេតព្ពំ។

បហាយាតិ ឥមំ បាណាតិបាតចេតនាសង្ខាតំ ទុស្សីល្យំ បជហិត្វា។ **បដិវិរតោ**តិ បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ តតោ ទុស្សីល្យតោ ឱរតោ វិរតោវ។ នត្ថិ តស្ស វីតិក្កមិស្សាមីតិ ចក្ខុសោតវិញ្ញេយ្យា ធម្មា បគេវ កាយិកាតិ ឥមិនាវ នយេន អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ បទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សមណោតិ ភគវា សមិតបាបតាយ លទ្ធវោហារោ។ **គោតមោ**តិ គោត្តវសេន។ ន កេវលញ្ច ភគវាយេវ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ បដិវិរតោ, ទេសនា បន អាទិតោ បដ្ឋាយ ឯវំ អាគតា, អត្ថំ បន ទីបេន្តេន ភិក្ខុសង្ឃវសេនាបិ ទីបេតុំ វដ្ដតិ។

និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្ថោតិ បរូបឃាតត្ថាយ ទណ្ឌំ វា សត្ថំ វា អាទាយ អវត្តនតោ និក្ខិត្តទណ្ឌោ ចេវ និក្ខិត្តសត្ថោ ចាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ឋបេត្វា ទណ្ឌំ សព្ពម្បិ អវសេសំ ឧបករណំ សត្តានំ វិហេឋនភាវតោ សត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ បន ភិក្ខូ កត្តរទណ្ឌំ វា ទន្តកដ្ឋំ វា វាសឹ បិប្ផលិកំ វា គហេត្វា វិចរន្តិ, ន តំ បរូបឃាតត្ថាយ។ តស្មា និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្ថោ ត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។

លជ្ជីតិ បាបជិគុច្ឆនលក្ខណាយ លជ្ជាយ សមន្នាគតោ។ **ទយាបន្នោ**តិ ទយំ មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោ។ **សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បី**តិ; សព្ពេ បាណភូតេ ហិតេន អនុកម្បកោ។ តាយ ទយាបន្នតាយ សព្ពេសំ បាណភូតានំ ហិតចិត្តកោតិ អត្ថោ។ **វិហរតី**តិ ឥរិយតិ យបេតិ យាបេតិ បាលេតិ ។ **ឥតិ វា ហិ, ភិក្ខវេ**តិ ឯវំ វា ភិក្ខវេ។ វា សទ្ទោ ឧបរិ “អទិន្នាទានំ បហាយា”តិអាទីនិ អបេក្ខិត្វា វិកប្បត្ថោ វុត្តោ, ឯវំ សព្ពត្ថ បុរិមំ វា បច្ឆិមំ វា អបេក្ខិត្វា វិកប្បភាវោ វេទិតព្ពោ។

អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ – ភិក្ខវេ, បុថុជ្ជនោ តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមានោ ឯវំ វទេយ្យ – “សមណោ គោតមោ បាណំ ន ហនតិ, ន ឃាតេតិ, ន តត្ថ សមនុញ្ញោ ហោតិ, វិរតោ ឥមស្មា ទុស្សីល្យា; អហោ, វត រេ ពុទ្ធគុណា មហន្តា”តិ, ឥតិ មហន្តំ ឧស្សាហំ កត្វា វណ្ណំ វត្តុកាមោបិ អប្បមត្តកំ ឱរមត្តកំ អាចារសីលមត្តកមេវ វក្ខតិ។ ឧបរិ អសាធារណភាវំ និស្សាយ វណ្ណំ វត្តុំ ន សក្ខិស្សតិ។ ន កេវលញ្ច បុថុជ្ជនោវ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិអរហន្តោបិ បច្ចេកពុទ្ធាបិ ន សក្កោន្តិយេវ; តថាគតោយេវ បន សក្កោតិ, តំ វោ ឧបរិ វក្ខាមីតិ, អយមេត្ថ សាធិប្បាយា អត្ថវណ្ណនា។ ឥតោ បរំ បន អបុព្ពបទមេវ វណ្ណយិស្សាម។

អទិន្នាទានំ បហាយាតិ ឯត្ថ អទិន្នស្ស អាទានំ អទិន្នាទានំ, បរសំហរណំ, ថេយ្យំ, ចោរិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ **អទិន្ន**ន្តិ បរបរិគ្គហិតំ, យត្ថ បរោ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជន្តោ អទណ្ឌារហោ អនុបវជ្ជោ ច ហោតិ។ តស្មិំ បរបរិគ្គហិតេ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ, តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា អទិន្នាទានំ។ តំ ហីនេ បរសន្តកេ អប្បសាវជ្ជំ, បណីតេ មហាសាវជ្ជំ, កស្មា? វត្ថុបណីតតាយ។ វត្ថុសមត្តេ សតិ គុណាធិកានំ សន្តកេ វត្ថុស្មិំ មហាសាវជ្ជំ ។ តំ តំ គុណាធិកំ ឧបាទាយ តតោ តតោ ហីនគុណស្ស សន្តកេ វត្ថុស្មិំ អប្បសាវជ្ជំ។

តស្ស បញ្ច សម្ភារា ហោន្តិ – បរបរិគ្គហិតំ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា, ថេយ្យចិត្តំ, ឧបក្កមោ, តេន ហរណន្តិ។ ឆ បយោគា – សាហត្ថិកាទយោវ។ តេ ច ខោ យថានុរូបំ ថេយ្យាវហារោ, បសយ្ហាវហារោ, បដិច្ឆន្នាវហារោ, បរិកប្បាវហារោ, កុសាវហារោតិ ឥមេសំ អវហារានំ វសេន បវត្តា, អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន សមន្តបាសាទិកាយំ វុត្តោ។

ទិន្នមេវ អាទិយតីតិ **ទិន្នាទាយី។** ចិត្តេនបិ ទិន្នមេវ បដិកង្ខតីតិ **ទិន្នបាដិកង្ខី។** ថេនេតីតិ ថេនោ។ ន ថេនេន **អថេនេន។** អថេនត្តាយេវ **សុចិភូតេន។ អត្តនា**តិ អត្តភាវេន។ អថេនំ សុចិភូតំ អត្តានំ កត្វា វិហរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ បឋមសិក្ខាបទេ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ យថា ច ឥធ, ឯវំ សព្ពត្ថ។

អព្រហ្មចរិយន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ អាចារំ ចរតីតិ ព្រហ្មចារី។ **អារាចារី**តិ អព្រហ្មចរិយតោ ទូរចារី។ **មេថុនា**តិ រាគបរិយុដ្ឋានវសេន សទិសត្តា មេថុនកាតិ លទ្ធវោហារេហិ បដិសេវិតព្ពតោ មេថុនាតិ សង្ខ្យំ គតា អសទ្ធម្មា។ **គាមធម្មា**តិ គាមវាសីនំ ធម្មា។

៩. មុសាវាទំ បហាយាតិ ឯត្ថ **មុសា**តិ វិសំវាទនបុរេក្ខារស្ស អត្ថភញ្ជនកោ វចីបយោគោ កាយបយោគោ, វា វិសំវាទនាធិប្បាយេន បនស្ស បរវិសំវាទកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា មុសាវាទោ។

អបរោ នយោ, ‘**មុសា**’តិ អភូតំ អតច្ឆំ វត្ថុ។ ‘**វាទោ**’តិ តស្ស ភូតតោ តច្ឆតោ វិញ្ញាបនំ។ លក្ខណតោ បន អតថំ វត្ថុំ តថតោ បរំ វិញ្ញាបេតុកាមស្ស តថាវិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា មុសាវាទោ។ សោ យមត្ថំ ភញ្ជតិ, តស្ស អប្បតាយ អប្បសាវជ្ជោ, មហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ។

អបិ ច គហដ្ឋានំ អត្តនោ សន្តកំ អទាតុកាមតាយ នត្ថីតិអាទិនយប្បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, សក្ខិនា ហុត្វា អត្ថភញ្ជនត្ថំ វុត្តោ មហាសាវជ្ជោ, បព្ពជិតានំ អប្បកម្បិ តេលំ វា សប្បឹ វា លភិត្វា ហសាធិប្បាយេន – “អជ្ជ គាមេ តេលំ នទី មញ្ញេ សន្ទតី”តិ បូរណកថានយេន បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, អទិដ្ឋំយេវ បន ទិដ្ឋន្តិអាទិនា នយេន វទន្តានំ មហាសាវជ្ជោ។

តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា ហោន្តិ – អតថំ វត្ថុ, វិសំវាទនចិត្តំ, តជ្ជោ វាយាមោ, បរស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោវ។ សោ កាយេន វា កាយបដិពទ្ធេន វា វាចាយ វា បរវិសំវាទនកិរិយាករណេន ទដ្ឋព្ពោ។ តាយ ចេ កិរិយាយ បរោ តមត្ថំ ជានាតិ, អយំ កិរិយសមុដ្ឋាបិកចេតនាក្ខណេយេវ មុសាវាទកម្មុនា ពជ្ឈតិ។

យស្មា បន យថា កាយកាយបដិពទ្ធវាចាហិ បរំ វិសំវាទេតិ, តថា “ឥទមស្ស ភណាហី”តិ អាណាបេន្តោបិ បណ្ណំ លិខិត្វា បុរតោ និស្សជ្ជន្តោបិ, “អយមត្ថោ ឯវំ ទដ្ឋព្ពោ”តិ កុដ្ឌាទីសុ លិខិត្វា ឋបេន្តោបិ។ តស្មា ឯត្ថ អាណត្តិកនិស្សគ្គិយថាវរាបិ បយោគា យុជ្ជន្តិ, អដ្ឋកថាសុ បន អនាគតត្តា វីមំសិត្វា គហេតព្ពា។

សច្ចំ វទតីតិ **សច្ចវាទី។** សច្ចេន សច្ចំ សន្ទហតិ ឃដេតីតិ **សច្ចសន្ធោ។** ន អន្តរន្តរា មុសា វទតីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ បុរិសោ កទាចិ មុសា វទតិ, កទាចិ សច្ចំ, តស្ស មុសាវាទេន អន្តរិតត្តា សច្ចំ សច្ចេន ន ឃដីយតិ; តស្មា សោ ន សច្ចសន្ធោ។ អយំ បន ន តាទិសោ, ជីវិតហេតុបិ មុសា អវត្វា សច្ចេន សច្ចំ សន្ទហតិ យេវាតិ សច្ចសន្ធោ។

ថេតោតិ ថិរោ ថិរកថោតិ អត្ថោ។ ឯកោ ហិ បុគ្គលោ ហលិទ្ទិរាគោ វិយ, ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុ វិយ, អស្សបិដ្ឋេ ឋបិតកុម្ភណ្ឌមិវ ច ន ថិរកថោ ហោតិ, ឯកោ បាសាណលេខា វិយ, ឥន្ទខីលោ វិយ ច ថិរកថោ ហោតិ, អសិនា សីសំ ឆិន្ទន្តេបិ ទ្វេ កថា ន កថេតិ, អយំ វុច្ចតិ ថេតោ។

បច្ចយិកោតិ បត្តិយាយិតព្ពកោ, សទ្ធាយិតព្ពកោតិ អត្ថោ។ ឯកច្ចោ ហិ បុគ្គលោ ន បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេនា”តិ វុត្តេ “មា តស្ស វចនំ សទ្ទហថា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ ឯកោ បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេនា”តិ វុត្តេ “យទិ តេន វុត្តំ, ឥទមេវ បមាណំ, ឥទានិ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ នត្ថិ, ឯវមេវ ឥទ”ន្តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ បច្ចយិកោ។ **អវិសំវាទកោ លោកស្សា**តិ តាយ សច្ចវាទិតាយ លោកំ ន វិសំវាទេតីតិ អត្ថោ។

បិសុណំ វាចំ បហាយាតិអាទីសុ យាយ វាចាយ យស្ស តំ វាចំ ភាសតិ, តស្ស ហទយេ អត្តនោ បិយភាវំ, បរស្ស ច សុញ្ញភាវំ ករោតិ, សា បិសុណា វាចា។

យាយ បន អត្តានម្បិ បរម្បិ ផរុសំ ករោតិ, យា វាចា សយម្បិ ផរុសា, នេវ កណ្ណសុខា ន ហទយង្គមា, អយំ ផរុសា វាចា។

យេន សម្ផំ បលបតិ និរត្ថកំ, សោ សម្ផប្បលាបោ។

តេសំ មូលភូតា ចេតនាបិ បិសុណវាចាទិនាមេវ លភតិ, សា ឯវ ច ឥធាធិប្បេតាតិ។

តត្ថ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស បរេសំ វា ភេទាយ អត្តនោ បិយកម្យតាយ វា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា បិសុណវាចា។ សា យស្ស ភេទំ ករោតិ, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។

តស្សា ចត្តារោ សម្ភារា – ភិន្ទិតព្ពោ បរោ, “ឥតិ ឥមេ នានា ភវិស្សន្តិ, វិនា ភវិស្សន្តី”តិ ភេទបុរេក្ខារតា វា, “ឥតិ អហំ បិយោ ភវិស្សាមិ វិស្សាសិកោ”តិ បិយកម្យតា វា, តជ្ជោ វាយាមោ, តស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ។ **ឥមេសំ ភេទាយា**តិ, យេសំ ឥតោតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ តេសំ ភេទាយ។

ភិន្នានំ វា សន្ធាតាតិ ទ្វិន្នំ មិត្តានំ វា សមានុបជ្ឈាយកាទីនំ វា កេនចិទេវ ការណេន ភិន្នានំ ឯកមេកំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហាកំ ឦទិសេ កុលេ ជាតានំ ឯវំ ពហុស្សុតានំ ឥទំ ន យុត្ត”ន្តិអាទីនិ វត្វា សន្ធានំ កត្តា អនុកត្តា។ **អនុប្បទាតា**តិ សន្ធានានុប្បទាតា។ ទ្វេ ជនេ សមគ្គេ ទិស្វា – “តុម្ហាកំ ឯវរូបេ កុលេ ជាតានំ ឯវរូបេហិ គុណេហិ សមន្នាគតានំ អនុច្ឆវិកមេត”ន្តិអាទីនិ វត្វា ទឡ្ហីកម្មំ កត្តាតិ អត្ថោ។ សមគ្គោ អារាមោ អស្សាតិ **សមគ្គារាមោ។** យត្ថ សមគ្គា នត្ថិ, តត្ថ វសិតុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គរាមោតិបិ បាឡិ, អយមេវេត្ថ អត្ថោ។ **សមគ្គរតោ**តិ សមគ្គេសុ រតោ, តេ បហាយ អញ្ញត្ថ គន្តុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គេ ទិស្វាបិ សុត្វាបិ នន្ទតីតិ **សមគ្គនន្ទី, សមគ្គករណី វាចំ ភាសិតា**តិ យា វាចា សត្តេ សមគ្គេយេវ ករោតិ , តំ សាមគ្គិគុណបរិទីបិកមេវ វាចំ ភាសតិ, ន ឥតរន្តិ។

បរស្ស មម្មច្ឆេទកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ឯកន្តផរុសចេតនា ផរុសាវាចា។ តស្សា អាវិភាវត្ថមិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទារកោ មាតុវចនំ អនាទិយិត្វា អរញ្ញំ គច្ឆតិ, តំ មាតា និវត្តេតុមសក្កោន្តី – “ចណ្ឌា តំ មហឹសី

អនុពន្ធតូ”តិ អក្កោសិ។ អថស្ស តថេវ អរញ្ញេ មហីសី ឧដ្ឋាសិ។ ទារកោ “យំ មម មាតា មុខេន កថេសិ, តំ មា ហោតុ, យំ ចិត្តេន ចិន្តេសិ តំ ហោតូ”តិ, សច្ចកិរិយមកាសិ។ មហីសី តត្ថេវ ពទ្ធា វិយ អដ្ឋាសិ។ ឯវំ មម្មច្ឆេទកោបិ បយោគោ ចិត្តសណ្ហតាយ ន ផរុសា វាចា ហោតិ។ មាតាបិតរោ ហិ កទាចិ បុត្តកេ ឯវំ វទន្តិ – “ចោរា វោ ខណ្ឌាខណ្ឌំ ករោន្តូ”តិ, ឧប្បលបត្តម្បិ ច នេសំ ឧបរិ បតន្តំ ន ឥច្ឆន្តិ។ អាចរិយុបជ្ឈាយា ច កទាចិ និស្សិតកេ ឯវំ វទន្តិ – “កឹ ឥមេ អហិរិកា អនោត្តប្បិនោ ចរន្តិ, និទ្ធមថ នេ”តិ, អថ ច នេសំ អាគមាធិគមសម្បត្តឹ ឥច្ឆន្តិ។ យថា ច ចិត្តសណ្ហតាយ ផរុសា វាចា ន ហោតិ, ឯវំ វចនសណ្ហតាយ អផរុសា វាចា ន ហោតិ។ ន ហិ មារាបេតុកាមស្ស – “ឥមំ សុខំ សយាបេថា”តិ វចនំ អផរុសា វាចា ហោតិ, ចិត្តផរុសតាយ បនេសា ផរុសា វាចាវ។ សា យំ សន្ធាយ បវត្តិតា, តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវជ្ជា, មហាគុណតាយ មហាសាវជ្ជា។ តស្សា តយោ សម្ភារា – អក្កោសិតព្ពោ បរោ, កុបិតចិត្តំ, អក្កោសនាតិ។

នេលាតិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្សា ឯលន្តិ នេលា, និទ្ទោសាតិ អត្ថោ។ “នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ”តិ, (ឧទា. ៦៥) ឯត្ថ វុត្តនេលំ វិយ។ **កណ្ណសុខា**តិ ព្យញ្ជនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា, សូចិវិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណសូលំ ន ជនេតិ។ អត្ថមធុរតាយ សកលសរីរេ កោបំ អជនេត្វា បេមំ ជនេតីតិ **បេមនីយា។** ហទយំ គច្ឆតិ, អប្បដិហញ្ញមានា សុខេន ចិត្តំ បវិសតីតិ **ហទយង្គមា។** គុណបរិបុណ្ណតាយ បុរេ ភវាតិ **បោរី** បុរេ សំវឌ្ឍនារី វិយ សុកុមារាតិបិ **បោរី។** បុរស្ស ឯសាតិបិ **បោរី។** នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។ នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោន្តិ។ បិតិមត្តំ បិតាតិ វទន្តិ, ភាតិមត្តំ ភាតាតិ វទន្តិ, មាតិមត្តំ មាតាតិ វទន្តិ។ ឯវរូបី កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតីតិ **ពហុជនកន្តា។** កន្តភាវេនេវ ពហុនោ ជនស្ស មនាបា ចិត្តវុឌ្ឍិករាតិ **ពហុជនមនាបា។**

អនត្ថវិញ្ញាបិកា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា អកុសលចេតនា សម្ផប្បលាបោ។ សោ អាសេវនមន្ទតាយ អប្បសាវជ្ជោ, អាសេវនមហន្តតាយ មហាសាវជ្ជោ, តស្ស ទ្វេ សម្ភារា – ភារតយុទ្ធសីតាហរណាទិនិរត្ថកកថាបុរេក្ខារតា, តថារូបី កថា កថនញ្ច។

កាលេន វទតីតិ **កាលវាទី** វត្តព្ពយុត្តកាលំ សល្លក្ខេត្វា វទតីតិ អត្ថោ។ ភូតំ តថំ តច្ឆំ សភាវមេវ វទតីតិ **ភូតវាទី។** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថសន្និស្សិតមេវ កត្វា វទតីតិ **អត្ថវាទី។** នវលោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **ធម្មវាទី** សំវរវិនយបហានវិនយសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **វិនយវាទី។**

និធានំ វុច្ចតិ ឋបនោកាសោ, និធានមស្សា អត្ថីតិ **និធានវតី។** ហទយេ និធាតព្ពយុត្តកំ វាចំ ភាសិតាតិ អត្ថោ។ **កាលេនា**តិ ឯវរូបឹ ភាសមានោបិ ច – “អហំ និធានវតឹ វាចំ ភាសិស្សាមី”តិ ន អកាលេន ភាសតិ, យុត្តកាលំ បន អបេក្ខិត្វាវ ភាសតីតិ អត្ថោ។ **សាបទេស**ន្តិ សឧបមំ, សការណន្តិ អត្ថោ។ **បរិយន្តវតិ**ន្តិ បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា យថាស្សា បរិច្ឆេទោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ភាសតីតិ អត្ថោ។ **អត្ថសំហិត**ន្តិ អនេកេហិបិ នយេហិ វិភជន្តេន បរិយាទាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ អត្ថសម្បន្នំ ភាសតិ។ យំ វា សោ អត្ថវាទី អត្ថំ វទតិ, តេន អត្ថេន សហិតត្តា អត្ថសំហិតំ វាចំ ភាសតិ, ន អញ្ញំ និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ភាសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១០. ពីជគាមភូតគាមសមារម្ភាតិ មូលពីជំ ខន្ធពីជំ ផឡុពីជំ អគ្គពីជំ ពីជពីជន្តិ បញ្ចវិធស្ស ពីជគាមស្ស ចេវ, យស្ស កស្សចិ នីលតិណរុក្ខាទិកស្ស ភូតគាមស្ស ច សមារម្ភា, ឆេទនភេទនបចនាទិភាវេន វិកោបនា បដិវិរតោតិ អត្ថោ។

ឯកភត្តិកោតិ បាតរាសភត្តំ សាយមាសភត្តន្តិ ទ្វេ ភត្តានិ, តេសុ បាតរាសភត្តំ អន្តោមជ្ឈន្ហិកេន បរិច្ឆិន្នំ, ឥតរំ មជ្ឈន្ហិកតោ ឧទ្ធំ អន្តោ អរុណេន។ តស្មា អន្តោមជ្ឈន្ហិកេ ទសក្ខត្តុំ ភុញ្ជមានោបិ ឯកភត្តិកោវ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឯកភត្តិកោ”តិ។

រត្តិយា ភោជនំ រត្តិ, តតោ ឧបរតោតិ **រត្តូបរតោ។** អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្ហិកេ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ភោជនំ វិកាលភោជនំ នាម។ តតោ វិរតត្តា **វិរតោ វិកាលភោជនា។** កទា វិរតោ? អនោមានទីតីរេ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ។

សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណីភូតំ ទស្សនន្តិ វិសូកទស្សនំ។ អត្តនា នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច អន្តមសោ មយូរនច្ចាទិវសេនបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំ វិសូកភូតា ទស្សនា ចាតិ **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា។** នច្ចាទីនិ ហិ អត្តនា បយោជេតុំ វា បរេហិ បយោជាបេតុំ វា បយុត្តានិ បស្សិតុំ វា នេវ ភិក្ខូនំ ន ភិក្ខុនីនញ្ច វដ្ដន្តិ។

មាលាទីសុ **មាលា**តិ យំ កិញ្ចិ បុប្ផំ។ **គន្ធ**ន្តិ យំ កិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ ឆវិរាគករណំ។ តត្ថ បិឡន្ធន្តោ ធារេតិ នាម, ឩនដ្ឋានំ បូរេន្តោ មណ្ឌេតិ នាម, គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយន្តោ វិភូសេតិ នាម។ **ឋានំ** វុច្ចតិ ការណំ។ តស្មា យាយ ទុស្សីល្យចេតនាយ តានិ មាលាធារណាទីនិ មហាជនោ ករោតិ, តតោ បដិវិរតោតិ អត្ថោ។

ឧច្ចាសយនំ វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ។ **មហាសយន**ន្តិ អកប្បិយបច្ចត្ថរណំ។ តតោ វិរតោតិ អត្ថោ។

ជាតរូបន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ, លោហមាសកោ, ជតុមាសកោ, ទារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គច្ឆន្តិ។ តស្ស ឧភយស្សាបិ បដិគ្គហណា បដិវិរតោ, នេវ នំ ឧគ្គណ្ហាតិ, ន ឧគ្គណ្ហាបេតិ, ន ឧបនិក្ខិត្តំ សាទិយតីតិ អត្ថោ។

អាមកធញ្ញបដិគ្គហណាតិ, សាលិវីហិយវគោធូមកង្គុវរកកុទ្រូសកសង្ខាតស្ស សត្តវិធស្សាបិ អាមកធញ្ញស្ស បដិគ្គហណា។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំ បដិគ្គហណមេវ, អាមសនម្បិ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិយេវ។
អាមកមំសបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ អញ្ញត្រ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតា អាមកមំសមច្ឆានំ បដិគ្គហណមេវ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ, នោ អាមសនំ។

ឥត្ថិកុមារិកបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ **ឥត្ថី**តិ បុរិសន្តរគតា, ឥតរា កុមារិកា នាម, តាសំ បដិគ្គហណម្បិ អាមសនម្បិ អកប្បិយមេវ។

ទាសិទាសបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ ទាសិទាសវសេនេវ តេសំ បដិគ្គហណំ ន វដ្ដតិ។ "កប្បិយការកំ ទម្មិ, អារាមិកំ ទម្មី"តិ ឯវំ វុត្តេ បន វដ្ដតិ។

អជេឡកាទីសុ ខេត្តវត្ថុបរិយោសានេសុ កប្បិយាកប្បិយនយោ វិនយវសេន ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ តត្ថ **ខេត្តំ** នាម យស្មិំ បុព្ពណ្ណំ រុហតិ។ **វត្ថុ** នាម យស្មិំ អបរណ្ណំ រុហតិ។ យត្ថ វា ឧភយម្បិ រុហតិ, តំ ខេត្តំ។ តទត្ថាយ អកតភូមិភាគោ **វត្ថុ។** ខេត្តវត្ថុសីសេន ចេត្ថ វាបិតឡាកាទីនិបិ សង្គហិតានេវ។

ទូតេយ្យំ វុច្ចតិ ទូតកម្មំ, គិហីនំ បហិតំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **បហិណគមនំ** វុច្ចតិ ឃរា ឃរំ បេសិតស្ស ខុទ្ទកគមនំ។ អនុយោគោ នាម តទុភយករណំ។ តស្មា ទូតេយ្យបហិណគមនានំ អនុយោគាតិ។ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កយវិក្កយាតិ កយា ច វិក្កយា ច។ តុលាកូដាទីសុ **កូដ**ន្តិ វញ្ចនំ។ តត្ថ តុលាកូដំ នាម រូបកូដំ អង្គកូដំ, គហណកូដំ, បដិច្ឆន្នកូដន្តិ ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបកូដំ** នាម ទ្វេ តុលា សមរូបា កត្វា គណ្ហន្តោ មហតិយា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ **អង្គកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ បច្ឆាភាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្ពភាគេ។ **គហណកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ មូលេ រជ្ជុំ គណ្ហាតិ, ទទន្តោ អគ្គេ។ **បដិច្ឆន្នកូដំ** នាម តុលំ សុសិរំ កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ហន្តោ តំ បច្ឆាភាគេ ករោតិ, ទទន្តោ អគ្គភាគេ។

កំសោ វុច្ចតិ សុវណ្ណបាតិ, តាយ វញ្ចនំ **កំសកូដំ។** កថំ? ឯកំ សុវណ្ណបាតិំ កត្វា អញ្ញា ទ្វេ តិស្សោ លោហបាតិយោ សុវណ្ណវណ្ណេ ករោតិ, តតោ ជនបទំ គន្ត្វា កិញ្ចិទេវ អឌ្ឍំ កុលំ បវិសិត្វា – "សុវណ្ណភាជនានិ កិណថា"តិ វត្វា អគ្ឃេ បុច្ឆិតេ សមគ្ឃតរំ ទាតុកាមា ហោន្តិ។ តតោ តេហិ – "កថំ ឥមេសំ សុវណ្ណភាវោ ជានិតព្ពោ"តិ វុត្តេ, "វីមំសិត្វា គណ្ហថា"តិ សុវណ្ណបាតិំ បាសាណេ ឃំសិត្វា សព្ពា បាតិយោ ទត្វា គច្ឆតិ។

មានកូដំ នាម ហទយភេទសិខាភេទរជ្ជុភេទវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ **ហទយភេទោ** សប្បិតេលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ ហេដ្ឋាឆិទ្ទេន មានេន – "សណិកំ អាសិញ្ចា"តិ វត្វា អន្តោភាជនេ ពហុំ បគ្ឃរាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ឆិទ្ទំ បិធាយ សីឃំ បូរេត្វា ទេតិ។

សិខាភេទោ តិលតណ្ឌុលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ សណិកំ សិខំ ឧស្សាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ វេគេន បូរេត្វា សិខំ ឆិន្ទន្តោ ទេតិ។

រជ្ជុភេទោ ខេត្តវត្ថុមិននកាលេ លព្ភតិ។ លញ្ជំ អលភន្តា ហិ ខេត្តំ អមហន្តម្បិ មហន្តំ កត្វា មិនន្តិ។

ឧក្កោដនាទីសុ **ឧក្កោដនន្តិ** អស្សាមិកេ សាមិកេ កាតុំ លញ្ជគ្គហណំ។ **វញ្ចនន្តិ** តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ លុទ្ទកោ មិគញ្ច មិគបោតកញ្ច គហេត្វា អាគច្ឆតិ , តមេកោ ធុត្តោ – “កឹ ភោ, មិគោ អគ្ឃតិ, កឹ មិគបោតកោ”តិ អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណេ, មិគបោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្តេ ឯកំ កហាបណំ ទត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ – “ន មេ ភោ, មិគបោតកេន អត្ថោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន ហិ – ទ្វេ កហាបណេ ទេហីតិ។ សោ អាហ – “ននុ តេ ភោ, មយា បឋមំ ឯកោ កហាបណោ ទិន្នោ”តិ? “អាម, ទិន្នោ”តិ។ “ឥទំ មិគបោតកំ គណ្ហ, ឯវំ សោ ច កហាបណោ, អយញ្ច កហាបណគ្ឃនកោ មិគបោតកោតិ ទ្វេ កហាបណា ភវិស្សន្តី”តិ។ សោ “ការណំ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា មិគំ អទាសីតិ។ **និកតីតិ** យោគវសេន វា មាយាវសេន វា អបាមង្គំ បាមង្គន្តិ, អមណិំ មណិន្តិ, អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ កត្វា បតិរូបកេន វញ្ចនំ។ **សាចិយោគោ**តិ កុដិលយោគោ, ឯតេសំយេវ ឧក្កោដនាទីនមេតំ នាមំ។ តស្មា – ឧក្កោដនសាចិយោគោ, វញ្ចនសាចិយោគោ, និកតិសាចិយោគោតិ, ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេចិ អញ្ញំ ទស្សេត្វា អញ្ញស្ស បរិវត្តនំ សាចិយោគោតិ វទន្តិ។ តំ បន វញ្ចនេនេវ សង្គហិតំ។

ឆេទនាទីសុ **ឆេទនន្តិ** ហត្ថច្ឆេទនាទិ។ **វធោ**តិ មារណំ។ **ពន្ធោ**តិ រជ្ជុពន្ធនាទីហិ ពន្ធនំ។ **វិបរាមោសោ**តិ ហិមវិបរាមោសោ, គុម្ពវិបរាមោសោតិ ទុវិធោ។ យំ ហិមបាតសមយេ ហិមេន បដិច្ឆន្នា ហុត្វា មគ្គប្បដិបន្នំ ជនំ មុសន្តិ, អយំ ហិមវិបរាមោសោ។ យំ គុម្ពាទីហិ បដិច្ឆន្នា មុសន្តិ, អយំ គុម្ពវិបរាមោសោ។ **អាលោបោ** វុច្ចតិ គាមនិគមាទីនំ វិលោបករណំ។ **សហសាការោ**តិ សាហសិកកិរិយា។ គេហំ បវិសិត្វា មនុស្សានំ ឧរេ សត្ថំ ឋបេត្វា ឥច្ឆិតភណ្ឌានំ គហណំ។ ឯវមេតស្មា ឆេទន...បេ.... សហសាការា បដិវិរតោ សមណោ គោតមោតិ។ ឥតិ វា ហិ, ភិក្ខវេ, បុថុជ្ជនោ តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមានោ វទេយ្យាតិ។

ឯត្តាវតា ចូឡសីលំ និដ្ឋិតំ ហោតិ។

មជ្ឈិមសីលវណ្ណនា

១១. ឥទានិ មជ្ឈិមសីលំ វិត្ថារេន្តោ “យថា វា បនេកេ ភោន្តោ”តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា។ **សទ្ធាទេយ្យានី**តិ កម្មញ្ច ផលញ្ច ឥធលោកញ្ច បរលោកញ្ច សទ្ទហិត្វា ទិន្នានិ។ ‘អយំ មេ ញាតី’តិ វា, ‘មិត្តោ’តិ វា, ឥទំ បដិករិស្សតិ, ឥទំ វា តេន កតបុព្ពន្តិ វា, ឯវំ ន ទិន្នានីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ទិន្នានិ ហិ ន សទ្ធាទេយ្យានិ នាម ហោន្តិ ។ **ភោជនានី**តិ ទេសនាសីសមត្តមេតំ, អត្ថោ បន សទ្ធាទេយ្យានិ ភោជនានិ ភុញ្ជិត្វា ចីវរានិ បារុបិត្វា សេនាសនានិ សេវមានា គិលានភេសជ្ជំ បរិភុញ្ជមានាតិ សព្ពមេតំ វុត្តមេវ ហោតិ។

សេយ្យថិទន្តិ និបាតោ។ តស្សត្ថោ កតមោ សោ ពីជគាមភូតគាមោ, យស្ស សមារម្ភំ អនុយុត្តា វិហរន្តីតិ។ តតោ តំ ទស្សេន្តោ **មូលពីជ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មូលពីជំ** នាម ហលិទ្ទិ, សិង្គិវេរំ, វចា, វចត្តំ, អតិវិសា, កដុករោហិណី, ឧសីរំ, ភទ្ទមុត្តកន្តិ ឯវមាទិ។ **ខន្ធពីជំ** នាម អស្សត្ថោ, និគ្រោធោ, បិលក្ខោ, ឧទុម្ពរោ, កច្ឆកោ, កបិត្ថនោតិ ឯវមាទិ។ **ផឡុពីជំ** នាម ឧច្ឆុ, នឡោ, វេឡូតិ ឯវមាទិ។ **អគ្គពីជំ** នាម អជ្ជុកំ, ផណិជ្ជកំ, ហិរិវេរន្តិ ឯវមាទិ។ **ពីជពីជំ** នាម បុព្ពណ្ណំ អបរណ្ណន្តិ ឯវមាទិ។ សព្ពញ្ចេតំ រុក្ខតោ វិយោជិតំ វិរុហនសមត្ថមេវ “ពីជគាមោ”តិ វុច្ចតិ។ រុក្ខតោ បន អវិយោជិតំ អសុក្ខំ “ភូតគាមោ”តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ ភូតគាមសមារម្ភោ បាចិត្តិយវត្ថុ, ពីជគាមសមារម្ភោ ទុក្កដវត្ថូតិ វេទិតព្ពោ។

១២. **សន្និធិការបរិភោគ**ន្តិ សន្និធិកតស្ស បរិភោគំ។ តត្ថ ទុវិធា កថា, វិនយវសេន ច សល្លេខវសេន ច។ វិនយវសេន តាវ យំ កិញ្ចិ អន្នំ អជ្ជ បដិគ្គហិតំ អបរជ្ជុ សន្និធិការកំ ហោតិ, តស្ស បរិភោគេ បាចិត្តិយំ ។ អត្តនា លទ្ធំ បន សាមណេរានំ ទត្វា, តេហិ លទ្ធំ ឋបាបេត្វា ទុតិយទិវសេ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, សល្លេខោ បន ន ហោតិ។

បានសន្និធិម្ហិបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ បានំ នាម អម្ពបានាទីនិ អដ្ឋ បានានិ, យានិ ច តេសំ អនុលោមានិ។ តេសំ វិនិច្ឆយោ សមន្តបាសាទិកាយំ វុត្តោ។

វត្ថសន្និធិម្ហិ អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិតំ សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ, អយំ បរិយាយកថា។ និប្បរិយាយតោ បន តិចីវរសន្តុដ្ឋេន ភវិតព្ពំ, ចតុត្ថំ លភិត្វា អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ។ សចេ យស្ស កស្សចិ ទាតុំ ន សក្កោតិ, យស្ស បន ទាតុកាមោ ហោតិ, សោ ឧទ្ទេសត្ថាយ វា បរិបុច្ឆត្ថាយ វា គតោ, អាគតមត្តេ ទាតព្ពំ, អទាតុំ ន វដ្ដតិ។ ចីវរេ បន អប្បហោន្តេ សតិយា បច្ចាសាយ អនុញ្ញាតកាលំ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ សូចិសុត្តចីវរ

ការកានំ អលាភេន តតោ បរម្បិ វិនយកម្មំ កត្វា បបេតុំ វដ្ដតិ។ “តមស្មឹ ជិណ្ណេ បុន វ្លទិសំ កុតោ លភិស្សាមី”តិ បន បបេតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

យានសន្និធិម្ហិ យានំ នាម វយ្ហំ, រថោ, សកដំ, សន្ទមានិកា, សិវិកា, បាដង្កីតិ; នេតំ បព្ពជិតស្ស យានំ។ ឧបាហនា បន បព្ពជិតស្ស យានំយេវ។ ឯកភិក្ខុស្ស ហិ ឯកោ អរញ្ញត្ថាយ, ឯកោ ធោតបាទកត្ថាយាតិ, ឧក្កំសតោ ទ្វេ ឧបាហនសង្ឃាដា វដ្ដន្តិ។ តតិយំ លភិត្វា អញ្ញស្ស ទាតព្ពោ។ “តមស្មឹ ជិណ្ណេ អញ្ញំ កុតោ លភិស្សាមី”តិ ហិ បបេតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

សយនសន្និធិម្ហិ សយនន្តិ មញ្ចោ។ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកោ គព្ភេ, ឯកោ ទិវាឋានេតិ ឧក្កំសតោ ទ្វេ មញ្ចា វដ្ដន្តិ។ តតោ ឧត្តរិ លភិត្វា អញ្ញស្ស ភិក្ខុនោ វា គណស្ស វា ទាតព្ពោ; អទាតុំ ន វដ្ដតិ។ សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

គន្ធសន្និធិម្ហិ ភិក្ខុនោ កណ្ឌុកច្ឆុឆវិទោសាទិអាពាធេ សតិ គន្ធា វដ្ដន្តិ។ តេ គន្ធេ អាហរាបេត្វា តស្មឹ រោគេ វូបសន្តេ អញ្ញេសំ វា អាពាធិកានំ ទាតព្ពា, ទ្វារេ បញ្ចង្គុលិឃរធូបនាទីសុ វា ឧបនេតព្ពា។ “បុន រោគេ សតិ ភវិស្សន្តី”តិ បន បបេតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

អាមិសន្តិ វុត្តាវសេសំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេយ្យថិទំ, ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ – “តថារូបេ កាលេ ឧបការាយ ភវិស្សតី”តិ តិលតណ្ឌុលមុគ្គមាសនាឡិកេរលោណមច្ឆមំសវល្លូរសប្បិតេលគុឡភាជនាទីនិ អាហរាបេត្វា បបេតិ។ សោ វស្សកាលេ កាលស្សេវ សាមណេរេហិ យាគុំ បចាបេត្វា បរិភុញ្ជិត្វា “សាមណេរ, ឧទកកទ្ទមេ ទុក្ខំ គាមំ បវិសិតុំ, គច្ឆ អសុកំ កុលំ គន្ត្វា មយ្ហំ វិហារេ និសិន្នភាវំ អារោចេហិ; អសុកកុលតោ ទធិអាទីនិ អាហរា”តិ បេសេតិ។ ភិក្ខូហិ – “កឹ, ភន្តេ, គាមំ បវិសិស្សថា”តិ វុត្តេបិ, “ទុប្បវេសោ, អាវុសោ, ឥទានិ គាមោ”តិ វទតិ។ តេ – “ហោតុ, ភន្តេ, អច្ឆថ តុម្ហេ, មយំ ភិក្ខំ បរិយេសិត្វា អាហរិស្សាមា”តិ គច្ឆន្តិ។ អថ សាមណេរោបិ ទធិអាទីនិ អាហរិត្វា ភត្តញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច សម្បាទេត្វា ឧបនេតិ, តំ ភុញ្ជន្តស្សេវ ឧបដ្ឋាកា ភត្តំ បហិណន្តិ, តតោបិ មនាបំ មនាបំ ភុញ្ជតិ។ អថ ភិក្ខូ បិណ្ឌបាតំ គហេត្វា អាគច្ឆន្តិ, តតោបិ មនាបំ មនាបំ គីវាយាមកំ ភុញ្ជតិយេវ។ ឯវំ ចតុមាសម្បិ វីតិនាមេតិ។ អយំ វុច្ចតិ – “ភិក្ខុ មុណ្ឌកុដុម្ពិកជីវិកំ ជីវតិ, ន សមណជីវិក”ន្តិ។ ឯវរូបោ អាមិសសន្និធិ នាម ហោតិ។

ភិក្ខុនោ បន វសនដ្ឋានេ ឯកា តណ្ឌុលនាឡិ, ឯកោ គុឡបិណ្ឌោ, ចតុភាគមត្តំ សប្បីតិ ឯត្តកំ និធេតុំ វដ្ដតិ, អកាលេ សម្បត្តចោរានំ អត្ថាយ។ តេ ហិ ឯត្តកម្បិ អាមិសបដិសន្ថារំ អលភន្តា ជីវិតាបិ វោរោបេយ្យុំ, តស្មា សចេ ឯត្តកំ នត្ថិ, អាហរាបេត្វាបិ បបេតុំ វដ្ដតិ។ អផាសុកកាលេ ច យទេត្ថ កប្បិយំ, តំ អត្តនាបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ កប្បិយកុដិយំ បន ពហុំ បបេន្តស្សាបិ សន្និធិ នាម នត្ថិ។ តថាគតស្ស បន តណ្ឌុលនាឡិអាទីសុ វា យំ កិញ្ចិ ចតុរតនមត្តំ វា បិលោតិកខណ្ឌំ “ឥទំ មេ អជ្ជ វា ស្វេ វា ភវិស្សតី”តិ ឋបិតំ នាម នត្ថិ។

១៣. វិសូកទស្សនេសុ **នច្ចំ** នាម យំ កិញ្ចិ នច្ចំ, តំ មគ្គំ គច្ឆន្តេនាបិ គីវំ បសារេត្វា ទដ្ឋុំ ន វដ្ដតិ។ វិត្ថារវិនិច្ឆយោ បនេត្ថ សមន្តបាសាទិកាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពេសុ សិក្ខាបទបដិសំយុត្តេសុ សុត្តបទេសុ។ ឥតោ បរញ្ហិ ឯត្តកម្បិ អវត្វា តត្ថ តត្ថ បយោជនមត្តមេវ វណ្ណយិស្សាមាតិ។

បេក្ខន្តិ នដសមជ្ជំ។ **អក្ខាន**ន្តិ ភារតយុជ្ឈនាទិកំ។ យស្មឹ ឋានេ កថីយតិ, តត្ថ គន្តុម្បិ ន វដ្ដតិ។ **បាណិស្សរ**ន្តិ កំសតាឡំ, បាណិតាឡន្តិបិ វទន្តិ។ **វេតាឡ**ន្តិ ឃនតាឡំ, មន្តេន មតសរីរុដ្ឋាបនន្តិបិ ឯកេ។ **កុម្ភថូណ**ន្តិ ចតុរស្សអម្ពណកតាឡំ, កុម្ភសទ្ទន្តិបិ ឯកេ។ **សោភនក**ន្តិ នដានំ អព្ភោក្កិរណំ, សោភនករំ វា, បដិភានចិត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចណ្ឌាល**ន្តិ អយោគុឡកីឡា, ចណ្ឌាលានំ សាណធោវនកីឡាតិបិ វទន្តិ។ **វំស**ន្តិ វេឡុំ ឧស្សាបេត្វា កីឡនំ។

ធោវនន្តិ អដ្ឋិធោវនំ, ឯកច្ចេសុ កិរ ជនបទេសុ កាលង្កតេ ញាតកេ ន ឈាបេន្តិ, និខណិត្វា ឋបេន្តិ។ អថ នេសំ បូតិភូតំ កាយំ ញត្វា នីហរិត្វា អដ្ឋីនិ ធោវិត្វា គន្ធេហិ មក្ខេត្វា ឋបេន្តិ។ តេ នក្ខត្តកាលេ ឯកស្មឹ ឋានេ អដ្ឋីនិ ឋបេត្វា ឯកស្មឹ ឋានេ សុរាទីនិ ឋបេត្វា រោទន្តា បរិទេវន្តា សុរំ បិវន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ទក្ខិណេសុ ជនបទេសុ អដ្ឋិធោវនំ នាម, តត្ថ ហោតិ អន្នម្បិ បានម្បិ ខជ្ជម្បិ ភោជ្ជម្បិ លេយ្យម្បិ បេយ្យម្បិ នច្ចម្បិ គីតម្បិ វាទិតម្បិ។ អត្ថេតំ, ភិក្ខវេ, ធោវនំ, នេតំ នត្ថីតិ វទាមី”តិ (អ. និ. ១០.១០៧)។ ឯកច្ចេ បន ឥន្ទជាលេន អដ្ឋិធោវនំ ធោវនន្តិបិ វទន្តិ។

ហត្ថិយុទ្ធាទីសុ ភិក្ខុនោ នេវ ហត្ថិអាទីហិ សទ្ធិំ យុជ្ឈិតុំ, ន តេ យុជ្ឈាបេតុំ, ន យុជ្ឈន្តេ ទដ្ឋុំ វដ្ដតិ។ **និព្ពុទ្ធ**ន្តិ មល្លយុទ្ធំ។ **ឧយ្យោធិក**ន្តិ យត្ថ សម្បហារោ ទិស្សតិ។ **ពលគ្គ**ន្តិ ពលគណនដ្ឋានំ។ **សេនាព្យូហ**ន្តិ សេនានិវេសោ, សកដព្យូហាទិវសេន សេនាយ និវេសនំ។ **អនីកទស្សន**ន្តិ – “តយោ ហត្ថី បច្ឆិមំ ហត្ថានីក”ន្តិអាទិនា (បាចិ. ៣២៤) នយេន វុត្តស្ស អនីកស្ស ទស្សនំ។

១៤. បមាទោ ឯត្ថ តិដ្ឋតីតិ បមាទដ្ឋានំ។ ជូតញ្ច តំ បមាទដ្ឋានញ្ចាតិ **ជូតប្បមាទដ្ឋានំ**។ ឯកេកាយ បន្តិយា អដ្ឋ អដ្ឋ បទានិ អស្សាតិ **អដ្ឋបទំ** ទសបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **អាកាស**ន្តិ អដ្ឋបទទសបទេសុ វិយ អាកាសេយេវ កីឡនំ។ **បរិហារបថ**ន្តិ ភូមិយំ នានាបថមណ្ឌលំ កត្វា តត្ថ តត្ថ បរិហរិតព្ពំ, បថំ បរិហរន្តានំ កីឡនំ។ **សន្តិក**ន្តិ សន្តិកកីឡនំ។ ឯកជ្ឈំ ឋបិតា សារិយោ វា សក្ខរាយោ វា អចាលេន្តា នខេនេវ អបនេន្តិ ច ឧបនេន្តិ ច, សចេ តត្ថ កាចិ ចលតិ, បរាជយោ ហោតិ, ឯវរូបាយ កីឡាយេតំ អធិវចនំ។ **ខលិក**ន្តិ ជូតផលកេ បាសកកីឡនំ។ **ឃដិកា** វុច្ចតិ ទីឃទណ្ឌកេន រស្សទណ្ឌកំ បហរណកីឡនំ។ **សលាកហត្ថ**ន្តិ លាខាយ វា មញ្ជិដ្ឋិកាយ វា បិដ្ឋោទកេន វា សលាកហត្ថំ តេមេត្វា – “កឹ ហោតូ”តិ ភូមិយំ វា ភិត្តិយំ វា តំ បហរិត្វា ហត្ថិអស្សាទិរូបទស្សនកីឡនំ។ **អក្ខ**ន្តិ គុឡកីឡា។ **បង្គចីរំ** វុច្ចតិ បណ្ណនាឡិកំ, តំ ធមន្តា កីឡន្តិ។ **វង្កក**ន្តិ គាមទារកានំ កីឡនកំ ខុទ្ទកនង្គលំ។ **មោក្ខចិកា** វុច្ចតិ សម្បរិវត្តនកីឡា, អាកាសេ វា ទណ្ឌកំ គហេត្វា ភូមិយំ វា សីសំ ឋបេត្វា ហេដ្ឋុបរិយភាវេន បរិវត្តនកីឡាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចិង្គុលិកំ** វុច្ចតិ តាលបណ្ណាទីហិ កតំ វាតប្បហារេន បរិព្ភមនចក្កំ។ **បត្តាឡ្ហកំ** វុច្ចតិ បណ្ណនាឡិកា។ តាយ វាលុកាទីនិ មិនន្តា កីឡន្តិ។ **រថក**ន្តិ ខុទ្ទករថំ។ **ធនុក**ន្តិ ខុទ្ទកធនុមេវ។ **អក្ខរិកា** វុច្ចតិ អាកាសេ វា បិដ្ឋិយំ វា អក្ខរជាននកីឡា។ **មនេសិកា** នាម មនសា ចិន្តិតជាននកីឡា។ **យថាវជ្ជំ** នាម កាណកុណិខុជ្ជាទីនំ យំ យំ វជ្ជំ, តំ តំ បយោជេត្វា ទស្សនកីឡា។

១៥. **អាសន្ទិ**ន្តិ បមាណាតិក្កន្តាសនំ។ អនុយុត្តា វិហរន្តីតិ ឥទំ អបេក្ខិត្វា បន សព្ពបទេសុ ឧបយោគវចនំ កតំ។ **បល្លង្កោ**តិ បាទេសុ វាឡរូបានិ ឋបេត្វា កតោ។ **គោនកោ**តិ ទីឃលោមកោ មហាកោជវោ, ចតុរង្គុលាធិកានិ កិរ តស្ស លោមានិ។ **ចិត្តក**ន្តិ វានចិត្តំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ **បដិកា**តិ ឧណ្ណាមយោ សេតត្ថរណោ។ **បដលិកា**តិ ឃនបុប្ផកោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ។ យោ អាមលកបត្តោតិបិ វុច្ចតិ។ **តូលិកា**តិ តិណ្ណំ តូលានំ អញ្ញតរបុណ្ណា តូលិកា។ **វិកតិកា**តិ សីហព្យគ្ឃាទិរូបវិចិត្រោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ។ **ឧទ្ធលោមី**តិ ឧភយតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ, កេចិ “ឯកតោឧគ្គតបុប្ផ”ន្តិ វទន្តិ។ **ឯកន្តលោមី**តិ ឯកតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ កេចិ “ឧភតោឧគ្គតបុប្ផ”ន្តិ វទន្តិ។ **កដ្ដិស្ស**ន្តិ រតនបរិសិព្ពិតំ កោសេយ្យកដ្ដិស្សមយបច្ចត្ថរណំ។ **កោសេយ្យ**ន្តិ រតនបរិសិព្ពិតមេវ កោសិយសុត្តមយបច្ចត្ថរណំ។ សុទ្ធកោសេយ្យំ បន វដ្ដតីតិ វិនយេ វុត្តំ។ ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ បន “ឋបេត្វា តូលិកំ សព្ពានេវ គោនកាទីនិ រតនបរិសិព្ពិតានិ ន វដ្ដន្តី”តិ វុត្តំ។

កុត្តកន្តិ សោឡសន្នំ នាដកិត្ថីនំ ឋត្វា នច្ចនយោគ្គំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ **ហត្ថត្ថរំ អស្សត្ថរ**ន្តិ ហត្ថិអស្សបិដ្ឋីសុ អត្ថរណអត្ថរកាយេវ។ រថត្ថរេបិ ឯសេវ នយោ។ **អជិនប្បវេណី**តិ អជិនចម្មេហិ មញ្ចប្បមាណេន សិព្ពិត្វា កតា បវេណី។ **កទលីមិគបវរបច្ចត្ថរណ**ន្តិ កទលីមិគចម្មំ នាម អត្ថិ, តេន កតំ បវរបច្ចត្ថរណំ; ឧត្តមបច្ចត្ថរណន្តិ អត្ថោ។ តំ កិរ សេតវត្ថស្ស ឧបរិ កទលីមិគចម្មំ បត្ថរិត្វា សិព្ពេត្វា ករោន្តិ។ **សឧត្តរច្ឆទ**ន្តិ សហ ឧត្តរច្ឆទេន, ឧបរិពទ្ធេន រត្តវិតានេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ សេតវិតានម្បិ ហេដ្ឋា អកប្បិយបច្ចត្ថរណេ សតិ ន វដ្ដតិ, អសតិ បន វដ្ដតិ។ **ឧភតោលោហិតកូបធាន**ន្តិ សីសូបធានញ្ច បាទូបធានញ្ចាតិ មញ្ចស្ស ឧភតោលោហិតកំ ឧបធានំ, ឯតំ ន កប្បតិ។ យំ បន ឯកមេវ ឧបធានំ ឧភោសុ បស្សេសុ រត្តំ វា ហោតិ បទុមវណ្ណំ វា វិចិត្រំ វា, សចេ បមាណយុត្តំ, វដ្ដតិ។ មហាឧបធានំ បន បដិក្ខិត្តំ។ អលោហិតកានិ ទ្វេបិ វដ្ដន្តិយេវ។ តតោ ឧត្តរិ លភិត្វា អញ្ញេសំ ទាតព្ពានិ។ ទាតុំ អសក្កោន្តោ មញ្ចេ តិរិយំ អត្ថរិត្វា ឧបរិ បច្ចត្ថរណំ ទត្វា និបជ្ជិតុម្បិ លភតិ។ អាសន្ទីអាទីសុ បន វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អាសន្ទិយា បាទេ ឆិន្ទិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ, បល្លង្កស្ស វាឡេ ភិន្ទិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ, តូលិកំ វិជដេត្វា ពិម្ពោហនំ កាតុំ, អវសេសំ ភុម្មត្ថរណំ កាតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៩៧)។

១៦. ឧច្ឆាទនាទីសុ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តទារកានំ សរីរគន្ធោ ទ្វាទសវស្សបត្តកាលេ នស្សតិ, តេសំ សរីរទុគ្គន្ធហរណត្ថាយ គន្ធចុណ្ណាទីហិ ឧច្ឆាទេន្តិ, ឯវរូបំ ឧច្ឆាទនំ ន វដ្ដតិ។ បុញ្ញវន្តេ បន ទារកេ ឩរូសុ និបជ្ជាបេត្វា តេលេន មក្ខេត្វា ហត្ថបាទឩរុនាភិអាទីនំ សណ្ឋានសម្បាទនត្ថំ បរិមទ្ទន្តិ, ឯវរូបំ បរិមទ្ទនំ ន វដ្ដតិ។

ន្ហាបនន្តិ តេសំយេវ ទារកានំ គន្ធាទីហិ ន្ហាបនំ។ **សម្ពាហន**ន្តិ មហាមល្លានំ វិយ ហត្ថបាទេ មុគ្គរាទីហិ បហរិត្វា ពាហុវឌ្ឍនំ។ **អាទាស**ន្តិ យំ កិញ្ចិ អាទាសំ បរិហរិតុំ ន វដ្ដតិ។ **អញ្ជន**ន្តិ អលង្ការញ្ជនមេវ។ **មាលា**តិ ពទ្ធមាលា វា អពទ្ធមាលា វា។ **វិលេបន**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ឆវិរាគករណំ។ **មុខចុណ្ណំ មុខលេបន**ន្តិ មុខេ កាឡបីឡកាទីនំ ហរណត្ថាយ មត្តិកកក្កំ ទេន្តិ, តេន លោហិតេ ចលិតេ សាសបកក្កំ ទេន្តិ, តេន ទោសេ ខាទិតេ តិលកក្កំ ទេន្តិ,

តេន លោហិតេ សន្ទិសិន្នេ ហលិទ្ទិកក្កំ ទេន្តិ, តេន ឆវិវណ្ណេ អារូឡ្ហេ មុខចុណ្ណកេន មុខំ ចុណ្ណេន្តិ, តំ សព្ពំ ន វដ្ដតិ។

ហត្ថពន្ធាទីសុ ហត្ថេ វិចិត្រសង្ខកបាលាទីនិ ពន្ធិត្វា វិចរន្តិ, តំ វា អញ្ញំ វា សព្ពម្បិ ហត្ថាភរណំ ន វដ្ដតិ, អបរេ សិខំ ពន្ធិត្វា វិចរន្តិ។ សុវណ្ណចីរកមុត្តលតាទីហិ ច តំ បរិក្ខិបន្តិ; តំ សព្ពំ ន វដ្ដតិ។ អបរេ ចតុហត្ថទណ្ឌំ វា អញ្ញំ វា បន អលង្កតទណ្ឌកំ គហេត្វា វិចរន្តិ, តថា ឥត្ថិបុរិសរូបាទិវិចិត្តំ ភេសជ្ជនាឡិកំ សុបរិក្ខិត្តំ វាមបស្សេ ឱលគ្គិតំ; អបរេ កណ្ណិករតនបរិក្ខិត្តកោសំ អតិតិខិណំ អសិ, បញ្ចវណ្ណសុត្តសិព្ពិតំ មករទន្តកាទិវិចិត្តំ ឆត្តំ, សុវណ្ណរជតាទិវិចិត្រា មោរបិញ្ឆាទិបរិក្ខិត្តា ឧបាហនា, កេចិ រតនមត្តាយាមំ ចតុរង្គុលវិត្ថតំ កេសន្តបរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា មេឃមុខេ វិជ្ជុលតំ វិយ នលាដេ ឧណ្ហីសបដ្ដំ ពន្ធន្តិ, ចូឡាមណឹ ធារេន្តិ, ចាមរវាលពីជនី ធារេន្តិ, តំ សព្ពំ ន វដ្ដតិ។

១៧. អនិយ្យានិកត្តា សគ្គមោក្ខមគ្គានំ តិរច្ឆានភូតា កថាតិ **តិរច្ឆានកថា។** តត្ថ រាជានំ អារព្ភ មហាសម្មតោ មន្ធាតា ធម្មាសោកោ ឯវំ មហានុភាវោតិអាទិនា នយេន បវត្តា កថា **រាជកថា។** ឯស នយោ **ចោរកថាទីសុ។** តេសុ អសុកោ រាជា អភិរូបោ ទស្សនីយោតិអាទិនា នយេន គេហស្សិតកថាវ **តិរច្ឆានកថា** ហោតិ។ សោបិ នាម ឯវំ មហានុភាវោ ខយំ គតោតិ ឯវំ បវត្តា បន កម្មដ្ឋានភាវេ តិដ្ឋតិ។ ចោរេសុ មូលទេវោ ឯវំ មហានុភាវោ, មេឃមាលោ ឯវំ មហានុភាវោតិ តេសំ កម្មំ បដិច្ច អហោ សូរាតិ គេហស្សិតកថាវ **តិរច្ឆានកថា។** យុទ្ធេបិ ភារតយុទ្ធាទីសុ អសុកេន អសុកោ ឯវំ មារិតោ, ឯវំ វិទ្ធោតិ កាមស្សាទវសេនេវ កថា **តិរច្ឆានកថា។** តេបិ នាម ខយំ គតាតិ ឯវំ បវត្តា បន សព្ពត្ថ កម្មដ្ឋានមេវ ហោតិ។ អបិ ច អន្នាទីសុ ឯវំ វណ្ណវន្តំ គន្ធវន្តំ រសវន្តំ ផស្សសម្បន្នំ ខាទិម្ហ ភុញ្ជិម្ហាតិ កាមស្សាទវសេន កថេតុំ ន វដ្ដតិ។ សាត្ថកំ បន កត្វា បុព្ពេ ឯវំ វណ្ណាទិសម្បន្នំ អន្នំ បានំ វត្ថំ សយនំ មាលំ គន្ធំ សីលវន្តានំ អទម្ហ, ចេតិយេ បូជំ ករិម្ហាតិ កថេតុំ វដ្ដតិ។ **ញាតិកថាទីសុ** បន “អម្ហាកំ ញាតកា សូរា សមត្ថា”តិ វា “បុព្ពេ មយំ ឯវំ វិចិត្រេហិ យានេហិ វិចរិម្ហា”តិ វា អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ។ សាត្ថកំ បន កត្វា “តេបិ នោ ញាតកា ខយំ គតា”តិ វា “បុព្ពេ មយំ ឯវរូបា ឧបាហនា សង្ឃស្ស អទម្ហា”តិ វា កថេតុំ វដ្ដតិ។ **គាមកថាបិ** សុនិវិដ្ឋទុន្និវិដ្ឋសុភិក្ខទុព្ភិក្ខាទិវសេន វា “អសុកគាមវាសិនោ សូរា សមត្ថា”តិ វា ឯវំ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ។ សាត្ថកំ បន កត្វា “សទ្ធា បសន្នា”តិ វា “ខយវយំ គតា”តិ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ **និគមនគរជនបទកថាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។

ឥត្ថិកថាបិ វណ្ណសណ្ឋានាទីនិ បដិច្ច អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, សទ្ធា បសន្នា ខយវយំ គតាតិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **សូរកថាបិ** ‘នន្ទិមិត្តោ នាម យោធោ សូរោ អហោសី’តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ។ សទ្ធោ អហោសិ ខយំ គតោតិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **វិសិខាកថាបិ** “អសុកា វិសិខា សុនិវិដ្ឋា ទុន្និវិដ្ឋា សូរា សមត្ថា”តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ។ សទ្ធា បសន្នា ខយវយំ គតាតិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។

កុម្ភដ្ឋានកថាតិ ឧទកដ្ឋានកថា, ឧទកតិត្ថកថាតិបិ វុច្ចតិ, កុម្ភទាសិកថា វា, សាបិ “បាសាទិកា នច្ចិតុំ គាយិតុំ ឆេកា”តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ; សទ្ធា បសន្នាតិអាទិនា នយេនេវ វដ្ដតិ។ **បុព្ពបេតកថា**តិ អតីតញាតិកថា។ តត្ថ វត្តមានញាតិកថាសទិសោ វិនិច្ឆយោ។

នានត្តកថាតិ បុរិមបច្ឆិមកថាហិ វិមុត្តា អវសេសា នានាសភាវា និរត្ថកកថា។ **លោកក្ខាយិកា**តិ អយំ លោកោ កេន និម្មិតោ, អសុកេន នាម និម្មិតោ។ កាកោ សេតោ, អដ្ឋីនំ សេតត្តា; ពលាកា រត្តា។ លោហិតស្ស រត្តត្តាតិ ឯវមាទិកា លោកាយតវិតណ្ឌសល្លាបកថា។

សមុទ្ទក្ខាយិកា នាម កស្មា សមុទ្ទោ សាគរោ? សាគរទេវេន ខតោ, តស្មា សាគរោ។ ខតោ មេតិ ហត្ថមុទ្ទាយ សយំ និវេទិតត្តា “សមុទ្ទោ”តិ ឯវមាទិកា និរត្ថកា សមុទ្ទក្ខាយនកថា។ **ភវោ**តិ វុឌ្ឍិ។ **អភវោ**តិ ហានិ។ ឥតិ ភវោ, ឥតិ អភវោតិ យំ វា តំ វា និរត្ថកការណំ វត្វា បវត្តិតកថា **ឥតិភវាភវកថា។**

១៨. ***វិគ្គាហិកកថា***តិ វិគ្គហកថា, សារម្ភកថា។ តត្ថ **សហិតំ មេ**តិ មយ្ហំ វចនំ សហិតំ សិលិដ្ឋំ អត្ថយុត្តំ ការណយុត្តន្តិ អត្ថោ។ **អសហិតំ តេ**តិ តុយ្ហំ វចនំ អសហិតំ អសិលិដ្ឋំ។ **អធិចិណ្ណំ តេ វិបរាវត្ត**ន្តិ យំ តុយ្ហំ ទីឃរត្តាចិណ្ណវសេន សុប្បគុណំ, តំ មយ្ហំ ឯកវចនេនេវ វិបរាវត្តំ បរិវត្តិត្វា បិតំ, ន កិញ្ចិ ជានាសីតិ អត្ថោ។

អារោបិតោ តេ វាទោតិ មយា តវ ទោសោ អារោបិតោ។ **ចរ វាទប្បមោក្ខាយា**តិ ទោសមោចនត្ថំ ចរ, វិចរ; តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា សិក្ខាតិ អត្ថោ។ **និព្ពេឋេហិ វា សចេ បហោសី**តិ អថ សយំ បហោសិ, ឥទានិមេវ និព្ពេឋេហីតិ។

១៩. ទូតេយ្យកថាយំ **ឥធ គច្ឆា**តិ ឥតោ អសុកំ នាម ឋានំ គច្ឆ។ **អមុត្រាគច្ឆា**តិ ឥតោ អសុកំ នាម ឋានំ អាគច្ឆ។ **ឥទំ ហរា**តិ ឥតោ ឥទំ នាម ហរ។ **អមុត្រ ឥទំ អាហរា**តិ អសុកដ្ឋានតោ ឥទំ នាម ឥធ អាហរ។ សង្ខេបតោ បន ឥទំ ទូតេយ្យំ នាម បបេត្វា បញ្ច សហធម្មិកេ រតនត្តយស្ស ឧបការបដិសំយុត្តញ្ច គិហីសាសនំ អញ្ញេសំ ន វដ្ដតិ។

២០. **កុហកា**តិអាទីសុ តិវិធេន កុហនវត្ថុនា លោកំ កុហយន្តិ, វិម្ហាបយន្តីតិ កុហកា។ លាភសក្ការត្ថិកា ហុត្វា លបន្តីតិ **លបកា។** និមិត្តំ សីលមេតេសន្តិ **នេមិត្តិកា។** និប្បេសោ សីលមេតេសន្តិ **និប្បេសិកា។** លាភេន លាភំ និជិគីសន្តិ មគ្គន្តិ បរិយេសន្តីតិ **លាភេន លាភំ និជិគីសិតារោ។** កុហនា, លបនា, នេមិត្តិកតា, និប្បេសិកតា, លាភេន លាភំ និជិគីសនតាតិ ឯតាហិ សមន្នាគតានំ បុគ្គលានំ ឯតំ អធិវចនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារេន បនេតា កុហនាទិកា វិសុទ្ធិមគ្គេ សីលនិទ្ទេសេយេវ បាឡិញ្ច អដ្ឋកថញ្ច អាហរិត្វា បកាសិតាតិ។

ឯត្តាវតា មជ្ឈិមសីលំ និដ្ឋិតំ ហោតិ។

មហាសីលវណ្ណនា

២១. ឥតោ បរំ មហាសីលំ ហោតិ។ **អង្គ**ន្តិ ហត្ថបាទាទីសុ យេន កេនចិ ឯវរូបេន អង្គេន សមន្នាគតោ ទីឃាយុ យសវា ហោតីតិអាទិនយប្បវត្តំ អង្គសត្ថំ។ **និមិត្ត**ន្តិ និមិត្តសត្ថំ។ បណ្ឌុរាជា កិរ តិស្សោ មុត្តាយោ មុដ្ឋិយំ កត្វា នេមិត្តិកំ បុច្ឆិ – “កឹ មេ ហត្ថេ”តិ? សោ ឥតោ ចិតោ ច វិលោកេសិ, តស្មិញ្ច សមយេ ឃរគោលិកាយ មក្ខិកា គយ្ហន្តី មុត្តា, សោ “មុត្តា”តិ អាហ។ បុន “កតី”តិ បុដ្ឋោ កុក្កុដស្ស តិក្ខត្តុំ វន្តស្ស សទ្ទំ សុត្វា “តិស្សោ”តិ អាហ។ ឯវំ តំ តំ អាទិសិត្វា និមិត្តមនុយុត្តា វិហរន្តិ។

ឧប្បាតន្តិ អសនិបាតាទីនំ មហន្តានំ ឧប្បតិតំ, តញ្ហិ ទិស្វា “ឥទំ ភវិស្សតិ, ឯវំ ភវិស្សតី”តិ អាទិសន្តិ។ **សុបិន**ន្តិ យោ បុព្ពណ្ហសមយេ សុបិនំ បស្សតិ, ឯវំ វិបាកោ ហោតិ; យោ ឥទំ នាម បស្សតិ, តស្ស ឥទំ នាម ហោតីតិអាទិនា នយេន សុបិនកំ អនុយុត្តា វិហរន្តិ។ **លក្ខណ**ន្តិ ឥមិនា លក្ខណេន សមន្នាគតោ រាជា ហោតិ, ឥមិនា ឧបរាជាតិអាទិកំ។ **មូសិកច្ឆិន្ន**ន្តិ ឧន្ទូរខាយិតំ។ តេនាបិ ហិ អហតេ វា វត្ថេ អនហតេ វា វត្ថេ ឥតោ បដ្ឋាយ ឯវំ ឆិន្នេ ឥទំ នាម ហោតីតិ អាទិសន្តិ។ **អគ្គិហោម**ន្តិ ឯវរូបេន ទារុនា ឯវំ ហុតេ ឥទំ នាម ហោតីតិ អគ្គិជុហនំ។ ទព្ពិហោមាទីនិបិ អគ្គិហោមានេវ, ឯវរូបាយ ទព្ពិយា ឦទិសេហិ កណាទីហិ ហុតេ ឥទំ នាម ហោតីតិ ឯវំ បវត្តិវសេន បន វិសុំ វុត្តានិ។

តត្ថ **កណោ**តិ កុណ្ឌកោ។ **តណ្ឌុលា**តិ សាលិអាទីនញ្ចេវ តិណជាតីនញ្ច តណ្ឌុលា។ **សប្បី**តិ គោសប្បិអាទិកំ។ **តេល**ន្តិ តិលតេលាទិកំ។ សាសបាទីនិ បន មុខេន គហេត្វា អគ្គិម្ហិ បក្ខិបនំ, វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា ជុហនំ វា **មុខហោមំ។** ទក្ខិណក្ខកជណ្ណុលោហិតាទីហិ ជុហនំ **លោហិតហោមំ។ អង្គវិជ្ជា**តិ បុព្ពេ អង្គមេវ ទិស្វា ព្យាករណវសេន អង្គំ វុត្តំ, ឥធ អង្គុលដ្ឋី ទិស្វា វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា អយំ កុលបុត្តោ វា នោ វា, សិរិសម្បន្នោ វា នោ វាតិអាទិព្យាករណវសេន អង្គវិជ្ជា វុត្តា។ **វត្ថុវិជ្ជា**តិ ឃរវត្ថុអារាមវត្ថាទីនំ គុណទោសសល្លក្ខណវិជ្ជា។ មត្តិកាទិវិសេសំ ទិស្វាបិ ហិ វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា ហេដ្ឋា បថវិយំ តឹសរតនមត្តេ, អាកាសេ ច អសីតិរតនមត្តេ បទេសេ គុណទោសំ បស្សន្តិ។ **ខត្តវិជ្ជា**តិ អព្ភេយ្យមាសុរក្ខរាជសត្ថាទិសត្ថំ។ **សិវវិជ្ជា**តិ សុសានេ បវិសិត្វា សន្តិករណវិជ្ជា, សិង្គាលរុតវិជ្ជាតិបិ វទន្តិ។ **ភូតវិជ្ជា**តិ ភូតវេជ្ជមន្តោ។ **ភូរិវិជ្ជា**តិ ភូរិឃរេ វសន្តេន ឧគ្គហេតព្ពមន្តោ។ **អហិវិជ្ជា**តិ សប្បទដ្ឋតិកិច្ឆនវិជ្ជា ចេវ សប្បាវ្ហាយនវិជ្ជា ច។ **វិសវិជ្ជា**តិ យាយ, បុរាណវិសំ វា រក្ខន្តិ, នវវិសំ វា ករោន្តិ វិសវន្តមេវ វា។ **វិច្ឆិកវិជ្ជា**តិ វិច្ឆិកទដ្ឋតិកិច្ឆនវិជ្ជា។ **មូសិកវិជ្ជាយ**បិ ឯសេវ នយោ។ **សកុណវិជ្ជា**តិ សបក្ខកអបក្ខកទ្វិបទចតុប្បទានំ រុតគតាទិវសេន សកុណញាណំ។ **វាយសវិជ្ជា**តិ កាករុតញាណំ, តំ វិសុំយេវ សត្ថំ, តស្មា វិសុំ វុត្តំ។

បក្កជ្ឈានន្តិ បរិបាកគតចិន្តា។ ឥទានិ “អយំ ឯត្តកំ ជីវិស្សតិ, អយំ ឯត្តក”ន្តិ ឯវំ បវត្តំ អាទិដ្ឋញាណន្តិ អត្ថោ។ **សរបរិត្តាណ**ន្តិ សររក្ខណំ, យថា អត្តនោ ឧបរិ ន អាគច្ឆតិ, ឯវំ ករណវិជ្ជា។ **មិគចក្ក**ន្តិ ឥទំ សព្ពសង្គាហិកំ សព្ពសកុណចតុប្បទានំ រុតញាណវសេន វុត្តំ។

២២. មណិលក្ខណាទីសុ ឯវរូបោ មណិ បសត្ថោ, ឯវរូបោ អបសត្ថោ, សាមិនោ អារោគ្យឥស្សរិយាទីនំ ហេតុ ហោតិ, ន ហោតីតិ, ឯវំ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន មណិអាទីនំ លក្ខណំ អនុយុត្តា វិហរន្តីតិ អត្ថោ។ តត្ថ **អាវុធ**ន្តិ ឋបេត្វា អសិអាទីនិ អវសេសំ អាវុធំ។ **ឥត្ថិលក្ខណាទីនិបិ** យម្ហិ កុលេ តេ ឥត្ថិបុរិសាទយោ វសន្តិ, តស្ស

វុឌ្ឍិហានិវសេនេវ វេទិតព្ពានិ។ **អជលក្ខណាទីសុ** បន ឯវរូបានំ អជាទីនំ មំសំ ខាទិតព្ពំ, ឯវរូបានំ ន ខាទិតព្ពន្តិ អយំ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។

អបិ ចេត្ថ **គោធាយ លក្ខណេ** ចិត្តកម្មបិឡន្ធនាទីសុបិ ឯវរូបាយ គោធាយ សតិ ឥទំ នាម ហោតីតិ អយំ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ចេត្ថ វត្ថុ – ឯកស្មឹ កិរ វិហារេ ចិត្តកម្មេ គោធំ អគ្គិ ធមមានំ អកំសុ។ តតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូនំ មហាវិវាទោ ជាតោ។ ឯកោ អាគន្តុកភិក្ខុ តំ ទិស្វា មក្ខេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ វិវាទោ មន្ទីភូតោ ហោតិ។ **កណ្ណិកលក្ខណំ** បិឡន្ធនកណ្ណិកាយបិ គេហកណ្ណិកាយបិ វសេន វេទិតព្ពំ។ **កច្ឆបលក្ខណំ** គោធាលក្ខណសទិសមេវ។ **មិគលក្ខណំ** សព្ពសង្គាហិកំ សព្ពចតុប្បទានំ លក្ខណវសេន វុត្តំ។

២៣. រញ្ញំ និយ្យានំ ភវិស្សតីតិ អសុកទិវសេ អសុកនក្ខត្តេន អសុកស្ស នាម រញ្ញោ និក្ខមនំ ភវិស្សតីតិ ឯវំ រាជូនំ បវាសគមនំ ព្យាករោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ កេវលំ បនេត្ថ **អនិយ្យានន្តិ** វិប្បវុត្ថានំ បុន អាគមនំ។ **អព្ភន្តរានំ រញ្ញំ ឧបយានំ ភវិស្សតិ , ពាហិរានំ រញ្ញំ អបយានន្តិ** អន្តោនគរេ អម្ហាកំ រាជា បដិវិរុទ្ធំ ពហិរាជានំ ឧបសង្កមិស្សតិ, តតោ តស្ស បដិក្កមនំ ភវិស្សតីតិ ឯវំ រញ្ញំ ឧបយានាបយានំ ព្យាករោតិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ជយបរាជយា បាកដាយេវ។

២៤. ចន្ទគ្គាហាទយោ អសុកទិវសេ រាហុ ចន្ទំ គហេស្សតីតិ ព្យាករណវសេនេវ វេទិតព្ពា។ អបិ ច នក្ខត្តស្ស អង្គារកាទិគាហសមាយោគោបិ នក្ខត្តគាហោយេវ។ **ឧក្កាបាតោតិ** អាកាសតោ ឧក្កានំ បតនំ។ **ទិសាឌាហោតិ** ទិសាកាលុសិយំ អគ្គិសិខធូមសិខាទីហិ អាកុលភាវោ វិយ។ **ទេវទុន្ទុភីតិ** សុក្ខវលាហកគជ្ជនំ។ **ឧគ្គមនន្តិ** ឧទយនំ។ **ឱក្កមនន្តិ** អត្ថង្គមនំ។ **សំកិលេសន្តិ** អវិសុទ្ធតា។ **វោទានន្តិ** វិសុទ្ធតា។ **ឯវំ វិបាកោតិ** លោកស្ស ឯវំវិធសុខទុក្ខាវហោ។

២៥. សុវុដ្ឋិកាតិ ទេវស្ស សម្មាធារានុប្បវេច្ឆនំ។ **ទុព្ពុដ្ឋិកាតិ** អវគ្គាហោ, វស្សវិពន្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មុទ្ទាតិ** ហត្ថមុទ្ទា។ **គណនា** វុច្ចតិ អច្ឆិទ្ទកគណនា។ **សង្ខានន្តិ** សង្កលនសដុប្បាទនាទិវសេន បិណ្ឌគណនា។ យស្ស សា បគុណា ហោតិ, សោ រុក្ខម្បិ ទិស្វា ឯត្តកានិ ឯត្ថ បណ្ណានីតិ ជានាតិ។ **កាវេយ្យន្តិ** “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, កវី។ កតមេ ចត្តារោ? ចិន្តាកវិ, សុតកវិ, អត្ថកវិ, បដិភានកវី”តិ (អ. និ. ៤.២៣១)។ ឥមេសំ ចតុន្នំ កវីនំ អត្តនោ ចិន្តាវសេន វា; “វេស្សន្តរោ នាម រាជា អហោសី”តិអាទីនិ សុត្វា សុតវសេន វា; ឥមស្ស អយំ អត្ថោ, ឯវំ តំ យោជេស្សាមីតិ ឯវំ អត្ថវសេន វា; កិញ្ចិទេវ ទិស្វា តប្បដិភាគំ កត្តព្ពំ ករិស្សាមីតិ ឯវំ ឋានុប្បត្តិកបដិភានវសេន វា; ជីវិកត្ថាយ កព្យករណំ។ លោកាយតំ វុត្តមេវ។

២៦. អាវាហនំ នាម ឥមស្ស ទារកស្ស អសុកកុលតោ អសុកនក្ខត្តេន ទារិកំ អានេថាតិ អាវាហករណំ។ **វិវាហនន្តិ** ឥមំ ទារិកំ អសុកស្ស នាម ទារកស្ស អសុកនក្ខត្តេន ទេថ, ឯវមស្សា វុឌ្ឍិ ភវិស្សតីតិ វិវាហករណំ។ **សំវរណន្តិ** សំវរណំ នាម ‘អជ្ជ នក្ខត្តំ សុន្ទរំ, អជ្ជេវ សមគ្គា ហោថ, ឥតិ វោ វិយោគោ ន ភវិស្សតី’តិ ឯវំ សមគ្គករណំ។ វិវរណំ នាម ‘សចេ វិយុជ្ជិតុកាមត្ថ, អជ្ជេវ វិយុជ្ជថ , ឥតិ វោ បុន សំយោគោ ន ភវិស្សតី’តិ ឯវំ វិសំយោគករណំ។ **សង្កិរណន្តិ** ‘ឧដ្ឋានំ វា ឥណំ វា ទិន្នំ ធនំ អជ្ជ សង្កឌ្ឍថ, អជ្ជ សង្កឌ្ឍិតញ្ហិ តំ ថាវរំ ហោតី’តិ ឯវំ ធនបិណ្ឌាបនំ។ **វិកិរណន្តិ** ‘សចេ បយោគឧទ្ធារាទិវសេន ធនំ បយោជិតុកាមត្ថ, អជ្ជ បយោជិតំ ទិគុណចតុគ្គុណំ ហោតី’តិ ឯវំ ធនបយោជាបនំ។ **សុភគករណន្តិ** បិយមនាបករណំ វា សស្សិរីកករណំ វា។ **ទុព្ភគករណន្តិ** តព្ពិបរីតំ។ **វិរុទ្ធគព្ភករណន្តិ** វិរុទ្ធស្ស វិលីនស្ស អដ្ឋិតស្ស មតស្ស គព្ភស្ស ករណំ។ បុន អវិនាសាយ ភេសជ្ជទានន្តិ អត្ថោ។ គព្ភោ ហិ វាតេន, បាណកេហិ, កម្មុនា ចាតិ តីហិ ការណេហិ វិនស្សតិ។ តត្ថ វាតេន វិនស្សន្តេ និព្ពាបនីយំ សីតលំ ភេសជ្ជំ ទេតិ, បាណកេហិ វិនស្សន្តេ បាណកានំ បដិកម្មំ ករោតិ, កម្មុនា វិនស្សន្តេ បន ពុទ្ធាបិ បដិពាហិតុំ ន សក្កោន្តិ។

ជិវ្ហានិពន្ធនន្តិ មន្តេន ជិវ្ហាយ ពន្ធករណំ។ **ហនុសំហននន្តិ** មុខពន្ធមន្តេន យថា ហនុកំ ចាលេតុំ ន សក្កោន្តិ, ឯវំ ពន្ធករណំ។ **ហត្ថាភិជប្បនន្តិ** ហត្ថានំ បរិវត្តនត្ថំ មន្តជប្បនំ។ តស្មឹ កិរ មន្តេ សត្តបទន្តរេ ឋត្វា ជប្បិតេ ឥតរោ ហត្ថេ បរិវត្តេត្វា ខិបតិ។ **កណ្ណជប្បនន្តិ** កណ្ណេហិ សទ្ទំ អស្សវនត្ថាយ វិជ្ជាយ ជប្បនំ។ តំ កិរ ជប្បិត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានេ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ភណតិ, បច្ចត្ថិកោ តំ ន សុណាតិ, តតោ បដិវចនំ សម្បាទេតុំ ន សក្កោតិ។ **អាទាសបញ្ហន្តិ** អាទាសេ ទេវតំ ឱតារេត្វា បញ្ហបុច្ឆនំ។ **កុមារិកបញ្ហន្តិ** កុមារិកាយ សរីរេ ទេវតំ ឱតារេត្វា បញ្ហបុច្ឆនំ។ **ទេវបញ្ហន្តិ** ទាសិយា សរីរេ ទេវតំ ឱតារេត្វា បញ្ហបុច្ឆនំ។ **អាទិច្ចុបដ្ឋានន្តិ** ជីវិកត្ថាយ អាទិច្ចបារិចរិយា។ **មហតុបដ្ឋានន្តិ** តថេវ មហាព្រហ្មបារិចរិយា។ **អព្ភុជ្ជលនន្តិ** មន្តេន មុខតោ អគ្គិជាលានីហរណំ។ **សិរិវ្ហាយនន្តិ** “ឯហិ សិរិ, មយ្ហំ សិរេ បតិដ្ឋាហី”តិ ឯវំ សិរេន សិរិយា អវ្ហាយនំ។

២៧. **សន្តិកម្មន្តិ** ទេវដ្ឋានំ គន្ត្វា សចេ មេ ឥទំ នាម សមិជ្ឈិស្សតិ, តុម្ហាកំ ឥមិនា ច ឥមិនា ច ឧបហារំ ករិស្សាមីតិ សមិទ្ធិកាលេ កត្តព្ពំ សន្តិបដិស្សវកម្មំ។ តស្មឹ បន សមិទ្ធេ តស្ស ករណំ **បណិធិកម្មំ** នាម។ **ភូរិកម្មន្តិ** ភូរិឃរេ វសិត្វា គហិតមន្តស្ស បយោគករណំ។ **វស្សកម្មំ វោស្សកម្មន្តិ** ឯត្ថ វស្សោតិ បុរិសោ, វោស្សោតិ បណ្ឌកោ ។ ឥតិ វោស្សស្ស វស្សករណំ វស្សកម្មំ, វស្សស្ស វោស្សករណំ វោស្សកម្មំ។ តំ បន ករោន្តោ អច្ចន្តិកភាវមត្តំ បាបេតិ, ន លិង្គំ អន្តរធាបេតុំ សក្កោតិ។ **វត្ថុកម្មន្តិ** អកតវត្ថុស្មឹ គេហបតិដ្ឋាបនំ។ **វត្ថុបរិកម្មន្តិ** "ឥទញ្ចិទញ្ចាហរថា"តិ វត្វា វត្ថុពលិកម្មករណំ។ **អាចមនន្តិ** ឧទកេន មុខសុទ្ធិករណំ។ **ន្ហាបនន្តិ** អញ្ញេសំ ន្ហាបនំ។ **ជុហនន្តិ** តេសំ អត្ថាយ អគ្គិជុហនំ។ **វមនន្តិ** យោគំ ទត្វា វមនករណំ។ **វិរេចនេបិ** ឯសេវ នយោ។ **ឧទ្ធំវិរេចនន្តិ** ឧទ្ធំ ទោសានំ នីហរណំ។ **អធោវិរេចនន្តិ** អធោ ទោសានំ នីហរណំ។ **សីសវិរេចនន្តិ** សិរោវិរេចនំ។ **កណ្ណតេលន្តិ** កណ្ណានំ ពន្ធនត្ថំ វា វណហរណត្ថំ វា ភេសជ្ជតេលបចនំ។ **នេត្តតប្បនន្តិ** អក្ខិតប្បនតេលំ។ **នត្ថុកម្មន្តិ** តេលេន យោជេត្វា នត្ថុករណំ។ **អញ្ជនន្តិ** ទ្វេ វា តីណិ វា បដលានិ នីហរណសមត្ថំ ខារញ្ជនំ។ **បច្ចញ្ជនន្តិ** និព្ពាបនីយំ សីតល ភេសជ្ជញ្ជនំ។ **សាលាកិយន្តិ** សលាកវេជ្ជកម្មំ។ **សល្លកត្តិយន្តិ** សល្លកត្តវេជ្ជកម្មំ។ **ទារកតិកិច្ឆា** វុច្ចតិ កោមារភច្ចវេជ្ជកម្មំ។ **មូលភេសជ្ជានំ អនុប្បទានន្តិ** ឥមិនា កាយតិកិច្ឆនំ ទស្សេតិ។ **ឱសធីនំ បដិមោក្ខោតិ** ខារាទីនិ ទត្វា តទនុរូបេ វណេ គតេ តេសំ អបនយនំ។

ឯត្តាវតា មហាសីលំ និដ្ឋិតំ ហោតិ។

បុព្ពន្តកប្បិកសស្សតវាទវណ្ណនា

២៨. ឯវំ ព្រហ្មទត្តេន វុត្តវណ្ណស្ស អនុសន្ធិវសេន តិវិធំ សីលំ វិត្ថារេត្វា ឥទានិ ភិក្ខុសង្ឃេន វុត្តវណ្ណស្ស អនុសន្ធិវសេន – "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អញ្ញេវ ធម្មា គម្ភីរា ទុទ្ទសា"តិអាទិនា នយេន សុញ្ញតាបកាសនំ អារភិ។ តត្ថ **ធម្មា**តិ គុណេ, ទេសនាយំ, បរិយត្តិយំ, និស្សត្តេតិ ឯវមាទីសុ ធម្មសទ្ទោ វត្តតិ។

"ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ច, ឧភោ សមវិបាកិនោ;
អធម្មោ និរយំ នេតិ, ធម្មោ បាបេតិ សុគ្គតិ"ន្តិ។ (ថេរគា. ៣០៤);

អាទីសុ ហិ គុណេ ធម្មសទ្ទោ។ "ធម្មំ, វោ ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អាទិកល្យាណ"ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៤២០) ទេសនាយំ។ "ឥធ ភិក្ខុ ធម្មំ បរិយាបុណាតិ សុត្តំ , គេយ្យ"ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.៧៣) បរិយត្តិយំ។ "តស្មឹ ខោ បន សមយេ ធម្មា ហោន្តិ, ខន្ធា ហោន្តី"តិអាទីសុ (ធ. ស. ១២១) និស្សត្តេ។ ឥធ បន គុណេ វត្តតិ។ តស្មា អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អញ្ញេវ តថាគតស្ស គុណាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

គម្ភីរាតិ មហាសមុទ្ទោ វិយ មកសតុណ្ឌសូចិយា អញ្ញត្រ តថាគតា អញ្ញេសំ ញាណេន អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋា, គម្ភីរត្តាយេវ **ទុទ្ទសា។** ទុទ្ទសត្តាយេវ **ទុរនុពោធា។** និព្ពុតសព្ពបរិឡាហត្តា **សន្តា,** សន្តារម្មណេសុ បវត្តនតោបិ សន្តា។ អតិត្តិករណដ្ឋេន **បណីតា,** សាទុរសភោជនំ វិយ។ ឧត្តមញាណវិសយត្តា ន តក្កេន អវចរិតព្ពាតិ **អតក្កាវចរា។ និបុណា**តិ សណ្ហសុខុមសភាវត្តា។ ពាលានំ អវិសយត្តា, បណ្ឌិតេហិយេវ វេទិតព្ពាតិ **បណ្ឌិតវេទនីយា។**

យេ តថាគតោ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេតីតិ យេ ធម្មេ តថាគតោ អនញ្ញនេយ្យោ ហុត្វា សយមេវ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន បច្ចក្ខំ កត្វា បវេទេតិ, ទីបេតិ, កថេតិ, បកាសេតីតិ អត្ថោ។ **យេហី**តិ យេហិ គុណធម្មេហិ។ **យថាភុច្ចន្តិ** យថាភូតំ។ **វណ្ណំ សម្មា វទមានា វទេយ្យុន្តិ** តថាគតស្ស វណ្ណំ វត្តុកាមា សម្មា វទេយ្យុំ, អហាបេត្វា វត្តុំ សក្កុណេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ កតមេ ច បន តេ ធម្មា ភគវតា ឯវំ ថោមិតាតិ? សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ យទិ ឯវំ, កស្មា ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ? បុថុចិត្តសមាយោគតោ ចេវ, បុថុអារម្មណតោ ច។ តញ្ហិ ចតូសុ ញាណសម្បយុត្តមហាកិរិយចិត្តេសុ លព្ភតិ, ន ចស្ស កោចិ ធម្មោ អារម្មណំ នាម ន ហោតិ។ យថាហ – "អតីតំ សព្ពំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តត្ថ អាវរណំ នត្ថីតិ អនាវរណញាណ"ន្តិអាទិ (បដិ. ម. ១.១២០)។ ឥតិ បុថុចិត្តសមាយោគតោ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិវសេន បុថុអារម្មណតោ ច ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។

"អញ្ញេវា"តិ ឥទំ បនេត្ថ វវត្ថាបនវចនំ, "អញ្ញេវ, ន បាណាតិបាតា វេរមណិអាទយោ។ គម្ភីរាវ ន ឧត្តានា"តិ ឯវំ សព្ពបទេហិ យោជេតព្ពំ។ សាវកបារមីញាណញ្ហិ គម្ភីរំ, បច្ចេកពោធិញាណំ បន តតោ គម្ភីរតរន្តិ តត្ថ វវត្ថានំ នត្ថិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច តតោបិ គម្ភីរតរន្តិ តត្រាបិ វវត្ថានំ នត្ថិ, ឥតោ បនញ្ញំ គម្ភីរតរំ នត្ថិ; តស្មា គម្ភីរា វាតិ វវត្ថានំ លព្ភតិ។ តថា ទុទ្ទសាវ ទុរនុពោធា វាតិ សព្ពំ វេទិតព្ពំ។

កតមេ ច តេ ភិក្ខវេតិ អយំ បន តេសំ ធម្មានំ កថេតុកម្យតា បុច្ឆា។ **សន្តិ, ភិក្ខវេ, ឯកេ សមណព្រាហ្មណា**តិអាទិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ។ កស្មា បនេតំ ឯវំ អារទ្ធន្តិ ចេ? ពុទ្ធានញ្ហិ ចត្តារិ ឋានានិ បត្វា គជ្ជិតំ មហន្តំ ហោតិ, ញាណំ អនុបវិសតិ, ពុទ្ធញាណស្ស មហន្តភាវោ បញ្ញាយតិ, ទេសនា គម្ភីរា ហោតិ, តិលក្ខណាហតា, សុញ្ញតាបដិសំយុត្តា។ កតមានិ ចត្តារិ? វិនយបញ្ញត្តិំ, ភូមន្តរំ, បច្ចយាការំ, សមយន្តរន្តិ។ តស្មា – "ឥទំ លហុកំ, ឥទំ គរុកំ, ឥទំ សតេកិច្ឆំ, ឥទំ អតេកិច្ឆំ, អយំ អាបត្តិ, អយំ អនាបត្តិ, អយំ ឆេជ្ជគាមិនី, អយំ វុដ្ឋានគាមិនី, អយំ ទេសនាគាមិនី, អយំ លោកវជ្ជា, អយំ បណ្ណត្តិវជ្ជា, ឥមស្មិំ វត្ថុស្មិំ ឥទំ បញ្ញបេតព្ព"ន្តិ យំ ឯវំ ឱតិណ្ណេ វត្ថុស្មិំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ នាម, តត្ថ អញ្ញេសំ ថាមោ វា ពលំ វា នត្ថិ; អវិសយោ ឯស អញ្ញេសំ, តថាគតស្សេវ វិសយោ។ ឥតិ វិនយបញ្ញត្តិំ បត្វា ពុទ្ធានំ គជ្ជិតំ មហន្តំ ហោតិ, ញាណំ អនុបវិសតិ…បេ… សុញ្ញតាបដិសំយុត្តាតិ។

តថា ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា នាម…បេ… អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ នាម, បញ្ច ខន្ធា នាម, ទ្វាទស អាយតនានិ នាម, អដ្ឋារស ធាតុយោ នាម, ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ នាម, ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ នាម, នវ ហេតូ នាម, ចត្តារោ អាហារា នាម, សត្ត ផស្សា នាម, សត្ត វេទនា នាម, សត្ត សញ្ញា នាម, សត្ត ចេតនា នាម, សត្ត ចិត្តានិ នាម។ ឯតេសុ ឯត្តកា កាមាវចរា ធម្មា នាម, ឯត្តកា រូបាវចរអរូបាវចរបរិយាបន្នា ធម្មា នាម, ឯត្តកា លោកិយា ធម្មា នាម, ឯត្តកា លោកុត្តរា ធម្មា នាមាតិ ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានំ អនន្តនយំ អភិធម្មបិដកំ វិភជិត្វា កថេតុំ អញ្ញេសំ ថាមោ វា ពលំ វា នត្ថិ, អវិសយោ ឯស អញ្ញេសំ, តថាគតស្សេវ វិសយោ។ ឥតិ ភូមន្តរបរិច្ឆេទំ បត្វា ពុទ្ធានំ គជ្ជិតំ មហន្តំ ហោតិ, ញាណំ អនុបវិសតិ…បេ… សុញ្ញតាបដិសំយុត្តាតិ។

តថា អយំ អវិជ្ជា សង្ខារានំ នវហាការេហិ បច្ចយោ ហោតិ, ឧប្បាទោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ, បវត្តំ ហុត្វា, និមិត្តំ, អាយូហនំ, សំយោគោ, បលិពោធោ, សមុទយោ, ហេតុ, បច្ចយោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ, តថា សង្ខារាទយោ វិញ្ញាណាទីនំ។ យថាហ – "កថំ បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណំ? អវិជ្ជា សង្ខារានំ ឧប្បាទដ្ឋិតិ ច បវត្តដ្ឋិតិ ច, និមិត្តដ្ឋិតិ ច, អាយូហនដ្ឋិតិ ច, សំយោគដ្ឋិតិ ច, បលិពោធដ្ឋិតិ ច, សមុទយដ្ឋិតិ ច, ហេតុដ្ឋិតិ ច, បច្ចយដ្ឋិតិ ច, ឥមេហិ នវហាការេហិ អវិជ្ជា បច្ចយោ, សង្ខារា បច្ចយសមុប្បន្នា, ឧភោបេតេ ធម្មា បច្ចយសមុប្បន្នាតិ បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណំ។ អតីតម្បិ អទ្ធានំ, អនាគតម្បិ អទ្ធានំ អវិជ្ជា សង្ខារានំ ឧប្បាទដ្ឋិតិ ច…បេ… ជាតិ ជរាមរណស្ស ឧប្បាទដ្ឋិតិ ច…បេ… បច្ចយដ្ឋិតិ ច, ឥមេហិ នវហាការេហិ ជាតិ បច្ចយោ, ជរាមរណំ បច្ចយសមុប្បន្នំ, ឧភោបេតេ ធម្មា បច្ចយសមុប្បន្នាតិ បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណ"ន្តិ (បដិ. ម. ១.៤៥)។ ឯវមិមំ តស្ស តស្ស ធម្មស្ស តថា តថា បច្ចយភាវេន បវត្តំ តិវដ្ដំ តិយទ្ធំ តិសន្ធិំ ចតុសង្ខេបំ វីសតាការំ បដិច្ចសមុប្បាទំ វិភជិត្វា កថេតុំ អញ្ញេសំ ថាមោ វា ពលំ វា នត្ថិ, អវិសយោ ឯស អញ្ញេសំ, តថាគតស្សេវ វិសយោ, ឥតិ បច្ចយាការំ បត្វា ពុទ្ធានំ គជ្ជិតំ មហន្តំ ហោតិ, ញាណំ អនុបវិសតិ…បេ… សុញ្ញតាបដិសំយុត្តាតិ។

តថា ចត្តារោ ជនា សស្សតវាទា នាម, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតវាទា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទា នាម។ តេ ឥទំ និស្សាយ ឥទំ គណ្ហន្តីតិ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ ភិន្ទិត្វា និជ្ជដំ និគ្គុម្ពំ កត្វា កថេតុំ អញ្ញេសំ ថាមោ វា ពលំ វា នត្ថិ, អវិសយោ ឯស អញ្ញេសំ, តថាគតស្សេវ វិសយោ។ ឥតិ សមយន្តរំ បត្វា ពុទ្ធានំ គជ្ជិតំ មហន្តំ ហោតិ, ញាណំ អនុបវិសតិ, ពុទ្ធញាណស្ស មហន្តតា បញ្ញាយតិ, ទេសនា គម្ភីរា ហោតិ, តិលក្ខណាហតា, សុញ្ញតាបដិសំយុត្តាតិ។

ឥមស្មិំ បន ឋានេ សមយន្តរំ លព្ភតិ, តស្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស មហន្តភាវទស្សនត្ថំ ទេសនាយ ច សុញ្ញតាបកាសនវិភាវនត្ថំ សមយន្តរំ អនុបវិសន្តោ ធម្មរាជា – "សន្តិ, ភិក្ខវេ, ឯកេ សមណព្រាហ្មណា"តិ ឯវំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ អារភិ។

២៨. តត្ថ **សន្តី**តិ អត្ថិ សំវិជ្ជន្តិ ឧបលព្ភន្តិ។ **ភិក្ខវេ**តិ អាលបនវចនំ។ **ឯកេ**តិ ឯកច្ចេ។ **សមណព្រាហ្មណា**តិ បព្ពជ្ជូបគតភាវេន សមណា, ជាតិយា ព្រាហ្មណា។ លោកេន វា សមណាតិ ច ព្រាហ្មណាតិ ច ឯវំ សម្មតា។ បុព្ពន្តំ កប្បេត្វា វិកប្បេត្វា គណ្ហន្តីតិ **បុព្ពន្តកប្បិកា។** បុព្ពន្តកប្បោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ បុព្ពន្តកប្បិកា។ តត្ថ អន្តោតិ អយំ សទ្ទោ អន្តអព្ភន្តរមរិយាទលាមកបរភាគកោដ្ឋាសេសុ ទិស្សតិ។ "អន្តបូរោ ឧទរបូរោ"តិអាទីសុ ហិ អន្តេ អន្តសទ្ទោ។ "ចរន្តិ លោកេ បរិវារឆន្នា អន្តោ អសុទ្ធា ពហិ សោភមានា"តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១២២) អព្ភន្តរេ។ "កាយពន្ធនស្ស អន្តោ ជីរតិ (ចូឡវ. ២៧៨)។ "សា ហរិតន្តំ វា បន្ថន្តំ វា សេលន្តំ វា ឧទកន្តំ វា"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០៤) មរិយាទាយំ។ "អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកានំ យទិទំ បិណ្ឌោល្យ"ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៨០) លាមកេ។ "ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា"តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.៥១) បរភាគេ។ សព្ពបច្ចយសង្ខយោ ហិ ទុក្ខស្ស បរភាគោ កោដីតិ

វុច្ចតិ។ “សក្កាយោ ខោ, អាវុសោ, ឯកោ អន្តោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៦.៦១) កោដ្ឋាសេ។ ស្វាយំ ឥធាបិ កោដ្ឋាសេ វត្តតិ។

កប្បសទ្ទោបិ – “តិដ្ឋតុ, ភន្តេ ភគវា កប្បំ” (ទី. និ. ២.១៦៧), “អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុំ” (អ. និ. ៨.៨០), “កប្បកតេន អកប្បកតំ សំសិព្ពិតំ ហោតី”តិ, (បាចិ. ៣៧១) ឯវំ អាយុកប្បលេសកប្បវិនយកប្បាទីសុ សម្ពហុលេសុ អត្ថេសុ វត្តតិ។ ឥធ តណ្ហាទិដ្ឋីសុ វត្តតីតិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “កប្បាតិ ទ្វេ កប្បា, តណ្ហាកប្បោ ច ទិដ្ឋិកប្បោ ចា”តិ (មហានិ. ២៨)។ តស្មា តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អតីតំ ខន្ធកោដ្ឋាសំ កប្បេត្វា បកប្បេត្វា ឋិតាតិ បុព្ពន្តកប្បិកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តេសំ ឯវំ បុព្ពន្តំ កប្បេត្វា ឋិតានំ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនវសេន បុព្ពន្តមេវ អនុគតា ទិដ្ឋីតិ បុព្ពន្តានុទិដ្ឋិនោ។ តេ ឯវំទិដ្ឋិនោ តំ បុព្ពន្តំ អារព្ភ អាគម្ម បដិច្ច អញ្ញម្បិ ជនំ ទិដ្ឋិគតិកំ ករោន្តា អនេកវិហិតានិ អធិមុត្តិបទានិ អភិវទន្តិ អដ្ឋារសហិ វត្ថូហិ។

តត្ថ **អនេកវិហិតានី**តិ អនេកវិធានិ។ **អធិមុត្តិបទានី**តិ អធិវចនបទានិ។ អថ វា ភូតំ អត្ថំ អភិភវិត្វា យថាសភាវតោ អគ្គហេត្វា បវត្តនតោ អធិមុត្តិយោតិ ទិដ្ឋិយោ វុច្ចន្តិ។ អធិមុត្តីនំ បទានិ អធិមុត្តិបទានិ, ទិដ្ឋិទីបកានិ វចនានីតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋារសហិ វត្ថូហី**តិ អដ្ឋារសហិ ការណេហិ។

៣០. ឥទានិ យេហិ អដ្ឋារសហិ វត្ថូហិ អភិវទន្តិ, តេសំ កថេតុកម្យតាយ បុច្ឆាយ “តេ ច ខោ ភោន្តោ”តិអាទិនា នយេន បុច្ឆិត្វា តានិ វត្ថូនិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “សន្តិ, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ វទន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ, ទិដ្ឋិគតស្សេតំ អធិវចនំ។ សស្សតោ វាទោ ឯតេសន្តិ **សស្សតវាទា**, សស្សតទិដ្ឋិនោតិ អត្ថោ។ ឯតេនេវ នយេន ឥតោ បរេសម្បិ ឯវរូបានំ បទានំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សស្សតំ អត្តានញ្ច លោកញ្ចា**តិ រូបាទីសុ អញ្ញតរំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហេត្វា តំ សស្សតំ អមរំ និច្ចំ ធុវំ បញ្ញបេន្តិ។ យថាហ – “រូបំ អត្តា ចេវ លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ តថា វេទនំ, សញ្ញំ, សង្ខារេ, វិញ្ញាណំ អត្តា ចេវ លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តី”តិ។

៣១. **អាតប្បមន្វាយា**តិអាទីសុ វីរិយំ កិលេសានំ អាតាបនភាវេន អាតប្បន្តិ វុត្តំ។ តទេវ បទហនវសេន **បធានំ។** បុនប្បុនំ យុត្តវសេន **អនុយោគោ**តិ។ ឯវំ តិប្បភេទំ វីរិយំ អន្វាយ អាគម្ម បដិច្ចាតិ អត្ថោ។ **អប្បមាទោ** វុច្ចតិ សតិយា អវិប្បវាសោ។ **សម្មា មនសិការោ**តិ ឧបាយមនសិការោ, បថមនសិការោ, អត្ថតោ ញាណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្មិញ្ហិ មនសិការេ ឋិតស្ស បុព្ពេនិវាសានុស្សតិ ញាណំ ឥជ្ឈតិ, អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ មនសិការោតិ អធិប្បេតោ។ តស្មា វីរិយញ្ច សតិញ្ច ញាណញ្ច អាគម្មាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។ **តថារូប**ន្តិ តថាជាតិកំ។ **ចេតោសមាធិ**ន្តិ ចិត្តសមាធឹ។ **ផុសតី**តិ វិន្ទតិ បដិលភតិ។ **យថា សមាហិតេ ចិត្តេ**តិ យេន សមាធិនា សម្មា អាហិតេ សុដ្ឋុ ឋបិតេ ចិត្តម្ហិ **អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាស**ន្តិអាទីនំ អត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។

សោ ឯវមាហាតិ សោ ឯវំ ឈានានុភាវសម្បន្នោ ហុត្វា ទិដ្ឋិគតិកោ ឯវំ វទតិ។ **វញ្ឈោ**តិ វញ្ឈបសុវញ្ឈតាលាទយោ វិយ អផលោ កស្សចិ អជនកោតិ។ ឯតេន “អត្តា”តិ ច “លោកោ”តិ ច គហិតានំ ឈានាទីនំ រូបាទិជនកភាវំ បដិក្ខិបតិ។ បព្ពតកូដំ វិយ ឋិតោតិ **កូដដ្ឋោ។ ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតោ**តិ ឯសិកដ្ឋាយី វិយ ហុត្វា ឋិតោតិ ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតោ។ យថា សុនិខាតោ ឯសិកត្ថម្ភោ និច្ចលោ តិដ្ឋតិ, ឯវំ ឋិតោតិ អត្ថោ។ ឧភយេនបិ លោកស្ស វិនាសាភាវំ ទីបេតិ។ កេចិ បន ឦសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតោតិ បាឡឹ វត្វា មុញ្ជេ ឦសិកា វិយ ឋិតោតិ វទន្តិ ។ តត្រាយមធិប្បាយោ – យទិទំ ជាយតីតិ វុច្ចតិ, តំ មុញ្ជតោ ឦសិកា វិយ វិជ្ជមានមេវ និក្ខមតិ។ យស្មា ច ឦសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតោ, តស្មា តេវ សត្តា សន្ធាវន្តិ, ឥតោ អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។

សំសរន្តីតិ អបរាបរំ សញ្ចរន្តិ។ **ចវន្តី**តិ ឯវំ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។ តថា **ឧបបជ្ជន្តី**តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន បុព្ពេ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ វត្វា ឥទានិ តេ ច សត្តា សន្ធាវន្តីតិអាទិនា វចនេន អយំ ទិដ្ឋិគតិកោ អត្តនាយេវ អត្តនោ វាទំ ភិន្ទតិ, ទិដ្ឋិគតិកស្ស ទស្សនំ នាម ន និពទ្ធំ, ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុ វិយ ចញ្ចលំ, ឧម្មត្តកបច្ឆិយំ បូវខណ្ឌគូថគោមយាទីនិ វិយ ចេត្ថ សុន្ទរម្បិ អសុន្ទរម្បិ ហោតិ យេវាតិ វុត្តំ។ **អត្ថិត្វេវ សស្សតិសម**ន្តិ ឯត្ថ **សស្សតី**តិ និច្ចំ វិជ្ជមានតាយ មហាបថវឹ មញ្ញតិ, តថា សិនេរុបព្ពតចន្ទិមសូរិយេ។ តតោ តេហិ សមំ អត្តានំ មញ្ញមានា អត្ថិ ត្វេវ សស្សតិសមន្តិ វទន្តិ។

ឥទានិ **សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា**តិអាទិកាយ បដិញ្ញាយ សាធនត្ថំ ហេតុំ ទស្សេន្តោ “តំ កិស្ស ហេតុ? អហញ្ហិ អាតប្បមន្វាយា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥមិនាមហំ ឯតំ ជានាមី**តិ ឥមិនា វិសេសាធិគមេន អហំ ឯតំ បច្ចក្ខតោ ជានាមិ, ន កេវលំ សទ្ធាមត្តកេនេវ វទាមីតិ ទស្សេតិ, មការោ បនេត្ថ បទសន្ធិករណត្ថំ វុត្តោ។ **ឥទំ,**

ភិក្ខវេ, បឋមំ ឋានន្តិ ចតូហិ វត្ថូហីតិ វត្ថុសទ្ទេន វុត្តេសុ ចតូសុ ឋានេសុ ឥទំ បឋមំ ឋានំ, ឥទំ ជាតិសតសហស្ស មត្តានុស្សរណំ បឋមំ ការណន្តិ អត្ថោ។

៣២-៣៣. ឧបរិ វារទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ កេវលញ្ហិ អយំ វារោ អនេកជាតិសតសហស្សានុស្សរណវសេន វុត្តោ។ ឥតរេ ទសចត្តាលីសសំវដ្ដវិវដ្ដកប្បានុស្សរណវសេន។ មន្ទបញ្ញោ ហិ តិត្ថិយោ អនេកជាតិសតសហស្សមត្តំ អនុស្សរតិ, មជ្ឈិមបញ្ញោ ទសសំវដ្ដវិវដ្ដកប្បានិ, តិក្ខបញ្ញោ ចត្តាលីសំ, ន តតោ ឧទ្ធំ។

៣៤. ចតុត្ថវារេ តក្កយតីតិ **តក្កី,** តក្កោ វា អស្ស អត្ថីតិ **តក្កី។** តក្កេត្វា វិតក្កេត្វា ទិដ្ឋិគាហិនោ ឯតំ អធិវចនំ។ វីមំសាយ សមន្នាគតោតិ **វីមំសី។** វីមំសា នាម តុលនា រុច្ចនា ខមនា។ យថា ហិ បុរិសោ យដ្ឋិយា ឧទកំ វីមំសិត្វា ឱតរតិ, ឯវមេវ យោ តុលយិត្វា រុច្ចិត្វា ខមាបេត្វា ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ, សោ “វីមំសី”តិ វេទិតព្ពោ។ **តក្កបរិយាហត**ន្តិ តក្កេន បរិយាហតំ, តេន តេន បរិយាយេន តក្កេត្វាតិ អត្ថោ។ **វីមំសានុចរិត**ន្តិ តាយ វុត្តប្បការាយ វីមំសាយ អនុចរិតំ។ **សយំបដិភាន**ន្តិ អត្តនោ បដិភានមត្តសញ្ជាតំ។ **ឯវមាហា**តិ សស្សតទិដ្ឋឹ គហេត្វា ឯវំ វទតិ។

តត្ថ ចតុព្ពិធោ តក្កី – អនុស្សុតិកោ, ជាតិស្សរោ, លាភី, សុទ្ធតក្កិកោតិ។ តត្ថ យោ “វេស្សន្តរោ នាម រាជា អហោសី”តិអាទីនិ សុត្វា “តេន ហិ យទិ វេស្សន្តរោវ ភគវា, សស្សតោ អត្តា”តិ តក្កយន្តោ ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ, អយំ អនុស្សុតិកោ នាម។ ទ្វេ តិស្សោ ជាតិយោ សរិត្វា – “អហមេវ បុព្ពេ អសុកស្មឹ នាម អហោសឹ, តស្មា សស្សតោ អត្តា”តិ តក្កយន្តោ ជាតិស្សរតក្កិកោ នាម។ យោ បន លាភិតាយ “យថា មេ ឥទានិ អត្តា សុខី ហោតិ, អតីតេបិ ឯវំ អហោសិ, អនាគតេបិ ភវិស្សតី”តិ តក្កយិត្វា ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ, អយំ លាភីតក្កិកោ នាម។ “ឯវំ សតិ ឥទំ ហោតី”តិ តក្កមត្តេនេវ គណ្ហន្តោ បន សុទ្ធតក្កិកោ នាម។

៣៥. **ឯតេសំ វា អញ្ញតរេនា**តិ ឯតេសំយេវ ចតុន្នំ វត្ថូនំ អញ្ញតរេន ឯកេន វា ទ្វីហិ វា តីហិ វា។ **នត្ថិ ឥតោ ពហិទ្ធា**តិ ឥមេហិ បន វត្ថូហិ ពហិ អញ្ញំ ឯកំ ការណម្បិ សស្សតបញ្ញត្តិយា នត្ថីតិ អប្បដិវត្តិយំ សីហនាទំ នទតិ។

៣៦. **តយិទំ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ បជានាតី**តិ ភិក្ខវេ, តំ ឥទំ ចតុព្ពិធម្បិ ទិដ្ឋិគតំ តថាគតោ នានប្បការតោ ជានាតិ។ តតោ តំ បជាននាការំ ទស្សេន្តោ ឥមេ ទិដ្ឋិដ្ឋានាតិអាទិមាហ។ តត្ថ ទិដ្ឋិយោវ ទិដ្ឋិដ្ឋានា នាម។ អបិ ច ទិដ្ឋីនំ ការណម្បិ ទិដ្ឋិដ្ឋានមេវ។ យថាហ “កតមានិ អដ្ឋ ទិដ្ឋិដ្ឋានានិ? ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាបិ, ផស្សោបិ , សញ្ញាបិ, វិតក្កោបិ, អយោនិសោមនសិការោបិ, បាបមិត្តោបិ, បរតោឃោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិ។ “ខន្ធា ហេតុ, ខន្ធា បច្ចយោ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ ឧបាទាយ សមុដ្ឋានដ្ឋេន, ឯវំ ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ អវិជ្ជា ហេតុ…បេ… បាបមិត្តោ ហេតុ។ បរតោឃោសោ ហេតុ, បរតោឃោសោ បច្ចយោ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ ឧបាទាយ សមុដ្ឋានដ្ឋេន, ឯវំ បរតោឃោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១២៤)។ **ឯវំគហិតា**តិ ទិដ្ឋិសង្ខាតា តាវ ទិដ្ឋិដ្ឋានា – “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឯវំគហិតា អាទិន្នា, បវត្តិតាតិ អត្ថោ។ **ឯវំបរាមដ្ឋា**តិ និរាសង្កចិត្តតាយ បុនប្បុនំ អាមដ្ឋា បរាមដ្ឋា, ‘ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញ’ន្តិ បរិនិដ្ឋាបិតា ។ ការណសង្ខាតា បន ទិដ្ឋិដ្ឋានា យថា គយ្ហមានា ទិដ្ឋិយោ សមុដ្ឋាបេន្តិ, ឯវំ អារម្មណវសេន ច បវត្តនវសេន ច អាសេវនវសេន ច គហិតា។ អនាទីនវទស្សិតាយ បុនប្បុនំ គហណវសេន បរាមដ្ឋា។ **ឯវំគតិកា**តិ ឯវំ និរយតិរច្ឆានបេត្តិវិសយគតិកានំ អញ្ញតរគតិកា។ **ឯវំ អភិសម្បរាយា**តិ ឥទំ បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ, ឯវំវិធបរលោកាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តញ្ច តថាគតោ បជានាតីតិ ន កេវលញ្ច តថាគតោ សការណំ សគតិកំ ទិដ្ឋិគតមេវ បជានាតិ, អថ ខោ តញ្ច សព្ពំ បជានាតិ, តតោ ច ឧត្តរិតរំ សីលញ្ចេវ សមាធិញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច បជានាតិ។ **តញ្ច បជាននំ ន បរាមសតី**តិ តញ្ច ឯវំវិធំ អនុត្តរំ វិសេសំ បជានន្តោបិ អហំ បជានាមីតិ តណ្ហាទិដ្ឋិមានបរាមាសវសេន តញ្ច ន បរាមសតិ។ **អបរាមសតោ ចស្ស បច្ចត្តញ្ញេវ និព្ពុតិ វិទិតា**តិ ឯវំ អបរាមសតោ ចស្ស អបរាមាសបច្ចយា សយមេវ អត្តនាយេវ តេសំ បរាមាសកិលេសានំ និព្ពុតិ វិទិតា។ បាកដំ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស និព្ពានន្តិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ យថាបដិបន្នេន តថាគតេន សា និព្ពុតិ អធិគតា, តំ បដិបត្តឹ ទស្សេតុំ យាសុ វេទនាសុ រត្តា តិត្ថិយា “ឥធ សុខិនោ ភវិស្សាម, ឯត្ថ សុខិនោ ភវិស្សាមា”តិ ទិដ្ឋិគហនំ បវិសន្តិ, តាសំយេវ វេទនានំ វសេន កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខន្តោ វេទនានំ សមុទយញ្ចាតិអាទិមាហ។ តត្ថ **យថាភូតំ វិទិត្វា**តិ “អវិជ្ជាសមុទយា វេទនាសមុទយោតិ បច្ចយសមុទយដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតិ, តណ្ហាសមុទយា វេទនាសមុទយោតិ បច្ចយសមុទយដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតិ, កម្មសមុទយា វេទនាសមុទយោតិ បច្ចយសមុទយដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតិ, ផស្សសមុទយា វេទនាសមុទយោតិ បច្ចយសមុទយដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតិ (បដិ. ម. ១.៥០)។ និព្ពត្តិលក្ខណំ បស្សន្តោបិ វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧទយំ បស្សតី”តិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ លក្ខណានំ

វសេន វេទនានំ សមុទយំ យថាភូតំ វិទិត្វា; “អវិជ្ជានិរោធា វេទនានិរោធោតិ បច្ចយនិរោធដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតិ, តណ្ហានិរោធា វេទនានិរោធោតិ បច្ចយនិរោធដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតិ , កម្មនិរោធា វេទនានិរោធោតិ បច្ចយនិរោធដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតិ, ផស្សនិរោធា វេទនានិរោធោតិ បច្ចយនិរោធដ្ឋេន វេទនាក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតិ។ វិបរិណាមលក្ខណំ បស្សន្តោបិ វេទនាក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតី”តិ (បដិ. ម. ១.៥០) ឥមេសំ បញ្ចន្នំ លក្ខណានំ វសេន វេទនានំ អត្ថង្គមំ យថាភូតំ វិទិត្វា, “យំ វេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ វេទនាយ អស្សាទោ”តិ (សំ. និ. ៣.២៦) ឯវំ អស្សាទញ្ច យថាភូតំ វិទិត្វា, “យំ វេទនា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, អយំ វេទនាយ អាទីនវោ”តិ ឯវំ អាទីនវញ្ច យថាភូតំ វិទិត្វា, “យោ វេទនាយ ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហានំ, ឥទំ វេទនាយ និស្សរណ”ន្តិ ឯវំ និស្សរណញ្ច យថាភូតំ វិទិត្វា វិគតឆន្ទរាគតាយ អនុបាទានោ អនុបាទាវិមុត្តោ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ; យស្មិំ ឧបាទានេ សតិ កិញ្ចិ ឧបាទិយេយ្យ, ឧបាទិន្នត្តា ច ខន្ធោ ភវេយ្យ, តស្ស អភាវា កិញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទិយិត្វាវ វិមុត្តោ ភិក្ខវេ តថាគតោតិ។

៣៧. ឥមេ ខោ តេ, ភិក្ខវេតិ យេ តេ អហំ – “កតមេ, ច តេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា គម្ភីរា”តិ អបុច្ឆិំ, “ឥមេ ខោ តេ, ភិក្ខវេ, តញ្ច តថាគតោ បជានាតិ តតោ ច ឧត្តរិតរំ បជានាតី”តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណធម្មា គម្ភីរា ទុទ្ទសា…បេ… បណ្ឌិតវេទនីយាតិ វេទិតព្ពា។ យេហិ តថាគតស្ស នេវ បុថុជ្ជនោ, ន សោតាបន្នាទីសុ អញ្ញតរោ វណ្ណំ យថាភូតំ វត្តុំ សក្កោតិ, អថ ខោ តថាគតោវ យថាភូតំ វណ្ណំ សម្មា វទមានោ វទេយ្យាតិ ឯវំ បុច្ឆមានេនាបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ បុដ្ឋំ, និយ្យាតេន្តេនាបិ តទេវ និយ្យាតិតំ, អន្តរា បន ទិដ្ឋិយោ វិភត្តាតិ។

បឋមភាណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកច្ចសស្សតវាទវណ្ណនា

៣៨. ឯកច្ចសស្សតិកាតិ ឯកច្ចសស្សតវាទា។ តេ ទុវិធា ហោន្តិ – សត្តេកច្ចសស្សតិកា, សង្ខារេកច្ចសស្សតិកាតិ។ ទុវិធាបិ ឥធ គហិតាយេវ។

៣៩. យន្តិ និបាតមត្តំ។ **កទាចី**តិ កិស្មិញ្ចិ កាលេ។ **ករហចី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ទីឃស្ស អទ្ធុនោ**តិ ទីឃស្ស កាលស្ស។ **អច្ចយេនា**តិ អតិក្កមេន ។ **សំវដ្ដតី**តិ វិនស្សតិ។ **យេភុយ្យេនា**តិ យេ ឧបរិព្រហ្មលោកេសុ វា អរូបេសុ វា និព្ពត្តន្តិ, តទវសេសេ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឈានមនេន និព្ពត្តត្តា **មនោមយា។** បីតិ តេសំ ភក្ខោ អាហារោតិ **បីតិភក្ខា។** អត្តនោវ តេសំ បភាតិ **សយំបភា។** អន្តលិក្ខេ ចរន្តីតិ **អន្តលិក្ខចរា។** សុភេសុ ឧយ្យានវិមានកប្បរុក្ខាទីសុ តិដ្ឋន្តីតិ, **សុភដ្ឋាយិនោ** សុភា វា មនោរម្មវត្ថាភរណា ហុត្វា តិដ្ឋន្តីតិ **សុភដ្ឋាយិនោ។ ចិរំ ទីឃមទ្ធាន**ន្តិ ឧក្កំសេន អដ្ឋ កប្បេ។

៤០. វិវដ្ដតីតិ សណ្ឋាតិ។ **សុញ្ញំ ព្រហ្មវិមាន**ន្តិ បកតិយា និព្ពត្តសត្តានំ នត្ថិតាយ សុញ្ញំ, ព្រហ្មកាយិកភូមិ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ។ តស្ស កត្តា វា ការេតា វា នត្ថិ, វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេន បន កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានា រតនភូមិ និព្ពត្តតិ។ បកតិនិព្ពត្តិដ្ឋានេសុយេវ ចេត្ថ ឧយ្យានកប្បរុក្ខាទយោ និព្ពត្តន្តិ។ អថ សត្តានំ បកតិយា វសិតដ្ឋានេ និកន្តិ ឧប្បជ្ជតិ, តេ បឋមជ្ឈានំ ភាវេត្វា តតោ ឱតរន្តិ, តស្មា អថ ខោ អញ្ញតរោ សត្តោតិអាទិមាហ។ **អាយុក្ខយា វា បុញ្ញក្ខយា វា**តិ យេ ឧឡារំ បុញ្ញកម្មំ កត្វា យត្ថ កត្ថចិ អប្បាយុកេ ទេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ, តេ អត្តនោ បុញ្ញពលេន ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្ស បន ទេវលោកស្ស អាយុប្បមាណេនេវ ចវន្តីតិ អាយុក្ខយា ចវន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ យេ បន បរិត្តំ បុញ្ញកម្មំ កត្វា ទីឃាយុកទេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ, តេ យាវតាយុកំ ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ, អន្តរាវ ចវន្តីតិ បុញ្ញក្ខយា ចវន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ **ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋតី**តិ កប្បំ វា ឧបឌ្ឍកប្បំ វា។

៤១. អនភិរតីតិ អបរស្សាបិ សត្តស្ស អាគមនបត្ថនា។ យា បន បដិឃសម្បយុត្តា ឧក្កណ្ឋិតា, សា ព្រហ្មលោកេ នត្ថិ។ **បរិតស្សនា**តិ ឧព្ពិជ្ជនា ផន្ទនា, សា បនេសា តាសតស្សនា, តណ្ហាតស្សនា, ទិដ្ឋិតស្សនា, ញាណតស្សនាតិ ចតុព្ពិធា ហោតិ។ តត្ថ “ជាតិំ បដិច្ច ភយំ ភយានកំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសោ ចេតសោ ឧត្រាសោ។ ជរំ… ព្យាធិំ… មរណំ បដិច្ច…បេ… ឧត្រាសោ”តិ (វិភ. ៩២១) អយំ **តាសតស្សនា** នាម។ “អហោ វត អញ្ញេបិ សត្តា ឥត្ថត្តំ អាគច្ឆេយ្យុ”ន្តិ (ទី. និ. ៣.៣៨) អយំ **តណ្ហាតស្សនា** នាម។ “បរិតស្សិតវិប្ផន្ទិតមេវា”តិ អយំ **ទិដ្ឋិតស្សនា** នាម។ “តេបិ តថាគតស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា យេភុយ្យេន ភយំ សំវេគំ សន្តាសំ អាបជ្ជន្តី”តិ (អ. និ. ៤.៣៣) អយំ **ញាណតស្សនា** នាម។ ឥធ បន តណ្ហាតស្សនាបិ ទិដ្ឋិតស្សនាបិ វដ្ដតិ។ **ព្រហ្មវិមាន**ន្តិ ឥធ បន បឋមាភិនិព្ពត្តស្ស អត្ថិតាយ សុញ្ញន្តិ ន វុត្តំ។ **ឧបបជ្ជន្តី**តិ ឧបបត្តិវសេន ឧបគច្ឆន្តិ។ **សហព្យត**ន្តិ សហភាវំ។

៤២. **អភិភូ**តិ អភិភវិត្វា ឋិតោ ជេដ្ឋកោហមស្មីតិ។ **អនភិភូតោ**តិ អញ្ញេហិ អនភិភូតោ។ **អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសវចនេ និបាតោ។ ទស្សនវសេន **ទសោ,** សព្ពំ បស្សាមីតិ អត្ថោ។ **វសវត្តី**តិ សព្ពំ ជនំ វសេ វត្តេមិ។ **ឥស្សរោ កត្តា និម្មាតា**តិ អហំ លោកេ ឥស្សរោ, អហំ លោកស្ស កត្តា ច និម្មាតា ច, បឋវី – ហិមវន្ត-សិនេរុ-ចក្កវាឡ-មហាសមុទ្ទ-ចន្ទិម-សូរិយា មយា និម្មិតាតិ។ **សេដ្ឋោ សជិតា**តិ អហំ លោកស្ស ឧត្តមោ ច សជិតា ច, "ត្វំ ខត្តិយោ នាម ហោហិ, ត្វំ ព្រាហ្មណោ, វេស្សោ, សុទ្ទោ, គហដ្ឋោ, បព្ពជិតោ នាម។ អន្តមសោ ត្វំ ឱដ្ឋោ ហោហិ, គោណោ ហោហី"តិ "ឯវំ សត្តានំ សំវិសេជេតា អហ"ន្តិ មញ្ញតិ។ **វសី បិតា ភូតភព្យាន**ន្តិ (ទី. និ. ១.១៧) អហមស្មិ ចិណ្ណវសិតាយ វសី, អហំ បិតា ភូតានញ្ច ភព្យានញ្ចាតិ មញ្ញតិ។ តត្ថ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា អន្តោអណ្ឌកោសេ ចេវ អន្តោវត្ថិម្ហិ ច ភព្យា នាម, ពហិ និក្ខន្តកាលតោ បដ្ឋាយ ភូតា នាម។ សំសេទជា បឋមចិត្តក្ខណេ ភព្យា, ទុតិយតោ បដ្ឋាយ ភូតា។ ឱបបាតិកា បឋមឥរិយាបថេ ភព្យា, ទុតិយតោ បដ្ឋាយ ភូតាតិ វេទិតព្ពា។ តេ សព្ពេបិ មយ្ហំ បុត្តាតិ សញ្ញាយ "អហំ បិតា ភូតភព្យាន"ន្តិ មញ្ញតិ។

ឥទានិ ការណតោ សាធេតុកាមោ – "មយា ឥមេ សត្តា និម្មិតា"តិ បដិញ្ញំ កត្វា "តំ កិស្ស ហេតូ"តិអាទិមាហ។ **ឥត្ថត្ត**ន្តិ ឥត្ថភាវំ, ព្រហ្មភាវន្តិ អត្ថោ។ **ឥមិនា មយ**ន្តិ អត្តនោ កម្មវសេន ចុតាបិ ឧបបន្នាបិ ច កេវលំ មញ្ញនាមត្តេនេវ "ឥមិនា មយំ និម្មិតា"តិ មញ្ញមានា វង្កច្ឆិទ្ទេ វង្កអាណី វិយ ឱនមិត្វា តស្សេវ បាទមូលំ គច្ឆន្តីតិ។

៤៣. **វណ្ណវន្តតរោ ចា**តិ វណ្ណវន្តតរោ, អភិរូបោ បាសាទិកោតិ អត្ថោ។ **មហេសក្ខតរោ**តិ ឥស្សរិយបរិវារវសេន មហាយសតរោ។

៤៤. **ឋានំ ខោ បនេត**ន្តិ ការណំ ខោ បនេតំ។ សោ តតោ ចវិត្វា អញ្ញត្រ ន គច្ឆតិ, ឥធេវ អាគច្ឆតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អគារស្មា**តិ គេហា។ **អនគារិយ**ន្តិ បព្ពជ្ជំ។ បព្ពជ្ជា ហិ យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិគោរក្ខាទិកម្មំ តត្ថ នត្ថិ, តស្មា អនគារិយន្តិ វុច្ចតិ។ **បព្ពជតី**តិ ឧបគច្ឆតិ។ **តតោ បរំ នានុស្សរតី**តិ តតោ បុព្ពេនិវាសា បរំ ន សរតិ, សរិតុំ អសក្កោន្តោ តត្ថ ឋត្វា ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ។

និច្ចោតិអាទីសុ តស្ស ឧបបត្តឹ អបស្សន្តោ **និច្ចោ**តិ វទតិ, មរណំ អបស្សន្តោ **ធុវោ**តិ, សទាភាវតោ **សស្សតោ**តិ, ជរាវសេនាបិ វិបរិណាមស្ស អភាវតោ អវិបរិណាមធម្មោតិ។ សេសមេត្ថ បឋមវារេ ឧត្តានមេវាតិ។

៤៥-៤៦. ទុតិយវារេ ខិឌ្ឌាយ បទុស្សន្តិ វិនស្សន្តីតិ **ខិឌ្ឌាបទោសិកា,** បទូសិកាតិបិ បាឡឹ លិខន្តិ, សា អដ្ឋកថាយំ នត្ថិ។ **អតិវេល**ន្តិ អតិកាលំ, អតិចិរន្តិ អត្ថោ។ **ហស្សខិឌ្ឌារតិធម្មសមាបន្នា**តិ ហស្សរតិ ធម្មញ្ចេវ ខិឌ្ឌារតិធម្មញ្ច សមាបន្នា អនុយុត្តា, កេឡិហស្សសុខញ្ចេវ កាយិកវាចសិកកីឡាសុខញ្ច អនុយុត្តា, វុត្តប្ប ការរតិធម្មសមង្គិនោ ហុត្វា វិហរន្តីតិ អត្ថោ។

សតិ សម្មុស្សតីតិ ខាទនីយភោជនីយេសុ សតិ សម្មុស្សតិ។ តេ កិរ បុញ្ញវិសេសាធិគតេន មហន្តេន អត្តនោ សិរិវិភវេន នក្ខត្តំ កីឡន្តា តាយ សម្បត្តិមហន្តតាយ – "អាហារំ បរិភុញ្ជិម្ហ, ន បរិភុញ្ជិម្ហា"តិបិ ន ជានន្តិ។ អថ ឯកាហារាតិក្កមនតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ ខាទន្តាបិ បិវន្តាបិ ចវន្តិយេវ, ន តិដ្ឋន្តិ។ កស្មា? កម្មជតេជស្ស ពលវតាយ, ករជកាយស្ស មន្ទតាយ, មនុស្សានញ្ហិ កម្មជតេជោ មន្ទោ, ករជកាយោ ពលវា។ តេសំ តេជស្ស មន្ទតាយ ករជកាយស្ស ពលវតាយ សត្តាហម្បិ អតិក្កមិត្វា ឧណ្ហោទកអច្ឆយាគុអាទីហិ សក្កា វត្ថុំ ឧបត្ថម្ភេតុំ។ ទេវានំ បន តេជោ ពលវា ហោតិ, ករជំ មន្ទំ។ តេ ឯកំ អាហារវេលំ អតិក្កមិត្វាវ សណ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ យថា នាម គិម្ហានំ មជ្ឈន្ហិកេ តត្តបាសាណេ ឋបិតំ បទុមំ វា ឧប្បលំ វា សាយន្ហសមយេ ឃដសតេនាបិ សិញ្ចិយមានំ បាកតិកំ ន ហោតិ, វិនស្សតិយេវ។ ឯវមេវ បច្ឆា និរន្តរំ ខាទន្តាបិ បិវន្តាបិ ច វន្តិយេវ, ន តិដ្ឋន្តិ។ តេនាហ **"សតិយា សម្មោសា តេ ទេវា តម្ហា កាយា ចវន្តី"**តិ។ កតមេ បន តេ ទេវាតិ? ឥមេ ទេវាតិ អដ្ឋកថាយំ វិចារណា នត្ថិ, "ទេវានំ កម្មជតេជោ ពលវា ហោតិ, ករជំ មន្ទ"ន្តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា បន យេ កេចិ កពឡីការាហារូបជីវិនោ ទេវា ឯវំ ករោន្តិ, តេយេវ ចវន្តីតិ វេទិតព្ពា។ កេចិ បនាហុ – "និម្មានរតិបរនិម្មិតវសវត្តិនោ តេ ទេវា"តិ។ ខិឌ្ឌាបទុស្សនមត្តេនេវ ហេតេ ខិឌ្ឌាបទោសិកាតិ វុត្តា។ សេសមេត្ថ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤៧-៤៨. តតិយវារេ មនេន បទុស្សន្តិ វិនស្សន្តីតិ **មនោបទោសិកា,** ឯតេ ចាតុមហារាជិកា។ តេសុ កិរ ឯកោ ទេវបុត្តោ – នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមីតិ សបរិវារោ រថេន វីថឹ បដិបជ្ជតិ, អថញ្ញោ និក្ខមន្តោ តំ បុរតោ គច្ឆន្តំ ទិស្វា – 'ភោ អយំ កបណោ', អទិដ្ឋបុព្ពំ វិយ ឯតំ ទិស្វា – "បីតិយា ឧទ្ធុមាតោ វិយ ភិជ្ជមានោ វិយ ច គច្ឆតី"តិ កុជ្ឈតិ។ បុរតោ គច្ឆន្តោបិ និវត្តិត្វា តំ កុទ្ធំ ទិស្វា – កុទ្ធា នាម សុវិទិតា ហោន្តីតិ កុទ្ធភាវមស្ស ញត្វា – "ត្វំ

កុទ្ធោ, មយ្ហំ កី ករិស្សសិ, អយំ សម្បត្តិ មយា ទានសីលាទីនំ វសេន លទ្ធា, ន តុយ្ហំ វសេនា"តិ បដិកុជ្ឈតិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កុទ្ធេ ឥតរោ អកុទ្ធោ រក្ខតិ, ឧភោសុ បន កុទ្ធេសុ ឯកស្ស កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ តស្សាបិ កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ ឧភោ កន្ទន្តានំយេវ ឱរោធានំ ចវន្តិ។ អយមេត្ថ ធម្មតា។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤៩-៥២. តក្កីវាទេ អយំ ចក្ខាទីនំ ភេទំ បស្សតិ, ចិត្តំ បន យស្មា បុរិមំ បុរិមំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស បច្ចយំ ទត្វាវ និរុជ្ឈតិ, តស្មា ចក្ខាទីនំ ភេទតោ ពលវតរម្បិ ចិត្តស្ស ភេទំ ន បស្សតិ។ សោ តំ អបស្សន្តោ យថា នាម សកុណោ ឯកំ រុក្ខំ ជហិត្វា អញ្ញស្មិំ និលីយតិ, ឯវមេវ ឥមស្មិំ អត្តភាវេ ភិន្នេ ចិត្តំ អញ្ញត្រ គច្ឆតីតិ គហេត្វា ឯវមាហ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អន្តានន្តវាទវណ្ណនា

៥៣. **អន្តានន្តិកា**តិ អន្តានន្តវាទា, អន្តំ វា អនន្តំ វា អន្តានន្តំ វា នេវន្តានានន្តំ វា អារព្ភ បវត្តវាទាតិ អត្ថោ។

៥៤-៦០. **អន្តសញ្ញី លោកស្មិំ វិហរតី**តិ បដិភាគនិមិត្តំ ចក្កវាឡបរិយន្តំ អវឌ្ឍេត្វា តំ – "លោកោ"តិ គហេត្វា អន្តសញ្ញី លោកស្មិំ វិហរតិ, ចក្កវាឡបរិយន្តំ កត្វា វឌ្ឍិតកសិណោ បន អនន្តសញ្ញី ហោតិ, ឧទ្ធមធោ អវឌ្ឍេត្វា បន តិរិយំ វឌ្ឍេត្វា ឧទ្ធមធោ អន្តសញ្ញី, តិរិយំ អនន្តសញ្ញី។ តក្កីវាទោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមេ ចត្តារោបិ អត្តនា ទិដ្ឋបុព្ពានុសារេនេវ ទិដ្ឋិយា គហិតត្តា បុព្ពន្តកប្បិកេសុ បវិដ្ឋា។

អមរាវិក្ខេបវាទវណ្ណនា

៦១. ន មរតីតិ **អមរា។** កា សា? ឯវន្តិបិ មេ នោតិអាទិនា នយេន បរិយន្តរហិតា ទិដ្ឋិគតិកស្ស ទិដ្ឋិ ចេវ វាចា ច។ វិវិធោ ខេបោតិ **វិក្ខេបោ,** អមរាយ ទិដ្ឋិយា វាចាយ ច វិក្ខេបោតិ **អមរាវិក្ខេបោ,** សោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **អមរាវិក្ខេបិកា,** អបរោ នយោ – អមរា នាម ឯកា មច្ឆជាតិ, សា ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនាទិវសេន ឧទកេ សន្ធាវមានា គហេតុំ ន សក្កាតិ, ឯវមេវ អយម្បិ វាទោ ឥតោចិតោ ច សន្ធាវតិ, គាហំ ន ឧបគច្ឆតីតិ **អមរាវិក្ខេបោ**តិ វុច្ចតិ។ សោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **អមរាវិក្ខេបិកា។**

៦២. **"ឥទំ កុសល"ន្តិ យថាភូតំ នប្បជានាតី**តិ ទស កុសលកម្មបថេ យថាភូតំ នប្បជានាតីតិ អត្ថោ។ អកុសលេបិ ទស អកុសលកម្មបថាវ អធិប្បេតា។ **សោ មមស្ស វិឃាតោ**តិ "មុសា មយា ភណិត"ន្តិ វិប្បដិសារុប្បត្តិយា មម វិឃាតោ អស្ស, ទុក្ខំ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សោ មមស្ស អន្តរាយោ**តិ សោ មម សគ្គស្ស ចេវ មគ្គស្ស ច អន្តរាយោ អស្ស។ **មុសាវាទភយា មុសាវាទបរិជេគុច្ឆា**តិ មុសាវាទេ ឱត្តប្បេន ចេវ ហិរិយា ច។ **វាចាវិក្ខេបំ អាបជ្ជតី**តិ វាចាយ វិក្ខេបំ អាបជ្ជតិ។ កីទិសំ? អមរាវិក្ខេបំ, អបរិយន្តវិក្ខេបន្តិ អត្ថោ។

ឯវន្តិបិ មេ នោតិអាទីសុ ឯវន្តិបិ មេ នោតិ អនិយមិតវិក្ខេបោ ។ **តថាតិបិ មេ នោ**តិ "សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា"តិ វុត្តំ សស្សតវាទំ បដិក្ខិបតិ។ **អញ្ញថាតិបិ មេ នោ**តិ សស្សតតោ អញ្ញថា វុត្តំ ឯកច្ចសស្សតំ បដិក្ខិបតិ។ **នោតិបិ មេ នោ**តិ – "ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា"តិ វុត្តំ ឧច្ឆេទំ បដិក្ខិបតិ។ **នោ នោតិបិ មេ នោ**តិ "នេវ ហោតិ ន ន ហោតី"តិ វុត្តំ តក្កីវាទំ បដិក្ខិបតិ។ សយំ បន "ឥទំ កុសល"ន្តិ វា "អកុសល"ន្តិ វា បុដ្ឋោ ន កិញ្ចិ ព្យាករោតិ។ "ឥទំ កុសល"ន្តិ បុដ្ឋោ "ឯវន្តិបិ មេ នោ"តិ វទតិ។ តតោ "កី អកុសល"ន្តិ វុត្តេ "តថាតិបិ មេ នោ"តិ វទតិ។ "កី ឧភយតោ អញ្ញថា"តិ វុត្តេ "អញ្ញថាតិបិ មេ នោ"តិ វទតិ។ តតោ "តិវិធេនាបិ ន ហោតិ, កី តេ លទ្ធី"តិ វុត្តេ "នោតិបិ មេ នោ"តិ វទតិ។ តតោ "កី នោ នោតិ តេ លទ្ធី"តិ វុត្តេ "នោ នោតិបិ មេ នោ"តិ ឯវំ វិក្ខេបមេវ អាបជ្ជតិ, ឯកស្មិម្បិ បក្ខេ ន តិដ្ឋតិ។

៦៣. **ឆន្ទោ វា រាគោ វា**តិ អជានន្តោបិ សហសា កុសលមេវ "កុសល"ន្តិ វត្វា អកុសលមេវ "អកុសល"ន្តិ វត្វា មយា អសុកស្ស នាម ឯវំ ព្យាកតំ, កី តំ សុព្យាកតន្តិ អញ្ញេ បណ្ឌិតេ បុច្ឆិត្វា តេហិ – "សុព្យាកតំ, ភទ្រមុខ, កុសលមេវ តយា កុសលំ, អកុសលមេវ អកុសលន្តិ ព្យាកត"ន្តិ វុត្តេ នត្ថិ មយា សទិសោ បណ្ឌិតោតិ ឯវំ មេ តត្ថ ឆន្ទោ វា រាគោ វា អស្សាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ឆន្ទោ ទុព្ពលរាគោ, រាគោ ពលវរាគោ។ **ទោសោ វា បដិឃោ វា**តិ កុសលំ បន "អកុសល"ន្តិ, អកុសលំ វា "កុសល"ន្តិ វត្វា អញ្ញេ បណ្ឌិតេ បុច្ឆិត្វា តេហិ – "ទុព្យាកតំ តយា"តិ វុត្តេ ឯត្តកម្បិ នាម ន ជានាមីតិ តត្ថ មេ អស្ស ទោសោ វា បដិឃោ វាតិ អត្ថោ។ ឥធាបិ ទោសោ ទុព្ពលកោធោ, បដិឃោ ពលវកោធោ។

តំ មមស្ស ឧបាទានំ, សោ មមស្ស វិឃាតោតិ តំ ឆន្ទរាគទ្វយំ មម ឧបាទានំ អស្ស, ទោសបដិឃទ្វយំ វិឃាតោ។ ឧភយម្បិ វា ទឡ្ហគ្គហណវសេន ឧបាទានំ , វិហននវសេន វិឃាតោ។ រាគោ ហិ អមុញ្ចិតុកាមតាយ អារម្មណំ គណ្ហាតិ ជលូកា វិយ។ ទោសោ វិនាសេតុកាមតាយ អាសីវិសោ វិយ។ ឧភោបិ ចេតេ សន្តាបកដ្ឋេន វិហនន្តិ យេវាតិ “ឧបាទាន”ន្តិ ច “វិឃាតោ”តិ ច វុត្តា។ សេសំ បឋមវារសទិសមេវ។

៦៤. បណ្ឌិតាតិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតា។ **និបុណា**តិ សណ្ហសុខុមពុទ្ធិនោ សុខុមអត្ថន្តរំ បដិវិជ្ឈនសមត្ថា។ **កតបរប្បវាទា**តិ វិញ្ញាតបរប្បវាទា ចេវ បរេហិ សទ្ធឹ កតវាទបរិចយា ច។ **វាលវេធិរូបា**តិ វាលវេធិធនុគ្គហសទិសា។ **តេ ភិន្ទន្តា មញ្ញេ**តិ វាលវេធិ វិយ វាលំ សុខុមានិបិ បរេសំ ទិដ្ឋិគតានិ អត្តនោ បញ្ញាគតេន ភិន្ទន្តា វិយ ចរន្តីតិ អត្ថោ។ **តេ មំ តត្ថា**តិ តេ សមណព្រាហ្មណា មំ តេសុ កុសលាកុសលេសុ។ **សមនុយុញ្ជេយ្យុ**ន្តិ “កឹ កុសលំ, កឹ អកុសល”ន្តិ អត្តនោ លទ្ធឹ វទា”តិ លទ្ធឹ បុច្ឆេយ្យុំ។ **សមនុគាហេយ្យុ**ន្តិ “ឥទំ នាមា”តិ វុត្តេ “កេន ការណេន ឯតមត្ថំ គាហេយ្យា”ន្តិ ការណំ បុច្ឆេយ្យុំ។ **សមនុភាសេយ្យុ**ន្តិ “ឥមិនា នាម ការណេនា”តិ វុត្តេ ការណេ ទោសំ ទស្សេត្វា “ន ត្វំ ឥទំ ជានាសិ, ឥទំ បន គណ្ហ, ឥទំ វិស្សជ្ជេហី”តិ ឯវំ សមនុយុញ្ជេយ្យុំ។ **ន សម្បាយេយ្យ**ន្តិ ន សម្បាទេយ្យំ, សម្បាទេត្វា កថេតុំ ន សក្កុណេយ្យន្តិ អត្ថោ។ **សោ មមស្ស វិឃាតោ**តិ យំ តំ បុនប្បុនំ វត្វាបិ អសម្បាយនំ នាម, សោ មម វិឃាតោ អស្ស, ឱដ្ឋតាលុជិវ្ហាគលសោសនទុក្ខមេវ អស្សាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថាបិ បឋមវារសទិសមេវ។

៦៥-៦៦. មន្ទោតិ មន្ទបញ្ញោ អបញ្ញស្សេវេតំ នាមំ។ **មោមូហោ**តិ អតិសម្មូឡ្ហោ។ **ហោតិ តថាគតោ**តិអាទីសុ សត្តោ “តថាគតោ”តិ អធិប្បេតោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឥមេបិ ចត្តារោ បុព្ពេ បវត្តធម្មានុសារេនេវ ទិដ្ឋិយា គហិតត្តា បុព្ពន្តកប្បិកេសុ បវិដ្ឋា។

អធិច្ចសមុប្បន្នវាទវណ្ណនា

៦៧. “អធិច្ចសមុប្បន្នោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ទស្សនំ អធិច្ចសមុប្បន្នំ។ តំ ឯតេសំ អត្ថីតិ **អធិច្ចសមុប្បន្និកា។ អធិច្ចសមុប្បន្ន**ន្តិ អការណសមុប្បន្នំ។

៦៨-៧៣. អសញ្ញសត្តាតិ ទេសនាសីសមេតំ, អចិត្តុប្បាទា រូបមត្តកអត្តភាវាតិ អត្ថោ។ តេសំ ឯវំ ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពា – ឯកច្ចោ ហិ តិត្ថាយតនេ បព្ពជិត្វា វាយោកសិណេ បរិកម្មំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា ឈានា វុដ្ឋាយ – “ចិត្តេ ទោសំ បស្សតិ, ចិត្តេ សតិ ហត្ថច្ឆេទាទិទុក្ខញ្ចេវ សព្ពភយានិ ច ហោន្តិ, អលំ ឥមិនា ចិត្តេន, អចិត្តកភាវោវ សន្តោ”តិ, ឯវំ ចិត្តេ ទោសំ បស្សិត្វា អបរិហីនជ្ឈានោ កាលំ កត្វា អសញ្ញសត្តេសុ និព្ពត្តតិ, ចិត្តមស្ស ចុតិចិត្តនិរោធេន ឥធេវ និវត្តតិ, រូបក្ខន្ធមត្តមេវ តត្ថ បាតុភវតិ។ តេ តត្ថ យថា នាម ជិយាវេគក្ខិត្តោ សរោ យត្តកោ ជិយាវេគោ, តត្តកមេវ អាកាសេ គច្ឆតិ។ ឯវមេវ ឈានវេគក្ខិត្តា ឧបបជ្ជិត្វា យត្តកោ ឈានវេគោ, តត្តកមេវ កាលំ តិដ្ឋន្តិ, ឈានវេគេ បន បរិហីនេ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ អន្តរធាយតិ, ឥធ បន បដិសន្ធិសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ។ យស្មា បន តាយ ឥធ ឧប្បន្នសញ្ញាយ តេសំ តត្ថ ចុតិ បញ្ញាយតិ, តស្មា “សញ្ញុប្បាទា ច បន តេ ទេវា តម្ហា កាយា ចវន្តី”តិ វុត្តំ។ **សន្តតាយា**តិ សន្តភាវាយ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ តក្កីវាទោបិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ។

អបរន្តកប្បិកវណ្ណនា

៧៤. ឯវំ អដ្ឋារស បុព្ពន្តកប្បិកេ ទស្សេត្វា ឥទានិ ចតុចត្តារីសំ អបរន្តកប្បិកេ ទស្សេតុំ – “សន្តិ, ភិក្ខវេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ អនាគតកោដ្ឋាសសង្ខាតំ អបរន្តំ កប្បេត្វា គណ្ហន្តីតិ **អបរន្តកប្បិកា**, អបរន្តកប្បោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ **អបរន្តកប្បិកា។** ឯវំ សេសម្បិ បុព្ពេ វុត្តប្បការនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

សញ្ញីវាទវណ្ណនា

៧៥. ឧទ្ធមាឃាតនិកាតិ អាឃាតនំ វុច្ចតិ មរណំ, ឧទ្ធមាឃាតនា អត្តានំ វទន្តីតិ **ឧទ្ធមាឃាតនិកា។** សញ្ញីតិ បវត្តោ វាទោ, សញ្ញីវាទោ, សោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **សញ្ញីវាទា។**

៧៦-៧៧. រូបី អត្តាតិអាទីសុ កសិណរូបំ “អត្តា”តិ តត្ថ បវត្តសញ្ញញ្ចស្ស “សញ្ញា”តិ គហេត្វា វា អាជីវកាទយោ វិយ តក្កមត្តេនេវ វា “រូបី អត្តា ហោតិ, អរោគោ បរំ មរណា សញ្ញី”តិ នំ បញ្ញបេន្តិ។ តត្ថ **អរោគោ**តិ និច្ចោ។ អរូបសមាបត្តិនិមិត្តំ បន “អត្តា”តិ សមាបត្តិសញ្ញញ្ចស្ស “សញ្ញា”តិ គហេត្វា វា

និគណ្ឋាទយោ វិយ តក្កមត្តេនេវ វា “អរូបី អត្តា ហោតិ, អរោគោ បរំ មរណា សញ្ញី”តិ នំ បញ្ញបេន្តិ។ តតិយា បន មិស្សកគាហវសេន បវត្តា ទិដ្ឋិ។ ចតុត្ថា តក្កគាហេនេវ។ ទុតិយចតុក្កំ អន្តានន្តិកវាទេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។ តតិយចតុក្កេ សមាបន្នកវសេន ឯកត្តសញ្ញី , អសមាបន្នកវសេន នានត្តសញ្ញី, បរិត្តកសិណវសេន បរិត្តសញ្ញី, វិបុលកសិណវសេន អប្បមាណសញ្ញីតិ វេទិតព្វា។ ចតុត្ថចតុក្កេ បន ទិព្វេន ចក្ខុនា តិកចតុក្កជ្ឈានភូមិយំ និព្វត្តមានំ ទិស្វា “ឯកន្តសុខី”តិ គណ្ហាតិ។ និរយេ និព្វត្តមានំ ទិស្វា “ឯកន្តទុក្ខី”តិ។ មនុស្សេសុ និព្វត្តមានំ ទិស្វា “សុខទុក្ខី”តិ។ វេហប្ផលទេវេសុ និព្វត្តមានំ ទិស្វា “អទុក្ខមសុខី”តិ គណ្ហាតិ។ វិសេសតោ ហិ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញាណលាភិនោ បុព្វន្តកប្បិកា ហោន្តិ, ទិព្វចក្ខុកា អបរន្តកប្បិកាតិ។

អសញ្ញីវាទវណ្ណនា

៧៨-៨៣. អសញ្ញីវាទោ សញ្ញីវាទេ អាទិម្ហិ វុត្តានំ ទ្វិន្នំ ចតុក្កានំ វសេន វេទិតព្វោ។ តថា នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទោ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ “សញ្ញី អត្តា”តិ គណ្ហន្តានំ តា ទិដ្ឋិយោ, ឥធ “អសញ្ញី”តិ ច “នេវសញ្ញីនាសញ្ញី”តិ ច។ តត្ថ ន ឯកន្តេន ការណំ បរិយេសិតព្វំ។ ទិដ្ឋិគតិកស្ស ហិ គាហោ ឧម្មត្តកបច្ឆិសទិសោតិ វុត្តមេតំ។

ឧច្ឆេទវាទវណ្ណនា

៨៤. ឧច្ឆេទវាទេ **សតោ**តិ វិជ្ជមានស្ស។ **ឧច្ឆេទ**ន្តិ ឧបច្ឆេទំ ។ ***វិនាស***ន្តិ អទស្សនំ។ ***វិភវ***ន្តិ ភាវវិគមំ។ សព្វានេតានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។ តត្ថ ទ្វេ ជនា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិំ គណ្ហន្តិ, លាភី ច អលាភី ច។ លាភី អរហតោ ទិព្វេន ចក្ខុនា ចុតិំ ទិស្វា ឧបបត្តិំ អបស្សន្តោ, យោ វា ចុតិមត្តមេវ ទដ្ឋុំ សក្កោតិ, ន ឧបបាតំ; សោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិំ គណ្ហាតិ។ អលាភី ច “កោ បរលោកំ ន ជានាតី”តិ កាមសុខគិទ្ធតាយ វា។ “យថា រុក្ខតោ បណ្ណានិ បតិតានិ ន បុន វិរុហន្តិ, ឯវមេវ សត្តា”តិអាទិនា តក្កេន វា ឧច្ឆេទំ គណ្ហាតិ។ ឥធ បន តណ្ហាទិដ្ឋីនំ វសេន តថា ច អញ្ញថា ច វិកប្បេត្វាវ ឥមា សត្ត ទិដ្ឋិយោ ឧប្បន្នាតិ វេទិតព្វា។

៨៥. តត្ថ **រូបី**តិ រូបវា។ **ចាតុមហាភូតិកោ**តិ ចតុមហាភូតមយោ។ មាតាបិតូនំ ឯតន្តិ មាតាបេត្តិកំ។ កីតំ? សុក្កសោណិតំ។ មាតាបេត្តិកេ សម្ភូតោ ជាតោតិ **មាតាបេត្តិកសម្ភវោ។** ឥតិ រូបកាយសីសេន មនុស្សត្តភាវំ “អត្តា”តិ វទតិ។ **ឥត្ថេកេ**តិ ឥត្ថំ ឯកេ ឯវមេកេតិ អត្ថោ។

៨៦. ទុតិយោ តំ បដិក្ខិបិត្វា ទិព្វត្តភាវំ វទតិ។ **ទិព្វោ**តិ ទេវលោកេ សម្ភូតោ។ **កាមាវចរោ**តិ ឆ កាមាវចរទេវបរិយាបន្នោ។ កពឡីការំ អាហារំ ភក្ខតីតិ កពឡីការាហារភក្ខោ។

៨៧. **មនោមយោ**តិ ឈានមនេន និព្វត្តោ។ **សព្វង្គបច្ចង្គី**តិ សព្វង្គបច្ចង្គយុត្តោ។ **អហីនិន្ទ្រិយោ**តិ បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ។ យានិ ព្រហ្មលោកេ អត្ថិ, តេសំ វសេន ឥតរេសញ្ច សណ្ឋានវសេនេតំ វុត្តំ។

៨៨-៩២. **សព្វសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា**តិអាទីនំ អត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។ **អាកាសានញ្ចាយតនូបគោ**តិអាទីសុ បន អាកាសានញ្ចាយតនភាវំ ឧបគតោតិ, ឯវមត្ថោ វេទិតព្វោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទវណ្ណនា

៩៣. ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទេ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ បច្ចក្ខធម្មោ វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ បដិលទ្ធត្តភាវស្សេតំ អធិវចនំ។ ទិដ្ឋធម្មេ និព្វានំ ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ, ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ទុក្ខវូបសមនន្តិ អត្ថោ។ តំ វទន្តីតិ **ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទា។** បរមទិដ្ឋធម្មនិព្វានន្តិ បរមំ ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ ឧត្តមន្តិ អត្ថោ។

៩៤. **បញ្ចហិ កាមគុណេហី**តិ មនាបិយរូបាទីហិ បញ្ចហិ កាមកោដ្ឋាសេហិ ពន្ធនេហិ វា។ **សមប្បិតោ**តិ សុដ្ឋុ អប្បិតោ អល្លីនោ ហុត្វា។ **សមង្គីភូតោ**តិ សមន្នាគតោ។ **បរិចារេតី**តិ តេសុ កាមគុណេសុ យថាសុខំ ឥន្ទ្រិយានិ ចារេតិ សញ្ចារេតិ ឥតោចិតោ ច ឧបនេតិ។ អថ វា លឡតិ រមតិ កីឡតិ។ ឯត្ថ ច ទុវិធា កាមគុណា – មានុសកា ចេវ ទិព្វា ច។ មានុសកា មន្ធាតុកាមគុណសទិសា ទដ្ឋព្វា, ទិព្វា បរនិម្មិតវសវត្តិទេវរាជស្ស កាមគុណសទិសាតិ។ ឯវរូបេ កាមេ ឧបគតានញ្ហិ តេ ទិដ្ឋធម្មនិព្វានសម្បត្តិំ បញ្ញបេន្តិ។

៩៥. ទុតិយវារេ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចា** បដិបីឡនដ្ឋេន **ទុក្ខា**, បកតិជហនដ្ឋេន **វិបរិណាមធម្មា**តិ វេទិតព្វា។ **តេសំ វិបរិណាមញ្ញថាភាវា**តិ តេសំ កាមានំ វិបរិណាមសង្ខាតា អញ្ញថាភាវា, យម្បិ មេ អហោសិ,

តម្បិ មេ នត្ថីតិ វុត្តនយេន **ឧប្បជ្ជន្តិ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា។** តត្ថ អន្តោនិជ្ឈាយនលក្ខណោ សោកោ, តន្និស្សិតលាលប្បនលក្ខណោ បរិទេវោ, កាយប្បដិបីឡនលក្ខណំ ទុក្ខំ, មនោវិឃាតលក្ខណំ ទោមនស្សំ, វិសាទលក្ខណោ ឧបាយាសោ, វិវិច្ចេវ កាមេហីតិអាទីនមត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។

៩៦. **វិតក្កិត**ន្តិ អភិនិរោបនវសេន បវត្តោ វិតក្កោ។ **វិចារិត**ន្តិ អនុមជ្ជនវសេន បវត្តោ វិចារោ។ **ឯតេនេត**ន្តិ ឯតេន វិតក្កិតេន ច វិចារិតេន ច ឯតំ បឋមជ្ឈានំ ឱឡារិកំ សកណ្ដកំ វិយ ខាយតិ។

៩៧-៩៨. **បីតិគត**ន្តិ បីតិយេវ។ **ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្ត**ន្តិ ចិត្តស្ស ឧប្បិលភាវករណំ។ **ចេតសោ អាភោគោ**តិ ឈានា វុដ្ឋាយ តស្មិំ សុខេ បុនប្បុនំ ចិត្តស្ស អាភោគោ មនសិការោ សមន្នាហារោតិ។ សេសមេត្ថ ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទេ ឧត្តានមេវ។

ឯត្តាវតា សព្ពាបិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ កថិតា ហោន្តិ។ យាសំ សត្តេវ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ, សេសា សស្សតទិដ្ឋិយោ។

១០០-១០៤. ឥទានិ – “ឥមេហិ ខោ តេ, ភិក្ខវេ”តិ ឥមិនា វារេន សព្ពេបិ តេ អបរន្តកប្បិកេ ឯកជ្ឈំ និយ្យាតេត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វិស្សជ្ជេតិ។ បុន – “ឥមេហិ, ខោ តេ ភិក្ខវេ”តិអាទិនា វារេន សព្ពេបិ តេ បុព្ពន្តាបរន្តកប្បិកេ ឯកជ្ឈំ និយ្យាតេត្វា តទេវ ញាណំ វិស្សជ្ជេតិ។ ឥតិ “កតមេ ច តេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា”តិអាទិម្ហិ បុច្ឆមានោបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជមានោបិ សត្តានំ អជ្ឈាសយំ តុលាយ តុលយន្តោ វិយ សិនេរុបាទតោ វាលុកំ ឧទ្ធរន្តោ វិយ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ ឧទ្ធរិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ វិស្សជ្ជេតិ។ ឯវមយំ យថានុសន្ធិវសេន ទេសនា អាគតា។

តយោ ហិ សុត្តស្ស អនុសន្ធី – បុច្ឆានុសន្ធិ, អជ្ឈាសយានុសន្ធិ, យថានុសន្ធីតិ។ តត្ថ “ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឯតទវោច – កឹ នុ ខោ, ភន្តេ, ឱរិមំ តីរំ, កឹ បារិមំ តីរំ, កោ មជ្ឈេ សំសីទោ, កោ ថលេ ឧស្សាទោ, កោ មនុស្សគ្គាហោ, កោ អមនុស្សគ្គាហោ, កោ អាវដ្ដគ្គាហោ, កោ អន្តោបូតិភាវោ”តិ (សំ. និ. ៤.២៤១) ឯវំ បុច្ឆន្តានំ ភគវតា វិស្សជ្ជិតសុត្តវសេន បុច្ឆានុសន្ធិ វេទិតព្ពោ។

អថ ខោ អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ – “ឥតិ កិរ ភោ រូបំ អនត្តា..., វេទនា..., សញ្ញា..., សង្ខារា ..., វិញ្ញាណំ អនត្តា, អនត្តកតានិ កិរ កម្មានិ កមត្តានំ ផុសិស្សន្តី”តិ។ អថ ខោ ភគវា តស្ស ភិក្ខុនោ ចេតសា ចេតោ បរិវិតក្កមញ្ញាយ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “ឋានំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខវេ, វិជ្ជតិ, យំ ឥធេកច្ចោ មោឃបុរិសោ អវិទ្វា អវិជ្ជាគតោ តណ្ហាធិបតេយ្យេន ចេតសា សត្ថុសាសនំ អតិធាវិតព្ពំ មញ្ញេយ្យ – “ឥតិ កិរ ភោ រូបំ អនត្តា...បេ.... ផុសិស្សន្តី”តិ។ តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ (ម. និ. ៣.១០)។ ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ភគវតា វុត្តសុត្តវសេន អជ្ឈាសយានុសន្ធិ វេទិតព្ពោ។

យេន បន ធម្មេន អាទិម្ហិ ទេសនា ឧដ្ឋិតា, តស្ស ធម្មស្ស អនុរូបធម្មវសេន វា បដិបក្ខវសេន វា យេសុ សុត្តេសុ ឧបរិ ទេសនា អាគច្ឆតិ, តេសំ វសេន យថានុសន្ធិ វេទិតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ, អាកង្ខេយ្យសុត្តេ ហេដ្ឋា សីលេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ឆ អភិញ្ញា អាគតា។ វត្ថសុត្តេ ហេដ្ឋា កិលេសេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ព្រហ្មវិហារា អាគតា។ កោសម្ពកសុត្តេ ហេដ្ឋា ភណ្ឌនេន ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ សារណីយធម្មា អាគតា។ កកចូបមេ ហេដ្ឋា អក្ខន្តិយា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ កកចូបមា អាគតា។ ឥមស្មិម្បិ ព្រហ្មជាលេ ហេដ្ឋា ទិដ្ឋិវសេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ សុញ្ញតាបកាសនំ អាគតំ។ តេន វុត្តំ – “ឯវមយំ យថានុសន្ធិវសេន ទេសនា អាគតា”តិ។

បរិតស្សិតវិប្ផន្ទិតវារវណ្ណនា

១០៥-១១៧. ឥទានិ មរិយាទវិភាគទស្សនត្ថំ – “តត្រ ភិក្ខវេ”តិអាទិកា ទេសនា អារទ្ធា។ **តទបិ តេសំ ភវតំ សមណព្រាហ្មណានំ អជានតំ អបស្សតំ វេទយិតំ តណ្ហាគតានំ បរិតស្សិតវិប្ផន្ទិតមេវា**តិ យេន ទិដ្ឋិអស្សាទេន ទិដ្ឋិសុខេន ទិដ្ឋិវេទយិតេន តេ សោមនស្សជាតា សស្សតំ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ ចតូហិ វត្ថូហិ, តទបិ តេសំ ភវន្តានំ សមណព្រាហ្មណានំ យថាភូតំ ធម្មានំ សភាវំ អជានន្តានំ អបស្សន្តានំ វេទយិតំ តណ្ហាគតានំ កេវលំ តណ្ហាគតានំយេវ តំ វេទយិតំ, តញ្ច ខោ បនេតំ បរិតស្សិតវិប្ផន្ទិតមេវ។ ទិដ្ឋិសង្ខាតេន ចេវ តណ្ហាសង្ខាតេន ច បរិតស្សិតេន វិប្ផន្ទិតមេវ ចលិតមេវ កម្បិតមេវ ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុសទិសំ, ន សោតាបន្នស្ស ទស្សនមិវ និច្ចលន្តិ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ ឯកច្ចសស្សតវាទាទីសុបិ។

ផស្សបច្ចយវារវណ្ណនា

១១៨-១៣០. បុន – “តត្រ, ភិក្ខវេ, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា សស្សតវាទា”តិអាទិ បរម្បរបច្ចយទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ ។ តត្ថ **តទបិ ផស្សបច្ចយា**តិ យេន ទិដ្ឋិអស្សាទេន ទិដ្ឋិសុខេន ទិដ្ឋិវេទយិតេន តេ សោមនស្សជាតា សស្សតំ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ ចតូហិ វត្ថូហិ, តទបិ តណ្ហាទិដ្ឋិបរិផន្ទិតំ វេទយិតំ ផស្សបច្ចយាតិ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

១៣១-១៤៣. ឥទានិ តស្ស បច្ចយស្ស ទិដ្ឋិវេទយិតេ ពលវភាវទស្សនត្ថំ បុន – “តត្រ, ភិក្ខវេ, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា សស្សតវាទា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេ វត អញ្ញត្រ ផស្សា**តិ តេ វត សមណព្រាហ្មណា តំ វេទយិតំ វិនា ផស្សេន បដិសំវេទិស្សន្តីតិ ការណមេតំ នត្ថីតិ។ យថា ហិ បតតោ គេហស្ស ឧបត្ថម្ភនត្ថាយ ថូណា នាម ពលវបច្ចយោ ហោតិ, ន តំ ថូណាយ អនុបត្ថម្ភិតំ ឋាតុំ សក្កោតិ, ឯវមេវ ផស្សោបិ វេទនាយ ពលវបច្ចយោ, តំ វិនា ឥទំ ទិដ្ឋិវេទយិតំ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ទិដ្ឋិគតិកាធិដ្ឋានវដ្ដកថាវណ្ណនា

១៤៤. ឥទានិ តត្រ ភិក្ខវេ, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា សស្សតវាទា សស្សតំ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ ចតូហិ វត្ថូហិ, យេបិ តេ សមណព្រាហ្មណា ឯកច្ចសស្សតិកាតិអាទិនា នយេន សព្ពទិដ្ឋិវេទយិតានិ សម្បិណ្ឌេតិ។ កស្មា? ឧបរិ ផស្សេ បក្ខិបនត្ថាយ។ កថំ? សព្ពេ តេ ឆហិ ផស្សាយតនេហិ ផុស្ស ផុស្ស បដិសំវេទេន្តីតិ។ តត្ថ ឆ ផស្សាយតនានិ នាម – ចក្ខុផស្សាយតនំ, សោតផស្សាយតនំ, ឃានផស្សាយតនំ, ជិវ្ហាផស្សាយតនំ, កាយផស្សាយតនំ, មនោផស្សាយតនន្តិ ឥមានិ ឆ។ សញ្ជាតិ-សមោសរណ-ការណ-បណ្ណត្តិមត្តត្ថេសុ ហិ អយំ អាយតនសទ្ទោ បវត្តតិ។ តត្ថ – “កម្ពោជោ អស្សានំ អាយតនំ, គុន្នំ ទក្ខិណាបថោ”តិ សញ្ជាតិយំ បវត្តតិ, សញ្ជាតិដ្ឋានេតិ អត្ថោ។ “មនោរមេ អាយតនេ, សេវន្តិ នំ វិហង្គមា”តិ (អ. និ. ៥.៣៨) សមោសរណេ។ “សតិ សតិអាយតនេ”តិ (អ. និ. ៣.១០២) ការណេ។ “អរញ្ញាយតនេ បណ្ណកុដីសុ សម្មន្តី”តិ (សំ. និ. ១.២៥៥) បណ្ណត្តិមត្តេ។ ស្វាយមិធ សញ្ជាតិអាទិអត្ថត្តយេបិ យុជ្ជតិ។ ចក្ខាទីសុ ហិ ផស្សបញ្ចមកា ធម្មា សញ្ជាយន្តិ សមោសរន្តិ, តានិ ច តេសំ ការណន្តិ អាយតនានិ។ ឥធ បន “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ”តិ (សំ. និ. ២.៤៣) ឥមិនា នយេន ផស្សសីសេនេវ ទេសនំ អារោបេត្វា ផស្សំ អាទឹ កត្វា បច្ចយបរម្បរំ ទស្សេតុំ ផស្សាយតនាទីនិ វុត្តានិ។

ផុស្ស ផុស្ស បដិសំវេទេន្តីតិ ផុសិត្វា ផុសិត្វា បដិសំវេទេន្តិ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ អាយតនានំ ផុសនកិច្ចំ វិយ វុត្តំ, តថាបិ ន តេសំ ផុសនកិច្ចតា វេទិតព្ពា។ ន ហិ អាយតនានិ ផុសន្តិ, ផស្សោវ តំ តំ អារម្មណំ ផុសតិ, អាយតនានិ បន ផស្សេ ឧបនិក្ខិបិត្វា ទស្សិតានិ; តស្មា សព្ពេ តេ ឆ ផស្សាយតនសម្ភវេន ផស្សេន រូបាទីនិ អារម្មណានិ ផុសិត្វា តំ ទិដ្ឋិវេទនំ បដិសំវេទយន្តីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

តេសំ វេទនាបច្ចយា តណ្ហាតិអាទីសុ **វេទនា**តិ ឆ ផស្សាយតនសម្ភវា វេទនា។ សា រូបតណ្ហាទិភេទាយ តណ្ហាយ ឧបនិស្សយកោដិយា បច្ចយោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “តេសំ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា”តិ។ សា បន ចតុព្ពិធស្ស ឧបាទានស្ស ឧបនិស្សយកោដិយា ចេវ សហជាតកោដិយា ច បច្ចយោ ហោតិ។ តថា ឧបាទានំ ភវស្ស។ ភវោ ជាតិយា ឧបនិស្សយកោដិយា បច្ចយោ ហោតិ។

ជាតីតិ បនេត្ថ សវិការា បញ្ចក្ខន្ធា ទដ្ឋព្ពា, ជាតិ ជរាមរណស្ស ចេវ សោកាទីនញ្ច ឧបនិស្សយកោដិយា បច្ចយោ ហោតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន បដិច្ចសមុប្បាទកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។ ឥធ បនស្ស បយោជនមត្តមេវ វេទិតព្ពំ។ ភគវា ហិ វដ្ដកថំ កថេន្តោ – “បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ, ‘ឥតោ បុព្ពេ អវិជ្ជា នាហោសិ, អថ បច្ឆា សមភវី’តិ ឯវញ្ចេតំ, ភិក្ខវេ, វុច្ចតិ, អថ ច បន បញ្ញាយតិ “ឥទប្បច្ចយា អវិជ្ជា”តិ (អ. និ. ១០.៦១) ឯវំ អវិជ្ជាសីសេន វា, បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ ភវតណ្ហាយ…បេ… “ឥទប្បច្ចយា ភវតណ្ហា”តិ (អ. និ. ១០.៦២) ឯវំ តណ្ហាសីសេន វា, បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ ភវទិដ្ឋិយា…បេ… “ឥទប្បច្ចយា ភវទិដ្ឋី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋិសីសេន វា កថេសិ”។ ឥធ បន ទិដ្ឋិសីសេន កថេន្តោ វេទនារាគេន ឧប្បជ្ជមានា ទិដ្ឋិយោ កថេត្វា វេទនាមូលកំ បដិច្ចសមុប្បាទំ កថេសិ។ តេន ឥទំ ទស្សេតិ – “ឯវមេតេ ទិដ្ឋិគតិកា, ឥទំ ទស្សនំ គហេត្វា តីសុ ភវេសុ ចតូសុ យោនីសុ បញ្ចសុ គតីសុ សត្តសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ នវសុ សត្តាវាសេសុ ឥតោ ឯត្ថ ឯត្តោ ឥធាតិ សន្ធាវន្តា សំសរន្តា យន្តេ យុត្តគោណោ វិយ, ថម្ភេ ឧបនិពទ្ធកុក្កុរោ វិយ, វាតេន វិប្បន្នដ្ឋនាវា វិយ ច វដ្ដទុក្ខមេវ អនុបរិវត្តន្តិ, វដ្ដទុក្ខតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កោន្តី”តិ។

វិវដ្ដកថាទិវណ្ណនា

១៤៥. ឯវំ ទិដ្ឋិគតិកាធិដ្ឋានំ វដ្ដំ កថេត្វា ឥទានិ យុត្តយោគភិក្ខុអធិដ្ឋានំ កត្វា វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ – “យតោ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យតោ**តិ យទា។ **ឆន្នំ ផស្សាយតនានន្តិ** យេហិ ឆហិ ផស្សាយតនេហិ ផុសិត្វា បដិសំវេទយមានានំ ទិដ្ឋិគតិកានំ វដ្ដំ វត្តតិ, តេសំយេវ ឆន្នំ ផស្សាយតនានំ។ **សមុទយ**ន្តិអាទីសុ អវិជ្ជាសមុទយា ចក្ខុសមុទយោតិអាទិនា វេទនាកម្មដ្ឋានេ វុត្តនយេន ផស្សាយតនានំ សមុទយាទយោ វេទិតព្ពា។ យថា បន តត្ថ “ផស្សសមុទយា ផស្សនិរោធា”តិ វុត្តំ, ឯវមិធ, តំ ចក្ខាទីសុ – “អាហារសមុទយា អាហារនិរោធា”តិ វេទិតព្ពំ។ មនាយតនេ “នាមរូបសមុទយា នាមរូបនិរោធា”តិ។

ឧត្តរិតរំ បជានាតីតិ ទិដ្ឋិគតិកោ ទិដ្ឋិមេវ ជានាតិ។ អយំ បន ទិដ្ឋិញ្ច ទិដ្ឋិតោ ច ឧត្តរិតរំ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិន្តិ យាវ អរហត្តា ជានាតិ។ កោ ឯវំ ជានាតីតិ? ខីណាសវោ ជានាតិ, អនាគាមី, សកទាគាមី, សោតាបន្នោ, ពហុស្សុតោ, គន្ថធរោ ភិក្ខុ ជានាតិ, អារទ្ធវិបស្សកោ ជានាតិ។ ទេសនា បន អរហត្តនិកូដេនេវ និដ្ឋាបិតាតិ។

១៤៦. ឯវំ វិវដ្ដំ កថេត្វា ឥទានិ “ទេសនាជាលវិមុត្តោ ទិដ្ឋិគតិកោ នាម នត្ថី”តិ ទស្សនត្ថំ បុន – “យេ ហិ កេចិ, ភិក្ខវេ”តិ អារភិ។ តត្ថ **អន្តោជាលីកតា**តិ ឥមស្ស មយ្ហំ ទេសនាជាលស្ស អន្តោយេវ កតា។ **ឯត្ថ សិតាវា**តិ ឯតស្មិំ មម ទេសនាជាលេ សិតា និស្សិតា អវសិតាវ។ **ឧម្មុជ្ជមានា ឧម្មុជ្ជន្តី**តិ កឹ វុត្តំ ហោតិ? តេ អធោ ឱសីទន្តាបិ ឧទ្ធំ ឧគ្គច្ឆន្តាបិ មម ទេសនាជាលេ សិតាវ ហុត្វា ឱសីទន្តិ ច ឧគ្គច្ឆន្តិ ច។ **ឯត្ថ បរិយាបន្នា**តិ ឯត្ថ មយ្ហំ ទេសនាជាលេ បរិយាបន្នា, ឯតេន អាពទ្ធា អន្តោជាលីកតា ច ហុត្វា ឧម្មុជ្ជមានា ឧម្មុជ្ជន្តិ, ន ហេត្ថ អសង្គហិតោ ទិដ្ឋិគតិកោ នាម អត្ថីតិ។

សុខុមច្ឆិកេនាតិ សណ្ហអច្ឆិកេន សុខុមច្ឆិទ្ទេនាតិ អត្ថោ។ កេវដ្ដោ វិយ ហិ ភគវា, ជាលំ វិយ ទេសនា, បរិត្តឧទកំ វិយ ទសសហស្សិលោកធាតុ, ឱឡារិកា បាណា វិយ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតិកា។ តស្ស តីរេ ឋត្វា ឱលោកេន្តស្ស ឱឡារិកានំ បាណានំ អន្តោជាលីកតភាវទស្សនំ វិយ ភគវតោ សព្ពទិដ្ឋិគតានំ ទេសនាជាលស្ស អន្តោកតភាវទស្សនន្តិ ឯវមេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ។

១៤៧. ឯវំ ឥមាហិ ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋីហិ សព្ពទិដ្ឋីនំ សង្គហិតត្តា សព្ពេសំ ទិដ្ឋិគតិកានំ ឯតស្មិំ ទេសនាជាលេ បរិយាបន្នភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ កត្ថចិ អបរិយាបន្នភាវំ ទស្សេន្តោ – “ឧច្ឆិន្នភវនេត្តិកោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស កាយោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ នយន្តិ ឯតាយាតិ នេត្តិ។ **នយន្តី**តិ គីវាយ ពន្ធិត្វា អាកឌ្ឍន្តិ, រជ្ជុយា ឯតំ នាមំ។ ឥធ បន នេត្តិសទិសតាយ ភវតណ្ហា នេត្តីតិ អធិប្បេតា។ សា ហិ មហាជនំ គីវាយ ពន្ធិត្វា តំ តំ ភវំ នេតិ ឧបនេតីតិ ភវនេត្តិ។ អរហត្តមគ្គសត្ថេន ឧច្ឆិន្នា ភវនេត្តិ អស្សាតិ **ឧច្ឆិន្នភវនេត្តិកោ។**

កាយស្ស ភេទា ឧទ្ធន្តិ កាយស្ស ភេទតោ ឧទ្ធំ។ **ជីវិតបរិយាទានា**តិ ជីវិតស្ស សព្ពសោ បរិយាទិន្នត្តា បរិក្ខីណត្តា, បុន អប្បដិសន្ធិកភាវាតិ អត្ថោ។ **ន តំ ទក្ខន្តី**តិ តំ តថាគតំ។ ទេវា វា មនុស្សា វា ន ទក្ខិស្សន្តិ, អបណ្ណត្តិកភាវំ គមិស្សតីតិ អត្ថោ។

សេយ្យថាបិ , **ភិក្ខវេ**តិ, ឧបមាយំ បន ឥទំ សំសន្ទនំ។ អម្ពរុក្ខោ វិយ ហិ តថាគតស្ស កាយោ, រុក្ខេ ជាតមហាវណ្ដោ វិយ តំ និស្សាយ បុព្ពេ បវត្តតណ្ហា។ តស្មិំ វណ្ដេ ឧបនិពទ្ធា បញ្ចបក្កទ្វាទសបក្កអដ្ឋារសបក្កបរិមាណា អម្ពបិណ្ឌី វិយ តណ្ហាយ សតិ តណ្ហូបនិពន្ធនា ហុត្វា អាយតឹ និព្ពត្តនកា បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារស ធាតុយោ។ យថា បន តស្មិំ វណ្ដេ ឆិន្នេ សព្ពានិ តានិ អម្ពានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ, តំយេវ វណ្ដំ អនុគតានិ, វណ្ដច្ឆេទា ឆិន្នានិ យេវាតិ អត្ថោ; ឯវមេវ យេ ភវនេត្តិវណ្ដស្ស អនុបច្ឆិន្នត្តា អាយតឹ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារសធាតុយោ, សព្ពេ តេ ធម្មា តទន្វយា ហោន្តិ ភវនេត្តឹ អនុគតា, តាយ ឆិន្នាយ ឆិន្នា យេវាតិ អត្ថោ។

យថា បន តស្មិម្បិ រុក្ខេ មណ្ឌូកកណ្ដកវិសសម្ផស្សំ អាគម្ម អនុបុព្ពេន សុស្សិត្វា មតេ – “ឥមស្មិំ ឋានេ ឯវរូបោ នាម រុក្ខោ អហោសី”តិ វោហារមត្តមេវ ហោតិ, ន តំ រុក្ខំ កោចិ បស្សតិ, ឯវំ អរិយមគ្គសម្ផស្សំ អាគម្ម តណ្ហាសិនេហស្ស បរិយាទិន្នត្តា អនុបុព្ពេន សុស្សិត្វា វិយ ភិន្នេ ឥមស្មិំ កាយេ, កាយស្ស ភេទា ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានា ន តំ ទក្ខន្តិ, តថាគតម្បិ ទេវមនុស្សា ន ទក្ខិស្សន្តិ, ឯវរូបស្ស នាម កិរ សត្ថុនោ ឥទំ សាសនន្តិ វោហារមត្តមេវ ភវិស្សតីតិ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុំ បាបេត្វា ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

១៤៨. **ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា អានន្ទោ**តិ ឯវំ ភគវតា ឥមស្មិំ សុត្តេ វុត្តេ ថេរោ អាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពំ សុត្តំ សមន្នាហរិត្វា ឯវំ ពុទ្ធពលំ ទីបេត្វា កថិតសុត្តស្ស ន ភគវតា នាមំ គហិតំ, ហន្ទស្ស នាមំ គណ្ហាបេស្សាមីតិ

ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច។

តស្មាតិហ ត្វន្តិអាទីសុ អយមត្ថយោជនា – អានន្ទ, យស្មា ឥមស្មឹ ធម្មបរិយាយេ ឥធត្ថោបិ បរត្ថោបិ វិភត្តោ, តស្មាតិហ ត្វំ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ “អត្ថជាល”ន្តិបិ នំ ធារេហិ; យស្មា បនេត្ថ ពហូ តន្តិធម្មា កថិតា, តស្មា “ធម្មជាល”ន្តិបិ នំ ធារេហិ; យស្មា ច ឯត្ថ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វិភត្តំ, តស្មា “ព្រហ្មជាល”ន្តិបិ នំ ធារេហិ; យស្មា ឯត្ថ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ វិភត្តា, តស្មា “ទិដ្ឋិជាល”ន្តិបិ នំ ធារេហិ; យស្មា បន ឥមំ ធម្មបរិយាយំ សុត្វា ទេវបុត្តមារម្បិ ខន្ធមារម្បិ មច្ចុមារម្បិ កិលេសមារម្បិ សក្កា មទ្ទិតុំ, តស្មា “អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោតិបិ នំ ធារេហី”តិ។

ឥទមវោច ភគវាតិ ឥទំ និទានាវសានតោ បភុតិ យាវ “អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោតិបិ នំ ធារេហី”តិ សកលំ សុត្តន្តំ ភគវា បរេសំ បញ្ញាយ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋំ បរមគម្ភីរំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បកាសេន្តោ សូរិយោ វិយ អន្ធការំ ទិដ្ឋិគតមហន្ធការំ វិធមន្តោ អវោច។

១៤៩. អត្តមនា តេ ភិក្ខូតិ តេ ភិក្ខូ អត្តមនា សកមនា, ពុទ្ធគតាយ បីតិយា ឧទគ្គចិត្តា ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភគវតោ ភាសិត**ន្តិ ឯវំ វិចិត្រនយទេសនាវិលាសយុត្តំ ឥទំ សុត្តំ ករវីករុតមញ្ជុនា កណ្ណសុខេន បណ្ឌិតជនហទយានំ អមតាភិសេកសទិសេន ព្រហ្មស្សរេន ភាសមានស្ស ភគវតោ វចនំ។ **អភិនន្ទុ**ន្តិ អនុមោទីសុ ចេវ សម្បដិច្ឆីសុ ច។ អយញ្ហិ **អភិនន្ទ**សទ្ទោ – “អភិនន្ទតិ អភិវទតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥) តណ្ហាយម្បិ អាគតោ។ “អន្នមេវាភិនន្ទន្តិ, ឧភយេ ទេវមានុសា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.៤៣) ឧបគមនេបិ។

“ចិរប្បវាសឹ បុរិសំ, ទូរតោ សោត្ថិមាគតំ;
ញាតិមិត្តា សុហជ្ជា ច, អភិនន្ទន្តិ អាគត”ន្តិ។ (ធ. ប. ២១៩);

អាទីសុ សម្បដិច្ឆនេបិ។ “អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០៥) អនុមោទនេបិ។ ស្វាយមិធ អនុមោទនសម្បដិច្ឆនេសុ យុជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ – “អភិនន្ទុន្តិ អនុមោទីសុ ចេវ សម្បដិច្ឆីសុ ចា”តិ។

សុភាសិតំ សុលបិតំ, “សាធុ សាធូ”តិ តាទិនោ;
អនុមោទមានា សិរសា, សម្បដិច្ឆឹសុ ភិក្ខវោតិ។

ឥមស្មិញ្ច បន វេយ្យាករណស្មិន្តិ ឥមស្មឹ និគ្គាថកសុត្តេ។ និគ្គាថកត្តា ហិ ឥទំ វេយ្យាករណន្តិ វុត្តំ។

ទសសហស្សី លោកធាតូតិ ទសសហស្សចក្កវាឡបរិមាណា លោកធាតុ។ **អកម្បិត្ថា**តិ ន សុត្តបរិយោសានេយេវ អកម្បិត្ថាតិ វេទិតព្ពា។ ភញ្ញមានេតិ ហិ វុត្តំ។ តស្មា ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋិគតេសុ វិនិវេឋេត្វា ទេសិយមានេសុ តស្ស តស្ស ទិដ្ឋិគតស្ស បរិយោសានេ បរិយោសានេតិ ទ្វាសដ្ឋិយា ឋានេសុ អកម្បិត្ថាតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ អដ្ឋហិ ការណេហិ បថវីកម្បោ វេទិតព្ពោ – ធាតុក្ខោភេន, ឥទ្ធិមតោ អានុភាវេន, ពោធិសត្តស្ស គព្ភោក្កន្តិយា, មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេន, សម្ពោធិប្បត្តិយា, ធម្មចក្កប្បវត្តនេន, អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនេន, បរិនិព្ពានេនាតិ។ តេសំ វិនិច្ឆយំ – “អដ្ឋ ខោ ឥមេ, អានន្ទ, ហេតូ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយា”តិ ឯវំ មហាបរិនិព្ពានេ អាគតាយ តន្តិយា វណ្ណនាកាលេ វក្ខាម។ អយំ បន មហាបថវី អបរេសុបិ អដ្ឋសុ ឋានេសុ អកម្បិត្ថ – មហាភិនិក្ខមនេ, ពោធិមណ្ឌូបសង្កមនេ, បំសុកូលគ្គហណេ, បំសុកូលធោវនេ, កាឡការាមសុត្តេ, គោតមកសុត្តេ, វេស្សន្តរជាតកេ, ឥមស្មឹ ព្រហ្មជាលេតិ។ តត្ថ មហាភិនិក្ខមនពោធិមណ្ឌូបសង្កមនេសុ វីរិយពលេន អកម្បិត្ថ។ បំសុកូលគ្គហណេ ទ្វិសហស្សទីបបរិវារេ ចត្តារោ មហាទីបេ បហាយ បព្ពជិត្វា សុសានំ គន្ត្វា បំសុកូលំ គណ្ហន្តេន ទុក្ករំ ភគវតា កតន្តិ អច្ឆរិយវេគាភិហតា អកម្បិត្ថ។ បំសុកូលធោវនវេស្សន្តរជាតកេសុ អកាលកម្បនេន អកម្បិត្ថ។ កាឡការាមគោតមកសុត្តេសុ – “អហំ សក្ខី ភគវា”តិ សក្ខិភាវេន អកម្បិត្ថ។ ឥមស្មឹ បន ព្រហ្មជាលេ ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋិគតេសុ វិជដេត្វា និគ្គុម្ពំ កត្វា ទេសិយមានេសុ សាធុការទានវសេន អកម្បិត្ថាតិ វេទិតព្ពា។

ន កេវលញ្ច ឯតេសុ ឋានេសុយេវ បថវី អកម្បិត្ថ, អថ ខោ តីសុ សង្គហេសុបិ មហាមហិន្ទត្ថេរស្ស ឥមំ ទីបំ អាគន្ត្វា ជោតិវនេ និសីទិត្វា ធម្មំ ទេសិតទិវសេបិ អកម្បិត្ថ។ កល្យាណិយវិហារេ ច បិណ្ឌបាតិយត្ថេរស្ស ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា តត្ថេវ និសីទិត្វា ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ គហេត្វា ឥមំ សុត្តន្តំ អារទ្ធស្ស សុត្តបរិយោសានេ

ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អកម្បិត្ថ។ លោហបាសាទស្ស បាចីនអម្ពលដ្ឋិកដ្ឋានំ នាម អហោសិ។ តត្ថ និសីទិត្វា ទីឃភាណកត្ថេរា ព្រហ្មជាលសុត្តំ អារភឹសុ, តេសំ សជ្ឈាយបរិយោសានេបិ ឧទកបរិយន្តមេវ កត្វា បថវី អកម្បិត្ថាតិ។

ឯវំ យស្សានុភាវេន, អកម្បិត្ថ អនេកសោ;
មេទនី សុត្តសេដ្ឋស្ស, ទេសិតស្ស សយម្ភុនា។

ព្រហ្មជាលស្ស តស្សីធ, ធម្មំ អត្ថញ្ច បណ្ឌិតា;
សក្កច្ចំ ឧគ្គហេត្វាន, បដិបជ្ជន្តុ យោនិសោតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

ព្រហ្មជាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សាមញ្ញផលសុត្តវណ្ណនា

រាជាមច្ចកថាវណ្ណនា

១៥០. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. រាជគហេតិ សាមញ្ញផលសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា – **រាជគហេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តញ្ហិ មន្ធាតុមហាគោវិន្ទាទីហិ បរិគ្គហិតត្តា រាជគហន្តិ វុច្ចតិ។ អញ្ញេបិ ឯត្ថ បការេ វណ្ណយន្តិ, កឹ តេហិ? នាមមត្តមេតំ តស្ស នគរស្ស។ តំ បនេតំ ពុទ្ធកាលេ ច ចក្កវត្តិកាលេ ច នគរំ ហោតិ, សេសកាលេ សុញ្ញំ ហោតិ យក្ខបរិគ្គហិតំ, តេសំ វសនវនំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **វិហរតី**តិ អវិសេសេន ឥរិយាបថទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេសុ អញ្ញតរវិហារសមង្គិបរិទីបនមេតំ។ ឥធ បន ឋានគមននិសជ្ជសយនប្បភេទេសុ ឥរិយាបថេសុ អញ្ញតរឥរិយាបថសមាយោគបរិទីបនំ។ តេន ឋិតោបិ គច្ឆន្តោបិ និសិន្នោបិ សយានោបិ ភគវា វិហរតិ ច្ចេវ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ ឯកំ ឥរិយាបថពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបរិបតន្តំ អត្តភាវំ ហរតិ បវត្តេតិ, តស្មា វិហរតីតិ វុច្ចតិ។

ជីវកស្ស កោមារភច្ចស្ស អម្ពវនេតិ ឥទមស្ស យំ គោចរគាមំ ឧបនិស្សាយ វិហរតិ, តស្ស សមីបនិវាសនដ្ឋានបរិទីបនំ។ តស្មា – រាជគហេ វិហរតិ ជីវកស្ស កោមារភច្ចស្ស អម្ពវនេតិ រាជគហសមីបេ ជីវកស្ស កោមារភច្ចស្ស អម្ពវនេ វិហរតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សមីបត្ថេ ហេតំ ភុម្មវចនំ។ តត្ថ ជីវតីតិ **ជីវកោ,** កុមារេន ភតោតិ **កោមារភច្ចោ។** យថាហ – “កឹ ភណេ, ឯតំ កាកេហិ សម្បរិកិណ្ណន្តិ? ទារកោ ទេវាតិ។ ជីវតិ ភណេតិ? ជីវតិ, ទេវាតិ។ តេន ហិ, ភណេ តំ ទារកំ អម្ហាកំ អន្តេបុរំ នេត្វា ធាតីនំ ទេថ បោសេតុន្តិ។ តស្ស ជីវតីតិ ជីវកោតិ នាមំ អកំសុ។ កុមារេន បោសាបិតោតិ កោមារភច្ចោតិ នាមំ អកំសូ”តិ (មហាវ. ៣២៨) អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារេន បន ជីវកវត្ថុខន្ធកេ អាគតមេវ។ វិនិច្ឆយកថាបិស្ស សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយំ វុត្តា។

អយំ បន ជីវកោ ឯកស្មឹ សមយេ ភគវតោ ទោសាភិសន្នំ កាយំ វិរេចេត្វា សិវេយ្យកំ ទុស្សយុគំ ទត្វា វត្ថានុមោទនាបរិយោសានេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ ចិន្តេសិ – “មយា ទិវសស្ស ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ពុទ្ធុបដ្ឋានំ គន្តព្ពំ, ឥទញ្ច វេឡុវនំ អតិទូរេ, មយ្ហំ បន អម្ពវនំ ឧយ្យានំ អាសន្នតរំ, យំនូនាហំ ឯត្ថ ភគវតោ វិហារំ ការេយ្យ”ន្តិ។ សោ តស្មឹ អម្ពវនេ រត្តិដ្ឋានទិវាឋានលេណកុដិមណ្ឌបាទីនិ សម្បាទេត្វា ភគវតោ អនុច្ឆវិកំ គន្ធកុដឹ ការាបេត្វា អម្ពវនំ អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធេន តម្ពបដ្ដវណ្ណេន បាការេន បរិក្ខិបាបេត្វា ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ សចីវរភត្តេន សន្តប្បេត្វា ទក្ខិណោទកំ បាតេត្វា វិហារំ និយ្យាតេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ជីវកស្ស កោមារភច្ចស្ស អម្ពវនេ”តិ។

អឌ្ឍតេឡសេហិ ភិក្ខុសតេហីតិ អឌ្ឍសតេន ឩនេហិ តេរសហិ ភិក្ខុសតេហិ។ **រាជា**តិអាទីសុ រាជតិ អត្តនោ ឥស្សរិយសម្បត្តិយា ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ មហាជនំ រញ្ជេតិ វឌ្ឍេតីតិ **រាជា។** មគធានំ ឥស្សរោតិ **មាគធោ។** អជាតោយេវ រញ្ញោ សត្តុ ភវិស្សតីតិ នេមិត្តកេហិ និទ្ទិដ្ឋោតិ **អជាតសត្តុ។**

តស្មឹ កិរ កុច្ឆិគតេ ទេវិយា ឯវរូបោ ទោហឡោ ឧប្បជ្ជិ – “អហោ វតាហំ រញ្ញោ ទក្ខិណពាហុលោហិតំ បិវេយ្យ”ន្តិ, សា “ភារិយេ ឋានេ ទោហឡោ ឧប្បន្នោ, ន សក្កា កស្សចិ អារោចេតុ”ន្តិ តំ កថេតុំ អសក្កោន្តី កិសា ទុព្ពណ្ណា អហោសិ។ តំ រាជា បុច្ឆិ – “ភទ្ទេ, តុយ្ហំ អត្តភាវោ ន បកតិវណ្ណោ, កឹ ការណ”ន្តិ? “មា បុច្ឆ, មហារាជាតិ”។ “ភទ្ទេ, ត្វំ អត្តនោ អជ្ឈាសយំ មយ្ហំ អកថេន្តី កស្ស កថេស្សសី”តិ តថា តថា និពន្ធិត្វា កថាបេសិ។ សុត្វា ច – “ពាលេ, កឹ ឯត្ថ តុយ្ហំ ភារិយសញ្ញា អហោសី”តិ វេជ្ជំ បក្កោសាបេត្វា សុវណ្ណសត្ថកេន ពាហុំ ផាលាបេត្វា សុវណ្ណសរកេន លោហិតំ គហេត្វា ឧទកេន សម្ភិន្ទិត្វា បាយេសិ។ នេមិត្តកា តំ សុត្វា – “ឯស គព្ភោ រញ្ញោ សត្តុ ភវិស្សតិ, ឥមិនា រាជា ហញ្ញិស្សតី”តិ ព្យាករិំសុ។ ទេវី សុត្វា – “មយ្ហំ កិរ កុច្ឆិគតោ និក្ខន្តោ រាជានំ មារេស្សតី”តិ គព្ភំ បាតេតុកាមា ឧយ្យានំ គន្ត្វា កុច្ឆឹ មទ្ទាបេសិ, គព្ភោ ន បតតិ។ សា បុនប្បុនំ គន្ត្វា តថេវ ការេសិ។ រាជា កិមត្ថំ អយំ អភិណ្ហំ ឧយ្យានំ គច្ឆតីតិ បរិវីមំសន្តោ តំ ការណំ សុត្វា – “ភទ្ទេ, តវ កុច្ឆិយំ បុត្តោតិ វា ធីតាតិ វា ន បញ្ញាយតិ, អត្តនោ និព្ពត្តទារកំ ឯវមកាសីតិ មហា អគុណរាសិបិ នោ ជម្ពុទីបតលេ អាវិភវិស្សតិ, មា ត្វំ ឯវំ ករោហី”តិ និវារេត្វា អារក្ខំ អទាសិ។ សា គព្ភវុដ្ឋានកាលេ “មារេស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ តទាបិ អារក្ខមនុស្សា ទារកំ អបនយឹសុ។ អថាបរេន សមយេន វុឌ្ឍិប្បត្តំ កុមារំ ទេវិយា ទស្សេសុំ។ សា តំ ទិស្វាវ បុត្តសិនេហំ ឧប្បាទេសិ, តេន នំ មារេតុំ នាសក្ខិ។ រាជាបិ អនុក្កមេន បុត្តស្ស ឱបរជ្ជមទាសិ។

អថេកស្មឹ សមយេ ទេវទត្តោ រហោគតោ ចិន្តេសិ – “សារិបុត្តស្ស បរិសា មហាមោគ្គល្លានស្ស បរិសា មហាកស្សបស្ស បរិសាតិ, ឯវមិមេ វិសុំ វិសុំ ធុរា, អហម្បិ ឯកំ ធុរំ នីហរាមី”តិ។ សោ “ន សក្កា វិនា លាភេន

បរិសំ ឧប្បាទេតុំ, ហន្ទាហំ លាភំ និព្ពត្តេមី”តិ ចិន្តេត្វា ខន្ធកេ អាគតនយេន អជាតសត្តុំ កុមារំ ឥទ្ធិបាដិហារិយេន បសាទេត្វា សាយំ បាតំ បញ្ចហិ រថសតេហិ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តំ អតិវិស្សត្ថំ ញត្វា ឯកទិវសំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតទវោច – “បុព្ពេ ខោ, កុមារ, មនុស្សា ទីឃាយុកា, ឯតរហិ អប្បាយុកា, តេន ហិ ត្វំ កុមារ, បិតរំ ហន្ត្វា រាជា ហោហិ, អហំ ភគវន្តំ ហន្ត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ កុមារំ បិតុវធេ ឧយ្យោជេតិ។

សោ – “អយ្យោ ទេវទត្តោ មហានុភាវោ, ឯតស្ស អវិទិតំ នាម នត្ថី”តិ ឩរុយា បោត្ថនិយំ ពន្ធិត្វា ទិវា ទិវស្ស ភីតោ ឧព្ពិគ្គោ ឧស្សង្កី ឧត្រស្តោ អន្តេបុរំ បវិសិត្វា វុត្តប្បការំ វិប្បការំ អកាសិ។ អថ នំ អមច្ចា គហេត្វា អនុយុញ្ជិត្វា – “កុមារោ ច ហន្តព្ពោ, ទេវទត្តោ ច, សព្ពេ ច ភិក្ខូ ហន្តព្ពា”តិ សម្មន្តយិត្វា រញ្ញោ អាណាវសេន ករិស្សាមាតិ រញ្ញោ អារោចេសុំ។

រាជា យេ អមច្ចា មារេតុកាមា អហេសុំ, តេសំ ឋានន្តរានិ អច្ឆិន្ទិត្វា, យេ ន មារេតុកាមា, តេ ឧច្ចេសុ ឋានេសុ ឋបេត្វា កុមារំ បុច្ឆិ – “កិស្ស បន ត្វំ, កុមារ, មំ មារេតុកាមោសី”តិ? “រជ្ជេនម្ហិ, ទេវ, អត្ថិកោ”តិ។ រាជា តស្ស រជ្ជំ អទាសិ។

សោ មយ្ហំ មនោរថោ និប្ផន្នោតិ ទេវទត្តស្ស អារោចេសិ។ តតោ នំ សោ អាហ – “ត្វំ សិង្គាលំ អន្តោកត្វា ភេរិបរិយោនទ្ធបុរិសោ វិយ សុកិច្ចការិម្ហីតិ មញ្ញសិ, កតិបាហេនេវ តេ បិតា តយា កតំ អវមានំ ចិន្តេត្វា សយមេវ រាជា ភវិស្សតី”តិ។ អថ, ភន្តេ, កឹ ករោមីតិ? មូលឃច្ចំ ឃាតេហីតិ។ ននុ, ភន្តេ, មយ្ហំ បិតា ន សត្ថវជ្ឈោតិ? អាហារុបច្ឆេទេន នំ មារេហីតិ។ សោ បិតរំ តាបនគេហេ បក្ខិបាបេសិ, តាបនគេហំ នាម កម្មករណត្ថាយ កតំ ធូមឃរំ។ “មម មាតរំ ឋបេត្វា អញ្ញស្ស ទដ្ឋុំ មា ទេថា”តិ អាហ។ ទេវី សុវណ្ណសរកេ ភត្តំ បក្ខិបិត្វា ឧច្ឆង្គេនាទាយ បវិសតិ។ រាជា តំ ភុញ្ជិត្វា យាបេតិ។ សោ – “មយ្ហំ បិតា កថំ យាបេតី”តិ បុច្ឆិត្វា តំ បវត្តឹ សុត្វា – “មយ្ហំ មាតុ ឧច្ឆង្គេ កត្វា បវិសិតុំ មា ទេថា”តិ អាហ។ តតោ បដ្ឋាយ ទេវី មោឡិយំ បក្ខិបិត្វា បវិសតិ។ តម្បិ សុត្វា “មោឡឹ ពន្ធិត្វា បវិសិតុំ មា ទេថា”តិ។ តតោ សុវណ្ណបាទុកាសុ ភត្តំ ឋបេត្វា បិទហិត្វា បាទុកា អារុយ្ហ បវិសតិ។ រាជា តេន យាបេតិ។ បុន “កថំ យាបេតី”តិ បុច្ឆិត្វា តមត្ថំ សុត្វា “បាទុកា អារុយ្ហ បវិសិតុម្បិ មា ទេថា”តិ អាហ។ តតោ បដ្ឋាយ ទេវី គន្ធោទកេន ន្ហាយិត្វា សរីរំ ចតុមធុរេន មក្ខេត្វា បារុបិត្វា បវិសតិ។ រាជា តស្សា សរីរំ លេហិត្វា យាបេតិ។ បុន បុច្ឆិត្វា តំ បវត្តឹ សុត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ មយ្ហំ មាតុ បវេសនំ និវារេថា”តិ អាហ។ ទេវី ទ្វារមូលេ ឋត្វា “សាមិ, ពិម្ពិសារ, ឯតំ ទហរកាលេ មារេតុំ ន អទាសិ, អត្តនោ សត្តុំ អត្តនាវ បោសេសិ, ឥទំ បន ទានិ តេ បច្ឆិមទស្សនំ, នាហំ ឥតោ បដ្ឋាយ តុម្ហេ បស្សិតុំ លភាមិ, សចេ មយ្ហំ ទោសោ អត្ថិ, ខមថ ទេវា”តិ រោទិត្វា កន្ទិត្វា និវត្តិ។

តតោ បដ្ឋាយ រញ្ញោ អាហារោ នត្ថិ។ រាជា មគ្គផលសុខេន ចង្កមេន យាបេតិ។ អតិវិយ អស្ស អត្តភាវោ វិរោចតិ។ សោ – “កថំ, មេ ភណេ, បិតា យាបេតី”តិ បុច្ឆិត្វា “ចង្កមេន, ទេវ, យាបេតិ; អតិវិយ ចស្ស អត្តភាវោ វិរោចតី”តិ សុត្វា ‘ចង្កមំ ទានិស្ស ហារេស្សាមី’តិ ចិន្តេត្វា – “មយ្ហំ បិតុ បាទេ ខុរេន ផាលេត្វា លោណតេលេន មក្ខេត្វា ខទិរង្គារេហិ វីតច្ចិតេហិ បចថា”តិ ន្ហាបិតេ បេសេសិ។ រាជា តេ ទិស្វា – “នូន មយ្ហំ បុត្តោ កេនចិ សញ្ញត្តោ ភវិស្សតិ, ឥមេ មម មស្សុករណត្ថាយាគតា”តិ ចិន្តេសិ។ តេ គន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។ ‘កស្មា អាគតត្ថា’តិ ច បុដ្ឋា តំ សាសនំ អារោចេសុំ។ “តុម្ហាកំ រញ្ញោ មនំ ករោថា”តិ ច វុត្តា ‘និសីទ, ទេវា’តិ វត្វា ច រាជានំ វន្ទិត្វា – “ទេវ, មយំ រញ្ញោ អាណំ ករោម, មា អម្ហាកំ កុជ្ឈិត្ថ, នយិទំ តុម្ហាទិសានំ ធម្មរាជូនំ អនុច្ឆវិក”ន្តិ វត្វា វាមហត្ថេន គោប្ផកេ គហេត្វា ទក្ខិណហត្ថេន ខុរំ គហេត្វា បាទតលានិ ផាលេត្វា លោណតេលេន មក្ខេត្វា ខទិរង្គារេហិ វីតច្ចិតេហិ បចឹសុ។ រាជា កិរ បុព្ពេ ចេតិយង្គណេ សឧបាហនោ អគមាសិ, និសជ្ជនត្ថាយ បញ្ញត្តកដសារកញ្ច អធោតេហិ បាទេហិ អក្កមិ, តស្សាយំ និស្សន្ទោតិ វទន្តិ។ រញ្ញោ ពលវវេទនា ឧប្បន្នា។ សោ – “អហោ ពុទ្ធោ, អហោ ធម្មោ, អហោ សង្ឃោ”តិ អនុស្សរន្តោយេវ ចេតិយង្គណេ ខិត្តមាលា វិយ មិលាយិត្វា ចាតុមហារាជិកទេវលោកេ វេស្សវណស្ស បរិចារកោ ជនវសភោ នាម យក្ខោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។

តំ ទិវសមេវ អជាតសត្តុស្ស បុត្តោ ជាតោ, បុត្តស្ស ជាតភាវញ្ច បិតុមតភាវញ្ច និវេទេតុំ ទ្វេ លេខា ឯកក្ខណេយេវ អាគតា។ អមច្ចា – “បឋមំ បុត្តស្ស ជាតភាវំ អារោចេស្សាមា”តិ តំ លេខំ រញ្ញោ ហត្ថេ ឋបេសុំ។ រញ្ញោ តង្ខណេយេវ បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិត្វា សកលសរីរំ ខោភេត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ។ តស្មឹ ខណេ បិតុគុណមញ្ញាសិ – “មយិ ជាតេបិ មយ្ហំ បិតុ ឯវមេវ សិនេហោ ឧប្បន្នោ”តិ។ សោ – “គច្ឆថ, ភណេ, មយ្ហំ បិតរំ វិស្សជ្ជេថា”តិ អាហ។ “កឹ វិស្សជ្ជាបេថ, ទេវា”តិ ឥតរំ លេខំ ហត្ថេ ឋបយឹសុ។

សោ តំ បវត្តឹ សុត្វា រោទមានោ មាតុសមីបំ គន្ត្វា – “អហោសិ នុ, ខោ, អម្ម, មយ្ហំ បិតុ មយិ ជាតេ សិនេហោ”តិ? សា អាហ – “ពាលបុត្ត, កឹ វទេសិ, តវ ទហរកាលេ អង្គុលិយា បីឡកា ឧដ្ឋហិ។ អថ តំ រោទមានំ

សញ្ញាបេតុំ អសក្កោន្តា តំ គហេត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានេ និសិន្នស្ស តវ បិតុ សន្តិកំ អគមំសុ។ បិតា តេ អង្គុលិ មុខេ បវេសិ។ បីឡកា មុខេយេវ ភិជ្ជិ។ អថ ខោ បិតា តវ សិនេហេន តំ លោហិតមិស្សកំ បុព្ពំ អនិដ្ឋុភិត្វាវ អជ្ឈោហរិ។ ឯវរូបោ តេ បិតុ សិនេហោ”តិ។ សោ រោទិត្វា បរិទេវិត្វា បិតុ សរីរកិច្ចំ អកាសិ។

ទេវទត្តោបិ អជាតសត្តុំ ឧបសង្កមិត្វា – “បុរិសេ, មហារាជ, អាណាបេហិ, យេ សមណំ គោតមំ ជីវិតា វោរោបេស្សន្តី”តិ វត្វា តេន ទិន្នេ បុរិសេ បេសេត្វា សយំ គិជ្ឈកូដំ អារុយ្ហ យន្តេន សិលំ បវិជ្ឈិត្វា នាឡាគិរិហត្ថិំ មុញ្ចាបេត្វាបិ កេនចិ ឧបាយេន ភគវន្តំ មារេតុំ អសក្កោន្តោ បរិហីនលាភសក្ការោ បញ្ច វត្ថូនិ យាចិត្វា តានិ អលភមានោ តេហិ ជនំ សញ្ញាបេស្សាមីតិ សង្ឃភេទំ កត្វា សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ បរិសំ អាទាយ បក្កន្តេសុ ឧណ្ហលោហិតំ មុខេន ឆឌ្ឌេត្វា នវមាសេ គិលានមញ្ចេ និបជ្ជិត្វា វិប្បដិសារជាតោ – “កុហឹ ឯតរហិ សត្ថា វសតី”តិ បុច្ឆិត្វា “ជេតវនេ”តិ វុត្តេ មញ្ចកេន មំ អាហរិត្វា សត្ថារំ ទស្សេថាតិ វត្វា អាហរិយមានោ ភគវតោ ទស្សនារហស្ស កម្មស្ស អកតត្តា ជេតវនេ បោក្ខរណីសមីបេយេវ ទ្វេធា ភិន្នំ បថវឹ បវិសិត្វា មហានិរយេ បតិដ្ឋិតោតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារកថានយោ ខន្ធកេ អាគតោ។ អាគតត្តា បន សព្ពំ ន វុត្តន្តិ។ ឯវំ អជាតោយេវ រញ្ញោ សត្តុ ភវិស្សតីតិ នេមិត្តកេហិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អជាតសត្តុ។

វេទេហិបុត្តោតិ អយំ កោសលរញ្ញោ ធីតាយ បុត្តោ, ន វិទេហរញ្ញោ។ វេទេហីតិ បន បណ្ឌិតាធិវចនមេតំ។ យថាហ – “វេទេហិកា គហបតានី (ម. និ. ១.២២៦), អយ្យោ អានន្ទោ វេទេហមុនី”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤)។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – វិទន្តិ ឯតេនាតិ វេទោ, ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ វេទេន ឦហតិ យតតិ វាយមតីតិ វេទេហី។ វេទេហិយា បុត្តោ វេទេហិបុត្តោ។

តទហូតិ តស្មិំ អហុ, តស្មិំ ទិវសេតិ អត្ថោ។ ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ ឧបោសថោ, ឧបវសន្តីតិ សីលេន វា អនសនេន វា ឧបេតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថុទ្ធារោ – “អាយាមាវុសោ, កប្បិន, ឧបោសថំ គមិស្សាមា”តិអាទីសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ ឧបោសថោ។ “ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ខោ, វិសាខេ, ឧបោសថោ ឧបវុត្ថោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.៤៣) សីលំ។ “សុទ្ធស្ស វេ សទា ផគ្គុ, សុទ្ធស្សុបោសថោ សទា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៧៩) ឧបវាសោ។ “ឧបោសថោ នាម នាគរាជា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៤៦) បញ្ញត្តិ ។ “ន, ភិក្ខវេ, តទហុបោសថេ សភិក្ខុកា អាវាសា”តិអាទីសុ (មហាវ. ១៨១) ឧបវសិតព្ពទិវសោ។ ឥធាបិ សោយេវ អធិប្បេតោ។ សោ បនេស អដ្ឋមី ចាតុទ្ទសី បន្នរសីភេទេន តិវិធោ។ តស្មា សេសទ្វយនិវារណត្ថំ បន្នរសេតិ វុត្តំ។ តេនេវ វុត្តំ – “ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ ឧបោសថោ”តិ។

កោមុទិយាតិ កុមុទវតិយា។ តទា កិរ កុមុទានិ សុបុប្ផិតានិ ហោន្តិ, តានិ ឯត្ថ សន្តីតិ កោមុទី។ **ចាតុមាសិនិយា**តិ ចាតុមាសិយា, សា ហិ ចតុន្នំ មាសានំ បរិយោសានភូតាតិ ចាតុមាសី។ ឥធ បន ចាតុមាសិនីតិ វុច្ចតិ។ មាសបុណ្ណតាយ ឧតុបុណ្ណតាយ សំវច្ឆរបុណ្ណតាយ បុណ្ណា សម្បុណ្ណាតិ បុណ្ណា។ មា ឥតិ ចន្ទោ វុច្ចតិ, សោ ឯត្ថ បុណ្ណោតិ បុណ្ណមា។ ឯវំ បុណ្ណាយ បុណ្ណមាយាតិ ឥមស្មិំ បទទ្វយេ ច អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

រាជាមច្ចបរិវុតោតិ ឯវរូបាយ រជតបដវិនិគ្គតាហិ ខីរធារាហិ ធោវិយមានទិសាភាគាយ វិយ, រជតវិមានវិច្ឆុតេហិ មុត្តាវឡិសុមនកុសុមទាមសេតទុកូលកុមុទវិសរេហិ សម្បរិកិណ្ណាយ វិយ ច, ចតុរុបក្កិលេសវិមុត្តបុណ្ណចន្ទប្បភាសមុទយោភាសិតាយ រត្តិយា រាជាមច្ចេហិ បរិវុតោតិ អត្ថោ។ **ឧបរិបាសាទវរគតោ**តិ បាសាទវរស្ស ឧបរិគតោ។ មហារហេ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេ កញ្ចនាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ កស្មា និសិន្នោ? និទ្ទាវិនោទនត្ថំ។ អយញ្ហិ រាជា បិតរិ ឧបក្កន្តទិវសតោ បដ្ឋាយ – “និទ្ទំ ឱក្កមិស្សាមី”តិ និមីលិតមត្តេសុយេវ អក្ខីសុ សត្តិសតអព្ភាហតោ វិយ កន្ទមានោយេវ បពុជ្ឈិ។ កិមេតន្តិ ច វុត្តេ, ន កិញ្ចីតិ វទតិ។ តេនស្ស អមនាបា និទ្ទា, ឥតិ និទ្ទាវិនោទនត្ថំ និសិន្នោ។ អបិ ច តស្មិំ ទិវសេ នក្ខត្តំ សង្ឃុដ្ឋំ ហោតិ។ សព្ពំ នគរំ សិត្តសម្មដ្ឋំ វិប្បកិណ្ណវាលុកំ បញ្ចវណ្ណកុសុមលាជបុណ្ណឃដបដិមណ្ឌិតឃរទ្វារំ សមុស្សិតធជបដាកវិចិត្រសមុជ្ជលិតទីបមាលាលង្កតសព្ពទិសាភាគំ វីថិសភាគេន រច្ឆាសភាគេន នក្ខត្តកីឡំ អនុភវមានេន មហាជនេន សមាកិណ្ណំ ហោតិ។ ឥតិ នក្ខត្តទិវសតាយបិ និសិន្នោតិ វទន្តិ។ ឯវំ បន វត្វាបិ – “រាជកុលស្ស នាម សទាបិ នក្ខត្តមេវ, និទ្ទាវិនោទនត្ថំយេវ បនេស និសិន្នោ”តិ សន្និដ្ឋានំ កតំ។

ឧទានំ ឧទានេសីតិ ឧទាហារំ ឧទាហរិ, យថា ហិ យំ តេលំ មានំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, វិស្សន្ទិត្វា គច្ឆតិ, តំ អវសេកោតិ វុច្ចតិ។ យញ្ច ជលំ តឡាកំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អជ្ឈោត្ថរិត្វា គច្ឆតិ, តំ ឱឃោតិ វុច្ចតិ; ឯវមេវ យំ បីតិវចនំ ហទយំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អធិកំ ហុត្វា អន្តោ អសណ្ឋហិត្វា ពហិនិក្ខមតិ, តំ ឧទានន្តិ វុច្ចតិ។ ឯវរូបំ បីតិមយំ វចនំ និច្ឆារេសីតិ អត្ថោ។

ទោសិនាតិ ទោសាបគតា, អព្ភា, មហិកា, ធូមោ, រជោ, រាហូតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ ឧបក្កិលេសេហិ វិរហិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្មា **រមណីយា**តិអាទីនិ បញ្ច ថោមនវចនានិ។ សា ហិ មហាជនស្ស មនំ រមយតីតិ **រមណីយា។** វុត្តទោសវិមុត្តាយ ចន្ទប្បភាយ ឱភាសិតត្តា អតិវិយ សុរូបាតិ **អភិរូបា។** ទស្សិតុំ យុត្តាតិ **ទស្សនីយា។** ចិត្តំ បសាទេតីតិ **បាសាទិកា។** ទិវសមាសាទីនំ លក្ខណំ ភវិតុំ យុត្តាតិ **លក្ខញ្ញា។**

កំ នុ ខ្វជ្ជាតិ កំ នុ ខោ អជ្ជ។ **សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា**តិ សមិតបាបតាយ សមណំ។ ពាហិតបាបតាយ ព្រាហ្មណំ។ **យំ នោ បយិរុបាសតោ**តិ វចនព្យត្តយោ ឯស, យំ អម្ហាកំ បញ្ហបុច្ឆនវសេន បយិរុបាសន្តានំ មធុរំ ធម្មំ សុត្វា ចិត្តំ បសីទេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឥតិ រាជា ឥមិនា សព្ពេនបិ វចនេន ឱភាសនិមិត្តកម្មំ អកាសិ។ កស្ស អកាសីតិ? ជីវកស្ស។ កិមត្ថំ? ភគវតោ ទស្សនត្ថំ។ កឹ ភគវន្តំ សយំ ទស្សនាយ ឧបគន្តុំ ន សក្កោតីតិ? អាម, ន សក្កោតិ។ កស្មា? មហាបរាធតាយ។

តេន ហិ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ អរិយសាវកោ អត្តនោ បិតា មារិតោ, ទេវទត្តោ ច តមេវ និស្សាយ ភគវតោ ពហុំ អនត្ថមកាសិ, ឥតិ មហាបរាធោ ឯស, តាយ មហាបរាធតាយ សយំ គន្តុំ ន សក្កោតិ។ ជីវកោ បន ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ, តស្ស បិដ្ឋិឆាយាយ ភគវន្តំ បស្សិស្សាមីតិ ឱភាសនិមិត្តកម្មំ អកាសិ។ កឹ ជីវកោ បន – “មយ្ហំ ឥទំ ឱភាសនិមិត្តកម្ម”ន្តិ ជានាតីតិ? អាម ជានាតិ។ អថ កស្មា តុណ្ហី អហោសីតិ? វិក្ខេបបច្ឆេទនត្ថំ។

តស្សញ្ហិ បរិសតិ ឆន្នំ សត្ថារានំ ឧបដ្ឋាកា ពហូ សន្និបតិតា, តេ អសិក្ខិតានំ បយិរុបាសនេន សយម្បិ អសិក្ខិតាវ។ តេ មយិ ភគវតោ គុណកថំ អារទ្ធេ អន្តរន្តរា ឧដ្ឋាយុដ្ឋាយ អត្តនោ សត្ថារានំ គុណំ កថេស្សន្តិ, ឯវំ មេ សត្ថុ គុណកថា បរិយោសានំ ន គមិស្សតិ។ រាជា បន ឥមេសំ កុលូបកេ ឧបសង្កមិត្វា គហិតាសារតាយ តេសំ គុណកថាយ អនត្តមនោ ហុត្វា មំ បដិបុច្ឆិស្សតិ, អថាហំ និព្ពិក្ខេបំ សត្ថុ គុណំ កថេត្វា រាជានំ សត្ថុ សន្តិកំ គហេត្វា គមិស្សាមីតិ ជានន្តោវ វិក្ខេបបច្ឆេទនត្ថំ តុណ្ហី អហោសីតិ។

តេបិ អមច្ចា ឯវំ ចិន្តេសុំ – “អជ្ជ រាជា បញ្ចហិ បទេហិ រត្តឹ ថោមេតិ, អទ្ធា កិញ្ចិ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ធម្មំ សោតុកាមោ, យស្ស ចេស ធម្មំ សុត្វា បសីទិស្សតិ, តស្ស ច មហន្តំ សក្ការំ ករិស្សតិ, យស្ស បន កុលូបកោ សមណោ រាជកុលូបកោ ហោតិ, ភទ្ទំ តស្សា”តិ។

១៥១-១៥២. តេ ឯវំ ចិន្តេត្វា – “អហំ អត្តនោ កុលូបកសមណស្ស វណ្ណំ វត្វា រាជានំ គហេត្វា គមិស្សាមិ, អហំ គមិស្សាមី”តិ អត្តនោ អត្តនោ កុលូបកានំ វណ្ណំ កថេតុំ អារទ្ធា។ តេនាហ – “**ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ រាជាមច្ចោ**”តិអាទិ។ តត្ថ **បូរណោ**តិ តស្ស សត្ថុបដិញ្ញស្ស នាមំ។ **កស្សបោ**តិ គោត្តំ។ សោ កិរ អញ្ញតរស្ស កុលស្ស ឯកូនទាសសតំ បូរយមានោ ជាតោ, តេនស្ស បូរណោតិ នាមំ អកំសុ។ មង្គលទាសត្តា ចស្ស “ទុក្កដ”ន្តិ វត្តា នត្ថិ, អកតំ វា ន កតន្តិ។ សោ “កិមហំ ឯត្ថ វសាមី”តិ បលាយិ។ អថស្ស ចោរា វត្ថានិ អច្ឆិន្ទឹសុ, សោ បណ្ណេន វា តិណេន វា បដិច្ឆាទេតុម្បិ អជានន្តោ ជាតរូបេនេវ ឯកំ គាមំ បាវិសិ។ មនុស្សា តំ ទិស្វា “អយំ សមណោ អរហា អប្បិច្ឆោ, នត្ថិ ឥមិនា សទិសោ”តិ បូវភត្តាទីនិ គហេត្វា ឧបសង្កមន្តិ។ សោ – “មយ្ហំ សាដកំ អនិវត្ថភាវេន ឥទំ ឧប្បន្ន”ន្តិ តតោ បដ្ឋាយ សាដកំ លភិត្វាបិ ន និវាសេសិ, តទេវ បព្ពជ្ជំ អគ្គហេសិ, តស្ស សន្តិកេ អញ្ញេបិ អញ្ញេបីតិ បញ្ចសតមនុស្សា បព្ពជឹសុ។ តំ សន្ធាយាហ – “បូរណោ កស្សបោ”តិ។

បព្ពជិតសមូហសង្ខាតោ សង្ឃោ អស្ស អត្ថីតិ **សង្ឃី។** ស្វេវ គណោ អស្ស អត្ថីតិ **គណី។** អាចារសិក្ខាបទវសេន តស្ស គណស្ស អាចរិយោតិ **គណាចរិយោ។ ញាតោ**តិ បញ្ញាតោ បាកដោ។ “អប្បិច្ឆោ សន្តុដ្ឋោ។ អប្បិច្ឆតាយ វត្ថម្បិ ន និវាសេតី”តិ ឯវំ សមុគ្គតោ យសោ អស្ស អត្ថីតិ **យសស្សី។ តិត្ថករោ**តិ លទ្ធិករោ។ **សាធុសម្មតោ**តិ អយំ សាធុ, សុន្ទរោ, សប្បុរិសោតិ ឯវំ សម្មតោ។ **ពហុជនស្សា**តិ អស្សុតវតោ អន្ធពាលបុថុជ្ជនស្ស។ បព្ពជិតតោ បដ្ឋាយ អតិក្កន្តា ពហូ រត្តិយោ ជានាតីតិ **រត្តញ្ញូ។** ចិរំ បព្ពជិតស្ស អស្សាតិ **ចិរបព្ពជិតោ,** អចិរបព្ពជិតស្ស ហិ កថា ឱកប្បនីយា ន ហោតិ, តេនាហ “ចិរបព្ពជិតោ”តិ។ **អទ្ធគតោ**តិ អទ្ធានំ គតោ, ទ្វេ តយោ រាជបរិវដ្ដេ អតីតោតិ អធិប្បាយោ។ **វយោអនុប្បត្តោ**តិ បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តោ។ ឥទំ ឧភយម្បិ – “ទហរស្ស កថា ឱកប្បនីយា ន ហោតី”តិ ឯតំ សន្ធាយ វុត្តំ។

តុណ្ហី អហោសីតិ សុវណ្ណវណ្ណំ មធុររសំ អម្ពបក្កំ ខាទិតុកាមោ បុរិសោ អាហរិត្វា ហត្ថេ ឋបិតំ កាជរបក្កំ ទិស្វា វិយ ឈានាភិញ្ញាទិគុណយុត្តំ តិលក្ខណព្ភាហតំ មធុរំ ធម្មកថំ សោតុកាមោ បុព្ពេ បូរណស្ស ទស្សនេនាបិ អនត្តមនោ ឥទានិ គុណកថាយ សុដ្ឋុតរំ អនត្តមនោ ហុត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ អនត្តមនោ សមានោបិ បន “សចាហំ ឯតំ តជ្ជេត្វា គីវាយំ គហេត្វា នីហរាបេស្សាមិ, ‘យោ យោ កថេសិ, តំ តំ រាជា ឯវំ ករោតី’តិ ភីតោ អញ្ញោបិ កោចិ កិញ្ចិ ន កថេស្សតី”តិ អមនាបម្បិ តំ កថំ អធិវាសេត្វា តុណ្ហី ឯវ អហោសិ។ អថញ្ញោ – “អហំ

អត្តនោ កុលូបកស្ស វណ្ណំ កថេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា វត្តុំ អារភិ។ តេន វុត្តំ – អញ្ញតរោបិ ខោតិអាទិ។ តំ សព្ពំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឯត្ថ បន **មក្ខលី**តិ តស្ស នាមំ។ គោសាលាយ ជាតត្តា **គោសាលោ**តិ ទុតិយំ នាមំ។ តំ កិរ សកទ្ទមាយ ភូមិយា តេលឃដំ គហេត្វា គច្ឆន្តំ – “តាត, មា ខលី”តិ សាមិកោ អាហ។ សោ បមាទេន ខលិត្វា បតិត្វា សាមិកស្ស ភយេន បលាយិតុំ អារទ្ធោ។ សាមិកោ ឧបធាវិត្វា ទុស្សកណ្ណេ អគ្គហេសិ។ សោ សាដកំ ឆឌ្ឌេត្វា អចេលកោ ហុត្វា បលាយិ។ សេសំ បូរណសទិសមេវ។

១៥៣. **អជិតោ**តិ តស្ស នាមំ។ កេសកម្ពលំ ធារេតីតិ **កេសកម្ពលោ**។ ឥតិ នាមទ្វយំ សំសន្ទិត្វា អជិតោ កេសកម្ពលោតិ វុច្ចតិ ។ តត្ថ **កេសកម្ពលោ នាម** មនុស្សកេសេហិ កតកម្ពលោ។ តតោ បដិកិដ្ឋតរំ វត្ថំ នាម នត្ថិ។ យថាហ – “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ តន្តាវុតានំ វត្ថានំ, កេសកម្ពលោ តេសំ បដិកិដ្ឋោ អក្ខាយតិ។ កេសកម្ពលោ, ភិក្ខវេ, សីតេ សីតោ, ឧណ្ហេ ឧណ្ហោ, ទុព្ពណ្ណោ ទុគ្គន្ធោ ទុក្ខសម្ផស្សោ”តិ (អ. និ. ៣.១៣៨)។

១៥៤. **បកុធោ**តិ តស្ស នាមំ។ **កច្ចាយនោ**តិ គោត្តំ។ ឥតិ នាមគោត្តំ សំសន្ទិត្វា បកុធោ កច្ចាយនោតិ វុច្ចតិ។ សីតុទកបដិក្ខិត្តកោ ឯស, វច្ចំ កត្វាបិ ឧទកកិច្ចំ ន ករោតិ, ឧណ្ហោទកំ វា កញ្ជិយំ វា លភិត្វា ករោតិ, នទី វា មគ្គោទកំ វា អតិក្កម្ម – “សីលំ មេ ភិន្ន”ន្តិ វាលិកថូបំ កត្វា សីលំ អធិដ្ឋាយ គច្ឆតិ។ ឯវរូបោ និស្សិរីកលទ្ធិកោ ឯស។

១៥៥. **សញ្ចយោ**តិ តស្ស នាមំ។ ពេលដ្ឋស្ស បុត្តោតិ **ពេលដ្ឋបុត្តោ**។

១៥៦. អម្ហាកំ គណ្ឋនកិលេសោ បលិពន្ធនកិលេសោ នត្ថិ, កិលេសគណ្ឋរហិតា មយន្តិ ឯវំវាទិតាយ លទ្ធនាមវសេន **និគណ្ឋោ**។ នាដស្ស បុត្តោ **នាដបុត្តោ**។

កោមារភច្ចជីវកកថាវណ្ណនា

១៥៧. **អថ ខោ រាជា**តិ រាជា កិរ តេសំ វចនំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “អហំ យស្ស យស្ស វចនំ ន សោតុកាមោ, សោ សោ ឯវ កថេសិ។ យស្ស បនម្ហិ វចនំ សោតុកាមោ, ឯស នាគវសំ បិវិត្វា បិតោ សុបណ្ណោ វិយ តុណ្ហីភូតោ, អនត្ថោ វត មេ”តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “ជីវកោ ឧបសន្តស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ, សយម្បិ ឧបសន្តោ, តស្មា វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ វិយ តុណ្ហីភូតោវ និសិន្នោ, ន ឯស មយិ អកថេន្តេ កថេស្សតិ, ហត្ថិម្ហិ ខោ បន មទ្ទន្តេ ហត្ថិស្សេវ បាទោ គហេតព្ពោ”តិ តេន សទ្ធឹ សយំ មន្តេតុមារទ្ធោ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ រាជា”តិ។ តត្ថ **កឹ តុណ្ហី**តិ កេន ការណេន តុណ្ហី។ ឥមេសំ អមច្ចានំ អត្តនោ អត្តនោ កុលូបកសមណស្ស វណ្ណំ កថេន្តានំ មុខំ នប្បហោតិ ។ កឹ យថា ឯតេសំ, ឯវំ តវ កុលូបកសមណោ នត្ថិ, កឹ ត្វំ ទលិទ្ទោ, ន តេ មម បិតរា ឥស្សរិយំ ទិន្នំ, ឧទាហុ អស្សទ្ធោតិ បុច្ឆតិ។

តតោ ជីវកស្ស ឯតទហោសិ – “អយំ រាជា មំ កុលូបកសមណស្ស គុណំ កថាបេតិ, ន ទានិ មេ តុណ្ហីភាវស្ស កាលោ, យថា ខោ បនិមេ រាជានំ វន្ទិត្វា និសិន្នាវ អត្តនោ កុលូបកសមណានំ គុណំ កថយឹសុ, ន មយ្ហំ ឯវំ សត្ថុ គុណេ កថេតុំ យុត្ត”ន្តិ ឧដ្ឋាយាសនា ភគវតោ វិហារាភិមុខោ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ សិរសិ បគ្គហេត្វា – “មហារាជ, មា មំ ឯវំ ចិន្តយិត្ថ, ‘អយំ យំ វា តំ វា សមណំ ឧបសង្កមតី’តិ, មម សត្ថុនោ ហិ មាតុកុច្ឆិឱក្កមនេ, មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេ, មហាភិនិក្ខមនេ, សម្ពោធិយំ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ច, ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិត្ថ, ឯវំ យមកបាដិហារិយំ អកាសិ, ឯវំ ទេវោរោហណំ, អហំ សត្ថុនោ គុណេ កថយិស្សាមិ, ឯកគ្គចិត្តោ សុណ, មហារាជា”តិ វត្វា – “អយំ ទេវ, ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តំ ខោ បន ភគវន្ត**ន្តិ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចនំ, តស្ស ខោ បន ភគវតោតិ អត្ថោ។ **កល្យាណោ**តិ កល្យាណគុណសមន្នាគតោ, សេដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កិត្តិយេវ។ ថុតិឃោសោ វា។ **អព្ភុគ្គតោ**តិ សទេវកំ លោកំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឧគ្គតោ។ កិន្តិ? “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ…បេ… ភគវា”តិ។

តត្រាយំ បទសម្ពន្ធោ – សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ…បេ… ឥតិបិ ភគវាតិ។ ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ អារកត្តា អរីនំ, អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ, ឥមេហិ តាវ ការណេហិ សោ ភគវា អរហន្តិ វេទិតព្ពោតិអាទិនា នយេន មាតិកំ និក្ខិបិត្វា សព្ពានេវ ចេតានិ បទានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានីតិ តតោ នេសំ វិត្ថារោ គហេតព្ពោ។

ជីវកោ បន ឯកមេកស្ស បទស្ស អត្ថំ និដ្ឋាបេត្វា – “ឯវំ, មហារាជ, អរហំ មយ្ហំ សត្ថា, ឯវំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ… បេ.… ឯវំ ភគវា”តិ វត្វា – “តំ, ទេវោ, ភគវន្តំ បយិរុបាសតុ, អប្បេវ នាម ទេវស្ស តំ ភគវន្តំ បយិរុបាសតោ ចិត្តំ បសីទេយ្យា”តិ អាហ។ ឯត្ថ ច **តំ ទេវោ បយិរុបាសតូ**តិ វទន្តោ “មហារាជ, តុម្ហាទិសានញ្ហិ សតេនបិ សហស្សេនបិ សតសហស្សេនបិ ពុទ្ធស្ស មយ្ហំ សត្ថុនោ សព្ពេសំ ចិត្តំ គហេត្វា កថេតុំ ថាមោ ច ពលញ្ច អត្ថិ, វិស្សត្ថោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆេយ្យាសិ មហារាជា”តិ អាហ។

រញ្ញោបិ ភគវតោ គុណកថំ សុណន្តស្ស សកលសរីរំ បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា និរន្តរំ ផុដំ អហោសិ។ សោ តង្ខណញ្ញេវ គន្តុកាមោ ហុត្វា – “ឥមាយ ខោ បន វេលាយ មយ្ហំ ទសពលស្ស សន្តិកំ គច្ឆតោ ន អញ្ញោ កោចិ ខិប្បំ យានានិ យោជេតុំ សក្ខិស្សតិ អញ្ញត្រ ជីវកា”តិ ចិន្តេត្វា – “តេន ហិ, សម្ម ជីវក, ហត្ថិយានានិ កប្បាបេហី”តិ អាហ។

១៥៨. តត្ថ **តេន ហី**តិ ឧយ្យោជនត្ថេ និបាតោ។ គច្ឆ, សម្ម ជីវកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ហត្ថិយានានី**តិ អនេកេសុ អស្សរថាទីសុ យានេសុ វិជ្ជមានេសុបិ ហត្ថិយានំ ឧត្តមំ; ឧត្តមស្ស សន្តិកំ ឧត្តមយានេនេវ គន្តព្ពន្តិ ច, អស្សយានរថយានានិ សសទ្ទានិ, ទូរតោវ តេសំ សទ្ទោ សុយ្យតិ, ហត្ថិយានស្ស បទានុបទំ គច្ឆន្តាបិ សទ្ទំ ន សុណន្តិ។ និព្ពុតស្ស បន ខោ ភគវតោ សន្តិកេ និព្ពុតេហេវ យានេហិ គន្តព្ពន្តិ ច ចិន្តយិត្វា ហត្ថិយានានីតិ អាហ។

បញ្ចមត្តានិ ហត្ថិនិកាសតានីតិ បញ្ច ករេណុសតានិ។ **កប្បាបេត្វា**តិ អារោហណសជ្ជានិ ការេត្វា។ **អារោហណីយ**ន្តិ អារោហណយោគ្គំ, ឱបគុយ្ហន្តិ អត្ថោ។ កឹ បនេស រញ្ញា វុត្តំ អកាសិ អវុត្តន្តិ? អវុត្តំ។ កស្មា? បណ្ឌិតតាយ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – រាជា ឥមាយ វេលាយ គច្ឆាមីតិ វទតិ, រាជានោ ច នាម ពហុបច្ចត្ថិកា។ សចេ អន្តរាមគ្គេ កោចិ អន្តរាយោ ហោតិ, មម្បិ គរហិស្សន្តិ – “ជីវកោ រាជា មេ កថំ គណ្ហាតីតិ អកាលេបិ រាជានំ គហេត្វា និក្ខមតី”តិ។ ភគវន្តម្បិ គរហិស្សន្តិ “សមណោ គោតមោ, ‘មយ្ហំ កថា វត្តតី’តិ កាលំ អសល្លក្ខេត្វាវ ធម្មំ កថេតី”តិ។ តស្មា យថា នេវ មយ្ហំ, ន ភគវតោ, គរហា ឧប្បជ្ជតិ; រញ្ញោ ច រក្ខា សុសំវិហិតា ហោតិ, តថា ករិស្សាមី”តិ។

តតោ ឥត្ថិយោ និស្សាយ បុរិសានំ ភយំ នាម នត្ថិ, ‘សុខំ ឥត្ថិបរិវុតោ គមិស្សាមី’តិ បញ្ច ហត្ថិនិកាសតានិ កប្បាបេត្វា បញ្ច ឥត្ថិសតានិ បុរិសវេសំ គាហាបេត្វា – “អសិតោមរហត្ថា រាជានំ បរិវារេយ្យាថា”តិ វត្វា បុន ចិន្តេសិ – “ឥមស្ស រញ្ញោ ឥមស្មិំ អត្តភាវេ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថិ, ពុទ្ធា ច នាម ឧបនិស្សយំ ទិស្វាវ ធម្មំ កថេន្តិ។ ហន្ទាហំ, មហាជនំ សន្និបាតាបេមិ, ឯវញ្ហិ សតិ សត្ថា កស្សចិទេវ ឧបនិស្សយេន ធម្មំ ទេសេស្សតិ, សា មហាជនស្ស ឧបការាយ ភវិស្សតី”តិ។ សោ តត្ថ តត្ថ សាសនំ បេសេសិ, ភេរឹ ចរាបេសិ – “អជ្ជ រាជា ភគវតោ សន្តិកំ គច្ឆតិ, សព្ពេ អត្តនោ វិភវានុរូបេន រញ្ញោ អារក្ខំ គណ្ហន្តូ”តិ។

តតោ មហាជនោ ចិន្តេសិ – “រាជា កិរ សត្ថុទស្សនត្ថំ គច្ឆតិ, កីទិសី វត ភោ ធម្មទេសនា ភវិស្សតិ, កឹ នោ នក្ខត្តកីឡាយ, តត្ថេវ គមិស្សាមា”តិ។ សព្ពេ គន្ធមាលាទីនិ គហេត្វា រញ្ញោ អាគមនំ អាកង្ខមានា មគ្គេ អដ្ឋំសុ។ ជីវកោបិ រញ្ញោ បដិវេទេសិ – “កប្បិតានិ ខោ តេ, ទេវ, ហត្ថិយានានិ, យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញសី”តិ។ តត្ថ **យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញសី**តិ ឧបចារវចនមេតំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “យំ តយា អាណត្តំ, តំ មយា កតំ, ឥទានិ ត្វំ យស្ស គមនស្ស វា អគមនស្ស វា កាលំ មញ្ញសិ, តទេវ អត្តនោ រុចិយា ករោហី”តិ។

១៥៩. **បច្ចេកា ឥត្ថិយោ**តិ បាដិយេក្កា ឥត្ថិយោ, ឯកេកិស្សា ហត្ថិនិយា ឯកេកំ ឥត្ថិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧក្កាសុ ធារិយមានាសូ**តិ ទណ្ឌទីបិកាសុ ធារិយមានាសុ។ **មហច្ច រាជានុភាវេនា**តិ មហតា រាជានុភាវេន។ មហច្ចាតិបិ បាឡិ, មហតិយាតិ អត្ថោ, លិង្គវិបរិយាយោ ឯស។ **រាជានុភាវោ** វុច្ចតិ រាជិទ្ធិ។ កា បនស្ស រាជិទ្ធិ? តិយោជនសតានំ ទ្វិន្នំ មហារដ្ឋានំ ឥស្សរិយសិរី។ តស្ស ហិ អសុកទិវសំ រាជា តថាគតំ ឧបសង្កមិស្សតីតិ បឋមតរំ សំវិទហនេ អសតិបិ តង្ខណញ្ញេវ បញ្ច ឥត្ថិសតានិ បុរិសវេសំ គហេត្វា បដិមុក្កវេឋនានិ អំសេ អាសត្តខគ្គានិ មណិទណ្ឌតោមរេ គហេត្វា និក្ខមឹសុ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “បច្ចេកា ឥត្ថិយោ អារោបេត្វា”តិ។

អបរាបិ សោឡសសហស្សខត្តិយនាដកិត្ថិយោ រាជានំ បរិវារេសុំ។ តាសំ បរិយន្តេ ខុជ្ជវាមនកកិរាតាទយោ។ តាសំ បរិយន្តេ អន្តេបុរបាលកា វិស្សាសិកបុរិសា។ តេសំ បរិយន្តេ វិចិត្រវេសវិលាសិនោ សដ្ឋិសហស្សមត្តា មហាមត្តា។ តេសំ បរិយន្តេ វិវិធាលង្ការបដិមណ្ឌិតា នានប្បការអាវុធហត្ថា វិជ្ជាធរតរុណា វិយ នវុតិសហស្សមត្តា រដ្ឋិយបុត្តា។ តេសំ បរិយន្តេ សតគ្ឃនិកានិ និវាសេត្វា បញ្ចសតគ្ឃនិកានិ ឯកំសំ កត្វា សុន្ហាតា សុវិលិត្តា កញ្ចនមាលាទិនានាភរណសោភិតា ទសសហស្សមត្តា ព្រាហ្មណា ទក្ខិណហត្ថំ ឧស្សាបេត្វា ជយសទ្ទំ ឃោសន្តា

គច្ឆន្តិ។ តេសំ បរិយន្តេ បញ្ចង្គិកានិ តូរិយានិ។ តេសំ បរិយន្តេ ធនុបន្តិបរិក្ខេបោ។ តស្ស បរិយន្តេ ហត្ថិឃដា។ ហត្ថីនំ បរិយន្តេ គីវាយ គីវំ បហរមានា អស្សបន្តិ។ អស្សបរិយន្តេ អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃដ្ដនរថា។ រថបរិយន្តេ ពាហាយ ពាហំ បហរយមានា យោធា។ តេសំ បរិយន្តេ អត្តនោ អត្តនោ អនុរូបាយ អាភរណសម្បត្តិយា វិរោចមានា អដ្ឋារស សេនិយោ។ ឥតិ យថា បរិយន្តេ ឋត្វា ខិត្តោ សរោ រាជានំ ន បាបុណាតិ, ឯវំ ជីវកោ កោមារភច្ចោ រញ្ញោ បរិសំ សំវិទហិត្វា អត្តនា រញ្ញោ អវិទូរេនេវ គច្ឆតិ – “សចេ កោចិ ឧបទ្ទវោ ហោតិ, បឋមតរំ រញ្ញោ ជីវិតទានំ ទស្សាមី”តិ។ ឧក្កានំ បន ឯត្តកានិ សតានិ វា សហស្សានិ វាតិ បរិច្ឆេទោ នត្ថីតិ ឯវរូបឹ រាជិទ្ធឹ សន្ធាយ វុត្តំ – “មហច្ចរាជានុភាវេន យេន ជីវកស្ស កោមារភច្ចស្ស អម្ពវនំ, តេន បាយាសី”តិ។

អហុទេវ ភយន្តិ ឯត្ថ ចិត្តុត្រាសភយំ, ញាណភយំ, អារម្មណភយំ, ឱត្តប្បភយន្តិ ចតុព្ពិធំ ភយំ, តត្ថ “ជាតឹ បដិច្ច ភយំ ភយានក”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តំ ចិត្តុត្រាសភយំ នាម។ “តេបិ តថាគតស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា យេភុយ្យេន ភយំ សំវេគំ សន្តាសំ អាបជ្ជន្តី”តិ (សំ. និ. ៣.៧៨) ឯវមាគតំ ញាណភយំ នាម។ “ឯតំ នូន តំ ភយភេរវំ អាគច្ឆតី”តិ (ម. និ. ១.៤៩) ឯត្ថ វុត្តំ អារម្មណភយំ នាម។

“ភីរុំ បសំសន្តិ, ន ហិ តត្ថ សូរំ;
ភយា ហិ សន្តោ, ន ករោន្តិ បាប”ន្តិ ។ (សំ. និ. ១.៣៣);

ឥទំ ឱត្តប្បភយំ នាម។ តេសុ ឥធ ចិត្តុត្រាសភយំ, អហុ អហោសីតិ អត្ថោ។ **ឆម្ភិតត្ត**ន្តិ ឆម្ភិតស្ស ភាវោ។ សកលសរីរចលនន្តិ អត្ថោ។ **លោមហំសោ**តិ លោមហំសនំ, ឧទ្ធំ ឋិតលោមតាតិ អត្ថោ។ សោ បនាយំ លោមហំសោ ធម្មស្សវនាទីសុ បីតិឧប្បត្តិកាលេ បីតិយាបិ ហោតិ ។ ភីរុកជាតិកានំ សម្បហារបិសាចាទិទស្សនេសុ ភយេនាបិ។ ឥធ ភយលោមហំសោតិ វេទិតព្ពោ។

កស្មា បនេស ភីតោតិ? អន្ធការេនាតិ ឯកេ វទន្តិ។ រាជគហេ កិរ ទ្វត្តឹស មហាទ្វារានិ, ចតុសដ្ឋិ ខុទ្ទកទ្វារានិ។ ជីវកស្ស អម្ពវនំ បាការស្ស ច គិជ្ឈកូដស្ស ច អន្តរា ហោតិ។ សោ បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា បព្ពតច្ឆាយាយ បាវិសិ, តត្ថ បព្ពតកូដេន ចន្ទោ ឆាទិតោ, បព្ពតច្ឆាយាយ ច រុក្ខច្ឆាយាយ ច អន្ធការំ អហោសីតិ, តម្បិ អការណំ។ តទា ហិ ឧក្កានំ សតសហស្សានម្បិ បរិច្ឆេទោ នត្ថិ។

អយំ បន អប្បសទ្ទតំ និស្សាយ ជីវកេ អាសង្កាយ ភីតោ។ ជីវកោ កិរស្ស ឧបរិបាសាទេយេវ អារោចេសិ – “មហារាជ អប្បសទ្ទកាមោ ភគវា, អប្បសទ្ទេនេវ ឧបសង្កមិតព្ពោ”តិ។ តស្មា រាជា តូរិយសទ្ទំ និវារេសិ។ តូរិយានិ កេវលំ គហិតមត្តានេវ ហោន្តិ, វាចម្បិ ឧច្ចំ អនិច្ឆារយមានា អច្ឆរាសញ្ញាយ គច្ឆន្តិ។ អម្ពវនេបិ កស្សចិ ខិបិតសទ្ទោបិ ន សុយ្យតិ។ រាជានោ ច នាម សទ្ទាភិរតា ហោន្តិ។ សោ តំ អប្បសទ្ទតំ និស្សាយ ឧក្កណ្ឋិតោ ជីវកេបិ អាសង្កំ ឧប្បាទេសិ។ “អយំ ជីវកោ មយ្ហំ អម្ពវនេ អឌ្ឍតេឡសានិ ភិក្ខុសតានី”តិ អាហ។ ឯត្ថ ច ខិបិតសទ្ទមត្តម្បិ ន សុយ្យតិ, អភូតំ មញ្ញេ, ឯស វញ្ចេត្វា មំ នគរតោ នីហរិត្វា បុរតោ ពលកាយំ ឧបដ្ឋបេត្វា មំ គណ្ហិត្វា អត្តនា ឆត្តំ ឧស្សាបេតុកាមោ។ អយញ្ហិ បញ្ចន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារេតិ។ មម ច អវិទូរេនេវ គច្ឆតិ, សន្តិកេ ច មេ អាវុធហត្ថោ ឯកបុរិសោបិ នត្ថិ។ អហោ វត មេ អនត្ថោ”តិ។ ឯវំ ភាយិត្វា ច បន អភីតោ វិយ សន្ធារេតុម្បិ នាសក្ខិ។ អត្តនោ ភីតភាវំ តស្ស អាវិ អកាសិ។ តេន វុត្តំ។ “អថ ខោ រាជា…បេ…. ន និគ្ឃោសោ”តិ។ តត្ថ **សម្មា**តិ វយស្សាភិលាបោ ឯស, កច្ចិ មំ វយស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន បលម្ភេសី**តិ យំ នត្ថិ តំ អត្ថីតិ វត្វា កច្ចិ មំ ន វិប្បលម្ភយសិ។ **និគ្ឃោសោ**តិ កថាសល្លាបនិគ្ឃោសោ។

មា ភាយិ, មហារាជាតិ ជីវកោ – “អយំ រាជា មំ ន ជានាតិ ‘នាយំ បរំ ជីវិតា វោរោបេតី’តិ; សចេ ខោ បននំ ន អស្សាសេស្សាមិ, វិនស្សេយ្យា”តិ ចិន្តយិត្វា ទឡ្ហំ កត្វា សមស្សាសេន្តោ “មា ភាយិ មហារាជា”តិ វត្វា **“ន តំ ទេវា”**តិអាទិមាហ។ **អភិក្កមា**តិ អភិមុខោ គម គច្ឆ, បវិសាតិ អត្ថោ។ សកឹ វុត្តេ បន ទឡ្ហំ ន ហោតីតិ តរមានោវ ទ្វិក្ខត្តុំ អាហ។ **ឯតេ មណ្ឌលមាឡេ ទីបា ឈាយន្តី**តិ មហារាជ, ចោរពលំ នាម ន ទីបេ ជាលេត្វា តិដ្ឋតិ, ឯតេ ច មណ្ឌលមាឡេ ទីបា ជលន្តិ។ ឯតាយ ទីបសញ្ញាយ យាហិ មហារាជាតិ វទតិ។

សាមញ្ញផលបុច្ឆាវណ្ណនា

១៦០. នាគស្ស ភូមីតិ យត្ថ សក្កា ហត្ថឹ អភិរូឡ្ហេន គន្តុំ, អយំ នាគស្ស ភូមិ នាម។ **នាគា បច្ចោរោហិត្វា**តិ វិហារស្ស ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ ហត្ថិតោ ឱរោហិត្វា។ ភូមិយំ បតិដ្ឋិតសមកាលមេវ បន ភគវតោ តេជោ រញ្ញោ សរីរំ ផរិ។ អថស្ស តាវទេវ សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចឹសុ, សាដកា បីឡេត្វា អបនេតព្ពា វិយ អហេសុំ។ អត្តនោ អបរាធំ សរិត្វា មហាភយំ ឧប្បជ្ជិ។ សោ ឧជុកំ ភគវតោ សន្តិកំ គន្តុំ អសក្កោន្តោ ជីវកំ ហត្ថេ គហេត្វា អារាម

ចារិកំ ចរមានោ វិយ “ឥទំ តេ សម្ម ជីវក សុដ្ឋុ ការិតំ ឥទំ សុដ្ឋុ ការិត”ន្តិ វិហារស្ស វណ្ណំ ភណមានោ អនុក្កមេន យេន មណ្ឌលមាឡស្ស ទ្វារំ តេនុបសង្កមិ, សម្បត្តោតិ អត្ថោ។

កហំ បន សម្មាតិ កស្មា បុច្ឆតិ។ ឯកេ តាវ “អជានន្តោ”តិ វទន្តិ។ ឥមិនា កិរ ទហរកាលេ បិតរា សទ្ធឹ អាគម្ម ភគវា ទិដ្ឋបុព្ពោ, បច្ឆា បន បាបមិត្តសំសគ្គេន បិតុឃាតំ កត្វា អភិមារេ បេសេត្វា ធនបាលំ មុញ្ចាបេត្វា មហាបរាធោ ហុត្វា ភគវតោ សម្មុខីភាវំ ន ឧបគតបុព្ពោតិ អសញ្ជានន្តោ បុច្ឆតីតិ។ តំ អការណំ, ភគវា ហិ អាកិណ្ណវរលក្ខណោ អនុព្យញ្ជនបដិមណ្ឌិតោ ឆព្ពណ្ណាហិ រស្មីហិ សកលំ អារាមំ ឱភាសេត្វា តារាគណបរិវុតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ ភិក្ខុគណបរិវុតោ មណ្ឌលមាឡមជ្ឈេ និសិន្នោ, តំ កោ ន ជានេយ្យ។ អយំ បន អត្តនោ ឥស្សរិយលីលាយ បុច្ឆតិ។ បកតិ ហេសា រាជកុលានំ, យំ ជានន្តាបិ អជានន្តា វិយ បុច្ឆន្តិ។ ជីវកោ បន តំ សុត្វា – ‘អយំ រាជា បថវិយំ ឋត្វា កុហឹ បថវីតិ, នភំ ឧល្លោកេត្វា កុហឹ ចន្ទិមសូរិយាតិ, សិនេរុមូលេ ឋត្វា កុហឹ សិនេរូតិ វទមានោ វិយ ទសពលស្ស បុរតោ ឋត្វា កុហឹ ភគវា’តិ បុច្ឆតិ។ “ហន្ទស្ស ភគវន្តំ ទស្សេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា យេន ភគវា តេនញ្ជលឹ បណាមេត្វា “ឯសោ មហារាជា”តិអាទិមាហ។ **បុរក្ខតោ**តិ បរិវារេត្វា និសិន្នស្ស បុរតោ និសិន្នោ។

១៦១. យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ យត្ថ ភគវា តត្ថ គតោ, ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគតោតិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ អដ្ឋាសី**តិ ភគវន្តំ វា ភិក្ខុសំឃំ វា អសង្ឃដ្ដយមានោ អត្តនោ ឋាតុំ អនុច្ឆវិកេ ឯកស្មឹ បទេសេ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកោវ អដ្ឋាសិ។ **តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូត**ន្តិ យតោ យតោ អនុវិលោកេតិ, តតោ តតោ តុណ្ហីភូតមេវាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ហិ ឯកភិក្ខុស្សបិ ហត្ថកុក្កុច្ចំ វា បាទកុក្កុច្ចំ វា ខិបិតសទ្ទោ វា នត្ថិ, សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតំ នាដកបរិវារំ ភគវតោ អភិមុខេ ឋិតំ រាជានំ វា រាជបរិសំ វា ឯកភិក្ខុបិ ន ឱលោកេសិ។ សព្ពេ ភគវន្តំយេវ ឱលោកយមានា និសីទឹសុ។

រាជា តេសំ ឧបសមេ បសីទិត្វា វិគតបង្កតាយ វិប្បសន្នរហទមិវ ឧបសន្តិន្ទ្រិយំ ភិក្ខុសង្ឃំ បុនប្បុនំ អនុវិលោកេត្វា ឧទានំ ឧទានេសិ។ តត្ថ **ឥមិនា**តិ យេន កាយិកេន ច វាចសិកេន ច មានសិកេន ច សីលូបសមេន ភិក្ខុសង្ឃោ ឧបសន្តោ, ឥមិនា ឧបសមេនាតិ ទីបេតិ។ តត្ថ “អហោ វត មេ បុត្តោ បព្ពជិត្វា ឥមេ ភិក្ខូ វិយ ឧបសន្តោ ភវេយ្យា”តិ នយិទំ សន្ធាយ ឯស ឯវមាហ។ អយំ បន ភិក្ខុសង្ឃំ ទិស្វា បសន្នោ បុត្តំ អនុស្សរិ។ ទុល្លភញ្ហិ លទ្ធា អច្ឆរិយំ វា ទិស្វា បិយានំ ញាតិមិត្តាទីនំ អនុស្សរណំ នាម លោកស្ស បកតិយេវ។ ឥតិ ភិក្ខុសង្ឃំ ទិស្វា បុត្តំ អនុស្សរមានោ ឯស ឯវមាហ។

អបិ ច បុត្តេ អាសង្កាយ តស្ស ឧបសមំ ឥច្ឆមានោ បេស ឯវមាហ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ, បុត្តោ មេ បុច្ឆិស្សតិ – “មយ្ហំ បិតា ទហរោ។ អយ្យកោ មេ កុហិ”ន្តិ។ សោ “បិតរា តេ ឃាតិតោ”តិ សុត្វា “អហម្បិ បិតរំ ឃាតេត្វា រជ្ជំ ការេស្សាមី”តិ មញ្ញិស្សតិ។ ឥតិ បុត្តេ អាសង្កាយ តស្ស ឧបសមំ ឥច្ឆមានោ បេស ឯវមាហ។ កិញ្ចាបិ ហិ ឯស ឯវមាហ។ អថ ខោ នំ បុត្តោ ឃាតេស្សតិយេវ។ តស្មិញ្ហិ វំសេ បិតុវធោ បញ្ចបរិវដ្តេ គតោ។ អជាតសត្តុ ពិម្ពិសារំ ឃាតេសិ, ឧទយោ អជាតសត្តុំ ។ តស្ស បុត្តោ មហាមុណ្ឌិកោ នាម ឧទយំ។ តស្ស បុត្តោ អនុរុទ្ធោ នាម មហាមុណ្ឌិកំ។ តស្ស បុត្តោ នាគទាសោ នាម អនុរុទ្ធំ។ នាគទាសំ បន – “វំសច្ឆេទករាជានោ ឥមេ, កឹ ឥមេហី”តិ រដ្ឋវាសិនោ កុបិតា ឃាតេសុំ។

អគមា ខោ ត្វន្តិ កស្មា ឯវមាហ? ភគវា កិរ រញ្ញោ វចីភេទេ អកតេយេវ ចិន្តេសិ – “អយំ រាជា អាគន្ត្វា តុណ្ហី និរវោ ឋិតោ, កឹ នុ ខោ ចិន្តេសី”តិ។ អថស្ស ចិត្តំ ញត្វា – “អយំ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ អសក្កោន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ អនុវិលោកេត្វា បុត្តំ អនុស្សរិ, ន ខោ បនាយំ មយិ អនាលបន្តេ កិញ្ចិ កថេតុំ សក្ខិស្សតិ, ករោមិ តេន សទ្ធឹ កថាសល្លាប”ន្តិ។ តស្មា រញ្ញោ វចនានន្តរំ **“អគមា ខោ ត្វំ, មហារាជ, យថាបេម”**ន្តិ អាហ។ តស្សត្ថោ – មហារាជ, យថា នាម ឧន្នមេ វុដ្ឋំ ឧទកំ យេន និន្នំ តេន គច្ឆតិ, ឯវមេវ ត្វំ ភិក្ខុសង្ឃំ អនុវិលោកេត្វា យេន បេមំ តេន គតោតិ។

អថ រញ្ញោ ឯតទហោសិ – “អហោ អច្ឆរិយា ពុទ្ធគុណា, មយា សទិសោ ភគវតោ អបរាធការកោ នាម នត្ថិ, មយា ហិស្ស អគ្គុបដ្ឋាកោ ឃាតិតោ, ទេវទត្តស្ស ច កថំ គហេត្វា អភិមារា បេសិតា, នាឡាគិរិ មុត្តោ, មំ និស្សាយ ទេវទត្តេន សិលា បវិទ្ធា, ឯវំ មហាបរាធំ នាម មំ អាលបតោ ទសពលស្ស មុខំ នប្បហោតិ; អហោ ភគវា បញ្ចហាការេហិ តាទិលក្ខណេ សុប្បតិដ្ឋិតោ។ ឯវរូបំ នាម សត្ថារំ បហាយ ពហិទ្ធា ន បរិយេសិស្សាមា”តិ សោ សោមនស្សជាតោ ភគវន្តំ អាលបន្តោ “បិយោ មេ, ភន្តេ”តិអាទិមាហ។

១៦២. ភិក្ខុសង្ឃស្ស អញ្ជលិំ បណាមេត្វាតិ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឥតោចិតោ ច គន្ត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ វន្ទន្តេន ច ភគវា បិដ្ឋិតោ កាតព្ពោ ហោតិ, គរុការោបិ ចេស ន ហោតិ។ រាជានំ វន្ទិត្វា ឧបរាជានំ វន្ទន្តេនបិ ហិ រញ្ញោ អគារវោ កតោ ហោតិ។ តស្មា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឋិតដ្ឋានេយេវ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អញ្ជលិំ បណាមេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ **កញ្ចិទេវ ទេស**ន្តិ កញ្ចិ ឱកាសំ។

អថស្ស ភគវា បញ្ហបុច្ឆនេ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ អាហ – “**បុច្ឆ, មហារាជ, យទាកង្ខសី**”តិ។ តស្សត្ថោ – “បុច្ឆ យទិ អាកង្ខសិ, ន មេ បញ្ហវិស្សជ្ជនេ ភារោ អត្ថិ”។ អថ វា “បុច្ឆ, យំ អាកង្ខសិ, សព្ពំ តេ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ, អសាធារណំ បច្ចេកពុទ្ធអគ្គសាវកមហាសាវកេហិ។ តេ ហិ យទាកង្ខសីតិ ន វទន្តិ, សុត្វា វេទិស្សាមាតិ វទន្តិ។ ពុទ្ធា បន – “បុច្ឆ, អាវុសោ, យទាកង្ខសី”តិ (សំ. និ. ១.២៣៧), វា “បុច្ឆ, មហារាជ, យទាកង្ខសី”តិ វា,

“បុច្ឆ, វាសវ, មំ បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ;
តស្ស តស្សេវ បញ្ហស្ស, អហំ អន្តំ ករោមិ តេ”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៥៦) វា;

តេន ហិ ត្វំ, ភិក្ខុ, សកេ អាសនេ និសីទិត្វា បុច្ឆ, យទាកង្ខសីតិ វា,

“ពាវរិស្ស ច តុយ្ហំ វា, សព្ពេសំ សព្ពសំសយំ;
កតាវកាសា បុច្ឆវ្ហោ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆថា”តិ។ (សុ. និ. ១០៣៦) វា;

“បុច្ឆ មំ, សភិយ, បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ;
តស្ស តស្សេវ បញ្ហស្ស, អហំ អន្តំ ករោមិ តេ”តិ។ (សុ. និ. ៥១៧) វា;

តេសំ តេសំ យក្ខនរិន្ទទេវសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកានំ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេន្តិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ ភគវា ពុទ្ធភូមិំ បត្វា ឯតំ បវារណំ បវារេយ្យ។ យោ ពោធិសត្តភូមិយំ បទេសញាណេ ឋិតោ –

“កោណ្ឌញ្ញ , បញ្ហានិ វិយាករោហិ;
យាចន្តិ តំ ឥសយោ សាធុរូបា។
កោណ្ឌញ្ញ, ឯសោ មនុជេសុ ធម្មោ;
យំ វុទ្ធមាគច្ឆតិ ឯស ភារោ”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦០);

ឯវំ សក្កាទីនំ អត្ថាយ ឥសីហិ យាចិតោ –

“កតាវកាសា បុច្ឆន្តុ ភោន្តោ,
យំ កិញ្ចិ បញ្ហំ មនសាភិបត្ថិតំ;
អហញ្ហិ តំ តំ វោ វិយាករិស្សំ,
ញត្វា សយំ លោកមិមំ បរញ្ច”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦១);

ឯវំ សរភង្គកាលេ។ សម្ភវជាតកេ ច សកលជម្ពុទីបំ តិក្ខត្តុំ វិចរិត្វា បញ្ហានំ អន្តករំ អទិស្វា សុចិរតេន ព្រាហ្មណេន, បញ្ហំ បុដ្ឋោ ឱកាសេ ការិតេ ជាតិយា សត្តវស្សិកោ រថិកាយ បំសុំ កីឡន្តោ បល្លង្កមាភុជិត្វា អន្តរវីថិយំ និសិន្នោវ –

“តគ្ឃ តេ អហមក្ខិស្សំ, យថាបិ កុសលោ តថា;
រាជា ច ខោ តំ ជានាតិ, យទិ កាហតិ វា ន វា”តិ។ (ជា. ១.១៦.១៧២);

សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។

១៦៣. ឯវំ ភគវតា សព្ពញ្ញុបវារណាយ បវារិតាយ អត្តមនោ រាជា បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ – “យថា នុ ខោ ឥមានិ, ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ សិប្បមេវ សិប្បាយតនំ។ **បុថុសិប្បាយតនានី**តិ ពហូនិ សិប្បានិ។ **សេយ្យថិទ**ន្តិ កតមេ បន តេ។ **ហត្ថារោហា**តិអាទីហិ យេ តំ តំ សិប្បំ និស្សាយ ជីវន្តិ, តេ ទស្សេតិ។ អយញ្ហិ អស្សាធិប្បាយោ – “យថា ឥមេសំ សិប្បូបជីវីនំ តំ តំ សិប្បំ និស្សាយ សន្ទិដ្ឋិកំ សិប្បផលំ បញ្ញាយតិ។ សក្កា នុ ខោ ឯវំ សន្ទិដ្ឋិកំ សាមញ្ញផលំ បញ្ញាបេតុ”ន្តិ។ តស្មា សិប្បាយតនានិ អាហរិត្វា សិប្បូបជីវិនោ ទស្សេតិ។

តត្ថ **ហត្ថារោហា**តិ សព្ពេបិ ហត្ថាចរិយហត្ថិវេជ្ជហត្ថិមេណ្ឌាទយោ ទស្សេតិ។ **អស្សារោហា**តិ សព្ពេបិ អស្សាចរិយអស្សវេជ្ជអស្សមេណ្ឌាទយោ។ **រថិកា**តិ សព្ពេបិ រថាចរិយរថយោធរថរក្ខាទយោ។ **ធនុគ្គហា**តិ ធនុអាចរិយា ឥស្សាសា។ **ចេលកា**តិ យេ យុទ្ធេ ជយធជំ គហេត្វា បុរតោ គច្ឆន្តិ។ **ចលកា**តិ ឥធ រញ្ញោ ឋានំ ហោតុ, ឥធ អសុកមហាមត្តស្សាតិ ឯវំ សេនាព្យូហការកា។ **បិណ្ឌទាយកា**តិ សាហសិកមហាយោធា។ តេ កិរ បរសេនំ បវិសិត្វា បរសីសំ បិណ្ឌមិវ ឆេត្វា ឆេត្វា ទយន្តិ, ឧប្បតិត្វា ឧប្បតិត្វា និគ្គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ យេ វា សង្គាមមជ្ឈេ យោធានំ ភត្តបាតិំ គហេត្វា បវិសន្តិ, តេសម្បេតំ នាមំ។ **ឧគ្គា រាជបុត្តា**តិ ឧគ្គតុគ្គតា សង្គាមាវចរា រាជបុត្តា។ **បក្ខន្ទិនោ**តិ យេ “កស្ស សីសំ វា អាវុធំ វា អាហរាមា”តិ “វត្វា អសុកស្សា”តិ វុត្តា សង្គាមំ បក្ខន្ទិត្វា តទេវ អាហរន្តិ, ឥមេ បក្ខន្ទន្តីតិ បក្ខន្ទិនោ។ **មហានាគា**តិ មហានាគា វិយ មហានាគា, ហត្ថិអាទីសុបិ អភិមុខំ អាគច្ឆន្តេសុ អនិវត្តិតយោធានមេតំ អធិវចនំ។ **សូរា**តិ ឯកន្តសូរា, យេ សជាលិកាបិ សចម្មិកាបិ សមុទ្ទំ តរិតុំ សក្កោន្តិ។ **ចម្មយោធិនោ**តិ យេ ចម្មកញ្ចុកំ វា បវិសិត្វា សរបរិត្តាណចម្មំ វា គហេត្វា យុជ្ឈន្តិ។ **ទាសិកបុត្តា**តិ ពលវសិនេហា ឃរទាសយោធា។ **អាឡារិកា**តិ បូវិកា។ **កប្បកា**តិ ន្ហាបិកា។ **ន្ហាបកា**តិ យេ ន្ហាបេន្តិ។ **សូទា**តិ ភត្តការកា។ មាលាការាទយោ បាកដាយេវ។ **គណកា**តិ អច្ឆិទ្ទកបាឋកា។ **មុទ្ទិកា**តិ ហត្ថមុទ្ទាយ គណនំ និស្សាយ ជីវិនោ។ **យានិ វា បនញ្ញានិបី**តិ អយការទន្តការចិត្តការាទីនិ។ **ឯវំគតានី**តិ ឯវំ បវត្តានិ។ **តេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តេ ហត្ថារោហាទយោ តានិ បុថុសិប្បាយតនានិ ទស្សេត្វា រាជកុលតោ មហាសម្បត្តិំ លភមានា សន្ទិដ្ឋិកមេវ សិប្បផលំ ឧបជីវន្តិ។ **សុខេន្តី**តិ សុខិតំ ករោន្តិ។ **បីណេន្តី**តិ បីណិតំ ថាមពលូបេតំ ករោន្តិ។ **ឧទ្ធគ្គិកា**ទីសុ ឧបរិ ផលនិព្ពត្តនតោ ឧទ្ធំ អគ្គមស្សា អត្ថីតិ **ឧទ្ធគ្គិកា។** សគ្គំ អរហតីតិ **សោវគ្គិកា។** សុខោ វិបាកោ អស្សាតិ **សុខវិបាកា។** សុដ្ឋុ អគ្គេ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពអាយុវណ្ណសុខយសអាធិបតេយ្យសង្ខាតេ ទស ធម្មេ សំវត្តេតិ និព្ពត្តេតីតិ **សគ្គសំវត្តនិកា។** តំ ឯវរូបំ ទក្ខិណំ ទានំ បតិដ្ឋបេន្តីតិ អត្ថោ។ **សាមញ្ញផល**ន្តិ ឯត្ថ បរមត្ថតោ មគ្គោ សាមញ្ញំ។ អរិយផលំ សាមញ្ញផលំ។ យថាហ – “កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញំ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ...បេ.... សម្មាសមាធិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញំ។ កតមានិ ច, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញផលានិ? សោតាបត្តិផលំ...បេ.... អរហត្តផល”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៣៥)។ តំ ឯស រាជា ន ជានាតិ។ ឧបរិ អាគតំ បន ទាសកស្សកោបមំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។

អថ ភគវា បញ្ហំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ ចិន្តេសិ – “ឥមេ ពហូ អញ្ញតិត្ថិយសាវកា រាជាមច្ចា ឥធាគតា, តេ កណ្ហបក្ខញ្ច សុក្កបក្ខញ្ច ទីបេត្វា កថិយមានេ អម្ហាកំ រាជា មហន្តេន ឧស្សាហេន ឥធាគតោ, តស្សាគតកាលតោ បដ្ឋាយ សមណោ គោតមោ សមណកោលាហលំ សមណភណ្ឌនមេវ កថេតីតិ ឧជ្ឈាយិស្សន្តិ, ន សក្កច្ចំ ធម្មំ សោស្សន្តិ, រញ្ញា បន កថិយមានេ ឧជ្ឈាយិតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, រាជានមេវ អនុវត្តិស្សន្តិ។ ឥស្សរានុវត្តកោ ហិ លោកោ។ ‘ហន្ទាហំ រញ្ញោវ ភារំ ករោមី’តិ រញ្ញោ ភារំ ករោន្តោ “**អភិជានាសិ នោ ត្វ**”ន្តិអាទិមាហ។

១៦៤. តត្ថ **អភិជានាសិ នោ ត្វ**ន្តិ អភិជានាសិ នុ ត្វំ។ អយញ្ហ នោ-សទ្ទោ បរតោ បុច្ឆិតាតិ បទេន យោជេតព្ពោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – “មហារាជ, ត្វំ ឥមំ បញ្ហំ អញ្ញេ សមណព្រាហ្មណេ បុច្ឆិតា នុ, អភិជានាសិ ច នំ បុដ្ឋភាវំ, ន តេ សម្មុដ្ឋ”ន្តិ។ **សចេ តេ អគរូ**តិ សចេ តុយ្ហំ យថា តេ ព្យាករិំសុ, តថា ឥធ ភាសិតុំ ភារិយំ ន ហោតិ, យទិ ន កោចិ អផាសុកភាវោ អត្ថិ, ភាសស្សូតិ អត្ថោ។ **ន ខោ មេ ភន្តេ**តិ កឹ សន្ធាយាហ? បណ្ឌិតបតិរូបកានញ្ហិ សន្តិកេ កថេតុំ ទុក្ខំ ហោតិ, តេ បទេ បទេ អក្ខរេ អក្ខរេ ទោសមេវ វទន្តិ។ ឯកន្តបណ្ឌិតា បន កថំ សុត្វា សុកថិតំ បសំសន្តិ, ទុក្កថិតេសុ បាឡិបទអត្ថព្យញ្ជនេសុ យំ យំ វិរុជ្ឈតិ, តំ តំ ឧជុកំ កត្វា ទេន្តិ។ ភគវតា ច សទិសោ ឯកន្តបណ្ឌិតោ នាម នត្ថិ។ តេនាហ – “ន ខោ មេ, ភន្តេ, គរុ; យត្ថស្ស ភគវា និសិន្នោ ភគវន្តរូបោ វា”តិ។

បូរណកស្សបវាទវណ្ណនា

១៦៥. **ឯកមិទាហ**ន្តិ ឯកំ ឥធ អហំ។ **សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា**តិ សម្មោទជនកំ សរិតព្ពយុត្តកំ កថំ បរិយោសាបេត្វា។

១៦៦. “**ករោតោ ខោ, មហារាជ, ការយតោ**”តិអាទីសុ **ករោតោ**តិ សហត្ថា ករោន្តស្ស។ **ការយតោ**តិ អាណត្តិយា ការេន្តស្ស។ **ឆិន្ទតោ**តិ បរេសំ ហត្ថាទីនិ ឆិន្ទន្តស្ស។ **បចតោ**តិ បរេ ទណ្ឌេន បីឡេន្តស្ស។ **សោចយតោ**តិ បរស្ស ភណ្ឌហរណាទីហិ សោចយតោ។ **សោចាបយតោ**តិ សោកំ សយំ ករោន្តស្សបិ បរេហិ ការាបេន្តស្សបិ ។ **កិលមតោ**តិ អាហារុបច្ឆេទពន្ធនាគារប្បវេសនាទីហិ សយំ កិលមន្តស្សបិ បរេហិ កិលមាបេន្តស្សបិ។ **ផន្ទតោ ផន្ទាបយតោ**តិ បរំ ផន្ទន្តំ ផន្ទនកាលេ សយម្បិ ផន្ទតោ បរម្បិ ផន្ទាបយតោ។ **បាណមតិបាតាបយតោ**តិ បាណំ ហនន្តស្សបិ ហនាបេន្តស្សបិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ ករណការណវសេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សន្ធិន្តិ ឃរសន្ធឹ។ **និល្លោបន្តិ** មហាវិលោបំ។ **ឯកាគារិកន្តិ** ឯកមេវ ឃរំ បរិវារេត្វា វិលុម្បនំ។ **បរិបន្ថេតិ** អាគតាគតានំ អច្ឆិន្ទនត្ថំ មគ្គេ តិដ្ឋតោ។ **ករោតោ ន ករីយតិ បាបន្តិ** យំ កិញ្ចិ បាបំ ករោមីតិ សញ្ញាយ ករោតោបិ បាបំ ន ករីយតិ, នត្ថិ បាបំ។ សត្តា បន បាបំ ករោមាតិ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តីតិ ទីបេតិ។ **ខុរបរិយន្តេនាតិ** ខុរនេមិនា, ខុរធារសទិសបរិយន្តេន វា។ **ឯកំ មំសខលន្តិ** ឯកំ មំសរាសិំ។ **បុញ្ជន្តិ** តស្សេវ វេវចនំ។ **តតោនិទានន្តិ** ឯកមំសខលករណនិទានំ។

ទក្ខិណន្តិ ទក្ខិណតីរេ មនុស្សា កក្ខឡា ទារុណា, តេ សន្ធាយ "ហនន្តោ"តិអាទិមាហ។ ឧត្តរតីរេ សត្តា សទ្ធា ហោន្តិ បសន្នា ពុទ្ធមាមកា ធម្មមាមកា សង្ឃមាមកា, តេ សន្ធាយ ទទន្តោតិអាទិមាហ។ តត្ថ **យជន្តោតិ** មហាយាគំ ករោន្តោ។ **ទមេនាតិ** ឥន្ទ្រិយទមេន ឧបោសថកម្មេន វា។ **សំយមេនាតិ** សីលសំយមេន។ **សច្ចវជ្ជេនាតិ** សច្ចវចនេន។ **អាគមោតិ** អាគមនំ, បវត្តីតិ អត្ថោ។ សព្ពថាបិ បាបបុញ្ញានំ កិរិយមេវ បដិក្ខិបតិ។

អម្ពំ បុដ្ឋោ លពុជំ ព្យាករោតិ នាម, យោ កីទិសោ អម្ពោ កីទិសានិ វា អម្ពស្ស ខន្ធបណ្ណបុប្ផផលានីតិ វុត្តេ ឯទិសោ លពុជោ ឯទិសានិ វា លពុជស្ស ខន្ធបណ្ណបុប្ផផលានីតិ ព្យាករោតិ។ **វិជិតេតិ** អាណាបវត្តិទេសេ។ **អបសាទេតព្ពន្តិ** វិហេឋេតព្ពំ។ **អនភិនន្ទិត្វាតិ** "សាធុ សាធូ"តិ ឯវំ បសំសំ អកត្វា។ **អប្បដិក្កោសិត្វាតិ** ពាលទុព្ភាសិតំ តយា ភាសិតន្តិ ឯវំ អប្បដិពាហិត្វា។ **អនុគ្គណ្ហន្តោតិ** សារតោ អគណ្ហន្តោ។ **អនិក្កុជ្ជន្តោតិ** សារវសេនេវ ឥទំ និស្សរណំ, អយំ បរមត្ថោតិ ហទយេ អដ្ឋបេន្តោ។ ព្យញ្ជនំ បន តេន ឧគ្គហិតញ្ចេវ និក្កុជ្ជិតញ្ច។

មក្ខលិគោសាលវាទវណ្ណនា

១៦៧-១៦៩. មក្ខលិវាទេ បច្ចយោតិ ហេតុវេវចនមេវ, ឧភយេនាបិ វិជ្ជមានមេវ កាយទុច្ចរិតាទីនំ សំកិលេសបច្ចយំ, កាយសុចរិតាទីនញ្ច វិសុទ្ធិបច្ចយំ បដិក្ខិបតិ។ **អត្តការេតិ** អត្តការោ។ យេន អត្តនា កតកម្មេន ឥមេ សត្តា ទេវត្តម្បិ មារត្តម្បិ ព្រហ្មត្តម្បិ សាវកពោធិម្បិ បច្ចេកពោធិម្បិ សព្ពញ្ញុតម្បិ បាបុណន្តិ, តម្បិ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយបទេន យំ បរការំ បរស្ស ឱវាទានុសាសនឹ និស្សាយ ឋបេត្វា មហាសត្តំ អវសេសោ ជនោ មនុស្សសោភគ្យតំ អាទឹ កត្វា យាវ អរហត្តំ បាបុណាតិ, តំ បរការំ បដិក្ខិបតិ។ ឯវមយំ ពាលោ ជិនចក្កេ បហារំ ទេតិ នាម។ **នត្ថិ បុរិសការេតិ** យេន បុរិសការេន សត្តា វុត្តប្បការា សម្បត្តិយោ បាបុណន្តិ , តម្បិ បដិក្ខិបតិ។ **នត្ថិ ពលន្តិ** យម្ហិ អត្តនោ ពលេ បតិដ្ឋិតា សត្តា វីរិយំ កត្វា តា សម្បត្តិយោ បាបុណន្តិ, តំ ពលំ បដិក្ខិបតិ។ **នត្ថិ វីរិយន្តិ**អាទីនិ សព្ពានិ បុរិសការវេវចនានេវ។ "ឥទំ នោ វីរិយេន ឥទំ បុរិសថាមេន, ឥទំ បុរិសបរក្កមេន បវត្ត"ន្តិ ឯវំ បវត្តវចនបដិក្ខេបករណវសេន បនេតានិ វិសុំ អាទិយន្តិ។

សព្ពេ សត្តាតិ ឱដ្ឋគោណគទ្រភាទយោ អនវសេសេ បរិគ្គណ្ហាតិ។ **សព្ពេ បាណាតិ** ឯកិន្ទ្រិយោ បាណោ, ទ្វិន្ទ្រិយោ បាណោតិអាទិវសេន វទតិ។ **សព្ពេ ភូតាតិ** អណ្ឌកោសវត្ថិកោសេសុ ភូតេ សន្ធាយ វទតិ។ **សព្ពេ ជីវាតិ** សាលិយវគោធុមាទយោ សន្ធាយ វទតិ។ តេសុ ហិ សោ វិរូហនភាវេន ជីវសញ្ញី។ **អវសា អពលា អវីរិយាតិ** តេសំ អត្តនោ វសោ វា ពលំ វា វីរិយំ វា នត្ថិ។ **និយតិសង្គតិភាវបរិណតាតិ** ឯត្ថ **និយតីតិ** និយតា។ **សង្គតីតិ** ឆន្នំ អភិជាតីនំ តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **ភាវោតិ** សភាវោយេវ។ ឯវំ និយតិយា ច សង្គតិយា ច ភាវេន ច បរិណតា នានប្បការតំ បត្តា។ យេន ហិ យថា ភវិតព្ពំ, សោ តថេវ ភវតិ។ យេន ន ភវិតព្ពំ, សោ ន ភវតីតិ ទស្សេតិ។ **ឆស្វេវាភិជាតីសូតិ** ឆសុ ឯវ អភិជាតីសុ ឋត្វា សុខញ្ច ទុក្ខញ្ច បដិសំវេទេន្តិ។ អញ្ញា សុខទុក្ខភូមិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

យោនិបមុខសតសហស្សានីតិ បមុខយោនីនំ ឧត្តមយោនីនំ ចុទ្ទសសតសហស្សានិ អញ្ញានិ ច សដ្ឋិសតានិ អញ្ញានិ ច ឆសតានិ។ **បញ្ច ច កម្មុនោ សតានីតិ** បញ្ចកម្មសតានិ ច។ កេវលំ តក្កមត្តកេន និរត្ថកំ ទិដ្ឋឹ ទីបេតិ។ បញ្ច ច កម្មានិ តីណិ ច កម្មានីតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ កេចិ បនាហុ – "បញ្ច ច កម្មានីតិ បញ្ចិន្ទ្រិយវសេន ភណតិ។ តីណីតិ កាយកម្មាទិវសេនា"តិ។ **កម្មេ ច ឧបឌ្ឍកម្មេ ចាតិ** ឯត្ថ បនស្ស កាយកម្មញ្ច វចីកម្មញ្ច កម្មន្តិ លទ្ធិ, មនោកម្មំ ឧបឌ្ឍកម្មន្តិ។ **ទ្វដ្ឋិបដិបទាតិ** ទ្វាសដ្ឋិ បដិបទាតិ វទតិ។ **ទ្វដ្ឋន្តរកប្បាតិ** ឯកស្មិំ កប្បេ ចតុសដ្ឋិ អន្តរកប្បា នាម ហោន្តិ។ អយំ បន អញ្ញេ ទ្វេ អជានន្តោ ឯវមាហ។

ឆឡាភិជាតិយោតិ កណ្ហាភិជាតិ, នីលាភិជាតិ, លោហិតាភិជាតិ, ហលិទ្ទាភិជាតិ, សុក្កាភិជាតិ, បរមសុក្កាភិជាតីតិ ឥមា ឆ អភិជាតិយោ វទតិ។ តត្ថ ឱរព្ភិកា, សាកុណិកា, មាគវិកា, សូករិកា, លុទ្ទា, មច្ឆឃាតកា ចោរា, ចោរឃាតកា, ពន្ធនាគារិកា, យេ វា បនញ្ញេបិ កេចិ កុរូរកម្មន្តា, អយំ កណ្ហាភិជាតីតិ (អ. និ. ៦.៥៧) វទតិ។ ភិក្ខូ នីលាភិជាតីតិ វទតិ, តេ កិរ ចតូសុ បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តិ។ "ភិក្ខូ កណ្ដកវុត្តិកា"តិ (អ. និ. ៦.៥៧) អយញ្ហិស្ស បាឡិយេវ។ អថ វា កណ្ដកវុត្តិកា ឯវ នាម ឯកេ បព្ពជិតាតិ វទតិ។ លោហិតាភិជាតិ នាម និគណ្ឋា ឯកសាដកាតិ វទតិ។ ឥមេ កិរ បុរិមេហិ ទ្វីហិ បណ្ឌរតរា។ គិហី ឱទាតវសនា អចេលកសាវកា

ហលិទ្ទាភិជាតីតិ វទតិ។ ឯវំ អត្តនោ បច្ចយទាយកេ និគណ្ឋេហិបិ ជេដ្ឋកតរេ ករោតិ។ អាជីវកា អាជីវកិនិយោ សុក្កាភិជាតីតិ វទតិ។ តេ កិរ បុរិមេហិ ចតូហិ បណ្ឌរតរា។ នន្ទោ, វច្ឆោ, កិសោ, សង្កិច្ចោ, មក្ខលិគោសាលោ, បរមសុក្កាភិជាតីតិ (អ. និ. ៦.៥៧) វទតិ។ តេ កិរ សព្ពេហិ បណ្ឌរតរា។

អដ្ឋ បុរិសភូមិយោតិ មន្ទភូមិ, ខិឌ្ឌាភូមិ, បទវីមំសភូមិ, ឧជុគតភូមិ, សេក្ខភូមិ, សមណភូមិ , ជិនភូមិ, បន្នភូមីតិ ឥមា អដ្ឋ បុរិសភូមិយោតិ វទតិ។ តត្ថ ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ សត្តទិវសេ សម្ពាធដ្ឋានតោ និក្ខន្តត្តា សត្តា មន្ទា ហោន្តិ មោមូហា, អយំ មន្ទភូមីតិ វទតិ។ យេ បន ទុគ្គតិតោ អាគតា ហោន្តិ, តេ អភិណ្ហំ រោទន្តិ ចេវ វិរវន្តិ ច, សុគតិតោ អាគតា តំ អនុស្សរិត្វា ហសន្តិ, អយំ ខិឌ្ឌាភូមិ នាម។ មាតាបិតូនំ ហត្ថំ វា បាទំ វា មញ្ចំ វា បីឋំ វា គហេត្វា ភូមិយំ បទនិក្ខិបនំ បទវីមំសភូមិ នាម។ បទសា គន្តុំ សមត្ថកាលេ ឧជុគតភូមិ នាម។ សិប្បានិ សិក្ខិតកាលេ សេក្ខភូមិ នាម។ ឃរា និក្ខម្ម បព្ពជិតកាលេ សមណភូមិ នាម។ អាចរិយំ សេវិត្វា ជាននកាលេ ជិនភូមិ នាម។ ភិក្ខុ ច បន្នកោ ជិនោ ន កិញ្ចិ អាហាតិ ឯវំ អលាភី សមណំ បន្នភូមីតិ វទតិ។

ឯកូនបញ្ញាស អាជីវកសតេតិ ឯកូនបញ្ញាសអាជីវកវុត្តិសតានិ។ **បរិព្ពាជកសតេ**តិ បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជាសតានិ។ **នាគាវាសសតេ**តិ នាគមណ្ឌលសតានិ។ **វីសេ ឥន្ទ្រិយសតេ**តិ វីសតិន្ទ្រិយសតានិ។ **តីសេ និរយសតេ**តិ តឹស និរយសតានិ។ **រជោធាតុយោ**តិ រជឱកិរណដ្ឋានានិ, ហត្ថបិដ្ឋិបាទបិដ្ឋាទីនិ សន្ធាយ វទតិ។ **សត្ត សញ្ញីគព្ភា**តិ ឱដ្ឋគោណគទ្រភអជបសុមិគមហីសេ សន្ធាយ វទតិ។ **សត្ត អសញ្ញីគព្ភា**តិ សាលិវីហិយវគោធូមកង្គុវរកកុទ្រូសកេ សន្ធាយ វទតិ។ **និគណ្ឋិគព្ភា**តិ គណ្ឋិម្ហិ ជាតគព្ភា, ឧច្ឆុវេឡុនឡាទយោ សន្ធាយ វទតិ។ **សត្ត ទេវា**តិ ពហូ ទេវា។ សោ បន សត្តាតិ វទតិ។ មនុស្សាបិ អនន្តា, សោ សត្តាតិ វទតិ។ **សត្ត បិសាចា**តិ បិសាចា មហន្តមហន្តា សត្តាតិ វទតិ។ **សរា**តិ មហាសរា, កណ្ណមុណ្ឌរថការអនោតត្តសីហប្បបាតឆទ្ទន្តមន្ទាកិនីកុណាលទហេ គហេត្វា វទតិ។

បវុដាតិ គណ្ឋិកា។ **បបាតា**តិ មហាបបាតា។ **បបាតសតានី**តិ ខុទ្ទកបបាតសតានិ។ **សុបិនា**តិ មហាសុបិនា។ **សុបិនសតានី**តិ ខុទ្ទកសុបិនសតានិ។ **មហាកប្បិនោ**តិ មហាកប្បានំ។ តត្ថ ឯកម្ហា មហាសរា វស្សសតេ វស្សសតេ កុសគ្គេន ឯកំ ឧទកពិន្ទុំ នីហរិត្វា សត្តក្ខត្តុំ តម្ហិ សរេ និរុទកេ កតេ ឯកោ មហាកប្បោតិ វទតិ។ ឯវរូបានំ មហាកប្បានំ ចតុរាសីតិសតសហស្សានិ ខេបេត្វា ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច ទុក្ខស្សន្តំ ករោន្តីតិ អយមស្ស លទ្ធិ។ បណ្ឌិតោបិ កិរ អន្តរា វិសុជ្ឈិតុំ ន សក្កោតិ។ ពាលោបិ តតោ ឧទ្ធំ ន គច្ឆតិ។

សីលេនាតិ អចេលកសីលេន វា អញ្ញេន វា យេន កេនចិ។ **វតេនា**តិ តាទិសេនេវ វតេន។ **តបេនា**តិ តបោកម្មេន។ អបរិបក្កំ បរិបាចេតិ នាម, យោ "អហំ បណ្ឌិតោ"តិ អន្តរា វិសុជ្ឈតិ។ បរិបក្កំ ផុស្ស ផុស្ស ព្យន្តី ករោតិ នាម យោ "អហំ ពាលោ"តិ វុត្តបរិមាណំ កាលំ អតិក្កមិត្វា យាតិ។ **ហេវំ នត្ថី**តិ ឯវំ នត្ថិ។ តញ្ហិ ឧភយម្បិ ន សក្កា កាតុន្តិ ទីបេតិ។ **ទោណមិតេ**តិ ទោណេន មិតំ វិយ។ **សុខទុក្ខេ**តិ សុខទុក្ខំ។ **បរិយន្តកតេ**តិ វុត្តបរិមាណេន កាលេន កតបរិយន្តេ។ **នត្ថិ ហាយនវឌ្ឍនេ**តិ នត្ថិ ហាយនវឌ្ឍនានិ។ ន សំសារោ បណ្ឌិតស្ស ហាយតិ, ន ពាលស្ស វឌ្ឍតីតិ អត្ថោ។ **ឧក្កំសាវកំសេ**តិ ឧក្កំសាវកំសា។ ហាយនវឌ្ឍនានមេតំ អធិវចនំ។

ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធេន្តោ "សេយ្យថាបិ នាមា"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុត្តគុឡេ**តិ វេឋេត្វា កតសុត្តគុឡេ។ **និព្ពេឋិយមានមេវ បលេតី**តិ បព្ពតេ វា រុក្ខគ្គេ វា ឋត្វា ខិត្តំ សុត្តប្បមាណេន និព្ពេឋិយមានមេវ គច្ឆតិ, សុត្តេ ខីណេ តត្ថេវ តិដ្ឋតិ, ន គច្ឆតិ។ ឯវមេវ វុត្តកាលតោ ឧទ្ធំ ន គច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។

អជិតកេសកម្ពលវាទវណ្ណនា

១៧០-១៧២. អជិតវាទេ **នត្ថិ ទិន្ន**ន្តិ ទិន្នផលាភាវំ សន្ធាយ វទតិ។ យិដ្ឋំ វុច្ចតិ មហាយាគោ។ **ហុត**ន្តិ បហេណកសក្ការោ អធិប្បេតោ។ តម្បិ ឧភយំ ផលាភាវមេវ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ **សុកតទុក្កដាន**ន្តិ សុកតទុក្កដានំ, កុសលាកុសលានន្តិ អត្ថោ។ **ផលំ វិបាកោ**តិ យំ ផលន្តិ វា វិបាកោតិ វា វុច្ចតិ, តំ នត្ថីតិ វទតិ។ **នត្ថិ អយំ លោកោ**តិ បរលោកេ ឋិតស្ស អយំ លោកោ នត្ថិ, **នត្ថិ បរោ លោកោ**តិ ឥធ លោកេ ឋិតស្សាបិ បរោ លោកោ នត្ថិ, សព្ពេ តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជន្តីតិ ទស្សេតិ។ **នត្ថិ មាតា នត្ថិ បិតា**តិ តេសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តីនំ ផលាភាវវសេន វទតិ។ **នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា**តិ ចវិត្វា ឧបបជ្ជនកា សត្តា នាម នត្ថីតិ វទតិ។

ចាតុមហាភូតិកោតិ ចតុមហាភូតមយោ។ **បឋវី បឋវីកាយ**ន្តិ អជ្ឈត្តិកបឋវីធាតុ ពាហិរបឋវីធាតុំ។ **អនុបេតី**តិ អនុយាយតិ។ **អនុបគច្ឆតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អនុគច្ឆតីតិបិ អត្ថោ។ ឧភយេនាបិ ឧបេតិ, ឧបគច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ អាបាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ អាកាសំ បក្ខន្ទន្តិ។

អាសន្ទិបញ្ចមាតិ និបន្នមញ្ចេន បញ្ចមា, មញ្ចោ ចេវ ចត្តារោ មញ្ចបាទេ គហេត្វា បិតា ចត្តារោ បុរិសា ចាតិ អត្ថោ។ **យាវាឡាហនា**តិ យាវ សុសានា។ **បទានី**តិ 'អយំ ឯវំ សីលវា អហោសិ, ឯវំ ទុស្សីលោ'តិអាទិនា នយេន បវត្តានិ គុណាគុណបទានិ, សរីរមេវ វា ឯត្ថ បទានីតិ អធិប្បេតំ។ **កាបោតកានី**តិ កបោតវណ្ណានិ, បារាវតបក្ខវណ្ណានីតិ អត្ថោ។ **ភស្សន្តា**តិ ភស្មន្តា, អយមេវ វា បាឡិ។ **អាហុតិយោ**តិ យំ បហេណកសក្ការាទិភេទំ ទិន្នទានំ, សព្ពំ តំ ឆារិកាវសានមេវ ហោតិ, ន តតោ បរំ ផលទាយកំ ហុត្វា គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **ទត្តុបញ្ញត្ត**ន្តិ ទត្តូហិ ពាលមនុស្សេហិ បញ្ញត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – 'ពាលេហិ អពុទ្ធីហិ បញ្ញត្តមិទំ ទានំ, ន បណ្ឌិតេហិ។ ពាលា ទេន្តិ, បណ្ឌិតា គណ្ហន្តី'តិ ទស្សេតិ។

តត្ថ បូរណោ "ករោតោ ន ករីយតិ បាប"ន្តិ វទន្តោ កម្មំ បដិពាហតិ។ អជិតោ "កាយស្ស ភេទា ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ វទន្តោ វិបាកំ បដិពាហតិ។ មក្ខលិ "នត្ថិ ហេតូ"តិ វទន្តោ ឧភយំ បដិពាហតិ។ តត្ថ កម្មំ បដិពាហន្តេនាបិ វិបាកោ បដិពាហិតោ ហោតិ, វិបាកំ បដិពាហន្តេនាបិ កម្មំ បដិពាហិតំ ហោតិ។ ឥតិ សព្ពេបេតេ អត្ថតោ ឧភយប្បដិពាហកា អហេតុកវាទា ចេវ អកិរិយវាទា ច នត្ថិកវាទា ច ហោន្តិ។

យេ វា បន តេសំ លទ្ធិំ គហេត្វា រត្តិដ្ឋានេ ទិវាឋានេ និសិន្នា សជ្ឈាយន្តិ វីមំសន្តិ, តេសំ "ករោតោ ន ករីយតិ បាបំ, នត្ថិ ហេតុ, នត្ថិ បច្ចយោ, មតោ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ តស្មិំ អារម្មណេ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, ជវនានិ ជវន្តិ, បឋមជវនេ សតេកិច្ឆា ហោន្តិ, តថា ទុតិយាទីសុ, សត្តមេ ពុទ្ធានម្បិ អតេកិច្ឆា អនិវត្តិនោ អរិដ្ឋកណ្ដកសទិសា។ តត្ថ កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឱក្កមតិ, កោចិ ទ្វេ, កោចិ តីណិបិ, ឯកស្មិំ ឱក្កន្តេបិ, ទ្វីសុ តីសុ ឱក្កន្តេសុបិ, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោវ ហោតិ; បត្តោ សគ្គមគ្គាវរណញ្ចេវ មោក្ខមគ្គាវរណញ្ច, អភព្ពោ តស្សត្តភាវស្ស អនន្តរំ សគ្គម្បិ គន្តុំ, បគេវ មោក្ខំ។ វដ្ដខាណុ នាមេស សត្តោ បថវិគោបកោ, យេភុយ្យេន ឯវរូបស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ។

> "តស្មា អកល្យាណជនំ, អាសីវិសមិវោរគំ;
> អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, ភូតិកាមោ វិចក្ខណោ"តិ។

បកុធកច្ចាយនវាទវណ្ណនា

១៧៣-១៧៥. បកុធវាទេ **អកដា**តិ អកតា។ **អកដវិធា**តិ អកតវិធានា។ **ឯវំ ករោហី**តិ កេនចិ ការាបិតាបិ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **អនិម្មិតា**តិ ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតា។ **អនិម្មាតា**តិ អនិម្មាបិតា, កេចិ អនិម្មាបេតព្ពាតិ បទំ វទន្តិ, តំ នេវ បាឡិយំ, ន អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ។ វញ្ឈាទិបទត្តយំ វុត្តត្ថមេវ។ **ន ឥញ្ជន្តី**តិ ឯសិកត្ថម្ភោ វិយ ឋិតត្តា ន ចលន្តិ។ **ន វិបរិណមន្តី**តិ បកតិំ ន ជហន្តិ។ **ន អញ្ញមញ្ញំ ព្យាពាធេន្តី**តិ ន អញ្ញមញ្ញំ ឧបហនន្តិ។ **នាល**ន្តិ ន សមត្ថា។ **បថវិកាយោ**តិអាទីសុ បថវីយេវ បថវិកាយោ, បថវិសមូហោ វា។ **តត្ថា**តិ តេសុ ជីវសត្តមេសុ កាយេសុ។ **សត្តន្នំ ត្វេវ កាយាន**ន្តិ យថា មុគ្គរាសិអាទីសុ បហតំ សត្ថំ មុគ្គាទីនំ អន្តរេន បវិសតិ, ឯវំ សត្តន្នំ កាយានំ អន្តរេន ឆិទ្ទេន វិវរេន សត្ថំ បវិសតិ។ តត្ថ អហំ ឥមំ ជីវិតា វោរោបេមីតិ កេវលំ សញ្ញាមត្តមេវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។

និគណ្ឋនាដបុត្តវាទវណ្ណនា

១៧៦-១៧៨. នាដបុត្តវាទេ **ចាតុយាមសំវរសំវុតោ**តិ ចតុកោដ្ឋាសេន សំវរេន សំវុតោ។ **សព្ពវារិវារិតោ ចា**តិ វារិតសព្ពឧទកោ បដិក្ខិត្តសព្ពសីតោទកោតិ អត្ថោ។ សោ កិរ សីតោទកេ សត្តសញ្ញី ហោតិ, តស្មា ន តំ វឡញ្ជេតិ។ **សព្ពវារិយុត្តោ**តិ សព្ពេន បាបវារណេន យុត្តោ។ **សព្ពវារិធុតោ**តិ សព្ពេន បាបវារណេន ធុតបាបោ។ **សព្ពវារិផុដោ**តិ សព្ពេន បាបវារណេន ផុដ្ឋោ។ **គតត្តោ**តិ កោដិប្បត្តចិត្តោ។ **យតត្តោ**តិ សំយតចិត្តោ។ **ឋិតត្តោ**តិ សុប្បតិដ្ឋិតចិត្តោ។ ឯតស្ស វាទេ កិញ្ចិ សាសនានុលោមម្បិ អត្ថិ, អសុទ្ធលទ្ធិតាយ បន សព្ពា ទិដ្ឋិយេវ ជាតា។

សញ្ចយពេលដ្ឋបុត្តវាទវណ្ណនា

១៧៩-១៨១. សញ្ចយវាទោ អមរាវិក្ខេបេ វុត្តនយោ ឯវ។

បឋមសន្ទិដ្ឋិកសាមញ្ញផលវណ្ណនា

១៨២. សោហំ , ភន្តេតិ សោ អហំ ភន្តេ, វាលុកំ បិឡេត្វា តេលំ អលភមានោ វិយ តិត្ថិយវាទេសុ សារំ អលភន្តោ ភគវន្តំ បុច្ឆាមីតិ អត្ថោ។

១៨៣. យថា តេ ខមេយ្យាតិ យថា តេ រុច្ចេយ្យ។ **ទាសោ**តិ អន្តោជាតធនក្កីតករមរានីតសាមំទាសព្យោបគតានំ អញ្ញតរោ។ **កម្មការោ**តិ អនលសោ កម្មករណសីលោយេវ។ ទូរតោ ទិស្វា បឋមមេវ ឧដ្ឋហតីតិ **បុព្ពុដ្ឋាយី។** ឯវំ ឧដ្ឋិតោ សាមិនោ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា បាទធោវនាទិកត្តព្ពកិច្ចំ កត្វា បច្ឆា និបតតិ និសីទតីតិ **បច្ឆានិបាតី។** សាមិកម្ហិ វា សយនតោ អវុដ្ឋិតេ បុព្ពេយេវ វុដ្ឋាតីតិ **បុព្ពុដ្ឋាយី។** បច្ចូសកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ សាមិនោ រត្តឹ និទ្ទោក្កមនំ, តាវ សព្ពកិច្ចានិ កត្វា បច្ឆា និបតតិ, សេយ្យំ កប្បេតីតិ **បច្ឆានិបាតី។** កឹ ករោមិ, កឹ ករោមីតិ ឯវំ កឹការមេវ បដិសុណន្តោ វិចរតីតិ **កឹ ការបដិស្សាវី។** មនាបមេវ កិរិយំ ករោតីតិ **មនាបចារី។** បិយមេវ វទតីតិ **បិយវាទី។** សាមិនោ តុដ្ឋបហដ្ឋំ មុខំ ឧល្លោកយមានោ វិចរតីតិ **មុខុល្លោកកោ។**

ទេវោ មញ្ញេតិ ទេវោ វិយ។ **សោ វតស្សាហំ បុញ្ញានិ ករេយ្យន្តិ** សោ វត អហំ ឯវរូបោ អស្សំ, យទិ បុញ្ញានិ ករេយ្យន្តិ អត្ថោ។ "សោ វតស្ស'ស្ស"ន្តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **យំនូនាហ**ន្តិ សចេ ទានំ ទស្សាមិ, យំ រាជា ឯកទិវសំ ទេតិ, តតោ សតភាគម្បិ យាវជីវំ ន សក្ខិស្សាមិ ទាតុន្តិ បព្ពជ្ជាយំ ឧស្សាហំ កត្វា ឯវំ ចិន្តនភាវំ ទស្សេតិ។

កាយេន សំវុតោតិ កាយេន បិហិតោ ហុត្វា អកុសលស្ស បវេសនទ្វារំ ថកេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯសេវ នយោ សេសបទទ្វយេបិ។ **ឃាសច្ឆាទនបរមតាយា**តិ ឃាសច្ឆាទនេន បរមតាយ ឧត្តមតាយ, ឯតទត្ថម្បិ អនេសនំ បហាយ អគ្គសល្លេខេន សន្តុដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **អភិរតោ បវិវេកេ**តិ "កាយវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ, ចិត្តវិវេកោ ច នេក្ខម្មាភិរតានំ, បរមវោទានប្បត្តានំ ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន"ន្តិ ឯវំ វុត្តេ តិវិធេបិ វិវេកេ រតោ; គណសង្គណិកំ បហាយ កាយេន ឯកោ វិហរតិ, ចិត្តកិលេសសង្គណិកំ បហាយ អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ឯកោ វិហរតិ, ផលសមាបត្តឹ វា និរោធសមាបត្តឹ វា បវិសិត្វា និព្ពានំ បត្វា វិហរតីតិ អត្ថោ។ **យគ្ឃេ**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។

១៨៤. អាសនេនបិ និមន្តេយ្យាមាតិ និសិន្នាសនំ បប្ផោដេត្វា ឥធ និសីទថាតិ វទេយ្យាម។ **អភិនិមន្តេយ្យាមបិ ន**ន្តិ អភិហរិត្វាបិ នំ និមន្តេយ្យាម។ តត្ថ ទុវិធោ អភិហារោ – វាចាយ ចេវ កាយេន ច។ តុម្ហាកំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ អម្ហាកំ ចីវរាទីហិ វទេយ្យាថ យេនត្ថោតិ វទន្តោ ហិ វាចាយ អភិហរិត្វា និមន្តេតិ នាម។ ចីវរាទិវេកល្លំ សល្លក្ខេត្វា ឥទំ គណ្ហថាតិ តានិ ទេន្តោ បន កាយេន អភិហរិត្វា និមន្តេតិ នាម។ តទុភយម្បិ សន្ធាយ អភិនិមន្តេយ្យាមបិ នន្តិ អាហ។ ឯត្ថ ច **គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារោ**តិ យំ កិញ្ចិ គិលានស្ស សប្បាយំ ឱសធំ។ វចនត្ថោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។ **រក្ខាវរណគុត្តិ**ន្តិ រក្ខាសង្ខាតញ្ចេវ អាវរណសង្ខាតញ្ច គុត្តឹ។ សា បនេសា ន អាវុធហត្ថេ បុរិសេ ឋបេន្តេន ធម្មិកា នាម សំវិទហិតា ហោតិ។ យថា បន អវេលាយ កដ្ឋហារិកបណ្ណហារិកាទយោ វិហារំ ន បវិសន្តិ, មិគលុទ្ទកាទយោ វិហារសីមាយ មិគេ វា មច្ឆេ វា ន គណ្ហន្តិ, ឯវំ សំវិទហន្តេន ធម្មិកា នាម រក្ខា សំវិហិតា ហោតិ, តំ សន្ធាយាហ – "ធម្មិក"ន្តិ។

១៨៥. យទិ ឯវំ សន្តេតិ យទិ តវ ទាសោ តុយ្ហំ សន្តិកា អភិវាទនាទីនិ លភេយ្យ។ ឯវំ សន្តេ។ **អទ្ធា**តិ ឯកំសវចនមេតំ។ **បឋម**ន្តិ ភណន្តោ អញ្ញស្សាបិ អត្ថិតំ ទីបេតិ។ តេនេវ ច រាជា **សក្កា បន, ភន្តេ, អញ្ញម្បី**តិ អាទិមាហ។

ទុតិយសន្ទិដ្ឋិកសាមញ្ញផលវណ្ណនា

១៨៦-១៨៨. កសតីតិ **កស្សកោ។** គេហស្ស បតិ, ឯកគេហមត្តេ ជេដ្ឋកោតិ **គហបតិកោ។** ពលិសង្ខាតំ ករំ ករោតីតិ **ករការកោ។** ធញ្ញរាសី ធនរាសិញ្ច វឌ្ឍេតីតិ **រាសិវឌ្ឍកោ។**

អប្បំ វាតិ បរិត្តកំ វា អន្តមសោ តណ្ឌុលនាឡិមត្តកម្បិ។ **ភោគក្ខន្ធ**ន្តិ ភោគរាសឹ។ **មហន្តំ វា**តិ វិបុលំ វា។ យថា ហិ មហន្តំ បហាយ បព្ពជិតុំ ទុក្ករំ, ឯវំ អប្បម្បីតិ ទស្សេនត្ថំ ឧភយមាហ។ ទាសវារេ បន យស្មា ទាសោ អត្តនោបិ អនិស្សរោ, បគេវ ភោគានំ។ យញ្ហិ តស្ស ធនំ, តំ សាមិកានញ្ញេវ ហោតិ, តស្មា ភោគគ្គហណំ ន កតំ។ ញាតិយេវ ញាតិបរិវដ្តោ។

បណីតតរសាមញ្ញផលវណ្ណនា

១៨៩. សក្កា បន, ភន្តេ, អញ្ញម្បិ ទិដ្ឋេវ ធម្មេតិ ឥធ ឯវមេវាតិ ន វុត្តំ។ តំ កស្មាតិ ចេ, ឯវមេវាតិ ហិ វុច្ចមានេ បហោតិ ភគវា សកលម្បិ រត្តិន្ទិវំ តតោ វា ភិយ្យោបិ ឯវរូបាហិ ឧបមាហិ សាមញ្ញផលំ ទីបេតុំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ឯកស្ស ភគវតោ វចនសវនេ បរិយន្តំ នាម នត្ថិ, តថាបិ អត្តោ តាទិសោយេវ ភវិស្សតីតិ ចិន្តេត្វា ឧបរិ វិសេសំ បុច្ឆន្តោ ឯវមេវាតិ អវត្វា – “អភិក្កន្តតរញ្ច បណីតតរញ្ចា”តិ អាហ។ តត្ថ **អភិក្កន្តតរន្តិ** អភិមនាបតរំ អតិសេដ្ឋតរន្តិ អត្ថោ។ **បណីតតរ**ន្តិ ឧត្តមតរំ។ **តេន ហី**តិ ឧយ្យោជនត្ថេ និបាតោ។ សវនេ ឧយ្យោជេន្តោ ហិ នំ ឯវមាហ។ **សុណោហី**តិ អភិក្កន្តតរញ្ច បណីតតរញ្ច សាមញ្ញផលំ សុណាតិ។

សាធុកំ មនសិករោហីតិ ឯត្ថ បន សាធុកំ សាធូតិ ឯកត្ថមេតំ។ អយញ្ហិ សាធុ-សទ្ទោ អាយាចន សម្បដិច្ឆនសម្បហំសនសុន្ទរ ទឡ្ហីកម្មាទីសុ ទិស្សតិ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សង្ខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៩៥) ហិ អាយាចនេ ទិស្សតិ។ “សាធុ, ភន្តេតិ ខោ សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) សម្បដិច្ឆនេ។ “សាធុ សាធុ, សារិបុត្តា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៤៩) សម្បហំសនេ។

> “សាធុ ធម្មរុចិ រាជា, សាធុ បញ្ញាណវា នរោ;
> សាធុ មិត្តានមទ្ទុព្ភោ, បាបស្សាករណំ សុខ”ន្តិ។ (ជា. ២.១៧.១០១);

អាទីសុ សុន្ទរេ។ “តេន ហិ, ព្រាហ្មណ, សុណោហិ សាធុកំ មនសិ ករោហី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.១៩២) សាធុកសទ្ទោយេវ ទឡ្ហីកម្មេ, អាណត្តិយន្តិបិ វុច្ចតិ ។ ឥធាបិ អស្ស ឯត្ថេវ ទឡ្ហីកម្មេ ច អាណត្តិយញ្ច វេទិតព្វោ។ សុន្ទរេបិ វដ្តតិ។ ទឡ្ហីកម្មត្ថេន ហិ ទឡ្ហមិមំ ធម្មំ សុណាហិ, សុគ្គហិតំ គណ្ហន្តោ។ អាណត្តិអត្ថេន មម អាណត្តិយា សុណាហិ, សុន្ទរត្ថេន សុន្ទរមិមំ ភទ្ទកំ ធម្មំ សុណាហីតិ ឯវំ ទីបិតំ ហោតិ។

មនសិ ករោហីតិ អាវជ្ជ, សមន្នាហរាតិ អត្ថោ, អវិក្ខិត្តចិត្តោ ហុត្វា និសាមេហិ, ចិត្តេ ករោហីតិ អធិប្បាយោ។ អបិ ចេត្ថ សុណោហីតិ សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណមេតំ។ សាធុកំ មនសិ ករោហីតិ មនសិការេ ទឡ្ហីកម្មនិយោជនេន មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណំ។ បុរិមញ្ចេត្ថ ព្យញ្ជនវិបល្លាសគ្គាហវារណំ, បច្ឆិមំ អត្ថវិបល្លាសគ្គាហវារណំ។ បុរិមេន ច ធម្មស្សវនេ និយោជេតិ, បច្ឆិមេន សុតានំ ធម្មានំ ធារណូបបរិក្ខាទីសុ។ បុរិមេន ច សព្យញ្ជនោ អយំ ធម្មោ, តស្មា សវនីយោតិ ទីបេតិ ។ បច្ឆិមេន សត្ថោ, តស្មា សាធុកំ មនសិ កាតព្វោតិ។ សាធុកបទំ វា ឧភយបទេហិ យោជេត្វា យស្មា អយំ ធម្មោ ធម្មគម្ភីរោ ចេវ ទេសនាគម្ភីរោ ច, តស្មា សុណាហិ សាធុកំ, យស្មា អត្ថគម្ភីរោ ច បដិវេធគម្ភីរោ ច, តស្មា សាធុកំ មនសិ ករោហីតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្វា។ **ភាសិស្សាមី**តិ សក្កា មហារាជាតិ ឯវំ បដិញ្ញាតំ សាមញ្ញផលទេសនំ វិត្ថារតោ ភាសិស្សាមិ។ “ទេសេស្សាមី”តិ ហិ សង្ខិត្តទីបនំ ហោតិ។ ភាសិស្សាមីតិ វិត្ថារទីបនំ។ តេនាហ វង្គីសត្ថេរោ –

> “សង្ខិត្តេនបិ ទេសេតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសតិ;
> សាឡិកាយិវ និគ្ឃោសោ, បដិភានំ ឧទីរយី”តិ។ (សំ. និ. ១.២១៤);

ឯវំ វុត្តេ ឧស្សាហជាតោ ហុត្វា – **“ឯវំ, ភន្តេ”តិ ខោ រាជា មាគធោ អជាតសត្តុ វេទេហិបុត្តោ ភគវតោ បច្ចស្សោសិ** ភគវតោ វចនំ សម្បដិច្ឆិ, បដិគ្គហេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១៩០. អថស្ស ភគវា ឯតទវោច, ឯតំ អវោច, ឥទានិ វត្តព្វំ “ឥធ មហារាជា”តិអាទិ សកលំ សុត្តំ អវោចាតិ អត្ថោ។ តត្ថ **ឥធា**តិ ទេសាបទេសេ និបាតោ, ស្វាយំ កត្ថចិ លោកំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ យថាហ – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី”តិ។ កត្ថចិ សាសនំ យថាហ – “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, បឋមោ សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ កត្ថចិ ឱកាសំ។ យថាហ –

> “ឥធេវ តិដ្ឋមានស្ស, ទេវភូតស្ស មេ សតោ;
> បុនរាយុ ច មេ លទ្ធោ, ឯវំ ជានាហិ មារិសា”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៦៩);

កត្ថចិ បទបូរណមត្តមេវ។ យថាហ “ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ភុត្តាវី អស្សំ បវារិតោ”តិ (ម. និ. ១.៣០)។ ឥធ បន លោកំ ឧបាទាយ វុត្តោតិ វេទិតព្វោ។ **មហារាជា**តិ យថា បដិញ្ញាតំ ទេសនំ ទេសេតុំ បុន មហារាជាតិ អាលបតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “មហារាជ ឥមស្មិំ លោកេ តថាគតោ ឧប្បជ្ជតិ អរហំ…បេ.… ពុទ្ធោ ភគវា”តិ។ តត្ថ តថាគតសទ្ទោ ព្រហ្មជាលេ វុត្តោ។ អរហន្តិអាទយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតា។ **លោកេ ឧប្បជ្ជតី**តិ ឯត្ថ បន **លោកោ**តិ – ឱកាសលោកោ សត្តលោកោ សង្ខារលោកោតិ តិវិធោ។ ឥធ បន សត្តលោកោ អធិប្បេតោ។ សត្តលោកេ ឧប្បជ្ជមានោបិ ច តថាគតោ ន ទេវលោកេ, ន ព្រហ្មលោកេ, មនុស្សលោកេវ ឧប្បជ្ជតិ។ មនុស្សលោកេបិ ន អញ្ញស្មិំ

ចក្កវាឡេ, ឥមស្មឹយេវ ចក្កវាឡេ។ តត្រាបិ ន សព្ពង្គានេសុ, “បុរត្ថិមាយ ទិសាយ គជង្គលំ នាម និគមោ តស្សាបរេន មហាសាលោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា ឱរតោ មជ្ឈេ, បុរត្ថិមទក្ខិណាយ ទិសាយ សលឡវតី នាម នទី។ តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ, ទក្ខិណាយ ទិសាយ សេតកណ្ណិកំ នាម និគមោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ, បច្ឆិមាយ ទិសាយ ថូណំ នាម ព្រាហ្មណគាមោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ, ឧត្តរាយ ទិសាយ ឧសិរទ្ធជោ នាម បព្ពតោ, តតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា ឱរតោ មជ្ឈេ”តិ ឯវំ បរិច្ឆិន្នេ អាយាមតោ តិយោជនសតេ, វិត្ថារតោ អឌ្ឍតេយ្យយោជនសតេ, បរិក្ខេបតោ នវយោជនសតេ មជ្ឈិមបទេសេ ឧប្បជ្ជតិ។ ន កេវលញ្ច តថាគតោ, បច្ចេកពុទ្ធា, អគ្គសាវកា, អសីតិមហាថេរា, ពុទ្ធមាតា, ពុទ្ធបិតា, ចក្កវត្តិ រាជា អញ្ញេ ច សារប្បត្តា ព្រាហ្មណគហបតិកា ឯត្ថេវុប្បជ្ជន្តិ។

តត្ថ តថាគតោ សុជាតាយ ទិន្នមធុបាយាសភោជនតោ យាវ អរហត្តមគ្គោ, តាវ ឧប្បជ្ជតិ នាម, អរហត្តផលេ ឧប្បន្នោ នាម។ មហាភិនិក្ខមនតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ។ តុសិតភវនតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ។ ទីបង្ករបាទមូលតោ វា យាវ អរហត្តមគ្គោ, តាវ ឧប្បជ្ជតិ នាម, អរហត្តផលេ ឧប្បន្នោ នាម។ ឥធ សព្ពបឋមំ ឧប្បន្នភាវំ សន្ធាយ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ។ តថាគតោ លោកេ ឧប្បន្នោ ហោតីតិ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ។

សោ ឥមំ លោកន្តិ សោ ភគវា ឥមំ លោកំ។ ឥទានិ វត្តព្ពំ និទស្សេតិ។ **សទេវក**ន្តិ សហ ទេវេហិ សទេវកំ។ ឯវំ សហ មារេន **សមារកំ**, សហ ព្រហ្មុនា **សព្រហ្មកំ**, សហ សមណព្រាហ្មណេហិ **សស្សមណព្រាហ្មណី។** បជាតត្តា បជា, តំ បជំ។ សហ ទេវមនុស្សេហិ **សទេវមនុស្សំ។** តត្ថ សទេវកវចនេន បញ្ច កាមាវចរទេវគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ សមារក – វចនេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ។ សព្រហ្មកវចនេន ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ។ សស្សមណព្រាហ្មណីវចនេន សាសនស្ស បច្ចត្ថិកបច្ចាមិត្តសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ, សមិតបាបពាហិតបាបសមណព្រាហ្មណគ្គហណញ្ច។ បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណំ។ សទេវមនុស្សវចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណំ។ ឯវមេត្ថ តីហិ បទេហិ ឱកាសលោកេន សទ្ធឹ សត្តលោកោ។ ទ្វីហិ បជាវសេន សត្តលោកោវ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

អបរោ នយោ, សទេវកគ្គហណេន អរូបាវចរទេវលោកោ គហិតោ។ សមារកគ្គហណេន ឆ កាមាវចរទេវលោកោ។ សព្រហ្មកគ្គហណេន រូបី ព្រហ្មលោកោ។ សស្សមណព្រាហ្មណាទិគ្គហណេន ចតុបរិសវសេន សម្មុតិទេវេហិ វា សហ មនុស្សលោកោ, អវសេសសព្ពសត្តលោកោ វា។

អបិ ចេត្ថ សទេវកវចនេន ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ សព្ពស្ស លោកស្ស សច្ឆិកតភាវមាហ។ តតោ យេសំ អហោសិ – “មារោ មហានុភាវោ ឆ កាមាវចរិស្សរោ វសវត្តី, កឹ សោបិ ឯតេន សច្ឆិកតោ”តិ, តេសំ វិមតឹ វិធមន្តោ **“សមារក**”ន្តិ អាហ។ យេសំ បន អហោសិ – “ព្រហ្មា មហានុភាវោ ឯកង្គុលិយា ឯកស្មឹ ចក្កវាឡសហស្សេ អាលោកំ ផរតិ, ទ្វីហិ ...បេ.... ទសហិ អង្គុលីហិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ អាលោកំ ផរតិ។ អនុត្តរញ្ច ឈានសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទេតិ, កឹ សោបិ សច្ឆិកតោ”តិ, តេសំ វិមតឹ វិធមន្តោ **សព្រហ្មក**ន្តិ អាហ។ តតោ យេ ចិន្តេសុំ – “បុថូ សមណព្រាហ្មណា សាសនស្ស បច្ចត្ថិកា, កឹ តេបិ សច្ឆិកតា”តិ, តេសំ វិមតឹ វិធមន្តោ **សស្សមណព្រាហ្មណី បជ**ន្តិ អាហ។ ឯវំ ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋានំ សច្ឆិកតភាវំ បកាសេត្វា អថ សម្មុតិទេវេ អវសេសមនុស្សេ ច ឧបាទាយ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន សេសសត្តលោកស្ស សច្ឆិកតភាវំ បកាសេន្តោ **សទេវមនុស្ស**ន្តិ អាហ។ អយមេត្ថ ភាវានុក្កមោ។

បោរាណា បនាហុ **សទេវក**ន្តិ ទេវេហិ សទ្ធឹ អវសេសលោកំ។ **សមារក**ន្តិ មារេន សទ្ធឹ អវសេសលោកំ។ **សព្រហ្មក**ន្តិ ព្រហ្មេហិ សទ្ធឹ អវសេសលោកំ។ ឯវំ សព្ពេបិ តិភវូបគេ សត្តេ តីហាការេហិ តីសុ បទេសុ បក្ខិបិត្វា បុន ទ្វីហិ បទេហិ បរិយាទិយន្តោ **សស្សមណព្រាហ្មណី បជំ សទេវមនុស្ស**ន្តិ អាហ។ ឯវំ បញ្ចហិបិ បទេហិ តេន តេនាការេន តេធាតុកមេវ បរិយាទិន្នន្តិ។

សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេតីតិ ឯត្ថ បន **សយ**ន្តិ សាមំ អបរនេយ្យោ ហុត្វា។ **អភិញ្ញា**តិ អភិញ្ញាយ, អធិកេន ញាណេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា, ឯតេន អនុមានាទិបដិក្ខេបោ កតោ ហោតិ។ **បវេទេតី**តិ ពោធេតិ វិញ្ញាបេតិ បកាសេតិ។

សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ...បេ.... បរិយោសានកល្យាណន្តិ សោ ភគវា សត្តេសុ ការុញ្ញតំ បដិច្ច ហិត្វាបិ អនុត្តរំ វិវេកសុខំ ធម្មំ ទេសេតិ។ តញ្ច ខោ អប្បំ វា ពហុំ វា ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ទេសេតិ។ អាទិម្ហិបិ, កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតិ, មជ្ឈេបិ, បរិយោសានេបិ, កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ អត្ថិ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ, អត្ថិ សាសនស្ស។

ទេសនាយ តាវ ចតុប្បទិកាយបិ គាថាយ បឋមបាទោ អាទិ នាម, តតោ ទ្វេ មជ្ឈំ នាម, អន្តេ ឯកោ បរិយោសានំ នាម។ ឯកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស និទានំ អាទិ, ឥទមវោចាតិ បរិយោសានំ, ឧភិន្នមន្តរា មជ្ឈំ។ អនេកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស បឋមានុសន្ធិ អាទិ, អន្តេ អនុសន្ធិ បរិយោសានំ, មជ្ឈេ ឯកោ វា ទ្វេ វា ពហូ វា មជ្ឈមេវ។

សាសនស្ស បន សីលសមាធិវិបស្សនា អាទិ នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ – ''កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា''តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។ ''អត្ថិ, ភិក្ខវេ, មជ្ឈិមា បដិបទា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា''តិ ឯវំ វុត្តោ បន អរិយមគ្គោ មជ្ឈំ នាម។ ផលញ្ចេវ និព្ពានញ្ច បរិយោសានំ នាម។ ''ឯតទត្ថមិទំ, ព្រាហ្មណ, ព្រហ្មចរិយំ, ឯតំ សារំ, ឯតំ បរិយោសាន''ន្តិ (ម. និ. ១.៣២៤) ហិ ឯត្ថ ផលំ បរិយោសានន្តិ វុត្តំ។ ''និព្ពានោគធំ ហិ, អាវុសោ វិសាខ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, និព្ពានបរាយនំ និព្ពានបរិយោសាន''ន្តិ (ម. និ. ១.៤៦៦) ឯត្ថ និព្ពានំ បរិយោសានន្តិ វុត្តំ។ ឥធ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អធិប្បេតំ។ ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេត្វា មជ្ឈេ មគ្គំ បរិយោសានេ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ តេន វុត្តំ – ''សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណ''ន្តិ។ តស្មា អញ្ញោបិ ធម្មកថិកោ ធម្មំ កថេន្តោ –

''អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេយ្យ, មជ្ឈេ មគ្គំ វិភាវយេ;
បរិយោសានម្ហិ និព្ពានំ, ឯសា កថិកសណ្ឋិតី''តិ។

សាត្ថំ សព្យញ្ជនន្តិ យស្ស ហិ យាគុភត្តឥត្ថិបុរិសាទិវណ្ណនានិស្សិតា ទេសនា ហោតិ, ន សោ សាត្ថំ ទេសេតិ។ ភគវា បន តថារូបំ ទេសនំ បហាយ ចតុសតិបដ្ឋានាទិនិស្សិតំ ទេសនំ ទេសេតិ។ តស្មា សាត្ថំ ទេសេតីតិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ទេសនា ឯកព្យញ្ជនាទិយុត្តា វា សព្ពនិរោដ្ឋព្យញ្ជនា វា សព្ពវិស្សដ្ឋសព្ពនិគ្គហិតព្យញ្ជនា វា, តស្ស ទមិឡកិរាតសវរាទិមិលក្ខូនំ ភាសា វិយ ព្យញ្ជនបារិបូរិយា អភាវតោ អព្យញ្ជនា នាម ទេសនា ហោតិ។ ភគវា បន –

''សិថិលំ ធនិតញ្ច ទីឃរស្សំ, គរុកំ លហុកញ្ច និគ្គហីតំ;
សម្ពន្ធវវត្ថិតំ វិមុត្តំ, ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ''តិ។

ឯវំ វុត្តំ ទសវិធំ ព្យញ្ជនំ អមក្ខេត្វា បរិបុណ្ណព្យញ្ជនមេវ កត្វា ធម្មំ ទេសេតិ, តស្មា សព្យញ្ជនំ ធម្មំ ទេសេតីតិ វុច្ចតិ។ **កេវលបរិបុណ្ណ**ន្តិ ឯត្ថ **កេវល**ន្តិ សកលាធិវចនំ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ អនូនាធិកវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ សកលបរិបុណ្ណមេវ ទេសេតិ, ឯកទេសនាបិ អបរិបុណ្ណា នត្ថីតិ។ ឧបនេតព្ពអបនេតព្ពស្ស អភាវតោ កេវលបរិបុណ្ណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ យោ ហិ ឥមំ ធម្មទេសនំ និស្សាយ លាភំ វា សក្ការំ វា លភិស្សាមីតិ ទេសេតិ, តស្ស អបរិសុទ្ធា ទេសនា ហោតិ។ ភគវា បន លោកាមិសនិរបេក្ខោ ហិតផរណេន មេត្តាភាវនាយ មុទុហទយោ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតេន ចិត្តេន ទេសេតិ។ តស្មា បរិសុទ្ធំ ធម្មំ ទេសេតីតិ វុច្ចតិ។

ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ ឯត្ថ បនាយំ ព្រហ្មចរិយ-សទ្ទោ ទានេ វេយ្យាវច្ចេ បញ្ចសិក្ខាបទសីលេ អប្បមញ្ញាសុ មេថុនវិរតិយំ សទារសន្តោសេ វីរិយេ ឧបោសថង្គេសុ អរិយមគ្គេ សាសនេតិ ឥមេស្វត្ថេសុ ទិស្សតិ។

''កឹ តេ វតំ កឹ បន ព្រហ្មចរិយំ,
កិស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធី ជុតី ពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច តេ នាគ, មហាវិមានំ។

អហញ្ច ភរិយា ច មនុស្សលោកេ,
សទ្ធា ឧភោ ទានបតី អហុម្ហា;
ឱបានភូតំ មេ ឃរំ តទាសិ,
សន្តប្បិតា សមណព្រាហ្មណា ច។

តំ មេ វតំ តំ បន ព្រហ្មចរិយំ,
តស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធី ជុតី ពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច មេ ធីរ មហាវិមាន''ន្តិ។ (ជា. ២.១៧.១៥៩៥);

ឥមស្មិញ្ហិ បុណ្ណកជាតកេ ទានំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។

> “កេន បាណិ កាមទទោ, កេន បាណិ មធុស្សវោ;
> កេន តេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតិ។
>
> តេន បាណិ កាមទទោ, តេន បាណិ មធុស្សវោ;
> តេន មេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតី”តិ។ (បេ. វ. ២៧៥,២៧៧);

ឥមស្មិំ អង្កុរបេតវត្ថុម្ហិ វេយ្យាវច្ចំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ “ឯវំ, ខោ តំ ភិក្ខវេ, តិត្តិរិយំ នាម ព្រហ្មចរិយំ អហោសី”តិ (ចូឡវ. ៣១១) ឥមស្មិំ តិត្តិរជាតកេ បញ្ចសិក្ខាបទសីលំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ “តំ ខោ បន មេ, បញ្ចសិខ, ព្រហ្មចរិយំ នេវ និព្ពិទាយ ន វិរាគាយ ន និរោធាយ...បេ.... យាវទេវ ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា”តិ (ទី. និ. ២.៣២៩) ឥមស្មិំ មហាគោវិន្ទសុត្តេ ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តា។ “បរេ អព្រហ្មចារី ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ ព្រហ្មចារី ភវិស្សាមា”តិ (ម. និ. ១.៨៣) ឥមស្មិំ សល្លេខសុត្តេ មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តា។

> “មយញ្ច ភរិយា នាតិក្កមាម,
> អម្ហេ ច ភរិយា នាតិក្កមន្តិ;
> អញ្ញត្រ តាហិ ព្រហ្មចរិយំ ចរាម,
> តស្មា ហិ អម្ហំ ទហរា ន មីយរេ”តិ។ (ជា. ១.៤.៩៧);

មហាធម្មបាលជាតកេ សទារសន្តោសោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ “អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, ចតុរង្គសមន្នាគតំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតា, តបស្សី សុទំ ហោមី”តិ (ម. និ. ១.១៥៥) លោមហំសនសុត្តេ វីរិយំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។

> “ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
> មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតី”តិ។ (ជា. ១.៨.៧៥);

ឯវំ និមិជាតកេ អត្តទមនវសេន កតោ អដ្ឋង្គិកោ ឧបោសថោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ “ឥទំ ខោ បន មេ, បញ្ចសិខ, ព្រហ្មចរិយំ ឯកន្តនិព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ...បេ.... អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ (ទី. និ. ២.៣២៩) មហាគោវិន្ទសុត្តស្មិំយេវ អរិយមគ្គោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តោ។ “តយិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុភូតំ យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត”ន្តិ (ទី. និ. ៣.១៧៤) បាសាទិកសុត្តេ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលសាសនំ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តំ។ ឥមស្មិម្បិ ឋានេ ឥទមេវ ព្រហ្មចរិយន្តិ អធិប្បេតំ។ តស្មា ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ...បេ.... បរិសុទ្ធំ។ ឯវំ ទេសេន្តោ ច សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលសាសនំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មភូតំ ចរិយំ។ ព្រហ្មភូតានំ វា ពុទ្ធាទីនំ ចរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

១៩១. **តំ ធម្ម**ន្តិ តំ វុត្តប្បការសម្បទំ ធម្មំ។ **សុណាតិ គហបតិ វា**តិ កស្មា បឋមំ គហបតឹ និទ្ទិសតិ? និហតមានត្តា, ឧស្សន្នត្តា ច។ យេភុយ្យេន ហិ ខត្តិយកុលតោ បព្ពជិតា ជាតឹ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ព្រាហ្មណកុលា បព្ពជិតា មន្តេ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ហីនជច្ចកុលា បព្ពជិតា អត្តនោ អត្តនោ វិជាតិតាយ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ គហបតិទារកា បន កច្ឆេហិ សេទំ មុញ្ចន្តេហិ បិដ្ឋិយា លោណំ បុប្ផមានាយ ភូមឹ កសិត្វា តាទិសស្ស មានស្ស អភាវតោ និហតមានទប្បា ហោន្តិ។ តេ បព្ពជិត្វា មានំ វា ទប្បំ វា អកត្វា យថាពលំ សកលពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តា សក្កោន្តិ អរហត្តេ បតិដ្ឋាតុំ។ ឥតរេហិ ច កុលេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា នាម ន ពហុកា, គហបតិកាវ ពហុកា។ ឥតិ និហតមានត្តា ឧស្សន្នត្តា ច បឋមំ គហបតឹ និទ្ទិសតីតិ។

អញ្ញតរស្មិំ វាតិ ឥតរេសំ វា កុលានំ អញ្ញតរស្មិំ។ **បច្ចាជាតោ**តិ បតិជាតោ។ **តថាគតេ សទ្ធំ បដិលភតី**តិ បរិសុទ្ធំ ធម្មំ សុត្វា ធម្មស្សាមិម្ហិ តថាគតេ – “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត សោ ភគវា”តិ សទ្ធំ បដិលភតិ។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតី**តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ**តិ សចេបិ សដ្ឋិហត្ថេ ឃរេ យោជនសតន្តរេបិ វា ទ្វេ ជាយម្បតិកា វសន្តិ, តថាបិ នេសំ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន ឃរាវាសោ សម្ពាធោយេវ។ **រជោបថោ**តិ រាគរជាទីនំ **ឧដ្ឋានដ្ឋាន**ន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ អាគមនបថោតិបិ វទន្តិ។ អលគ្គនដ្ឋេន អព្ភោកាសោ វិយាតិ **អព្ភោកាសោ។** បព្ពជិតោ ហិ កូដាគាររតនបាសាទទេវវិមានាទីសុ បិហិតទ្វារវាតបានេសុ បដិច្ឆន្នេសុ វសន្តោបិ នេវ លគ្គតិ, ន សជ្ជតិ, ន ពជ្ឈតិ។ តេន វុត្តំ – “អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា”តិ។ អបិ ច សម្ពាធោ ឃរាវាសោ កុសល

កិរិយាយ ឱកាសាភាវតោ។ រជោបថោ អសំវុតសង្ការដ្ឋានំ រិយ រជានំ កិលេសរជានំ សន្និបាតដ្ឋានតោ។ អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា កុសលកិរិយាយ យថាសុខំ ឱកាសសព្ភាវតោ។

នយិទំ សុករំ...បេ.... បព្ពជេយ្យន្តិ ឯត្ថាយំ សង្ខេបកថា, យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ ឯកន្តបរិបុណ្ណំ, ចរិតព្ពំ ឯកទិវសម្បិ ច កិលេសមលេន អមលីនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ ។ **សង្ខលិខិតន្តិ** លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ។ ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ...បេ.... ចរិតុំ, យំនូនាហំ កេសេ ច មស្សុញ្ច ឱហារេត្វា កសាយរសបីតតាយ កាសាយានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ អច្ឆាទេត្វា បរិទហិត្វា អគារស្មា និក្ខមិត្វា អនគារិយំ បព្ពជេយ្យន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ អគារិយន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ, តស្មា បព្ពជ្ជា អនគារិយន្តិ ញាតព្វា, តំ អនគារិយំ។ **បព្ពជេយ្យន្តិ** បដិបជ្ជេយ្យំ។

១៩២-១៩៣. អប្បំ វាតិ សហស្សតោ ហេដ្ឋា ភោគក្ខន្ធោ អប្បោ នាម ហោតិ, សហស្សតោ បដ្ឋាយ មហា។ អាពន្ធនដ្ឋេន ញាតិយេវ ញាតិបរិវដ្ដោ។ សោបិ វីសតិយា ហេដ្ឋា អប្បោ នាម ហោតិ, វីសតិយា បដ្ឋាយ មហា។ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោតិ** បាតិមោក្ខសំវរេន សមន្នាគតោ។ **អាចារគោចរសម្បន្នោតិ** អាចារេន ចេវ គោចរេន ច សម្បន្នោ។ **អណុមត្តេសូតិ** អប្បមត្តកេសុ។ **វជ្ជេសូតិ** អកុសលធម្មេសុ។ **ភយទស្សាវីតិ** ភយទស្សី។ **សមាទាយាតិ** សម្មា អាទិយិត្វា។ **សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូតិ** សិក្ខាបទេសុ តំ តំ សិក្ខាបទំ សមាទិយិត្វា សិក្ខតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។

កាយកម្មវចីកម្មេន សមន្នាគតោ កុសលេន បរិសុទ្ធាជីវោតិ ឯត្ថ អាចារគោចរគ្គហណេនេវ ច កុសលេ កាយកម្មវចីកម្មេ គហិតេបិ យស្មា ឥទំ អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ នាម ន អាកាសេ វា រុក្ខគ្គាទីសុ វា ឧប្បជ្ជតិ, កាយវចីទ្វារេសុយេវ បន ឧប្បជ្ជតិ; តស្មា តស្ស ឧប្បត្តិទ្វារទស្សនត្ថំ កាយកម្មវចីកម្មេន សមន្នាគតោ កុសលេនាតិ វុត្តំ។ យស្មា បន តេន សមន្នាគតោ, តស្មា បរិសុទ្ធាជីវោ។ សមណមុណ្ឌិកបុត្តសុត្តន្តវសេន (ម. និ. ២.២៦០) វា ឯវំ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ “កតមេ ច, ថបតិ, កុសលា សីលា? កុសលំ កាយកម្មំ, កុសលំ វចីកម្មំ, បរិសុទ្ធំ អាជីវម្បិ ខោ អហំ ថបតិ សីលស្មឹ វទាមី”តិ វុត្តំ។ យស្មា បន តេន សមន្នាគតោ, តស្មា បរិសុទ្ធាជីវោតិ វេទិតព្ពោ។

សីលសម្បន្នោតិ ព្រហ្មជាលេ វុត្តេន តិវិធេន សីលេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ **ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោតិ** មនច្ឆដ្ឋេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ បិហិតទ្វារោ ហោតិ។ **សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោតិ** អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេតិអាទីសុ សត្តសុ ឋានេសុ សតិយា ចេវ សម្បជញ្ញេន ច សមន្នាគតោ ហោតិ។ **សន្តុដ្ឋោតិ** ចតូសុ បច្ចយេសុ តិវិធេន សន្តោសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។

ចូឡសីលវណ្ណនា

១៩៤-២១១. ឯវំ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា អនុបុព្ពេន ភាជេន្តោ “**កថញ្ច, មហារាជ, ភិក្ខុ សីលសម្បន្នោ ហោតី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥទម្បិស្ស ហោតិ សីលស្មិន្តិ** ឥទម្បិ អស្ស ភិក្ខុនោ បាណាតិបាតា វេរមណិ សីលស្មឹ ឯកំ សីលំ ហោតីតិ អត្ថោ។ បច្ចត្តវចនត្ថេ វា ឯតំ ភុម្មំ។ មហាអដ្ឋកថាយញ្ហិ ឥទម្បិ តស្ស សមណស្ស សីលន្តិ អយមេវ អត្ថោ វុត្តោ។ សេសំ ព្រហ្មជាលេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **ឥទមស្ស ហោតិ សីលស្មិន្តិ** ឥទំ អស្ស សីលំ ហោតីតិ អត្ថោ។

២១២. ន កុតោចិ ភយំ សមនុបស្សតិ, យទិទំ សីលសំវរតោតិ យានិ អសំវរមូលកានិ ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេសុ យំ ឥទំ ភយំ សីលសំវរតោ ភវេយ្យ, តំ កុតោចិ ឯកសំវរតោបិ ន សមនុបស្សតិ។ កស្មា? សំវរតោ អសំវរមូលកស្ស ភយស្ស អភាវា។ **មុទ្ធាភិសិត្តោតិ** យថាវិធានវិហិតេន ខត្តិយាភិសេកេន មុទ្ធនិ អវសិត្តោ។ **យទិទំ បច្ចត្ថិកតោតិ** យំ កុតោចិ ឯកបច្ចត្ថិកតោបិ ភយំ ភវេយ្យ, តំ ន សមនុបស្សតិ។ កស្មា? យស្មា និហតបច្ចាមិត្តោ។ **អជ្ឈត្តន្តិ** និយកជ្ឈត្តំ, អត្តនោ សន្តានេតិ អត្ថោ។ **អនវជ្ជសុខន្តិ** អនវជ្ជំ អនិន្ទិតំ កុសលំ សីលបទដ្ឋានេហិ អវិប្បដិសារបាមោជ្ជបីតិបស្សទ្ធិធម្មេហិ បរិគ្គហិតំ កាយិកចេតសិកសុខំ បដិសំវេទេតិ។ **ឯវំ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ សីលសម្បន្នោ ហោតីតិ** ឯវំ និរន្តរំ វិត្ថារេត្វា ទស្សិតេន តិវិធេន សីលេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ សីលសម្បន្នោ នាម ហោតីតិ សីលកថំ និដ្ឋាបេសិ។

ឥន្ទ្រិយសំវរកថា

២១៣. ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារភាជនីយេ **ចក្ខុនា រូប**ន្តិ អយំ ចក្ខុសទ្ទោ កត្ថចិ ពុទ្ធចក្ខុម្ហិ វត្តតិ, យថាហ – “ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេសី”តិ (មហាវ. ៩)។ កត្ថចិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសង្ខាតេ សមន្តចក្ខុម្ហិ, យថាហ – “តថូបមំ ធម្មមយំ, សុមេធ, បាសាទមារុយ្ហ សមន្តចក្ខូ”តិ (មហាវ. ៨)។ កត្ថចិ ធម្មចក្ខុម្ហិ “វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី”តិ (មហាវ. ១៦) ហិ ឯត្ថ អរិយមគ្គត្តយបញ្ញា។ “ចក្ខុំ ឧទបាទិ ញាណំ ឧទបាទី”តិ (មហាវ. ១៥) ឯត្ថ បុព្ពេនិវាសាទិញាណំ បញ្ញាចក្ខូតិ វុច្ចតិ។ “ទិព្ពេន ចក្ខុនា”តិ (ម. និ. ១.២៨៤) អាគតដ្ឋានេសុ ទិព្ពចក្ខុម្ហិ វត្តតិ។ “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ចា”តិ ឯត្ថ បសាទចក្ខុម្ហិ វត្តតិ។ ឥធ បនាយំ បសាទចក្ខុវោហារេន ចក្ខុវិញ្ញាណេ វត្តតិ, តស្មា ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ ទិស្វាតិ អយមេត្ថត្ថោ។ សេសបទេសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។ **អព្យាសេកសុខ**ន្តិ កិលេសព្យាសេកវិរហិតត្តា អព្យាសេកំ អសម្មិស្សំ បរិសុទ្ធំ អធិចិត្តសុខំ បដិសំវេទេតីតិ។

សតិសម្បជញ្ញកថា

២១៤. សតិសម្បជញ្ញភាជនីយម្ហិ **អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ**តិ ឯត្ថ តាវ អភិក្កន្តំ វុច្ចតិ គមនំ, បដិក្កន្តំ និវត្តនំ, តទុភយម្បិ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ លព្ភតិ។ គមនេ តាវ បុរតោ កាយំ អភិហរន្តោ អភិក្កមតិ នាម ។ បដិនិវត្តន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ ឋានេបិ ឋិតកោវ កាយំ បុរតោ ឱនាមេន្តោ អភិក្កមតិ នាម, បច្ឆតោ អបនាមេន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ និសជ្ជាយ និសិន្នកោវ អាសនស្ស បុរិមអង្គាភិមុខោ សំសរន្តោ អភិក្កមតិ នាម, បច្ឆិមអង្គបទេសំ បច្ចាសំសរន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ និបជ្ជនេបិ ឯសេវ នយោ។

សម្បជានការី ហោតីតិ សម្បជញ្ញេន សព្ពកិច្ចការី។ សម្បជញ្ញមេវ វា ការី។ សោ ហិ អភិក្កន្តាទីសុ សម្បជញ្ញំ ករោតេវ។ ន កត្ថចិ សម្បជញ្ញវិរហិតោ ហោតិ។ តត្ថ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ, សប្បាយសម្បជញ្ញំ, គោចរសម្បជញ្ញំ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ។ តត្ថ អភិក្កមនចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អគន្ត្វា – “កិន្នុ មេ ឯត្ថ គតេន អត្ថោ អត្ថិ នត្ថី”តិ អត្ថានត្ថំ បរិគ្គហេត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តត្ថ ច អត្ថោតិ ចេតិយទស្សនពោធិសង្ឃថេរអសុភទស្សនាទិវសេន ធម្មតោ វុឌ្ឍិ។ ចេតិយំ វា ពោធឹ វា ទិស្វាបិ ហិ ពុទ្ធារម្មណំ, សង្ឃទស្សនេន សង្ឃារម្មណំ, បីតឹ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយវយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ថេរេ ទិស្វា តេសំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ, អសុភំ ទិស្វា តត្ថ បឋមជ្ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយវយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តស្មា ឯតេសំ ទស្សនំ សាត្ថកន្តិ វុត្តំ។ កេចិ បន អាមិសតោបិ វុឌ្ឍិ អត្ថោយេវ, តំ និស្សាយ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ បដិបន្នត្តាតិ វទន្តិ។

តស្មឹ បន គមនេ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គហេត្វា សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ សេយ្យថិទំ – ចេតិយទស្សនំ តាវ សាត្ថកំ, សចេ បន ចេតិយស្ស មហាបូជាយ ទសទ្វាទសយោជនន្តរេ បរិសា សន្និបតន្តិ, អត្តនោ វិភវានុរូបា ឥត្ថិយោបិ បុរិសាបិ អលង្កតបដិយត្តា ចិត្តកម្មរូបកានិ វិយ សញ្ចរន្តិ។ តត្រ ចស្ស ឥដ្ឋេ អារម្មណេ លោភោ ហោតិ, អនិដ្ឋេ បដិឃោ, អសមបេក្ខនេ មោហោ ឧប្បជ្ជតិ, កាយសំសគ្គាបត្តឹ វា អាបជ្ជតិ។ ជីវិតព្រហ្មចរិយានំ វា អន្តរាយោ ហោតិ, ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ ហោតិ។ វុត្តប្បការអន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ ពោធិទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។ សង្ឃទស្សនម្បិ សាត្ថំ។ សចេ បន អន្តោគាមេ មហាមណ្ឌបំ ការេត្វា សព្ពរត្តឹ ធម្មស្សវនំ ករោន្តេសុ មនុស្សេសុ វុត្តប្បការេនេវ ជនសន្និបាតោ ចេវ អន្តរាយោ ច ហោតិ, ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ ហោតិ។ អន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ មហាបរិសបរិវារានំ ថេរានំ ទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។

អសុភទស្សនម្បិ សាត្ថំ, តទត្ថទីបនត្ថញ្ច ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទហរភិក្ខុ សាមណេរំ គហេត្វា ទន្តកដ្ឋត្ថាយ គតោ។ សាមណេរោ មគ្គា ឱក្កមិត្វា បុរតោ គច្ឆន្តោ អសុភំ ទិស្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តទេវ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ តីណិ ផលានិ សច្ឆិកត្វា ឧបរិមគ្គត្ថាយ កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ ទហរោ តំ អបស្សន្តោ សាមណេរាតិ បក្កោសិ។ សោ ‘មយា បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុនា សទ្ធឹ ទ្វេ កថា នាម ន កថិតបុព្ពា។ អញ្ញស្មិម្បិ ទិវសេ ឧបរិ វិសេសំ និព្ពត្តេស្សាមី’តិ ចិន្តេត្វា កឹ, ភន្តេតិ បដិវចនមទាសិ។ ‘ឯហី’តិ ច វុត្តេ ឯកវចនេនេវ អាគន្ត្វា, ‘ភន្តេ, ឥមិនា តាវ មគ្គេនេវ គន្ត្វា មយា ឋិតោកាសេ មុហុត្តំ បុរត្ថាភិមុខោ ឋត្វា ឱលោកេថា’តិ អាហ។ សោ តថា កត្វា តេន បត្តវិសេសមេវ បាបុណិ។ ឯវំ ឯកំ អសុភំ ទ្វិន្នំ ជនានំ អត្ថាយ ជាតំ។ ឯវំ សាត្ថម្បិ បនេតំ បុរិសស្ស មាតុគាមាសុភំ អសប្បាយំ, មាតុគាមស្ស ច បុរិសាសុភំ អសប្បាយំ, សភាគមេវ សប្បាយន្តិ ឯវំ សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ នាម។

ឯវំ បរិគ្គហិតសាត្ថកសប្បាយស្ស បន អដ្ឋតឹសាយ កម្មដ្ឋានេសុ អត្តនោ ចិត្តរុចិយំ កម្មដ្ឋានសង្ខាតំ គោចរំ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខាចារគោចរេ តំ គហេត្វាវ គមនំ គោចរសម្បជញ្ញំ នាម។ តស្សាវិភាវនត្ថំ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ –

តត្ថេកច្ចោ ភិក្ខុ ហរតិ, ន បច្ចាហរតិ; ឯកច្ចោ បច្ចាហរតិ, ន ហរតិ; ឯកច្ចោ បន នេវ ហរតិ, ន បច្ចាហរតិ; ឯកច្ចោ ហរតិ ច, បច្ចាហរតិ ចាតិ។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ ច អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេត្វា តថា រត្តិយា បឋមយាមេ, មជ្ឈិមយាមេ សេយ្យំ កប្បេត្វា បច្ឆិមយាមេបិ និសជ្ជចង្កមេហិ វីតិនាមេត្វា បគេវ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណវត្តំ កត្វា ពោធិរុក្ខេ ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា, បានីយំ បរិភោជនីយំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តាទីនិ សព្ពានិ ខន្ធកវត្តានិ សមាទាយ វត្តតិ។ សោ សរីរបរិកម្មំ កត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា ទ្វេ តយោ បល្លង្កេ ឧសុមំ គាហាបេន្តោ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជិត្វា ភិក្ខាចារវេលាយំ ឧដ្ឋហិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ បត្តចីវរមាទាយ សេនាសនតោ និក្ខមិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា, សចេ ពុទ្ធានុស្សតិកម្មដ្ឋានំ ហោតិ, តំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ ចេតិយង្គណំ បវិសតិ។ អញ្ញំ ចេ កម្មដ្ឋានំ ហោតិ, សោបានមូលេ ឋត្វា ហត្ថេន គហិតភណ្ឌំ វិយ តំ ឋបេត្វា ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ គហេត្វា ចេតិយង្គណំ អារុយ្ហ, មហន្តំ ចេតិយំ ចេ, តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ។ ខុទ្ទកំ ចេតិយំ ចេ, តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ។ ចេតិយំ វន្ទិត្វា ពោធិយង្គណំ បត្តេនាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សម្មុខា វិយ និបច្ចាការំ ទស្សេត្វា ពោធិ វន្ទិតព្ពា។ សោ ឯវំ ចេតិយញ្ច ពោធិញ្ច វន្ទិត្វា បដិសាមិតដ្ឋានំ គន្ត្វា បដិសាមិតភណ្ឌកំ ហត្ថេន គណ្ហន្តោ វិយ និក្ខិត្តកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមសមីបេ កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ចីវរំ បារុបិត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ។ អថ នំ មនុស្សា ទិស្វា អយ្យោ នោ អាគតោតិ បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តំ គហេត្វា អាសនសាលាយ វា គេហេ វា និសីទាបេត្វា យាគុំ ទត្វា យាវ ភត្តំ ន និដ្ឋាតិ, តាវ បាទេ ធោវិត្វា តេលេន មក្ខេត្វា បុរតោ តេ និសីទិត្វា បញ្ហំ វា បុច្ឆន្តិ, ធម្មំ វា សោតុកាមា ហោន្តិ។ សចេបិ ន កថាបេន្តិ, ជនសង្គហត្ថំ ធម្មកថា នាម កាតព្ពា យេវាតិ អដ្ឋកថាចរិយា វទន្តិ។ ធម្មកថា ហិ កម្មដ្ឋានវិនិមុត្តា នាម នត្ថិ, តស្មា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ធម្មកថំ កថេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាហារំ បរិភុញ្ជិត្វា អនុមោទនំ កត្វា និវត្តិយមានេហិបិ មនុស្សេហិ អនុគតោវ គាមតោ និក្ខមិត្វា តត្ថ តេ និវត្តេត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជតិ។

អថ នំ បុរេតរំ និក្ខមិត្វា ពហិគាមេ កតភត្តកិច្ចា សាមណេរទហរភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តចីវរមស្ស គណ្ហន្តិ។ បោរាណកភិក្ខូ កិរ អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ អាចរិយោតិ ន មុខំ ឱលោកេត្វា វត្តំ ករោន្តិ, សម្បត្តបរិច្ឆេទេនេវ ករោន្តិ។ តេ តំ បុច្ឆន្តិ – "ភន្តេ, ឯតេ មនុស្សា តុម្ហាកំ កឹ ហោន្តិ, មាតិបក្ខតោ សម្ពន្ធា បិតិបក្ខតោ"តិ? កឹ ទិស្វា បុច្ឆថាតិ? តុម្ហេសុ ឯតេសំ បេមំ ពហុមានន្តិ។ អាវុសោ, យំ មាតាបិតូហិបិ ទុក្ករំ, តំ ឯតេ អម្ហាកំ ករោន្តិ, បត្តចីវរម្បិ នោ ឯតេសំ សន្តកមេវ, ឯតេសំ អានុភាវេន នេវ ភយេ ភយំ, ន ឆាតកេ ឆាតកំ ជានាម។ ឦទិសា នាម អម្ហាកំ ឧបការិនោ នត្ថីតិ តេសំ គុណេ កថេន្តោ គច្ឆតិ។ អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យស្ស បន បគេវ វុត្តប្បការំ វត្តបដិបត្តឹ ករោន្តស្ស កម្មជតេជោធាតុ បជ្ជលតិ, អនុបាទិន្នកំ មុញ្ចិត្វា ឧបាទិន្នកំ គណ្ហាតិ, សរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, កម្មដ្ឋានំ វីថឹ នារោហតិ, សោ បគេវ បត្តចីវរមាទាយ វេគសា ចេតិយំ វន្ទិត្វា គោរូបានំ និក្ខមនវេលាយមេវ គាមំ យាគុភិក្ខាយ បវិសិត្វា យាគុំ លភិត្វា អាសនសាលំ គន្ត្វា បិវតិ, អថស្ស ទ្វត្តិក្ខត្តុំ អជ្ឈោហរណមត្តេនេវ កម្មជតេជោធាតុ ឧបាទិន្នកំ មុញ្ចិត្វា អនុបាទិន្នកំ គណ្ហាតិ, ឃដសតេន ន្ហាតោ វិយ តេជោធាតុ បរិឡាហនិព្ពានំ បត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន យាគុំ បរិភុញ្ជិត្វា បត្តញ្ច មុខញ្ច ធោវិត្វា អន្តរាភត្តេ កម្មដ្ឋានំ មនសិកត្វា អវសេសដ្ឋានេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន អាហារញ្ច បរិភុញ្ជិត្វា តតោ បដ្ឋាយ បោង្ខានុបោង្ខំ ឧបដ្ឋហមានំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អាគច្ឆតិ, អយំ វុច្ចតិ **បច្ចាហរតិ ន ហរតី**តិ។ ឯទិសា ច ភិក្ខូ យាគុំ បិវិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា ពុទ្ធសាសនេ អរហត្តប្បត្តា នាម គណនបថំ វីតិវត្តា។ សីហឡទីបេយេវ តេសុ តេសុ គាមេសុ អាសនសាលាយំ វា ន តំ អាសនមត្ថិ, យត្ថ យាគុំ បិវិត្វា អរហត្តប្បត្តា ភិក្ខូ នត្ថីតិ។

យោ បន បមាទវិហារី ហោតិ, និក្ខិត្តធុរោ សព្ពវត្តានិ ភិន្ទិត្វា បញ្ចវិធចេតោខិលវិនិពន្ធចិត្តោ វិហរន្តោ – "កម្មដ្ឋានំ នាម អត្ថី"តិ សញ្ញម្បិ អកត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា អននុលោមិកេន គិហិសំសគ្គេន សំសដ្ឋោ ចរិត្វា ច ភុញ្ជិត្វា ច តុច្ឆោ និក្ខមតិ, អយំ វុច្ចតិ **នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យោ បនាយំ – "ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចា"តិ វុត្តោ, សោ គតបច្ចាគតវត្តវសេនេវ វេទិតព្ពោ។ អត្តកាមា ហិ កុលបុត្តា សាសនេ បព្ពជិត្វា ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សតម្បិ ឯកតោ វសន្តា កតិកវត្តំ កត្វា វិហរន្តិ, "អាវុសោ, តុម្ហេ ន ឥណដ្ដា, ន ភយដ្ដា, ន ជីវិកាបកតា បព្ពជិតា, ទុក្ខា មុច្ចិតុកាមា បនេត្ថ បព្ពជិតា, តស្មា គមនេ ឧប្បន្នកិលេសំ គមនេយេវ និគ្គណ្ហថ, តថា ឋានេ, និសជ្ជាយ, សយនេ ឧប្បន្នកិលេសំ សយនេវ និគ្គណ្ហថា"តិ។

តេ ឯវំ កតិកវត្តំ កត្វា ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តា អឌ្ឍឧសភឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតន្តរេសុ បាសាណា ហោន្តិ, តាយ សញ្ញាយ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាវ គច្ឆន្តិ។ សចេ កស្សចិ គមនេ កិលេសោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថេវ នំ និគ្គណ្ហាតិ។ តថា អសក្កោន្តោ តិដ្ឋតិ, អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ តិដ្ឋតិ។ សោ "អយំ ភិក្ខុ តុយ្ហំ ឧប្បន្នវិតក្កំ ជានាតិ, អននុច្ឆវិកំ តេ ឯត"ន្តិ អត្តានំ បដិចោទេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា តត្ថេវ អរិយភូមឹ ឱក្កមតិ; តថា អសក្កោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ និសីទតីតិ សោយេវ នយោ។ អរិយភូមឹ ឱក្កមិតុំ អសក្កោន្តោបិ តំ កិលេសំ វិក្ខម្ភេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ គច្ឆតិ, ន កម្មដ្ឋានវិប្បយុត្តេន ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរតិ, ឧទ្ធរតិ ចេ, បដិនិវត្តិត្វា បុរិមបទេសំយេវ ឯតិ។ អាលិន្ទកវាសី **មហាផុស្សទេវត្ថេរោ** វិយ។

សោ កិរ ឯកូនវីសតិវស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ ឯវ វិហាសិ, មនុស្សាបិ អន្តរាមគ្គេ កសន្តា ច វបន្តា ច មទ្ទន្តា ច កម្មានិ ច ករោន្តា ថេរំ តថាគច្ឆន្តំ ទិស្វា – "អយំ ថេរោ បុនប្បុនំ និវត្តិត្វា គច្ឆតិ, កិន្នុ ខោ មគ្គមូឡ្ហោ, ឧទាហុ កិញ្ចិ បមុដ្ឋោ"តិ សមុល្លបន្តិ។ សោ តំ អនាទិយិត្វា កម្មដ្ឋានយុត្តចិត្តេនេវ សមណធម្មំ ករោន្តោ វីសតិវស្សព្ភន្តរេ អរហត្តំ បាបុណិ, អរហត្តប្បត្តទិវសេ ចស្ស ចង្កមនកោដិយំ អធិវត្ថា ទេវតា អង្គុលីហិ ទីបំ ឧជ្ជាលេត្វា អដ្ឋាសិ។ ចត្តារោបិ មហារាជានោ សក្កោ ច ទេវានមិន្ទោ ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ឧបដ្ឋានំ អគមំសុ។ តញ្ច ឱភាសំ ទិស្វា វនវាសី មហាតិស្សត្ថេរោ តំ ទុតិយទិវសេ បុច្ឆិ – "រត្តិភាគេ អាយស្មតោ សន្តិកេ ឱភាសោ អហោសិ, កឹ សោ ឱភាសោ"តិ? ថេរោ វិក្ខេបំ ករោន្តោ ឱភាសោ នាម ទីបោភាសោបិ ហោតិ, មណិឱភាសោបីតិ ឯវមាទិមាហ។ តតោ 'បដិច្ឆាទេថ តុម្ហេ'តិ និពទ្ធោ 'អាមា'តិ បដិជានិត្វា អារោចេសិ។ កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី **មហានាគត្ថេរោ** វិយ ច។

សោបិ កិរ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ – បឋមំ តាវ ភគវតោ មហាបធានំ បូជេស្សាមីតិ សត្តវស្សានិ ឋានចង្កមមេវ អធិដ្ឋាសិ។ បុន សោឡសវស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ, វិយុត្តេន ឧទ្ធដេ បដិនិវត្តេន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា "គាវី នុ បព្ពជិតោ នុ"តិ អាសង្កនីយបទេសេ ឋត្វា ចីវរំ បារុបិត្វា កច្ឆកន្តរតោ ឧទកេន បត្តំ ធោវិត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ ករោតិ។ កឹ ការណា? មា មេ ភិក្ខំ ទាតុំ វា វន្ទិតុំ វា អាគតេ មនុស្សេ 'ទីឃាយុកា ហោថា'តិ វចនមត្តេនាបិ កម្មដ្ឋានវិក្ខេបោ អហោសីតិ។ "អជ្ជ, ភន្តេ, កតិមី"តិ ទិវសំ វា ភិក្ខុគណនំ វា បញ្ហំ វា បុច្ឆិតោ បន ឧទកំ គិលិត្វា អារោចេតិ។ សចេ ទិវសាទីនិ បុច្ឆកា ន ហោន្តិ, និក្ខមនវេលាយ គាមទ្វារេ និដ្ឋុភិត្វាវ យាតិ។

កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតា **បញ្ញាសភិក្ខូ** វិយ ច។ តេ កិរ អាសឡ្ហិបុណ្ណមាយំ កតិកវត្តំ អកំសុ – "អរហត្តំ អប្បត្វា អញ្ញមញ្ញំ នាលបិស្សាមា"តិ, គាមញ្ច បិណ្ឌាយ បវិសន្តា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា បវិសឹសុ។ ទិវសាទីសុ បុច្ឆិតេសុ វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជឹសុ។ តត្ថ មនុស្សា និដ្ឋុភនំ ទិស្វា ជានឹសុ – "អជ្ជេកោ អាគតោ, អជ្ជ ទ្វេ"តិ។ ឯវញ្ច ចិន្តេសុំ – "កិន្នុ ខោ ឯតេ អម្ហេហិយេវ សទ្ធឹ ន សល្លបន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញមញ្ញម្បិ។ សចេ អញ្ញមញ្ញម្បិ ន សល្លបន្តិ, អទ្ធា វិវាទជាតា ភវិស្សន្តិ។ ឯថ នេ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេស្សាមា"តិ, សព្ពេ វិហារំ គន្ត្វា បញ្ញាសាយ ភិក្ខូសុ ទ្វេបិ ភិក្ខូ ឯកោកាសេ នាទ្ទសំសុ។ តតោ យោ តេសុ ចក្ខុមា បុរិសោ, សោ អាហ – "ន ភោ កលហការកានំ វសនោកាសោ ឦទិសោ ហោតិ, សុសម្មដ្ឋំ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណំ, សុនិក្ខិត្តា សម្មជ្ជនិយោ, សូបដ្ឋបិតំ បានីយំ បរិភោជនីយ"ន្តិ, តេ តតោវ និវត្តា។ តេបិ ភិក្ខូ អន្តោ តេមាសេយេវ អរហត្តំ បត្វា មហាបវារណាយ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុំ។

ឯវំ កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ, កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតភិក្ខូ វិយ ច កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា វីថិយោ សល្លក្ខេត្វា, យត្ថ សុរាសោណ្ឌធុត្តាទយោ កលហការកា ចណ្ឌហត្ថិអស្សាទយោ វា នត្ថិ, តំ វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ តត្ថ ច បិណ្ឌាយ ចរមានោ ន តុរិតតុរិតោ វិយ ជវេន គច្ឆតិ។ ន ហិ ជវេន បិណ្ឌបាតិយធុតង្គំ នាម កិញ្ចិ អត្ថិ។ វិសមភូមិភាគប្បត្តំ បន ឧទកសកដំ វិយ និច្ចលោ ហុត្វា គច្ឆតិ។ អនុឃរំ បវិដ្ឋោ ច ទាតុកាមំ វា អទាតុកាមំ វា សល្លក្ខេត្វា តទនុរូបំ កាលំ អាគមេន្តោ ភិក្ខំ បដិលភិត្វា អាទាយ អន្តោគាមេ វា ពហិគាមេ វា វិហារមេវ វា អាគន្ត្វា យថា ផាសុកេ បតិរូបេ ឱកាសេ និសីទិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ អាហារេ បដិកូលសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា អក្ខព្ភញ្ជន – វណលេបន បុត្តមំសូបមវសេន បច្ចវេក្ខន្តោ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហារេតិ, នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ...បេ.... ភុត្តាវី ច ឧទកកិច្ចំ កត្វា មុហុត្តំ ភត្តកិលមថំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា យថា បុរេភត្តំ, ឯវំ បច្ឆាភត្តំ បុរិមយាមំ បច្ឆិមយាមញ្ច កម្មដ្ឋានមេវ មនសិ ករោតិ, អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចា**តិ។

ឥទំ បន ហរណបច្ចាហរណសង្ខាតំ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ យទិ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ ហោតិ, បឋមវយេ ឯវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ បឋមវយេ បាបុណាតិ, អថ មជ្ឈិមវយេ; នោ ចេ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ, អថ មរណសមយេ; នោ ចេ មរណសមយេ បាបុណាតិ, អថ ទេវបុត្តោ ហុត្វា; នោ ចេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា បាបុណាតិ,

អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ និព្ពត្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិករោតិ។ នោ ចេ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិករោតិ, អថ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ ខិប្បាភិញ្ញោ ហោតិ; សេយ្យថាបិ ថេរោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ មហាបញ្ញោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ សារិបុត្តោ មហិទ្ធិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាមោគ្គល្លានោ ធុតវាទោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាកស្សបោ ទិព្ពចក្ខុកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ អនុរុទ្ធោ វិនយធរោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ ឧបាលិ ធម្មកថិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ អារញ្ញិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ រេវតោ ពហុស្សុតោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ អានន្ទោ សិក្ខាកាមោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ រាហុលោ ពុទ្ធបុត្តោតិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ ចតុក្កេ យ្វាយំ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ច, តស្ស គោចរសម្បជញ្ញំ សិខាបត្តំ ហោតិ។

អភិក្កមាទីសុ បន អសម្មុយ្ហនំ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ**, តំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – ឥធ ភិក្ខុ អភិក្កមន្តោ វា បដិក្កមន្តោ វា យថា អន្ធពាលបុថុជ្ជនា អភិក្កមាទីសុ – “អត្តា អភិក្កមតិ, អត្តនា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា, “អហំ អភិក្កមាមិ, មយា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា សម្មុយ្ហន្តិ, តថា អសម្មុយ្ហន្តោ “អភិក្កមាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធិំ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តិំ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេន អយំ កាយសម្មតោ អដ្ឋិសង្ឃាតោ អភិក្កមតិ។ តស្សេវំ អភិក្កមតោ ឯកេកបាទុទ្ធរណេ បថវីធាតុ អាបោធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ហោន្តិ ពលវតិយោ; តថា អតិហរណវីតិហរណេសុ។ វោស្សជ្ជនេ តេជោធាតុ វាយោធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ពលវតិយោ, តថា សន្និក្ខេបនសន្និរុជ្ឈនេសុ។ តត្ថ ឧទ្ធរណេ បវត្តា រូបារូបធម្មា អតិហរណំ ន បាបុណន្តិ, តថា អតិហរណេ បវត្តា វីតិហរណំ, វីតិហរណេ បវត្តា វោស្សជ្ជនំ, វោស្សជ្ជនេ បវត្តា សន្និក្ខេបនំ, សន្និក្ខេបនេ បវត្តា សន្និរុជ្ឈនំ ន បាបុណន្តិ។ តត្ថ តត្ថេវ បព្ពំ បព្ពំ សន្ធិ សន្ធិ ឱធិ ឱធិ ហុត្វា តត្តកបាលេ បក្ខិត្តតិលានិ វិយ បដបដាយន្តា ភិជ្ជន្តិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អភិក្កមតិ, កស្ស វា ឯកស្ស អភិក្កមនំ? បរមត្ថតោ ហិ ធាតូនំយេវ គមនំ, ធាតូនំ ឋានំ, ធាតូនំ និសជ្ជនំ, ធាតូនំ សយនំ។ តស្មិំ តស្មិំ កោដ្ឋាសេ សទ្ធិំ រូបេន។

អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ;
អវីចិមនុសម្ពន្ធោ, នទីសោតោវ វត្តតីតិ។

ឯវំ អភិក្កមាទីសុ អសម្មុយ្ហនំ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ នាមាតិ។

និដ្ឋិតោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតីតិ បទស្ស អត្ថោ។

អាលោកិតេ វិលោកិតេតិ ឯត្ថ បន **អាលោកិតំ** នាម បុរតោ បេក្ខណំ។ **វិលោកិតំ** នាម អនុទិសាបេក្ខណំ។ អញ្ញានិបិ ហេដ្ឋា ឧបរិ បច្ឆតោ បេក្ខណវសេន ឱលោកិតឧល្លោកិតាបលោកិតានិ នាម ហោន្តិ, តានិ ឥធ ន គហិតានិ។ សារុប្បវសេន បន ឥមានេវ ទ្វេ គហិតានិ, ឥមិនា វា មុខេន សព្ពានិបិ តានិ គហិតានេវាតិ។

តត្ថ “អាលោកេស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អនោលោកេត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ, តំ អាយស្មន្តំ នន្ទំ កាយសក្ខិំ កត្វា វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បុរត្ថិមា ទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកេតិ – ‘ឯវំ មេ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកយតោ ន អភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវិស្សន្តី’តិ។ ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ (អ. និ. ៨.៩)។ សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បច្ឆិមា ទិសា…បេ… ឧត្តរា ទិសា…បេ… ទក្ខិណា ទិសា…បេ… ឧទ្ធំ…បេ… អធោ…បេ… អនុទិសា អនុវិលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ អនុទិសំ អនុវិលោកេតិ – ‘ឯវំ មេ អនុទិសំ អនុវិលោកយតោ ន អភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវិស្សន្តី’តិ។ ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតី”តិ។

អបិ ច ឥធាបិ បុព្ពេ វុត្តចេតិយទស្សនាទិវសេនេវ សាត្ថកតា ច សប្បាយតា ច វេទិតព្ពា, កម្មដ្ឋានស្ស បន អវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញំ។ តស្មា ឯត្ថ ខន្ធធាតុអាយតនកម្មដ្ឋានិកេហិ អត្តនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ, កសិណាទិកម្មដ្ឋានិកេហិ វា បន កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាលោកនំ វិលោកនំ កាតព្ពំ។ អព្ភន្តរេ អត្តា នាម អាលោកេតា វា វិលោកេតា វា នត្ថិ, ‘អាលោកេស្សាមី’តិ បន ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធិំ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តិំ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេន ហេដ្ឋិមំ អក្ខិទលំ អធោ សីទតិ, ឧបរិមំ ឧទ្ធំ លង្ឃេតិ។ កោចិ យន្តកេន វិវរន្តោ នាម នត្ថិ។ តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធេន្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវំ បជាននំ បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ នាម។ អបិ ច មូលបរិញ្ញា អាគន្តុកតាវកាលិកភាវវសេន បេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ មូលបរិញ្ញាវសេន តាវ –

ភវង្គាវជ្ជនញ្ចេវ, ទស្សនំ សម្បដិច្ឆនំ;
សន្តីរណំ វោដ្ឋព្ពនំ, ជវនំ ភវតិ សត្តមំ។

តត្ថ ភវង្គំ ឧបបត្តិភវស្ស អង្គកិច្ចំ សាធយមានំ បវត្តតិ, តំ អាវដ្ដេត្វា កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា, តំនិរោធា ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធយមានំ, តំនិរោធា វិបាកមនោធាតុ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ សាធយមានា, តំនិរោធា វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុ សន្តីរណកិច្ចំ សាធយមានា, តំនិរោធា កិរិយមនោវិញ្ញាណធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ សាធយមានា , តំនិរោធា សត្តក្ខត្តុំ ជវនំ ជវតិ។ តត្ថ បឋមជវនេបិ – "អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ"តិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ នាម ន ហោតិ។ ទុតិយជវនេបិ...បេ.... សត្តមជវនេបិ។ ឯតេសុ បន យុទ្ធមណ្ឌលេ យោធេសុ វិយ ហេដ្ឋុបរិយវសេន ភិជ្ជិត្វា បតិតេសុ – "អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ"តិ រជ្ជនាទិវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ ហោតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ មូលបរិញ្ញាវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ចក្ខុទ្វារេ បន រូបេ អាបាថមាគតេ ភវង្គចលនតោ ឧទ្ធំ សកកិច្ចនិប្ផាទនវសេន អាវជ្ជនាទីសុ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេសុ អវសានេ ជវនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ បុព្ពេ ឧប្បន្នានំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាគន្តុកបុរិសោ វិយ ហោតិ។ តស្ស យថា បរគេហេ កិញ្ចិ យាចិតុំ បវិដ្ឋស្ស អាគន្តុកបុរិសស្ស គេហស្សាមិកេសុ តុណ្ហីមាសិនេសុ អាណាករណំ ន យុត្តំ, ឯវំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាវជ្ជនាទីសុបិ អរជ្ជន្តេសុ អទុស្សន្តេសុ អមុយ្ហន្តេសុ ច រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនំ អយុត្តន្តិ ឯវំ អាគន្តុកភាវវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

យានិ បនេតានិ ចក្ខុទ្វារេ វោដ្ឋព្ពនបរិយោសានានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានិ សទ្ធិំ សម្បយុត្តធម្មេហិ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ, អញ្ញមញ្ញំ ន បស្សន្តីតិ, ឥត្តរានិ តាវកាលិកានិ ហោន្តិ។ តត្ថ យថា ឯកស្មឹ ឃរេ សព្ពេសុ មានុសកេសុ មតេសុ អវសេសស្ស ឯកស្ស តង្ខណញ្ញេវ មរណធម្មស្ស ន យុត្តា នច្ចគីតាទីសុ អភិរតិ នាម។ ឯវមេវ ឯកទ្វារេ សសម្បយុត្តេសុ អាវជ្ជនាទីសុ តត្ថ តត្ថេវ មតេសុ អវសេសស្ស តង្ខណេយេវ មរណធម្មស្ស ជវនស្សាបិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អភិរតិ នាម ន យុត្តាតិ។ ឯវំ តាវកាលិកភាវវសេន អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិ ច ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេន បេតំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ហិ ចក្ខុ ចេវ រូបា ច រូបក្ខន្ធោ, ទស្សនំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ផស្សាទិកា សង្ខារក្ខន្ធោ។ ឯវមេតេសំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ?

តថា ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, រូបំ រូបាយតនំ, ទស្សនំ មនាយតនំ, វេទនាទយោ សម្បយុត្តធម្មា ធម្មាយតនំ។ ឯវមេតេសំ ចតុន្នំ អាយតនានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ?

តថា ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, រូបំ រូបធាតុ, ទស្សនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, តំសម្បយុត្តា វេទនាទយោ ធម្មា ធម្មធាតុ។ ឯវមេតាសំ ចតុន្នំ ធាតូនំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ?

តថា ចក្ខុ និស្សយបច្ចយោ, រូបា អារម្មណបច្ចយោ, អាវជ្ជនំ អនន្តរសមនន្តរូបនិស្សយនត្ថិវិគតបច្ចយោ , អាលោកោ ឧបនិស្សយបច្ចយោ, វេទនាទយោ សហជាតបច្ចយោ។ ឯវមេតេសំ បច្ចយានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតីតិ? ឯវមេត្ថ ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេនបិ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

សមិញ្ជិតេ បសារិតេតិ បព្ពានំ សមិញ្ជនបសារណេ។ តត្ថ ចិត្តវសេនេវ សមិញ្ជនបសារណំ អកត្វា ហត្ថបាទានំ សមិញ្ជនបសារណបច្ចយា អត្ថានត្ថំ បរិគ្គណ្ហិត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តត្ថ ហត្ថបាទេ អតិចិរំ សមិញ្ជេត្វា វា បសារេត្វា វា ឋិតស្ស ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គតំ ន លភតិ, កម្មដ្ឋានំ បរិបតតិ, វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ។ កាលេ សមិញ្ជេន្តស្ស កាលេ បសារេន្តស្ស បន តា វេទនា នុប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ផាតី គច្ឆតិ, វិសេសមធិគច្ឆតីតិ , ឯវំ អត្ថានត្ថបរិគ្គណ្ហនំ វេទិតព្ពំ។

អត្ថេ បន សតិបិ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ តត្រាយំ នយោ –

មហាចេតិយង្គណេ កិរ ទហរភិក្ខូ សជ្ឈាយំ គណ្ហន្តិ, តេសំ បិដ្ឋិបស្សេសុ ទហរភិក្ខុនិយោ ធម្មំ សុណន្តិ។ តត្រេកោ ទហរោ ហត្ថំ បសារេន្តោ កាយសំសគ្គំ បត្វា តេនេវ ការណេន គិហី ជាតោ។ អបរោ ភិក្ខុ បាទំ បសារេន្តោ អគ្គិម្ហិ បសារេសិ, អដ្ឋិមាហច្ច បាទោ ឈាយិ។ អបរោ វម្មិកេ បសារេសិ, សោ អាសីវិសេន ឌដ្ឋោ។ អបរោ ចីវរកុដិទណ្ឌកេ បសារេសិ, តំ មណិសប្បោ ឌំសិ។ តស្មា ឯវរូបេ អសប្បាយេ អបសារេត្វា សប្បាយេ បសារេតព្ពំ។ ឥទមេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។

គោចរសម្បជញ្ញំ បន មហាថេរវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ – **មហាថេរោ** កិរ ទិវាឋានេ និសិន្នោ អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធិំ កថយមានោ សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជេត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជេសិ។ តំ អន្តេវាសិកា បុច្ឆិំសុ – ‘‘កស្មា, ភន្តេ, សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជិត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជយិត្ថា’’តិ? យតោ បដ្ឋាយាហំ, អាវុសោ, កម្មដ្ឋានំ មនសិកាតុំ អារទ្ធោ, ន មេ កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា ហត្ថោ សមិញ្ជិតបុព្ពោ, ឥទានិ បន មេ តុម្ហេហិ សទ្ធិំ កថយមានេន កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា សមិញ្ជិតោ។ តស្មា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សមិញ្ជេសិន្តិ។ សាធុ , ភន្តេ, ភិក្ខុនា នាម ឯវរូបេន ភវិតព្ពន្តិ។ ឯវមេត្ថាបិ កម្មដ្ឋានាវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ សមិញ្ជេន្តោ វា បសារេន្តោ វា នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន បន សុត្តាកឌ្ឍនវសេន ទារុយន្តស្ស ហត្ថបាទលចលនំ វិយ សមិញ្ជនបសារណំ ហោតីតិ ឯវំ បរិជាននំ បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេតិ ឯត្ថ សង្ឃាដិចីវរានំ និវាសនបារុបនវសេន បត្តស្ស ភិក្ខាបដិគ្គហណាទិវសេន បរិភោគោ ធារណំ នាម។ តត្ថ សង្ឃាដិចីវរធារណេ តាវ និវាសេត្វា វា បារុបិត្វា វា បិណ្ឌាយ ចរតោ អាមិសលាភោ សីតស្ស បដិឃាតាយាតិអាទិនា នយេន ភគវតា វុត្តប្បការោយេវ ច អត្ថោ អត្ថោ នាម។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ឧណ្ហបកតិកស្ស បន ទុព្ពលស្ស ច ចីវរំ សុខុមំ សប្បាយំ, សីតាលុកស្ស ឃនំ ទុបដ្ដំ។ វិបរីតំ អសប្បាយំ។ យស្ស កស្សចិ ជិណ្ណំ អសប្បាយមេវ, អគ្គឡាទិទានេន ហិស្ស តំ បលិពោធករំ ហោតិ។ តថា បដ្ដុណ្ណទុកូលាទិភេទំ លោភនីយចីវរំ។ តាទិសញ្ហិ អរញ្ញេ ឯកកស្ស និវាសន្តរាយករំ ជីវិតន្តរាយករញ្ចាបិ ហោតិ។ និប្បរិយាយេន បន យំ និមិត្តកម្មាទិមិច្ឆាជីវវសេន ឧប្បន្នំ, យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, តំ អសប្បាយំ។ វិបរីតំ សប្បាយំ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ចីវរំ បារុបេន្តោ នត្ថិ, វុត្តប្បការេន ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ចីវរបារុបនំ ហោតិ។ តត្ថ ចីវរម្បិ អចេតនំ, កាយោបិ អចេតនោ។ ចីវរំ ន ជានាតិ – ‘‘មយា កាយោ បារុបិតោ’’តិ។ កាយោបិ ន ជានាតិ – ‘‘អហំ ចីវរេន បារុបិតោ’’តិ។ ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ បដិច្ឆាទេន្តិ បដបិលោតិកាយ បោត្ថករូបបដិច្ឆាទនេ វិយ។ តស្មា នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ, ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សំ។

នាគវម្មិកចេតិយរុក្ខាទីសុ ហិ កេចិ មាលាគន្ធធូមវត្ថាទីហិ សក្ការំ ករោន្តិ, កេចិ គូថមុត្តកទ្ទមទណ្ឌសត្ថប្បហារាទីហិ អសក្ការំ។ ន តេហិ នាគវម្មិករុក្ខាទយោ សោមនស្សំ វា ទោមនស្សំ វា ករោន្តិ។ ឯវមេវ នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ , ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សន្តិ, ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

បត្តធារណេបិ បត្តំ សហសាវ អគ្គហេត្វា ឥមំ គហេត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានោ ភិក្ខំ លភិស្សាមីតិ, ឯវំ បត្តគ្គហណបច្ចយា បដិលភិតព្ពំ អត្ថវសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

កិសទុព្ពលសរីរស្ស បន គរុបត្តោ អសប្បាយោ, យស្ស កស្សចិ ចតុបញ្ចគណ្ឋិកាហតោ ទុព្ពិសោធនីយោ អសប្បាយោវ។ ទុទ្ធោតបត្តោបិ ន វដ្ដតិ, តំ ធោវន្តស្សេវ ចស្ស បលិពោធោ ហោតិ។ មណិវណ្ណបត្តោ បន លោភនីយោ, ចីវរេ វុត្តនយេនេវ អសប្បាយោ, និមិត្តកម្មាទិវសេន លទ្ធោ បន យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, អយំ ឯកន្តអសប្បាយោវ។ វិបរីតោ សប្បាយោ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ បត្តំ គណ្ហន្តោ នត្ថិ, វុត្តប្បការេន ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេនេវ បត្តគ្គហណំ នាម ហោតិ។ តត្ថ បត្តោបិ អចេតនោ, ហត្ថាបិ អចេតនា។ បត្តោ ន ជានាតិ – “អហំ ហត្ថេហិ គហិតោ”តិ។ ហត្ថាបិ ន ជានន្តិ – “អម្ហេហិ បត្តោ គហិតោ”តិ។ ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ គណ្ហន្តិ, សណ្ឌាសេន អគ្គិវណ្ណបត្តគ្គហណេ វិយាតិ។ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិ ច យថា ឆិន្នហត្ថបាទេ វណមុខេហិ បគ្ឃរិតបុព្ពលោហិតកិមិកុលេ នីលមក្ខិកសម្បរិកិណ្ណេ អនាថសាលាយំ និបន្នេ អនាថមនុស្សេ ទិស្វា, យេ ទយាលុកា បុរិសា, តេ តេសំ វណមត្តចោឡកានិ ចេវ កបាលាទីហិ ច ភេសជ្ជានិ ឧបនាមេន្តិ។ តត្ថ ចោឡកានិបិ កេសញ្ចិ សណ្ហានិ, កេសញ្ចិ ថូលានិ បាបុណន្តិ។ ភេសជ្ជកបាលកានិបិ កេសញ្ចិ សុសណ្ឋានានិ, កេសញ្ចិ ទុស្សណ្ឋានានិ បាបុណន្តិ, ន តេ តត្ថ សុមនា វា ទុម្មនា វា ហោន្តិ ។ វណបដិច្ឆាទនមត្តេនេវ ហិ ចោឡកេន, ភេសជ្ជបដិគ្គហណមត្តេនេវ ច កបាលកេន តេសំ អត្ថោ។ ឯវមេវ យោ ភិក្ខុ វណចោឡកំ វិយ ចីវរំ, ភេសជ្ជកបាលកំ វិយ ច បត្តំ, កបាលេ ភេសជ្ជមិវ ច បត្តេ លទ្ធំ ភិក្ខំ សល្លក្ខេតិ, អយំ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសម្មោហសម្បជញ្ញេន ឧត្តមសម្បជានការីតិ វេទិតព្ពោ។

អសិតាទីសុ **អសិតេ**តិ បិណ្ឌបាតភោជនេ។ **បីតេ**តិ យាគុអាទិបានេ។ **ខាយិតេ**តិ បិដ្ឋខជ្ជាទិខាទនេ។ **សាយិតេ**តិ មធុផាណិតាទិសាយនេ។ តត្ថ នេវ ទវាយាតិអាទិនា នយេន វុត្តោ អដ្ឋវិធោបិ អត្ថោ អត្ថោ នាម។ តស្សេវ វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

លូខបណីតតិត្តមធុររសាទីសុ បន យេន ភោជនេន យស្ស ផាសុ ន ហោតិ, តំ តស្ស អសប្បាយំ។ យំ បន និមិត្តកម្មាទិវសេន បដិលទ្ធំ, យញ្ចស្ស ភុញ្ជតោ អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, តំ ឯកន្តអសប្បាយមេវ, វិបរីតំ សប្បាយំ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ភុញ្ជកោ នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បត្តប្បដិគ្គហណំ នាម ហោតិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ ហត្ថស្ស បត្តេ ឱតារណំ នាម ហោតិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបករណំ អាលោបឧទ្ធារណំ មុខវិវរណញ្ច ហោតិ, ន កោចិ កុញ្ចិកាយ យន្តកេន វា ហនុកដ្ឋីនិ វិវរតិ។ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបស្ស មុខេ ឋបនំ, ឧបរិទន្តានំ មុសលកិច្ចសាធនំ, ហេដ្ឋិមទន្តានំ ឧទុក្ខលកិច្ចសាធនំ, ជិវ្ហាយ ហត្ថកិច្ចសាធនញ្ច ហោតិ។ ឥតិ តត្ថ អគ្គជិវ្ហាយ តនុកខេឡោ មូលជិវ្ហាយ ពហលខេឡោ មក្ខេតិ។ តំ ហេដ្ឋាទន្តឧទុក្ខលេ ជិវ្ហាហត្ថបរិវត្តកំ ខេឡោទកេន តេមិតំ ឧបរិទន្តមុសលសញ្ចុណ្ណិតំ កោចិ កដច្ឆុនា វា ទព្ពិយា វា អន្តោបវេសេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយាវ បវិសតិ។ បវិដ្ឋំ បវិដ្ឋំ កោចិ បលាលសន្ថារំ កត្វា ធារេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុវសេនេវ តិដ្ឋតិ។ ឋិតំ ឋិតំ កោចិ ឧទ្ធនំ កត្វា អគ្គិំ ជាលេត្វា បចន្តោ នាម នត្ថិ, តេជោធាតុយាវ បច្ចតិ។ បក្កំ បក្កំ កោចិ ទណ្ឌកេន វា យដ្ឋិយា វា ពហិ នីហារកោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយេវ នីហរតិ។ ឥតិ វាយោធាតុ បដិហរតិ ច, វីតិហរតិ ច, ធារេតិ ច, បរិវត្តេតិ ច, សញ្ចុណ្ណេតិ ច, វិសោសេតិ ច, នីហរតិ ច។ បថវីធាតុ ធារេតិ ច, បរិវត្តេតិ ច, សញ្ចុណ្ណេតិ ច, វិសោសេតិ ច។ អាបោធាតុ សិនេហេតិ ច, អល្លត្តញ្ច អនុបាលេតិ។ តេជោធាតុ អន្តោបវិដ្ឋំ បរិបាចេតិ។ អាកាសធាតុ អញ្ជសោ ហោតិ។ វិញ្ញាណធាតុ តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគមន្វាយ អាភុជតីតិ។ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិ ច គមនតោ បរិយេសនតោ បរិភោគតោ អាសយតោ និធានតោ អបរិបក្កតោ បរិបក្កតោ ផលតោ និស្សន្ទតោ សម្មក្ខនតោតិ, ឯវំ ទសវិធបដិកូលភាវបច្ចវេក្ខណតោ បេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ វិត្ថារកថា បនេត្ថ វិសុទ្ធិមគ្គេ អាហារបដិកូលសញ្ញានិទ្ទេសតោ គហេតព្ពា។

ឧច្ចារបស្សាវកម្មេតិ ឧច្ចារស្ស ច បស្សាវស្ស ច ករណេ។ តត្ថ បត្តកាលេ ឧច្ចារបស្សាវំ អករោន្តស្ស សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ភមន្តិ, ចិត្តំ ន ឯកគ្គំ ហោតិ, អញ្ញេ ច រោគា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ករោន្តស្ស បន សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អដ្ឋានេ ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តស្ស បន អាបត្តិ ហោតិ, អយសោ វឌ្ឍតិ, ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ, បតិរូបេ ឋានេ ករោន្តស្ស សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ ឥទមេត្ថ សប្បាយំ តស្ស វសេន សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម ឧច្ចារបស្សាវកម្មំ ករោន្តោ នត្ថិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ឧច្ចារបស្សាវកម្មំ ហោតិ ។ យថា វា បន បក្កេ គណ្ឌេ គណ្ឌភេទេន បុព្ពលោហិតំ អកាមតាយ និក្ខមតិ។ យថា ច អតិភរិតា ឧទកភាជនា ឧទកំ អកាមតាយ និក្ខមតិ។ ឯវំ បក្កាសយមុត្តវត្ថីសុ សន្និចិតា ឧច្ចារបស្សាវា វាយុវេគសមុប្បីឡិតា អកាមតាយបិ និក្ខមន្តិ។ សោ បនាយំ ឯវំ និក្ខមន្តោ ឧច្ចារបស្សាវោ នេវ តស្ស ភិក្ខុនោ អត្តនោ ហោតិ, ន បរស្ស, កេវលំ សរីរនិស្សន្ទោវ ហោតិ។ យថា កឹ? យថា ឧទកតុម្ពតោ បុរាណុទកំ ឆឌ្ឌេន្តស្ស នេវ តំ អត្តនោ ហោតិ, ន បរេសំ; កេវលំ បដិជគ្គនមត្តមេវ ហោតិ; ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

គតាទីសុ **គតេ**តិ គមនេ។ **ឋិតេ**តិ ឋានេ។ **និសិន្នេ**តិ និសជ្ជាយ។ **សុត្តេ**តិ សយនេ។ **ជាគរិតេ**តិ ជាគរណេ។ **ភាសិតេ**តិ កថនេ។ **តុណ្ហីភាវេ**តិ អកថនេ។ "គច្ឆន្តោ វា គច្ឆាមីតិ បជានាតិ, ឋិតោ វា ឋិតោម្ហីតិ បជានាតិ, និសិន្នោ វា និសិន្នោម្ហីតិ បជានាតិ, សយានោ វា សយានោម្ហីតិ បជានាតី"តិ ឥមស្មិញ្ហិ សុត្តេ អទ្ធានឥរិយាបថា កថិតា។ "អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ អាលោកិតេ វិលោកិតេ សមិញ្ជិតេ បសារិតេ"តិ ឥមស្មឹ មជ្ឈិមា។ "គតេ ឋិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ"តិ ឥធ បន ខុទ្ទកចុណ្ណិយឥរិយាបថា កថិតា។ តស្មា តេសុបិ វុត្តនយេនេវ សម្បជានការិតា វេទិតព្ពា។

តិបិដកមហាសិវត្ថេរោ បនាហ – យោ ចិរំ គន្ត្វា វា ចង្កមិត្វា វា អបរភាគេ ឋិតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "ចង្កមនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ ។ អយំ គតេ សម្បជានការី នាម។

យោ សជ្ឈាយំ វា ករោន្តោ, បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេន្តោ, កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ ចិរំ ឋត្វា អបរភាគេ និសិន្នោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "ឋិតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ។ អយំ ឋិតេ សម្បជានការី នាម។

យោ សជ្ឈាយាទិករណវសេនេវ ចិរំ និសីទិត្វា អបរភាគេ ឧដ្ឋាយ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "និសិន្នកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ។ អយំ និសិន្នេ សម្បជានការី នាម។

យោ បន និបន្នកោ សជ្ឈាយំ វា ករោន្តោ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា អបរភាគេ ឧដ្ឋាយ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "សយនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ។ អយំ សុត្តេ ជាគរិតេ ច សម្បជានការី នាម។ កិរិយមយចិត្តានញ្ហិ អប្បវត្តនំ សោប្បំ នាម, បវត្តនំ ជាគរិតំ នាម។

យោ បន ភាសមានោ – "អយំ សទ្ទោ នាម ឱដ្ឋេ ច បដិច្ច, ទន្តេ ច ជិវ្ហញ្ច តាលុញ្ច បដិច្ច, ចិត្តស្ស ច តទនុរូបំ បយោគំ បដិច្ច ជាយតី"តិ សតោ សម្បជានោវ ភាសតិ។ ចិរំ វា បន កាលំ សជ្ឈាយំ វា កត្វា, ធម្មំ វា កថេត្វា, កម្មដ្ឋានំ វា បរិវត្តេត្វា, បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេត្វា, អបរភាគេ តុណ្ហីភូតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "ភាសិតកាលេ ឧប្បន្នា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ។ អយំ ភាសិតេ សម្បជានការី នាម។

យោ តុណ្ហីភូតោ ចិរំ ធម្មំ វា កម្មដ្ឋានំ វា មនសិកត្វា អបរភាគេ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – "តុណ្ហីភូតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា"តិ។ ឧបាទារូបប្បវត្តិយញ្ហិ សតិ ភាសតិ នាម, អសតិ តុណ្ហី ភវតិ នាមាតិ។ អយំ តុណ្ហីភាវេ សម្បជានការី នាមាតិ។

តយិទំ មហាសិវត្ថេរេន វុត្តំ អសម្មោហធុរំ មហាសតិបដ្ឋានសុត្តេ អធិប្បេតំ។ ឥមស្មឹ បន សាមញ្ញផលេ សព្ពម្បិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ លព្ភតិ។ តស្មា វុត្តនយេនេវ ចេត្ថ ចតុន្នំ សម្បជញ្ញានំ វសេន សម្បជានការិតា វេទិតព្ពា។ សម្បជានការីតិ ច សព្ពបទេសុ សតិសម្បយុត្តស្សេវ សម្បជញ្ញស្ស វសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោតិ ឯតស្ស ហិ បទស្ស អយំ វិត្ថារោ។ វិភង្គប្បករណេ បន – "សតោ សម្បជានោ អភិក្កមតិ, សតោ សម្បជានោ បដិក្កមតី"តិ ឯវំ ឯតានិ បទានិ វិភត្តានេវ។ **ឯវំ, ខោ មហារាជា**តិ ឯវំ សតិសម្បយុត្តស្ស សម្បជញ្ញស្ស វសេន អភិក្កមាទីនិ បវត្តេន្តោ សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។

សន្តោសកថា

២១៥. ឥធ, មហារាជ, ភិក្ខុ សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ ឯត្ថ **សន្តុដ្ឋោ**តិ ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតោ។ សោ បនេស **សន្តោសោ ទ្វាទសវិធោ** ហោតិ, សេយ្យថិទំ – ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ។ ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។ តស្សាយំ បភេទវណ្ណនា –

ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ, សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា។ សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ។ អថ បន បកតិទុព្ពលោ វា ហោតិ, អាពាធជរាភិភូតោ វា, គរុចីវរំ បារុបន្តោ កិលមតិ។ សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ។ សោ បត្តចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃបត្តចីវរំ ពហូនិ វា បន បត្តចីវរានិ លភិត្វា ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ, ឥទំ ពហុស្សុតានំ អនុរូបំ, ឥទំ គិលានានំ, ឥទំ អប្បលាភីនំ ហោតូតិ ទត្វា តេសំ បុរាណចីវរំ វា គហេត្វា សង្ការកូដាទិតោ វា នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា តេហិ សង្ឃាដិំ កត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស ចីវរេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាលាភសន្តោសោ។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បិណ្ឌបាតំ លភតិ, យេនស្ស បរិភុត្តេន អផាសុ ហោតិ។ សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាពលសន្តោសោ។ អបរោ ពហុំ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ។ សោ តំ ចីវរំ វិយ ថេរចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភីគិលានានំ ទត្វា តេសំ វា សេសកំ បិណ្ឌាយ វា ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ សេនាសនំ លភតិ, មនាបំ វា អមនាបំ វា, សោ តេន នេវ សោមនស្សំ, ន ទោមនស្សំ ឧប្បាទេតិ; អន្តមសោ តិណសន្ថារកេនបិ យថាលទ្ធេនេវ តុស្សតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាលាភសន្តោសោ។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា សេនាសនំ លភតិ, យត្ថស្ស វសតោ អផាសុ ហោតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស សន្តកេ សប្បាយសេនាសនេ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាពលសន្តោសោ។

អបរោ មហាបុញ្ញោ លេណមណ្ឌបកូដាគារាទីនិ ពហូនិ បណីតសេនាសនានិ លភតិ។ សោ តានិ ចីវរំ វិយ ថេរចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភីគិលានានំ ទត្វា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។ យោបិ – “ឧត្តមសេនាសនំ នាម បមាទដ្ឋានំ, តត្ថ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស បុន បដិពុជ្ឈតោ កាមវិតក្កា បាតុភវន្តី”តិ បដិសញ្ចិក្ខិត្វា តាទិសំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ។ សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសរុក្ខមូលាទីសុ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយម្បិស្ស សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ, លូខំ វា បណីតំ វា, សោ យំ លភតិ, តេនេវ តុស្សតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាលាភសន្តោសោ។ យោ បន តេលេន អត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ។ សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលំ គហេត្វា អញ្ញទេវ វា បរិយេសិត្វា ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាពលសន្តោសោ។

អបរោ មហាបុញ្ញោ ពហុំ តេលមធុផាណិតាទិបណីតភេសជ្ជំ លភតិ។ សោ តំ ចីវរំ វិយ ថេរចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភីគិលានានំ ទត្វា តេសំ អាភតេន យេន កេនចិ យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ យោ បន ឯកស្មិំ ភាជនេ មុត្តហរីដកំ ឋបេត្វា ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ – “គណ្ហាហិ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសុ អញ្ញតរេនបិ រោគោ វូបសម្មតិ, អថ មុត្តហរីដកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិតន្តិ ចតុមធុរំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីដកេនេវ ភេសជ្ជំ ករោន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ យថាសារុប្បសន្តោសោ។

ឥមិនា បន ទ្វាទសវិធេន ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ អដ្ឋ បរិក្ខារា វដ្ដន្តិ។ តីណិ ចីវរានិ, បត្តោ, ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនវាសិ, ឯកា សូចិ, កាយពន្ធនំ បរិស្សាវនន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “តិចីវរញ្ច បត្តោ ច, វាសិ សូចិ ច ពន្ធនំ;
> បរិស្សាវនេន អដ្ឋេតេ, យុត្តយោគស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។

តេ សព្ពេ កាយបរិហារិកាបិ ហោន្តិ កុច្ឆិបរិហារិកាបិ។ កថំ? តិចីវរំ តាវ និវាសេត្វា ច បារុបិត្វា ច វិចរណកាលេ កាយំ បរិហរតិ, បោសេតីតិ កាយបរិហារិកំ ហោតិ។ ចីវរកណ្ណេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា បិវនកាលេ ខាទិតព្ពផលាផលគហណកាលេ ច កុច្ឆិំ បរិហរតិ; បោសេតីតិ កុច្ឆិបរិហារិកំ ហោតិ។

បត្តោបិ តេន ឧទកំ ឧទ្ធរិត្វា ន្ហានកាលេ កុដិបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកោ ហោតិ។ អាហារំ គហេត្វា ភុញ្ជនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកោ។

វាសិបិ តាយ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនកាលេ មញ្ចបីឋានំ អង្គបាទចីវរកុដិទណ្ឌកសជ្ជនកាលេ ច កាយបរិហារិកា ហោតិ។ ឧច្ឆុឆេទននាឡិកេរាទិតច្ឆនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។

សូចិបិ ចីវរសិព្ពនកាលេ កាយបរិហារិកា ហោតិ។ បូវំ វា ផលំ វា វិជ្ឈិត្វា ខាទនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។

កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា វិចរណកាលេ កាយបរិហារិកំ។ ឧច្ឆុអាទីនិ ពន្ធិត្វា គហណកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកំ។

បរិស្សាវនំ តេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា ន្ហានកាលេ, សេនាសនបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកំ។ បានីយំ បរិស្សាវនកាលេ, តេនេវ តិលតណ្ឌុលបុថុកាទីនិ គហេត្វា ខាទនកាលេ ច កុច្ឆិបរិហារិយំ។ អយំ តាវ អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស បរិក្ខារមត្តា។ នវបរិក្ខារិកស្ស បន សេយ្យំ បវិសន្តស្ស តត្រដ្ឋកំ បច្ចត្ថរណំ វា កុញ្ចិកា វា វដ្ដតិ។ ទសបរិក្ខារិកស្ស និសីទនំ វា ចម្មខណ្ឌំ វា វដ្ដតិ។ ឯកាទសបរិក្ខារិកស្ស បន កត្តរយដ្ឋិ វា តេលនាឡិកា វា វដ្ដតិ។ ទ្វាទសបរិក្ខារិកស្ស ឆត្តំ វា ឧបាហនំ វា វដ្ដតិ។ ឯតេសុ ច អដ្ឋបរិក្ខារិកោវ សន្តុដ្ឋោ, ឥតរេ អសន្តុដ្ឋា មហិច្ឆា មហាភារាតិ ន វត្តព្ពា។ ឯតេបិ ហិ អប្បិច្ឆាវ សន្តុដ្ឋាវ សុភរាវ សល្លហុកវុត្តិនោវ។ ភគវា បន ន យិមំ សុត្តំ តេសំ វសេន កថេសិ, អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស វសេន កថេសិ។ សោ ហិ ខុទ្ទកវាសិញ្ច សូចិញ្ច បរិស្សាវនេ បក្ខិបិត្វា បត្តស្ស អន្តោ ឋបេត្វា បត្តំ អំសកូដេ លគ្គេត្វា តិចីវរំ កាយបដិពទ្ធំ កត្វា យេនិច្ឆកំ សុខំ បក្កមតិ។ បដិនិវត្តេត្វា គហេតព្ពំ នាមស្ស ន ហោតិ។ ឥតិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សល្លហុកវុត្តិតំ ទស្សេន្តោ ភគវា – “សន្តុដ្ឋោ ហោតិ កាយបរិហារិកេន ចីវរេនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាយបរិហារិកេនា**តិ កាយបរិហរណមត្តកេន។ **កុច្ឆិបរិហារិកេនា**តិ កុច្ឆិបរិហរណមត្តកេន។ **សមាទាយេវ បក្កមតី**តិ អដ្ឋបរិក្ខារមត្តកំ សព្ពំ គហេត្វាវ កាយបដិពទ្ធំ កត្វាវ គច្ឆតិ។ “មម វិហារោ បរិវេណំ ឧបដ្ឋាកោ”តិ អាសង្គោ វា ពន្ធោ វា ន ហោតិ។ សោ ជិយា មុត្តោ សរោ វិយ, យូថា អបក្កន្តោ មទហត្ថី វិយ ច ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សេនាសនំ វនសណ្ឌំ រុក្ខមូលំ វនបព្ភារំ បរិភុញ្ជន្តោ ឯកោវ តិដ្ឋតិ, ឯកោវ និសីទតិ។ សព្ពិរិយាបថេសុ ឯកោវ អទុតិយោ។

> “ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ,
> សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេន;
> បរិស្សយានំ សហិតា អឆម្ភី,
> ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ (សុ. និ. ៤២);

ឯវំ វណ្ណិតំ ខគ្គវិសាណកប្បតំ អាបជ្ជតិ។

ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធេន្តោ – “សេយ្យថាបី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បក្ខី សកុណោ**តិ បក្ខយុត្តោ សកុណោ។ **ឌេតី**តិ ឧប្បតតិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – សកុណា នាម “អសុកស្មិំ បទេសេ រុក្ខោ បរិបក្កផលោ”តិ ញត្វា នានាទិសាហិ អាគន្ត្វា នខបត្តតុណ្ឌាទីហិ តស្ស ផលានិ វិជ្ឈន្តា វិធុនន្តា ខាទន្តិ។ ‘ឥទំ អជ្ជតនាយ, ឥទំ ស្វាតនាយ ភវិស្សតី’តិ តេសំ ន ហោតិ។ ផលេ បន ខីណេ នេវ រុក្ខស្ស អារក្ខំ ឋបេន្តិ, ន តត្ថ បត្តំ វា នខំ វា តុណ្ឌំ វា ឋបេន្តិ។ អថ ខោ តស្មិំ រុក្ខេ អនបេក្ខោ ហុត្វា, យោ យំ ទិសាភាគំ ឥច្ឆតិ, សោ តេន សបត្តភារោវ ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ ឯវមេវ អយំ ភិក្ខុ និស្សង្គោ និរបេក្ខោ យេន កាមំ បក្កមតិ។ តេន វុត្តំ “សមាទាយេវ បក្កមតី”តិ។

នីវរណប្បហានកថា

២១៦. សោ ឥមិនា ចាតិអាទិនា កិំ ទស្សេតិ? អរញ្ញវាសស្ស បច្ចយសម្បត្តិំ ទស្សេតិ។ យស្ស ហិ ឥមេ ចត្តារោ បច្ចយា នត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ន ឥជ្ឈតិ។ តិរច្ឆានគតេហិ វា វនចរកេហិ វា សទ្ធិំ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា – “កិំ ឯវរូបស្ស បាបភិក្ខុនោ អរញ្ញវាសេនា”តិ ភេរវសទ្ទំ សាវេន្តិ, ហត្ថេហិ សីសំ បហរិត្វា បលាយនាការំ ករោន្តិ។ “អសុកោ ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិសិត្វា ឥទញ្ចិទញ្ច បាបកម្មំ អកាសី”តិ អយសោ បត្ថរតិ។ យស្ស បនេតេ ចត្តារោ បច្ចយា អត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ឥជ្ឈតិ។ សោ ហិ អត្តនោ សីលំ បច្ចវេក្ខន្តោ កិញ្ចិ កាឡកំ វា តិលកំ វា អបស្សន្តោ បីតិំ ឧប្បាទេត្វា តំ ខយវយតោ សម្មសន្តោ អរិយភូមិំ ឱក្កមតិ។ អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា អត្តមនា វណ្ណំ ភណន្តិ។ ឥតិស្ស ឧទកេ បក្ខិត្តតេលពិន្ទុ វិយ យសោ វិត្ថារិកោ ហោតិ។

តត្ថ ***វិវិត្ត***ន្តិ សុញ្ញំ, អប្បសទ្ទំ, អប្បនិគ្ឃោសន្តិ អត្ថោ។ ឯតទេវ ហិ សន្ធាយ វិភង្គេ – “វិវិត្តន្តិ សន្តិកេ ចេបិ សេនាសនំ ហោតិ, តញ្ច អនាកិណ្ណំ គហដ្ឋេហិ បព្ពជិតេហិ។ តេន តំ វិវិត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ សេតិ ចេវ អាសតិ ច ឯត្ថាតិ សេនាសនំ មញ្ចបីឋាទីនមេតំ អធិវចនំ។ តេនាហ – “សេនាសនន្តិ មញ្ចោបិ សេនាសនំ , បីឋម្បិ, ភិសិបិ, ពិម្ពោហនម្បិ, វិហារោបិ, អឌ្ឍយោគោបិ, បាសាទោបិ, ហម្មិយម្បិ, គុហាបិ, អដ្ដោបិ, មាឡោបិ លេណម្បិ, វេឡុគុម្ពោបិ, រុក្ខមូលម្បិ, មណ្ឌបោបិ, សេនាសនំ, យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តិ, សព្ពមេតំ សេនាសន”ន្តិ (វិភ. ៥២៧)។

អបិ ច – “វិហារោ អឌ្ឍយោគោ បាសាទោ ហម្មិយំ គុហា”តិ ឥទំ វិហារសេនាសនំ នាម។ “មញ្ចោ បីឋំ ភិសិ ពិម្ពោហន”ន្តិ ឥទំ មញ្ចបីឋសេនាសនំ នាម។ “ចិមិលិកា ចម្មខណ្ឌោ តិណសន្ថារោ បណ្ណសន្ថារោ”តិ ឥទំ សន្ថតសេនាសនំ នាម។ “យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តី”តិ ឥទំ ឱកាសសេនាសនំ នាមាតិ។ ឯវំ ចតុព្ពិធំ សេនាសនំ ហោតិ, តំ សព្ពំ សេនាសនគ្គហណេន សង្គហិតមេវ។

ឥធ បនស្ស សកុណសទិសស្ស ចាតុទ្ទិសស្ស ភិក្ខុនោ អនុច្ឆវិកសេនាសនំ ទស្សេន្តោ អរញ្ញំ រុក្ខមូលន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អរញ្ញ**ន្តិ និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា សព្ពមេតំ អរញ្ញន្តិ។ ឥទំ ភិក្ខុនីនំ វសេន អាគតំ។ “អារញ្ញកំ នាម សេនាសនំ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) ឥទំ បន ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អនុរូបំ។ តស្ស លក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ធុតង្គនិទ្ទេសេ វុត្តំ។ **រុក្ខមូល**ន្តិ យំ កិញ្ចិ សន្ទច្ឆាយំ វិវិត្តរុក្ខមូលំ។ **បព្ពត**ន្តិ សេលំ។ តត្ថ ហិ ឧទកសោណ្ឌីសុ ឧទកកិច្ចំ កត្វា សីតាយ រុក្ខច្ឆាយាយ និសិន្នស្ស នានាទិសាសុ ខាយមានាសុ សីតេន វាតេន ពីជិយមានស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **កន្ទរ**ន្តិ កំ វុច្ចតិ ឧទកំ, តេន ទារិតំ, ឧទកេន ភិន្នំ បព្ពតបទេសំ។ យំ នទីតុម្ពន្តិបិ, នទីកុញ្ជន្តិបិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ រជតបដ្ដសទិសា វាលិកា ហោតិ, មត្ថកេ មណិវិតានំ វិយ វនគហណំ, មណិខន្ធសទិសំ ឧទកំ សន្ទតិ។ ឯវរូបំ កន្ទរំ ឱរុយ្ហ បានីយំ បិវិត្វា គត្តានិ សីតានិ កត្វា វាលិកំ ឧស្សាបេត្វា បំសុកូលចីវរំ បញ្ញបេត្វា និសិន្នស្ស សមណធម្មំ ករោតោ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **គិរិគុហ**ន្តិ ទ្វិន្នំ បព្ពតានំ អន្តរេ, ឯកស្មិំយេវ វា ឧមង្គសទិសំ មហាវិវរំ សុសានលក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសន្តិ ន វបន្តិ, តេនេវាហ – “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិអាទិ។ **អព្ភោកាស**ន្តិ អច្ឆន្នំ។ អាកង្ខមានោ បនេត្ថ ចីវរកុដឹ កត្វា វសតិ។ **បលាលបុញ្ជ**ន្តិ បលាលរាសិ។ មហាបលាលបុញ្ជតោ ហិ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា បព្ភារលេណសទិសេ អាលយេ ករោន្តិ, គច្ឆគុម្ពាទីនម្បិ ឧបរិ បលាលំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា និសិន្នា សមណធម្មំ ករោន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

បច្ឆាភត្តន្តិ ភត្តស្ស បច្ឆតោ។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ**តិ បិណ្ឌបាតបរិយេសនតោ បដិក្កន្តោ។ **បល្លង្ក**ន្តិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ។ **អាភុជិត្វា**តិ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយា**តិ ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុំ ឋបេត្វា អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកដ្ឋិកេ កោដិយា កោដឹ បដិបាទេត្វា។ ឯវញ្ហិ និសិន្នស្ស ចម្មមំសន្ហារូនិ ន បណមន្តិ។ អថស្ស យា តេសំ បណមនបច្ចយា ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តា នុប្បជ្ជន្តិ។ តាសុ អនុប្បជ្ជមានាសុ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ន បរិបតតិ, វុឌ្ឍិំ ផាតឹ វេបុល្លំ ឧបគច្ឆតិ។ **បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា**តិ កម្មដ្ឋានាភិមុខំ សតឹ ឋបយិត្វា។ មុខសមីបេ វា កត្វាតិ អត្ថោ។ តេនេវ វិភង្គេ វុត្តំ – “អយំ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ សូបដ្ឋិតា នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា, តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ (វិភ. ៥៣៧)។ អថវា **បរី**តិ បរិគ្គហដ្ឋោ។ **មុខ**ន្តិ និយ្យានដ្ឋោ។ **សតី**តិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ។ តេន វុច្ចតិ – “បរិមុខំ សតិ”ន្តិ។ ឯវំ បដិសម្ភិទាយំ វុត្តនយេនបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបោ – “បរិគ្គហិតនិយ្យានសតឹ កត្វា”តិ។

២១៧. *អភិជ្ឈំ លោកេ*តិ ឯត្ថ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា លោកោ, តស្មា បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ រាគំ បហាយ កាមច្ឆន្ទំ វិក្ខម្ភេត្វាតិ អយមេត្ថត្ថោ។ ***វិគតាភិជ្ឈេនា***តិ វិក្ខម្ភនវសេន បហីនត្តា វិគតាភិជ្ឈេន, ន ចក្ខុវិញ្ញាណសទិសេនាតិ អត្ថោ។ **អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធេតី**តិ អភិជ្ឈាតោ ចិត្តំ បរិមោចេតិ។ យថា តំ សា មុញ្ចតិ ចេវ, មុញ្ចិត្វា ច ន បុន គណ្ហាតិ, ឯវំ ករោតីតិ អត្ថោ។ **ព្យាបាទបទោសំ បហាយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ព្យាបជ្ជតិ ឥមិនា ចិត្តំ បូតិកុម្មាសាទយោ វិយ បុរិមបកតឹ វិជហតីតិ ព្យាបាទោ។ វិការាបត្តិយា បទុស្សតិ, បរំ វា បទូសេតិ វិនាសេតីតិ បទោសោ។ ឧភយមេតំ កោធស្សេវាធិវចនំ ។ ថិនំ ចិត្តគេលញ្ញំ។ មិទ្ធំ ចេតសិកគេលញ្ញំ, ថិនញ្ច មិទ្ធញ្ច ថិនមិទ្ធំ។ **អាលោកសញ្ញី**តិ រត្តិម្បិ ទិវាទិដ្ឋាលោកសញ្ជាននសមត្ថាយ វិគតនីវរណាយ បរិសុទ្ធាយ សញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **សតោ សម្បជានោ**តិ សតិយា ច ញាណេន ច សមន្នាគតោ។ ឥទំ ឧភយំ អាលោកសញ្ញាយ ឧបការត្តា វុត្តំ។ ឧទ្ធច្ចញ្ច កុក្កុច្ចញ្ច ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ។ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**តិ វិចិកិច្ឆំ តរិត្វា អតិក្កមិត្វា ឋិតោ។ “កថមិទំ កថមិទ”ន្តិ ឯវំ នប្បវត្តតីតិ អកថំកថី។ **កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ អនវជ្ជេសុ ធម្មេសុ។ “ឥមេ នុ ខោ កុសលា កថមិមេ កុសលា”តិ ឯវំ ន វិចិកិច្ឆតិ។ ន កង្ខតីតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ ឥមេសុ បន នីវរណេសុ វចនត្ថលក្ខណាទិភេទតោ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តំ។

២១៨. យា បនាយំ **សេយ្យថាបិ មហារាជា**តិ ឧបមា វុត្តា។ តត្ថ **ឥណំ អាទាយា**តិ វឌ្ឍិយា ធនំ គហេត្វា។ **ព្យន្តិ ករេយ្យា**តិ វិគតន្តំ ករេយ្យ , យថា តេសំ កាកណិកមត្តោបិ បរិយន្តោ នាម នាវសិស្សតិ, ឯវំ ករេយ្យ; សព្ពសោ បដិនិយ្យាតេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តតោ និទាន**ន្តិ អាណណ្យនិទានំ។ សោ ហិ "អណណោម្ហី"តិ អាវជ្ជន្តោ ពលវបាមោជ្ជំ លភតិ, សោមនស្សំ អធិគច្ឆតិ, តេន វុត្តំ – "**លភេថ បាមោជ្ជំ, អធិគច្ឆេយ្យ សោមនស្ស**"ន្តិ។

២១៩. វិសភាគវេទនុប្បត្តិយា កកចេនេវ ចតុឥរិយាបថំ ឆិន្ទន្តោ អាពាធតីតិ អាពាធោ, ស្វាស្ស អត្ថីតិ **អាពាធិកោ។** តំ សមុដ្ឋានេន ទុក្ខេន **ទុក្ខិតោ។ អធិមត្តគិលានោ**តិ ពាឡ្ហគិលានោ។ **នច្ឆាទេយ្យា**តិ អធិមត្តព្យាធិបរេតតាយ ន រុច្ចេយ្យ។ **ពលមត្តា**តិ ពលមេវ, ពលញ្ចស្ស កាយេ ន ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តតោ និទាន**ន្តិ អារោគ្យនិទានំ។ តស្ស ហិ – "អរោគោម្ហី"តិ អាវជ្ជយតោ តទុភយំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – "**លភេថ បាមោជ្ជំ, អធិគច្ឆេយ្យ សោមនស្ស**"ន្តិ។

២២០. **ន ចស្ស កិញ្ចិ ភោគានំ វយោ**តិ កាកណិកមត្តម្បិ ភោគានំ វយោ ន ភវេយ្យ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ពន្ធនាមោក្ខនិទានំ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ សព្ពបទេសុ យោជេតព្ពំ។

២២១-២២២. **អនត្តាធីនោ**តិ ន អត្តនិ អធីនោ, អត្តនោ រុចិយា កិញ្ចិ កាតុំ ន លភតិ។ **បរាធីនោ**តិ បរេសុ អធីនោ បរស្សេវ រុចិយា វត្តតិ។ **ន យេន កាមំ គមោ**តិ យេន ទិសាភាគេនស្ស គន្តុកាមតា ហោតិ, ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ គមនាយ, តេន គន្តុំ ន លភតិ។ **ទាសព្យា**តិ ទាសភាវា។ **ភុជិស្សោ**តិ អត្តនោ សន្តកោ។ **តតោ និទាន**ន្តិ ភុជិស្សនិទានំ។ **កន្តារទ្ធានមគ្គ**ន្តិ កន្តារំ អទ្ធានមគ្គំ, និរុទកំ ទីឃមគ្គន្តិ អត្ថោ។ **តតោនិទាន**ន្តិ ខេមន្តភូមិនិទានំ។

២២៣. **ឥមេ បញ្ច នីវរណេ អប្បហីនេ**តិ ឯត្ថ ភគវា អប្បហីនកាមច្ឆន្ទនីវរណំ ឥណសទិសំ, សេសានិ រោគាទិសទិសានិ កត្វា ទស្សេតិ។ តត្រាយំ សទិសតា។ យោ ហិ បរេសំ ឥណំ គហេត្វា វិនាសេតិ, សោ តេហិ ឥណំ ទេហីតិ វុច្ចមានោបិ ផរុសំ វុច្ចមានោបិ ពជ្ឈមានោបិ វធីយមានោបិ កិញ្ចិ បដិពាហិតុំ ន សក្កោតិ, សព្ពំ តិតិក្ខតិ។ តិតិក្ខាការណំ ហិស្ស តំ ឥណំ ហោតិ។ ឯវមេវ យោ យម្ហិ កាមច្ឆន្ទេន រជ្ជតិ, តណ្ហាសហគតេន តំ វត្ថុំ គណ្ហតិ, សោ តេន ផរុសំ វុច្ចមានោបិ ពជ្ឈមានោបិ វធីយមានោបិ សព្ពំ តិតិក្ខតិ, តិតិក្ខាការណំ ហិស្ស សោ កាមច្ឆន្ទោ ហោតិ, ឃរសាមិកេហិ វធីយមានានំ ឥត្ថីនំ វិយាតិ, ឯវំ ឥណំ វិយ កាមច្ឆន្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។

យថា បន បិត្តរោគាតុរោ មធុសក្ករាទីសុបិ ទិន្នេសុ បិត្តរោគាតុរតាយ តេសំ រសំ ន វិន្ទតិ, "តិត្តកំ តិត្តក"ន្តិ ឧគ្គិរតិយេវ។ ឯវមេវ ព្យាបន្នចិត្តោ ហិតកាមេហិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ អប្បមត្តកម្បិ ឱវទិយមានោ ឱវាទំ ន គណ្ហតិ។ "អតិ វិយ មេ តុម្ហេ ឧបទ្ទវេថា"តិអាទីនិ វត្វា វិព្ភមតិ។ បិត្តរោគាតុរតាយ សោ បុរិសោ មធុសក្ករាទីនំ វិយ កោធាតុរតាយ ឈានសុខាទិភេទំ សាសនរសំ ន វិន្ទតីតិ។ ឯវំ រោគោ វិយ ព្យាបាទោ ទដ្ឋព្ពោ។

យថា បន នក្ខត្តទិវសេ ពន្ធនាគារេ ពទ្ធោ បុរិសោ នក្ខត្តស្ស នេវ អាទឹ ន មជ្ឈំ ន បរិយោសានំ បស្សតិ។ សោ ទុតិយទិវសេ មុត្តោ អហោ ហិយ្យោ នក្ខត្តំ មនាបំ, អហោ នច្ចំ, អហោ គីតន្តិអាទីនិ សុត្វាបិ បដិវចនំ ន ទេតិ។ កឹ ការណា? នក្ខត្តស្ស អននុភូតត្តា។ ឯវមេវ ថិនមិទ្ធាភិភូតោ ភិក្ខុ វិចិត្តនយេបិ ធម្មស្សវនេ បវត្តមានេ នេវ តស្ស អាទឹ ន មជ្ឈំ ន បរិយោសានំ ជានាតិ។ សោបិ ឧដ្ឋិតេ ធម្មស្សវនេ អហោ ធម្មស្សវនំ, អហោ ការណំ, អហោ ឧបមាតិ ធម្មស្សវនស្ស វណ្ណំ ភណមានានំ សុត្វាបិ បដិវចនំ ន ទេតិ។ កឹ ការណា? ថិនមិទ្ធវសេន ធម្មកថាយ អននុភូតត្តា។ ឯវំ ពន្ធនាគារំ វិយ **ថិនមិទ្ធំ** ទដ្ឋព្ពំ។

យថា បន នក្ខត្តំ កីឡន្តោបិ ទាសោ – "ឥទំ នាម អច្ចាយិកំ ករណីយំ អត្ថិ, សីឃំ តត្ថ គច្ឆាហិ។ នោ ចេ គច្ឆសិ, ហត្ថបាទំ វា តេ ឆិន្ទាមិ កណ្ណនាសំ វា"តិ វុត្តោ សីឃំ គច្ឆតិយេវ ។ នក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវិតុំ ន លភតិ, កស្មា? បរាធីនតាយ, ឯវមេវ វិនយេ អបកតញ្ញុនា វិវេកត្ថាយ អរញ្ញំ បវិដ្ឋេនាបិ កិស្មិញ្ចិទេវ អន្តមសោ កប្បិយមំសេបិ អកប្បិយមំសសញ្ញាយ ឧប្បន្នាយ វិវេកំ បហាយ សីលវិសោធនត្ថំ វិនយធរស្ស សន្តិកំ គន្តព្ពំ ហោតិ, វិវេកសុខំ អនុភវិតុំ ន លភតិ, កស្មា? ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចាភិភូតតាយាតិ។ ឯវំ ទាសព្យំ វិយ **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ** ទដ្ឋព្ពំ។

យថា បន កន្តារទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ បុរិសោ ចោរេហិ មនុស្សានំ វិលុត្តោកាសំ បហតោកាសញ្ច ទិស្វា ទណ្ឌកសទ្ទេនបិ សកុណសទ្ទេនបិ "ចោរា អាគតា"តិ ឧស្សង្កិតបរិសង្កិតោវ ហោតិ, គច្ឆតិបិ តិដ្ឋតិបិ និវត្តតិបិ, គតដ្ឋានតោ អគតដ្ឋានមេវ ពហុតរំ ហោតិ។ សោ កិច្ឆេន កសិរេន ខេមន្តភូមឹ បាបុណាតិ វា ន វា បាបុណាតិ។ ឯវមេវ យស្ស អដ្ឋសុ ឋានេសុ វិចិកិច្ឆា ឧប្បន្នា ហោតិ, សោ – "ពុទ្ធោ នុ ខោ, នោ នុ ខោ

ពុទ្ធោ”តិអាទិនា នយេន វិចិកិច្ឆន្តោ អធិមុច្ចិត្វា សទ្ធាយ គណ្ហិតុំ ន សក្កោតិ។ អសក្កោន្តោ មគ្គំ វា ផលំ វា ន បាបុណាតីតិ។ យថា កន្តារទ្ធានមគ្គេ – “ចោរា អត្ថិ នត្ថី”តិ បុនប្បុនំ អាសប្បនបរិសប្បនំ អបរិយោគាហនំ ឆម្ភិតត្តំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទេន្តោ ខេមន្តបត្តិយា អន្តរាយំ ករោតិ, ឯវំ វិចិកិច្ឆាបិ – “ពុទ្ធោ នុ ខោ, ន ពុទ្ធោ”តិអាទិនា នយេន បុនប្បុនំ អាសប្បនបរិសប្បនំ អបរិយោគាហនំ ឆម្ភិតត្តំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទយមានា អរិយភូមិប្បត្តិយា អន្តរាយំ ករោតីតិ កន្តារទ្ធានមគ្គោ វិយ **វិចិកិច្ឆា** ទដ្ឋព្ពា។

២២៤. ឥទានិ – “**សេយ្យថាបិ, មហារាជ, អាណណ្យ**”ន្តិ ឯត្ថ ភគវា បហីនកាមច្ឆន្ទនីវរណំ អាណណ្យសទិសំ, សេសានិ អារោគ្យាទិសទិសានិ កត្វា ទស្សេតិ។ តត្រាយំ សទិសតា, យថា ហិ បុរិសោ ឥណំ អាទាយ កម្មន្តេ បយោជេត្វា សមិទ្ធតំ បត្តោ – “ឥទំ ឥណំ នាម បលិពោធមូល”ន្តិ ចិន្តេត្វា សវឌ្ឍិកំ ឥណំ និយ្យាតេត្វា បណ្ណំ ផាលាបេយ្យ។ អថស្ស តតោ បដ្ឋាយ នេវ កោចិ ទូតំ បេសេតិ, ន បណ្ណំ។ សោ ឥណសាមិកេ ទិស្វាបិ សចេ ឥច្ឆតិ, អាសនា ឧដ្ឋហតិ, នោ ចេ ន ឧដ្ឋហតិ, កស្មា? តេហិ សទ្ធឹ និល្លេបតាយ អលគ្គតាយ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ – “អយំ **កាមច្ឆន្ទោ** នាម បលិពោធមូល”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បជហតិ។ តេ បន ឆ ធម្មេ មហាសតិបដ្ឋានេ វណ្ណយិស្សាម។ តស្សេវំ បហីនកាមច្ឆន្ទស្ស យថា ឥណមុត្តស្ស បុរិសស្ស ឥណស្សាមិកេ ទិស្វា នេវ ភយំ ន ឆម្ភិតត្តំ ហោតិ។ ឯវមេវ បរវត្ថុម្ហិ នេវ សង្គោ ន ពទ្ធោ ហោតិ។ ទិព្ពានិបិ រូបានិ បស្សតោ កិលេសោ ន សមុទាចរតិ។ តស្មា ភគវា អាណណ្យមិវ កាមច្ឆន្ទប្បហានំ អាហ។

យថា បន សោ បិត្តរោគាតុរោ បុរិសោ ភេសជ្ជកិរិយាយ តំ រោគំ វូបសមេត្វា តតោ បដ្ឋាយ មធុសក្ករាទីនំ រសំ វិន្ទតិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ “អយំ **ព្យាបាទោ** នាម មហា អនត្ថករោ”តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ព្យាបាទនីវរណំ បជហតិ។ សព្ពនីវរណេសុ ឆ ធម្មេ មហាសតិបដ្ឋានេយេវ វណ្ណយិស្សាម។ ន កេវលញ្ច តេយេវ, យេបិ ថិនមិទ្ធាទីនំ បហានាយ ភាវេតព្ពា, តេបិ សព្ពេ តត្ថេវ វណ្ណយិស្សាម។ សោ ឯវំ បហីនព្យាបាទោ យថា បិត្តរោគវិមុត្តោ បុរិសោ មធុសក្ករាទីនំ រសំ សម្បិយាយមានោ បដិសេវតិ, ឯវមេវ អាចារបណ្ណត្តិអាទីនិ សិក្ខាបទានិ សិរសា សម្បដិច្ឆិត្វា សម្បិយាយមានោ សិក្ខតិ។ តស្មា ភគវា អារោគ្យមិវ ព្យាបាទប្បហានំ អាហ។

យថា សោ នក្ខត្តទិវសេ ពន្ធនាគារំ បវេសិតោ បុរិសោ អបរស្មឹ នក្ខត្តទិវសេ – “បុព្ពេបិ អហំ បមាទទោសេន ពទ្ធោ, តេន នក្ខត្តំ នានុភវឹ។ ឥទានិ អប្បមត្តោ ភវិស្សាមី”តិ យថាស្ស បច្ចត្ថិកា ឱកាសំ ន លភន្តិ, ឯវំ អប្បមត្តោ ហុត្វា នក្ខត្តំ អនុភវិត្វា – ‘អហោ នក្ខត្តំ, អហោ នក្ខត្ត’ន្តិ ឧទានំ ឧទានេសិ, ឯវមេវ ភិក្ខុ – “ឥទំ **ថិនមិទ្ធំ** នាម មហាអនត្ថករ”ន្តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ថិនមិទ្ធនីវរណំ បជហតិ, សោ ឯវំ បហីនថិនមិទ្ធោ យថា ពន្ធនា មុត្តោ បុរិសោ សត្តាហម្បិ នក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវតិ, ឯវមេវ ធម្មនក្ខត្តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អនុភវន្តោ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តស្មា ភគវា ពន្ធនា មោក្ខមិវ ថិនមិទ្ធប្បហានំ អាហ។

យថា បន ទាសោ កិញ្ចិទេវ មិត្តំ ឧបនិស្សាយ សាមិកានំ ធនំ ទត្វា អត្តានំ ភុជិស្សំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ករោតិ។ ឯវមេវ ភិក្ខុ – “ឥទំ **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ** នាម មហា អនត្ថករ”ន្តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បជហតិ។ សោ ឯវំ បហីនឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចោ យថា ភុជិស្សោ បុរិសោ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ករោតិ, ន តំ កោចិ ពលក្ការេន តតោ និវត្តេតិ , ឯវមេវ យថា សុខំ នេក្ខម្មបដិបទំ បដិបជ្ជតិ, ន តំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ ពលក្ការេន តតោ និវត្តេតិ។ តស្មា ភគវា ភុជិស្សំ វិយ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចប្បហានំ អាហ។

យថា ពលវា បុរិសោ ហត្ថសារំ គហេត្វា សជ្ជាវុធោ សបរិវារោ កន្តារំ បដិបជ្ជេយ្យ, តំ ចោរា ទូរតោវ ទិស្វា បលាយេយ្យុំ។ សោ សោត្ថិនា តំ កន្តារំ និត្ថរិត្វា ខេមន្តំ បត្តោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ អស្ស។ ឯវមេវ ភិក្ខុ “អយំ **វិចិកិច្ឆា** នាម មហា អនត្ថការិកា”តិ ឆ ធម្មេ ភាវេត្វា វិចិកិច្ឆំ បជហតិ ។ សោ ឯវំ បហីនវិចិកិច្ឆោ យថា ពលវា បុរិសោ សជ្ជាវុធោ សបរិវារោ និព្ភយោ ចោរេ តិណំ វិយ អគណេត្វា សោត្ថិនា និក្ខមិត្វា ខេមន្តភូមឹ បាបុណាតិ, ឯវមេវ ភិក្ខុ ទុច្ចរិតកន្តារំ និត្ថរិត្វា បរមំ ខេមន្តភូមឹ អមតំ មហានិព្ពានំ បាបុណាតិ។ តស្មា ភគវា ខេមន្តភូមឹ វិយ វិចិកិច្ឆាបហានំ អាហ។

២២៥. **បាមោជ្ជំ ជាយតី**តិ តុដ្ឋាការោ ជាយតិ។ **បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី**តិ តុដ្ឋស្ស សកលសរីរំ ខោភយមានា បីតិ ជាយតិ។ **បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ភតី**តិ បីតិសម្បយុត្តចិត្តស្ស បុគ្គលស្ស នាមកាយោ បស្សម្ភតិ, វិគតទរថោ ហោតិ។ **សុខំ វេទេតី**តិ កាយិកម្បិ ចេតសិកម្បិ សុខំ វេទយតិ។ **ចិត្តំ សមាធិយតី**តិ ឥមិនា នេក្ខម្មសុខេន សុខិតស្ស ឧបចារវសេនបិ អប្បនាវសេនបិ ចិត្តំ សមាធិយតិ។

បឋមជ្ឈានកថា

២២៦. សោ វិវិច្ចេវ កាមេហិ...បេ.... បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិអាទិ បន ឧបចារសមាធិនា សមាហិតេ ចិត្តេ ឧបរិវិសេសទស្សនត្ថំ អប្បនាសមាធិនា សមាហិតេ ចិត្តេ តស្ស សមាធិនោ បភេទទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឥមមេវ កាយ**ន្តិ ឥមំ ករជកាយំ។ **អភិសន្ទេតី**តិ តេមេតិ ស្នេហេតិ, សព្ពត្ថ បវត្តបីតិសុខំ ករោតិ។ **បរិសន្ទេតី**តិ សមន្តតោ សន្ទេតិ។ **បរិបូរេតី**តិ វាយុនា ភស្តំ វិយ បូរេតិ។ **បរិប្ផរតី**តិ សមន្តតោ ផុសតិ។ **សព្ពាវតោ កាយស្សា**តិ អស្ស ភិក្ខុនោ សព្ពកោដ្ឋាសវតោ កាយស្ស កិញ្ចិ ឧបាទិន្នកសន្តតិបវត្តិដ្ឋានេ ឆវិមំសលោហិតានុគតំ អណុមត្តម្បិ ឋានំ បឋមជ្ឈានសុខេន អផុដំ នាម ន ហោតិ។

២២៧. ទក្ខោតិ ឆេកោ បដិពលោ ន្ហានីយចុណ្ណានិ កាតុញ្ចេវ បយោជេតុញ្ច សន្នេតុញ្ច។ **កំសថាលេ**តិ យេន កេនចិ លោហេន កតភាជនេ។ មត្តិកភាជនំ បន ថិរំ ន ហោតិ។ សន្នេន្តស្ស ភិជ្ជតិ។ តស្មា តំ ន ទស្សេតិ។ **បរិប្ផោសកំ បរិប្ផោសក**ន្តិ សិញ្ចិត្វា សិញ្ចិត្វា។ **សន្នេយ្យា**តិ វាមហត្ថេន កំសថាលំ គហេត្វា ទក្ខិណហត្ថេន បមាណយុត្តំ ឧទកំ សិញ្ចិត្វា សិញ្ចិត្វា បរិមទ្ទន្តោ បិណ្ឌំ ករេយ្យ។ **ស្នេហានុគតា**តិ ឧទកសិនេហេន អនុគតា។ **ស្នេហបរេតា**តិ ឧទកសិនេហេន បរិគ្គហិតា។ **សន្តរពាហិរា**តិ សទ្ធឹ អន្តោបទេសេន ចេវ ពហិបទេសេន ច សព្ពត្ថកមេវ ឧទកសិនេហេន ផុដាតិ អត្ថោ។ **ន ច បគ្ឃរណី**តិ ន ច ពិន្ទុ ពិន្ទុ ឧទកំ បគ្ឃរតិ, សក្កា ហោតិ ហត្ថេនបិ ទ្វីហិបិ តីហិបិ អង្គុលីហិ គហេតុំ ឱវដ្ដិកាយបិ កាតុន្តិ អត្ថោ។

ទុតិយជ្ឈានកថា

២២៨-២២៩. ទុតិយជ្ឈានសុខូបមាយំ **ឧព្ភិទោទកោ**តិ ឧព្ភិន្នឧទកោ, ន ហេដ្ឋា ឧព្ភិជ្ជិត្វា ឧគ្គច្ឆនកឧទកោ។ អន្តោយេវ បន ឧព្ភិជ្ជនកឧទកោតិ អត្ថោ។ **អាយមុខ**ន្តិ អាគមនមគ្គោ។ **ទេវោ**តិ មេឃោ។ **កាលេន កាល**ន្តិ កាលេ កាលេ, អន្វទ្ធមាសំ វា អនុទសាហំ វាតិ អត្ថោ។ **ធារ**ន្តិ វុដ្ឋឹ។ **ន អនុប្បវេច្ឆេយ្យា**តិ ន ច បវេសេយ្យ, ន វស្សេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សីតា វារិធារា ឧព្ភិជ្ជិត្វា**តិ សីតំ ធារំ ឧគ្គន្ត្វា រហទំ បូរយមានំ ឧព្ភិជ្ជិត្វា។ ហេដ្ឋា ឧគ្គច្ឆនឧទកញ្ហិ ឧគ្គន្ត្វា ឧគ្គន្ត្វា ភិជ្ជន្តំ ឧទកំ ខោភេតិ, ចតូហិ ទិសាហិ បវិសនឧទកំ បុរាណបណ្ណតិណកដ្ឋទណ្ឌកាទីហិ ឧទកំ ខោភេតិ, វុដ្ឋិឧទកំ ធារានិបាតបុព្ពុឡកេហិ ឧទកំ ខោភេតិ។ សន្និសិន្នមេវ បន ហុត្វា ឥទ្ធិនិម្មិតមិវ ឧប្បជ្ជមានំ ឧទកំ ឥមំ បទេសំ ផរតិ, ឥមំ បទេសំ ន ផរតីតិ នត្ថិ, តេន អផុដោកាសោ នាម ន ហោតីតិ។ តត្ថ រហទោ វិយ ករជកាយោ។ ឧទកំ វិយ ទុតិយជ្ឈានសុខំ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តតិយជ្ឈានកថា

២៣០-២៣១. តតិយជ្ឈានសុខូបមាយំ ឧប្បលានិ ឯត្ថ សន្តីតិ ឧប្បលិនី។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សេតរត្តនីលេសុ យំ កិញ្ចិ ឧប្បលំ ឧប្បលមេវ។ ឩនកសតបត្តំ បុណ្ឌរីកំ, សតបត្តំ បទុមំ។ បត្តនិយមំ វា វិនាបិ សេតំ បទុមំ, រត្តំ បុណ្ឌរីកន្តិ អយមេត្ថ វិនិច្ឆយោ។ **ឧទកានុគ្គតានី**តិ ឧទកតោ ន ឧគ្គតានិ។ **អន្តោ និមុគ្គបោសីនី**តិ ឧទកតលស្ស អន្តោ និមុគ្គានិយេវ ហុត្វា បោសីនិ, វឌ្ឍីនីតិ អត្ថោ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ចតុត្ថជ្ឈានកថា

២៣២-២៣៣. ចតុត្ថជ្ឈានសុខូបមាយំ **បរិសុទ្ធេន ចេតសា បរិយោទាតេនា**តិ ឯត្ថ និរុបក្កិលេសដ្ឋេន បរិសុទ្ធំ, បភស្សរដ្ឋេន បរិយោទាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឱទាតេន វត្ថេនា**តិ ឥទំ ឧតុផរណត្ថំ វុត្តំ។ កិលិដ្ឋវត្ថេន ហិ ឧតុផរណំ ន ហោតិ, តង្ខណធោតបរិសុទ្ធេន ឧតុផរណំ ពលវំ ហោតិ។ ឥមិស្សាយ ហិ ឧបមាយ វត្ថំ វិយ ករជកាយោ, ឧតុផរណំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានសុខំ។ តស្មា យថា សុន្ហាតស្ស បុរិសស្ស បរិសុទ្ធំ វត្ថំ សសីសំ បារុបិត្វា និសិន្នស្ស សរីរតោ ឧតុ សព្ពមេវ វត្ថំ ផរតិ។ ន កោចិ វត្ថស្ស អផុដោកាសោ ហោតិ។ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានសុខេន ភិក្ខុនោ ករជកាយស្ស ន កោចិ ឱកាសោ អផុដោ ហោតីតិ។ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥមេសំ បន ចតុន្នំ ឈានានំ អនុបទវណ្ណនា ច ភាវនានយោ ច វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោតិ ឥធ ន វិត្ថារិតោ។

ឯត្តាវតា ចេស រូបជ្ឈានលាភីយេវ, ន អរូបជ្ឈានលាភីតិ ន វេទិតព្ពោ។ ន ហិ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ចុទ្ទសហាការេហិ ចិណ្ណវសីភាវំ វិនា ឧបរិ អភិញ្ញាធិគមោ ហោតិ។ បាឡិយំ បន រូបជ្ឈានានិយេវ អាគតានិ។ អរូបជ្ឈានានិ អាហរិត្វា កថេតព្ពានិ។

វិបស្សនាញាណកថា

២៣៤. សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ...បេ.... អានេញ្ជប្បត្តេតិ សោ ចុទ្ទសហាការេហិ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ចិណ្ណវសីភាវោ ភិក្ខូតិ ទស្សេតិ ។ សេសមេត្ថ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ **ញាណទស្សនាយ ចិត្តំ អភិនីហរតី**តិ ឯត្ថ **ញាណទស្សន**ន្តិ មគ្គញាណម្បិ, វុច្ចតិ ផលញាណម្បិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ, បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ, វិបស្សនាញាណម្បិ។ “កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, ញាណទស្សនវិសុទ្ធត្ថំ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ (មហានិ. ១.២៥៧) ឯត្ថ ហិ មគ្គញាណំ ញាណទស្សនន្តិ វុត្តំ។ “អយមញ្ញោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ អធិគតោ ផាសុវិហារោ”តិ (ម. និ. ១.៣២៨) ឯត្ថ ផលញាណំ។ “ភគវតោបិ ខោ ញាណទស្សនំ ឧទបាទិ សត្តាហកាលង្កតោ អាឡារោ កាលាមោ”តិ (មហាវ. ១០) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ អកុប្បា មេ វិមុត្តិ, អយមន្តិមា ជាតី”តិ (មហាវ. ១៦) ឯត្ថ បច្ចវេក្ខណញាណំ ឥធ បន ញាណទស្សនាយ ចិត្តន្តិ ឥទំ វិបស្សនាញាណំ ញាណទស្សនន្តិ វុត្តន្តិ។

អភិនីហរតីតិ វិបស្សនាញាណស្ស និព្ពត្តនត្ថាយ តន្និន្នំ តប្បោណំ តប្បព្ភារំ ករោតិ។ **រូបី**តិ អាទីនមត្ថោ វុត្តោយេវ។ **ឱទនកុម្មាសូបចយោ**តិ ឱទនេន ចេវ កុម្មាសេន ច ឧបចិតោ វឌ្ឍិតោ។ **អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិទ្ធំសនធម្មោ**តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចធម្មោ។ ទុគ្គន្ធវិឃាតត្ថាយ តនុវិលេបនេន ឧច្ឆាទនធម្មោ។ អង្គបច្ចង្គាពាធវិនោទនត្ថាយ ខុទ្ទកសម្ពាហនេន បរិមទ្ទនធម្មោ។ ទហរកាលេ វា ឩរូសុ សយាបេត្វា គព្ភាវាសេន ទុស្សណ្ឋិតានំ តេសំ តេសំ អង្គានំ សណ្ឋានសម្បាទនត្ថំ អញ្ឆនបីឡនាទិវសេន បរិមទ្ទនធម្មោ។ ឯវំ បរិហរិតោបិ ភេទនវិទ្ធំសនធម្មោ ភិជ្ជតិ ចេវ វិកិរតិ ច, ឯវំសភាវោតិ អត្ថោ។ តត្ថ **រូបី ចាតុមហាភូតិកោ**តិអាទីសុ ឆហិ បទេហិ សមុទយោ កថិតោ។ អនិច្ចបទេន សទ្ធឹ បច្ឆិមេហិ ទ្វីហិ អត្ថង្គមោ។ **ឯត្ថ សិតំ ឯត្ថ បដិពទ្ធ**ន្តិ ឯត្ថ ចាតុមហាភូតិកេ កាយេ និស្សិតញ្ច បដិពទ្ធញ្ច។

២៣៥. សុភោតិ សុន្ទរោ។ **ជាតិមា**តិ បរិសុទ្ធាករសមុដ្ឋិតោ។ **សុបរិកម្មកតោ**តិ សុដ្ឋុ កតបរិកម្មោ អបនីតបាសាណសក្ខរោ។ **អច្ឆោ**តិ តនុច្ឆវិ។ **វិប្បសន្នោ**តិ សុដ្ឋុ បសន្នោ។ **សព្ពាការសម្បន្នោ**តិ ធោវនវេធនាទីហិ សព្ពេហិ អាការេហិ សម្បន្នោ។ **នីល**ន្តិអាទីហិ វណ្ណសម្បត្តឹ ទស្សេតិ។ តាទិសញ្ហិ អាវុតំ បាកដំ ហោតិ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឯវំ ឧបមាសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ។ មណិ វិយ ហិ ករជកាយោ។ អាវុតសុត្តំ វិយ វិបស្សនាញាណំ។ ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ វិបស្សនាលាភី ភិក្ខុ, ហត្ថេ ករិត្វា បច្ចវេក្ខតោ អយំ ខោ មណីតិ មណិនោ អាវិភូតកាលោ វិយ វិបស្សនាញាណំ, អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ ចាតុមហាភូតិកកាយស្ស អាវិភូតកាលោ, តត្រិទំ សុត្តំ អាវុតន្តិ សុត្តស្សាវិភូតកាលោ វិយ វិបស្សនាញាណំ, អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ តទារម្មណានំ ផស្សបញ្ចមកានំ វា សព្ពចិត្តចេតសិកានំ វា វិបស្សនាញាណស្សេវ វា អាវិភូតកាលោតិ។

ឥទញ្ច វិបស្សនាញាណំ មគ្គញាណានន្តរំ។ ឯវំ សន្តេបិ យស្មា អភិញ្ញាវារេ អារទ្ធេ ឯតស្ស អន្តរាវារោ នត្ថិ តស្មា ឥធេវ ទស្សិតំ។ យស្មា ច អនិច្ចាទិវសេន អកតសម្មសនស្ស ទិព្ពាយ សោតធាតុយា ភេរវំ សទ្ទំ សុណតោ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយា ភេរវេ ខន្ធេ អនុស្សរតោ, ទិព្ពេន ចក្ខុនា ភេរវម្បិ រូបំ បស្សតោ ភយសន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ, ន អនិច្ចាទិវសេន កតសម្មសនស្ស តស្មា អភិញ្ញំ បត្តស្ស ភយវិនោទនហេតុសម្បាទនត្ថម្បិ ឥទំ ឥធេវ ទស្សិតំ។ អបិ ច យស្មា វិបស្សនាសុខំ នាមេតំ មគ្គផលសុខសម្បាទកំ បាដិយេក្កំ សន្ទិដ្ឋិកំ សាមញ្ញផលំ តស្មាបិ អាទិតោវ ឥទំ ឥធ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

មនោមយិទ្ធិញាណកថា

២៣៦-២៣៧. មនោមយន្តិ មនេន និព្ពត្តិតំ។ **សព្ពង្គបច្ចង្គិ**ន្តិ សព្ពេហិ អង្គេហិ ច បច្ចង្គេហិ ច សមន្នាគតំ។ **អហីនិន្ទ្រិយ**ន្តិ សណ្ឋានវសេន អវិកលិន្ទ្រិយំ។ ឥទ្ធិមតា និម្មិតរូបញ្ហិ សចេ ឥទ្ធិមា ឱទាតោ តម្បិ ឱទាតំ។ សចេ អវិទ្ធកណ្ណោ តម្បិ អវិទ្ធកណ្ណន្តិ ឯវំ សព្ពាការេហិ តេន សទិសមេវ ហោតិ។ **មុញ្ជម្ហា ឦសិក**ន្តិអាទិឧបមាត្តយម្បិ ហិ សទិសភាវទស្សនត្ថមេវ វុត្តំ។ មុញ្ជសទិសា ឯវ ហិ តស្ស អន្តោ ឦសិកា ហោតិ។ កោសិសទិសោយេវ អសិ, វដ្ដាយ កោសិយា វដ្ដំ អសិមេវ បក្ខិបន្តិ, បត្ថដាយ បត្ថដំ ។ **ករណ្ឌា**តិ ឥទម្បិ អហិកញ្ចុកស្ស នាមំ, ន វិលីវករណ្ឌកស្ស។ អហិកញ្ចុកោ ហិ អហិនា សទិសោវ ហោតិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ “បុរិសោ អហឹ ករណ្ឌា ឧទ្ធរេយ្យា”តិ ហត្ថេន ឧទ្ធរមានោ វិយ ទស្សិតោ, អថ ខោ ចិត្តេនេវស្ស ឧទ្ធរណំ វេទិតព្ពំ។ អយញ្ហិ អហិ នាម សជាតិយំ ឋិតោ, កដ្ឋន្តរំ វា រុក្ខន្តរំ វា និស្សាយ, តចតោ សរីរំ និក្កឌ្ឍនប្បយោគសង្ខាតេន ថាមេន, សរីរំ ខាទយមានំ វិយ បុរាណតចំ ជិគុច្ឆន្តោតិ ឥមេហិ ចតូហិ ការណេហិ សយមេវ កញ្ចុកំ បជហតិ, ន សក្កា តតោ អញ្ញេន ឧទ្ធរិតុំ, តស្មា ចិត្តេន ឧទ្ធរណំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥតិ មុញ្ជាទិសទិសំ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សរីរំ, ឦសិកាទិសទិសំ និម្មិតរូបន្តិ។ ឥទមេត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ។ និម្មានវិធានំ បនេត្ថ បរតោ ច ឥទ្ធិវិធាទិបញ្ចអភិញ្ញាកថា សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ ឧបមាមត្តមេវ ហិ ឥធ អធិកំ។

ឥទ្ធិវិធញាណាទិកថា

២៣៨-២៣៩. តត្ថ ឆេកកុម្ភការាទយោ វិយ ឥទ្ធិវិធញាណលាភី ភិក្ខុ ទដ្ឋព្ពោ។ សុបរិកម្មកតមត្តិកាទយោ វិយ ឥទ្ធិវិធញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥច្ឆិតិច្ឆិតភាជនវិកតិអាទិករណំ វិយ តស្ស ភិក្ខុនោ វិកុព្ពនំ ទដ្ឋព្ពំ។

២៤០-២៤១. ទិព្ពសោតធាតុឧបមាយំ យស្មា កន្តារទ្ធានមគ្គោ សាសង្កោ ហោតិ សប្បដិភយោ។ តត្ថ ឧស្សង្កិតបរិសង្កិតេន ‘អយំ ភេរិសទ្ទោ’, ‘អយំ មុទិង្គសទ្ទោ’តិ ន សក្កា វវត្ថបេតុំ, តស្មា កន្តារគ្គហណំ អកត្វា ខេមមគ្គំ ទស្សេន្តោ **អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ**តិ អាហ។ អប្បដិភយញ្ហិ ខេមមគ្គំ សីសេ សាដកំ កត្វា សណិកំ បដិបន្នោ វុត្តប្បការេ សទ្ទេ សុខំ វវត្ថបេតិ។ តស្ស សវនេន តេសំ តេសំ សទ្ទានំ អាវិភូតកាលោ វិយ យោគិនោ ទូរសន្តិកភេទានំ ទិព្ពានញ្ចេវ មានុស្សកានញ្ច សទ្ទានំ អាវិភូតកាលោ វេទិតព្ពោ។

២៤២-២៤៣. ចេតោបរិយញាណូបមាយំ **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **យុវា**តិ យោព្ពន្នេន សមន្នាគតោ។ **មណ្ឌនកជាតិកោ**តិ យុវាបិ សមានោ ន អាលសិយោ ន កិលិដ្ឋវត្ថសរីរោ, អថ ខោ មណ្ឌនបកតិកោ, ទិវសស្ស ទ្វេ តយោ វារេ ន្ហាយិត្វា សុទ្ធវត្ថបរិទហនអលង្ការករណសីលោតិ អត្ថោ។ **សកណិក**ន្តិ កាឡតិលកវង្គមុខទូសិបីឡកាទីនំ អញ្ញតរេន សទោសំ។ តត្ថ យថា តស្ស មុខនិមិត្តំ បច្ចវេក្ខតោ មុខេ ទោសោ បាកដោ ហោតិ, ឯវំ ចេតោបរិយញាណាយ ចិត្តំ អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ បរេសំ សោឡសវិធំ ចិត្តំ បាកដំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

២៤៤-២៤៥. បុព្ពេនិវាសញាណូបមាយំ តំ ទិវសំ កតកិរិយា បាកដា ហោតីតិ តំ ទិវសំ គតគាមត្តយមេវ គហិតំ។ តត្ថ គាមត្តយគតបុរិសោ វិយ បុព្ពេនិវាសញាណលាភី ទដ្ឋព្ពោ, តយោ គាមា វិយ តយោ ភវា ទដ្ឋព្ពា, តស្ស បុរិសស្ស តីសុ គាមេសុ តំ ទិវសំ កតកិរិយាយ អាវិភាវោ វិយ បុព្ពេនិវាសាយ ចិត្តំ អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ តីសុ ភវេសុ កតកិរិយាយ បាកដភាវោ ទដ្ឋព្ពោ។

២៤៦-២៤៧. ទិព្ពចក្ខូបមាយំ **វីថិំ សញ្ចរន្តេ**តិ អបរាបរំ សញ្ចរន្តេ។ វីថិំ ចរន្តេតិបិ បាឋោ។ អយមេវត្ថោ។ តត្ថ នគរមជ្ឈេ សិង្ឃាដកម្ហិ បាសាទោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ករជកាយោ ទដ្ឋព្ពោ, បាសាទេ ឋិតោ ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ អយមេវ ទិព្ពចក្ខុំ បត្វា ឋិតោ ភិក្ខុ, គេហំ បវិសន្តា វិយ បដិសន្ធិវសេន មាតុកុច្ឆិយំ បវិសន្តា, គេហា និក្ខមន្តា វិយ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមន្តា, រថិកាយ វីថិំ សញ្ចរន្តា វិយ អបរាបរំ សញ្ចរណកសត្តា, បុរតោ អព្ភោកាសដ្ឋានេ មជ្ឈេ សិង្ឃាដកេ និសិន្នា វិយ តីសុ ភវេសុ តត្ថ តត្ថ និព្ពត្តសត្តា, បាសាទតលេ ឋិតបុរិសស្ស តេសំ មនុស្សានំ អាវិភូតកាលោ វិយ ទិព្ពចក្ខុញាណាយ ចិត្តំ អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ តីសុ ភវេសុ និព្ពត្តសត្តានំ អាវិភូតកាលោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥទញ្ច ទេសនាសុខត្ថមេវ វុត្តំ។ អារុប្បេ បន ទិព្ពចក្ខុស្ស គោចរោ នត្ថីតិ។

អាសវក្ខយញាណកថា

២៤៨. **សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ**តិ ឥធ វិបស្សនាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ពំ។ **អាសវានំ ខយញាណាយា**តិ អាសវានំ ខយញាណនិព្ពត្តនត្ថាយ។ ឯត្ថ ច **អាសវានំ ខយោ** នាម មគ្គោបិ ផលម្បិ និព្ពានម្បិ ភង្គោបិ វុច្ចតិ។ “ខយេ ញាណំ, អនុប្បាទេ ញាណ”ន្តិ ឯត្ថ ហិ មគ្គោ អាសវានំ ខយោតិ វុត្តោ។ “អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី”តិ (ម. និ. ១.៤៣៨) ឯត្ថ ផលំ។

> “បរវជ្ជានុបស្សិស្ស, និច្ចំ ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ;
> អាសវា តស្ស វឌ្ឍន្តិ, អារា សោ អាសវក្ខយា”តិ។ (ធ. ប. ២៥៣);

ឯត្ថ និព្ពានំ។ “អាសវានំ ខយោ វយោ ភេទោ អនិច្ចតា អន្តរធាន”ន្តិ ឯត្ថ ភង្គោ។ ឥធ បន និព្ពានំ អធិប្បេតំ។ អរហត្តមគ្គោបិ វដ្ដតិយេវ។

ចិត្តំ អភិនីហរតីតិ វិបស្សនា ចិត្តំ តន្និន្នំ តប្បោណំ តប្បព្ភារំ ករោតិ។ **សោ ឥទំ ទុក្ខ**ន្តិអាទីសុ “ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ”តិ សព្ពម្បិ ទុក្ខសច្ចំ សរសលក្ខណបដិវេធេន យថាភូតំ បជានាតីតិ អត្ថោ។ តស្ស ច ទុក្ខស្ស និព្ពត្តិកំ តណ្ហំ “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ។ តទុភយម្បិ យំ ឋានំ បត្វា និរុជ្ឈតិ, តំ តេសំ អប្បវត្តិំ និព្ពានំ “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ; តស្ស ច សម្បាបកំ អរិយមគ្គំ “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ សរសលក្ខណបដិវេធេន យថាភូតំ បជានាតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ សរូបតោ សច្ចានិ ទស្សេត្វា បុន កិលេសវសេន បរិយាយតោ ទស្សេន្តោ “**ឥមេ អាសវា**”តិអាទិមាហ។ **តស្ស ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ**តិ តស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ ជានន្តស្ស ឯវំ បស្សន្តស្ស, សហ វិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេសិ។ **កាមាសវា**តិ កាមាសវតោ។ **វិមុច្ចតី**តិ ឥមិនា មគ្គក្ខណំ ទស្សេតិ។ **វិមុត្តស្មិ**ន្តិ ឥមិនា ផលក្ខណំ។ **វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតី**តិ ឥមិនា បច្ចវេក្ខណញាណំ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទីហិ តស្ស ភូមឹ។ តេន ហិ ញាណេន ខីណាសវោ បច្ចវេក្ខន្តោ ខីណា ជាតីតិអាទីនិ បជានាតិ។

កតមា បនស្ស ជាតិ ខីណា? កថញ្ច នំ បជានាតីតិ? ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា, បុព្វេវ ខីណត្តា។ ន អនាគតា, អនាគតេ វាយាមាភាវតោ។ ន បច្ចុប្បន្នា, វិជ្ជមានត្តា។ យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អាយតឹ អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា។ តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា “កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតឹ អប្បដិសន្ធិកំវ ហោតី”តិ ជានន្តោ បជានាតិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធឹ សត្ត សេក្ខា ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម, ខីណាសវោ វុត្ថវាសោ, តស្មា សោ អត្តនោ ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ វុសិតំ ព្រហ្មចរិយន្តិ បជានាតិ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាវសេន សោឡសវិធំ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតំ។ តេន តេន មគ្គេន បហាតព្ពកិលេសា បហីនា, ទុក្ខមូលំ សមុច្ឆិន្នន្តិ អត្ថោ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាទយោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ, ខីណាសវោ កតករណីយោ។ តស្មា សោ អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ កតំ ករណីយន្តិ បជានាតិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥទានិ បុន ឥត្ថភាវាយ ឯវំ សោឡសកិច្ចភាវាយ កិលេសក្ខយភាវាយ វា កត្តព្ពំ មគ្គភាវនាកិច្ចំ មេ នត្ថីតិ បជានាតិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ ឥមស្មា ឯវំ បការា។ ឥទានិ វត្តមានខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ។ ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា រុក្ខា វិយ, តេ ចរិមកចិត្តនិរោធេន អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយិស្សន្តិ អបណ្ណត្តិកភាវញ្ច គមិស្សន្តីតិ បជានាតិ។

២៤៩. **បព្ពតសង្ខេបេ**តិ បព្ពតមត្ថកេ។ **អនាវិលោ**តិ និក្កទ្ទមោ។ សិប្បិយោ ច សម្ពុកា ច **សិប្បិសម្ពុកំ។** សក្ខរា ច កថលានិ ច **សក្ខរកថលំ។** មច្ឆានំ គុម្ពា ឃដាតិ **មច្ឆគុម្ពំ។ តិដ្ឋន្តម្បិ ចរន្តម្បី**តិ ឯត្ថ សក្ខរកថលំ តិដ្ឋតិយេវ, ឥតរានិ ចរន្តិបិ តិដ្ឋន្តិបិ។ យថា បន អន្តរន្តរា ឋិតាសុបិ និសិន្នាសុបិ វិជ្ជមានាសុបិ “ឯតា គាវោ ចរន្តី”តិ ចរន្តិយោ ឧបាទាយ ឥតរាបិ ចរន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ ឯវំ តិដ្ឋន្តមេវ សក្ខរកថលំ ឧបាទាយ ឥតរម្បិ ទ្វយំ តិដ្ឋន្តន្តិ វុត្តំ។ ឥតរញ្ច ទ្វយំ ចរន្តំ ឧបាទាយ សក្ខរកថលម្បិ ចរន្តន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស តីរេ ឋត្វា បស្សតោ សិប្បិកសម្ពុកាទីនំ វិភូតកាលោ វិយ អាសវានំ ខយាយ ចិត្តំ អភិនីហរិត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុនោ ចតុន្នំ សច្ចានំ វិភូតកាលោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឯត្តាវតា វិបស្សនាញាណំ, មនោមយញាណំ, ឥទ្ធិវិធញាណំ, ទិព្ពសោតញាណំ, ចេតោបរិយញាណំ, បុព្ពេនិវាសញាណំ, ទិព្ពចក្ខុវសេន និប្ផន្នំ អនាគតំសញាណយថាកម្មូបគញាណទ្វយំ, ទិព្ពចក្ខុញាណំ, អាសវក្ខយញាណន្តិ ទស ញាណានិ និទ្ទិដ្ឋានិ ហោន្តិ។ តេសំ អារម្មណវិភាគោ ជានិតព្ពោ – តត្ថ វិបស្សនាញាណំ បរិត្តមហគ្គតអតីតានាគតបច្ចុប្បន្នអជ្ឈត្តពហិទ្ធាវសេន សត្តវិធារម្មណំ។ មនោមយញាណំ និម្មិតព្ពរូបាយតនមត្តមេវ អារម្មណំ ករោតីតិ បរិត្តបច្ចុប្បន្នពហិទ្ធារម្មណំ។ អាសវក្ខយញាណំ អប្បមាណពហិទ្ធានវត្តព្ពារម្មណំ។ អវសេសានំ អារម្មណភេទោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។ **ឧត្តរិតរំ វា បណីតតរំ វា**តិ យេន កេនចិ បរិយាយេន ឥតោ សេដ្ឋតរំ សាមញ្ញផលំ នាម នត្ថីតិ ភគវា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

អជាតសត្តុឧបាសកត្តបដិវេទនាកថា

២៥០. រាជា តត្ថ តត្ថ សាធុការំ បវត្តេន្តោ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ សក្កច្ចំ សុត្វា “ចិរំ វតម្ហិ ឥមេ បញ្ហេ បុថុសមណព្រាហ្មណេ បុច្ឆន្តោ, ថុសេ កោដ្ដេន្តោ វិយ កិញ្ចិ សារំ នាលត្ថំ, អហោ វត ភគវតោ គុណសម្បទា, យោ មេ ទីបសហស្សំ ជាលេន្តោ វិយ មហន្តំ អាលោកំ កត្វា ឥមេ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេសិ។ សុចិរំ វតម្ហិ ទសពលស្ស គុណានុភាវំ អជានន្តោ វញ្ចិតោ”តិ ចិន្តេត្វា ពុទ្ធគុណានុស្សរណសម្ភូតាយ បញ្ចវិធាយ បីតិយា ផុដសរីរោ អត្តនោ បសាទំ អាវិករោន្តោ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសិ។ តំ ទស្សេតុំ “ឯវំ វុត្តេ រាជា”តិអាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ **អភិក្កន្តំ, ភន្តេ**តិ អយំ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនេសុ ទិស្សតិ។ “អភិក្កន្តា ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២០) ហិ ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ មេ បុគ្គលោ ខមតិ, ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

“កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧);

អាទីសុ អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ ភោ, គោតម”តិអាទីសុ (បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ។ ឥធាបិ អព្ភនុមោទនេយេវ។ យស្មា ច អព្ភនុមោទនេ, តស្មា ‘សាធុ សាធុ ភន្តេ’តិ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

ភយេ កោធេ បសំសាយំ, តុរិតេ កោតូហលច្ឆរេ;
ហាសេ សោកេ បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោតិ។

ឥមិនា ច លក្ខណេន ឥធ បសាទវសេន, បសំសាវសេន ចាយំ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ អថវា **អភិក្កន្ត**ន្តិ អភិកន្តំ អតិឥដ្ឋំ អតិមនាបំ អតិសុន្ទរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯត្ថ ឯកេន អភិក្កន្តសទ្ទេន ទេសនំ ថោមេតិ, ឯកេន អត្តនោ បសាទំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ, អភិក្កន្តំ ភន្តេ, យទិទំ ភគវតោ ធម្មទេសនា, ‘អភិក្កន្តំ’ យទិទំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ អាគម្ម មម បសាទោតិ។ ភគវតោយេវ វា វចនំ ទ្វេ ទ្វេ អត្ថេ សន្ធាយ ថោមេតិ។ ភគវតោ វចនំ អភិក្កន្តំ ទោសនាសនតោ, អភិក្កន្តំ គុណាធិគមនតោ។ តថា សទ្ធាជននតោ, បញ្ញាជននតោ, សាត្ថតោ, សព្យញ្ជនតោ, ឧត្តានបទតោ, គម្ភីរត្ថតោ, កណ្ណសុខតោ, ហទយង្គមតោ, អនត្តុក្កំសនតោ , អបរវម្ភនតោ, ករុណាសីតលតោ, បញ្ញាវទាតតោ, អាបាថរមណីយតោ, វិមទ្ទក្ខមតោ, សុយ្យមានសុខតោ, វីមំសិយមានហិតតោតិ ឯវមាទីហិ យោជេតព្ពំ។

តតោ បរម្បិ ចតូហិ ឧបមាហិ ទេសនំយេវ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិត**ន្តិ អធោមុខឋបិតំ ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧបរិ មុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តិណបណ្ណាទិឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្ស វា**តិ ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យា**តិ ហត្ថេ គហេត្វា “ឯស មគ្គោ”តិ វទេយ្យ, **អន្ធការេ**តិ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសី អឌ្ឍរត្តឃនវនសណ្ឌមេឃបដលេហិ ចតុរង្គេ តមេ។ អយំ តាវ អនុត្តានបទត្ថោ។ អយំ បន សាធិប្បាយយោជនា។ យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ សទ្ធម្មវិមុខំ អសទ្ធម្មេ បតិតំ មំ អសទ្ធម្មា វុដ្ឋាបេន្តេន។ យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ, ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានា បភុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្នំ សាសនំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ កុម្មគ្គមិច្ឆាមគ្គប្បដិបន្នស្ស មេ សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាវិករោន្តេន, យថា អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មោហន្ធការនិមុគ្គស្ស មេ ពុទ្ធាទិរតនរូបានិ អបស្សតោ តប្បដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសកទេសនាបជ្ជោតធារកេន មយ្ហំ ភគវតា ឯតេហិ បរិយាយេហិ បកាសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោតិ។

ឯវំ ទេសនំ ថោមេត្វា ឥមាយ ទេសនាយ រតនត្តយេ បសន្នចិត្តោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **ឯសាហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសាហ**ន្តិ ឯសោ អហំ ។ **ភគវន្តំ សរណំ គច្ឆាមី**តិ ភគវា មេ សរណំ, បរាយនំ, អឃស្ស តាតា, ហិតស្ស ច វិធាតាតិ។ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភគវន្តំ គច្ឆាមិ ភជាមិ សេវាមិ បយិរុបាសាមិ, ឯវំ វា ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិអត្ថោ, ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោ។ តស្មា គច្ឆាមីតិ ឥមស្ស ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ អយម្បិ អត្ថោ វុត្តោ។ **ធម្មញ្ច ភិក្ខុសង្ឃញ្ចា**តិ ឯត្ថ បន អធិគតមគ្គេ សច្ឆិកតនិរោធេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ចតូសុ អបាយេសុ អបតមានេ ធារេតីតិ ធម្មោ, សោ អត្ថតោ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច។ វុត្តញ្ចេតំ – “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ (អ. និ. ៤.៣៤) វិត្ថារោ។ ន កេវលញ្ច អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច។ អបិ ច ខោ អរិយផលេហិ សទ្ធិំ បរិយត្តិធម្មោបិ ។ វុត្តញ្ហេតំ ឆត្តមាណវកវិមានេ –

“រាគវិរាគមនេជមសោកំ, ធម្មមសង្ខតមប្បដិកូលំ;
មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្តំ, ធម្មមិមំ សរណត្ថមុបេហី”តិ។ (វិ. វ. ៨៨៧);

ឯត្ថ ហិ **រាគវិរាគោ**តិ មគ្គោ កថិតោ។ **អនេជមសោក**ន្តិ ផលំ។ **ធម្មមសង្ខត**ន្តិ និព្ពានំ។ **អប្បដិកូលំ មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្ត**ន្តិ បិដកត្តយេន វិភត្តា ធម្មក្ខន្ធាតិ។ ទិដ្ឋិសីលសំឃាតេន សំហតោតិ សង្ឃោ, សោ អត្ថតោ អដ្ឋ អរិយបុគ្គលសមូហោ។ វុត្តញ្ហេតំ តស្មិញ្ញេវ វិមានេ –

“យត្ថ ច ទិន្នមហប្ផលមាហុ, ចតូសុ សុចីសុ បុរិសយុគេសុ;
អដ្ឋ ច បុគ្គលធម្មទសា តេ, សង្ឃមិមំ សរណត្ថមុបេហី”តិ។ (វិ. វ. ៨៨៨);

ភិក្ខូនំ សង្ឃោ ភិក្ខុសង្ឃោ។ ឯត្តាវតា រាជា តីណិ សរណគមនានិ បដិវេទេសិ។

សរណគមនកថា

ឥទានិ តេសុ សរណគមនេសុ កោសល្លត្ថំ សរណំ, សរណគមនំ, យោ ច សរណំ គច្ឆតិ, សរណគមនប្បភេទោ, សរណគមនផលំ, សង្កិលេសោ, ភេទោតិ, អយំ វិធិ វេទិតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ – សរណត្ថតោ តាវ ហិំសតីតិ សរណំ។ សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតិបរិកិលេសំ ហនតិ វិនាសេតីតិ អត្ថោ, រតនត្តយស្សេវេតំ អធិវចនំ។

អថ វា ហិតេ បវត្តនេន អហិតា ច និវត្តនេន សត្តានំ ភយំ ហិំសតិ ពុទ្ធោ។ ភវកន្តារា ឧត្តារណេន អស្សាសទានេន ច ធម្មោ; អប្បកានម្បិ ការានំ វិបុលផលបដិលាភករណេន សង្ឃោ ។ តស្មា ឥមិនាបិ បរិយាយេន រតនត្តយំ សរណំ។ តប្បសាទតគ្គរុតាហិ វិហតកិលេសោ តប្បរាយណតាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ សរណគមនំ។ តំ សមង្គីសត្តោ សរណំ គច្ឆតិ។ វុត្តប្បការេន ចិត្តុប្បាទេន ឯតានិ មេ តីណិ រតនានិ សរណំ, ឯតានិ បរាយណន្តិ ឯវំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ តាវ សរណំ, សរណគមនំ, យោ ច សរណំ គច្ឆតិ, ឥទំ តយំ វេទិតព្ពំ។

សរណគមនប្បភេទេ បន ទុវិធំ សរណគមនំ – លោកុត្តរំ លោកិយញ្ច។ តត្ថ លោកុត្តរំ ទិដ្ឋសច្ចានំ មគ្គក្ខណេ សរណគមនុបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណំ ហុត្វា កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្តយេ ឥជ្ឈតិ។ លោកិយំ បុថុជ្ជនានំ សរណគមនុបក្កិលេសវិក្ខម្ភនេន អារម្មណតោ ពុទ្ធាទិគុណារម្មណំ ហុត្វា ឥជ្ឈតិ។ តំ អត្ថតោ ពុទ្ធាទីសុ វត្ថូសុ សទ្ធាបដិលាភោ សទ្ធាមូលិកា ច សម្មាទិដ្ឋិ ទសសុ បុញ្ញកិរិយវត្ថូសុ ទិដ្ឋិជុកម្មន្តិ វុច្ចតិ។ តយិទំ ចតុធា វត្តតិ – អត្តសន្និយ្យាតនេន, តប្បរាយណតាយ, សិស្សភាវូបគមនេន, បណិបាតេនាតិ។

តត្ថ **អត្តសន្និយ្យាតនំ** នាម – “អជ្ជាទឹ កត្វា អហំ អត្តានំ ពុទ្ធស្ស និយ្យាតេមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្សា”តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីនំ អត្តបរិច្ចជនំ។ **តប្បរាយណតា** នាម “អជ្ជាទឹ កត្វា ‘អហំ ពុទ្ធបរាយណោ, ធម្មបរាយណោ, សង្ឃបរាយណោ’តិ។ មំ ធារេថា”តិ ឯវំ តប្បរាយណភាវោ។ **សិស្សភាវូបគមនំ** នាម – “អជ្ជាទឹ កត្វា – ‘អហំ ពុទ្ធស្ស អន្តេវាសិកោ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្ស អន្តេវាសិកោ’តិ មំ ធារេថា”តិ ឯវំ សិស្សភាវូបគមោ។ **បណិបាតោ** នាម – “អជ្ជាទឹ កត្វា អហំ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានអញ្ជលិកម្មសាមីចិកម្មំ ពុទ្ធាទីនំយេវ តិណ្ណំ វត្ថូនំ ករោមី’តិ មំ ធារេថា”តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីសុ បរមនិបច្ចាការោ។ ឥមេសញ្ហិ ចតុន្នំ អាការានំ អញ្ញតរម្បិ ករោន្តេន គហិតំយេវ ហោតិ សរណំ។

អបិ ច ភគវតោ អត្តានំ បរិច្ចជាមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្ស, អត្តានំ បរិច្ចជាមិ, ជីវិតំ បរិច្ចជាមិ, បរិច្ចត្តោយេវ មេ អត្តា, បរិច្ចត្តំយេវ ជីវិតំ, ជីវិតបរិយន្តិកំ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ពុទ្ធោ មេ សរណំ លេណំ តាណន្តិ ; ឯវម្បិ អត្តសន្និយ្យាតនំ វេទិតព្ពំ។ “សត្ថារញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សុគតញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ២.១៥៤)។ ឯវម្បិ មហាកស្សបស្ស សរណគមនំ វិយ សិស្សភាវូបគមនំ វេទិតព្ពំ។

“សោ អហំ វិចរិស្សាមិ, គាមា គាមំ បុរា បុរំ;
នមស្សមានោ សម្ពុទ្ធំ, ធម្មស្ស ច សុធម្មត”ន្តិ។ (សុ. និ. ១៩៤);

ឯវម្បិ អាឡវកាទីនំ សរណគមនំ វិយ តប្បរាយណតា វេទិតព្ពា។ អថ ខោ ព្រហ្មាយុ ព្រាហ្មណោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ភគវតោ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា ភគវតោ បាទានិ មុខេន ច បរិចុម្ពតិ, បាណីហិ ច បរិសម្ពាហតិ, នាមញ្ច សាវេតិ – “ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម ព្រាហ្មណោ, ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម ព្រាហ្មណោ”តិ (ម. និ. ២.៣៩៤) ឯវម្បិ បណិបាតោ ទដ្ឋព្ពោ។

សោ បនេស ញាតិភយាចរិយទក្ខិណេយ្យវសេន ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ តត្ថ ទក្ខិណេយ្យបណិបាតេន សរណគមនំ ហោតិ, ន ឥតរេហិ។ សេដ្ឋវសេនេវ ហិ សរណំ គណ្ហាតិ, សេដ្ឋវសេន ច ភិជ្ជតិ។ តស្មា យោ សាកិយោ វា កោលិយោ វា – “ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ញាតកោ”តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា – “សមណោ គោតមោ រាជបូជិតោ មហានុភាវោ អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យា”តិ ភយេន វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា ពោធិសត្តកាលេ ភគវតោ សន្តិកេ កិញ្ចិ ឧគ្គហិតំ សរមានោ ពុទ្ធកាលេ វា –

“ចតុធា វិភជេ ភោគេ, បណ្ឌិតោ ឃរមាវសំ;

ឯកេន ភោគំ ភុញ្ជេយ្យ, ទ្វីហិ កម្មំ បយោជយេ;
ចតុត្ថញ្ច និធាបេយ្យ, អាបទាសុ ភវិស្សតី’’តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥);

ឯវរូបំ អនុសាសនី ឧគ្គហេត្វា – ‘‘អាចរិយោ មេ’’តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ បន – ‘‘អយំ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ’’តិ វន្ទតិ, តេនេវ គហិតំ ហោតិ សរណំ។

ឯវំ គហិតសរណស្ស ច ឧបាសកស្ស វា ឧបាសិកាយ វា អញ្ញតិត្ថិយេសុ បព្ពជិតម្បិ ញាតិំ – ‘‘ញាតកោ មេ អយ’’ន្តិ វន្ទតោ សរណគមនំ ន ភិជ្ជតិ, បគេវ អបព្ពជិតំ។ តថា រាជានំ ភយវសេន វន្ទតោ។ សោ ហិ រដ្ឋបូជិតត្តា អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យាតិ។ តថា យំ កិញ្ចិ សិប្បំ សិក្ខាបកំ តិត្ថិយម្បិ – ‘‘អាចរិយោ មេ អយ’’ន្តិ វន្ទតោបិ ន ភិជ្ជតិ, ឯវំ សរណគមនប្បភេទោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច លោកុត្តរស្ស សរណគមនស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ វិបាកផលំ, សព្ពទុក្ខក្ខយោ អានិសំសផលំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

‘‘យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច, សង្ឃញ្ច សរណំ គតោ;
ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ។

ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ, ទុក្ខស្ស ច អតិក្កមំ;
អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ទុក្ខូបសមគាមិនំ។

ឯតំ ខោ សរណំ ខេមំ, ឯតំ សរណមុត្តមំ;
ឯតំ សរណមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី’’តិ។ (ធ. ប. ១៩២);

អបិ ច និច្ចាទិតោ អនុបគមនាទិវសេន បេតស្ស អានិសំសផលំ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ – ‘‘អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យ…បេ…. កញ្ចិ សង្ខារំ សុខតោ…បេ.… កញ្ចិ ធម្មំ អត្តតោ ឧបគច្ឆេយ្យ…បេ…. មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ…បេ…. បិតរំ…បេ…. អរហន្តំ…បេ…. បទុដ្ឋចិត្តោ តថាគតស្ស លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ…បេ….. សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ…បេ…. អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី’’តិ (អ. និ. ១.២៧០)។ លោកិយស្ស បន សរណគមនស្ស ភវសម្បទាបិ ភោគសម្បទាបិ ផលមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

‘‘យេ កេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមឹ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ, ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី’’តិ។ (សំ. និ. ១.៣៧);

អបរម្បិ វុត្តំ – ‘‘អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អសីតិយា ទេវតាសហស្សេហិ សទ្ធឹ យេនាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តេនុបសង្កមិ…បេ…. ឯកមន្តំ ឋិតំ ខោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ឯតទវោច – ‘‘សាធុ ខោ, ទេវានមិន្ទ, ពុទ្ធំ សរណគមនំ ហោតិ។ ពុទ្ធំ សរណគមនហេតុ ខោ, ទេវានមិន្ទ, ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តិ…បេ…. តេ អញ្ញេ ទេវេ ទសហិ ឋានេហិ អធិគណ្ហន្តិ – ទិព្ពេន អាយុនា, ទិព្ពេន វណ្ណេន, ទិព្ពេន សុខេន, ទិព្ពេន យសេន, ទិព្ពេន អាធិបតេយ្យេន, ទិព្ពេហិ រូបេហិ សទ្ទេហិ គន្ធេហិ រសេហិ ផោដ្ឋព្ពេហី’’តិ (សំ. និ. ៤.៣៤១)។ ឯស នយោ ធម្មេ ច សង្ឃេ ច។ អបិ ច វេលាមសុត្តាទីនំ វសេនាបិ សរណគមនស្ស ផលវិសេសោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សរណគមនស្ស ផលំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ ច លោកិយសរណគមនំ តីសុ វត្ថូសុ អញ្ញាណសំសយមិច្ឆាញាណាទីហិ សំកិលិស្សតិ, ន មហាជុតិកំ ហោតិ, ន មហាវិប្ផារំ។ លោកុត្តរស្ស នត្ថិ សំកិលេសោ។ លោកិយស្ស ច សរណគមនស្ស ទុវិធោ ភេទោ – សាវជ្ជោ ច អនវជ្ជោ ច។ តត្ថ សាវជ្ជោ អញ្ញសត្ថារាទីសុ អត្តសន្និយ្យាតនាទីហិ ហោតិ, សោ ច អនិដ្ឋផលោ ហោតិ។ អនវជ្ជោ កាលកិរិយាយ ហោតិ, សោ អវិបាកត្តា អផលោ។ លោកុត្តរស្ស បន នេវត្ថិ ភេទោ។ ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ អញ្ញំ សត្ថារំ ន ឧទ្ទិសតីតិ។ ឯវំ សរណគមនស្ស សំកិលេសោ ច ភេទោ ច វេទិតព្ពោតិ។

ឧបាសកំ មំ ភន្តេ ភគវា ធារេតូតិ មំ ភគវា ‘‘ឧបាសកោ អយ’’ន្តិ ឯវំ ធារេតុ, ជានាតូតិ អត្ថោ។ ឧបាសកវិធិកោសល្លត្ថំ បនេត្ថ – កោ ឧបាសកោ? កស្មា ឧបាសកោតិ វុច្ចតិ ? កិមស្ស សីលំ? កោ អាជីវោ?

កា វិបត្តិ? កា សម្បត្តីតិ? តទំ បកិណ្ណកំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **កោ ឧបាសកោ**តិ យោ កោចិ សរណគតោ គហដ្ឋោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “យតោ ខោ, មហានាម, ពុទ្ធំ សរណំ គតោ ហោតិ, ធម្មំ សរណំ គតោ ហោតិ, សង្ឃំ សរណំ គតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កស្មា ឧបាសកោតិ រតនត្តយំ ឧបាសនតោ។ សោ ហិ ពុទ្ធំ ឧបាសតីតិ ឧបាសកោ, តថា ធម្មំ សង្ឃំ។

កិមស្ស សីលន្តិ បញ្ច វេរមណិយោ។ យថាហ – “យតោ ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ហោតិ, អទិន្នាទានា... កាមេសុមិច្ឆាចារា... មុសាវាទា... សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា បដិវិរតោ ហោតិ, ឯត្តាវតា ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ សីលវា ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កោ អាជីវោតិ បញ្ច មិច្ឆាវណិជ្ជា បហាយ ធម្មេន សមេន ជីវិតកប្បនំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “បញ្ចិមា, ភិក្ខវេ, វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា។ កតមា បញ្ច? សត្ថវណិជ្ជា, សត្តវណិជ្ជា, មំសវណិជ្ជា, មជ្ជវណិជ្ជា, វិសវណិជ្ជា។ ឥមា ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ច វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា”តិ (អ. និ. ៥.១៧៧)។

កា វិបត្តីតិ យា តស្សេវ សីលស្ស ច អាជីវស្ស ច វិបត្តិ, អយមស្ស វិបត្តិ។ អបិ ច យាយ ឯស ចណ្ឌាលោ ចេវ ហោតិ, មលញ្ច បតិកុដ្ឋោ ច, សាបិស្ស វិបត្តីតិ វេទិតព្ពា។ តេ ច អត្ថតោ អស្សទ្ធិយាទយោ បញ្ច ធម្មា ហោន្តិ។ យថាហ – “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសកចណ្ឌាលោ ច ហោតិ, ឧបាសកមលញ្ច, ឧបាសកបតិកុដ្ឋោ ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? អស្សទ្ធោ ហោតិ, ទុស្សីលោ ហោតិ, កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, មង្គលំ បច្ចេតិ, នោ កម្មំ, ឥតោ ច ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសតិ, តត្ថ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

កា សម្បត្តីតិ យា ចស្ស សីលសម្បទា ចេវ អាជីវសម្បទា ច, សា សម្បត្តិ; យេ ចស្ស រតនភាវាទិករា សទ្ធាទយោ បញ្ច ធម្មា។ យថាហ – “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសករតនញ្ច ហោតិ, ឧបាសកបទុមញ្ច, ឧបាសកបុណ្ឌរីកញ្ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សទ្ធោ ហោតិ, សីលវា ហោតិ, ន កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, កម្មំ បច្ចេតិ, នោ មង្គលំ, ន ឥតោ ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ គវេសតិ, ឥធ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

អជ្ជតគ្គេតិ ឯត្ថាយំ **អគ្គ**សទ្ទោ អាទិកោដិកោដ្ឋាសសេដ្ឋេសុ ទិស្សតិ។ “អជ្ជតគ្គេ, សម្ម ទោវារិក, អាវរាមិ ទ្វារំ និគណ្ឋានំ និគណ្ឋីន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧០) ហិ អាទិម្ហិ ទិស្សតិ។ “តេនេវ អង្គុលគ្គេន តំ អង្គុលគ្គំ បរាមសេយ្យ ។ ឧច្ឆគ្គំ វេឡគ្គ”ន្តិអាទីសុ (កថា. ២៨១) កោដិយំ។ “អម្ពិលគ្គំ វា មធុរគ្គំ វា តិត្តកគ្គំ វា វិហារគ្គេន វា បរិវេណគ្គេន វា ភាជេតុ”ន្តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣១៧) កោដ្ឋាសេ។ “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា...បេ.... តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៤) សេដ្ឋេ។ ឥធ បនាយំ អាទិម្ហិ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា អជ្ជតគ្គេតិ អជ្ជតំ អាទី កត្វាតិ ឯវមេត្ថត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អជ្ជត**ន្តិ អជ្ជភាវំ។ អជ្ជទគ្គេតិ វា បាឋោ, ទការោ បទសន្ធិករោ។ អជ្ជ អគ្គន្តិ អត្ថោ។

បាណុបេតន្តិ បាណេហិ ឧបេតំ។ យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ ឧបាសកំ កប្បិយការកំ មំ ភគវា ធារេតុ ជានាតុ។ អហញ្ហិ សចេបិ មេ តិខិណេន អសិនា សីសំ ឆិន្ទេយ្យ, នេវ ពុទ្ធំ “ន ពុទ្ធោ”តិ វា, ធម្មំ “ន ធម្មោ”តិ វា, សង្ឃំ “ន សង្ឃោ”តិ វា វទេយ្យន្តិ។

ឯវំ អត្តសន្និយ្យាតនេន សរណំ គន្ត្វា អត្តនា កតំ អបរាធំ បកាសេន្តោ អច្ចយោ មំ, ភន្តេតិអាទិមាហ។ តត្ថ **អច្ចយោ**តិ អបរាធោ។ **មំ អច្ចគមា**តិ មំ អតិក្កម្ម អភិភវិត្វា បវត្តោ។ **ធម្មិកំ ធម្មរាជាន**ន្តិ ឯត្ថ ធម្មំ ចរតីតិ ធម្មិកោ។ ធម្មេនេវ រាជា ជាតោ, ន បិតុឃាតនាទិនា អធម្មេនាតិ ធម្មរាជា។ **ជីវិតា វោរោបេសិ**ន្តិ ជីវិតា វិយោជេសិំ។ **បដិគ្គណ្ហាតូ**តិ ខមតុ។ **អាយតិំ សំវរាយា**តិ អនាគតេ សំវរត្ថាយ។ បុន ឯវរូបស្ស អបរាធស្ស ទោសស្ស ខលិតស្ស អករណត្ថាយ។

២៥១. **តគ្ឃា**តិ ឯកំសេ និបាតោ។ **យថា ធម្មំ បដិករោសី**តិ យថា ធម្មោ ឋិតោ តថេវ ករោសិ, ខមាបេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តេ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា**តិ តំ តវ អបរាធំ មយំ ខមាម។ **វុឌ្ឍិហេសា, មហារាជ អរិយស្ស វិនយេ**តិ ឯសា, មហារាជ, អរិយស្ស វិនយេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ វុឌ្ឍិ នាម។ កតមា? យាយំ

អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករិត្វា អាយតឹ សំវរាបជ្ជនា, ទេសនំ បន បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ករោន្តោ – “យោ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, អាយតឹ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ អាហ។

២៥២. ឯវំ វុត្តេតិ ឯវំ ភគវតា វុត្តេ។ **ហន្ទ ច ទានិ មយំ ភន្តេ**តិ ឯត្ថ ហន្ទាតិ វចសាយត្ថេ និបាតោ។ សោ ហិ គមនវចសាយំ កត្វា ឯវមាហ។ **ពហុកិច្ចា**តិ ពលវកិច្ចា។ **ពហុករណីយា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **យស្សទានិ ត្វ**ន្តិ យស្ស ឥទានិ ត្វំ មហារាជ គមនស្ស កាលំ មញ្ញសិ ជានាសិ, តស្ស កាលំ ត្វមេវ ជានាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមី**តិ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ សិរសិ បតិដ្ឋបេត្វា យាវ ទស្សនវិសយំ ភគវតោ អភិមុខោវ បដិក្កមិត្វា ទស្សនវិជហនដ្ឋានភូមិយំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា បក្កាមិ។

២៥៣. ខតាយំ, ភិក្ខវេ, រាជាតិ ខតោ អយំ, ភិក្ខវេ, រាជា។ **ឧបហតាយ**ន្តិ ឧបហតោ អយំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អយំ, ភិក្ខវេ, រាជា ខតោ ឧបហតោ ភិន្នបតិដ្ឋោ ជាតោ, តថានេន អត្តនាវ អត្តា ខតោ, យថា អត្តនោ បតិដ្ឋា ន ជាតាតិ។ **វិរជ**ន្តិ រាគរជាទិវិរហិតំ។ រាគមលាទីនំយេវ វិគតត្តា **វីតមលំ។ ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ធម្មេសុ វា ចក្ខុំ, ធម្មមយំ វា ចក្ខុំ, អញ្ញេសុ ឋានេសុ តិណ្ណំ មគ្គានមេតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន សោតាបត្តិមគ្គស្សេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សចេ ឥមិនា បិតា ឃាតិតោ នាភវិស្ស, ឥទានិ ឥធេវាសនេ និសិន្នោ សោតាបត្តិមគ្គំ បត្តោ អភវិស្ស, បាបមិត្តសំសគ្គេន បនស្ស អន្តរាយោ ជាតោ។ ឯវំ សន្តេបិ យស្មា អយំ តថាគតំ ឧបសង្កមិត្វា រតនត្តយំ សរណំ គតោ, តស្មា មម សាសនមហន្តតាយ យថា នាម កោចិ បុរិសស្ស វធំ កត្វា បុប្ផមុដ្ឋិមត្តេន ទណ្ឌេន មុច្ចេយ្យ, ឯវមេវ លោហកុម្ភិយំ និព្ពត្តិត្វា តឹសវស្សសហស្សានិ អធោ បតន្តោ ហេដ្ឋិមតលំ បត្វា តឹសវស្សសហស្សានិ ឧទ្ធំ គច្ឆន្តោ បុនបិ ឧបរិមតលំ បាបុណិត្វា មុច្ចិស្សតីតិ ឥទម្បិ កិរ ភគវតា វុត្តមេវ, បាឡិយំ បន ន អារូឡ្ហំ។

ឥទំ បន សុត្តំ សុត្វា រញ្ញោ កោចិ អានិសំសោ លទ្ធោតិ? មហាអានិសំសោ លទ្ធោ។ អយញ្ហិ បិតុ មារិតកាលតោ បដ្ឋាយ នេវ រត្តឹ ន ទិវា និទ្ទំ លភតិ, សត្ថារំ បន ឧបសង្កមិត្វា ឥមាយ មធុរាយ ឱជវន្តិយា ធម្មទេសនាយ សុតកាលតោ បដ្ឋាយ និទ្ទំ លភិ។ តិណ្ណំ រតនានំ មហាសក្ការំ អកាសិ។ បោថុជ្ជនិកាយ សទ្ធាយ សមន្នាគតោ នាម ឥមិនា រញ្ញា សទិសោ នាហោសិ។ អនាគតេ បន **វិជិតាវី នាម បច្ចេកពុទ្ធោ** ហុត្វា បរិនិព្ពាយិស្សតីតិ ។ ឥទមវោច ភគវា។ អត្តមនា តេ ភិក្ខូ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុន្តិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

សាមញ្ញផលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អម្ពដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

អទ្ធានគមនវណ្ណនា

២៥៤. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. កោសលេសូតិ អម្ពដ្ឋសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **កោសលេសូ**តិ កោសលា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា។ តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន កោសលាតិ វុច្ចតិ, តស្មិំ កោសលេសុ ជនបទេ។ បោរាណា បនាហុ – យស្មា បុព្ពេ មហាបនាទំ រាជកុមារំ នានានាដកាទីនិ ទិស្វា សិតមត្តម្បិ អករោន្តំ សុត្វា រាជា អាហ – ‘‘យោ មម បុត្តំ ហសាបេតិ, សព្ពាលង្ការេន នំ អលង្ករោមី’’តិ។ តតោ នង្គលានិបិ ឆឌ្ឌេត្វា មហាជនកាយេ សន្និបតិតេ មនុស្សា សាតិរេកានិ សត្តវស្សានិ នានាកីឡាយោ ទស្សេត្វាបិ តំ ហសាបេតុំ នាសក្ខិំសុ, តតោ សក្កោ ទេវរាជា នាដកំ បេសេសិ, សោ ទិព្ពនាដកំ ទស្សេត្វា ហសាបេសិ។ អថ តេ មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ វសនោកាសាភិមុខា បក្កមិំសុ។ តេ បដិបថេ មិត្តសុហជ្ជាទយោ ទិស្វា បដិសន្ថារំ ករោន្តា – ‘‘កច្ចិ ភោ កុសលំ, កច្ចិ ភោ កុសល’’ន្តិ អាហំសុ។ តស្មា តំ ‘‘កុសល’’ន្តិ វចនំ ឧបាទាយ សោ បទេសោ កោសលាតិ វុច្ចតីតិ។

ចារិកំ ចរមានោតិ អទ្ធានគមនំ គច្ឆន្តោ។ ចារិកា ច នាមេសា ភគវតោ ទុវិធា ហោតិ – តុរិតចារិកា ច, អតុរិតចារិកា ច។ តត្ថ ទូរេបិ ពោធនេយ្យបុគ្គលំ ទិស្វា តស្ស ពោធនត្ថាយ សហសា គមនំ **តុរិតចារិកា** នាម, សា មហាកស្សបស្ស បច្ចុគ្គមនាទីសុ ទដ្ឋព្ពា។ ភគវា ហិ មហាកស្សបត្ថេរំ បច្ចុគ្គច្ឆន្តោ មុហុត្តេន តិគាវុតំ មគ្គំ អគមាសិ។ អាឡវកស្សត្ថាយ តឹសយោជនំ, តថា អង្គុលិមាលស្ស។ បក្កុសាតិស្ស បន បញ្ចចត្តាលីសយោជនំ។ មហាកប្បិនស្ស វីសយោជនសតំ។ ធនិយស្សត្ថាយ សត្តយោជនសតានិ អគមាសិ។ ធម្មសេនាបតិនោ សទ្ធិវិហារិកស្ស វនវាសីតិស្សសាមណេរស្ស តិគាវុតាធិកំ វីសយោជនសតំ។

ឯកទិវសំ កិរ ថេរោ – ‘‘តិស្សសាមណេរស្ស សន្តិកំ, ភន្តេ, គច្ឆាមី’’តិ អាហ។ ភគវា – ‘‘អហម្បិ គមិស្សាមី’’តិ វត្វា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាមន្តេសិ – ‘‘អានន្ទ, វីសតិសហស្សានំ ឆឡភិញ្ញានំ អារោចេហិ, ភគវា កិរ វនវាសិស្ស តិស្សសាមណេរស្ស សន្តិកំ គមិស្សតី’’តិ។ តតោ ទុតិយទិវសេ វីសតិសហស្សខីណាសវបរិវារោ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា វីសតិយោជនសតមត្ថកេ តស្ស គោចរគាមទ្វារេ ឱតរិត្វា ចីវរំ បារុបិ។ តំ កម្មន្តំ គច្ឆមានា មនុស្សា ទិស្វា – ‘‘សត្ថា នោ អាគតោ, មា កម្មន្តំ អគមិត្ថា’’តិ វត្វា អាសនានិ បញ្ញបេត្វា យាគុំ ទត្វា បាតរាសភត្តំ ករោន្តា – ‘‘កុហិំ, ភន្តេ, ភគវា គច្ឆតី’’តិ ទហរភិក្ខូ បុច្ឆិំសុ។ ឧបាសកា ន ភគវា អញ្ញត្ថ គច្ឆតិ, ឥធេវ តិស្សសាមណេរស្ស ទស្សនត្ថាយាគតោតិ។ តេ – ‘‘អម្ហាកំ កុលូបកស្ស កិរ ថេរស្ស ទស្សនត្ថាយ សត្ថា អាគតោ, នោ វត នោ ថេរោ ឱរមត្តកោ’’តិ សោមនស្សជាតា អហេសុំ។

អថ ខោ ភគវតោ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ សាមណេរោ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា – ‘‘ឧបាសកា, មហាភិក្ខុសង្ឃោ’’តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស តេ ‘‘សត្ថា, ភន្តេ, អាគតោ’’តិ អារោចេសុំ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បិណ្ឌបាតេន អាបុច្ឆិ។ សត្ថា តស្ស បត្តំ ហត្ថេន គហេត្វា – ‘‘អលំ, តិស្ស, និដ្ឋិតំ ភត្តកិច្ច’’ន្តិ អាហ។ តតោ ឧបជ្ឈាយំ អាបុច្ឆិត្វា អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទិត្វា ភត្តកិច្ចមកាសិ។ អថស្ស ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ សត្ថា មង្គលំ វត្វា និក្ខមិត្វា គាមទ្វារេ ឋត្វា – ‘‘កតរោ តេ, តិស្ស, វសនដ្ឋានំ គតមគ្គោ’’តិ អាហ។ អយំ ភគវាតិ។ មគ្គំ ទេសយមានោ បុរតោ យាហិ តិស្សាតិ។ ភគវា កិរ សទេវកស្ស លោកស្ស មគ្គទេសកោបិ សមានោ សកលេ តិគាវុតេ មគ្គេ ‘សាមណេរំ ទដ្ឋុំ លច្ឆាមី’តិ តំ មគ្គទេសកំ អកាសិ។

សោ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ភគវតោ វត្តមកាសិ។ អថ នំ ភគវា – ‘‘កតរោ តេ, តិស្ស, ចង្កមោ’’តិ បុច្ឆិត្វា តត្ថ គន្ត្វា សាមណេរស្ស និសីទនបាសាណេ និសីទិត្វា – ‘‘តិស្ស, ឥមស្មិំ ឋានេ សុខំ វសី’’តិ បុច្ឆិ។ សោ អាហ – ‘‘អាម, ភន្តេ, ឥមស្មិំ ឋានេ វសន្តស្ស សីហព្យគ្ឃហត្ថិមិគមោរាទីនំ សទ្ទំ សុណតោ អរញ្ញសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តាយ សុខំ វសាមី’’តិ។ អថ នំ ភគវា – ‘‘តិស្ស, ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេហិ, ពុទ្ធទាយជ្ជំ តេ ទស្សាមី’’តិ វត្វា សន្និបតិតេ ភិក្ខុសង្ឃេ ឧបសម្បាទេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ អគមាសីតិ។ អយំ **តុរិតចារិកា** នាម។ យំ បន គាមនិគមបដិបាដិយា ទេវសិកំ យោជនទ្វិយោជនវសេន បិណ្ឌបាតចរិយាទីហិ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តស្ស គមនំ, អយំ **អតុរិតចារិកា** នាម។

ឥមំ បន ចារិកំ ចរន្តោ ភគវា មហាមណ្ឌលំ, មជ្ឈិមមណ្ឌលំ, អន្តោមណ្ឌលន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ មណ្ឌលានំ អញ្ញតរស្មិំ ចរតិ។ តត្ថ មហាមណ្ឌលំ នវយោជនសតិកំ, មជ្ឈិមមណ្ឌលំ ឆយោជនសតិកំ , អន្តោមណ្ឌលំ តិយោជនសតិកំ។ យទា មហាមណ្ឌលេ ចារិកំ ចរិតុកាមោ ហោតិ, មហាបវារណាយ បវារេត្វា បាដិបទទិវសេ

មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមតិ។ សមន្តា យោជនសតំ ឯកកោលាហលំ ហោតិ។ បុរិមំ បុរិមំ អាគតា និមន្តេតុំ លភន្តិ។ ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ មហាមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ តត្ថ ភគវា តេសុ តេសុ គាមនិគមេសុ ឯកាហំ ទ្វីហំ វសន្តោ មហាជនំ អាមិសប្បដិគ្គហេន អនុគ្គណ្ហន្តោ ធម្មទានេន ចស្ស វិវដ្ដសន្និស្សិតំ កុសលំ វឌ្ឍេន្តោ នវហិ មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។ សចេ បន អន្តោវស្សេ ភិក្ខូនំ សមថវិបស្សនា តរុណា ហោន្តិ, មហាបវារណាយ អបវារេត្វា បវារណាសង្គហំ ទត្វា កត្តិកបុណ្ណមាយំ បវារេត្វា មិគសិរស្ស បឋមបាដិបទទិវសេ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមិត្វា មជ្ឈិមមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ អញ្ញេនបិ ការណេន មជ្ឈិមមណ្ឌលេ ចារិកំ ចរិតុកាមោ ចតុមាសំ វសិត្វាវ និក្ខមតិ។ វុត្តនយេនេវ ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ មជ្ឈិមមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ ភគវា បុរិមនយេនេវ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ អដ្ឋហិ មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។ សចេ បន ចតុមាសំ វុត្ថវស្សស្សាបិ ភគវតោ វេនេយ្យសត្តា អបរិបក្កិន្ទ្រិយា ហោន្តិ, តេសំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ អាគមយមានោ អបរម្បិ ឯកមាសំ វា ទ្វិតិចតុមាសំ វា តត្ថេវ វសិត្វា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ និក្ខមតិ។ វុត្តនយេនេវ ឥតរេសុ ទ្វីសុ មណ្ឌលេសុ សក្ការោ អន្តោមណ្ឌលេ ឱសរតិ។ ភគវា បុរិមនយេនេវ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ សត្តហិ វា ឆហិ វា បញ្ចហិ វា ចតូហិ វា មាសេហិ ចារិកំ បរិយោសាបេតិ។ ឥតិ ឥមេសុ តីសុ មណ្ឌលេសុ យត្ថ កត្ថចិ ចារិកំ ចរន្តោ ន ចីវរាទិហេតុ ចរតិ។ អថ ខោ យេ ទុគ្គតពាលជិណ្ណព្យាធិតា, តេ កទា តថាគតំ អាគន្ត្វា បស្សិស្សន្តិ។ មយិ បន ចារិកំ ចរន្តេ មហាជនោ តថាគតស្ស ទស្សនំ លភិស្សតិ។ តត្ថ កេចិ ចិត្តានិ បសាទេស្សន្តិ , កេចិ មាលាទីហិ បូជេស្សន្តិ, កេចិ កដច្ឆុភិក្ខំ ទស្សន្តិ, កេចិ មិច្ឆាទស្សនំ បហាយ សម្មាទិដ្ឋិកា ភវិស្សន្តិ។ តំ នេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយាតិ។ ឯវំ លោកានុកម្បាយ ចារិកំ ចរតិ។

អបិ ច ចតូហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ, ជង្ឃវិហារវសេន សរីរផាសុកត្ថាយ, អត្ថុប្បត្តិកាលាភិកង្ខនត្ថាយ, ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនត្ថាយ, តត្ថ តត្ថ បរិបាកគតិន្ទ្រិយេ ពោធនេយ្យសត្តេ ពោធនត្ថាយាតិ។ អបរេហិបិ ចតូហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆិស្សន្តីតិ វា, ធម្មំ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆិស្សន្តីតិ វា, មហតា ធម្មវស្សេន ចតស្សោ បរិសា សន្តប្បេស្សាមីតិ វា។ អបរេហិបិ បញ្ចហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ បាណាតិបាតា វិរមិស្សន្តីតិ វា, អទិន្នាទានា , កាមេសុមិច្ឆាចារា, មុសាវាទា, សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វិរមិស្សន្តីតិ វា។ អបរេហិបិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – បឋមំ ឈានំ បដិលភិស្សន្តីតិ វា, ទុតិយំ ឈានំ…បេ…. នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តឹ បដិលភិស្សន្តីតិ វា។ អបរេហិបិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ចារិកំ ចរន្តិ – សោតាបត្តិមគ្គំ អធិគមិស្សន្តីតិ វា, សោតាបត្តិផលំ…បេ…. អរហត្តផលំ សច្ឆិករិស្សន្តីតិ វាតិ។ អយំ អតុរិតចារិកា, ឥធ ចារិកាតិ អធិប្បេតា។ សា បនេសា ទុវិធា ហោតិ – អនិពទ្ធចារិកា ច និពទ្ធចារិកា ច។ តត្ថ យំ គាមនិគមនគរបដិបាដិវសេន ចរតិ, អយំ អនិពទ្ធចារិកា នាម។ យំ បនេកស្សេវ ពោធនេយ្យសត្តស្សត្ថាយ គច្ឆតិ, អយំ និពទ្ធចារិកា នាម។ ឯសា ឥធ អធិប្បេតា។

តទា កិរ ភគវតោ បច្ឆិមយាមកិច្ចបរិយោសានេ ទសសហស្សិលោកធាតុយា ញាណជាលំ បត្ថរិត្វា ពោធនេយ្យពន្ធវេ ឱលោកេន្តស្ស បោក្ខរសាតិព្រាហ្មណោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណជាលស្ស អន្តោ បវិដ្ឋោ។ អថ ភគវា អយំ ព្រាហ្មណោ មយ្ហំ ញាណជាលេ បញ្ញាយតិ, “អត្ថិ នុ ខ្វស្ស ឧបនិស្សយោ”តិ វីមំសន្តោ សោតាបត្តិមគ្គស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា – “ឯសោ មយិ ឯតំ ជនបទំ គតេ លក្ខណបរិយេសនត្ថំ អម្ពដ្ឋំ អន្តេវាសឹ បហិណិស្សតិ, សោ មយា សទ្ធឹ វាទបដិវាទំ កត្វា នានប្បការំ អសព្ភិវាក្យំ វក្ខតិ, តមហំ ទមេត្វា និព្ពិសេវនំ ករិស្សាមិ។ សោ អាចរិយស្ស កថេស្សតិ, អថស្សាចរិយោ តំ កថំ សុត្វា អាគម្ម មម លក្ខណានិ បរិយេសិស្សតិ, តស្សាហំ ធម្មំ ទេសេស្សាមិ។ សោ ទេសនាបរិយោសានេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិស្សតិ។ ទេសនា មហាជនស្ស សផលា ភវិស្សតី”តិ បញ្ចភិក្ខុសតបរិវារោ តំ ជនបទំ បដិបន្នោ។ តេន វុត្តំ – “កោសលេសុ ចារិកំ ចរមានោ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហី”តិ។

យេន ឥច្ឆានង្គលន្តិ យេន ទិសាភាគេន ឥច្ឆានង្គលំ អវសរិតព្ពំ។ យស្មឹ វា បទេសេ ឥច្ឆានង្គលំ។ ឥជ្ឈានង្គលន្តិបិ បាឋោ។ **តទវសរី**តិ តេន អវសរិ, តំ វា អវសរិ។ តេន ទិសាភាគេន គតោ, តំ វា បទេសំ គតោតិ អត្ថោ។ **ឥច្ឆានង្គលេ វិហរតិ ឥច្ឆានង្គលវនសណ្ឌេ**តិ ឥច្ឆានង្គលំ ឧបនិស្សាយ ឥច្ឆានង្គលវនសណ្ឌេ សីលខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា សមាធិកោន្តំ ឧស្សាបេត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសរំ បរិវត្តយមានោ ធម្មរាជា យថាភិរុចិតេន វិហារេន វិហរតិ។

បោក្ខរសាតិវត្ថុវណ្ណនា

២៥៥. តេន ខោ បន សមយេនាតិ យេន សមយេន ភគវា តត្ថ វិហរតិ, តេន សមយេន, តស្មឹ សមយេតិ អយមត្ថោ។ ព្រហ្មំ អណតីតិ **ព្រាហ្មណោ**, មន្តេ សជ្ឈាយតីតិ អត្ថោ។ ឥទមេវ ហិ ជាតិព្រាហ្មណានំ និរុត្តិវចនំ។

អរិយា បន ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណាតិ វុច្ចន្តិ។ **បោក្ខរសាតី**តិ ឥទំ តស្ស នាមំ។ កស្មា បោក្ខរសាតីតិ វុច្ចតិ។ តស្ស កិរ កាយោ សេតបោក្ខរសទិសោ, ទេវនគរេ ឧស្សាបិតរជតតោរណំ វិយ សោភតិ។ សីសំ បនស្ស កាឡវណ្ណំ ឥន្ទនីលមណិមយំ វិយ។ មស្សុបិ ចន្ទមណ្ឌលេ កាឡមេឃរាជិ វិយ ខាយតិ។ អក្ខីនិ នីលុប្បលសទិសានិ។ នាសា រជតបនាឡិកា វិយ សុវដ្ដិតា សុបរិសុទ្ធា។ ហត្ថបាទតលានិ ចេវ មុខទ្វារញ្ច កតលាខារសបរិកម្មំ វិយ សោភតិ, អតិវិយ សោភគ្គប្បត្តោ ព្រាហ្មណស្ស អត្តភាវោ។ អរាជកេ ឋានេ រាជានំ កាតុំ យុត្តមិមំ ព្រាហ្មណំ។ ឯវមេស សស្សិរិកោ។ ឥតិ នំ បោក្ខរសទិសត្តា បោក្ខរសាតីតិ សញ្ជានន្តិ។

អយំ បន កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ទសពលស្ស ទានំ ទត្វា ធម្មទេសនំ សុត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ សោ តតោ មនុស្សលោកមាគច្ឆន្តោ មាតុកុច្ឆិវាសំ ជិគុច្ឆិត្វា ហិមវន្តបទេសេ មហាសរេ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តិ។ តស្ស ច សរស្ស អវិទូរេ តាបសោ បណ្ណសាលាយ វសតិ។ សោ តីរេ ឋិតោ តំ បទុមំ ទិស្វា – “ឥទំ បទុមំ អវសេសបទុមេហិ មហន្តតរំ។ បុប្ផិតកាលេ នំ គហេស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ តំ សត្តាហេនាបិ ន បុប្ផតិ។ តាបសោ កស្មា នុ ខោ ឥទំ សត្តាហេនាបិ ន បុប្ផតិ។ ហន្ទ នំ គហេស្សាមីតិ ឱតរិត្វា គណ្ហិ។ តំ តេន នាឡតោ ឆិន្នមត្តំយេវ បុប្ផិតំ។ អថស្សព្ភន្តរេ សុវណ្ណចុណ្ណបិញ្ជរំ វិយ រជតពិម្ពកំ បទុមរេណុបិញ្ជរំ សេតវណ្ណំ ទារកំ អទ្ទស។ សោ មហាបុញ្ញោ ឯស ភវិស្សតិ។ ហន្ទ នំ បដិជគ្គាមីតិ បណ្ណសាលំ នេត្វា បដិជគ្គិត្វា សត្តវស្សកាលតោ បដ្ឋាយ តយោ វេទេ ឧគ្គណ្ហាបេសិ។ ទារកោ តិណ្ណំ វេទានំ បារំ គន្ត្វា បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ ជម្ពុទីបេ អគ្គព្រាហ្មណោ អហោសិ។ សោ អបរេន សមយេន រញ្ញោ កោសលស្ស សិប្បំ ទស្សេសិ។ អថស្ស សិប្បេ បសន្នោ រាជា ឧក្កដ្ឋំ នាម មហានគរំ ព្រហ្មទេយ្យំ អទាសិ។ ឥតិ នំ បោក្ខរេ សយិតត្តា បោក្ខរសាតីតិ សញ្ជានន្តិ។

ឧក្កដ្ឋំ អជ្ឈាវសតីតិ ឧក្កដ្ឋនាមកេ នគរេ វសតិ។ អភិភវិត្វា វា អាវសតិ។ តស្ស នគរស្ស សាមិកោ ហុត្វា យាយ មរិយាទាយ តត្ថ វសិតព្ពំ, តាយ មរិយាទាយ វសិ។ តស្ស កិរ នគរស្ស វត្ថុំ ឧក្កា ឋបេត្វា ឧក្កាសុ ជលមានាសុ អគ្គហេសុំ, តស្មា តំ ឧក្កដ្ឋន្តិ វុច្ចតិ។ ឱក្កដ្ឋន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ ឧបសគ្គវសេន បនេត្ថ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ វេទិតព្ពំ។ តស្ស អនុបយោគត្តា ច សេសបទេសុ។ តត្ថ លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ បរិយេសិតព្ពំ។

សត្តុស្សទន្តិ សត្តេហិ ឧស្សទំ, ឧស្សន្នំ ពហុជនំ អាកិណ្ណមនុស្សំ។ បោសាវនិយហត្ថិអស្សមោរមិគាទិអនេកសត្តសមាកិណ្ណញ្ចាតិ អត្ថោ។ យស្មា បនេតំ នគរំ ពហិ អាវិជ្ឈិត្វា ជាតេន ហត្ថិអស្សាទីនំ ឃាសតិណេន ចេវ គេហច្ឆាទនតិណេន ច សម្បន្នំ។ តថា ទារុកដ្ឋេហិ ចេវ គេហសម្ភារកដ្ឋេហិ ច។ យស្មា ចស្សព្ភន្តរេ វដ្ដចតុរស្សាទិសណ្ឋានា ពហូ បោក្ខរណិយោ ជលជកុសុមវិចិត្តានិ ច ពហូនិ អនេកានិ តឡាកានិ ឧទកស្ស និច្ចភរិតានេវ ហោន្តិ, តស្មា **សតិណកដ្ឋោទក**ន្តិ វុត្តំ។ សហ ធញ្ញេនាតិ **សធញ្ញំ** បុព្ពណ្ណាបរណ្ណាទិភេទំ ពហុធញ្ញសន្និចយន្តិ អត្ថោ ។ ឯត្តាវតា យស្មិំ នគរេ ព្រាហ្មណោ សេតច្ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រាជលីលាយ វសតិ, តស្ស សមិទ្ធិសម្បត្តិ ទីបិតា ហោតិ។

រាជតោ លទ្ធំ ភោគ្គំ **រាជភោគ្គំ។** កេន ទិន្នន្តិ ចេ? រញ្ញា បសេនទិនា កោសលេន ទិន្នំ។ **រាជទាយ**ន្តិ រញ្ញោ ទាយភូតំ, ទាយជ្ជន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មទេយ្យ**ន្តិ សេដ្ឋទេយ្យំ, ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រាជសង្ខេបេន ភុញ្ជិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ អថ វា **រាជភោគ្គ**ន្តិ សព្ពំ ឆេជ្ជភេជ្ជំ អនុសាសន្តេន នទីតិត្ថបព្ពតាទីសុ សុង្កំ គណ្ហន្តេន សេតច្ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រញ្ញា ហុត្វា ភុញ្ជិតព្ពំ។ រញ្ញា បសេនទិនា កោសលេន ទិន្នំ រាជទាយន្តិ ឯត្ថ តំ នគរំ រញ្ញា ទិន្នត្តា **រាជទាយំ** ទាយករាជទីបនត្ថំ បនស្ស **“រញ្ញា បសេនទិនា កោសលេន ទិន្ន”**ន្តិ ឥទំ វុត្តំ។ **ព្រហ្មទេយ្យ**ន្តិ សេដ្ឋទេយ្យំ។ យថា ទិន្នំ ន បុន គហេតព្ពំ ហោតិ, និស្សដ្ឋំ បរិច្ចត្តំ។ ឯវំ ទិន្នន្តិ អត្ថោ។

អស្សោសីតិ សុណិ ឧបលភិ, សោតទ្វារសម្បត្តវចននិគ្ឃោសានុសារេន អញ្ញាសិ។ **ខោ**តិ អវធារណត្ថេ បទបូរណមត្តេ វា និបាតោ។ តត្ថ អវធារណត្ថេន អស្សោសិ ឯវ, នាស្ស កោចិ សវនន្តរាយោ អហោសីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បទបូរណេន បន បទព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាមត្តមេវ។

ឥទានិ យមត្ថំ ព្រាហ្មណោ បោក្ខរសាតិ អស្សោសិ, តំ បកាសេន្តោ – “សមណោ ខលុ ភោ គោតមោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ សមិតបាបត្តា **សមណោ**តិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “សមិតាស្ស ហោន្តិ បាបកា អកុសលា ធម្មា”តិអាទិ (ម. និ. ១.៤៣៤)។ ភគវា ច អនុត្តរេន អរិយមគ្គេន សមិតបាបោ។ តេនស្ស យថាភូតគុណាធិគតមេតំ នាមំ, យទិទំ សមណោតិ។ **ខលូ**តិ អនុស្សវនត្ថេ និបាតោ។ **ភោ**តិ ព្រាហ្មណជាតិសមុទាគតំ អាលបនមត្តំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “ភោវាទី នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចនោ”តិ (ធ. ប. ៥៥)។ **គោតមោ**តិ ភគវន្តំ គោត្តវសេន បរិកិត្តេតិ។ តស្មា សមណោ ខលុ ភោ គោតមោតិ ឯត្ថ សមណោ កិរ ភោ គោតមគោត្តោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

សក្យបុត្តោតិ ឥទំ បន ភគវតោ ឧច្ចាកុលបរិទីបនំ ។ **សក្យកុលា បព្ពជិតោ**តិ សទ្ធាបព្ពជិតភាវបរិទីបនំ។ កេនចិ បារិជុញ្ញេន អនភិភូតោ អបរិក្ខីណំយេវ តំ កុលំ បហាយ សទ្ធាយ បព្ពជិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ បរំ វុត្តត្ថមេវ។ **តំ ខោ បនា**តិអាទិ សាមញ្ញផលេ វុត្តមេវ។ **សាធុ ខោ បនា**តិ សុន្ទរំ ខោ បន។ អត្ថាវហំ សុខាវហន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តថារូបានំ អរហត**ន្តិ យថារូបោ សោ ភវំ គោតមោ, ឯវរូបានំ យថាភូតគុណាធិគមេន លោកេ អរហន្តោតិ លទ្ធសទ្ទានំ អរហតំ។ **ទស្សនំ ហោតី**តិ បសាទសោម្មានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតីតិ, ឯវំ អជ្ឈាសយំ កត្វា។

អម្ពដ្ឋមាណវកថា

២៥៦. **អជ្ឈាយកោ**តិ ឥទំ – ''ន ទានិមេ ឈាយន្តិ, ន ទានិមេ ឈាយន្តីតិ ខោ, វាសេដ្ឋ, អជ្ឈាយកា អជ្ឈាយកា ត្វេវ តតិយំ អក្ខរំ ឧបនិព្ពត្ត''ន្តិ, ឯវំ បឋមកប្បិកកាលេ ឈានវិរហិតានំ ព្រាហ្មណានំ គរហវចនំ។ ឥទានិ បន តំ អជ្ឈាយតីតិ អជ្ឈាយកោ។ មន្តេ បរិវត្តេតីតិ ឥមិនា អត្ថេន បសំសាវចនំ កត្វា វោហរន្តិ។ មន្តេ ធារេតីតិ **មន្តធរោ**។

តិណ្ណំ វេទានន្តិ ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទានំ។ ឱដ្ឋបហតករណវសេន បារំ គតោតិ **បារគូ**។ សហ និឃណ្ឌុនា ច កេដុភេន ច **សនិឃណ្ឌុកេដុភានំ**។ **និឃណ្ឌូ**តិ និឃណ្ឌុរុក្ខាទីនំ វេវចនបកាសកំ សត្ថំ។ **កេដុភ**ន្តិ កិរិយាកប្បវិកប្បោ កវីនំ ឧបការាវហំ សត្ថំ។ សហ អក្ខរប្បភេទេន **សាក្ខរប្បភេទានំ**។ **អក្ខរប្បភេទោ**តិ សិក្ខា ច និរុត្តិ ច។ **ឥតិហាសបញ្ចមាន**ន្តិ អាថព្ពណវេទំ ចតុត្ថំ កត្វា ឥតិហ អាស, ឥតិហ អាសាតិ ឦទិសវចនបដិសំយុត្តោ បុរាណកថាសង្ខាតោ ឥតិហាសោ បញ្ចមោ ឯតេសន្តិ ឥតិហាសបញ្ចមា, តេសំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ វេទានំ។

បទំ តទវសេសញ្ច ព្យាករណំ អធីយតិ វេទេតិ ចាតិ **បទកោ វេយ្យាករណោ**។ លោកាយតំ វុច្ចតិ វិតណ្ឌវាទសត្ថំ។ **មហាបុរិសលក្ខណ**ន្តិ មហាបុរិសានំ ពុទ្ធាទីនំ លក្ខណទីបកំ ទ្វាទសសហស្សគន្ថបមាណំ សត្ថំ។ យត្ថ សោឡសសហស្សគាថាបរិមាណា ពុទ្ធមន្តា នាម អហេសុំ, យេសំ វសេន ឥមិនា លក្ខណេន សមន្នាគតា ពុទ្ធា នាម ហោន្តិ, ឥមិនា បច្ចេកពុទ្ធា, ឥមិនា ទ្វេ អគ្គសាវកា, អសីតិ មហាសាវកា , ពុទ្ធមាតា, ពុទ្ធបិតា, អគ្គុបដ្ឋាកោ, អគ្គុបដ្ឋាយិកា, រាជា ចក្កវត្តីតិ អយំ វិសេសោ បញ្ញាយតិ។

អនវយោតិ ឥមេសុ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនូនោ បរិបូរការី, អវយោ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អវយោ នាម យោ តានិ អត្ថតោ ច គន្ថតោ ច សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ។ **អនុញ្ញាតបដិញ្ញាតោ**តិ អនុញ្ញាតោ ចេវ បដិញ្ញាតោ ច។ អាចរិយេនស្ស ''យំ អហំ ជានាមិ, តំ ត្វំ ជានាសី''តិអាទិនា អនុញ្ញាតោ។ ''អាម អាចរិយា''តិ អត្តនា តស្ស បដិវចនទានបដិញ្ញាយ បដិញ្ញាតោតិ អត្ថោ។ កតរស្មឹ អធិការេ? សកេ អាចរិយកេ តេវិជ្ជកេ បាវចនេ។ ឯស កិរ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ ''ឥមស្មឹ លោកេ 'អហំ ពុទ្ធោ, អហំ ពុទ្ធោ'តិ ឧគ្គតស្ស នាមំ គហេត្វា ពហូ ជនា វិចរន្តិ។ តស្មា ន មេ អនុស្សវមត្តេនេវ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តំ។ ឯកច្ចញ្ហិ ឧបសង្កមន្តស្ស អបក្កមនម្បិ គរុ ហោតិ, អនត្ថោបិ ឧប្បជ្ជតិ។ យំនូនាហំ មម អន្តេវាសិកំ បេសេត្វា – 'ពុទ្ធោ វា, នោ វា'តិ ជានិត្វាវ ឧបសង្កមេយ្យ''ន្តិ, តស្មា មាណវំ អាមន្តេត្វា អយំ តាតាតិអាទិមាហ។

២៥៧. **តំ ភវន្ត**ន្តិ តស្ស ភោតោ គោតមស្ស។ **តថា សន្តំ យេវា**តិ តថា សតោយេវ។ ឥជាបិ ហិ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថវសេនេវ ឧបយោគវចនំ។

២៥៨. **យថា កថំ បនាហំ, ភោ, ត**ន្តិ ឯត្ថ កថំ បនាហំ ភោ តំ ភវន្តំ គោតមំ ជានិស្សាមិ, យថា សក្កា សោ ញាតុំ, តថា មេ អាចិក្ខាហីតិ អត្ថោ។ **យថា**តិ វា និបាតមត្តមេវេតំ។ **កថ**ន្តិ អយំ អាការបុច្ឆា។ កេនាការេនាហំ តំ ភវន្តំ គោតមំ ជានិស្សាមីតិ អត្ថោ។ ឯវំ វុត្តេ កិរ នំ ឧបជ្ឈាយោ ''កឹ ត្វំ, តាត, បថវិយំ ឋិតោ, បថវឹ ន បស្សាមីតិ វិយ; ចន្ទិមសូរិយានំ ឱភាសេ ឋិតោ, ចន្ទិមសូរិយេ ន បស្សាមីតិ វិយ វទសី''តិអាទីនិ វត្វា ជាននាការំ ទស្សេន្តោ អាគតានិ ខោ, តាតាតិអាទិមាហ។

តត្ថ **មន្តេសូ**តិ វេទេសុ។ តថាគតោ កិរ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ បដិកច្ចេវ សុទ្ធាវាសា ទេវា វេទេសុ លក្ខណានិ បក្ខិបិត្វា ពុទ្ធមន្តា នាមេតេតិ ព្រាហ្មណវេសេនេវ វេទេ វាចេន្តិ។ តទនុសារេន មហេសក្ខា សត្តា តថាគតំ ជានិស្សន្តីតិ។ តេន បុព្ពេ វេទេសុ មហាបុរិសលក្ខណានិ អាគច្ឆន្តិ។ បរិនិព្ពុតេ បន តថាគតេ អនុក្កមេន អន្តរធាយន្តិ។ តេនេតរហិ នត្ថីតិ។ **មហាបុរិសស្សា**តិ បណិធិសមាទានញាណករុណាទិគុណមហតោ បុរិសស្ស។ **ទ្វេយេវ គតិយោ**តិ ទ្វេយេវ និដ្ឋា។ កាមញ្ចាយំ គតិសទ្ទោ ''បញ្ច ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, គតិយោ''តិអាទីសុ (ម. និ.

១.១៥៣) ភវភេទេ វត្តតិ។ “គតិ មិគានំ បវន”ន្តិអាទីសុ (បរិ. ៣៩៩) និវាសដ្ឋានេ។ “ឯវំ អធិមត្តគតិមន្តោ”តិអាទីសុ បញ្ញាយំ។ “គតិគត”ន្តិអាទីសុ វិសដភាវេ។ ឥធ បន និដ្ឋាយំ វត្តតីតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ យេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ រាជា ចក្កវត្តី ហោតិ, ន តេហេវ ពុទ្ធោ ហោតិ; ជាតិសាមញ្ញតោ បន តានិយេវ តានីតិ វុច្ចន្តិ។ តេន វុត្តំ – “យេហិ សមន្នាគតស្សា”តិ។ **សចេ អគារំ អជ្ឈាវសតី**តិ យទិ អគារេ វសតិ។ **រាជា ហោតិ ចក្កវត្តី**តិ ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មេហិ, សង្គហវត្ថូហិ ច លោកំ រញ្ជនតោ រាជា, ចក្ករតនំ វត្តេតិ, ចតូហិ សម្បត្តិចក្កេហិ វត្តតិ, តេហិ ច បរំ វត្តេតិ, បរហិតាយ ច ឥរិយាបថចក្កានំ វត្តោ ឯតស្មិំ អត្ថីតិ ចក្កវត្តី។ ឯត្ថ ច រាជាតិ សាមញ្ញំ។ ចក្កវត្តីតិ វិសេសំ។ ធម្មេន ចរតីតិ **ធម្មិកោ។** ញាយេន សមេន វត្តតីតិ អត្ថោ។ ធម្មេន រជ្ជំ លភិត្វា រាជា ជាតោតិ **ធម្មរាជា។** បរហិតធម្មករណេន វា **ធម្មិកោ។** អត្តហិតធម្មករណេន **ធម្មរាជា។** ចតុរន្តាយ ឥស្សរោតិ **ចាតុរន្តោ,** ចតុសមុទ្ទអន្តាយ, ចតុព្ពិធទីបវិភូសិតាយ បថវិយា ឥស្សរោតិ អត្ថោ។ អជ្ឈត្តំ កោបាទិបច្ចត្ថិកេ ពហិទ្ធា ច សព្ពរាជានោ វិជេតីតិ **វិជិតាវី។** **ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ**តិ ជនបទេ ធុវភាវំ ថាវរភាវំ បត្តោ, ន សក្កា កេនចិ ចាលេតុំ។ ជនបទោ វា តម្ហិ ថាវរិយប្បត្តោ អនុយុត្តោ សកម្មនិរតោ អចលោ អសម្បវេធីតិ ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ។

សេយ្យថិទន្តិ និបាតោ, តស្ស ចេតានិ កតមានីតិ អត្ថោ។ **ចក្ករតន**ន្តិអាទីសុ ចក្កញ្ច, តំ រតិជននដ្ឋេន រតនញ្ចាតិ ចក្ករតនំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឥមេសុ បន រតនេសុ អយំ ចក្កវត្តិរាជា ចក្ករតនេន អជិតំ ជិនាតិ, ហត្ថិអស្សរតនេហិ វិជិតេ យថាសុខំ អនុចរតិ, បរិណាយករតនេន វិជិតមនុរក្ខតិ, អវសេសេហិ ឧបភោគសុខមនុភវតិ។ បឋមេន ចស្ស ឧស្សាហសត្តិយោគោ, បច្ឆិមេន មន្តសត្តិយោគោ, ហត្ថិអស្សគហបតិរតនេហិ បភុសត្តិយោគោ សុបរិបុណ្ណោ ហោតិ, ឥត្ថិមណិរតនេហិ តិវិធសត្តិយោគផលំ។ សោ ឥត្ថិមណិរតនេហិ ភោគសុខមនុភវតិ, សេសេហិ ឥស្សរិយសុខំ។ វិសេសតោ ចស្ស បុរិមានិ តីណិ អទោសកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន សម្បជ្ជន្តិ, មជ្ឈិមានិ អលោភកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន, បច្ឆិមមេកំ អមោហកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេនាតិ វេទិតព្ពំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន ពោជ្ឈង្គសំយុត្តេ រតនសុត្តស្ស ឧបទេសតោ គហេតព្ពោ។

បរោសហស្សន្តិ អតិរេកសហស្សំ។ **សូរា**តិ អភីរុកជាតិកា។ **វីរង្គរូបា**តិ ទេវបុត្តសទិសកាយា។ ឯវំ តាវ ឯកេ វណ្ណយន្តិ។ អយំ បនេត្ថ សភាវោ។ **វីរា**តិ ឧត្តមសូរា វុច្ចន្តិ, វីរានំ អង្គំ វីរង្គំ, វីរការណំ វីរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ វីរង្គរូបំ ឯតេសន្តិ **វីរង្គរូបា,** វីរិយមយសរីរា វិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បរសេនប្បមទ្ទនា**តិ សចេ បដិមុខំ តិដ្ឋេយ្យ បរសេនា តំ បរិមទ្ទិតុំ សមត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ **ធម្មេនា**តិ “បាណោ ន ហន្តព្ពោ”តិអាទិនា បញ្ចសីលធម្មេន ។ **អរហំ ហោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ វិវដ្ដច្ឆទោ**តិ ឯត្ថ រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិអវិជ្ជាទុច្ចរិតឆទនេហិ សត្តហិ បដិច្ឆន្នេ កិលេសន្ធការេ លោកេ តំ ឆទនំ វិវដ្ដេត្វា សមន្តតោ សញ្ជាតាលោកោ ហុត្វា ឋិតោតិ វិវដ្ដច្ឆទោ។ តត្ថ បឋមេន បទេន បូជារហតា។ ទុតិយេន តស្សា ហេតុ, យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ, តតិយេន ពុទ្ធត្តហេតុភូតា វិវដ្ដច្ឆទតា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អថ វា វិវដ្ដោ ច វិច្ឆទោ ចាតិ វិវដ្ដច្ឆទោ, វដ្ដរហិតោ ឆទនរហិតោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន អរហំ វដ្ដាភាវេន, សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឆទនាភាវេនាតិ ឯវំ បុរិមបទទ្វយស្សេវ ហេតុទ្វយំ វុត្តំ ហោតិ, ទុតិយេន វេសារជ្ជេន ចេត្ថ បុរិមសិទ្ធិ, បឋមេន ទុតិយសិទ្ធិ, តតិយចតុត្ថេហិ តតិយសិទ្ធិ ហោតិ។ បុរិមញ្ច ធម្មចក្ខុំ, ទុតិយំ ពុទ្ធចក្ខុំ, តតិយំ សមន្តចក្ខុំ សាធេតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ត្វំ មន្តានំ បដិគ្គហេតា**តិ ឥមិនា’ស្ស មន្តេសុ សូរភាវំ ជនេតិ។

២៥៩. សោបិ តាយ អាចរិយកថាយ លក្ខណេសុ វិគតសម្មោហោ ឯកោភាសជាតេ វិយ ពុទ្ធមន្តេ សម្បស្សមានោ **ឯវំ ភោ**តិ អាហ។ តស្សត្ថោ – ‘យថា, ភោ, ត្វំ វទសិ, ឯវំ ករិស្សាមី’តិ។ **វឡវារថមារុយ្ហា**តិ វឡវាយុត្តំ រថំ អភិរូហិត្វា។ ព្រាហ្មណោ កិរ យេន រថេន សយំ វិចរតិ, តមេវ រថំ ទត្វា មាណវំ បេសេសិ។ មាណវាបិ បោក្ខរសាតិស្សេវ អន្តេវាសិកា។ សោ កិរ តេសំ – “អម្ពដ្ឋេន សទ្ធិំ គច្ឆថា”តិ សញ្ញំ អទាសិ។

យាវតិកា យានស្ស ភូមីតិ យត្តកំ សក្កា ហោតិ យានេន គន្តុំ, អយំ យានស្ស ភូមិ នាម។ **យានា បច្ចោរោហិត្វា**តិ អយានភូមិំ, ទ្វារកោដ្ឋកសមីបំ គន្ត្វា យានតោ បដិឱរោហិត្វា។

តេន ខោ បន សមយេនាតិ យស្មិំ សមយេ អម្ពដ្ឋោ អារាមំ បាវិសិ។ តស្មិំ បន សមយេ, ឋិតមជ្ឈន្ហិកសមយេ។ កស្មា បន តស្មិំ សមយេ ចង្កមន្តីតិ? បណីតភោជនបច្ចយស្ស ថិនមិទ្ធស្ស វិនោទនត្ថំ, ទិវាបធានិកា វា តេ។ តាទិសានញ្ហិ បច្ឆាភត្តំ ចង្កមិត្វា ន្ហាយិត្វា សរីរំ ឧតុំ គាហាបេត្វា និសជ្ជ សមណធម្មំ ករោន្តានំ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **យេន តេ ភិក្ខូ**តិ សោ កិរ – “កុហិំ សមណោ គោតមោ”តិ បរិវេណតោ បរិវេណំ អនាគន្ត្វា “បុច្ឆិត្វាវ បវិសិស្សាមី”តិ វិលោកេន្តោ អរញ្ញហត្ថី វិយ មហាចង្កមេ ចង្កមមានេ បំសុកូលិកេ ភិក្ខូ ទិ

ស្វា តេសំ សន្តិកំ អគមាសិ។ តំ សន្ធាយ **យេន តេ ភិក្ខូ**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទស្សនាយា**តិ ទដ្ឋុំ, បស្សិតុកាមា ហុត្វាតិ អត្ថោ។

២៦០. អភិញ្ញាតកោលញ្ញោតិ បាកដកុលជោ។ តទា កិរ ជម្ពុទីបេ អម្ពដ្ឋកុលំ នាម បាកដកុលមហោសិ ។ **អភិញ្ញាតស្សា**តិ រូបជាតិមន្តកុលាបទេសេហិ បាកដស្ស។ **អគរូ**តិ អភារិកោ។ យោ ហិ អម្ពដ្ឋំ ញាបេតុំ ន សក្កុណេយ្យ, តស្ស តេន សទ្ធិំ កថាសល្លាបោ គរុ ភវេយ្យ។ ភគវតោ បន តាទិសានំ មាណវានំ សតេនាបិ សហស្សេនាបិ បញ្ហំ បុដ្ឋស្ស វិស្សជ្ជនេ ទន្ធាយិតត្តំ នត្ថីតិ មញ្ញមានា – “អគរុ ខោ បនា”តិ ចិន្តយិំសុ។ **វិហារោ**តិ គន្ធកុដិ សន្ធាយ អាហំសុ។

អតរមានោតិ អតុរិតោ, សណិកំ បទប្បមាណដ្ឋានេ បទំ និក្ខិបន្តោ វត្តំ កត្វា សុសម្មដ្ឋំ មុត្តាទលសិន្ធុវារសន្ថរសទិសំ វាលិកំ អវិនាសេន្តោតិ អត្ថោ។ **អាឡិន្ទ**ន្តិ បមុខំ។ **ឧក្កាសិត្វា**តិ ឧក្កាសិតសទ្ទំ កត្វា។ **អគ្គឡ**ន្តិ ទ្វារកវាដំ។ **អាកោដេហី**តិ អគ្គនខេហិ សណិកំ កុញ្ចិកច្ឆិទ្ទសមីបេ អាកោដេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទ្វារំ កិរ អតិឧបរិ អមនុស្សា, អតិហេដ្ឋា ទីឃជាតិកា កោដេន្តិ។ តថា អនាកោដេត្វា មជ្ឈេ ឆិទ្ទសមីបេ កោដេតព្ពន្តិ ឥទំ ទ្វារាកោដនវត្តន្តិ ទីបេន្តា វទន្តិ។

២៦១. វិវរិ ភគវា ទ្វារន្តិ ន ភគវា ឧដ្ឋាយ ទ្វារំ វិវរិ។ វិវរិយតូតិ បន ហត្ថំ បសារេសិ។ តតោ “ភគវា តុម្ហេហិ អនេកាសុ កប្បកោដីសុ ទានំ ទទមានេហិ ន សហត្ថា ទ្វារវិវរណកម្មំ កត”ន្តិ សយមេវ ទ្វារំ វិវដំ។ តំ បន យស្មា ភគវតោ មនេន វិវដំ, តស្មា វិវរិ ភគវា ទ្វារន្តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទិំសូតិ យថា ខមនីយាទីនិ បុច្ឆន្តោ ភគវា តេហិ, ឯវំ តេបិ ភគវតា សទ្ធិំ សមប្បវត្តមោទា អហេសុំ។ សីតោទកំ វិយ ឧណ្ហោទកេន សម្មោទិតំ ឯកីភាវំ អគមំសុ។ យាយ ច “កច្ចិ, ភោ គោតម, ខមនីយំ; កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ ភោតោ ច គោតមស្ស សាវកានញ្ច អប្បាពាធំ, អប្បាតង្កំ, លហុដ្ឋានំ, ពលំ, ផាសុវិហារោ”តិអាទិកាយ កថាយ សម្មោទិំសុ, តំ បីតិបាមោជ្ជសង្ខាតសម្មោទជននតោ សម្មោទិតុំ យុត្តភាវតោ ច សម្មោទនីយំ, អត្ថព្យញ្ជនមធុរតាយ សុចិរម្បិ កាលំ សារេតុំ និរន្តរំ បវត្តេតុំ អរហរូបតោ សរិតព្ពភាវតោ ច សារណីយំ។ សុយ្យមានសុខតោ សម្មោទនីយំ, អនុស្សរិយមានសុខតោ ច សារណីយំ។ តថា ព្យញ្ជនបរិសុទ្ធតាយ សម្មោទនីយំ, អត្ថបរិសុទ្ធតាយ សារណីយំ។ ឯវំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា បរិយោសាបេត្វា និដ្ឋបេត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។

អម្ពដ្ឋោ បន មាណវោតិ សោ កិរ ភគវតោ រូបសម្បត្តិយំ ចិត្តប្បសាទមត្តម្បិ អកត្វា “ទសពលំ អបសាទេស្សាមី”តិ ឧទរេ ពទ្ធសាដកំ មុញ្ចិត្វា កណ្ឋេ ឱលម្ពេត្វា ឯកេន ហត្ថេន ទុស្សកណ្ណំ គហេត្វា ចង្កមំ អភិរូហិត្វា កាលេន ពាហុំ, កាលេន ឧទរំ, កាលេន បិដ្ឋិំ ទស្សេន្តោ, កាលេន ហត្ថវិការំ, កាលេន ភមុកវិការំ ករោន្តោ, “កច្ចិ តេ ភោ, គោតម, ធាតុសមតា, កច្ចិ ភិក្ខាហារេន ន កិលមថ, អកិលមថាការោយេវ បន តេ បញ្ញាយតិ; ថូលានិ ហិ តេ អង្គបច្ចង្គានិ, បាសាទិកត្ថ គតគតដ្ឋានេ. ‘តេ ពហុជនា រាជបព្ពជិតោតិ ច ពុទ្ធោ’តិ ច ឧប្បន្នពហុមានា បណីតំ ឱជវន្តមាហារំ ទេន្តិ។ បស្សថ, ភោ, គេហំ, ចិត្តសាលា វិយ, ទិព្ពបាសាទោ វិយ។ ឥមំ មញ្ចំ បស្សថ, ពិម្ពោហនំ បស្សថ, កឹ ឯវរូបេ ឋានេ វសន្តស្ស សមណធម្មំ កាតុំ ទុក្ករ”ន្តិ ឯវរូបំ ឧប្បណ្ឌនកថំ អនាចារភាវសារណីយំ កថេតិ, តេន វុត្តំ – “អម្ពដ្ឋោ បន មាណវោ ចង្កមន្តោបិ និសិន្នេន ភគវតា កិញ្ចិ កិញ្ចិ កថំ សារណីយំ វីតិសារេតិ, ឋិតោបិ និសិន្នេន ភគវតា កិញ្ចិ កិញ្ចិ កថំ សារណីយំ វីតិសារេតី”តិ។

២៦២. អថ ខោ ភគវាតិ អថ ភគវា – “អយំ មាណវោ ហត្ថំ បសារេត្វា ភវគ្គំ គហេតុកាមោ វិយ, បាទំ បសារេត្វា អវីចិំ វិចរិតុកាមោ វិយ, មហាសមុទ្ទំ តរិតុកាមោ វិយ, សិនេរុំ អារោហិតុកាមោ វិយ ច អដ្ឋានេ វាយមតិ, ហន្ទ, តេន សទ្ធិំ មន្តេមី”តិ អម្ពដ្ឋំ មាណវំ ឯតទវោច។ **អាចរិយបាចរិយេហី**តិ អាចរិយេហិ ច តេសំ អាចរិយេហិ ច។

បឋមឥព្ភវាទវណ្ណនា

២៦៣. គច្ឆន្តោ វាតិ ឯត្ថ កាមំ តីសុ ឥរិយាបថេសុ ព្រាហ្មណោ អាចរិយព្រាហ្មណេន សទ្ធិំ សល្លបិតុមរហតិ។ អយំ បន មាណវោ មានថទ្ធតាយ កថាសល្លាបំ ករោន្តោ ចត្តារោបិ ឥរិយាបថេ យោជេស្សាមីតិ “សយានោ វា ហិ, ភោ គោតម, សយានេនា”តិ អាហ។

តតោ កិរ តំ ភគវា – “អម្ពដ្ឋ, គច្ឆន្តស្ស វា គច្ឆន្តេន, ឋិតស្ស វា ឋិតេន, និសិន្នស្ស វា និសិន្នេនាចរិយេន សទ្ធិំ កថា នាម សព្ពាចរិយេសុ លព្ភតិ។ ត្វំ បន សយានោ សយានេនាចរិយេន សទ្ធិំ កថេសិ, កិំ តេ អាចរិយោ គោរូបំ, ឧទាហុ ត្វ”ន្តិ អាហ។ សោ កុជ្ឈិត្វា – “យេ ច ខោ តេ, ភោ គោតម, មុណ្ឌកា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ មុណ្ឌេ មុណ្ឌាតិ សមណេ ច សមណាតិ វត្តុំ វដ្ដេយ្យ។ អយំ បន ហីឡេន្តោ មុណ្ឌកា សមណកាតិ អាហ។ **ឥព្ភា**តិ គហបតិកា។ **កណ្ហា**តិ កណ្ហា, កាឡកាតិ អត្ថោ។ **ពន្ធុបាទាបច្ចា**តិ ឯត្ថ ពន្ធូតិ ព្រហ្មា អធិប្បេតោ។ តញ្ហិ ព្រាហ្មណា បិតាមហោតិ វោហរន្តិ។ បាទានំ អបច្ចា បាទាបច្ចា, ព្រហ្មុនោ បិដ្ឋិបាទតោ ជាតាតិ អធិប្បាយោ។ តស្ស កិរ អយំ លទ្ធិ – ព្រាហ្មណា ព្រហ្មុនោ មុខតោ និក្ខន្តា, ខត្តិយា ឧរតោ, វេស្សា នាភិតោ, សុទ្ទា ជាណុតោ, សមណា បិដ្ឋិបាទតោតិ។ ឯវំ កថេន្តោ ច បនេស កិញ្ចាបិ អនិយមេត្វា កថេតិ។ អថ ខោ ភគវន្តមេវ វទាមីតិ កថេតិ។

អថ ខោ ភគវា – “អយំ អម្ពដ្ឋោ អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ មយា សទ្ធិំ កថយមានោ មានមេវ និស្សាយ កថេសិ, អាសីវិសំ គីវាយំ គណ្ហន្តោ វិយ, អគ្គិក្ខន្ធំ អាលិង្គន្តោ វិយ, មត្តវារណំ សោណ្ឌាយ បរាមសន្តោ វិយ, អត្តនោ បមាណំ ន ជានាតិ។ ហន្ទ នំ ជានាបេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “អត្ថិកវតោ ខោ បន តេ, អម្ពដ្ឋា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ អាគន្ត្វា កត្តព្ពកិច្ចសង្ខាតោ អត្ថោ, ឯតស្ស អត្ថីតិ អត្ថិកំ, តស្ស មាណវស្ស ចិត្តំ។ អត្ថិកមស្ស អត្ថីតិ អត្ថិកវា, តស្ស អត្ថិកវតោ តវ ឥធាគមនំ អហោសីតិ អត្ថោ។

ខោ បនាតិ និបាតមត្តំ។ **យាយេវ ខោ បនត្ថាយា**តិ យេនេវ ខោ បនត្ថេន។ **អាគច្ឆេយ្យាថា**តិ មម វា អញ្ញេសំ វា សន្តិកំ យទា កទាចិ អាគច្ឆេយ្យាថ។ **តមេវ អត្ថ**ន្តិ ឥទំ បុរិសលិង្គវសេនេវ វុត្តំ។ **មនសិ ករេយ្យាថា**តិ ចិត្តេ ករេយ្យាថ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ត្វំ អាចរិយេន អត្តនោ ករណីយេន បេសិតោ, ន អម្ហាកំ បរិភវនត្ថាយ, តស្មា តមេវ កិច្ចំ មនសិ ករោហីតិ។ ឯវមស្ស អញ្ញេសំ សន្តិកំ អាគតានំ វត្តំ ទស្សេត្វា មាននិគ្គណ្ហនត្ថំ “អវុសិតវាយេវ ខោ បនា”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ បស្សថ ភោ អយំ អម្ពដ្ឋោ មាណវោ អាចរិយកុលេ អវុសិតវា អសិក្ខិតោ អប្បស្សុតោវ សមានោ។ **វុសិតមានី**តិ “អហំ វុសិតវា សិក្ខិតោ ពហុស្សុតោ”តិ អត្តានំ មញ្ញតិ។ ឯតស្ស ហិ ឯវំ ផរុសវចនសមុទាចារេ ការណំ កិមញ្ញត្រ អវុសិតត្តាតិ អាចរិយកុលេ អសំវុទ្ធា អសិក្ខិតា អប្បស្សុតាយេវ ហិ ឯវំ វទន្តីតិ។

២៦៤. **កុបិតោ**តិ កុទ្ធោ។ **អនត្តមនោ**តិ អសកមនោ, កិំ បន ភគវា តស្ស កុជ្ឈនភាវំ ញត្វា ឯវមាហ ឧទាហុ អញត្វាតិ? ញត្វា អាហាតិ។ កស្មា ញត្វា អាហាតិ? តស្ស មាននិម្មទនត្ថំ។ ភគវា ហិ អញ្ញាសិ – “អយំ មយា ឯវំ វុត្តេ កុជ្ឈិត្វា មម ញាតកេ អក្កោសិស្សតិ។ អថស្សាហំ យថា នាម កុសលោ ភិសក្កោ ទោសំ ឧគ្គិលេត្វា នីហរតិ, ឯវមេវ គោត្តេន គោត្តំ, កុលាបទេសេន កុលាបទេសំ , ឧដ្ឋាបេត្វា ភវគ្គប្បមាណេន វិយ ឧដ្ឋិតំ មានទ្ធជំ មូលេ ឆេត្វា និបាតេស្សាមី”តិ។ **ខុំសេន្តោ**តិ ឃដ្ដេន្តោ។ **វម្ភេន្តោ**តិ ហីឡេន្តោ។ **បាបិតោ ភវិស្សតី**តិ ចណ្ឌភាវាទិទោសំ បាបិតោ ភវិស្សតិ។

ចណ្ឌាតិ មាននិស្សិតកោធយុត្តា។ **ផរុសា**តិ ខរា។ **លហុសា**តិ លហុកា។ អប្បកេនេវ តុស្សន្តិ វា ទុស្សន្តិ វា ឧទកបិដ្ឋេ អលាពុកដាហំ វិយ អប្បកេនេវ ឧប្លវន្តិ។ **ភស្សា**តិ ពហុភាណិនោ។ សក្យានំ មុខេ វិវដេ អញ្ញស្ស វចនោកាសោ នត្ថីតិ អធិប្បាយេនេវ វទតិ។ **សមានា**តិ ឥទំ សន្តាតិ បុរិមបទស្ស វេវចនំ។ **ន សក្ករោន្តី**តិ ន ព្រាហ្មណានំ សុន្ទរេនាការេន ករោន្តិ។ **ន គរុំ ករោន្តី**តិ ព្រាហ្មណេសុ គារវំ ន ករោន្តិ។ **ន មានេន្តី**តិ ន មនេន បិយាយន្តិ។ **ន បូជេន្តី**តិ មាលាទីហិ នេសំ បូជំ ន ករោន្តិ។ **ន អបចាយន្តី**តិ អភិវាទនាទីហិ នេសំ អបចិតិកម្មំ នីចវុត្តិំ ន ទស្សេន្តិ **តយិទ**ន្តិ តំ ឥទំ។ **យទិមេ សក្យា**តិ យំ ឥមេ សក្យា ន ព្រាហ្មណេ សក្ករោន្តិ...បេ.... ន អបចាយន្តិ, តំ តេសំ អសក្ការករណាទិ សព្ពំ ន យុត្តំ, នានុលោមន្តិ អត្ថោ។

ទុតិយឥព្ភវាទវណ្ណនា

២៦៥. **អបរទ្ធ**ន្តិ អបរជ្ឈិំសុ។ **ឯកមិទាហ**ន្តិ ឯត្ថ ឥទន្តិ និបាតមត្តំ។ ឯកំ អហន្តិ អត្ថោ។ **សន្ធាគារ**ន្តិ រជ្ជអនុសាសនសាលា។ **សក្យា**តិ អភិសិត្តរាជានោ ។ **សក្យកុមារា**តិ អនភិសិត្តា។ **ឧច្ចេសូ**តិ យថានុរូបេសុ បល្លង្កបីឋកវេត្តាសនផលកចិត្តត្ថរណាទិភេទេសុ។ **សញ្ជគ្ឃន្តា**តិ ឧប្បណ្ឌនវសេន មហាហសិតំ ហសន្តា។ **សំកីឡន្តា**តិ ហសិតមត្ត ករណអង្គុលិសង្ឃដ្ដនបាណិប្បហារទានាទីនិ ករោន្តា។ **មមញ្ញេវ មញ្ញេ**តិ ឯវមហំ មញ្ញាមិ, មមញ្ញេវ អនុហសន្តិ, ន អញ្ញន្តិ។

កស្មា បន តេ ឯវមកំសូតិ? តេ កិរ អម្ពដ្ឋស្ស កុលវំសំ ជានន្តិ។ អយញ្ហិ តស្មិំ សមយេ យាវ បាទន្តា ឱលម្ពេត្វា និវត្ថសាដកស្ស ឯកេន ហត្ថេន ទុស្សកណ្ណំ គហេត្វា ខន្ធដ្ឋិកំ នាមេត្វា មានមទេន មត្តោ វិយ អាគច្ឆតិ។

តតោ – “បស្សថ ភោ អម្ហាកំ ទាសស្ស កណ្ហាយនគោត្តស្ស អម្ពដ្ឋស្ស អាគមនការណ”ន្តិ វទន្តា ឯវមកំសុ។ សោបិ អត្តនោ កុលវំសំ ជានាតិ។ តស្មា “មមញ្ញេវ មញ្ញេ”តិ តក្កយិត្ថ។

អាសនេនាតិ “ឥទមាសនំ, ឯត្ថ និសីទាហី”តិ ឯវំ អាសនេន និមន្តនំ នាម ហោតិ, តថា ន កោចិ អកាសិ។

តតិយឥព្ភវាទវណ្ណនា

២៦៦. លដុកិកាតិ ខេត្តលេឌ្ឌូនំ អន្តរេនិវាសិនី ខុទ្ទកសកុណិកា។ **កុលាវកេ**តិ និវាសនដ្ឋានេ។ **កាមលាបិនី**តិ យទិច្ឆកភាណិនី, យំ យំ ឥច្ឆតិ តំ តំ លបតិ, ន តំ កោចិ ហំសោ វា កោញ្ចោ វា មោរោ វា អាគន្ត្វា “កឹ ត្វំ លបសី’តិ និសេធេតិ។ **អភិសជ្ជិតុ**ន្តិ កោធវសេន លគ្គិតុំ។

ឯវំ វុត្តេ មាណវោ – “អយំ សមណោ គោតមោ អត្តនោ ញាតកេ លដុកិកសទិសេ កត្វា អម្ហេ ហំសកោញ្ចមោរសទិសេ ករោតិ, និម្មានោ ទានិ ជាតោ”តិ មញ្ញមានោ ឧត្តរិ ចត្តារោ វណ្ណេ ទស្សេតិ។

ទាសិបុត្តវាទវណ្ណនា

២៦៧. និម្មាទេតីតិ និម្មទេតិ និម្មានេ ករោតិ។ **យំនូនាហ**ន្តិ យទិ បនាហំ។ “កណ្ហាយនោហមស្មិ, ភោ គោតមា”តិ ឥទំ កិរ វចនំ អម្ពដ្ឋោ តិក្ខត្តុំ មហាសទ្ទេន អវោច។ កស្មា អវោច? កឹ អសុទ្ធភាវំ ន ជានាតីតិ? អាម ជានាតិ។ ជានន្តោបិ ភវបដិច្ឆន្នមេតំ ការណំ, តំ អនេន ន ទិដ្ឋំ។ អបស្សន្តោ មហាសមណោ កឹ វក្ខតីតិ មញ្ញមានោ មានថទ្ធតាយ អវោច។ **មាតាបេត្តិក**ន្តិ មាតាបិតូនំ សន្តកំ។ **នាមគោត្ត**ន្តិ បណ្ណត្តិវសេន នាមំ, បវេណីវសេន គោត្តំ។ **អនុស្សរតោ**តិ អនុស្សរន្តស្ស កុលកោដឹ សោធេន្តស្ស។ **អយ្យបុត្តា**តិ សាមិនោ បុត្តា។ **ទាសិបុត្តោ**តិ យរទាសិយាវ បុត្តោ។ តស្មា យថា ទាសេន សាមិនោ ឧបសង្កមិតព្ពា, ឯវំ អនុបសង្កមន្តំ តំ ទិស្វា សក្យា អនុជគ្ឃីសូតិ ទស្សេតិ។

ឥតោ បរំ តស្ស ទាសភាវំ សក្យានញ្ច សាមិភាវំ បកាសេត្វា អត្តនោ ច អម្ពដ្ឋស្ស ច កុលវំសំ អាហរន្តោ សក្យា ខោ បនាតិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទហន្តី**តិ ឋបេន្តិ, ឱក្កាកោ នោ បុព្ពបុរិសោតិ, ឯវំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ តស្ស កិរ រញ្ញោ កថនកាលេ ឧក្កា វិយ មុខតោ បភា និច្ឆរតិ, តស្មា តំ “ឱក្កាកោ”តិ សញ្ជានីសូតិ។ **បព្ពាជេសី**តិ នីហរិ។

ឥទានិ តេ នាមវសេន ទស្សេន្តោ – “ឱក្កាមុខ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពី កថា – បឋមកប្បិកានំ កិរ រញ្ញោ មហាសម្មតស្ស រោជោ នាម បុត្តោ អហោសិ។ រោជស្ស វររោជោ, វររោជស្ស កល្យាណោ, កល្យាណស្ស វរកល្យាណោ, វរកល្យាណស្ស មន្ធាតា, មន្ធាតុស្ស វរមន្ធាតា , វរមន្ធាតុស្ស ឧបោសថោ, ឧបោសថស្ស វរោ, វរស្ស ឧបវរោ, ឧបវរស្ស មឃទេវោ, មឃទេវស្ស បរម្បរាយ ចតុរាសីតិខត្តិយសហស្សានិ អហេសុំ។ តេសំ បច្ឆតោ តយោ ឱក្កាកវំសា អហេសុំ។ តេសុ តតិយឱក្កាកស្ស បញ្ច មហេសិយោ អហេសុំ – ហត្ថា, ចិត្តា, ជន្តុ, ជាលិនី, វិសាខាតិ។ ឯកេកិស្សា បញ្ចបញ្ចឥត្ថិសតបរិវារា។ សព្ពជេដ្ឋាយ ចត្តារោ បុត្តា – ឱក្កាមុខោ, ករកណ្ឌុ, ហត្ថិនិកោ, សិនិសូរោតិ។ បញ្ច ធីតរោ – បិយា, សុប្បិយា, អានន្ទា, វិជិតា, វិជិតសេនាតិ។ ឥតិ សា នវ បុត្តេ វិជាយិត្វា កាលមកាសិ។

អថ រាជា អញ្ញំ ទហរិំ អភិរូបំ រាជធីតរំ អានេត្វា អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា ជន្តុំ នាម បុត្តំ វិជាយិ។ អថ នំ បញ្ចមទិវសេ អលង្ករិត្វា រញ្ញោ ទស្សេសិ។ រាជា តុដ្ឋោ តស្សា វរំ អទាសិ។ សា ញាតកេហិ សទ្ធឹ មន្តេត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ យាចិ។ រាជា – “នស្ស, វសលិ, មម បុត្តានំ អន្តរាយំ ឥច្ឆសី”តិ តជ្ជេសិ។ សា បុនប្បុនំ រហោ រាជានំ បរិតោសេត្វា – “មហារាជ, មុសាវាទោ នាម ន វដ្ដតី”តិអាទីនិ វត្វា យាចតិយេវ។ អថ រាជា បុត្តេ អាមន្តេសិ – “អហំ តាតា, តុម្ហាកំ កនិដ្ឋំ ជន្តុកុមារំ ទិស្វា តស្ស មាតុយា សហសា វរំ អទាសឹ , សា បុត្តស្ស រជ្ជំ បរិណាមេតុំ ឥច្ឆតិ។ តុម្ហេ ឋបេត្វា មង្គលហត្ថឹ មង្គលអស្សំ មង្គលរថញ្ច យត្តកេ ឥច្ឆថ, តត្តកេ ហត្ថិអស្សរថេ គហេត្វា គច្ឆថ។ មមច្ចយេន អាគន្ត្វា រជ្ជំ ករេយ្យាថា”តិ, អដ្ឋហិ អមច្ចេហិ សទ្ធឹ ឧយ្យោជេសិ។

តេ នានប្បការំ រោទិត្វា កន្ទិត្វា – “តាត, អម្ហាកំ ទោសំ ខមថា”តិ រាជានញ្ចេវ រាជោរោធេ ច ខមាបេត្វា, “មយម្បិ ភាតូហិ សទ្ធឹ គច្ឆាមា”តិ រាជានំ អាបុច្ឆិត្វា នគរា និក្ខន្តា ភគិនិយោ អាទាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ បរិវុតា នគរា និក្ខមឹសុ។ “កុមារា បិតុអច្ចយេន អាគន្ត្វា រជ្ជំ ការេស្សន្តិ, គច្ឆាម នេ ឧបដ្ឋហាមា”តិ ចិន្តេត្វា

ពហូ មនុស្សា អនុពន្ធឹសុ។ បឋមទិវសេ យោជនមត្តា សេនា អហោសិ, ទុតិយេ ទ្វិយោជនមត្តា, តតិយេ តិយោជនមត្តា។ កុមារា មន្តយឹសុ – “មហា ពលកាយោ, សចេ មយំ កញ្ចិ សាមន្តរាជានំ មទ្ទិត្វា ជនបទំ គណ្ហេយ្យាម, សោបិ នោ នប្បហោសេយ្យ។ កឹ បរេសំ បីឡាយ កតាយ, មហា អយំ ជម្ពុទីបោ, អរញ្ញេ នគរំ មាបេស្សាមា”តិ ហិមវន្តាភិមុខា គន្ត្វា នគរវត្ថុំ បរិយេសឹសុ។

តស្មិញ្ច សមយេ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្វត្តិត្វា កបិលព្រាហ្មណោ នាម ហុត្វា និក្ខម្ម ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តបស្សេ បោក្ខរណិយា តីរេ សាកវនសណ្ឌេ បណ្ណសាលំ មាបេត្វា វសតិ។ សោ កិរ ភុម្មជាលំ នាម វិជ្ជំ ជានាតិ, យាយ ឧទ្ធំ អសីតិហត្ថេ អាកាសេ, ហេដ្ឋា ច ភូមិយម្បិ គុណទោសំ បស្សតិ។ ឯកស្មឹ បទេសេ តិណគុម្ពលតា ទក្ខិណាវដ្ដា បាចីនាភិមុខា ជាយន្តិ។ សីហព្យគ្ឃាទយោ មិគសូករេ សប្បពិឡារេ ច មណ្ឌូកមូសិកេ អនុពន្ធមានា តំ បទេសំ បត្វា ន សក្កោន្តិ តេ អនុពន្ធិតុំ។ តេហិ តេ អញ្ញទត្ថុ សន្តជ្ជិតា និវត្តន្តិយេវ។ សោ – “អយំ បថវិយា អគ្គបទេសោ”តិ ញត្វា តត្ថ អត្តនោ បណ្ណសាលំ មាបេសិ។

អថ តេ កុមារេ នគរវត្ថុំ បរិយេសមានេ អត្តនោ វសនោកាសំ អាគតេ ទិស្វា បុច្ឆិត្វា តំ បវត្តឹ ញត្វា តេសុ អនុកម្បំ ជនេត្វា អវោច – “ឥមស្មឹ បណ្ណសាលដ្ឋានេ មាបិតំ នគរំ ជម្ពុទីបេ អគ្គនគរំ ភវិស្សតិ។ ឯត្ថ ជាតបុរិសេសុ ឯកេកោ បុរិសសតម្បិ បុរិសសហស្សម្បិ អភិភវិតុំ សក្ខិស្សតិ។ ឯត្ថ នគរំ មាបេថ, បណ្ណសាលដ្ឋានេ រញ្ញោ ឃរំ ករោថ។ ឥមស្មិញ្ហិ ឱកាសេ ឋត្វា ចណ្ឌាលបុត្តោបិ ចក្កវត្តិពលេន អតិសេយ្យោ”តិ។ ននុ, ភន្តេ, អយ្យស្ស វសនោកាសោតិ? “មម វសនោកាសោ”តិ មា ចិន្តយិត្ថ។ មយ្ហំ ឯកបស្សេ បណ្ណសាលំ កត្វា នគរំ មាបេត្វា **កបិលវត្ថុ**ន្តិ នាមំ ករោថា”តិ។ តេ តថា កត្វា តត្ថ និវាសំ កប្បេសុំ។

អថាមច្ចា – “ឥមេ ទារកា វយប្បត្តា, សចេ នេសំ បិតា សន្តិកេ ភវេយ្យ, សោ អាវាហវិវាហំ ករេយ្យ។ ឥទានិ បន អម្ហាកំ ភារោ”តិ ចិន្តេត្វា កុមារេហិ សទ្ធឹ មន្តយឹសុ។ កុមារា អម្ហាកំ សទិសា ខត្តិយកុលេ នាម ន បស្សាម, នាបិ ភគិនីនំ សទិសេ ខត្តិយកុមារកេ, អសទិសសំយោគេ ច នោ ឧប្បន្នា បុត្តា មាតិតោ វា បិតិតោ វា អបរិសុទ្ធា ជាតិសម្ភេទំ បាបុណិស្សន្តិ។ តស្មា មយំ ភគិនីហិយេវ សទ្ធឹ សំវាសំ រោចេមាតិ។ តេ ជាតិសម្ភេទភយេន ជេដ្ឋកភគិនឹ មាតុដ្ឋានេ ឋបេត្វា អវសេសាហិ សំវាសំ កប្បេសុំ។

តេសំ បុត្តេហិ ច ធីតាហិ ច វឌ្ឍមានានំ អបរេន សមយេន ជេដ្ឋកភគិនិយា កុដ្ឋរោគោ ឧទបាទិ, កោវិឡារបុប្ផសទិសានិ គត្តានិ អហេសុំ។ រាជកុមារា ឥមាយ សទ្ធឹ ឯកតោ និសជ្ជដ្ឋានភោជនាទីនិ ករោន្តានម្បិ ឧបរិ អយំ រោគោ សង្កមតីតិ ចិន្តេត្វា ឯកទិវសំ ឧយ្យានកីឡំ គច្ឆន្តា វិយ តំ យានេ អារោបេត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា ភូមិយំ បោក្ខរណឹ ខណាបេត្វា តត្ថ ខាទនីយភោជនីយេន សទ្ធឹ តំ បក្ខិបិត្វា ឧបរិ បទរំ បដិច្ឆាទេត្វា បំសុំ ទត្វា បក្កមឹសុ។

តេន ច សមយេន រាមោ នាម ពារាណសិរាជា កុដ្ឋរោគោ នាដកិត្ថីហិ ច ឱរោធេហិ ច ជិគុច្ឆិយមានោ តេន សំវេគេន ជេដ្ឋបុត្តស្ស រជ្ជំ ទត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ បណ្ណសាលំ មាបេត្វា មូលផលានិ បរិភុញ្ជន្តោ នចិរស្សេវ អរោគោ សុវណ្ណវណ្ណោ ហុត្វា ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តោ មហន្តំ សុសិររុក្ខំ ទិស្វា តស្សព្ភន្តរេ សោឡសហត្ថប្បមាណំ ឱកាសំ សោធេត្វា ទ្វារញ្ច វាតបានញ្ច យោជេត្វា និស្សេណឹ ពន្ធិត្វា តត្ថ វាសំ កប្បេសិ។ សោ អង្គារកដាហេ អគ្គឹ កត្វា រត្តឹ មិគសូករាទីនំ សទ្ទំ សុណន្តោ សយតិ។ សោ – “អសុកស្មឹ បទេសេ សីហោ សទ្ទមកាសិ, អសុកស្មឹ ព្យគ្ឃោ”តិ សល្លក្ខេត្វា បភាតេ តត្ថ គន្ត្វា វិឃាសមំសំ អាទាយ បចិត្វា ខាទតិ។

អថេកទិវសំ តស្មឹ បច្ចូសសមយេ អគ្គឹ ជាលេត្វា និសិន្នេ រាជធីតាយ សរីរគន្ធេន អាគន្ត្វា ព្យគ្ឃោ តស្មឹ បទេសេ បំសុំ វិយូហន្តោ បទរេ វិវរមកាសិ, តេន ច វិវរេន សា ព្យគ្ឃំ ទិស្វា ភីតា វិស្សរមកាសិ។ សោ តំ សទ្ទំ សុត្វា – “ឥត្ថិសទ្ទោ ឯសោ”តិ ច សល្លក្ខេត្វា បាតោវ តត្ថ គន្ត្វា – “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ មាតុគាមោ សាមីតិ។ កា ជាតិកាសីតិ? ឱក្កាកមហារាជស្ស ធីតា សាមីតិ។ និក្ខមាតិ? ន សក្កា សាមីតិ។ កឹ ការណាតិ? ឆវិរោគោ មេ អត្ថីតិ។ សោ សព្ពំ បវត្តឹ បុច្ឆិត្វា ខត្តិយមានេន អនិក្ខមន្តី – “អហម្បិ ខត្តិយោ”តិ អត្តនោ ខត្តិយភាវំ ជានាបេត្វា និស្សេណឹ ទត្វា ឧទ្ធរិត្វា អត្តនោ វសនោកាសំ នេត្វា សយំ បរិភុត្តភេសជ្ជានិយេវ ទត្វា នចិរស្សេវ អរោគំ សុវណ្ណវណ្ណំ កត្វា តាយ សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេសិ។ សា បឋមសំវាសេនេវ គព្ភំ គណ្ហិត្វា ទ្វេ បុត្តេ វិជាយិ, បុនបិ ទ្វេតិ, ឯវំ សោឡសក្ខត្តុម្បិ វិជាយិ។ ឯវំ ទ្វត្តឹស ភាតរោ អហេសុំ។ តេ អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិប្បត្តេ បិតា សព្ពសិប្បានិ សិក្ខាបេសិ។

អថេកទិវសំ ឯកោ រាមរញ្ញោ នគរវាសី វនចរកោ បព្ពតេ រតនានិ គវេសន្តោ រាជានំ ទិស្វា សញ្ជានិត្វា អាហ – “ជានាមហំ, ទេវ, តុម្ហេ”តិ។ តតោ នំ រាជា សព្ពំ បវត្តឹ បុច្ឆិ។ តស្មិំយេវ ច ខណេ តេ ទារកា អាគមឹសុ។

សោ តេ ទិស្វា – “កេ តុម្ហេ”តិ អាហ។ “បុត្តា មេ”តិ ច វុត្តេ តេសំ មាតិកវំសំ បុច្ឆិត្វា – “លទ្ធំ ទានិ មេ បាភត”ន្តិ នគរំ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ សោ ‘បិតរំ អានយិស្សាមី’តិ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ តត្ថ គន្ត្វា បិតរំ វន្ទិត្វា – “រជ្ជំ, ទេវ, សម្បដិច្ឆា”តិ យាចិ។ សោ – “អលំ, តាត, ន តត្ថ គច្ឆាមិ, ឥធេវ មេ ឥមំ រុក្ខំ អបនេត្វា នគរំ មាបេហី”តិ អាហ។ សោ តថា កត្វា តស្ស នគរស្ស កោលរុក្ខំ អបនេត្វា កតត្តា កោលនគរន្តិ ច ព្យគ្ឃបថេ កតត្តា ព្យគ្ឃបថន្តិ ចាតិ ទ្វេ នាមានិ អារោបេត្វា បិតរំ វន្ទិត្វា អត្តនោ នគរំ អគមាសិ។

តតោ វយប្បត្តេ កុមារេ មាតា អាហ – “តាតា, តុម្ហាកំ កបិលវត្ថុវាសិនោ សក្យា មាតុលា សន្តិ។ មាតុលធីតានំ បន វោ ឯវរូបំ នាម កេសគ្គហណំ ហោតិ, ឯវរូបំ ទុស្សគហណំ។ យទា តា ន្ហានតិត្ថំ អាគច្ឆន្តិ, តទា គន្ត្វា យស្ស យា រុច្ចតិ, សោ តំ គណ្ហតូ”តិ។ តេ តថេវ គន្ត្វា តាសុ ន្ហត្វា សីសំ សុក្ខាបយមានាសុ យំ យំ ឥច្ឆឹសុ, តំ តំ គហេត្វា នាមំ សាវេត្វា អគមឹសុ។ សក្យរាជានោ សុត្វា “ហោតុ, ភណេ, អម្ហាកំ ញាតកា ឯវ តេ”តិ តុណ្ហី អហេសុំ។ អយំ សក្យកោលិយានំ ឧប្បត្តិ។ ឯវំ តេសំ សក្យកោលិយានំ អញ្ញមញ្ញំ អាវាហវិវាហំ ករោន្តានំ យាវ ពុទ្ធកាលា អនុបច្ឆិន្នោវ វំសោ អាគតោ។ តត្ថ ភគវា សក្យវំសំ ទស្សេតុំ – “តេ រដ្ឋស្មា បព្ពាជិតា ហិមវន្តបស្សេ បោក្ខរណិយា តីរេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សម្មន្តី**តិ វសន្តិ។ **សក្យា វត ភោ**តិ រដ្ឋស្មា បព្ពាជិតា អរញ្ញេ វសន្តាបិ ជាតិសម្ភេទមកត្វា កុលវំសំ អនុរក្ខិតុំ សក្យា, សមត្ថា, បដិពលាតិ អត្ថោ។ **តទគ្គេ**តិ តំ អគ្គំ កត្វា, តតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ **សោ ច នេសំ បុព្ពបុរិសោ**តិ សោ ឱក្កាកោ រាជា ឯតេសំ បុព្ពបុរិសោ។ នត្ថិ ឯតេសំ គហបតិវំសេន សម្ភេទមត្តម្បីតិ។

ឯវំ សក្យវំសំ បកាសេត្វា ឥទានិ អម្ពដ្ឋវំសំ បកាសេន្តោ – “រញ្ញោ ខោ បនា”តិអាទិមាហ។ **កណ្ហំ នាម ជនេសី**តិ កាឡវណ្ណំ អន្តោកុច្ឆិយំយេវ សញ្ជាតទន្តំ បរូឡ្ហមស្សុទាឋិកំ បុត្តំ វិជាយិ។ **បព្យាហាសី**តិ យក្ខោ ជាតោតិ ភយេន បលាយិត្វា ទ្វារំ បិធាយ ឋិតេសុ ឃរមានុសកេសុ ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តោ ធោវថ មន្តិអាទីនិ វទន្តោ ឧច្ចាសទ្ទមកាសិ។

២៦៨. តេ មាណវកា ភគវន្តំ ឯតទវោចុន្តិ អត្តនោ ឧបារម្ភមោចនត្ថាយ – “ឯតំ មា ភវ”ន្តិអាទិវចនំ អវោចុំ។ តេសំ កិរ ឯតទហោសិ – “អម្ពដ្ឋោ អម្ហាកំ អាចរិយស្ស ជេដ្ឋន្តេវាសី, សចេ មយំ ឯវរូបេ ឋានេ ឯកទ្វេវចនមត្តម្បិ ន វក្ខាម, អយំ នោ អាចរិយស្ស សន្តិកេ អម្ហេ បរិភិន្ទិស្សតី”តិ ឧបារម្ភមោចនត្ថំ ឯវំ អវោចុំ។ ចិត្តេន បនស្ស និម្មទភាវំ អាកង្ខន្តិ។ អយំ កិរ មាននិស្សិតត្តា តេសម្បិ អប្បិយោវ។ **កល្យាណវាក្ករណោ**តិ មធុរវចនោ។ **អស្មឹ វចនេ**តិ អត្តនា ឧគ្គហិតេ វេទត្តយវចនេ។ **បដិមន្តេតុ**ន្តិ បុច្ឆិតំ បញ្ហំ បដិកថេតុំ, វិស្សជ្ជេតុន្តិ អត្ថោ។ ឯតស្មឹ វា ទាសិបុត្តវចនេ។ **បដិមន្តេតុ**ន្តិ ឧត្តរំ កថេតុំ។

២៦៩. អថ ខោ ភគវាតិ អថ ខោ ភគវា – “សចេ ឥមេ មាណវកា ឯត្ថ និសិន្នា ឯវំ ឧច្ចាសទ្ទំ ករិស្សន្តិ, អយំ កថា បរិយោសានំ ន គមិស្សតិ។ ហន្ទ, នេ និស្សទ្ទេ កត្វា អម្ពដ្ឋេនេវ សទ្ធឹ កថេមី”តិ តេ មាណវកេ ឯតទវោច។ តត្ថ **មន្តវ្ហោ**តិ មន្តយថ។ **មយា សទ្ធឹ បដិមន្តេតូ**តិ មយា សហ កថេតុ។ ឯវំ វុត្តេ មាណវកា ចិន្តយឹសុ – “អម្ពដ្ឋោ តាវ ទាសិបុត្តោសីតិ វុត្តេ បុន សីសំ ឧក្ខិបិតុំ នាសក្ខិ។ អយំ ខោ ជាតិ នាម ទុជ្ជានា, សចេ អញ្ញម្បិ កិញ្ចិ សមណោ គោតមោ ‘ត្វំ ទាសោ’តិ វក្ខតិ, កោ តេន សទ្ធឹ អឌ្ឍំ ករិស្សតិ។ អម្ពដ្ឋោ អត្តនា ពទ្ធំ បុដកំ អត្តនាវ មោចេតូ”តិ អត្តានំ បរិមោចេត្វា តស្សេវ ឧបរិ ខិបន្តា – “សុជាតោ ច ភោ គោតមា”តិអាទិមាហំសុ។

២៧០. សហធម្មិកោតិ សហេតុកោ សការណោ។ **អកាមា ព្យាកាតព្ពោ**តិ អត្តនា អនិច្ឆន្តេនបិ ព្យាករិតព្ពោ, អវស្សំ វិស្សជ្ជេតព្ពោតិ អត្ថោ។ **អញ្ញេន វា អញ្ញំ បដិចរិស្សសី**តិ អញ្ញេន វចនេន អញ្ញំ វចនំ បដិចរិស្សសិ អជ្ឈោត្ថរិស្សសិ, បដិច្ឆាទេស្សសីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ “កឹ គោត្តោ ត្វ”ន្តិ ឯវំ បុដ្ឋោ – “អហំ តយោ វេទេ ជានាមី”តិអាទីនិ វទតិ, អយំ អញ្ញេន អញ្ញំ បដិចរតិ នាម។ **បក្កមិស្សសិ វា**តិ បុច្ឆិតំ បញ្ហំ ជានន្តោវ អកថេតុកាមតាយ ឧដ្ឋាយាសនា បក្កមិស្សសិ វា។

តុណ្ហី អហោសីតិ សមណោ គោតមោ មំ សាមំយេវ ទាសិបុត្តភាវំ កថាបេតុកាមោ, សាមំ កថិតេ ច ទាសោ នាម ជាតោយេវ ហោតិ។ អយំ បន ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ចោទេត្វា តុណ្ហី ភវិស្សតិ, តតោ អហំ បរិវត្តិត្វា បក្កមិស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា តុណ្ហី អហោសិ។

២៧១. វជិរំ បាណិម្ហិ អស្សាតិ **វជិរបាណិ។ យក្ខោ**តិ ន យោ វា សោ វា យក្ខោ, សក្កោ ទេវរាជាតិ វេទិតព្ពោ។ **អាទិត្ត**ន្តិ អគ្គិវណ្ណំ។ **សម្បជ្ជលិត**ន្តិ សុដ្ឋុ បជ្ជលិតំ។ **សជោតិភូត**ន្តិ សមន្តតោ ជោតិភូតំ, ឯកគ្គិជាលភូតន្តិ

អត្ថោ។ **ឋិតោ ហោតី**តិ មហន្តំ សីសំ, កន្ទលមកុឡសទិសា ទាឋា ភយានកានិ អក្ខិនាសាទីនិ ឯវំ វិរូបរូបំ មាបេត្វា ឋិតោ។

កស្មា បនេស អាគតោតិ? ទិដ្ឋិវិស្សជ្ជាបនត្ថំ។ អបិ ច – “អហញ្ចេវ ខោ បន ធម្មំ ទេសេយ្យំ, បរេ ច មេ ន អាជានេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កភាវំ អាបន្នេ ភគវតិ សក្កោ មហាព្រហ្មុនា សទ្ធិំ អាគន្ត្វា – “ភគវា ធម្មំ ទេសេថ, តុម្ហាកំ អាណាយ អវត្តមានេ មយំ វត្តាបេស្សាម, តុម្ហាកំ ធម្មចក្កំ ហោតុ, អម្ហាកំ អាណាចក្ក”ន្តិ បដិញ្ញំ អកាសិ។ តស្មា – “អជ្ជ អម្ពដ្ឋំ តាសេត្វា បញ្ហំ វិស្សជ្ជាបេស្សាមី”តិ អាគតោ។

ភគវា ចេវ បស្សតិ អម្ពដ្ឋោ ចាតិ យទិ ហិ តំ អញ្ញេបិ បស្សេយ្យុំ, តំ ការណំ អគរុ អស្ស, “អយំ សមណោ គោតមោ អម្ពដ្ឋំ អត្តនោ វាទេ អនោតរន្តំ ញត្វា យក្ខំ អាវាហេត្វា ទស្សេសិ, តតោ អម្ពដ្ឋោ ភយេន កថេសី”តិ វទេយ្យុំ។ តស្មា ភគវា ចេវ បស្សតិ អម្ពដ្ឋោ ច។ តស្ស តំ ទិស្វាវ សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចឹសុ។ អន្តោកុច្ឆិ វិបរិវត្តមានា មហារវំ វិរវិ។ សោ “អញ្ញេបិ នុ ខោ បស្សន្តី”តិ ឱលោកេន្តោ កស្សចិ លោមហំសមត្តម្បិ នាទ្ទស។ តតោ – “ឥទំ ភយំ មមេវ ឧប្បន្នំ, សចាហំ យក្ខោតិ វក្ខាមិ, ‘កឹ តវមេវ អក្ខីនិ អត្ថិ, ត្វមេវ យក្ខំ បស្សសិ, បឋមំ យក្ខំ អទិស្វា សមណេន គោតមេន វាទសង្ឃដ្ដេ បក្ខិត្តោវ យក្ខំ បស្សសី’តិ វទេយ្យុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា “ន ទានិ មេ ឥធ អញ្ញំ បដិសរណំ អត្ថិ, អញ្ញត្រ សមណា គោតមា”តិ មញ្ញមានោ អថ ខោ អម្ពដ្ឋោ មាណវោ...បេ.... ភគវន្តំ ឯតទវោច។

២៧២. តាណំ គវេសីតិ តាណំ គវេសមានោ។ **លេណំ គវេសី**តិ លេណំ គវេសមានោ។ **សរណំ គវេសី**តិ សរណំ គវេសមានោ។ ឯត្ថ ច តាយតិ រក្ខតីតិ **តាណំ។** និលីយន្តិ ឯត្ថាតិ លេណំ។ សរតីតិ សរណំ, ភយំ ហឹសតិ, វិទ្ធំសេតីតិ អត្ថោ។ **ឧបនិសីទិត្វា**តិ ឧបគម្ម ហេដ្ឋាសនេ និសីទិត្វា។ **ព្រវិតូ**តិ វទតុ។

អម្ពដ្ឋវំសកថា

២៧៣-២៧៤. ទក្ខិណជនបទន្តិ ទក្ខិណាបថោតិ បាកដំ។ គង្គាយ ទក្ខិណតោ បាកដជនបទំ។ តទា កិរ ទក្ខិណាបថេ ពហូ ព្រាហ្មណតាបសា ហោន្តិ, សោ តត្ថ គន្ត្វា ឯកំ តាបសំ វត្តបដិបត្តិយា អារាធេសិ។ សោ តស្ស ឧបការំ ទិស្វា អាហ – “អម្ភោ, បុរិស, មន្តំ តេ ទេមិ, យំ ឥច្ឆសិ, តំ មន្តំ គណ្ហាហី”តិ។ សោ អាហ – “ន មេ អាចរិយ, អញ្ញេន មន្តេន, កិច្ចំ អត្ថិ, យស្សានុភាវេន អាវុធំ ន បរិវត្តតិ, តំ មេ មន្តំ ទេហី”តិ។ សោ – “ភទ្រំ, ភោ”តិ តស្ស ធនុអគមនីយំ អម្ពដ្ឋំ នាម វិជ្ជំ អទាសិ, សោ តំ វិជ្ជំ គហេត្វា តត្ថេវ វីមំសិត្វា – “ឥទានិ មេ មនោរថំ បូរេស្សាមី”តិ ឥសិវេសំ គហេត្វា ឱក្កាកស្ស សន្តិកំ គតោ។ តេន វុត្តំ – “ទក្ខិណជនបទំ គន្ត្វា ព្រហ្មមន្តេ អធីយិត្វា រាជានំ ឱក្កាកំ ឧបសង្កមិត្វា”តិ។

ឯត្ថ **ព្រហ្មមន្តេ**តិ អានុភាវសម្បន្នតាយ សេដ្ឋមន្តេ។ **កោ នេវ’រេ អយំ មយ្ហំ ទាសិបុត្តោ**តិ កោ នុ ឯវំ អរេ អយំ មម ទាសិបុត្តោ។ **សោ តំ ឧសុំ**ន្តិ សោ រាជា តំ មារេតុកាមតាយ សន្នហិតំ សរំ តស្ស មន្តានុភាវេន នេវ ខិបិតុំ ន អបនេតុំ សក្ខិ, តាវទេវ សកលសរីរេ សញ្ជាតសេទោ ភយេន វេធមានោ អដ្ឋាសិ។

អមច្ចាតិ មហាមច្ចា។ **បារិសជ្ជា**តិ ឥតរេ បរិសាវចរា។ **ឯតទវោចុ**ន្តិ – “ទណ្ឌកីរញ្ញោ កិសវច្ឆតាបសេ អបរទ្ធស្ស អាវុធវុដ្ឋិយា សកលរដ្ឋំ វិនដ្ឋំ។ នាឡិកេរោ បញ្ចសុ តាបសសតេសុ អជ្ជុនោ ច អង្គីរសេ អបរទ្ធោ បថវឹ ភិន្ទិត្វា និរយំ បវិដ្ឋោ”តិ ចិន្តយន្តា ភយេន ឯតំ សោត្ថិ, ភទ្ទន្តេតិអាទិវចនំ អវោចុំ។

សោត្ថិ ភវិស្សតិ រញ្ញោតិ ឥទំ វចនំ កណ្ហោ ចិរំ តុណ្ហី ហុត្វា តតោ អនេកប្បការំ យាចិយមានោ – “តុម្ហាកំ រញ្ញា មាទិសស្ស ឥសិនោ ឧសុំ សន្នយ្ហន្តេន ភារិយំ កម្មំ កត”ន្តិអាទីនិ ច វត្វា បច្ឆា អភាសិ។ **ឧន្ទ្រិយិស្សតី**តិ ភិជ្ជិស្សតិ, ថុសមុដ្ឋិ វិយ វិប្បកិរិយិស្សតីតិ។ ឥទំ សោ “ជនំ តាសេស្សាមី”តិ មុសា ភណតិ។ សរសន្ធម្ភនមត្តេយេវ ហិស្ស វិជ្ជាយ អានុភាវោ, ន អញ្ញត្រ។ ឥតោ បរេសុបិ វចនេសុ ឯសេវ នយោ។

បល្លោមោតិ បន្នលោមោ។ លោមហំសនមត្តម្បិស្ស ន ភវិស្សតិ។ ឥទំ កិរ សោ “សចេ មេ រាជា តំ ទារិកំ ទស្សតី”តិ បដិញ្ញំ ការេត្វា អវច។ **កុមារេ ឧសុំ បតិដ្ឋបេសី**តិ តេន “សរោ ឱតរតូ”តិ មន្តេ បរិវត្តិ, តេ កុមារស្ស នាភិយំ បតិដ្ឋបេសិ។ **ធីតរំ អទាសី**តិ សីសំ ធោវិត្វា អទាសំ ភុជិស្សំ កត្វា ធីតរំ អទាសិ, ឧឡារេ ច តំ ឋានេ ឋបេសិ។ **មា ខោ តុម្ហេ មាណវកា**តិ ឥទំ បន ភគវា – “ឯកេន បក្ខេន អម្ពដ្ឋោ សក្យានំ ញាតិ ហោតី”តិ បកាសេន្តោ តស្ស សមស្សាសនត្ថំ អាហ។ តតោ អម្ពដ្ឋោ ឃដសតេន អភិសិត្តោ វិយ បស្សទ្ធទរថោ ហុត្វា

សមស្សាសេត្វា សមណោ គោតមោ មំ “គោសេស្សាមី”តិ ឯកេន បក្ខេន ញាតី ករោតិ, ខត្តិយោ កិរាហមស្មី”តិ ចិន្តេសិ។

ខត្តិយសេដ្ឋភាវវណ្ណនា

២៧៥. អថ ខោ ភគវា – “អយំ អម្ពដ្ឋោ ខត្តិយោស្មី”តិ សញ្ញំ ករោតិ, អត្តនោ អខត្តិយភាវំ ន ជានាតិ, ហន្ទ នំ ជានាបេស្សាមីតិ ខត្តិយវំសំ ទស្សេតុំ ឧត្តរិទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ – “តំ កិំ មញ្ញសិ អម្ពដ្ឋា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ លោកេ។ **ព្រាហ្មណេសូ**តិ ព្រាហ្មណានំ អន្តរេ។ **អាសនំ វា ឧទកំ វា**តិ អគ្គាសនំ វា អគ្គោទកំ វា។ **សទ្ធេ**តិ មតកេ ឧទ្ទិស្ស កតភត្តេ។ **ថាលិបាកេ**តិ មង្គលាទិភត្តេ។ **យញ្ញេ**តិ យញ្ញភត្តេ។ **បាហុនេ**តិ បាហុនកានំ កតភត្តេ បណ្ណាការភត្តេ វា។ **អបិ នុស្សា**តិ អបិ នុ អស្ស ខត្តិយបុត្តស្ស។ **អាវដំ វា អស្ស អនាវដំ វា**តិ , ព្រាហ្មណកញ្ញាសុ និវារណំ ភវេយ្យ វា នោ វា, ព្រាហ្មណទារិកំ លភេយ្យ វា ន វា លភេយ្យាតិ អត្ថោ។ **អនុបបន្នោ**តិ ខត្តិយភាវំ អបត្តោ, អបរិសុទ្ធោតិ អត្ថោ។

២៧៦. **ឥត្ថិយា វា ឥត្ថិំ ករិត្វា**តិ ឥត្ថិយា វា ឥត្ថិំ បរិយេសិត្វា។ **កិស្មិញ្ចិទេវ បករណេ**តិ កិស្មិញ្ចិទេវ ទោសេ ព្រាហ្មណានំ អយុត្តេ អកត្តព្ពករណេ។ **ភស្សបុដេនា**តិ ភស្មបុដេន, សីសេ ឆារិកំ ឱកិរិត្វាតិ អត្ថោ។

២៧៧. **ជនេតស្មិន្តិ** ជនិតស្មិំ, បជាយាតិ អត្ថោ។ **យេ គោត្តបដិសារិនោ**តិ យេ ជនេតស្មិំ គោត្តំ បដិសរន្តិ – “អហំ គោតមោ, អហំ កស្សបោ”តិ, តេសុ លោកេ គោត្តបដិសារីសុ ខត្តិយោ សេដ្ឋោ។ **អនុមតា មយា**តិ មម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ សំសន្ទិត្វា ទេសិតា មយា អនុញ្ញាតា។

បឋមភាណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិជ្ជាចរណកថាវណ្ណនា

២៧៨. ឥមាយ បន គាថាយ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោតិ ឥទំ បទំ សុត្វា អម្ពដ្ឋោ ចិន្តេសិ – “វិជ្ជា នាម តយោ វេទា, ចរណំ បញ្ច សីលានិ, តយិទំ អម្ហាកំយេវ អត្ថិ, វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ ចេ សេដ្ឋោ, មយមេវ សេដ្ឋា”តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា វិជ្ជាចរណំ បុច្ឆន្តោ – “កតមំ បន តំ, ភោ គោតម, ចរណំ, កតមា ច បន សា វិជ្ជា”តិ អាហ។ អថស្ស ភគវា តំ ព្រាហ្មណសមយេ សិទ្ធំ ជាតិវាទាទិបដិសំយុត្តំ វិជ្ជាចរណំ បដិក្ខិបិត្វា អនុត្តរំ វិជ្ជាចរណំ ទស្សេតុកាមោ – “ន ខោ អម្ពដ្ឋា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ជាតិវាទោ**តិ ជាតិំ អារព្ភ វាទោ, ព្រាហ្មណស្សេវិទំ វដ្ដតិ, ន សុទ្ទស្សាតិអាទិវចនន្តិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ជាតិវាទវិនិពទ្ធា**តិ ជាតិវាទេ វិនិពទ្ធា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

តតោ អម្ពដ្ឋោ – “យត្ថ ទានិ មយំ លគ្គិស្សាមាតិ ចិន្តយិម្ហ, តតោ នោ សមណោ គោតមោ មហាវាតេ ថុសំ ធុនន្តោ វិយ ទូរមេវ អវក្ខិបិ។ យត្ថ បន មយំ ន លគ្គាម, តត្ថ នោ និយោជេសិ។ អយំ នោ វិជ្ជាចរណសម្បទា ញាតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា បុន វិជ្ជាចរណសម្បទំ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា សមុទាគមតោ បភុតិ វិជ្ជាចរណំ ទស្សេតុំ – “ឥធ អម្ពដ្ឋ តថាគតោ”តិអាទិមាហ។

២៧៩. ឯត្ថ ច ភគវា ចរណបរិយាបន្នម្បិ តិវិធំ សីលំ វិភជន្តោ “ឥទមស្ស ហោតិ ចរណស្មិ”ន្តិ អនិយ្យាតេត្វា “ឥទម្បិស្ស ហោតិ សីលស្មិ”ន្តិ សីលវសេនេវ និយ្យាតេសិ។ កស្មា? តស្សាបិ ហិ កិញ្ចិ កិញ្ចិ សីលំ អត្ថិ, តស្មា ចរណវសេន និយ្យាតិយមានេ “មយម្បិ ចរណសម្បន្នា”តិ តត្ថ តត្ថេវ លគ្គេយ្យ។ យំ បន តេន សុបិនេបិ ន ទិដ្ឋបុព្ពំ, តស្សេវ វសេន និយ្យាតេន្តោ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឥទម្បិស្ស ហោតិ ចរណស្មិំ...បេ.... ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, ឥទម្បិស្ស ហោតិ ចរណស្មិន្តិអាទិមាហ។ ឯត្តាវតា អដ្ឋបិ សមាបត្តិយោ ចរណន្តិ និយ្យាតិតា ហោន្តិ, វិបស្សនា ញាណតោ បន បដ្ឋាយ អដ្ឋវិធាបិ បញ្ញា វិជ្ជាតិ និយ្យាតិតា។

ចតុអបាយមុខកថាវណ្ណនា

២៨០. **អបាយមុខានី**តិ វិនាសមុខានិ។ **អនភិសម្ភុណមានោ**តិ អសម្បាបុណន្តោ, អវិសហមានោ វា។ **ខារិវិធមាទាយា**តិ ឯត្ថ **ខារី**តិ អរណី កមណ្ឌលុ សុជាទយោ តាបសបរិក្ខារា។ **វិធោ**តិ កាជោ។ តស្មា ខារិភរិតំ កាជមាទាយាតិ អត្ថោ។ យេ បន ខារិវិវិធន្តិ បឋន្តិ, តេ “**ខារី**តិ កាជស្ស នាមំ, **វិវិធ**ន្តិ ពហុកមណ្ឌលុអាទិបរិក្ខារ”ន្តិ វណ្ណយន្តិ។ **បវត្តផលភោជនោ**តិ បតិតផលភោជនោ។ **បរិចារកោ**តិ កប្បិយករណបត្តបដិគ្គហណបាទធោវនាទិវត្តករណវសេន បរិចារកោ។ កាមញ្ច គុណាធិកោបិ ខីណាសវ

សាមណេរោ បុថុជ្ជនភិក្ខុនោ វុត្តនយេន បរិចារកោ ហោតិ, អយំ បន ន តាទិសោ គុណវសេនបិ វេយ្យាវច្ចករណវសេនបិ លាមកោយេវ។

កស្មា បន តាបសបព្ពជ្ជា សាសនស្ស វិនាសមុខន្តិ វុត្តាតិ? យស្មា គច្ឆន្តំ គច្ឆន្តំ សាសនំ តាបសបព្ពជ្ជាវសេន ឱសក្កិស្សតិ។ ឥមស្មិញ្ហិ សាសនេ បព្ពជិត្វា តិស្សោ សិក្ខា បូរេតុំ អសក្កោន្តំ លជ្ជិនោ សិក្ខាកាមា – “នត្ថិ តយា សទ្ធឹ ឧបោសថោ វា បវារណា វា សង្ឃកម្មំ វា”តិ ជិគុច្ឆិត្វា បរិវជ្ជេន្តិ។ សោ “ទុក្ករំ ខុរធារូបមំ សាសនេ បដិបត្តិបូរណំ ទុក្ខំ, តាបសបព្ពជ្ជា បន សុករា ចេវ ពហុជនសម្មតា ចា”តិ វិព្ភមិត្វា តាបសោ ហោតិ។ អញ្ញេ តំ ទិស្វា – “កឹ តយា កត”ន្តិ បុច្ឆន្តិ។ សោ – “ភារិយំ តុម្ហាកំ សាសនេ កម្មំ, ឥធ បន សឆន្ទចារិនោ មយ”ន្តិ វទតិ។ សោបិ, យទិ ឯវំ អហម្បិ ឯត្ថេវ បព្ពជាមីតិ តស្ស អនុសិក្ខន្តោ តាបសោ ហោតិ។ ឯវមញ្ញេបិ អញ្ញេបីតិ កមេន តាបសាវ ពហុកា ហោន្តិ។ តេសំ ឧប្បន្នកាលេ សាសនំ ឱសក្កិតំ នាម ភវិស្សតិ។ លោកេ ឯវរូបោ ពុទ្ធោ នាម ឧប្បជ្ជិ, តស្ស ឦទិសំ នាម សាសនំ អហោសីតិ សុតមត្តមេវ ភវិស្សតិ។ ឥទំ សន្ធាយ ភគវា តាបសបព្ពជ្ជំ សាសនស្ស វិនាសមុខន្តិ អាហ។

កុទាលបិដកន្តិ កន្ទមូលផលគ្គហណត្ថំ កុទាលញ្ចេវ បិដកញ្ច។ **គាមសាមន្តំ វា**តិ វិជ្ជាចរណសម្បទាទីនិ អនភិសម្ភុណន្តោ, កសិកម្មាទីហិ ច ជីវិតំ និប្ផាទេតុំ ទុក្ខន្តិ មញ្ញមានោ ពហុជនកុហាបនត្ថំ គាមសាមន្តេ វា និគមសាមន្តេ វា អគ្គិសាលំ កត្វា សប្បិតេលទធិមធុផាណិតតិលតណ្ឌុលាទីហិ ចេវ នានាទារូហិ ច ហោមករណវសេន អគ្គឹ បរិចរន្តោ អច្ឆតិ។

ចតុទ្វារំ អគារំ ករិត្វាតិ ចតុមុខំ បានាគារំ កត្វា តស្ស ទ្វារេ មណ្ឌបំ កត្វា តត្ថ បានីយំ ឧបដ្ឋបេត្វា អាគតាគតេ បានីយេន អាបុច្ឆតិ។ យម្បិស្ស អទ្ធិកា កិលន្តា បានីយំ បិវិត្វា បរិតុដ្ឋា ភត្តបុដំ វា តណ្ឌុលាទីនិ វា ទេន្តិ, តំ សព្ពំ គហេត្វា អម្ពិលយាគុអាទីនិ កត្វា ពហុតរំ អាមិសគហណត្ថំ កេសញ្ចិ អន្នំ ទេតិ, កេសញ្ចិ ភត្តបចនភាជនាទីនិ។ តេហិបិ ទិន្នំ អាមិសំ វា បុព្ពណ្ណាទីនិ វា គណ្ហតិ, តានិ វឌ្ឍិយា បយោជេតិ។ ឯវំ វឌ្ឍមានវិភវោ គោមហឹសទាសីទាសបរិគ្គហំ ករោតិ, មហន្តំ កុដុម្ពំ សណ្ឋបេតិ។ ឥមំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – “ចតុទ្វារំ អគារំ ករិត្វា អច្ឆតី”តិ។ “តមហំ យថាសត្តិ យថាពលំ បដិបូជេស្សាមី”តិ ឥទំ បនស្ស បដិបត្តិមុខំ។ ឥមិនា ហិ មុខេន សោ ឯវំ បដិបជ្ជតីតិ។ ឯត្តាវតា ច ភគវតា សព្ពាបិ តាបសបព្ពជ្ជា និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តិ។

កថំ? **អដ្ឋវិធា ហិ តាបសា** – សបុត្តភរិយា, ឧញ្ឆាចរិយា, អនគ្គិបក្កិកា, អសាមបាកា, អស្មមុដ្ឋិកា, ទន្តវក្កលិកា, បវត្តផលភោជនា, បណ្ឌុបលាសិកាតិ។ តត្ថ យេ កេណិយជដិលោ វិយ កុដុម្ពំ សណ្ឋបេត្វា វសន្តិ, តេ **សបុត្តភរិយា** នាម។

យេ បន “សបុត្តទារភារោ នាម បព្ពជិតស្ស អយុត្តោ”តិ លាយនមទ្ទនដ្ឋានេសុ វីហិមុគ្គមាសតិលាទីនិ សង្កឌ្ឍិត្វា បចិត្វា បរិភុញ្ជន្តិ, តេ **ឧញ្ឆាចរិយា** នាម។

យេ “ខលេន ខលំ វិចរិត្វា វីហឹ អាហរិត្វា កោដ្ដេត្វា បរិភុញ្ជនំ នាម អយុត្ត”ន្តិ គាមនិគមេសុ តណ្ឌុលភិក្ខំ គហេត្វា បចិត្វា បរិភុញ្ជន្តិ, តេ **អនគ្គិបក្កិកា** នាម។

យេ បន “កឹ បព្ពជិតស្ស សាមបាកេនា”តិ គាមំ បវិសិត្វា បក្កភិក្ខមេវ គណ្ហន្តិ , តេ **អសាមបាកា** នាម។

យេ “ទិវសេ ទិវសេ ភិក្ខាបរិយេដ្ឋិ នាម ទុក្ខា បព្ពជិតស្សា”តិ មុដ្ឋិបាសាណេន អម្ពាដកាទីនំ រុក្ខានំ តចំ កោដ្ដេត្វា ខាទន្តិ, តេ **អស្មមុដ្ឋិកា** នាម។

យេ បន “បាសាណេន តចំ កោដ្ដេត្វា វិចរណំ នាម ទុក្ខ”ន្តិ ទន្តេហេវ ឧប្បាដេត្វា ខាទន្តិ, តេ **ទន្តវក្កលិកា** នាម។

យេ “ទន្តេហិ ឧប្បាដេត្វា ខាទនំ នាម ទុក្ខំ បព្ពជិតស្សា”តិ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បហរិត្វា បតិតានិ ផលានិ បរិភុញ្ជន្តិ, តេ **បវត្តផលភោជនា** នាម។

យេ បន “លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បាតេត្វា បរិភោគោ នាម អសារុប្បោ បព្ពជិតស្សា”តិ សយំ បតិតានេវ បុប្ផផលបណ្ឌុបលាសាទីនិ ខាទន្តា យាបេន្តិ, តេ **បណ្ឌុបលាសិកា** នាម។

តេ តិវិធា – ឧក្កដ្ឋមជ្ឈិមមុទុករសេន។ តត្ថ យេ និសិន្នដ្ឋានតោ អនុដ្ឋាយ ហត្ថេន បាបុណនដ្ឋានេវ បតិតំ គហេត្វា ខាទន្តិ, តេ ឧក្កដ្ឋា។ យេ ឯករុក្ខតោ អញ្ញំ រុក្ខំ ន គច្ឆន្តិ, តេ មជ្ឈិមា។ យេ តំ តំ រុក្ខមូលំ គន្ត្វា បរិយេសិត្វា ខាទន្តិ, តេ មុទុកា។

ឥមា បន អដ្ឋបិ តាបសបព្ពជ្ជា ឥមាហិ ចតូហិយេវ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ កថំ? ឯតាសុ ហិ សបុត្តភរិយា ច ឧញ្ឆាចរិយា ច អគារំ ភជន្តិ។ អនគ្គិបក្កិកា ច អសាមបាកា ច អគ្យាគារំ ភជន្តិ។ អស្មមុដ្ឋិកា ច ទន្តវក្កលិកា ច កន្ទមូលផលភោជនំ ភជន្តិ។ បវត្តផលភោជនា ច បណ្ឌុបលាសិកា ច បវត្តផលភោជនំ ភជន្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឯត្តាវតា ច ភគវតា សព្ពាបិ តាបសបព្ពជ្ជា និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តី”តិ។

២៨១-២៨២. ឥទានិ ភគវា សាចរិយកស្ស អម្ពដ្ឋស្ស វិជ្ជាចរណសម្បទាយ អបាយមុខម្បិ អប្បត្តភាវំ ទស្សេតុំ តំ កឹ មញ្ញសិ អម្ពដ្ឋាតិអាទិមាហ។ តំ ឧត្តានត្ថមេវ។ **អត្តនា អាបាយិកោបិ អបរិបូរមានោ**តិ អត្តនា វិជ្ជាចរណសម្បទាយ អាបាយិកេនាបិ អបរិបូរមានេន។

បុព្ពកឥសិភាវានុយោគវណ្ណនា

២៨៣. **ទត្តិក**ន្តិ ទិន្នកំ។ **សម្មុខីភាវម្បិ ន ទទាតី**តិ កស្មា ន ទទាតិ? សោ កិរ សម្មុខា អាវដ្ដនី នាម វិជ្ជំ ជានាតិ។ យទា រាជា មហារហេន អលង្ការេន អលង្កតោ ហោតិ, តទា រញ្ញោ សមីបេ ឋត្វា តស្ស អលង្ការស្ស នាមំ គណ្ហាតិ។ តស្ស រាជា នាមេ គហិតេ ន ទេមីតិ វត្តុំ ន សក្កោតិ។ ទត្វា បុន ឆណទិវសេ អលង្ការំ អាហរថាតិ វត្វា, នត្ថិ, ទេវ, តុម្ហេហិ ព្រាហ្មណស្ស ទិន្នោតិ វុត្តោ, “កស្មា មេ ទិន្នោ”តិ បុច្ឆិ។ តេ អមច្ចា ‘សោ ព្រាហ្មណោ សម្មុខា អាវដ្ដនិមាយំ ជានាតិ។ តាយ តុម្ហេ អាវដ្ដេត្វា គហេត្វា គច្ឆតី’តិ អាហំសុ។ អបរេ រញ្ញោ សហ តស្ស អតិសហាយភាវំ អសហន្តា អាហំសុ – “ទេវ, ឯតស្ស ព្រាហ្មណស្ស សរីរេ សង្ខផលិតកុដ្ឋំ នាម អត្ថិ។ តុម្ហេ ឯតំ ទិស្វាវ អាលិង្គថ បរាមសថ, ឥទញ្ច កុដ្ឋំ នាម កាយសំសគ្គវសេន អនុគច្ឆតិ, មា ឯវំ ករោថា”តិ។ តតោ បដ្ឋាយ តស្ស រាជា សម្មុខីភាវំ ន ទេតិ។

យស្មា បន សោ ព្រាហ្មណោ បណ្ឌិតោ ខត្តវិជ្ជាយ កុសលោ, តេន សហ មន្តេត្វា កតកម្មំ នាម ន វិរុជ្ឈតិ, តស្មា សាណិបាការស្ស អន្តោ ឋត្វា ពហិ ឋិតេន តេន សទ្ធឹ មន្តេតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “តិរោ ទុស្សន្តេន មន្តេតី”តិ។ តត្ថ **តិរោទុស្សន្តេនា**តិ តិរោទុស្សេន។ អយមេវ វា បាឋោ។ **ធម្មិក**ន្តិ អនវជ្ជំ។ **បយាត**ន្តិ អភិហរិត្វា ទិន្នំ។ **កថំ តស្ស រាជា**តិ យស្ស រញ្ញោ ព្រាហ្មណោ ឦទិសំ ភិក្ខំ បដិគ្គណ្ហេយ្យ, កថំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស សោ រាជា សម្មុខីភាវម្បិ ន ទទេយ្យ។ អយំ បន អទិន្នកំ មាយាយ គណ្ហតិ, តេនស្ស សម្មុខីភាវំ រាជា ន ទេតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ “ឥទំ បន ការណំ ឋបេត្វា រាជានញ្ចេវ ព្រាហ្មណញ្ច ន អញ្ញោ កោចិ ជានាតិ។ តទេតំ ឯវំ រហស្សម្បិ បដិច្ឆន្នម្បិ អទ្ធា សព្ពញ្ញូ សមណោ គោតមោតិ និដ្ឋំ គមិស្សតី”តិ ភគវា បកាសេសិ។

២៨៤. ឥទានិ អយញ្ច អម្ពដ្ឋោ, អាចរិយោ ចស្ស មន្តេ និស្សាយ អតិមានិនោ។ តេន តេសំ មន្តនិស្សិតមាននិម្មទនត្ថំ ឧត្តរិ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ តំ កឹ មញ្ញសិ, អម្ពដ្ឋ, ឥធ រាជាតិអាទិមាហ។ តត្ថ **រថូបត្ថរេ**តិ រថម្ហិ រញ្ញោ ឋានត្ថំ អត្ថរិត្វា សជ្ជិតបទេសេ។ **ឧគ្គេហិ វា**តិ ឧគ្គតុគ្គតេហិ វា អមច្ចេហិ។ **រាជញ្ញេហី**តិ អនភិសិត្តកុមារេហិ។ **កិញ្ចិទេវ មន្តន**ន្តិ អសុកស្មឹ ទេសេ តឡាកំ វា មាតិកំ វា កាតុំ វដ្ដតិ, អសុកស្មឹ គាមំ វា និគមំ វា នគរំ វា និវេសេតុន្តិ ឯវរូបំ បាកដមន្តនំ។ **តទេវ មន្តន**ន្តិ យំ រញ្ញា មន្តិតំ តទេវ។ តាទិសេហិយេវ សីសុក្ខេបភមុក្ខេបាទីហិ អាការេហិ មន្តេយ្យ។ **រាជភណិត**ន្តិ យថា រញ្ញា ភណិតំ, តស្សត្ថស្ស សាធនសមត្ថំ។ សោបិ តស្សត្ថស្ស សាធនសមត្ថមេវ ភណិតំ ភណតីតិ អត្ថោ។

២៨៥. **បវត្តារោ**តិ បវត្តយិតារោ។ **យេស**ន្តិ យេសំ សន្តកំ។ **មន្តបទ**ន្តិ វេទសង្ខាតំ មន្តមេវ ។ **គីត**ន្តិ អដ្ឋកាទីហិ ទសហិ បោរាណកព្រាហ្មណេហិ សរសម្បត្តិវសេន សជ្ឈាយិតំ។ **បវុត្ត**ន្តិ អញ្ញេសំ វុត្តំ, វាចិតន្តិ អត្ថោ។ **សមិហិត**ន្តិ សមុបព្យូឡ្ហំ រាសិកតំ, បិណ្ឌំ កត្វា ឋបិតន្តិ អត្ថោ។ **តទនុគាយន្តី**តិ ឯតរហិ ព្រាហ្មណា តំ តេហិ បុព្ពេ គីតំ អនុគាយន្តិ អនុសជ្ឈាយន្តិ។ **តទនុភាសន្តី**តិ តំ អនុភាសន្តិ, ឥទំ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **ភាសិតមនុភាសន្តី**តិ តេហិ ភាសិតំ សជ្ឈាយិតំ អនុសជ្ឈាយន្តិ។ **វាចិតមនុវាចេន្តី**តិ តេហិ អញ្ញេសំ វាចិតំ អនុវាចេន្តិ។

សេយ្យថិទន្តិ តេ កតមេហិ អត្ថោ។ **អដ្ឋកោ**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ តេ កិរ ទិព្ពេន ចក្ខុនា ឱលោកេត្វា បរូបឃាតំ អកត្វា កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បាវចនេន សហ សំសន្ទិត្វា មន្តេ គន្ថឹសុ។ អបរាបរេ បន ព្រាហ្មណា បាណាតិបាតាទីនិ បក្ខិបិត្វា តយោ វេទេ ភិន្ទិត្វា ពុទ្ធវចនេន សទ្ធឹ វិរុទ្ធេ អកំសុ។ **នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី**តិ

យេន ត្វំ ឥសិ ភវេយ្យាសិ, ឯតំ ការណំ ន វិជ្ជតិ។ ឥធ ភគវា យស្មា – “ឯស បុច្ឆិយមានោបិ, អត្តនោ អវត្ថុរណភាវំ ញត្វា បដិវចនំ ន ទស្សតី”តិ ជានាតិ, តស្មា បដិញ្ញំ អគហេត្វាវ តំ ឥសិភាវំ បដិក្ខិបិ។

២៨៦. ឥទានិ យស្មា តេ បោរាណា ទស ព្រាហ្មណា និរាមគន្ធា អនិត្ថិគន្ធា រជោជល្លធរា ព្រហ្មចារិនោ អរញ្ញាយតនេ បព្ពតបាទេសុ វនមូលផលាហារា វសឹសុ។ យទា កត្ថចិ គន្តុកាមា ហោន្តិ, ឥទ្ធិយា អាកាសេនេវ គច្ឆន្តិ, នត្ថិ តេសំ យានេន កិច្ចំ។ សព្ពទិសាសុ ច នេសំ មេត្តាទិព្រហ្មវិហារភាវនាវ អារក្ខា ហោតិ, នត្ថិ តេសំ បាការបុរិសគុត្តីហិ អត្ថោ។ ឥមិនា ច អម្ពដ្ឋេន សុតបុព្ពា តេសំ បដិបត្តិ; តស្មា ឥមស្ស សាចរិយកស្ស តេសំ បដិបត្តិតោ អារកភាវំ ទស្សេតុំ – “តំ កឹ មញ្ញសិ, អម្ពដ្ឋា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វិចិតកាឡកន្តិ** វិចិនិត្វា អបនីតកាឡកំ។ **វេឋកនតបស្សាហីតិ** ទុស្សបដ្ដទុស្សវេណិ អាទីហិ វេឋកេហិ នមិតផាសុកាហិ។ **កុត្តវាលេហីតិ** សោភាករណត្ថំ កប្បេតុំ, យុត្តដ្ឋានេសុ កប្បិតវាលេហិ។ ឯត្ថ ច វឡវានំយេវ វាលា កប្បិតា, ន រថានំ, វឡវបយុត្តត្តា បន រថាបិ “កុត្តវាលា”តិ វុត្តា។ **ឧក្កិណ្ណបរិខាសូតិ** ខតបរិខាសុ។ **ឱក្ខិត្តបលិឃាសូតិ** ឋបិតបលិឃាសុ។ **នគរូបការិកាសូតិ** ឯត្ថ ឧបការិកាតិ បរេសំ អារោហនិវារណត្ថំ សមន្តា នគរំ បាការស្ស អធោភាគេ កតសុធាកម្មំ វុច្ចតិ។ ឥធ បន តាហិ ឧបការិកាហិ យុត្តានិ នគរានេវ “នគរូបការិកាយោ”តិ អធិប្បេតានិ។ **រក្ខាបេន្តីតិ** តាទិសេសុ នគរេសុ វសន្តាបិ អត្តានំ រក្ខាបេន្តិ។ **កង្ខាតិ** “សព្ពញ្ញូ, ន សព្ពញ្ញូ”តិ ឯវំ សំសយោ។ **វិមតីតិ** តស្សេវ វេវចនំ, វិរូបា មតិ, វិនិច្ឆិនិតុំ អសមត្ថាតិ អត្ថោ។ ឥទំ ភគវា “អម្ពដ្ឋស្ស ឥមិនា អត្តភាវេន មគ្គបាតុភាវោ នត្ថិ, កេវលំ ទិវសោ វីតិវត្តតិ, អយំ ខោ បន លក្ខណបរិយេសនត្ថំ អាគតោ, តម្បិ កិច្ចំ នស្សរតិ។ ហន្ទស្ស សតិជននត្ថំ នយំ ទេមី”តិ អាហ។

ទ្វេលក្ខណទស្សនវណ្ណនា

២៨៧. ឯវំ វត្វា បន យស្មា ពុទ្ធានំ និសិន្នានំ វា និបន្នានំ វា កោចិ លក្ខណំ បរិយេសិតុំ ន សក្កោតិ, ឋិតានំ បន ចង្កមន្តានំ វា សក្កោតិ។ អាចិណ្ណញ្ចេតំ ពុទ្ធានំ លក្ខណបរិយេសនត្ថំ អាគតភាវំ ញត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ចង្កមាធិដ្ឋានំ នាម, តេន ភគវា ឧដ្ឋាយាសនា ពហិ និក្ខន្តោ។ តស្មា អថ ខោ ភគវាតិអាទិ វុត្តំ។

សមន្នេសីតិ គវេសិ, ឯកំ ទ្វេតិ វា គណយន្តោ សមានយិ។ **យេភុយ្យេនាតិ** បាយេន, ពហុកានិ អទ្ទស, អប្បានិ ន អទ្ទសាតិ អត្ថោ។ តតោ យានិ ន អទ្ទស តេសំ ទីបនត្ថំ វុត្តំ – “ឋបេត្វា ទ្វេ”តិ។ **កង្ខតីតិ** “អហោ វត បស្សេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ ឧប្បាទេតិ។ **វិចិកិច្ឆតីតិ** តតោ តតោ តានិ វិចិនន្តោ កិច្ឆតិ ន សក្កោតិ ទដ្ឋុំ។ **នាធិមុច្ចតីតិ** តាយ វិចិកិច្ឆាយ សន្និដ្ឋានំ ន គច្ឆតិ។ **ន សម្បសីទតីតិ** តតោ – “បរិបុណ្ណលក្ខណោ អយ”ន្តិ ភគវតិ បសាទំ នាបជ្ជតិ។ កង្ខាយ វា ទុព្ពលា វិមតិ វុត្តា, វិចិកិច្ឆាយ មជ្ឈិមា, អនធិមុច្ចនតាយ ពលវតី, អសម្បសាទេន តេហិ តីហិ ធម្មេហិ ចិត្តស្ស កាលុសិយភាវោ។ **កោសោហិតេតិ** វត្ថិកោសេន បដិច្ឆន្នេ។ **វត្ថគុយ្ហេតិ** អង្គជាតេ ភគវតោ ហិ វរវារណស្សេវ កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ សុវណ្ណវណ្ណំ បទុមគព្ភសមានំ។ តំ សោ វត្ថបដិច្ឆន្នត្តា អបស្សន្តោ, អន្តោមុខគតាយ ច ជិវ្ហាយ បហូតភាវំ អសល្លក្ខេន្តោ តេសុ ទ្វីសុ លក្ខណេសុ កង្ខី អហោសិ វិចិកិច្ឆី។

២៨៨. **តថារូបន្តិ** តំ រូបំ។ កិមេត្ថ អញ្ញេន វត្តព្ពំ? វុត្តមេតំ នាគសេនត្ថេរេនេវ មិលិន្ទរញ្ញា បុដ្ឋេន – “ទុក្ករំ, ភន្តេ, នាគសេន, ភគវតា កតន្តិ។ កឹ មហារាជាតិ? មហាជនេន ហិរិករណោកាសំ ព្រហ្មាយុ ព្រាហ្មណស្ស ច អន្តេវាសិ ឧត្តរស្ស ច, ពាវរិស្ស អន្តេវាសីនំ សោឡសព្រាហ្មណានញ្ច , សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស ច អន្តេវាសីនំ តិសតមាណវានញ្ច ទស្សេសិ, ភន្តេតិ។ ន, មហារាជ, ភគវា គុយ្ហំ ទស្សេសិ។ ឆាយំ ភគវា ទស្សេសិ។ ឥទ្ធិយា អភិសង្ខរិត្វា និវាសននិវត្ថំ កាយពន្ធនពទ្ធំ ចីវរបារុតំ ឆាយារូបកមត្តំ ទស្សេសិ មហារាជាតិ។ ឆាយំ ទិដ្ឋេ សតិ ទិដ្ឋំយេវ ននុ, ភន្តេតិ? តិដ្ឋតេតំ, មហារាជ, ហទយរូបំ ទិស្វា ពុជ្ឈនកសត្តោ ភវេយ្យ, ហទយមំសំ នីហរិត្វា ទស្សេយ្យ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ។ កល្លោសិ, ភន្តេ, នាគសេនា”តិ។

និន្នាមេត្វាតិ នីហរិត្វា។ **អនុមសីតិ** កឋិនសូចឹ វិយ កត្វា អនុមជ្ជិ, តថាករណេន ចេត្ថ មុទុភាវោ, កណ្ណសោតានុមសនេន ទីឃភាវោ, នាសិកសោតានុមសនេន តនុភាវោ, នលាដច្ឆាទនេន បុថុលភាវោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពោ។

២៨៩. **បដិមានេន្តោតិ** អាគមេន្តោ, អាគមនមស្ស បត្ថេន្តោ ឧទិក្ខន្តោតិ អត្ថោ។

២៩០. **កថាសល្លាបោតិ** កថា ច សល្លាបោ ច, កថនំ បដិកថនន្តិ អត្ថោ។

២៩១. អហោ វតាតិ គរហវចនមេតំ។ **វេតិ** ឥទំ ហីឡនវសេន អាមន្តនំ។ **បណ្ឌិតកា**តិ តមេវ ជិគុច្ឆន្តោ អាហ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯវរូបេន កិរ ភោ បុរិសោ អត្ថចរកេនា**តិ ឥទំ យាទិសោ ត្វំ, ឯទិសេ អត្ថចរកេ ហិតការកេ សតិ បុរិសោ និរយំយេវ គច្ឆេយ្យ, ន អញ្ញត្រាតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វទតិ។ **អាសជ្ជ អាសជ្ជា**តិ ឃដ្ដេត្វា ឃដ្ដេត្វា។ **អម្ហេបិ ឯវំ ឧបនេយ្យ ឧបនេយ្យា**តិ ព្រាហ្មណោ ខោ បន អម្ពដ្ឋ បោក្ខរសាតីតិអាទីនិ វត្វា ឯវំ ឧបនេត្វា ឧបនេត្វា បដិច្ឆន្នំ ការណំ អាវិករិត្វា សុដ្ឋុ ទាសាទិភាវំ អារោបេត្វា អវច, តយា អម្ហេ អក្កោសាបិតាតិ អធិប្បាយោ។ **បទសាយេវ បវត្តេសី**តិ បាទេន បហរិត្វា ភូមិយំ បាតេសិ។ យញ្ច សោ បុព្ពេ អាចរិយេន សទ្ធឹ រថំ អារុហិត្វា សារថិ ហុត្វា អគមាសិ , តម្បិស្ស ឋានំ អច្ឆិន្ទិត្វា រថស្ស បុរតោ បទសា យេវស្ស គមនំ អកាសិ។

បោក្ខរសាតិពុទ្ធុបសង្កមនវណ្ណនា

២៩២-២៩៦. អតិវិកាលោតិ សុដ្ឋុ វិកាលោ, សម្មោទនីយកថាយបិ កាលោ នត្ថិ។ **អាគមា នុ ខ្វិធ ភោ**តិ អាគមា នុ ខោ ឥធ ភោ។ **អធិវាសេតូ**តិ សម្បដិច្ឆតុ។ **អជ្ជតនាយា**តិ យំ មេ តុម្ហេសុ ការំ ករោតោ អជ្ជ ភវិស្សតិ បុញ្ញញ្ច បីតិបាមោជ្ជញ្ច តទត្ថាយ។ **អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេនា**តិ ភគវា កាយង្គំ វា វាចង្គំ វា អចោបេត្វា អព្ភន្តរេយេវ ខន្តឹ ធារេន្តោ តុណ្ហីភាវេន អធិវាសេសិ។ ព្រាហ្មណស្ស អនុគ្គហណត្ថំ មនសាវ សម្បដិច្ឆីតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៩៧. បណីតេនាតិ ឧត្តមេន។ **សហត្ថា**តិ សហត្ថេន។ **សន្តប្បេសី**តិ សុដ្ឋុ តប្បេសិ បរិបុណ្ណំ សុហិតំ យាវទត្ថំ អកាសិ។ **សម្បវារេសី**តិ សុដ្ឋុ បវារេសិ, អលំ អលន្តិ ហត្ថសញ្ញាយ បដិក្ខិបាបេសិ។ **ភុត្តាវិ**ន្តិ ភុត្តវន្តំ។ **ឱនីតបត្តបាណិ**ន្តិ បត្តតោ ឱនីតបាណឹ, អបនីតហត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឱនិត្តបត្តបាណិន្តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – ឱនិត្តំ នានាភូតំ វិនាភូតំ បត្តំ បាណិតោ អស្សាតិ ឱនិត្តបត្តបាណិ, តំ ឱនិត្តបត្តបាណឹ។ ហត្ថេ ច បត្តញ្ច ធោវិត្វា ឯកមន្តេ បត្តំ និក្ខិបិត្វា និសិន្នន្តិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ និសីទី**តិ ភគវន្តំ ឯវំ ភូតំ ញត្វា ឯកស្មឹ ឱកាសេ និសីទីតិ អត្ថោ។

២៩៨. អនុបុព្ពឹ កថន្តិ អនុបដិបាដិកថំ។ អានុបុព្ពិកថា នាម ទានានន្តរំ សីលំ, សីលានន្តរំ សគ្គោ, សគ្គានន្តរំ មគ្គោតិ ឯតេសំ អត្ថានំ ទីបនកថា។ តេនេវ – “សេយ្យថិទំ ទានកថ”ន្តិអាទិមាហ។ **ឱការ**ន្តិ អវការំ លាមកភាវំ។ **សាមុក្កំសិកា**តិ សាមំ ឧក្កំសិកា, អត្តនាយេវ ឧទ្ធរិត្វា គហិតា, សយម្ភូញាណេន ទិដ្ឋា, អសាធារណា អញ្ញេសន្តិ អត្ថោ។ កា បន សាតិ? អរិយសច្ចទេសនា។ តេនេវាហ – “ទុក្ខំ, សមុទយំ, និរោធំ, មគ្គ”ន្តិ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ឯត្ថ សោតាបត្តិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថំ – “យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម”ន្តិ អាហ។ តញ្ហិ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចវសេន ឯវំ សព្ពសង្ខតំ បដិវិជ្ឈន្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

បោក្ខរសាតិឧបាសកត្តបដិវេទនាវណ្ណនា

២៩៩. ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ **ទិដ្ឋធម្មោ។** ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា អនេនាតិ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ។** វិគតា កថំកថា អស្សាតិ **វិគតកថំកថោ។ វេសារជ្ជប្បត្តោ**តិ វិសារទភាវំ បត្តោ។ កត្ថ? សត្ថុសាសនេ។ នាស្ស បរោ បច្ចយោ, ន បរស្ស សទ្ធាយ ឯត្ថ វត្តតីតិ **អបរប្បច្ចយោ។** សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថត្តា ច បាកដមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

អម្ពដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សោណទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

៣០០. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. អង្គេសូតិ **សោណទណ្ឌសុត្តំ**។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **អង្គេសូ**តិ អង្គា នាម អង្គបាសាទិកតាយ ឯវំ លទ្ធវោហារា ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហិសទ្ទេន អង្គាតិ វុច្ចតិ, តស្មិំ អង្គេសុ ជនបទេ។ **ចារិក**ន្តិ ឥធាបិ អតុរិតចារិកា ចេវ និពទ្ធចារិកា ច អធិប្បេតា។ តទា កិរ ភគវតោ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱលោកេន្តស្ស សោណទណ្ឌោ ព្រាហ្មណោ ញាណជាលស្ស អន្តោ បញ្ញាយិត្ថ។ អថ ភគវា អយំ ព្រាហ្មណោ មយ្ហំ ញាណជាលេ បញ្ញាយតិ។ ‘អត្ថិ នុ ខ្វស្សុបនិស្សយោ’តិ វីមំសន្តោ អទ្ទស។ ‘មយិ តត្ថ គតេ ឯតស្ស អន្តេវាសិនោ ទ្វាទសហាការេហិ ព្រាហ្មណស្ស វណ្ណំ ភាសិត្វា មម សន្តិកេ អាគន្តុំ ន ទស្សន្តិ។ សោ បន តេសំ វាទំ ភិន្ទិត្វា ឯកូនតីស អាការេហិ មម វណ្ណំ ភាសិត្វា មំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ។ សោ បញ្ហវិស្សជ្ជនបរិយោសានេ សរណំ គមិស្សតី’តិ, ទិស្វា បញ្ចសតភិក្ខុបរិវារោ តំ ជនបទំ បដិបន្នោ។ តេន វុត្តំ – អង្គេសុ ចារិកំ ចរមានោ…បេ…. យេន ចម្បា តទវសរីតិ។

គគ្គរាយ បោក្ខរណិយា តីរេតិ តស្ស ចម្បានគរស្ស អវិទូរេ គគ្គរាយ នាម រាជគ្គមហេសិយា ខណិតត្តា គគ្គរាតិ លទ្ធវោហារា បោក្ខរណី អត្ថិ។ តស្សា តីរេ សមន្តតោ នីលាទិបញ្ចវណ្ណកុសុមបដិមណ្ឌិតំ មហន្តំ ចម្បកវនំ។ តស្មិំ ភគវា កុសុមគន្ធសុគន្ធេ ចម្បកវនេ វិហរតិ។ តំ សន្ធាយ គគ្គរាយ បោក្ខរណិយា តីរេតិ វុត្តំ។ **មាគធេន សេនិយេន ពិម្ពិសារេនា**តិ ឯត្ថ សោ រាជា មគធានំ ឥស្សរត្តា **មាគធោ។** មហតិយា សេនាយ សមន្នាគតត្តា សេនិយោ។ ពិម្ពីតិ សុវណ្ណំ។ តស្មា សារសុវណ្ណសទិសវណ្ណតាយ ពិម្ពិសារោតិ វុច្ចតិ។

៣០១-៣០២. ពហូ ពហូ ហុត្វា សំហតាតិ សង្ឃា។ ឯកេកិស្សាយ ទិសាយ សង្ឃោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **សង្ឃី។** បុព្ពេ នគរស្ស អន្តោ អគណា ពហិ និក្ខមិត្វា គណតំ បត្តាតិ **គណីភូតា។ ខត្តំ អាមន្តេសី**តិ។ ខត្តា វុច្ចតិ បុច្ឆិតបញ្ហេ ព្យាករណសមត្ថោ មហាមត្តោ, តំ អាមន្តេសិ **អាគមេន្តូ**តិ មុហុត្តំ បដិមានេន្តុ, មា គច្ឆន្តូតិ វុត្តំ ហោតិ។

សោណទណ្ឌគុណកថា

៣០៣. **នានាវេរជ្ជកាន**ន្តិ នានាវិធេសុ រជ្ជេសុ, អញ្ញេសុ អញ្ញេសុ កាសិកោសលាទីសុ រជ្ជេសុ ជាតា, តានិ វា តេសំ និវាសា, តតោ វា អាគតាតិ នានាវេរជ្ជកា, តេសំ នានាវេរជ្ជកានំ។ **កេនចិទេវ ករណីយេនា**តិ តស្មិំ កិរ នគរេ ទ្វីហិ ករណីយេហិ ព្រាហ្មណា សន្និបតន្តិ – យញ្ញានុភវនត្ថំ វា មន្តសជ្ឈាយនត្ថំ វា។ តទា ច តស្មិំ នគរេ យមញ្ញា នត្ថិ។ សោណទណ្ឌស្ស បន សន្តិកេ មន្តសជ្ឈាយនត្ថំ ឯតេ សន្និបតិតា។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “កេនចិទេវ ករណីយេនា”តិ។ តេ តស្ស គមនំ សុត្វា ចិន្តេសុំ – “អយំ សោណទណ្ឌោ ឧគ្គតព្រាហ្មណោ យេភុយ្យេន ច អញ្ញេ ព្រាហ្មណា សមណំ គោតមំ សរណំ គតា, អយមេវ ន គតោ។ ស្វាយំ សចេ តត្ថ គមិស្សតិ, អទ្ធា សមណស្ស គោតមស្ស អាវដ្ដនិយា មាយាយ អាវដ្ដិតោ, តំ សរណំ គមិស្សតិ។ តតោ ឯតស្សាបិ គេហទ្វារេ ព្រាហ្មណានំ សន្និបាតោ ន ភវិស្សតី”តិ។ “ហន្ទស្ស គមនន្តរាយំ ករោមា”តិ សម្មន្តយិត្វា តត្ថ អគមំសុ។ តំ សន្ធាយ – អថ ខោ តេ ព្រាហ្មណាតិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **ឥមិនាបង្គេនា**តិ ឥមិនាបិ ការណេន។ ឯវំ ឯតំ ការណំ វត្វា បុន – “អត្តនោ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អតុស្សនកសត្តោ នាម នត្ថិ។ ហន្ទស្ស វណ្ណំ ភណនេន គមនំ និវារេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា ភវញ្ហិ សោណទណ្ឌោ ឧភតោ សុជាតោតិអាទីនិ ការណានិ អាហំសុ។

ឧភតោតិ ទ្វីហិ បក្ខេហិ។ **មាតិតោ ច បិតិតោ ចា**តិ ភោតោ មាតា ព្រាហ្មណី, មាតុមាតា ព្រាហ្មណី, តស្សាបិ មាតា ព្រាហ្មណី; បិតា ព្រាហ្មណោ, បិតុបិតា ព្រាហ្មណោ, តស្សាបិ បិតា ព្រាហ្មណោតិ, ឯវំ ភវំ ឧភតោ សុជាតោ មាតិតោ ច បិតិតោ ច។ **សំសុទ្ធគហណិកោ**តិ សំសុទ្ធា តេ មាតុគហណី កុច្ឆីតិ អត្ថោ។ សមវេបាកិនិយា គហណិយាតិ ឯត្ថ បន កម្មជតេជោធាតុ “គហណី”តិ វុច្ចតិ។

យាវ សត្តមា បិតាមហយុគាតិ ឯត្ថ បិតុបិតា បិតាមហោ, បិតាមហស្ស យុគំ បិតាមហយុគំ។ **យុគ**ន្តិ អាយុប្បមាណំ វុច្ចតិ។ អភិលាបមត្តមេវ ចេតំ។ អត្ថតោ បន បិតាមហោយេវ បិតាមហយុគំ។ តតោ ឧទ្ធំ សព្ពេបិ បុព្ពបុរិសា បិតាមហគ្គហណេនេវ គហិតា។ ឯវំ យាវ សត្តមោ បុរិសោ , តាវ សំសុទ្ធគហណិកោ។ អថ វា អក្ខិត្តោ អនុបក្កុដ្ឋោ ជាតិវាទេនាតិ ទស្សេន្តិ។ **អក្ខិត្តោ**តិ – “អបនេថ ឯតំ, កឹ ឥមិនា”តិ ឯវំ អក្ខិត្តោ

អនវត្តិត្តោ។ **អនុបកុដ្ឋោ**តិ ន ឧបកុដ្ឋោ, ន អក្កោសំ វា និន្ទំ វា លទ្ធបុព្ពោ។ កេន ការណេនាតិ? ជាតិវាទេន។ ឥតិបិ – “ហីនជាតិកោ ឯសោ”តិ ឯវរូបេន វចនេនាតិ អត្ថោ។

អឌ្ឍោតិ ឥស្សរោ។ **មហទ្ធនោ**តិ មហតា ធនេន សមន្នាគតោ។ ភវតោ ហិ គេហេ បថវិយំ បំសុវាលិកា វិយ ពហុធនំ, សមណោ បន គោតមោ អធនោ ភិក្ខាយ ឧទរំ បូរេត្វា យាបេតីតិ ទស្សេន្តិ។ **មហាភោគោ**តិ បញ្ចកាមគុណវសេន មហាឧបភោគោ។ ឯវំ យំ យំ គុណំ វទន្តិ, តស្ស តស្ស បដិបក្ខវសេន ភគវតោ អគុណំយេវ ទស្សេមាតិ មញ្ញមានា វទន្តិ។

អភិរូបោតិ អញ្ញេហិ មនុស្សេហិ អភិរូបោ អធិករូបោ។ **ទស្សនីយោ**តិ ទិវសម្បិ បស្សន្តានំ អតិត្តិករណតោ ទស្សនយោគ្គោ។ ទស្សនេនេវ ចិត្តប្បសាទជននតោ **បាសាទិកោ។** បោក្ខរតា វុច្ចតិ សុន្ទរភាវោ, វណ្ណស្ស បោក្ខរតា វណ្ណបោក្ខរតា, តាយ វណ្ណសម្បត្តិយា យុត្តោតិ អត្ថោ។ បោរាណា បនាហុ – “បោក្ខរន្តិ សរីរំ វទន្តិ, វណ្ណំ វណ្ណមេវា”តិ។ តេសំ មតេន វណ្ណញ្ច បោក្ខរញ្ច វណ្ណបោក្ខរានិ។ តេសំ ភាវោ វណ្ណបោក្ខរតា។ ឥតិ **បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ ឧត្តមេន បរិសុទ្ធេន វណ្ណេន ចេវ សរីរសណ្ឋានសម្បត្តិយា ចាតិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មវណ្ណី**តិ សេដ្ឋវណ្ណី។ បរិសុទ្ធវណ្ណេសុបិ សេដ្ឋេន សុវណ្ណវណ្ណេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មវច្ឆសី**តិ មហាព្រហ្មុនោ សរីរសទិសេនេវ សរីរេន សមន្នាគតោ។ **អខុទ្ទាវកាសោ ទស្សនាយា**តិ “ភោតោ សរីរេ ទស្សនស្ស ឱកាសោ ន ខុទ្ទកោ មហា, សព្ពានេវ តេ អង្គបច្ចង្គានិ ទស្សនីយានេវ, តានិ ចាបិ មហន្តានេវា”តិ ទីបេន្តិ។

សីលមស្ស អត្ថីតិ **សីលវា។** វុទ្ធំ វទ្ធិតំ សីលមស្សាតិ **វុទ្ធសីលី។ វុទ្ធសីលេនា**តិ វុទ្ធេន វទ្ធិតេន សីលេន។ **សមន្នាគតោ**តិ យុត្តោ។ ឥទំ វុទ្ធសីលីបទស្សេវ វេវចនំ។ សព្ពមេតំ បញ្ចសីលមត្តមេវ សន្ធាយ វទន្តិ។

កល្យាណវាចោតិអាទីសុ កល្យាណា សុន្ទរា បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា វាចា អស្សាតិ កល្យាណវាចោ។ កល្យាណំ មធុរំ វាក្ករណំ អស្សាតិ **កល្យាណវាក្ករណោ** ។ **វាក្ករណ**ន្តិ ឧទាហរណឃោសោ។ គុណបរិបុណ្ណភាវេន បុរេ ភវាតិ បោរី។ បុរេ វា ភវត្តា បោរី។ បោរិយា នាគរិកិត្ថិយា សុខុមាលត្តនេន សទិសាតិ បោរី, តាយ **បោរិយា។ វិស្សដ្ឋាយា**តិ អបលិពុទ្ធាយ សន្ទិដ្ឋវិលម្ពិតាទិទោសរហិតាយ។ **អនេលគលាយា**តិ ឯលគឡេនវិរហិតាយ។ យស្ស កស្សចិ ហិ កថេន្តស្ស ឯលា គឡន្តិ, លាលា វា បគ្ឃរន្តិ, ខេឡផុសិតានិ វា និក្ខមន្តិ, តស្ស វាចា ឯលគឡំ នាម ហោតិ, តព្ពិបរិតាយាតិ អត្ថោ។ **អត្ថស្ស វិញ្ញាបនិយា**តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ បាកដំ កត្វា ភាសិតត្ថស្ស វិញ្ញាបនសមត្ថាយ។

ជិណ្ណោតិ ជរាជិណ្ណតាយ ជិណ្ណោ។ **វុទ្ធោ**តិ អង្គបច្ចង្គានំ វុទ្ធិភាវមរិយាទប្បត្តោ។ **មហល្លកោ**តិ ជាតិមហល្លកតាយ សមន្នាគតោ។ ចិរកាលប្បសុតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អទ្ធគតោ**តិ អទ្ធានំ គតោ, ទ្វេ តយោ រាជបរិវដ្ដេ អតីតោតិ អធិប្បាយោ។ **វយោអនុប្បត្តោ**តិ បច្ឆិមវយំ សម្បត្តោ, បច្ឆិមវយោ នាម វស្សសតស្ស បច្ឆិមោ តតិយភាគោ។

អបិ ច **ជិណ្ណោ**តិ បោរាណោ, ចិរកាលប្បវត្តកុលន្វយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វុទ្ធោ**តិ សីលាចារាទិគុណវុទ្ធិយា យុត្តោ។ **មហល្លកោ**តិ វិភវមហន្តាយ សមន្នាគតោ។ **អទ្ធគតោ**តិ មគ្គប្បដិបន្នោ ព្រាហ្មណានំ វតចរិយាទិមរិយាទំ អវីតិក្កម្ម ចរណសីលោ។ **វយោអនុប្បត្តោ**តិ ជាតិវុទ្ធភាវម្បិ អន្តិមវយំ អនុប្បត្តោ។

ពុទ្ធគុណកថា

៣០៤. ឯវំ វុត្តេតិ ឯវំ តេហិ ព្រាហ្មណេហិ វុត្តេ។ សោណទណ្ឌោ – “ឥមេ ព្រាហ្មណា ជាតិអាទីហិ មម វណ្ណំ វទន្តិ, ន ខោ បន មេតំ យុត្តំ អត្តនោ វណ្ណេ រជ្ជិតុំ។ ហន្ទាហំ ឯតេសំ វាទំ ភិន្ទិត្វា សមណស្ស គោតមស្ស មហន្តភាវំ ញាបេត្វា ឯតេសំ តត្ថ គមនំ ករោមី”តិ ចិន្តេត្វា តេន ហិ – ភោ មមបិ សុណាថាតិអាទិមាហ។ តត្ថ យេបិ ឧភតោ សុជាតោតិ អាទយោ អត្តនោ គុណេហិ សទិសា គុណា តេបិ ; “កោ ចាហំ កេ ច សមណស្ស គោតមស្ស ជាតិសម្បត្តិអាទយោ គុណា”តិ អត្តនោ គុណេហិ ឧត្តរិតរេយេវ មញ្ញមានោ, ឥតរេ បន ឯកន្តេនេវ ភគវតោ មហន្តភាវទីបនត្ថំ បកាសេតិ។

មយមេវ អរហាមាតិ ឯវំ និយាមេន្តោវេត្ថ ឥទំ ទីបេតិ – “យទិ គុណមហន្តតាយ ឧបសង្កមិតព្ពោ នាម ហោតិ។ យថា ហិ សិនេរុំ ឧបនិធាយ សាសបោ, មហាសមុទ្ទំ ឧបនិធាយ គោបទកំ, សត្តសុ មហាសរេសុ ឧទកំ ឧបនិធាយ ឧស្សាវពិន្ទុ បរិត្តោ លាមកោ។ ឯវមេវ សមណស្ស គោតមស្ស ជាតិសម្បត្តិអាទយោបិ គុណេ

ឧបនិធាយ អម្ហាកំ គុណា បរិត្តា លាមកា; តស្មា មយមេវ អរហាម តំ ភវន្តំ គោតមំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិតុ’’ន្តិ។

មហន្តំ ញាតិសំឃំ ឱហាយាតិ មាតិបក្ខេ អសីតិកុលសហស្សានិ , បិតិបក្ខេ អសីតិកុលសហស្សានីតិ ឯវំ សដ្ឋិកុលសតសហស្សំ ឱហាយ បព្ពជិតោ។

ភូមិគតញ្ច វេហាសដ្ឋញ្ចាតិ ឯត្ថ រាជង្គណេ ចេវ ឧយ្យានេ ច សុធាមដ្ឋបោក្ខរណិយោ សត្តរតនានំ បូរេត្វា ភូមិយំ ឋបិតំ ធនំ ភូមិគតំ នាម។ បាសាទនិយ្យូហាទយោ បរិបូរេត្វា ឋបិតំ វេហាសដ្ឋំ នាម។ ឯតំ តាវ កុល បរិយាយេន អាគតំ។ តថាគតស្ស បន ជាតទិវសេយេវ សង្ខោ, ឯលោ, ឧប្បលោ, បុណ្ឌរីកោតិ ចត្តារោ និធយោ ឧគ្គតា។ តេសុ សង្ខោ គាវុតិកោ, ឯលោ អឌ្ឍយោជនិកោ, ឧប្បលោ តិគាវុតិកោ, បុណ្ឌរីកោ យោជនិកោ។ តេសុបិ គហិតំ គហិតំ បូរតិយេវ, ឥតិ ភគវា បហូតំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ឱហាយ បព្ពជិតោតិ វេទិតព្ពោ។

ទហរោវ សមានោតិ តរុណោវ សមានោ។ **សុសុកាឡកេសោ**តិ សុដ្ឋុ កាឡកេសោ, អញ្ជនវណ្ណសទិសកេសោ ហុត្វា វាតិ អត្ថោ។ **ភទ្រេនា**តិ ភទ្ទកេន។ **បឋមេន វយសា**តិ តិណ្ណំ វយានំ បឋមវយេន។ **អកាមកាន**ន្តិ អនិច្ឆមានានំ។ អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ។ អស្សូនិ មុខេ ឯតេសន្តិ **អស្សុមុខា**, តេសំ អស្សុមុខានំ, អស្សូហិ កិលិន្នមុខានន្តិ អត្ថោ។ **រុទន្តាន**ន្តិ កន្ទិត្វា រោទមានានំ។ **អខុទ្ទាវកាសោ**តិ ឯត្ថ ភគវតោ អបរិមាណោយេវ ទស្សនាយ ឱកាសោតិ វេទិតព្ពោ។

តត្រិទំ វត្ថុ – រាជគហេ កិរ អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណោ សមណស្ស គោតមស្ស បមាណំ គហេតុំ ន សក្កោតីតិ សុត្វា ភគវតោ បិណ្ឌាយ បវិសនកាលេ សដ្ឋិហត្ថំ វេឡុំ គហេត្វា នគរទ្វារស្ស ពហិ ឋត្វា សម្បត្តេ ភគវតិ វេឡុំ គហេត្វា សមីបេ អដ្ឋាសិ។ វេឡុ ភគវតោ ជាណុកមត្តំ បាបុណិ។ បុន ទិវសេ ទ្វេ វេឡូ ឃដេត្វា សមីបេ អដ្ឋាសិ។ ភគវាបិ ទ្វិន្នំ វេឡូនំ ឧបរិ កដិមត្តមេវ បញ្ញាយមានោ – ‘‘ព្រាហ្មណ, កឹ ករោសី’’តិ អាហ។ តុម្ហាកំ បមាណំ គណ្ហាមីតិ។ ‘‘ព្រាហ្មណ, សចេបិ ត្វំ សកលចក្កវាឡគព្ភំ បូរេត្វា ឋិតេ វេឡូ ឃដេត្វា អាគមិស្សសិ, នេវ មេ បមាណំ គហេតុំ សក្ខិស្សសិ។ ន ហិ មយា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច តថា បារមិយោ បូរិតា, យថា មេ បរោ បមាណំ គណ្ហេយ្យ, អតុលោ, ព្រាហ្មណ, តថាគតោ អប្បមេយ្យោ’’តិ វត្វា ធម្មបទេ គាថមាហ –

‘‘តេ តាទិសេ បូជយតោ, និព្ពុតេ អកុតោភយេ;
ន សក្កា បុញ្ញំ សង្ខាតុំ, ឥមេត្តមបិ កេនចី’’តិ។ (ធ. ប. ៣៦);

គាថាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិបាណសហស្សានិ អមតំ បិវឹសុ។

អបរម្បិ វត្ថុ – រាហុ កិរ អសុរិន្ទោ ចត្តារិ យោជនសហស្សានិ អដ្ឋ ច យោជនសតានិ ឧច្ចោ។ ពាហន្តរមស្ស ទ្វាទសយោជនសតានិ។ ពហលន្តរេន ឆ យោជនសតានិ។ ហត្ថតលបាទតលានំ បុថុលតោ តីណិ យោជនសតានិ។ អង្គុលិបព្ពានិ បណ្ណាសយោជនានិ។ ភមុកន្តរំ បណ្ណាសយោជនំ។ មុខំ ទ្វិយោជនសតំ តិយោជនសតគម្ភីរំ តិយោជនសតបរិមណ្ឌលំ។ គីវា តិយោជនសតំ។ នលាដំ តិយោជនសតំ។ សីសំ នវយោជនសតំ។ ‘‘សោ អហំ ឧច្ចោស្មិ, សត្ថារំ ឱនមិត្វា ឱលោកេតុំ ន សក្ខិស្សាមី’’តិ ចិន្តេត្វា នាគច្ឆិ។ សោ ឯកទិវសំ ភគវតោ វណ្ណំ សុត្វា – ‘‘យថាកថញ្ច ឱលោកេស្សាមី’’តិ អាគតោ។

អថ ភគវា តស្សជ្ឈាសយំ វិទិត្វា – ‘‘ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ កតរេន ទស្សេស្សាមី’’តិ ចិន្តេត្វា ‘‘ឋិតកោ នាម នីចោបិ ឧច្ចោ វិយ បញ្ញាយតិ។ និបន្នោវស្ស អត្តានំ ទស្សេស្សាមី’’តិ ‘‘អានន្ទ, គន្ធកុដិបរិវេណេ មញ្ចកំ បញ្ញាបេហី’’តិ វត្វា តត្ថ សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។ រាហុ អាគន្ត្វា និបន្នំ ភគវន្តំ គីវំ ឧន្នាមេត្វា នភមជ្ឈេ បុណ្ណចន្ទំ វិយ ឧល្លោកេសិ។ កិមិទំ អសុរិន្ទាតិ ច វុត្តេ – ‘‘ភគវា ឱនមិត្វា ឱលោកេតុំ ន សក្ខិស្សាមី’’តិ នាគច្ឆិន្តិ។ ន មយា, អសុរិន្ទ, អធោមុខេន បារមិយោ បូរិតា។ ឧទ្ធគ្គមេវ កត្វា ទានំ ទិន្នន្តិ។ តំ ទិវសំ រាហុ សរណំ អគមាសិ។ ឯវំ ភគវា អខុទ្ទាវកាសោ ទស្សនាយ។

ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន សីលវា, តំ បន សីលំ អរិយំ ឧត្តមំ បរិសុទ្ធំ។ តេនាហ – ‘‘អរិយសីលី’’តិ។ តទេតំ អនវជ្ជដ្ឋេន កុសលំ។ តេនាហ – ‘‘កុសលសីលី’’តិ។ **កុសលសីលេនា**តិ ឥទមស្ស វេវចនំ។

ពហូនំ អាចរិយបាចរិយោតិ ភគវតោ ឯកេកាយ ធម្មទេសនាយ ចតុរាសីតិបាណសហស្សានិ អបរិមាណាបិ ទេវមនុស្សា មគ្គផលាមតំ បិវន្តិ, តស្មា ពហូនំ អាចរិយោ។ សាវកវេនេយ្យានំ បន បាចរិយោតិ។

ខីណកាមរាគោតិ ឯត្ថ កាមំ ភគវតោ សព្ពេបិ កិលេសា ខីណា។ ព្រាហ្មណោ បន តេ ន ជានាតិ។ អត្តនោ ជាននដ្ឋានេយេវ គុណំ កថេតិ។ **វិគតចាបល្លោ**តិ – “បត្តមណ្ឌនា ចីវរមណ្ឌនា សេនាសនមណ្ឌនា ឥមស្ស វា បូតិកាយស្ស…បេ… កេលនា បរិកេលនា”តិ (វិភ. ៨៥៤) ឯវំ វុត្តចាបល្លា វិរហិតោ។

អបាបបុរេក្ខារោតិ អបាបេ នវ លោកុត្តរធម្មេ បុរតោ កត្វា វិចរតិ។ **ព្រហ្មញ្ញាយ បជាយា**តិ សារិបុត្ត មោគ្គល្លានមហាកស្សបាទិភេទាយ ព្រាហ្មណបជាយ, ឯតិស្សាយ ច បជាយ បុរេក្ខារោ។ អយញ្ហិ បជា សមណំ គោតមំ បុរក្ខត្វា ចរតីតិ អត្ថោ។ អបិ ច **អបាបបុរេក្ខារោ**តិ ន បាបំ បុរេក្ខារោ ន បាបំ បុរតោ កត្វា ចរតិ, ន បាបំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ កស្ស? ព្រហ្មញ្ញាយ បជាយ។ អត្តនា សទ្ធិំ បដិវិរុទ្ធាយបិ ព្រាហ្មណបជាយ អវិរុទ្ធោ ហិតសុខត្ថិកោ យេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តិរោរដ្ឋាតិ បររដ្ឋតោ។ **តិរោជនបទា**តិ បរជនបទតោ។ **បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ អាគច្ឆន្តី**តិ ខត្តិយបណ្ឌិតាទយោ ចេវ ទេវព្រហ្មនាគគន្ធព្វាទយោ ច – “បញ្ហេ អភិសង្ខរិត្វា បុច្ឆិស្សាមា”តិ អាគច្ឆន្តិ។ តត្ថ កេចិ បុច្ឆាយ វា ទោសំ វិស្សជ្ជនសម្បដិច្ឆនេ វា អសមត្ថតំ សល្លក្ខេត្វា អបុច្ឆិត្វាវ តុណ្ហី និសីទន្តិ។ កេចិ បុច្ឆន្តិ។ កេសញ្ចិ ភគវា បុច្ឆាយ ឧស្សាហំ ជនេត្វា វិស្សជ្ជេតិ។ ឯវំ សព្ពេសម្បិ តេសំ វិមតិយោ តីរំ បត្វា មហាសមុទ្ទស្ស ឩមិយោ វិយ ភគវន្តំ បត្វា ភិជ្ជន្តិ។

ឯហិ ស្វាគតវាទីតិ ទេវមនុស្សបព្ពជិតគហដ្ឋេសុ តំ តំ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតំ – “ឯហិ ស្វាគត”ន្តិ ឯវំ វទតីតិ អត្ថោ។ **សខិលោ**តិ តត្ថ កតមំ សាខល្យំ? “យា សា វាចា នេលា កណ្ណសុខា”តិអាទិនា នយេន វុត្តសាខល្យេន សមន្នាគតោ, មុទុវចនោតិ អត្ថោ។ **សម្មោទកោ**តិ បដិសន្ថារកុសលោ, អាគតាគតានំ ចតុន្នំ បរិសានំ – “កច្ចិ, ភិក្ខវេ, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយ”ន្តិអាទិនា នយេន សព្ពំ អទ្ធានទរថំ វូបសមេន្តោ វិយ បឋមតរំ សម្មោទនីយំ កថំ កត្តាតិ អត្ថោ។ **អព្ភាកុដិកោ**តិ យថា ឯកច្ចេ បរិសំ បត្វា ថទ្ធមុខា សង្កុដិតមុខា ហោន្តិ, ន ឯទិសោ, បរិសទស្សនេន បនស្ស ពាលាតបសម្ផស្សេន វិយ បទុមំ មុខបទុមំ វិកសតិ បុណ្ណចន្ទសស្សិរិកំ ហោតិ។ **ឧត្តានមុខោ**តិ យថា ឯកច្ចេ និកុជ្ជិតមុខា វិយ សម្បត្តាយ បរិសាយ ន កិញ្ចិ កថេន្តិ, អតិទុល្លភកថា ហោន្តិ, ន ឯវរូបោ។ សមណោ បន គោតមោ សុលភកថោ។ ន តស្ស សន្តិកំ អាគតាគតានំ – “កស្មា មយំ ឥធាគតា”តិ វិប្បដិសារោ ឧប្បជ្ជតិ ធម្មំ បន សុត្វា អត្តមនាវ ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។ **បុព្ពភាសី**តិ ភាសន្តោ ច បឋមតរំ ភាសតិ, តញ្ច ខោ កាលយុត្តំ បមាណយុត្តំ អត្ថនិស្សិតមេវ ភាសតិ, ន និរត្ថកកថំ។

ន តស្មិំ គាមេ វាតិ យត្ថ កិរ ភគវា បដិវសតិ, តត្ថ មហេសក្ខា ទេវតា អារក្ខំ គណ្ហន្តិ, តំ និស្សាយ មនុស្សានំ ឧបទ្ទវោ ន ហោតិ, បំសុបិសាចកាទយោយេវ ហិ មនុស្សេ វិហេឋេន្តិ, តេ តាសំ អានុភាវេន ទូរំ អបក្កមន្តិ។ អបិ ច ភគវតោ មេត្តាពលេនបិ ន អមនុស្សា មនុស្សេ វិហេឋេន្តិ។

សង្ឃីតិអាទីសុ អនុសាសិតព្ពោ សយំ វា ឧប្បាទិតោ សង្ឃោ អស្ស អត្ថីតិ **សង្ឃី។** តាទិសោ ចស្ស គណោ អត្ថីតិ **គណី។** បុរិមបទស្សេវ វា វេវចនមេតំ។ អាចារសិក្ខាបនវសេន គណស្ស អាចរិយោតិ **គណាចរិយោ** ។ **បុថុតិត្ថករាន**ន្តិ ពហូនំ តិត្ថករានំ។ **យថា វា តថា វា**តិ យេន វា តេន វា អចេលកាទិមត្តកេនាបិ ការណេន។ **សមុទាគច្ឆតី**តិ សមន្តតោ ឧបគច្ឆតិ អភិវឌ្ឍតិ។

អតិថិ នោ តេ ហោន្តីតិ តេ អម្ហាកំ អាគន្តុកា, នវកា បាហុនកា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **បរិយាបុណាមី**តិ ជានាមិ។ **អបរិមាណវណ្ណោ**តិ តថារូបេនេវ សព្ពញ្ញុនាបិ អប្បមេយ្យវណ្ណោ – “បគេវ មាទិសេនា”តិ ទស្សេតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
> កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
> ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ,
> វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិ។

៣០៥. ឥមំ បន សត្ថុ គុណកថំ សុត្វា តេ ព្រាហ្មណា ចិន្តយិំសុ – យថា សោណទណ្ឌោ ព្រាហ្មណោ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណេ ភណតិ, អនោមគុណោ សោ ភវំ គោតមោ; ឯវំ តស្ស គុណេ ជានមានេន ខោ បន អាចរិយេន អតិចិរំ អធិវាសិតំ, ហន្ទ នំ អនុវត្តាមាតិ អនុវត្តិំសុ។ តស្មា ឯវំ វុត្តេ “តេ ព្រាហ្មណា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អលមេវា**តិ យុត្តមេវ។ **អបិ បុដោសេនា**តិ បុដោសំ វុច្ចតិ បាថេយ្យំ, តំ គហេត្វាបិ ឧបសង្កមិតុំ យុត្ត

មេវាតិ អត្ថោ។ បុដំសេនាតិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ, បុដោ អំសេ អស្សាតិ បុដំសោ, តេន បុដំសេន។ អំសេន ហិ បាថេយ្យបុដំ វហន្តេនាបីតិ វុត្តំ ហោតិ។

សោណទណ្ឌបរិវិតក្កវណ្ណនា

៣០៦-៣០៨. តិរោវនសណ្ឌគតស្សាតិ អន្តោវនសណ្ឌេ គតស្ស, វិហារព្ភន្តរំ បវិដ្ឋស្សាតិ អត្ថោ។ **អញ្ជលឹ បណាមេត្វា**តិ ឯតេ ឧភតោបក្ខិកា, តេ ឯវំ ចិន្តយឹសុ – “សចេ នោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ – ‘កស្មា តុម្ហេ សមណំ គោតមំ វន្ទិត្ថា’តិ? តេសំ – ‘កឹ អញ្ជលិមត្តករណេនាបិ វន្ទនំ នាម ហោតី’តិ វក្ខាម។ សចេ នោ សម្មាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ – ‘កស្មា តុម្ហេ ភគវន្តំ ន វន្ទិត្ថា’តិ។ ‘កឹ សីសេន ភូមិយំ បហរន្តេនេវ វន្ទនំ នាម ហោតិ, ននុ អញ្ជលិកម្មម្បិ វន្ទនំ ឯវា’តិ វក្ខាមា”តិ។ **នាមគោត្តន្តិ** “ភោ, គោតម, អហំ អសុកស្ស បុត្តោ ទត្តោ នាម, មិត្តោ នាម, ឥធាគតោ”តិ វទន្តា នាមំ សាវេន្តិ នាម។ “ភោ, គោតម, អហំ វាសេដ្ឋោ នាម, កច្ចានោ នាម, ឥធាគតោ”តិ វទន្តា គោត្តំ សាវេន្តិ នាម។ ឯតេ កិរ ទលិទ្ទា ជិណ្ណា កុលបុត្តា “បរិសមជ្ឈេ នាមគោត្តវសេន បាកដា ភវិស្សាមា”តិ ឯវមកំសុ។ យេ បន តុណ្ហីភូតា និសីទឹសុ, តេ កេរាដិកា ចេវ អន្ធពាលា ច។ តត្ថ កេរាដិកា – “ឯកំ ទ្វេ កថាសល្លាបេបិ ករោន្តោ វិស្សាសិកោ ហោតិ, អថ វិស្សាសេ សតិ ឯកំ ទ្វេ ភិក្ខា អទាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ តតោ អត្តានំ មោចេត្វា តុណ្ហី និសីទន្តិ។ អន្ធពាលា អញ្ញាណតាយេវ អវក្ខិត្តមត្តិកាបិណ្ឌោ វិយ យត្ថ កត្ថចិ តុណ្ហីភូតា និសីទន្តិ។

ព្រាហ្មណបញ្ញត្តិវណ្ណនា

៣០៩-៣១០. ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កន្តិ ភគវា – “អយំ ព្រាហ្មណោ អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ អធោមុខោ ថទ្ធគត្តោ កឹ ចិន្តយមានោ និសិន្នោ, កឹ នុ ខោ ចិន្តេតី”តិ អាវជ្ជន្តោ អត្តនោ ចេតសា តស្ស ចិត្តំ អញ្ញាសិ។ តេន វុត្តំ – “ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយា”តិ។ **វិហញ្ញតី**តិ វិឃាតំ អាបជ្ជតិ។ **អនុវិលោកេត្វា បរិស**ន្តិ ភគវតោ សកសមយេ បញ្ហបុច្ឆនេន ឧទកេ មិយមានោ ឧក្ខិបិត្វា ថលេ ឋបិតោ វិយ សមបស្សទ្ធកាយចិត្តោ ហុត្វា បរិសំ សង្គណ្ហនត្ថំ ទិដ្ឋិសញ្ញានេនេវ “ឧបធារេន្តុ មេ ភោន្តោ វចន”ន្តិ វទន្តោ វិយ អនុវិលោកេត្វា បរិសំ ភគវន្តំ ឯតទវោច។

៣១១-៣១៣. សុជំ បគ្គណ្ហន្តានន្តិ យញ្ញយជនត្ថាយ សុជំ គណ្ហន្តេសុ ព្រាហ្មណេសុ បឋមោ វា ទុតិយោ វាតិ អត្ថោ។ សុជាយ ទិយ្យមានំ មហាយាគំ បដិគ្គណ្ហន្តានន្តិ បោរាណា។ ឥតិ ព្រាហ្មណោ សកសមយវសេន សម្មទេវ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ។ ភគវា បន វិសេសតោ ឧត្តមព្រាហ្មណស្ស ទស្សនត្ថំ – “ឥមេសំ បនា”តិអាទិមាហ។ **ឯតទវោចុ**ន្តិ សចេ ជាតិវណ្ណមន្តសម្បន្នោ ព្រាហ្មណោ ន ហោតិ, អថ កោ ចរហិ លោកេ ព្រាហ្មណោ ភវិស្សតិ? នាសេតិ នោ អយំ សោណទណ្ឌោ, ហន្ទស្ស វាទំ បដិក្ខិបិស្សាមាតិ ចិន្តេត្វា ឯតទវោចុំ។ **អបវទតី**តិ បដិក្ខិបតិ។ **អនុបក្ខន្ទតី**តិ អនុបវិសតិ។ ឥទំ – “សចេ ត្វំ បសាទវសេន សមណំ គោតមំ សរណំ គន្តុកាមោ, គច្ឆ; មា ព្រាហ្មណស្ស សមយំ ភិន្ទី”តិ អធិប្បាយេន អាហំសុ។

៣១៤. ឯតទវោចាតិ ឥមេសុ ព្រាហ្មណេសុ ឯវំ ឯកប្បហារេនេវ វិរវន្តេសុ “អយំ កថា បរិយោសានំ ន គមិស្សតិ, ហន្ទ នេ និស្សទ្ទេ កត្វា សោណទណ្ឌេនេវ សទ្ធឹ កថេមី”តិ ចិន្តេត្វា – “ឯតំ សចេ ខោ តុម្ហាក”ន្តិអាទិកំ វចនំ អវោច។

៣១៥-៣១៦. សហធម្មេនាតិ សការណេន។ **សមសមោ**តិ ឋបេត្វា ឯកទេសសមត្តំ សមភាវេន សមោ, សព្ពាការេន សមោតិ អត្ថោ។ **អហមស្ស មាតាបិតរោ ជានាមី**តិ ភគិនិយា បុត្តស្ស មាតាបិតរោ កឹ ន ជានិស្សតិ, កុលកោដិបរិទីបនំ សន្ធាយេវ វទតិ។ **មុសាវាទម្បិ ភណេយ្យា**តិ អត្ថភញ្ជនកំ មុសាវាទំ កថេយ្យ។ **កឹ វណ្ណោ ករិស្សតី**តិ អព្ភន្តរេ គុណេ អសតិ កឹ ករិស្សតិ? កិមស្ស ព្រាហ្មណភាវំ រក្ខិតុំ សក្ខិស្សតីតិ អត្ថោ។ អថាបិ សិយា បុន – “បកតិសីលេ ឋិតស្ស ព្រាហ្មណភាវំ សាធេន្តី”តិ ឯវម្បិ សីលមេវ សាធេស្សតិ, តស្មិំ ហិស្ស អសតិ ព្រាហ្មណភាវោ នាហោសីតិ សម្មោហមត្តំ វណ្ណាទយោ។ ឥទំ បន សុត្វា តេ ព្រាហ្មណា – “សភាវំ អាចរិយោ អាហ, អការណាវ មយំ ឧជ្ឈាយិម្ហា”តិ តុណ្ហី អហេសុំ។

សីលបញ្ញាកថាវណ្ណនា

៣១៧. តតោ ភគវា ‘កថិតោ ព្រាហ្មណេន បញ្ហោ, កឹ បនេត្ថ បតិដ្ឋាតុំ សក្ខិស្សតិ, ន សក្ខិស្សតី’តិ? តស្ស វីមំសនត្ថំ – “ឥមេសំ បន ព្រាហ្មណា”តិអាទិមាហ។ **សីលបរិធោតា**តិ សីលបរិសុទ្ធា។ **យត្ថ សីលំ តត្ថ បញ្ញា**តិ

យស្មិំ បុគ្គលេ សីលំ, តត្ថេវ បញ្ញា, កុតោ ទុស្សីលេ បញ្ញា? បញ្ញារហិតេ វា ជឡេ ឯឡមូគេ កុតោ សីលន្តិ? **សីលបញ្ញាណ**ន្តិ សីលញ្ច បញ្ញាណញ្ច សីលបញ្ញាណំ។ **បញ្ញាណ**ន្តិ បញ្ញាយេវ។ ឯវមេតំ ព្រាហ្មណាតិ ភគវា ព្រាហ្មណស្ស វចនំ អនុជានន្តោ អាហ។ តត្ថ **សីលបរិធោតា បញ្ញា**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន ធោតា។ កថំ បន សីលេន បញ្ញំ ធោវតីតិ? យស្ស បុថុជ្ជនស្ស សីលំ សដ្ឋិអសីតិវស្សានិ អខណ្ឌំ ហោតិ, សោ មរណកាលេបិ សព្ពកិលេសេ ឃាតេត្វា សីលេន បញ្ញំ ធោវិត្វា អរហត្តំ គណ្ហាតិ។ កន្ទរសាលបរិវេណេ មហាសដ្ឋិវស្សត្ថេរោ វិយ។ ថេរេ កិរ មរណមញ្ចេ និបជ្ជិត្វា ពលវវេទនាយ និត្ថុនន្តេ , តិស្សមហារាជា “ថេរំ បស្សិស្សាមី”តិ គន្ត្វា បរិវេណទ្វារេ ឋិតោ តំ សទ្ទំ សុត្វា បុច្ឆិ – “កស្ស សទ្ទោ អយ”ន្តិ? ថេរស្ស និត្ថុននសទ្ទោតិ។ “បព្ពជ្ជាយ សដ្ឋិវស្សេន វេទនាបរិគ្គហមត្តម្បិ ន កតំ, ន ទានិ នំ វន្ទិស្សាមី”តិ និវត្តិត្វា មហាពោធិំ វន្ទិតុំ គតោ។ តតោ ឧបដ្ឋាកទហរោ ថេរំ អាហ – “កិំ នោ, ភន្តេ, លជ្ជាបេថ, សទ្ធោបិ រាជា វិប្បដិសារី ហុត្វា ន វន្ទិស្សាមី”តិ គតោតិ។ កស្មា អាវុសោតិ? តុម្ហាកំ និត្ថុននសទ្ទំ សុត្វាតិ។ “តេន ហិ មេ ឱកាសំ ករោថា”តិ វត្វា វេទនំ វិក្ខម្ភិត្វា អរហត្តំ បត្វា ទហរស្ស សញ្ញំ អទាសិ – “គច្ឆាវុសោ, ឥទានិ រាជានំ អម្ហេ វន្ទាបេហី”តិ។ ទហរោ គន្ត្វា – “ឥទានិ កិរ ថេរំ, វន្ទថា”តិ អាហ។ រាជា សំសុមារបតិតេន ថេរំ វន្ទន្តោ – “នាហំ អយ្យស្ស អរហត្តំ វន្ទាមិ, បុថុជ្ជនភូមិយំ បន ឋត្វា រក្ខិតសីលមេវ វន្ទាមី”តិ អាហ, ឯវំ សីលេន បញ្ញំ ធោវតិ នាម។ យស្ស បន អព្ភន្តរេ សីលសំវរោ នត្ថិ, ឧគ្ឃាដិតញ្ញុតាយ បន ចតុប្បទិកគាថា បរិយោសានេ បញ្ញាយ សីលំ ធោវិត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អយំ បញ្ញាយ សីលំ ធោវតិ នាម។ សេយ្យថាបិ សន្តតិមហាមត្តោ។

៣១៨. កតមំ បន តំ ព្រាហ្មណាតិ កស្មា អាហ? ភគវា កិរ ចិន្តេសិ – “ព្រាហ្មណា ព្រាហ្មណសមយេ បញ្ច សីលានិ ‘សីល’ន្តិ បញ្ញាបេន្តិ, វេទត្តយឧគ្គហណបញ្ញា បញ្ញាតិ។ ឧបរិវិសេសំ ន ជានន្តិ។ យំនូនាហំ ព្រាហ្មណស្ស ឧត្តរិវិសេសភូតំ មគ្គសីលំ, ផលសីលំ, មគ្គបញ្ញំ, ផលបញ្ញញ្ច ទស្សេត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋបេយ្យ”ន្តិ។ អថ នំ កថេតុកម្យតាយ បុច្ឆន្តោ – “កតមំ បន តំ, ព្រាហ្មណ, សីលំ កតមា សា បញ្ញា”តិ អាហ។ អថ ព្រាហ្មណោ – “មយា សកសមយវសេន បញ្ហោ វិស្សជ្ជិតោ។ សមណោ បន មំ គោតមោ បុន និវត្តិត្វា បុច្ឆតិ, ឥទានិស្សាហំ ចិត្តំ បរិតោសេត្វា វិស្សជ្ជិតុំ សក្កុណេយ្យំ វា ន វា? សចេ ន សក្ខិស្សំ បឋមំ ឧប្បន្នាបិ មេ លជ្ជា ភិជ្ជិស្សតិ។ អសក្កោន្តស្ស បន ន សក្កោមីតិ វចនេ ទោសោ នត្ថី”តិ បុន និវត្តិត្វា ភគវតោយេវ ភារំ ករោន្តោ “ឯត្តកបរមាវ មយ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯត្តកបរមា**តិ ឯត្តកំ សីលបញ្ញាណន្តិ វចនមេវ បរមំ អម្ហាកំ, តេ មយំ ឯត្តកបរមា, ឥតោ បរំ ឯតស្ស ភាសិតស្ស អត្ថំ ន ជានាមាតិ អត្ថោ។

អថស្ស ភគវា សីលបញ្ញាយ មូលភូតស្ស តថាគតស្ស ឧប្បាទតោ បភុតិ សីលបញ្ញាណំ ទស្សេតុំ – “ឥធ ព្រាហ្មណ, តថាគតោ”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ សាមញ្ញផលេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ, អយំ បន វិសេសោ, ឥធ តិវិធម្បិ សីលំ – “ឥទម្បិស្ស ហោតិ សីលស្មិ”ន្តិ ឯវំ សីលមិច្ចេវ និយ្យាតិតំ បឋមជ្ឈានាទីនិ ចត្តារិ ឈានានិ អត្ថតោ បញ្ញាសម្បទា។ ឯវំ បញ្ញាវសេន បន អនិយ្យាតេត្វា វិបស្សនាបញ្ញាយ បទដ្ឋានភាវមត្តេន ទស្សេត្វា វិបស្សនាបញ្ញាតោ បដ្ឋាយ បញ្ញា និយ្យាតិតាតិ។

សោណទណ្ឌឧបាសកត្តបដិវេទនាកថា

៣១៩-៣២២. ស្វាតនាយាតិ បទស្ស អត្ថោ អជ្ជតនាយាតិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **តេន មំ សា បរិសា បរិភវេយ្យា**តិ តេន តុម្ហេ ទូរតោវ ទិស្វា អាសនា វុដ្ឋិតការណេន មំ សា បរិសា – “អយំ សោណទណ្ឌោ បច្ឆិមវយេ ឋិតោ មហល្លកោ, គោតមោ បន ទហរោ យុវា នត្តាបិស្ស នប្បហោតិ, សោ នាម អត្តនោ នត្តមត្តភាវម្បិ អប្បត្តស្ស អាសនា វុដ្ឋាតី”តិ បរិភវេយ្យ។ **អាសនា មេ តំ ភវំ គោតមោ បច្ចុដ្ឋាន**ន្តិ មម អគារវេន អវុដ្ឋានំ នាម នត្ថិ, ភោគនាសនភយេន បន ន វុដ្ឋហិស្សាមិ, តំ តុម្ហេ ហិ ចេវ មយា ច ញាតុំ វដ្ដតិ។ តស្មា អាសនា មេ ឯតំ ភវំ គោតមោ បច្ចុដ្ឋានំ ធារេតូតិ, ឥមិនា កិរ សទិសោ កុហកោ ទុល្លភោ, ភគវតិ បនស្ស អគារវំ នាម នត្ថិ, តស្មា ភោគនាសនភយា កុហនវសេន ឯវំ វទតិ។ បរបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិអាទីសុ តង្ខណានុរូបាយ ធម្មិយា កថាយ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកំ អត្ថំ សន្ទស្សេត្វា កុសលេ ធម្មេ សមាទបេត្វា គណ្ហាបេត្វា។ តត្ថ នំ សមុត្តេជេត្វា សឧស្សាហំ កត្វា តាយ ច សឧស្សាហតាយ អញ្ញេហិ ច វិជ្ជមានគុណេហិ សម្បហំសេត្វា ធម្មរតនវស្សំ វស្សិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។ ព្រាហ្មណោ បន អត្តនោ កុហកតាយ ឯវម្បិ ភគវតិ ធម្មវស្សំ វស្សិតេ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ។ កេវលមស្ស អាយតិំ និព្ពានត្ថាយ វាសនា ភាគិយាយ ច សព្ពា បុរិមបច្ឆិមកថា អហោសីតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

សោណទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កូដទន្តសុត្តវណ្ណនា

៣២៣. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. មគធេសូតិ កូដទន្តសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **មគធេសូ**តិ មគធា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន មគធាតិ វុច្ចតិ, តស្មិំ មគធេសុ ជនបទេ។ ឥតោ បរំ បុរិមសុត្តទ្វយេ វុត្តនយមេវ។ អម្ពលដ្ឋិកា ព្រហ្មជាលេ វុត្តសទិសាវ។ **កូដទន្តោ**តិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស នាមំ។ **ឧបក្ខដោ**តិ សជ្ជិតោ។ **វច្ឆតរសតានី**តិ វច្ឆសតានិ។ **ឧរព្ភា**តិ តរុណមេណ្ឌកា វុច្ចន្តិ។ ឯតេ តាវ បាឡិយំ អាគតាយេវ។ បាឡិយំ បន អនាគតានម្បិ អនេកេសំ មិគបក្ខីនំ សត្តសត្តសតានិ សម្បិណ្ឌិតានេវាតិ វេទិតព្ពានិ។ សព្ពសត្តសតិកយាគំ កិរេស យជិតុកាមោ ហោតិ។ **ថូណូបនីតានី**តិ ពន្ធិត្វា ឋបនត្ថាយ យូបសង្ខាតំ ថូណំ ឧបនីតានិ។

៣២៨. តិវិធន្តិ ឯត្ថ វិធា វុច្ចតិ ឋបនា, តិដ្ឋបនន្តិ អត្ថោ។ **សោឡសបរិក្ខារ**ន្តិ សោឡសបរិវារំ។

៣៣០-៣៣៦. បដិវសន្តីតិ យញ្ញានុភវនត្ថាយ បដិវសន្តិ។ **ភូតបុព្ព**ន្តិ ឥទំ ភគវា បថវីគតំ និធិំ ឧទ្ធរិត្វា បុរតោ រាសិំ ករោន្តោ វិយ ភវបដិច្ឆន្នំ បុព្ពចរិតំ ទស្សេន្តោ អាហ។ **មហាវិជិតោ**តិ សោ កិរ សាគរបរិយន្តំ មហន្តំ បថវីមណ្ឌលំ វិជិនិ, ឥតិ មហន្តំ វិជិតមស្សាតិ មហាវិជិតោ ត្វេវ សង្ខ្យំ អគមាសិ។ **អឌ្ឍោ**តិអាទីសុ យោ កោចិ អត្តនោ សន្តកេន វិភវេន អឌ្ឍោ ហោតិ, អយំ បន ន កេវលំ អឌ្ឍោយេវ, មហទ្ធនោ មហតា អបរិមាណសង្ខ្យេន ធនេន សមន្នាគតោ។ បញ្ចកាមគុណវសេន មហន្តា ឧឡារា ភោគា អស្សាតិ **មហាភោគោ។** បិណ្ឌបិណ្ឌវសេន ចេវ សុវណ្ណមាសករជតមាសកាទិវសេន ច ជាតរូបរជតស្ស បហូតតាយ **បហូតជាតរូបរជតោ,** អនេកកោដិសង្ខ្យេន ជាតរូបរជតេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **វិត្តី**តិ តុដ្ឋិ, វិត្តិយា ឧបករណំ **វិត្តូបករណំ** តុដ្ឋិការណន្តិ អត្ថោ។ បហូតំ នានាវិធាលង្ការសុវណ្ណរជតភាជនាទិភេទំ វិត្តូបករណមស្សាតិ **បហូតវិត្តូបករណោ។** សត្តរតនសង្ខាតស្ស និទហិត្វា ឋបិតធនស្ស សព្ពបុព្ពណ្ណាបរណ្ណសង្គហិតស្ស ធញ្ញស្ស ច បហូតតាយ **បហូតធនធញ្ញោ** ។ អថវា ឥទមស្ស ទេវសិកំ បរិព្ពយទានគ្គហណាទិវសេន បរិវត្តនធនធញ្ញវសេន វុត្តំ។

បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារោតិ កោសោ វុច្ចតិ ភណ្ឌាគារំ, និទហិត្វា ឋបិតេន ធនេន បរិបុណ្ណកោសោ, ធញ្ញេន បរិបុណ្ណកោដ្ឋាគារោ ចាតិ អត្ថោ។ អថវា ចតុព្ពិធោ កោសោ – ហត្ថី, អស្សា, រថា, បត្តីតិ។ កោដ្ឋាគារំ តិវិធំ – ធនកោដ្ឋាគារំ, វត្ថកោដ្ឋាគារំ, ធញ្ញកោដ្ឋាគារន្តិ, តំ សព្ពម្បិ បរិបុណ្ណមស្សាតិ បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារោ។ **ឧទបាទី**តិ ឧប្បជ្ជិ។ អយំ កិរ រាជា ឯកទិវសំ រតនាវលោកនចារិកំ នាម និក្ខន្តោ។ សោ ភណ្ឌាគារិកំ បុច្ឆិ – “តាត, ឥទំ ឯវំ ពហុធនំ កេន សង្ឃរិត”ន្តិ? តុម្ហាកំ បិតុបិតាមហាទីហិ យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដាតិ។ ឥទំ បន ធនំ សង្ឃរិត្វា តេ កុហិំ គតាតិ? សព្ពេវ តេ, ទេវ, មរណវសំ បត្តាតិ។ អត្តនោ ធនំ អគហេត្វាវ គតា, តាតាតិ? ទេវ, កិំ វទេថ, ធនំ នាមេតំ បហាយ គមនីយមេវ, នោ អាទាយ គមនីយន្តិ។ អថ រាជា និវត្តិត្វា សិរិគព្ភេ និសិន្នោ – ‘អធិគតា ខោ មេ’តិអាទីនិ ចិន្តេសិ។ តេន វុត្តំ – “ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទី”តិ។

៣៣៧. ព្រាហ្មណំ អាមន្តេត្វាតិ កស្មា អាមន្តេសិ? អយំ កិរេវំ ចិន្តេសិ – “ទានំ ទេន្តេន នាម ឯកេន បណ្ឌិតេន សទ្ធិំ មន្តេត្វា ទាតុំ វដ្ដតិ, អនាមន្តេត្វា កតកម្មញ្ហិ បច្ឆានុតាបំ ករោតី”តិ។ តស្មា អាមន្តេសិ។ អថ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “អយំ រាជា មហាទានំ ទាតុកាមោ, ជនបទេ ចស្ស ពហូ ចោរា, តេ អវូបសមេត្វា ទានំ ទេន្តស្ស ខីរទធិតណ្ឌុលាទិកេ ទានសម្ភារេ អាហរន្តានំ និប្បុរិសានិ គេហានិ ចោរា វិលុម្បិស្សន្តិ ជនបទោ ចោរភយេនេវ កោលាហលោ ភវិស្សតិ, តតោ រញ្ញោ ទានំ ន ចិរំ បវត្តិស្សតិ, ចិត្តម្បិស្ស ឯកគ្គំ ន ភវិស្សតិ, ហន្ទ, នំ ឯតមត្ថំ សញ្ញាបេមី”តិ តតោ តមត្ថំ សញ្ញាបេន្តោ “ភោតោ, ខោ រញ្ញោ”តិអាទិមាហ។

៣៣៨. តត្ថ **សកណ្ដកោ**តិ ចោរកណ្ដកេហិ សកណ្ដកោ។ **បន្ថទុហនា**តិ បន្ថទុហា, បន្ថឃាតកាតិ អត្ថោ។ **អកិច្ចការី អស្សា**តិ អកត្តព្ពការី អធម្មការី ភវេយ្យ។ **ទស្យុខីល**ន្តិ ចោរខីលំ។ **វធេន វា**តិ មារណេន វា កោដ្ដនេន វា។ **ពន្ធនេនា**តិ អទ្ទុពន្ធនាទិនា។ **ជានិយា**តិ ហានិយា; “សតំ គណ្ហថ, សហស្សំ គណ្ហថា”តិ ឯវំ បវត្តិតទណ្ឌេនាតិ អត្ថោ។ **គរហាយា**តិ បញ្ចសិខមុណ្ឌករណំ, គោមយសិញ្ចនំ, គីវាយ កុទណ្ឌកពន្ធនន្តិ ឯវមាទីនិ កត្វា គរហបាបនេន។ **បព្ពាជនាយា**តិ រដ្ឋតោ នីហរណេន។ **សម្មូហនិស្សាមី**តិ សម្មា ហេតុនា នយេន ការណេន ឩហនិស្សាមិ។ **ហតាវសេសកា**តិ មតាវសេសកា។ **ឧស្សហន្តី**តិ ឧស្សាហំ ករោន្តិ។ **អនុប្បទេតូ**តិ ទិន្នេ អប្បហោន្តេ បុន អញ្ញម្បិ ពីជញ្ច ភត្តញ្ច កសិឧបករណភណ្ឌញ្ច សព្ពំ ទេតូតិ អត្ថោ។ **បាភតំ អនុប្បទេតូ**តិ សក្ខិំ អកត្វា បណ្ណេ អនារោបេត្វា មូលច្ឆេជ្ជវសេន ភណ្ឌមូលំ ទេតូតិ អត្ថោ។ ភណ្ឌមូលស្ស ហិ បាភតន្តិ នាមំ។ យថាហ –

“អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គិំវ សន្ធម”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៤);

ភត្តវេតនន្តិ ទេវសិកំ ភត្តញ្ចេវ មាសិកាទិបរិព្ពយញ្ច តស្ស តស្ស កុសលកម្មស្សរភាវានុរូបេន ឋានន្តរគាមនិគមាទិទានេន សទ្ធឹ ទេតូតិ អត្ថោ។ **សកម្មបសុតា**តិ កសិវាណិជ្ជាទីសុ សកេសុ កម្មេសុ ឧយ្យុត្តា ព្យាវដា។ **រាសិកោ**តិ ធនធញ្ញានំ រាសិកោ។ **ខេមដ្ឋិតា**តិ ខេមេន ឋិតា អភយា។ **អកណ្ដកា**តិ ចោរកណ្ដករហិតា។ **មុទា មោទមានា**តិ មោទា មោទមានា។ អយមេវ វា បាឋោ, អញ្ញមញ្ញំ បមុទិតចិត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **អបារុតឃរា**តិ ចោរានំ អភាវេន ទ្វារានិ អសំវរិត្វា វិវដទ្វារាតិ អត្ថោ។ **ឯតទវោចា**តិ ជនបទស្ស សព្ពាការេន ឥទ្ធផីតភាវំ ញត្វា ឯតំ អវោច។

ចតុបរិក្ខារវណ្ណនា

៣៣៩. តេន ហិ ភវំ រាជាតិ ព្រាហ្មណោ កិរ ចិន្តេសិ – “អយំ រាជា មហាទានំ ទាតុំ អតិវិយ ឧស្សាហជាតោ។ សចេ បន អត្តនោ អនុយន្តា ខត្តិយាទយោ អនាមន្តេត្វា ទស្សតិ។ នាស្ស តេ អត្តមនា ភវិស្សន្តិ; យថា ទានំ តេ អត្តមនា ហោន្តិ, តថា ករិស្សាមី”តិ។ តស្មា “តេន ហិ ភវ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នេគមា**តិ និគមវាសិនោ។ **ជានបទា**តិ ជនបទវាសិនោ ។ **អាមន្តយត**ន្តិ អាមន្តេតុ ជានាបេតុ។ **យំ មម អស្ស**ាតិ យំ តុម្ហាកំ អនុជាននំ មម ភវេយ្យ។ **អមច្ចា**តិ បិយសហាយកា។ **បារិសជ្ជា**តិ សេសា អាណត្តិការកា។ **យជតំ ភវំ រាជា**តិ យជតុ ភវំ, តេ កិរ – អយំ រាជា “អហំ ឥស្សរោ”តិ បសយ្ហ ទានំ អទត្វា អម្ហេ អាមន្តេសិ, អហោនេន សុដ្ឋុ កត”ន្តិ អត្តមនា ឯវមាហំសុ។ អនាមន្តិតេ បនស្ស យញ្ញដ្ឋានំ ទស្សនាយបិ ន គច្ឆេយ្យុំ។ **យញ្ញកាលោ មហារាជា**តិ ទេយ្យធម្មស្មិញ្ហិ អសតិ មហល្លកកាលេ ច ឯវរូបំ ទានំ ទាតុំ ន សក្កា, ត្វំ បន មហាធនោ ចេវ តរុណោ ច, ឯតេន តេ យញ្ញកាលោតិ ទស្សេន្តា វទន្តិ។ **អនុមតិបក្ខា**តិ អនុមតិយា បក្ខា, អនុមតិទាយកាតិ អត្ថោ។ **បរិក្ខារា ភវន្តី**តិ បរិវារា ភវន្តិ។ “រថោ សីលបរិក្ខារោ, ឈានក្ខោ ចក្កវីរិយោ”តិ (សំ. និ. ៥.៤) ឯត្ថ បន អលង្ការោ បរិក្ខារោតិ វុត្តោ។

អដ្ឋបរិក្ខារវណ្ណនា

៣៤០. អដ្ឋហង្គេហីតិ ឧភតោ សុជាតាទីហិ អដ្ឋហិ អង្គេហិ។ **យសសា**តិ អាណាឋបនសមត្ថតាយ។ **សទ្ធោ**តិ ទានស្ស ផលំ អត្ថីតិ សទ្ទហតិ។ **ទាយកោ**តិ ទានសូរោ។ ន សទ្ធាមត្តកេនេវ តិដ្ឋតិ, បរិច្ចជិតុម្បិ សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **ទានបតី**តិ យំ ទានំ ទេតិ, តស្ស បតិ ហុត្វា ទេតិ, ន ទាសោ, ន សហាយោ។ យោ ហិ អត្តនា មធុរំ ភុញ្ជតិ, បរេសំ អមធុរំ ទេតិ, សោ ទានសង្ខាតស្ស ទេយ្យធម្មស្ស ទាសោ ហុត្វា ទេតិ។ យោ យំ អត្តនា ភុញ្ជតិ, តទេវ ទេតិ, សោ សហាយោ ហុត្វា ទេតិ។ យោ បន អត្តនា យេន កេនចិ យាបេតិ, បរេសំ មធុរំ ទេតិ, សោ បតិ ជេដ្ឋកោ សាមី ហុត្វា ទេតិ, អយំ តាទិសោតិ អត្ថោ។ **សមណព្រាហ្មណកបណទ្ធិកវណិព្ពកយាចកាន**ន្តិ ឯត្ថ សមិតបាបា **សមណា**, ពាហិតបាបា ព្រាហ្មណា។ **កបណា**តិ ទុគ្គតា ទលិទ្ទមនុស្សា។ **អទ្ធិកា**តិ បថាវិនោ។ **វណិព្ពកា**តិ យេ – “ឥដ្ឋំ ទិន្នំ, កន្តំ, មនាបំ, កាលេន អនវជ្ជំ ទិន្នំ, ទទំ ចិត្តំ បសាទេយ្យ, គច្ឆតុ ភវំ ព្រហ្មលោក”ន្តិអាទិនា នយេន ទានស្ស វណ្ណំ ថោមយមានា វិចរន្តិ។ **យាចកា**តិ យេ – “បសតមត្តំ ទេថ, សរាវមត្តំ ទេថា”តិអាទីនិ វត្វា យាចមានា វិចរន្តិ។ **ឱបានភូតោ**តិ ឧទបានភូតោ។ សព្ពេសំ សាធារណបរិភោគោ, ចតុមហាបថេ ខតបោក្ខរណី វិយ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **សុតជាតស្សា**តិ ឯត្ថ សុតមេវ សុតជាតំ។ **អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ អត្ថេ ចិន្តេតុ**ន្តិ ឯត្ថ – “អតីតេ បុញ្ញស្ស កតត្តាយេវ មេ អយំ សម្បត្តី”តិ, ឯវំ ចិន្តេន្តោ អតីតមត្ថំ ចិន្តេតុំ បដិពលោ នាម ហោតិ។ “ឥទានិ បុញ្ញំ កត្វាវ អនាគតេ សក្កា សម្បត្តឹ បាបុណិតុ”ន្តិ ចិន្តេន្តោ អនាគតមត្ថំ ចិន្តេតុំ បដិពលោ នាម ហោតិ។ “ឥទំ បុញ្ញកម្មំ នាម សប្បុរិសានំ អាចិណ្ណំ, មយ្ហញ្ច ភោគាបិ សំវិជ្ជន្តិ, ទាយកចិត្តម្បិ អត្ថិ; ហន្ទាហំ បុញ្ញានិ ករោមី”តិ ចិន្តេន្តោ បច្ចុប្បន្នមត្ថំ ចិន្តេតុំ បដិពលោ នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ឥតិ ឥមានី**តិ ឯវំ យថា វុត្តានិ ឯតានិ។ ឯតេហិ កិរ អដ្ឋហង្គេហិ សមន្នាគតស្ស ទានំ សព្ពទិសាហិ មហាជនោ ឧបសង្កមតិ។ “អយំ ទុជ្ជាតោ កិត្តកំ កាលំ ទស្សតិ, ឥទានិ វិប្បដិសារី ហុត្វា ឧបច្ឆិន្ទិស្សតី”តិ ឯវមាទីនិ ចិន្តេត្វា ន កោចិ ឧបសង្កមិតព្ពំ មញ្ញតិ។ តស្មា ឯតានិ អដ្ឋង្គានិ បរិក្ខារា ភវន្តីតិ វុត្តានិ។

ចតុបរិក្ខារាទិវណ្ណនា

៣៤១. សុជំ បគ្គណ្ហន្តានន្តិ មហាយាគបដិគ្គណ្ហនដ្ឋានេ ទានកដច្ឆុំ បគ្គណ្ហន្តានំ។ **ឥមេហិ ចតូហី**តិ ឯតេហិ សុជាតាទីហិ។ ឯតេសុ ហិ អសតិ – “ឯវំ ទុជ្ជាតស្ស សំវិធានេន បវត្តទានំ កិត្តកំ កាលំ

បវត្តិស្សតី”តិអាទីនិ វត្វា ឧបសង្កមិតារោ ន ហោន្តិ។ តរហិតព្ពាភាវតោ បន ឧបសង្កមន្តិយេវ។ តស្មា ត មានិបិ បរិក្ខារា ភវន្តីតិ វុត្តានិ។

៣៤២. **តិស្សោ វិធា ទេសេសីតិ** តីណិ ឋបនានិ ទេសេសិ។ សោ កិរ ចិន្តេសិ – “ទានំ ទទមានា នាម តិណ្ណំ ឋានានំ អញ្ញតរស្មិំ ចលន្តិ ហន្ទាហំ ឥមំ រាជានំ តេសុ ឋានេសុ បឋមតរញ្ញេវ និច្ចលំ ករោមី”តិ។ តេនស្ស តិស្សោ វិធា ទេសេសីតិ។ **សោ ភោតោ រញ្ញោ**តិ ឥទំ ករណត្ថេ សាមិវចនំ។ ភោតា រញ្ញាតិ វា បាឋោ។ **វិប្បដិសារោ ន ករណីយោ**តិ “ភោគានំ វិគមហេតុកោ បច្ឆានុតាបោ ន កត្តព្ពោ, បុព្ពចេតនា បន អចលា បតិដ្ឋបេតព្ពា, ឯវញ្ហិ ទានំ មហប្ផលំ ហោតី”តិ ទស្សេតិ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឋានេសុ ឯសេវ នយោ។ មុញ្ចចេតនាបិ ហិ បច្ឆាស មនុស្សរណចេតនា ច និច្ចលាវ កាតព្ពា។ តថា អករោន្តស្ស ទានំ ន មហប្ផលំ ហោតិ, នាបិ ឧឡារេសុ ភោគេសុ ចិត្តំ នមតិ, មហារោរុវំ ឧបបន្នស្ស សេដ្ឋិគហបតិនោ វិយ។

៣៤៣. **ទសហាការេហី**តិ ទសហិ ការណេហិ។ តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ – សចាយំ រាជា ទុស្សីលេ ទិស្វា – “នស្សតិ វត មេ ទានំ, យស្ស មេ ឯវរូបា ទុស្សីលា ភុញ្ជន្តី”តិ សីលវន្តេសុបិ វិប្បដិសារំ ឧប្បាទេស្សតិ, ទានំ ន មហប្ផលំ ភវិស្សតិ។ វិប្បដិសារោ ច នាម ទាយកានំ បដិគ្គាហកតោវ ឧប្បជ្ជតិ , ហន្ទស្ស បឋមមេវ តំ វិប្បដិសារំ វិនោទេមីតិ។ តស្មា ទសហាការេហិ ឧបច្ឆិជ្ជិតុំ យុត្តំ បដិគ្គាហកេសុបិ វិប្បដិសារំ វិនោទេសីតិ។ **តេសញ្ញេវ តេនា**តិ តេសញ្ញេវ តេន បាបេន អនិដ្ឋោ វិបាកោ ភវិស្សតិ, ន អញ្ញេសន្តិ ទស្សេតិ។ **យជតំ ភវ**ន្តិ ទេតុ ភវំ។ **សជ្ជត**ន្តិ វិស្សជ្ជតុ។ **អន្តរ**ន្តិ អព្ភន្តរំ។

៣៤៤. **សោឡសហិ អាការេហិ ចិត្តំ សន្ទស្សេសី**តិ ឥជ ព្រាហ្មណោ រញ្ញោ មហាទានានុមោទនំ នាម អារទ្ធោ។ តត្ថ **សន្ទស្សេសី**តិ – ‘ឥទំ ទានំ ទាតា ឯវរូបំ សម្បត្តិំ លភតី’តិ ទស្សេត្វា ទស្សេត្វា កថេសិ។ **សមាទបេសី**តិ គទត្ថំ សមាទបេត្វា កថេសិ។ **សមុត្តេជេសី**តិ វិប្បដិសារវិនោទនេនស្ស ចិត្តំ វោទាបេសិ។ **សម្បហំសេសី**តិ ‘សុន្ទរំ តេ កតំ, មហារាជ, ទានំ ទទមានេនា’តិ ថុតឹ កត្វា កថេសិ។ **វត្តា ធម្មតោ នត្ថី**តិ ធម្មេន សមេន ការណេន វត្តា នត្ថិ។

៣៤៥. **ន រុក្ខា ឆិជ្ជឹសុ យូបត្ថាយ ន ទព្ភា លូយឹសុ ពរិហិសត្ថាយា**តិ យេ យូបនាមកេ មហាថម្ភេ ឧស្សាបេត្វា – “អសុករាជា អសុកាមច្ចោ អសុកព្រាហ្មណោ ឯវរូបំ នាម មហាយាគំ យជតី”តិ នាមំ លិខិត្វា ឋបេន្តិ។ យានិ ច ទព្ភតិណានិ លាយិត្វា វនមាលាសង្ខេបេន យញ្ញសាលំ បរិក្ខិបន្តិ, ភូមិយំ វា បត្ថរន្តិ, តេបិ ន រុក្ខា ឆិជ្ជឹសុ, ន ទព្ភា លូយឹសុ។ កឹ បន គាវោ វា អជាទយោ វា ហញ្ញិស្សន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ទាសា**តិ អន្តោគេហទាសាទយោ។ **បេស្សា**តិ យេ បុព្ពមេវ ធនំ គហេត្វា កម្មំ ករោន្តិ។ **កម្មករា**តិ យេ ភត្តវេតនំ គហេត្វា ករោន្តិ។ ទណ្ឌតជ្ជិតា នាម ទណ្ឌយដ្ឋិមុគ្គរាទីនិ គហេត្វា – “កម្មំ ករោថ ករោថា”តិ ឯវំ តជ្ជិតា។ ភយតជ្ជិតា នាម – សចេ កម្មំ ករោសិ, កុសលំ។ នោ ចេ ករោសិ, ឆិន្ទិស្សាម វា ពន្ធិស្សាម វា មារេស្សាម វាតិ ឯវំ ភយេន តជ្ជិតា។ ឯតេ បន ន ទណ្ឌតជ្ជិតា, ន ភយតជ្ជិតា, ន អស្សុមុខា រោទមានា បរិកម្មានិ អកំសុ។ អថ ខោ បិយសមុទាចារេនេវ សមុទាចរិយមានា អកំសុ។ ន ហិ តត្ថ ទាសំ វា ទាសាតិ, បេស្សំ វា បេស្សាតិ, កម្មករំ វា កម្មករាតិ អាលបន្តិ។ យថានាមរសេនេវ បន បិយសមុទាចារេន អាលបិត្វា ឥត្ថិបុរិសពលវន្តទុព្ពលានំ អនុរូបមេវ កម្មំ ទស្សេត្វា – “ឥទញ្ចិទញ្ច ករោថា”តិ វទន្តិ។ តេបិ អត្តនោ រុចិវសេនេវ ករោន្តិ។ តេន វុត្តំ – “យេ ឥច្ឆឹសុ, តេ អកំសុ; យេ ន ឥច្ឆឹសុ, ន តេ អកំសុ។ យំ ឥច្ឆឹសុ, តំ អកំសុ; យំ ន ឥច្ឆឹសុ, ន តំ អកំសូ”តិ។ **សប្បិតេលនវនីតទធិមធុផាណិតេន ចេវ សោ យញ្ញោ និដ្ឋានមគមាសី**តិ រាជា កិរ ពហិនគរស្ស ចតូសុ ទ្វារេសុ អន្តោនគរស្ស ច មជ្ឈេតិ បញ្ចសុ ឋានេសុ មហាទានសាលាយោ ការាបេត្វា ឯកេកិស្សាយ សាលាយ សតសហស្សំ សតសហស្សំ កត្វា ទិវសេ ទិវសេ បញ្ចសតសហស្សានិ វិស្សជ្ជេត្វា សូរិយុគ្គមនតោ បដ្ឋាយ តស្ស តស្ស កាលស្ស អនុរូបេហិ សហត្ថេន សុវណ្ណកដច្ឆុំ គហេត្វា បណីតេហិ សប្បិតេលាទិសម្មិស្សេហេវ យាគុខជ្ជកភត្តព្យញ្ជនបានកាទីហិ មហាជនំ សន្តប្បេសិ។ ភាជនានិ បូរេត្វា គណ្ហិតុកាមានំ តថេវ ទាបេសិ។ សាយណ្ហសមយេ បន វត្ថគន្ធមាលាទីហិ សម្បូជេសិ។ សប្បិអាទីនំ បន មហាចាដិយោ បូរាបេត្វា – “យោ យំ បរិភុញ្ជិតុកាមោ, សោ តំ បរិភុញ្ជតូ”តិ អនេកសតេសុ ឋានេសុ ឋបាបេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សប្បិតេលនវនីតទធិមធុផាណិតេន ចេវ សោ យញ្ញោ និដ្ឋានមគមាសី”តិ។

៣៤៦. **បហូតំ សាបតេយ្យំ អាទាយា**តិ ពហុំ ធនំ គហេត្វា។ តេ កិរ ចិន្តេសុំ – “អយំ រាជា សប្បិតេលាទីនិ ជនបទតោ អនាហរាបេត្វា អត្តនោ សន្តកមេវ នីហរិត្វា មហាទានំ ទេតិ។ អម្ហេហិ បន ‘រាជា ន កិញ្ចិ អាហរាបេតី’តិ ន យុត្តំ តុណ្ហី ភវិតុំ។ ន ហិ រញ្ញោ ឃរេ ធនំ អក្ខយធម្មមេវ, អម្ហេសុ ច អទេន្តេសុ កោ អញ្ញោ រញ្ញោ ទស្សតិ, ហន្ទស្ស ធនំ ឧបសំហរាមា”តិ តេ គាមភាគេន ច និគមភាគេន ច នគរភាគេន ច សាបតេយ្យំ សំហរិត្វា សកដានិ បូរេត្វា រញ្ញោ ឧបហរិំសុ។ តំ សន្ធាយ – “បហូតំ សាបតេយ្យ”ន្តិអាទិមាហ។

៣៤៧. បុរត្ថិមេន យញ្ញវាដស្សាតិ បុរត្ថិមតោ នគរទ្វារេ ទានសាលាយ បុរត្ថិមភាគេ។ យថា បុរត្ថិមទិសតោ អាគច្ឆន្តា ឧត្តិយានំ ទានសាលាយ យាគំ បិវិត្វា រញ្ញោ ទានសាលាយ ភុញ្ជិត្វា នគរំ បវិសន្តិ។ ឯវរូបេ ឋានេ បដ្ឋបេសុំ។ **ទក្ខិណេន យញ្ញវាដស្សា**តិ ទក្ខិណតោ នគរទ្វារេ ទានសាលាយ វុត្តនយេនេវ ទក្ខិណភាគេ បដ្ឋបេសុំ។ បច្ឆិមុត្តរេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៤៨. អហោ យញ្ញោ, អហោ យញ្ញសម្បទាតិ ព្រាហ្មណា សប្បិអាទីហិ និដ្ឋានគមនំ សុត្វា – “យំ លោកេ មធុរំ, តទេវ សមណោ គោតមោ កថេតិ, ហន្ទស្ស យញ្ញំ បសំសាមា”តិ តុដ្ឋចិត្តា បសំសមានា ឯវមាហំសុ។ **តុណ្ហីភូតោវ និសិន្នោ ហោតី**តិ ឧបរិ វត្តព្ពមត្ថំ ចិន្តយមានោ និស្សទ្ទោវ និសិន្នោ ហោតិ។ **អភិជានាតិ បន ភវំ គោតមោ**តិ ឥទំ ព្រាហ្មណោ បរិហារេន បុច្ឆន្តោ អាហ។ ឥតរថា ហិ – “កឹ បន ត្វំ, ភោ គោតម, តទា រាជា អហោសិ, ឧទាហុ បុរោហិតោ ព្រាហ្មណោ”តិ ឯវំ ឧជុកមេវ បុច្ឆមានោ អគារវោ វិយ ហោតិ។

និច្ចទានអនុកុលយញ្ញវណ្ណនា

៣៤៩. អត្ថិ បន, ភោ គោតមាតិ – ឥទំ ព្រាហ្មណោ “សកលជម្ពុទីបវាសីនំ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ ទានំ នាម ទាតុំ គរុកំ សកលជនបទោ ច អត្តនោ កម្មានិ អករោន្តោ នស្សិស្សតិ, អត្ថិ នុ ខោ អម្ហាកម្បិ ឥមម្ហា យញ្ញា អញ្ញោ យញ្ញោ អប្បសមារម្ភតរោ ចេវ មហប្ផលតរោ ចា”តិ ឯតមត្ថំ បុច្ឆន្តោ អាហ។ **និច្ចទានានី**តិ ធុវទានានិ និច្ចភត្តានិ។ **អនុកុលយញ្ញានី**តិ – “អម្ហាកំ បិតុបិតាមហាទីហិ បវត្តិតានី”តិ កត្វា បច្ឆា ទុគ្គតបុរិសេហិបិ វំសបរម្បរាយ បវត្តេតព្ពានិ យាគានិ, ឯវរូបានិ កិរ សីលវន្តេ ឧទ្ទិស្ស និពទ្ធទានានិ តស្មិំ កុលេ ទលិទ្ទាបិ ន ឧបច្ឆិន្ទន្តិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – អនាថបិណ្ឌិកស្ស កិរ ឃរេ បញ្ច និច្ចភត្តសតានិ ទីយិំសុ។ ទន្តមយសលាកានិ បញ្ចសតានិ អហេសុំ។ អថ តំ កុលំ អនុក្កមេន ទាលិទ្ទិយេន អភិភូតំ, ឯកា តស្មិំ កុលេ ទារិកា ឯកសលាកតោ ឧទ្ធំ ទាតុំ នាសក្ខិ។ សាបិ បច្ឆា សេតវាហនរជ្ជំ គន្ត្វា ខលំ សោធេត្វា លទ្ធធញ្ញេន តំ សលាកំ អទាសិ។ ឯកោ ថេរោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ អានេត្វា អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា តតោ បដ្ឋាយ បុន បញ្ចបិ សលាកភត្តសតានិ បវត្តេសិ។

ទណ្ឌប្បហារាតិ – “បជិបាជិយា តិដ្ឋថ តិដ្ឋថា”តិ ឧជុំ គន្ត្វា គណ្ហថ គណ្ហថាតិ ច អាទីនិ វត្វា ទីយមានា ទណ្ឌប្បហារាបិ គលគ្គាហាបិ ទិស្សន្តិ។ **អយំ ខោ, ព្រាហ្មណ, ហេតុ...បេ.... មហានិសំសតរញ្ចា**តិ។ ឯត្ថ យស្មា មហាយញ្ញេ វិយ ឥមស្មិំ សលាកភត្តេ ន ពហូហិ វេយ្យាវច្ចករេហិ វា ឧបករណេហិ វា អត្ថោ អត្ថិ, តស្មា ឯតំ អប្បដ្ឋតរំ។ យស្មា ចេត្ថ ន ពហូនំ កម្មច្ឆេទវសេន បីឡាសង្ខាតោ សមារម្ភោ អត្ថិ, តស្មា អប្បសមារម្ភតរំ។ យស្មា ចេតំ សង្ឃស្ស យិដ្ឋំ បរិច្ចត្តំ, តស្មា យញ្ញន្តិ វុត្តំ, យស្មា បន ឆឡង្គសមន្នាគតាយ ទក្ខិណាយ មហាសមុទ្ទេ ឧទកស្សេវ ន សុករំ បុញ្ញាភិសន្ទស្ស បមាណំ កាតុំ, ឥទញ្ច តថាវិធំ។ តស្មា តំ មហប្ផលតរញ្ច មហានិសំសតរញ្ចាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥទំ សុត្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – ឥទម្បិ និច្ចភត្តំ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ ទទតោ ទិវសេ ទិវសេ ឯកស្ស កម្មំ នស្សតិ។ នវនវោ ឧស្សាហោ ច ជនេតព្ពោ ហោតិ, អត្ថិ នុ ខោ ឥតោបិ អញ្ញោ យញ្ញោ អប្បដ្ឋតរោ ច អប្បសមារម្ភតរោ ចាតិ។ តស្មា “អត្ថិ បន, ភោ គោតមា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា សលាកភត្តេ កិច្ចបរិយោសានំ នត្ថិ, ឯកេន ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ អញ្ញំ កម្មំ អកត្វា សំវិធាតព្ពមេវ។ វិហារទានេ បន កិច្ចបរិយោសានំ អត្ថិ។ បណ្ណសាលំ វា ហិ ការេតុំ កោដិធនំ វិស្សជ្ជេត្វា មហាវិហារំ វា, ឯកវារំ ធនបរិច្ចាគំ កត្វា ការិតំ សត្តដ្ឋវស្សានិបិ វស្សសតម្បិ វស្សសហស្សម្បិ គច្ឆតិយេវ។ កេវលំ ជិណ្ណបតិតដ្ឋានេ បដិសង្ខរណមត្តមេវ កាតព្ពំ ហោតិ។ តស្មា ឥទំ វិហារទានំ សលាកភត្តតោ អប្បដ្ឋតរំ អប្បសមារម្ភតរញ្ច ហោតិ។ យស្មា បនេត្ថ សុត្តន្តបរិយាយេន យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយាតិ អាទយោ នវានិសំសា វុត្តា, ខន្ធកបរិយាយេន។

“សីតំ ឧណ្ហំ បដិហន្តិ, តតោ វាឡមិគានិ ច;
សិរីំសបេ ច មកសេ ច, សិសិរេ ចាបិ វុដ្ឋិយោ។

តតោ វាតាតបោ ឃោរោ, សញ្ជាតោ បដិហញ្ញតិ;
លេណត្ថញ្ច សុខត្ថញ្ច, **ឈាយិតុញ្ច វិបស្សិតុំ។**

វិហារទានំ សង្ឃស្ស, អគ្គំ ពុទ្ធេន វណ្ណិតំ;
តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ អត្ថមត្តនោ;
វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ។

> តស្មា អន្នញ្ច បានញ្ច, វត្ថសេនាសនានិ ច;
> ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។
>
> តេ តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តិ, សព្ពទុក្ខាបនូទនំ;
> យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយ, បរិនិព្ពាតិ អនាសវោ”តិ។ (ចូឡវ. ២៩៥);

សត្ថុសាសនិសំសា វុត្តា។ តស្មា ឯតំ សលាកភត្តតោ មហប្ផលតរញ្ច មហានិសំសតរញ្ចាតិ វេទិតព្ពំ។ សង្ឃស្ស បន បរិច្ចត្តត្តាវ យញ្ញោតិ វុច្ចតិ។ ឥទម្បិ សុត្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “ធនបរិច្ចាគំ កត្វា វិហារទានំ នាម ទុក្ករំ, អត្តនោ សន្តកា ហិ កាកណិកាបិ បរស្ស ទុប្បរិច្ចជា, ហន្ទាហំ ឥតោបិ អប្បដ្ឋតរញ្ច អប្បសមារម្ភតរញ្ច យញ្ញំ បុច្ឆាមី”តិ។ តតោ តំ បុច្ឆន្តោ – “អត្ថិ បន ភោ”តិអាទិមាហ។

៣៥០-៣៥១. តត្ថ យស្មា សកឹ បរិច្ចត្តេបិ វិហារេ បុនប្បុនំ ឆាទនខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណាទិវសេន កិច្ចំ អត្ថិយេវ, សរណំ បន ឯកភិក្ខុស្ស វា សន្តិកេ សង្ឃស្ស វា គណស្ស វា សកឹ គហិតំ គហិតមេវ ហោតិ, នត្ថិ តស្ស បុនប្បុនំ កត្តព្ពតា, តស្មា តំ វិហារទានតោ អប្បដ្ឋតរញ្ច អប្បសមារម្ភតរញ្ច ហោតិ។ យស្មា ច សរណគមនំ នាម តិណ្ណំ រតនានំ ជីវិតបរិច្ចាគមយំ បុញ្ញកម្មំ សគ្គសម្បត្តិំ ទេតិ, តស្មា មហប្ផលតរញ្ច មហានិសំសតរញ្ចាតិ វេទិតព្ពំ។ តិណ្ណំ បន រតនានំ ជីវិតបរិច្ចាគវសេន យញ្ញោតិ វុច្ចតិ។

៣៥២. ឥទំ សុត្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “អត្តនោ ជីវិតំ នាម បរស្ស បរិច្ចជិតុំ ទុក្ករំ, អត្ថិ នុ ខោ ឥតោបិ អប្បដ្ឋតរោ យញ្ញោ”តិ តតោ តំ បុច្ឆន្តោ បុន “អត្ថិ បន, ភោ គោតមា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ បាណាតិបាតា វេរមណីតិអាទីសុ **វេរមណី** នាម វិរតិ។ សា តិវិធា ហោតិ – សម្បត្តវិរតិ, សមាទានវិរតិ សេតុឃាតវិរតីតិ។ តត្ថ យោ សិក្ខាបទានិ អគហេត្វាបិ កេវលំ អត្តនោ ជាតិគោត្តកុលាបទេសាទីនិ អនុស្សរិត្វា – “ន មេ ឥទំ បតិរូប”ន្តិ បាណាតិបាតាទីនិ ន ករោតិ, សម្បត្តវត្ថុំ បរិហរតិ។ តតោ អារកា វិរមតិ។ តស្ស សា វិរតិ សម្បត្តវិរតីតិ វេទិតព្ពា។

“អជ្ជតគ្គេ ជីវិតហេតុបិ បាណំ ន ហនាមី”តិ វា “បាណាតិបាតា វិរមាមី”តិ វា “វេរមណិំ សមាទិយាមី”តិ វា ឯវំ សិក្ខាបទានិ គណ្ហន្តស្ស បន វិរតិ សមាទានវិរតីតិ វេទិតព្ពា។

អរិយសាវកានំ បន មគ្គសម្បយុត្តា វិរតិ សេតុឃាតវិរតិ នាម។ តត្ថ បុរិមា ទ្វេ វិរតិយោ យំ វោរោបនាទិវសេន វីតិក្កមិតព្ពំ ជីវិតិន្ទ្រិយាទិវត្ថុ, តំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តន្តិ។ បច្ឆិមា និព្ពានារម្មណាវ។ ឯត្ថ ច យោ បញ្ច សិក្ខាបទានិ ឯកតោ គណ្ហាតិ, តស្ស ឯកស្មឹ ភិន្នេ សព្ពានិ ភិន្នានិ ហោន្តិ។ យោ ឯកេកំ គណ្ហតិ, សោ យំ វីតិក្កមតិ, តទេវ ភិជ្ជតិ។ សេតុឃាតវិរតិយា បន ភេទោ នាម នត្ថិ, ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ ជីវិតហេតុបិ នេវ បាណំ ហនតិ ន សុរំ បិវតិ។ សចេបិស្ស សុរញ្ច ខីរញ្ច មិស្សេត្វា មុខេ បក្ខិបន្តិ, ខីរមេវ បវិសតិ, ន សុរា។ យថា កឹ? កោញ្ចសកុណានំ ខីរមិស្សកេ ឧទកេ ខីរមេវ បវិសតិ? ន ឧទកំ។ ឥទំ យោនិសិទ្ធន្តិ ចេ, ឥទំ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ ច វេទិតព្ពំ។ យស្មា បន សរណគមនេ ទិដ្ឋិឧជុកករណំ នាម ភារិយំ។ សិក្ខាបទសមាទានេ បន វិរតិមត្តកមេវ។ តស្មា ឯតំ យថា វា តថា វា គណ្ហន្តស្សាបិ សាធុកំ គណ្ហន្តស្សាបិ អប្បដ្ឋតរញ្ច អប្បសមារម្ភតរញ្ច។ បញ្ចសីលសទិសស្ស បន ទានស្ស អភាវតោ ឯត្ថ មហប្ផលតា មហានិសំសតា ច វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “បញ្ចិមានិ , ភិក្ខវេ, ទានានិ មហាទានានិ អគ្គញ្ញានិ រត្តញ្ញានិ វំសញ្ញានិ បោរាណានិ អសំកិណ្ណានិ អសំកិណ្ណបុព្ពានិ ន សង្កិយន្តិ ន សង្កិយិស្សន្តិ អប្បដិកុដ្ឋានិ សមណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិញ្ញូហិ។ កតមានិ បញ្ច? ឥធ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ បាណាតិបាតំ បហាយ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ហោតិ។ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អបរិមាណានំ សត្តានំ អភយំ ទេតិ, អវេរំ ទេតិ អព្យាបជ្ឈំ ទេតិ។ អបរិមាណានំ សត្តានំ អភយំ ទត្វា អវេរំ ទត្វា អព្យាបជ្ឈំ ទត្វា អបរិមាណស្ស អភយស្ស អវេរស្ស អព្យាបជ្ឈស្ស ភាគី ហោតិ។ ឥទំ, ភិក្ខវេ, បឋមំ ទានំ មហាទានំ...បេ.... វិញ្ញូហីតិ។
>
> បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អទិន្នាទានំ បហាយ...បេ.... កាមេសុមិច្ឆាចារំ បហាយ...បេ.... មុសាវាទំ បហាយ...បេ.... សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ បហាយ...បេ.... ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ច ទានានិ មហាទានានិ អគ្គញ្ញានិ...បេ.... វិញ្ញូហី”តិ (អ. និ. ៨.៣៩)។

ឥទញ្ច បន សីលបញ្ចកំ – “អត្តសិនេហញ្ច ជីវិតសិនេហញ្ច បរិច្ចជិត្វា រក្ខិស្សាមី”តិ សមាទិន្នតាយ យញ្ញោតិ វុច្ចតិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ បញ្ចសីលតោ សរណគមនមេវ ជេដ្ឋកំ, ឥទំ បន សរណគមនេយេវ បតិដ្ឋាយ

វក្ខិតសីលវសេន មហប្ផលន្តិ វុត្តំ។

៣៥៣. ឥទម្បិ សុត្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “បញ្ចសីលំ នាម រក្ខិតុំ គរុកំ, អត្ថិ នុ ខោ អញ្ញំ កិញ្ចិ ឦទិសមេវ ហុត្វា ឥតោ អប្បដ្ឋតរញ្ច មហប្ផលតរញ្ចា”តិ។ តតោ តំ បុច្ឆន្តោ បុនបិ – “អត្ថិ បន, ភោ គោតមា”តិអាទិមាហ។ អថស្ស ភគវា តិវិធសីលបារិបូរិយំ ឋិតស្ស បឋមជ្ឈានាទីនំ យញ្ញានំ អប្បដ្ឋតរញ្ច មហប្ផលតរញ្ច ទស្សេតុកាមោ ពុទ្ធុប្បាទតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ អារភន្តោ “ឥធ ព្រាហ្មណា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា ហេដ្ឋា វុត្តេហិ គុណេហិ សមន្នាគតោ បឋមំ ឈានំ, បឋមជ្ឈានាទីសុ ឋិតោ ទុតិយជ្ឈានាទីនិ និព្ពត្តេន្តោ ន កិលមតិ, តស្មា តានិ អប្បដ្ឋានិ អប្បសមារម្ភានិ។ យស្មា បនេត្ថ បឋមជ្ឈានំ ឯកំ កប្បំ ព្រហ្មលោកេ អាយុំ ទេតិ។ ទុតិយំ អដ្ឋកប្បេ។ តតិយំ ចតុសដ្ឋិកប្បេ។ ចតុត្ថំ បញ្ចកប្បសតានិ។ តទេវ អាកាសានញ្ចាយតនាទិសមាបត្តិវសេន ភាវិតំ វីសតិ, ចត្តាលីសំ, សដ្ឋិ, ចតុរាសីតិ ច កប្បសហស្សានិ អាយុំ ទេតិ; តស្មា មហប្ផលតរញ្ច មហានិសំសតរញ្ច។ នីវរណាទីនំ បន បច្ចនីកានំ ធម្មានំ បរិច្ចត្តត្តា តំ យញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិបស្សនាញាណម្បិ យស្មា ចតុត្ថជ្ឈានបរិយោសានេសុ គុណេសុ បតិដ្ឋាយ និព្ពត្តេន្តោ ន កិលមតិ, តស្មា អប្បដ្ឋំ អប្បសមារម្ភំ; វិបស្សនាសុខសទិសស្ស បន សុខស្ស អភាវា មហប្ផលំ។ បច្ចនីកកិលេសបរិច្ចាគតោ យញ្ញោតិ។ មនោមយិទ្ធិបិ យស្មា វិបស្សនាញាណេ បតិដ្ឋាយ និព្ពត្តេន្តោ ន កិលមតិ, តស្មា អប្បដ្ឋា អប្បសមារម្ភា; អត្តនោ សទិសរូបនិម្មានសមត្ថតាយ មហប្ផលា។ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសបរិច្ចាគតោ យញ្ញោ។ ឥទ្ធិវិធញាណាទីនិបិ យស្មា មនោមយញាណាទីសុ បតិដ្ឋាយ និព្ពត្តេន្តោ ន កិលមតិ, តស្មា អប្បដ្ឋានិ អប្បសមារម្ភានិ, អត្តនោ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសប្បហានតោ យញ្ញោ។ ឥទ្ធិវិធំ បនេត្ថ នានាវិធវិកុព្ពនទស្សនសមត្ថតាយ។ ទិព្ពសោតំ ទេវមនុស្សានំ សទ្ទសវនសមត្ថតាយ; ចេតោបរិយញាណំ បរេសំ សោឡសវិធចិត្តជាននសមត្ថតាយ; បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានសមនុស្សរណសមត្ថតាយ; ទិព្ពចក្ខុ ឥច្ឆិតិច្ឆិតរូបទស្សនសមត្ថតាយ; អាសវក្ខយញាណំ អតិបណីតលោកុត្តរមគ្គសុខនិប្ផាទនសមត្ថតាយ មហប្ផលន្តិ វេទិតព្ពំ។ យស្មា បន អរហត្តតោ វិសិដ្ឋតរោ អញ្ញោ យញ្ញោ នាម នត្ថិ, តស្មា អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ សមាបេន្តោ – “អយម្បិ ខោ, ព្រាហ្មណា”តិអាទិមាហ។

កូដទន្តឧបាសកត្តបដិវេទនាវណ្ណនា

៣៥៤-៣៥៨. **ឯវំ វុត្តេ**តិ ឯវំ ភគវតា វុត្តេ ទេសនាយ បសីទិត្វា សរណំ គន្តុកាមោ កូដទន្តោ ព្រាហ្មណោ – ‘ឯតំ អភិក្កន្តំ ភោ, គោតមា’តិអាទិកំ វចនំ អវោច។ **ឧបវាយតូ**តិ ឧបគន្ត្វា សរីរទរថំ និព្ពាបេន្តោ តនុសីតលោ វាតោ វាយតូតិ។ ឥទញ្ច បន វត្វា ព្រាហ្មណោ បុរិសំ បេសេសិ – “គច្ឆ, តាត, យញ្ញវាដំ បវិសិត្វា សព្ពេ តេ បាណយោ ពន្ធនា មោចេហី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា តថា កត្វា អាគន្ត្វា “មុត្តា ភោ, តេ បាណយោ”តិ អារោចេសិ។ យាវ ព្រាហ្មណោ តំ បវត្តិំ ន សុណិ, ន តាវ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ កស្មា? “ព្រាហ្មណស្ស ចិត្តេ អាកុលភាវោ អត្ថី”តិ។ សុត្វា បនស្ស “ពហូ វត មេ បាណា មោចិតា”តិ ចិត្តចារោ វិប្បសីទតិ។ ភគវា តស្ស វិប្បសន្នមនតំ ញត្វា ធម្មទេសនំ អារភិ។ តំ សន្ធាយ – “អថ ខោ ភគវា”តិអាទិ វុត្តំ។ បុន ‘កល្លចិត្ត’ន្តិអាទិ អានុបុព្ពិកថានុភាវេន វិក្ខម្ភិតនីវរណតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

កូដទន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាលិសុត្តវណ្ណនា

ព្រាហ្មណទូតវត្ថុវណ្ណនា

៣៥៩. ឯវំ មេ សុតំ – ឯកំ សមយំ ភគវា វេសាលិយន្តិ មហាលិសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **វេសាលិយ**ន្តិ បុនប្បុនំ វិសាលភាវូបគមនតោ វេសាលីតិ លទ្ធនាមកេ នគរេ។ **មហាវនេ**តិ ពហិនគរេ ហិមវន្តេន សទ្ធិំ ឯកាពទ្ធំ ហុត្វា ឋិតំ សយំ ជាតវនំ អត្ថិ, យំ មហន្តភាវេនេវ មហាវនន្តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ មហាវនេ។ **កូដាគារសាលាយ**ន្តិ តស្មិំ វនសណ្ឌេ សង្ឃារាមំ បតិដ្ឋបេសុំ។ តត្ថ កណ្ណិកំ យោជេត្វា ថម្ភានំ ឧបរិ កូដាគារសាលា សង្ខេបេន ទេវវិមានសទិសំ បាសាទំ អកំសុ, តំ ឧបាទាយ សកលោបិ សង្ឃារាមោ “កូដាគារសាលា”តិ បញ្ញាយិត្ថ។ ភគវា តំ វេសាលី ឧបនិស្សាយ តស្មិំ សង្ឃារាមេ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ – “វេសាលិយំ វិហរតិ មហាវនេ កូដាគារសាលាយ”ន្តិ។ **កោសលកា**តិ កោសលរដ្ឋវាសិនោ។ **មាគធកា**តិ មគធរដ្ឋវាសិនោ។ **ករណីយេនា**តិ អវស្សំ កត្តព្ពកម្មេន។ យញ្ហិ អកាតុម្បិ វដ្ដតិ, តំ កិច្ចន្តិ វុច្ចតិ, យំ អវស្សំ កាតព្ពមេវ, តំ ករណីយំ នាម។

៣៦០. បដិសល្លីនោ ភគវាតិ នានារម្មណចារតោ បដិក្កម្ម សល្លីនោ និលីនោ, ឯកីភាវំ ឧបគម្ម ឯកត្តារម្មណេ ឈានរតិំ អនុភវតីតិ អត្ថោ។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិញ្ញេវ វិហារេ។ **ឯកមន្ត**ន្តិ តស្មា ឋានា អបក្កម្ម តាសុ តាសុ រុក្ខច្ឆាយាសុ និសីទិំសុ។

ឱដ្ឋទ្ធលិច្ឆវីវត្ថុវណ្ណនា

៣៦១. ឱដ្ឋទ្ធោតិ អទ្ធោដ្ឋតាយ ឯវំលទ្ធនាមោ។ **មហតិយា លិច្ឆវិបរិសាយា**តិ បុរេភត្តំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ ទត្វា ភគវតោ សន្តិកេ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋហិត្វា គន្ធមាលាទីនិ គាហាបេត្វា ឧគ្ឃោសនាយ មហតី លិច្ឆវិរាជបរិសំ សន្និបាតាបេត្វា តាយ នីលបីតាទិវណ្ណវត្ថាភរណវិលេបនបដិមណ្ឌិតាយ តាវតិំសបរិសប្បដិភាគាយ មហតិយា លិច្ឆវិបរិសាយ សទ្ធិំ ឧបសង្កមិ។ **អកាលោ ខោ មហាលី**តិ តស្ស ឱដ្ឋទ្ធស្ស មហាលីតិ មូលនាមំ, តេន មូលនាមមត្តេន នំ ថេរោ មហាលីតិ អាលបតិ។ **ឯកមន្តំ និសីទី**តិ បតិរូបាសុ រុក្ខច្ឆាយាសុ តាយ លិច្ឆវិបរិសាយ សទ្ធិំ រតនត្តយស្ស វណ្ណំ កថយន្តោ និសីទិ។

៣៦២. សីហោ សមណុទ្ទេសោតិ អាយស្មតោ នាគិតស្ស ភាគិនេយ្យោ សត្តវស្សកាលេ បព្ពជិត្វា សាសនេ យុត្តបយុត្តោ “សីហោ”តិ ឯវំនាមកោ សាមណេរោ, សោ កិរ តំ មហាបរិសំ ទិស្វា – “អយំ បរិសា មហតី, សកលំ វិហារំ បូរេត្វា និសិន្នា, អទ្ធា ភគវា អជ្ជ ឥមិស្សា បរិសាយ មហន្តេន ឧស្សាហេន ធម្មំ ទេសេស្សតិ, យំនូនាហំ ឧបជ្ឈាយស្សាចិក្ខិត្វា ភគវតោ មហាបរិសាយ សន្និបតិតភាវំ អារោចាបេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា យេនាយស្មា នាគិតោ តេនុបសង្កមិ។ **ភន្តេ កស្សបា**តិ ថេរំ គោត្តេន អាលបតិ។ **ឯសា ជនតា**តិ ឯសោ ជនសមូហោ។

ត្វញ្ញេវ ភគវតោ អារោចេហីតិ សីហោ កិរ ភគវតោ វិស្សាសិកោ, អយញ្ហិ ថេរោ ថូលសរីរោ, តេនស្ស សរីរគរុតាយ ឧដ្ឋាននិសជ្ជាទីសុ អាលសិយភាវោ ឰលសកំ អប្បហីនោ វិយ ហោតិ។ អថាយំ សាមណេរោ ភគវតោ កាលេន កាលំ វត្តំ ករោតិ។ តេន នំ ថេរោ “ត្វម្បិ ទសពលស្ស វិស្សាសិកោ”តិ វត្វា គច្ឆ ត្វញ្ញេវារោចេហីតិ អាហ។ **វិហារបច្ឆាយាយ**ន្តិ វិហារឆាយាយំ, កូដាគារមហាគេហច្ឆាយាយ ផរិតោកាសេតិ អត្ថោ។ សា កិរ កូដាគារសាលា ទក្ខិណុត្តរតោ ទីឃា បាចីនមុខា, តេនស្សា បុរតោ មហតី ឆាយា បត្ថដា ហោតិ, សីហោ តត្ថ ភគវតោ អាសនំ បញ្ញាបេសិ។

៣៦៣. អថ ខោ ភគវា ទ្វារន្តរេហិ ចេវ វាតបានន្តរេហិ ច និក្ខមិត្វា វិធាវន្តាហិ វិប្ផុរន្តីហិ ឆព្ពណ្ណាហិ ពុទ្ធរស្មីហិ សំសូចិតនិក្ខមនោ វលាហកន្តរតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ កូដាគារសាលតោ និក្ខមិត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ ភគវា វិហារា និក្ខម្ម វិហារបច្ឆាយាយ បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី”តិ។

៣៦៤-៣៦៥. បុរិមានិ , ភន្តេ, ទិវសានិ បុរិមតរានីតិ ឯត្ថ ហិយ្យោ ទិវសំ បុរិមំ នាម, តតោ បរំ បុរិមតរំ។ តតោ បដ្ឋាយ បន សព្ពានិ បុរិមានិ ចេវ បុរិមតរានិ ច ហោន្តិ។ **យទគ្គេ**តិ មូលទិវសតោ បដ្ឋាយ យំ ទិវសំ អគ្គំ បរកោដិំ កត្វា វិហរាមីតិ អត្ថោ, យាវ វិហាសិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទានិ តស្ស បរិមាណំ ទស្សេន្តោ “នចិរំ តីណិ វស្សានី”តិ អាហ។ អថ វា **យទគ្គេ**តិ យំ ទិវសំ អគ្គំ កត្វា នចិរំ តីណិ វស្សានិ វិហរាមីតិបិ អត្ថោ ។ យំ ទិវសំ អាទិំ កត្វា នចិរំ វិហាសិំ តីណិយេវ វស្សានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយំ កិរ ភគវតោ បត្តចីវរំ គណ្ហន្តោ តីណិ សំវច្ឆរានិ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋាសិ, តំ សន្ធាយ ឯវំ វទតិ។ **បិយរូបានី**តិ បិយជាតិកានិ សាតជាតិកានិ។ **កាមូបសំហិតានី**តិ

កាមស្សាទយុត្តានិ។ **រជនីយានី**តិ រាគជនកានិ។ **នោ ច ខោ ទិព្ពានិ សទ្ទានី**តិ កស្មា សុនក្ខត្តោ តានិ ន សុណាតិ? សោ កិរ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មំ យាចិ, តស្ស ភគវា អាចិក្ខិ, សោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបន្នោ ទិព្ពចក្ខុំ ឧប្បាទេត្វា ទេវតានំ រូបានិ ទិស្វា ចិន្តេសិ “ឥមស្មិំ សរីរសណ្ឋានេ សទ្ទេន មធុរេន ភវិតព្ពំ, កថំ នុ ខោ នំ សុណេយ្យ”ន្តិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពសោតបរិកម្មំ បុច្ឆិ។ អយញ្ច អតីតេ ឯកំ សីលវន្តំ ភិក្ខុំ កណ្ណសក្ខលិយំ បហរិត្វា ពធិរមកាសិ។ តស្មា បរិកម្មំ ករោន្តោបិ អភព្ពោ ទិព្ពសោតាធិគមាយ។ តេនស្ស ន ភគវា បរិកម្មំ កថេសិ។ សោ ឯត្តាវតា ភគវតិ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ចិន្តេសិ – “អទ្ធា សមណស្ស គោតមស្ស ឯវំ ហោតិ – ‘អហម្បិ ខត្តិយោ អយម្បិ ខត្តិយោ, សចស្ស ញាណំ វឌ្ឍិស្សតិ, អយម្បិ សព្ពញ្ញូ ភវិស្សតី’តិ ឧសូយាយ មយ្ហំ ន កថេសី”តិ។ សោ អនុក្កមេន គិហិភាវំ បត្វា តមត្ថំ មហាលិលិច្ឆវិនោ កថេន្តោ ឯវមាហ។

៣៦៦-៣៧១. **ឯកំសភាវិតោ**តិ ឯកំសាយ ឯកកោដ្ឋាសាយ ភាវិតោ, ទិព្ពានំ វា រូបានំ ទស្សនត្ថាយ ទិព្ពានំ វា សទ្ទានំ សវនត្ថាយ ភាវិតោតិ អត្ថោ។ **តិរិយ**ន្តិ អនុទិសាយ។ **ឧភយំសភាវិតោ**តិ ឧភយំសាយ ឧភយកោដ្ឋាសាយ ភាវិតោតិ អត្ថោ។ **អយំ ខោ មហាលិ ហេតូ**តិ អយំ ទិព្ពានំយេវ រូបានំ ទស្សនាយ ឯកំសភាវិតោ សមាធិ ហេតុ។ ឥមមត្ថំ សុត្វា សោ លិច្ឆវី ចិន្តេសិ – “ឥទំ ទិព្ពសោតេន សទ្ទសុណនំ ឥមស្មិំ សាសនេ ឧត្តមត្ថភូតំ មញ្ញេ ឥមស្ស នូន អត្ថាយ ឯតេ ភិក្ខូ បញ្ញាសម្បិ សដ្ឋិបិ វស្សានិ អបណ្ណកំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តិ, យំនូនាហំ ទសពលំ ឯតមត្ថំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។

៣៧២. តតោ តមត្ថំ បុច្ឆន្តោ “ឯតាសំ នូន, ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ **សមាធិភាវនាន**ន្តិ ឯត្ថ សមាធិយេវ សមាធិភាវនា, ឧភយំសភាវិតានំ សមាធីនន្តិ អត្ថោ។ អថ យស្មា សាសនតោ ពាហិរា ឯតា សមាធិភាវនា, ន អជ្ឈត្តិកា។ តស្មា តា បដិក្ខិបិត្វា យទត្ថំ ភិក្ខូ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តិ, តំ ទស្សេន្តោ ភគវា “ន ខោ មហាលី”តិអាទិមាហ។

ចតុអរិយផលវណ្ណនា

៣៧៣. **តិណ្ណំ សំយោជនាន**ន្តិ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីនំ តិណ្ណំ ពន្ធនានំ។ តានិ ហិ វដ្ដទុក្ខមយេ រថេ សត្តេ សំយោជេន្តិ, តស្មា សំយោជនានីតិ វុច្ចន្តិ។ **សោតាបន្នោ ហោតី**តិ មគ្គសោតំ អាបន្នោ ហោតិ។ **អវិនិបាតធម្មោ**តិ ចតូសុ អបាយេសុ អបតនធម្មោ។ **និយតោ**តិ ធម្មនិយាមេន និយតោ។ **សម្ពោធិបរាយណោ**តិ ឧបរិមគ្គត្តយសង្ខាតា សម្ពោធិ បរំ អយនំ អស្ស, អនេន វា បត្តព្ពាតិ សម្ពោធិបរាយណោ។

តនុត្តាតិ បរិយុដ្ឋានមន្ទតាយ ច កទាចិ ករហចិ ឧប្បត្តិយា ច តនុភាវា។ **ឱរម្ភាគិយាន**ន្តិ ហេដ្ឋាភាគិយានំ, យេ ហិ ពទ្ធោ ឧបរិ សុទ្ធាវាសភូមិយំ និព្ពត្តិតុំ ន សក្កោតិ។ **ឱបបាតិកោ**តិ សេសយោនិបដិក្ខេបវចនមេតំ។ **តត្ថ បរិនិព្ពាយី**តិ តស្មិំ ឧបរិភវេយេវ បរិនិព្ពានធម្មោ។ **អនាវត្តិធម្មោ**តិ តតោ ព្រហ្មលោកា បុន បដិសន្ធិវសេន អនាវត្តនធម្មោ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ ចិត្តវិសុទ្ធិំ, សព្ពកិលេសពន្ធនវិមុត្តស្ស អរហត្តផលចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ឯត្ថាបិ សព្ពកិលេសពន្ធនវិមុត្តា អរហត្តផលបញ្ញាវ បញ្ញាវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយ**ន្តិ សាមំ។ **អភិញ្ញា**តិ អភិជានិត្វា។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ អថ វា **អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អភិញ្ញាយ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន សច្ឆិករិត្វាតិបិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជា**តិ បត្វា បដិលភិត្វា។ ឥទំ សុត្វា លិច្ឆវិរាជា ចិន្តេសិ – “អយំ បន ធម្មោ ន សកុណេន វិយ ឧប្បតិត្វា, នាបិ គោធាយ វិយ ឧរេន គន្ត្វា សក្កា បដិវិជ្ឈិតុំ , អទ្ធា បន ឥមំ បដិវិជ្ឈន្តស្ស បុព្ពភាគប្បដិបទាយ ភវិតព្ពំ, បុច្ឆាមិ តាវ ន”ន្តិ។

អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គវណ្ណនា

៣៧៤-៣៧៥. តតោ ភគវន្តំ បុច្ឆន្តោ “អត្ថិ បន ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋង្គិកោ**តិ បញ្ចង្គិកំ តុរិយំ វិយ អដ្ឋង្គិកោ គាមោ វិយ ច អដ្ឋង្គមត្តោយេវ ហុត្វា អដ្ឋង្គិកោ, ន អង្គតោ អញ្ញោ មគ្គោ នាម អត្ថិ។ តេនេវាហ – **“សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ…បេ…. សម្មាសមាធី”**តិ។ តត្ថ សម្មាទស្សនលក្ខណា **សម្មាទិដ្ឋិ។** សម្មា អភិនិរោបនលក្ខណោ **សម្មាសង្កប្បោ។** សម្មា បរិគ្គហណលក្ខណា **សម្មាវាចា។** សម្មា សមុដ្ឋាបនលក្ខណោ **សម្មាកម្មន្តោ។** សម្មា វោទាបនលក្ខណោ **សម្មាអាជីវោ។** សម្មា បគ្គហលក្ខណោ **សម្មាវាយាមោ។** សម្មា ឧបដ្ឋានលក្ខណា **សម្មាសតិ។** សម្មា សមាធានលក្ខណោ **សម្មាសមាធិ។** ឯតេសុ ឯកេកស្ស តីណិ តីណិ កិច្ចានិ ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ តាវ អញ្ញេហិបិ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធិំ មិច្ឆាទិដ្ឋិំ បជហតិ, និរោធំ អារម្មណំ ករោតិ, សម្បយុត្តធម្មេ ច បស្សតិ តប្បដិច្ឆាទកមោហវិធមនវសេន អសម្មោហតោ។ សម្មាសង្កប្បាទយោបិ តថេវ មិច្ឆាសង្កប្បាទីនិ បជហន្តិ, និរោធញ្ច អារម្មណំ ករោន្តិ, វិសេសតោ បនេត្ថ សម្មាសង្កប្បោ សហជាតធម្មេ

អភិនិរោបេតិ។ សម្មាវាចា សម្មា បរិគ្គណ្ហតិ។ សម្មាកម្មន្តោ សម្មា សមុដ្ឋាបេតិ។ សម្មាអាជីវោ សម្មា វោទាបេតិ។ សម្មាវាយាមោ សម្មា បគ្គណ្ហតិ។ សម្មាសតិ សម្មា ឧបដ្ឋាបេតិ។ សម្មាសមាធិ សម្មា បទហតិ។

អបិ ចេសា សម្មាទិដ្ឋិ នាម បុព្ពភាគេ នានាក្ខណា នានារម្មណា ហោតិ, មគ្គក្ខណេ ឯកក្ខណា ឯការម្មណា។ កិច្ចតោ បន “ទុក្ខេ ញាណ”ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ នាមានិ លភតិ។ សម្មាសង្កប្បាទយោបិ បុព្ពភាគេ នានាក្ខណា នានារម្មណា ហោន្តិ។ មគ្គក្ខណេ ឯកក្ខណា ឯការម្មណា។ តេសុ សម្មាសង្កប្បោ កិច្ចតោ “នេក្ខម្មសង្កប្បោ”តិអាទីនិ តីណិ នាមានិ លភតិ។ សម្មា វាចាទយោ តយោ វិរតិយោបិ ហោន្តិ, ចេតនាទយោបិ ហោន្តិ, មគ្គក្ខណេ បន វិរតិយេវ។ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតីតិ ឥទម្បិ ទ្វយំ កិច្ចតោ សម្មប្បធានសតិបដ្ឋានវសេន ចត្តារិ នាមានិ លភតិ។ សម្មាសមាធិ បន បុព្ពភាគេបិ មគ្គក្ខណេបិ សម្មាសមាធិយេវ។

ឥតិ ឥមេសុ អដ្ឋសុ ធម្មេសុ ភគវតា និព្ពានាធិគមាយ បដិបន្នស្ស យោគិនោ ពហុការត្តា បឋមំ សម្មាទិដ្ឋិ ទេសិតា។ អយញ្ហិ “បញ្ញាបជ្ជោតោ បញ្ញាសត្ថ”ន្តិ (ធ. ស. ២០) ច វុត្តា។ តស្មា ឯតាយ បុព្ពភាគេ វិបស្សនាញាណសង្ខាតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា អវិជ្ជន្ធការំ វិធមិត្វា កិលេសចោរេ ឃាតេន្តោ ខេមេន យោគាវចរោ និព្ពានំ បាបុណាតិ។ តេន វុត្តំ – “និព្ពានាធិគមាយ បដិបន្នស្ស យោគិនោ ពហុការត្តា បឋមំ សម្មាទិដ្ឋិ ទេសិតា”តិ។

សម្មាសង្កប្បោ បន តស្សា ពហុការោ, តស្មា តទនន្តរំ វុត្តោ។ យថា ហិ ហេរញ្ញិកោ ហត្ថេន បរិវត្តេត្វា បរិវត្តេត្វា ចក្ខុនា កហាបណំ ឱលោកេន្តោ – “អយំ ឆេកោ, អយំ កូដោ”តិ ជានាតិ។ ឯវំ យោគាវចរោបិ បុព្ពភាគេ វិតក្កេន វិតក្កេត្វា វិបស្សនាបញ្ញាយ ឱលោកយមានោ – “ឥមេ ធម្មា កាមាវចរា, ឥមេ ធម្មា រូបាវចរាទយោ”តិ បជានាតិ។ យថា វា បន បុរិសេន កោដិយំ គហេត្វា បរិវត្តេត្វា បរិវត្តេត្វា ទិន្នំ មហារុក្ខំ តច្ឆកោ វាសិយា តច្ឆេត្វា កម្មេ ឧបនេតិ, ឯវំ វិតក្កេន វិតក្កេត្វា វិតក្កេត្វា ទិន្នេ ធម្មេ យោគាវចរោ បញ្ញាយ – “ឥមេ កាមាវចរា, ឥមេ រូបាវចរា”តិអាទិនា នយេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា កម្មេ ឧបនេតិ ។ តេន វុត្តំ – “សម្មាសង្កប្បោ បន តស្សា ពហុការោ, តស្មា តទនន្តរំ វុត្តោ”តិ។ ស្វាយំ យថា សម្មាទិដ្ឋិយា ឯវំ សម្មាវាចាយបិ ឧបការកោ។ យថាហ – “បុព្ពេ ខោ, វិសាខ, វិតក្កេត្វា វិចារេត្វា បច្ឆា វាចំ ភិន្ទតី”តិ, (ម. និ. ១.៤៦៣) តស្មា តទនន្តរំ សម្មាវាចា វុត្តា។

យស្មា បន – “ឥទញ្ចិទញ្ច ករិស្សាមា”តិ បឋមំ វាចាយ សំវិទហិត្វា លោកេ កម្មន្តេ បយោជេន្តិ; តស្មា វាចា កាយកម្មស្ស ឧបការិកាតិ សម្មាវាចាយ អនន្តរំ សម្មាកម្មន្តោ វុត្តោ។ ចតុព្ពិធំ បន វចីទុច្ចរិតំ, តិវិធញ្ច កាយទុច្ចរិតំ បហាយ ឧភយំ សុចរិតំ បូរេន្តស្សេវ យស្មា អាជីវដ្ឋមកំ សីលំ បូរេតិ, ន ឥតរស្ស, តស្មា តទុភយានន្តរំ សម្មាអាជីវោ វុត្តោ។ ឯវំ វិសុទ្ធាជីវេន បន “បរិសុទ្ធោ មេ អាជីវោ”តិ ឯត្តាវតា ច បរិតោសំ កត្វា សុត្តបមត្តេន វិហរិតុំ ន យុត្តំ, អថ ខោ “សព្ពិរិយាបថេសុ ឥទំ វីរិយំ សមារភិតព្ព”ន្តិ ទស្សេតុំ តទនន្តរំ សម្មាវាយាមោ វុត្តោ។ តតោ “អារទ្ធវីរិយេនបិ កាយាទីសុ ចតូសុ វត្ថូសុ សតិ សូបដ្ឋិតា កាតព្ពា”តិ ទស្សនត្ថំ តទនន្តរំ សម្មាសតិ ទេសិតា។ យស្មា បនេវំ សូបដ្ឋិតា សតិ សមាធិស្សុបការានុបការានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្វេសិត្វា បហោតិ ឯកត្តារម្មណេ ចិត្តំ សមាធាតុំ, តស្មា សម្មាសតិយា អនន្តរំ សម្មាសមាធិ ទេសិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឯតេសំ ធម្មានំ សច្ឆិកិរិយាយា**តិ ឯតេសំ សោតាបត្តិផលាទីនំ បច្ចក្ខកិរិយត្ថាយ។

ទ្វេ បព្ពជិតវត្ថុវណ្ណនា

៣៧៦-៣៧៧. ឯកមិទាហន្តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? អយំ កិរ រាជា – “រូបំ អត្តា”តិ ឯវំលទ្ធិកោ, តេនស្ស ទេសនាយ ចិត្តំ នាធិមុច្ចតិ។ អថ ភគវា តស្ស លទ្ធិយា អាវិករណត្ថំ ឯកំ ការណំ អាហរិតុំ ឥទមារទ្ធំ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – “អហំ ឯកំ សមយំ ឃោសិតារាមេ វិហរាមិ, តត្រ វសន្តំ មំ តេ ទ្វេ បព្ពជិតា ឯវំ បុច្ឆិំសុ។ អថាហំ តេសំ ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វា តន្តិធម្មំ នាម កថេន្តោ ឥទមវោចំ – “អាវុសោ, សទ្ធាសម្បន្នោ នាម កុលបុត្តោ ឯវរូបស្ស សត្ថុ សាសនេ បព្ពជិតោ, ឯវំ តិវិធំ សីលំ បូរេត្វា បឋមជ្ឈានាទីនិ បត្វា ឋិតោ ‘តំ ជីវ’ន្តិអាទីនិ វទេយ្យ, យុត្តំ នុ ខោ ឯតមស្សា”តិ? តតោ តេហិ “យុត្ត”ន្តិ វុត្តេ “អហំ ខោ បនេតំ, អាវុសោ, ឯវំ ជានាមិ, ឯវំ បស្សាមិ, អថ ច បនាហំ ន វទាមី”តិ តំ វាទំ បដិក្ខិបិត្វា ឧត្តរិ ខីណាសវំ ទស្សេត្វា “ឥមស្ស ឯវំ វត្តុំ ន យុត្ត”ន្តិ អវោចំ។ តេ មម វចនំ សុត្វា អត្តមនា អហេសុន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ សោបិ អត្តមនោ អហោសិ ។ តេនាហ – “ឥទមវោច ភគវា។ អត្តមនោ ឱដ្ឋទ្ធោ លិច្ឆវិ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទី”តិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

៧. ជាលិយសុត្តវណ្ណនា

ទ្វេ បព្ពជិតវត្ថុវណ្ណនា

៣៧៨. ឯវំ មេ សុតំ...បេ.... កោសម្ពិយន្តិ ជាលិយសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **ឃោសិតារាមេតិ** ឃោសិតេន សេដ្ឋិនា កតេ អារាមេ។ បុព្ពេ កិរ អល្លកប្បរដ្ឋំ នាម អហោសិ។ តតោ កោតូហលិកោ នាម ទលិទ្ទោ ឆាតកភយេន សបុត្តទារោ អវន្តិរដ្ឋំ គច្ឆន្តោ បុត្តំ វហិតុំ អសក្កោន្តោ ឆឌ្ឌេត្វា អគមាសិ, មាតា និវត្តិត្វា តំ គហេត្វា គតា, តេ ឯកំ គោបាលកគាមំ បវិសឹសុ។ គោបាលកេន ច តទា ពហុបាយាសោ បដិយត្តោ ហោតិ, តេ តតោ បាយាសំ លភិត្វា ភុញ្ជឹសុ។ អថ សោ បុរិសោ ពលវបាយាសំ ភុត្តោ ជីរាបេតុំ អសក្កោន្តោ រត្តិភាគេ កាលំ កត្វា តត្ថេវ សុនខិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា កុក្កុរោ ជាតោ, សោ គោបាលកស្ស បិយោ អហោសិ។ គោបាលកោ ច បច្ចេកពុទ្ធំ ឧបដ្ឋហតិ។ បច្ចេកពុទ្ធោបិ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ កុក្កុរស្ស ឯកេកំ បិណ្ឌំ ទេតិ, សោ បច្ចេកពុទ្ធេ សិនេហំ ឧប្បាទេត្វា គោបាលកេន សទ្ធឹ បណ្ណសាលម្បិ គច្ឆតិ។ គោបាលកេ អសន្និហិតេ ភត្តវេលាយំ សយមេវ គន្ត្វា កាលារោចនត្ថំ បណ្ណសាលទ្វារេ ភុស្សតិ, អន្តរាមគ្គេបិ ចណ្ឌមិគេ ទិស្វា ភុស្សិត្វា បលាបេតិ។ សោ បច្ចេកពុទ្ធេ មុទុកេន ចិត្តេន កាលំកត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ ។ តត្រស្ស ឃោសកទេវបុត្តោ ត្វេវ នាមំ អហោសិ។ សោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា កោសម្ពិយំ ឯកស្ស កុលស្ស ឃរេ និព្ពត្តិ។ តំ អបុត្តកោ សេដ្ឋិ តស្ស មាតាបិតូនំ ធនំ ទត្វា បុត្តំ កត្វា អគ្គហេសិ។ អថ អត្តនោ បុត្តេ ជាតេ សត្តក្ខត្តុំ ឃាតាបេតុំ ឧបក្កមិ។ សោ បុញ្ញវន្តតាយ សត្តសុបិ ឋានេសុ មរណំ អប្បត្វា អវសានេ ឯកាយ សេដ្ឋិធីតាយ វេយ្យត្តិយេន លទ្ធជីវិតោ អបរភាគេ បិតុអច្ចយេន សេដ្ឋិដ្ឋានំ បត្វា ឃោសកសេដ្ឋិ នាម ជាតោ។ អញ្ញេបិ កោសម្ពិយំ កុក្កុដសេដ្ឋិ , បាវារិយសេដ្ឋីតិ ទ្វេ សេដ្ឋិនោ អត្ថិ, ឥមិនា សទ្ធឹ តយោ អហេសុំ។

តេន ច សមយេន ហិមវន្តតោ បញ្ចសតតាបសា សរីរសន្តប្បនត្ថំ អន្តរន្តរាកោសម្ពឹ អាគច្ឆន្តិ , តេសំ ឯតេ តយោ សេដ្ឋី អត្តនោ អត្តនោ ឧយ្យានេសុ បណ្ណកុដិយោ កត្វា ឧបដ្ឋានំ ករោន្តិ។ អថេកទិវសំ តេ តាបសា ហិមវន្តតោ អាគច្ឆន្តា មហាកន្តារេ តសិតា កិលន្តា ឯកំ មហន្តំ វដរុក្ខំ បត្វា តត្ថ អធិវត្ថាយ ទេវតាយ សន្តិកា សង្គហំ បច្ចាសិសន្តា និសីទឹសុ។ ទេវតា សព្ពាលង្ការវិភូសិតំ ហត្ថំ បសារេត្វា តេសំ បានីយបានកាទីនិ ទត្វា កិលមថំ បដិវិនោទេសិ, ឯតេ ទេវតាយានុភាវេន វិម្ហិតា បុច្ឆឹសុ – “កឹ នុ ខោ, ទេវតេ, កម្មំ កត្វា តយា អយំ សម្បត្តិ លទ្ធា”តិ? ទេវតា អាហ – “លោកេ ពុទ្ធោ នាម ភគវា ឧប្បន្នោ, សោ ឯតរហិ សាវត្ថិយំ វិហរតិ, អនាថបិណ្ឌិកោ គហបតិ តំ ឧបដ្ឋហតិ។ សោ ឧបោសថទិវសេសុ អត្តនោ ភតកានំ បកតិភត្តវេតនមេវ ទត្វា ឧបោសថំ ការាបេសិ។ អថាហំ ឯកទិវសំ មជ្ឈន្ហិកេ បាតរាសត្ថាយ អាគតោ កញ្ចិ ភតកកម្មំ អករោន្តំ ទិស្វា – ‘អជ្ជ មនុស្សា កស្មា កម្មំ ន ករោន្តី’តិ បុច្ឆិំ។ តស្ស មេ តមត្ថំ អារោចេសុំ។ អថាហំ ឯតទវោចំ – ‘ឥទានិ ឧបឌ្ឍទិវសោ គតោ, សក្កា នុ ខោ ឧបឌ្ឍុបោសថំ កាតុ’ន្តិ។ តតោ សេដ្ឋិស្ស បដិវេទេត្វា “សក្កា កាតុ”ន្តិ អាហ។ ស្វាហំ ឧបឌ្ឍទិវសំ ឧបឌ្ឍុបោសថំ សមាទិយិត្វា តទហេវ កាលំ កត្វា ឥមំ សម្បត្តឹ បដិលភិ”ន្តិ។

អថ តេ តាបសា “ពុទ្ធោ កិរ ឧប្បន្នោ”តិ សញ្ជាតបីតិបាមោជ្ជា តតោវ សាវត្ថឹ គន្តុកាមា ហុត្វាបិ – “ពហុការា នោ ឧបដ្ឋាកសេដ្ឋិនោ តេសម្បិ ឥមមត្ថមារោចេស្សាមា”តិ កោសម្ពឹ គន្ត្វា សេដ្ឋីហិ កតសក្ការពហុមានា “តទហេវ មយំ គច្ឆាមា”តិ អាហំសុ។ “កឹ, ភន្តេ, តុរិតាត្ថ, ននុ តុម្ហេ បុព្ពេ ចត្តារោ បញ្ច មាសេ វសិត្វា គច្ឆថា”តិ ច វុត្តេ តំ បវត្តឹ អារោចេសុំ។ “តេន ហិ, ភន្តេ, សហេវ គច្ឆាមា”តិ ច វុត្តេ “គច្ឆាម មយំ, តុម្ហេ សណិកំ អាគច្ឆថា”តិ សាវត្ថឹ គន្ត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តេបិ សេដ្ឋិនោ បញ្ចសតបញ្ចសតសកដបរិវារា សាវត្ថឹ គន្ត្វា ទានាទីនិ ទត្វា កោសម្ពឹ អាគមនត្ថាយ ភគវន្តំ យាចិត្វា បច្ចាគម្ម តយោ វិហារេ ការេសុំ។ តេសុ កុក្កុដសេដ្ឋិនា កតោ កុក្កុដារាមោ នាម, បាវារិយសេដ្ឋិនា កតោ បាវារិកម្ពវនំ នាម, ឃោសិតសេដ្ឋិនា កតោ ឃោសិតារាមោ នាម អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “កោសម្ពិយំ វិហរតិ ឃោសិតារាមេ”តិ។

មុណ្ឌិយោតិ ឥទំ តស្ស នាមំ។ **ជាលិយោ**តិ ឥទម្បិ ឥតរស្ស នាមមេវ។ យស្មា បនស្ស ឧបជ្ឈាយោ ទារុមយេន បត្តេន បិណ្ឌាយ ចរតិ, តស្មា ទារុបត្តិកន្តេវាសីតិ វុច្ចតិ។ **ឯតទវោចុ**ន្តិ ឧបារម្ភាធិប្បាយេន វាទំ អារោបេតុកាមា ហុត្វា ឯតទវោចុំ។ ឥតិ កិរ នេសំ អហោសិ, សចេ សមណោ គោតមោ “តំ ជីវំ តំ សរីរ”ន្តិ វក្ខតិ, អថស្ស មយំ ឯតំ វាទំ អារោបេស្សាម – “ភោ គោតម, តុម្ហាកំ លទ្ធិយា ឥធេវ សត្តោ ភិជ្ជតិ, តេន វោ វាទោ ឧច្ឆេទវាទោ ហោតី”តិ។ សចេ បន “អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ”ន្តិ វក្ខតិ, អថស្សេតំ វាទំ អារោបេស្សាម “តុម្ហាកំ វាទេ រូបំ ភិជ្ជតិ, ន សត្តោ ភិជ្ជតិ។ តេន វោ វាទេ សត្តោ សស្សតោ អាបជ្ជតី”តិ។ អថ ភគវា “ឥមេ វាទារោបនត្ថាយ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, មម សាសនេ ឥមេ ទ្វេ អន្តេ អនុបគម្ម មជ្ឈិមា បដិបទា អត្ថីតិ ន ជានន្តិ, ហន្ទ

នេសំ បញ្ហំ អវិស្សជ្ជេត្វា តស្សាយេវ បដិបទាយ អាវិភាវត្ថំ ធម្មំ ទេសេមី”តិ ចិន្តេត្វា “តេន ហារុសោ”តិអាទិមាហ។

៣៧៩-៣៨០. តត្ថ **កល្លំ នុ ខោ តស្សេតំ វចនាយា**តិ តស្សេតំ សទ្ធាបព្ពជិតស្ស តិវិធំ សីលំ បរិបូរេត្វា បឋមជ្ឈានំ បត្តស្ស យុត្តំ នុ ខោ ឯតំ វត្តុន្តិ អត្ថោ។ តំ សុត្វា បរិព្ពាជកា បុថុជ្ជនោ នាម យស្មា និព្ពិចិកិច្ឆោ ន ហោតិ, តស្មា កទាចិ ឯវំ វទេយ្យាតិ មញ្ញមានា – “កល្លំ តស្សេតំ វចនាយា”តិ អាហំសុ។ **អថ ច បនាហំ ន វទាមី**តិ អហំ ឯតមេវំ ជានាមិ, នោ ច ឯវំ វទាមិ, អថ ខោ កសិណបរិកម្មំ កត្វា ភាវេន្តស្ស បញ្ញាពលេន ឧប្បន្នំ មហគ្គតចិត្តមេតន្តិ សញ្ញំ ឋបេសឹ។ **ន កល្លំ តស្សេត**ន្តិ ឥទំ តេ បរិព្ពាជកា – “យស្មា ខីណាសវោ វិគតសម្មោហោ តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ, តស្មា ន យុត្តំ តស្សេតំ វត្តុ”ន្តិ មញ្ញមានា វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

ជាលិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា

អចេលកស្សបវត្ថុវណ្ណនា

៣៨១. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. ឧរុញ្ញាយំ វិហរតីតិ មហាសីហនាទសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **ឧរុញ្ញាយ**ន្តិ ឧរុញ្ញាតិ តស្ស រដ្ឋស្សបិ នគរស្សបិ ឯតទេវ នាមំ, ភគវា ឧរុញ្ញានគរំ ឧបនិស្សាយ វិហរតិ។ **កណ្ណកត្ថលេ មិគទាយេ**តិ តស្ស នគរស្ស អវិទូរេ កណ្ណកត្ថលំ នាម ឯកោ រមណីយោ ភូមិភាគោ អត្ថិ។ សោ មិគានំ អភយត្ថាយ ទិន្នត្តា “មិគទាយោ”តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ កណ្ណកត្ថលេ មិគទាយេ។ **អចេលោ**តិ នគ្គបរិព្ពាជកោ។ **កស្សបោ**តិ តស្ស នាមំ។ **តបស្សិ**ន្តិ តបនិស្សិតកំ។ **លូខាជីវិ**ន្តិ អចេលកមុត្តាចារាទិវសេន លូខោ អាជីវោ អស្សាតិ លូខាជីវី, តំ លូខាជីវិំ។ **ឧបក្កោសតី**តិ ឧបណ្ឌេតិ។ **ឧបវទតី**តិ ហីឡេតិ វម្ភេតិ។ **ធម្មស្ស ច អនុធម្មំ ព្យាករោន្តី**តិ ភោតា គោតមេន វុត្តការណស្ស អនុការណំ កថេន្តិ។ **សហធម្មិកោ វាទានុវាទោ**តិ បរេហិ វុត្តការណេន សការណោ ហុត្វា តុម្ហាកំ វាទោ វា អនុវាទោ វា វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពំ, ការណំ កោចិ អប្បមត្តកោបិ កឹ ន អាគច្ឆតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, “កឹ សព្ពាការេនបិ តវ វាទេ គារយ្ហំ ការណំ នត្ថី”តិ។ **អនព្ភក្ខាតុកាមា**តិ ន អភូតេន វត្តុកាមា។

៣៨២. ឯកច្ចំ តបស្សិំ លូខាជីវិន្តិអាទីសុ ឥធេកច្ចោ អចេលកបព្ពជ្ជាទិតបនិស្សិតត្តា តបស្សី “លូខេន ជីវិតំ កប្បេស្សាមី”តិ តិណគោមយាទិភក្ខនាទីហិ នានប្បការេហិ អត្តានំ កិលមេតិ, អប្បបុញ្ញតាយ ច សុខេន ជីវិតវុត្តិមេវ ន លភតិ, សោ តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ តាទិសំ តបនិស្សិតោបិ បុញ្ញវា ហោតិ, លភតិ លាភសក្ការំ។ សោ “ន ទានិ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ អត្តានំ ឧច្ចេ ឋានេ សម្ភាវេត្វា “ភិយ្យោសោមត្តាយ លាភំ ឧប្បាទេស្សាមី”តិ អនេសនវសេន តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។ ឥមេ ទ្វេ សន្ធាយ បឋមនយោ វុត្តោ។

អបរោ តបនិស្សិតកោ លូខាជីវី អប្បបុញ្ញោ ហោតិ, ន លភតិ សុខេន ជីវិតវុត្តិំ។ សោ “មយ្ហំ បុព្ពេបិ អកតបុញ្ញតាយ សុខជីវិកា នុប្បជ្ជតិ , ហន្ទទានិ បុញ្ញានិ ករោមី”តិ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ លូខាជីវី បុញ្ញវា ហោតិ, លភតិ សុខេន ជីវិតវុត្តិំ។ សោ – “មយ្ហំ បុព្ពេបិ កតបុញ្ញតាយ សុខជីវិកា ឧប្បជ្ជតី”តិ ចិន្តេត្វា អនេសនំ បហាយ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតិ។ ឥមេ ទ្វេ សន្ធាយ ទុតិយនយោ វុត្តោ។

ឯកោ បន តបស្សី អប្បទុក្ខវិហារី ហោតិ ពាហិរកាចារយុត្តោ តាបសោ វា ឆន្នបរិព្ពាជកោ វា, អប្បបុញ្ញតាយ ច មនាបេ បច្ចយេ ន លភតិ។ សោ អនេសនវសេន តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា អត្តានំ សុខេ ឋបេត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ បុញ្ញវា ហោតិ, សោ – “ន ទានិ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ មានំ ឧប្បាទេត្វា អនេសនវសេន លាភសក្ការំ វា ឧប្បាទេន្តោ មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន – “សុខោ ឥមិស្សា បរិព្ពាជិកាយ ទហរាយ មុទុកាយ លោមសាយ សម្ផស្សោ”តិអាទីនិ ចិន្តេត្វា កាមេសុ បាតព្យតំ វា អាបជ្ជន្តោ តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។ ឥមេ ទ្វេ សន្ធាយ តតិយនយោ វុត្តោ។

អបរោ បន អប្បទុក្ខវិហារី អប្បបុញ្ញោ ហោតិ, សោ – “អហំ បុព្ពេបិ អកតបុញ្ញតាយ សុខេន ជីវិកំ ន លភាមី”តិ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ បុញ្ញវា ហោតិ, សោ – “បុព្ពេបាហំ កតបុញ្ញតាយ សុខំ លភាមិ, ឥទានិ បុញ្ញានិ ករិស្សាមី”តិ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតិ។ ឥមេ ទ្វេ សន្ធាយ ចតុត្ថនយោ វុត្តោ។ ឥទំ តិត្ថិយវសេន អាគតំ, សាសនេបិ បន លព្ភតិ។

ឯកច្ចោ ហិ ធុតង្គសមាទានវសេន លូខាជីវី ហោតិ, អប្បបុញ្ញតាយ វា សកលម្បិ គាមំ វិចរិត្វា ឧទរបូរំ ន លភតិ។ សោ – “បច្ចយេ ឧប្បាទេស្សាមី”តិ វេជ្ជកម្មាទិវសេន វា អនេសនំ កត្វា, អរហត្តំ វា បដិជានិត្វា, តីណិ វា កុហនវត្ថូនិ បដិសេវិត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ ច តាទិសោវ បុញ្ញវា ហោតិ។ សោ តាយ បុញ្ញសម្បត្តិយា មានំ ជនយិត្វា ឧប្បន្នំ លាភំ ថាវរំ កត្តុកាមោ អនេសនវសេន តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ ឧប្បជ្ជតិ។

អបរោ សមាទិន្នធុតង្គោ អប្បបុញ្ញោវ ហោតិ, ន លភតិ សុខេន ជីវិតវុត្តឹ។ សោ – “បុព្ពេបាហំ អកត បុញ្ញតាយ កិញ្ចិ ន លភាមិ, សចេ ឥទានិ អនេសនំ ករិស្សំ, អាយតិម្បិ ទុល្លភសុខោ ភវិស្សាមី”តិ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា អរហត្តំ បត្តំ អសក្កោន្តោ សគ្គេ និព្ពត្តតិ។

អបរោ បុញ្ញវា ហោតិ, សោ – “បុព្ពេបាហំ កតបុញ្ញតាយ ឯតរហិ សុខិតោ, ឥទានិបិ បុញ្ញំ ករិស្សាមី”តិ អនេសនំ បហាយ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា អរហត្តំ បត្តំ អសក្កោន្តោ សគ្គេ និព្ពត្តតិ។

៣៨៣. **អាគតិញ្ចា**តិ – “អសុកដ្ឋានតោ នាម ឥមេ អាគតា”តិ ឯវំ អាគតិញ្ច។ **គតិញ្ចា**តិ ឥទានិ គន្តព្ព ដ្ឋានញ្ច។ **ចុតិញ្ចា**តិ តតោ ចវនញ្ច។ **ឧបបត្តិញ្ចា**តិ តតោ ចុតានំ បុន ឧបបត្តិញ្ច។ **កឹ សព្ពំ តបំ គរហិស្សាមី**តិ – “កេន ការណេន គរហិស្សាមិ, គរហិតព្ពមេវ ហិ មយំ គរហាម, បសំសិតព្ពំ បសំសាម, ន ភណ្ឌិកំ ករោន្តោ មហារជកោ វិយ ធោតញ្ច អធោតញ្ច ឯកតោ ករោមា”តិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ តមត្ថំ បកាសេន្តោ – “សន្តិ កស្សប ឯកេ សមណព្រាហ្មណា”តិអាទិមាហ។

៣៨៤. **យំ តេ ឯកច្ចន្តិ** បញ្ចវិធំ សីលំ, តញ្ហិ លោកេ ន កោចិ “ន សាធូ”តិ វទតិ។ បុន **យំ តេ ឯកច្ចន្តិ** បញ្ចវិធំ វេរំ, តំ ន កោចិ “សាធូ”តិ វទតិ។ បុន **យំ តេ ឯកច្ចន្តិ** បញ្ចទ្វារេ អសំវរំ, តេ កិរ – “ចក្ខុ នាម ន និរុន្ធិតព្ពំ, ចក្ខុនា មនាបំ រូបំ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ វទន្តិ, ឯស នយោ សោតាទីសុ។ បុន **យំ តេ ឯកច្ចន្តិ** បញ្ចទ្វារេ សំវរំ។

ឯវំ បរេសំ វាទេន សហ អត្តនោ វាទស្ស សមានាសមានតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ វាទេន សហ បរេសំ វាទស្ស សមានាសមានតំ ទស្សេន្តោ “យំ មយ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្រាបិ បញ្ចសីលាទិវសេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សមនុយុញ្ជាបនកថាវណ្ណនា

៣៨៥. **សមនុយុញ្ជន្ត**ន្តិ សមនុយុញ្ជន្តា, ឯត្ថ ច លទ្ធឹ បុច្ឆន្តោ សមនុយុញ្ជតិ នាម, ការណំ បុច្ឆន្តោ សមនុគាហតិ នាម, ឧភយំ បុច្ឆន្តោ សមនុភាសតិ នាម។ **សត្ថារា វា សត្ថារ**ន្តិ សត្ថារា វា សទ្ធឹ សត្ថារំ ឧបសំហរិត្វា – “កឹ តេ សត្ថា តេ ធម្មេ សព្ពសោ បហាយ វត្តតិ, ឧទាហុ សមណោ គោតមោ”តិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ តមត្ថំ យោជេត្វា ទស្សេន្តោ – “យេ ឥមេសំ ភវត”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អកុសលា អកុសល សង្ខាតា**តិ អកុសលា ចេវ “អកុសលា”តិ ច សង្ខាតា ញាតា កោដ្ឋាសំ វា កត្វា ឋបិតាតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពបទេសុ។ អបិ ចេត្ថ **សាវជ្ជា**តិ សទោសា។ **ន អលមរិយា**តិ និទ្ទោសដ្ឋេន អរិយា ភវិតុំ នាលំ អសមត្ថា។

៣៨៦-៣៩២. **យំ វិញ្ញូ សមនុយុញ្ជន្តា**តិ យេន វិញ្ញូ អម្ហេ ច អញ្ញេ ច បុច្ឆន្តា ឯវំ វទេយ្យុំ, តំ ឋានំ វិជ្ជតិ, អត្ថិ តំ ការណន្តិ អត្ថោ។ **យំ វា បន ភោន្តោ បរេ គណាចរិយា**តិ បរេ បន ភោន្តោ គណាចរិយា យំ វា តំ វា អប្បមត្តកំ បហាយ វត្តន្តីតិ អត្ថោ។ **អម្ហេវ តត្ថ យេភុយ្យេន បសំសេយ្យុ**ន្តិ ឥទំ ភគវា សត្ថារា សត្ថារំ សមនុយុញ្ជនេបិ អាហ – សង្ឃេន សង្ឃំ សមនុយុញ្ជនេបិ។ កស្មា? សង្ឃបសំសាយបិ សត្ថុយេវ បសំសាសិទ្ធិតោ។ បសីទមានាបិ ហិ ពុទ្ធសម្បត្តិយា សង្ឃេ, សង្ឃសម្បត្តិយា ច ពុទ្ធេ បសីទន្តិ, តថា ហិ ភគវតោ សរីរសម្បត្តឹ ទិស្វា, ធម្មទេសនំ វា សុត្វា ភវន្តិ វត្តារោ – “លាភា វត ភោ សាវកានំ យេ ឯវរូបស្ស សត្ថុ សន្តិកាវចរា”តិ, ឯវំ ពុទ្ធសម្បត្តិយា សង្ឃេ បសីទន្តិ។ ភិក្ខូនំ បនាចារគោចរំ អភិក្កមបដិក្កមាទីនិ ច ទិស្វា ភវន្តិ វត្តារោ – “សន្តិកាវចរានំ វត ភោ សាវកានំ អយញ្ច ឧបសមគុណោ សត្ថុ កីវ រូបោ ភវិស្សតី”តិ, ឯវំ សង្ឃសម្បត្តិយា ពុទ្ធេ បសីទន្តិ។ ឥតិ យា សត្ថុបសំសា, សា សង្ឃស្ស។ យា សង្ឃស្ស បសំសា, សា សត្ថុតិ សង្ឃបសំសាយបិ សត្ថុយេវ បសំសាសិទ្ធិតោ ភគវា ទ្វីសុបិ នយេសុ – **“អម្ហេវ តត្ថ យេភុយ្យេន បសំសេយ្យុ”**ន្តិ អាហ។ **សមណោ គោតមោ ឥមេ ធម្មេ អនវសេសំ បហាយ វត្តតិ, យំ វា បន ភោន្តោ បរេ គណាចរិយា**តិអាទីសុបិ បនេត្ថ អយមធិប្បាយោ – សម្បត្តសមាទានសេតុឃាតវសេន ហិ តិស្សោ វិរតិយោ។ តាសុ សម្បត្តសមាទាន វិរតិមត្តមេវ អញ្ញេសំ ហោតិ, សេតុឃាតវិរតិ បន សព្ពេន សព្ពំ នត្ថិ។ បញ្ចសុ បន តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទ បដិបស្សទ្ធិនិស្សរណប្បហានេសុ អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ចេវ វិបស្សនាមត្តវសេន ច តទង្គវិក្ខម្ភនប្បហានមត្តមេវ អញ្ញេសំ ហោតិ។ ឥតរានិ តីណិ បហានានិ សព្ពេន សព្ពំ នត្ថិ។ តថា សីលសំវរោ, ខន្តិសំវរោ, ញាណសំវរោ, សតិ

សំវរោ, វីរិយសំវរោតិ បញ្ច សំវរា, តេសុ បញ្ចសីលមត្តមេវ អធិវាសនខន្តិមត្តមេវ ច អញ្ញេសំ ហោតិ, សេសំ សព្ពេន សព្ពំ នត្ថិ។

បញ្ច ខោ បនិមេ ឧបោសថុទ្ទេសា, តេសុ បញ្ចសីលមត្តមេវ អញ្ញេសំ ហោតិ។ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ សព្ពេន សព្ពំ នត្ថិ។ ឥតិ អកុសលប្បហានេ ច កុសលសមាទានេ ច, តីសុ វិវេកេសុ, បញ្ចសុ បហានេសុ, បញ្ចសុ សំវរេសុ, បញ្ចសុ ឧទ្ទេសេសុ, – “អហមេវ ច មយ្ហញ្ច សាវកសង្ឃោ លោកេ បញ្ញាយតិ, មយា ហិ សទិសោ សត្ថា នាម, មយ្ហំ សាវកសង្ឃេន សទិសោ សង្ឃោ នាម នត្ថី”តិ ភគវា សីហនាទំ នទតិ។

អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គវណ្ណនា

៣៨៣. ឯវំ សីហនាទំ នទិត្វា តស្ស សីហនាទស្ស អវិបរីតភាវាវពោធនត្ថំ – “អត្ថិ, កស្សប, មគ្គោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មគ្គោ**តិ លោកុត្តរមគ្គោ។ **បដិបទា**តិ បុព្ពភាគបដិបទា។ **កាលវាទី**តិអាទីនិ ព្រហ្មជាលេ វណ្ណិតានិ។ ឥទានិ តំ ទុវិធំ មគ្គញ្ច បដិបទញ្ច ឯកតោ កត្វា ទស្សេន្តោ – “អយមេវ អរិយោ”តិអាទិមាហ។ ឥទំ បន សុត្វា អចេលោ ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ មយ្ហំយេវ មគ្គោ ច បដិបទា ច អត្ថិ, អញ្ញេសំ នត្ថីតិ មញ្ញតិ, ហន្ទស្សាហំ អម្ហាកម្បិ មគ្គំ កថេមី”តិ។ តតោ អចេលកបដិបទំ កថេសិ។ តេនាហ – “ឯវំ វុត្តេ អចេលោ កស្សបោ ភគវន្តំ ឯតទវោច…បេ…. ឧទកោរោហនានុយោគមនុយុត្តោ វិហរតី”តិ។

តបោបក្កមកថាវណ្ណនា

៣៨៤. តត្ថ **តបោបក្កមា**តិ តបារម្ភា, តបកម្មានីតិ អត្ថោ។ **សាមញ្ញសង្ខាតា**តិ សមណកម្មសង្ខាតា។ **ព្រហ្មញ្ញសង្ខាតា**តិ ព្រាហ្មណកម្មសង្ខាតា។ **អចេលកោ**តិ និច្ចោលោ, នគ្គោតិ អត្ថោ។ **មុត្តាចារោ**តិ វិសដ្ឋាចារោ, ឧច្ចារកម្មាទីសុ លោកិយកុលបុត្តាចារេន វិរហិតោ ឋិតកោវ ឧច្ចារំ ករោតិ, បស្សាវំ ករោតិ, ខាទតិ, ភុញ្ជតិ ច។ **ហត្ថាបលេខនោ**តិ ហត្ថេ បិណ្ឌម្ហិ ឋិតេ ជិវ្ហាយ ហត្ថំ អបលិខតិ, ឧច្ចារំ វា កត្វា ហត្ថស្មិំយេវ ទណ្ឌកសញ្ញី ហុត្វា ហត្ថេន អបលិខតិ។ “ភិក្ខាគហណត្ថំ ឯហិ, ភន្តេ”តិ វុត្តោ ន ឯតីតិ ន **ឯហិភទ្ទន្តិកោ។** “តេន ហិ តិដ្ឋ, ភន្តេ”តិ វុត្តោបិ ន តិដ្ឋតីតិ **នតិដ្ឋភទ្ទន្តិកោ។** តទុភយម្បិ កិរ សោ – “ឯតស្ស វចនំ កតំ ភវិស្សតី”តិ ន ករោតិ។ **អភិហដ**ន្តិ បុរេតរំ គហេត្វា អាហដំ ភិក្ខំ, **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ “ឥមំ តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស កត”ន្តិ ឯវំ អារោចិតំ ភិក្ខំ។ **ន និមន្តន**ន្តិ “អសុកំ នាម កុលំ វា វីថិំ វា គាមំ វា បវិសេយ្យាថា”តិ ឯវំ និមន្តិតភិក្ខម្បិ ន សាទិយតិ, ន គណ្ហតិ។ **ន កុម្ភិមុខា**តិ កុម្ភិតោ ឧទ្ធរិត្វា ទិយ្យមានំ ភិក្ខំ ន គណ្ហតិ។ **ន កឡោបិមុខា**តិ **កឡោបី**តិ ឧក្ខលិ វា បច្ឆិ វា, តតោបិ ន គណ្ហតិ។ កស្មា? កុម្ភិកឡោបិយោ មំ និស្សាយ កដច្ឆុនា បហារំ លភន្តីតិ។ **ន ឯឡកមន្តរ**ន្តិ ឧម្មារំ អន្តរំ កត្វា ទិយ្យមានំ ន គណ្ហតិ។ កស្មា? “អយំ មំ និស្សាយ អន្តរករណំ លភតី”តិ។ ទណ្ឌមុសលេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ទ្វិន្នន្តិ ទ្វីសុ ភុញ្ជមានេសុ ឯកស្មិំ ឧដ្ឋាយ ទេន្តេ ន គណ្ហតិ។ កស្មា? “ឯកស្ស កពឡន្តរាយោ ហោតី”តិ។ **ន គព្ភិនិយា**តិអាទីសុ បន “គព្ភិនិយា កុច្ឆិយំ ទារកោ កិលមតិ។ បាយន្តិយា ទារកស្ស ខីរន្តរាយោ ហោតិ, បុរិសន្តរគតាយ រតិអន្តរាយោ ហោតី”តិ ន គណ្ហតិ។ **សំកិត្តីសុ**តិ សំកិត្តេត្វា កតភត្តេសុ, ទុព្ភិក្ខសមយេ កិរ អចេលកសាវកា អចេលកានំ អត្ថាយ តតោ តតោ តណ្ឌុលាទីនិ សមាទបេត្វា ភត្តំ បចន្តិ។ ឧក្កដ្ឋោ អចេលកោ តតោបិ ន បដិគ្គណ្ហតិ។ **ន យត្ថ សា**តិ យត្ថ សុនខោ – “បិណ្ឌំ លភិស្សាមី”តិ ឧបដ្ឋិតោ ហោតិ, តត្ថ តស្ស អទត្វា អាហដំ ន គណ្ហតិ។ កស្មា? ឯតស្ស បិណ្ឌន្តរាយោ ហោតីតិ។ **សណ្ឌសណ្ឌចារិនី**តិ សម្ហសម្ហចារិនី, សចេ ហិ អចេលកំ ទិស្វា – “ឥមស្ស ភិក្ខំ ទស្សាមា”តិ មនុស្សា ភត្តគេហំ បវិសន្តិ, តេសុ ច បវិសន្តេសុ កឡោបិមុខាទីសុ និលីនា មក្ខិកា ឧប្បតិត្វា សណ្ឌសណ្ឌា ចរន្តិ, តតោ អាហដំ ភិក្ខំ ន គណ្ហតិ។ កស្មា? មំ និស្សាយ មក្ខិកានំ គោចរន្តរាយោ ជាតោតិ។

ថុសោទកន្តិ សព្ពសស្សសម្ភារេហិ កតំ សោវីរកំ។ ឯត្ថ ច សុរាបានមេវ សាវជ្ជំ, អយំ បន សព្ពេសុបិ សាវជ្ជសញ្ញី។ **ឯកាគារិកោ**តិ យោ ឯកស្មិំយេវ គេហេ ភិក្ខំ លភិត្វា និវត្តតិ ។ **ឯកាលោបិកោ**តិ យោ ឯកេនេវ អាលោបេន យាបេតិ។ **ទ្វាគារិកាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **ឯកិស្សាបិ ទត្តិយា**តិ ឯកាយ ទត្តិយា។ ទត្តិ នាម ឯកា ខុទ្ទកបាតិ ហោតិ, យត្ថ អគ្គភិក្ខំ បក្ខិបិត្វា ឋបេន្តិ។ **ឯកាហិក**ន្តិ ឯកទិវសន្តរិកំ។ **អទ្ធមាសិក**ន្តិ អទ្ធមាសន្តរិកំ។ **បរិយាយភត្តភោជន**ន្តិ វារភត្តភោជនំ, ឯកាហវារេន ទ្វីហវារេន សត្តាហវារេន អឌ្ឍមាសវារេនាតិ ឯវំ ទិវសវារេន អាភតភត្តភោជនំ។

៣៩៥. សាកភក្ខោតិ អល្លសាកភក្ខោ។ **សាមាកភក្ខោ**តិ សាមាកតណ្ឌុលភក្ខោ។ **នីវារា**ទីសុ នីវារោ នាម អរញ្ញេ សយំជាតា វីហិជាតិ។ **ទទ្ទុល**ន្តិ ចម្មការេហិ ចម្មំ លិខិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ។ **ហដំ** វុច្ចតិ សិលេសោបិ សេវាលោបិ។ **កណ**ន្តិ កុណ្ឌកំ។ **អាចាមោ**តិ ភត្តឧក្ខលិកាយ លគ្គោ ឈាមកឱទនោ, តំ ឆឌ្ឌិតដ្ឋានតោ គហេត្វា ខាទតិ, “ឱទនកញ្ជិយ”ន្តិបិ វទន្តិ។ **បិញ្ញាកា**ទយោ បាកដា ឯវ។ **បវត្តផលភោជី**តិ បតិតផលភោជី។

៣៩៦. សាណានីតិ សាណវាកចោឡានិ។ **មសាណានី**តិ មិស្សកចោឡានិ។ **ឆវទុស្សានី**តិ មតសរីរតោ ឆឌ្ឌិតវត្ថានិ, ឯរកតិណាទីនិ វា គន្ថេត្វា កតនិវាសនានិ។ **បំសុកូលានី**តិ បថវិយំ ឆឌ្ឌិតនន្តកានិ។ **តិរីដានី**តិ រុក្ខតចវត្ថានិ។ **អជិន**ន្តិ អជិនមិគចម្មំ។ **អជិនក្ខិប**ន្តិ តទេវ មជ្ឈេ ផាលិតកំ។ **កុសចីរ**ន្តិ កុសតិណានិ គន្ថេត្វា កតចីរំ។ **វាកចីរផលកចីរេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **កេសកម្ពល**ន្តិ មនុស្សកេសេហិ កតកម្ពលំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “សេយ្យថាបិ ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ តន្តាវុតានិ វត្ថានិ, កេសកម្ពលោ តេសំ បដិកិដ្ឋោ អក្ខាយតិ។ កេសកម្ពលោ, ភិក្ខវេ, សីតេ សីតោ, ឧណ្ហេ ឧណ្ហោ អប្បគ្ឃោ ច ទុព្ពណ្ណោ ច ទុគ្គន្ធោ ទុក្ខសម្ផស្សោ”តិ។

វាឡកម្ពលន្តិ អស្សវាលេហិ កតកម្ពលំ។ **ឧលូកបក្ខិក**ន្តិ ឧលូកបក្ខានិ គន្ថេត្វា កតនិវាសនំ។ **ឧក្កុដិកប្បធានមនុយុត្តោ**តិ ឧក្កុដិកវីរិយំ អនុយុត្តោ, គច្ឆន្តោបិ ឧក្កុដិកោវ ហុត្វា ឧប្បតិត្វា ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ **កណ្ដកាបស្សយិកោ**តិ អយកណ្ដកេ វា បកតិកណ្ដកេ វា ភូមិយំ កោដ្ដេត្វា តត្ថ ចម្មំ អត្ថរិត្វា ឋានចង្កមាទីនិ ករោតិ។ **សេយ្យ**ន្តិ សយន្តោបិ តត្ថេវ សេយ្យំ កប្បេតិ។ **ផលកសេយ្យ**ន្តិ រុក្ខផលកេ សេយ្យំ។ **ថណ្ឌិលសេយ្យ**ន្តិ ថណ្ឌិលេ ឧច្ចេ ភូមិឋានេ សេយ្យំ។ **ឯកបស្សយិកោ**តិ ឯកបស្សេនេវ សយតិ។ **រជោជល្លធរោ**តិ សរីរំ តេលេន មក្ខិត្វា រជុដ្ឋានដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ, អថស្ស សរីរេ រជោជល្លំ លគ្គតិ, តំ ធារេតិ។ **យថាសន្ថតិកោ**តិ លទ្ធំ អាសនំ អកោបេត្វា យទេវ លភតិ, តត្ថេវ និសីទនសីលោ។ **វេកដិកោ**តិ វិកដខាទនសីលោ។ **វិកដ**ន្តិ គូថំ វុច្ចតិ។ **អបានកោ**តិ បដិក្ខិត្តសីតុទកបានោ។ សាយំ តតិយមស្សាតិ **សាយតតិយកំ។** បាតោ, មជ្ឈន្ហិកេ, សាយន្តិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ បាបំ បវាហេស្សាមីតិ **ឧទកោរោហនានុយោគំ អនុយុត្តោ វិហរតី**តិ។

តបោបក្កមនិរត្ថកតាវណ្ណនា

៣៩៧. អថ ភគវា សីលសម្បទាទីហិ វិនា តេសំ តបោបក្កមានំ និរត្ថកតំ ទស្សេន្តោ – “អចេលកោ ចេបិ កស្សប ហោតី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អារកា វា**តិ ទូរេយេវ។ **អវេរ**ន្តិ ទោសវេររហិតំ។ **អព្យាបជ្ជ**ន្តិ ទោមនស្សព្យាបជ្ជរហិតំ។

៣៩៨. ទុក្ករំ, ភោ គោតមាតិ ឥទំ កស្សបោ “មយំ បុព្ពេ ឯត្តកមត្តំ សាមញ្ញញ្ច ព្រហ្មញ្ញញ្ចាតិ វិចរាម, តុម្ហេ បន អញ្ញំយេវ សាមញ្ញញ្ច ព្រហ្មញ្ញញ្ច វទថា”តិ ទីបេន្តោ អាហ។ **បកតិ ខោ ឯសា**តិ បកតិកថា ឯសា។ **ឥមាយ ច, កស្សប, មត្តាយា**តិ “កស្សប យទិ ឥមិនា បមាណេន ឯវំ បរិត្តកេន បដិបត្តិក្កមេន សាមញ្ញំ វា ព្រហ្មញ្ញំ វា ទុក្ករំ សុទុក្ករំ នាម អភវិស្ស, តតោ នេតំ អភវិស្ស កល្លំ វចនាយ ទុក្ករំ សាមញ្ញ”ន្តិ អយមេត្ថ បទសម្ពន្ធេន សទ្ធិំ អត្ថោ។ ឯតេន នយេន សព្ពត្ថ បទសម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។

៣៩៩. ទុជ្ជានោតិ ឥទម្បិ សោ “មយំ បុព្ពេ ឯត្តកេន សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ហោតីតិ វិចរាម, តុម្ហេ បន អញ្ញថា វទថា”តិ ឥទំ សន្ធាយាហ។ អថស្ស ភគវា តំ បកតិវាទំ បដិក្ខិបិត្វា សភាវតោវ ទុជ្ជានភាវំ អាវិករោន្តោ បុនបិ – “បកតិ ខោ”តិអាទិមាហ។ តត្រាបិ វុត្តនយេនេវ បទសម្ពន្ធំ កត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សីលសមាធិបញ្ញាសម្បទាវណ្ណនា

៤០០-៤០១. កតមា បន សា, ភោ គោតមាតិ កស្មា បុច្ឆតិ។ អយំ កិរ បណ្ឌិតោ ភគវតោ កថេន្តស្សេវ កថំ ឧគ្គហេសិ, អថ អត្តនោ បដិបត្តិយា និរត្ថកតំ វិទិត្វា សមណោ គោតមោ – “តស្ស ‘ចាយំ សីលសម្បទា, ចិត្តសម្បទា, បញ្ញាសម្បទា អភាវិតា ហោតិ អសច្ឆិកតា, អថ ខោ សោ អារកាវ សាមញ្ញា’តិអាទិមាហ។ ហន្ទ ទានិ នំ តា សម្បត្តិយោ បុច្ឆាមី”តិ សីលសម្បទាទិវិជាននត្ថំ បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វា តន្តិធម្មំ កថេន្តោ តា សម្បត្តិយោ ទស្សេតុំ – “ឥធ កស្សបា”តិអាទិមាហ។ **ឥមាយ ច កស្សប សីលសម្បទាយា**តិ ឥទំ អរហត្តផលមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ អរហត្តផលបរិយោសានញ្ហិ ភគវតោ សាសនំ។ តស្មា អរហត្តផលសម្បយុត្តាហិ សីលចិត្តបញ្ញាសម្បទាហិ អញ្ញា ឧត្តរិតរា វា បណីតតរា វា សីលាទិសម្បទា នត្ថីតិ អាហ។

សីហនាទកថាវណ្ណនា

៤០២. ឯវញ្ច បន វត្វា ឥទានិ អនុត្តរំ មហាសីហនាទំ នទន្តោ – “សន្តិ កស្សប ឯកេ សមណព្រាហ្មណា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អរិយ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ បរមវិសុទ្ធំ។ **បរម**ន្តិ ឧត្តមំ, បញ្ចសីលានិ ហិអាទឹ កត្វា យាវ បាតិមោក្ខសំវរសីលា សីលមេវ, លោកុត្តរមគ្គផលសម្បយុត្តំ បន បរមសីលំ នាម។ **នាហំ តត្ថា**តិ តត្ថ សីលេបិ បរមសីលេបិ អហំ អត្តនោ សមសមំ មម សីលសមេន សីលេន មយា សមំ បុគ្គលំ ន បស្សាមីតិ អត្ថោ។ **អហមេវ តត្ថ ភិយ្យោ**តិ អហមេវ តស្មិំ សីលេ ឧត្តមោ។ កតមស្មិំ? **យទិទំ អធិសីល**ន្តិ យំ ឯតំ ឧត្តមំ សីលន្តិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមំ បឋមំ សីហនាទំ នទតិ។

តបោជិគុច្ឆវាទាតិ យេ តបោជិគុច្ឆំ វទន្តិ។ តត្ថ តបតីតិ តបោ, កិលេសសន្តាបកវីរិយស្សេតំ នាមំ, តទេវ តេ កិលេសេ ជិគុច្ឆតីតិ ជិគុច្ឆា។ **អរិយា បរមា**តិ ឯត្ថ និទ្ទោសត្ថា អរិយា, អដ្ឋអារម្ភវត្ថុវសេនបិ ឧប្បន្នា វិបស្សនាវីរិយសង្ខាតា តបោជិគុច្ឆា តបោជិគុច្ឆាវ, មគ្គផលសម្បយុត្តា បរមា នាម។ **អធិជេគុច្ឆ**ន្តិ ឥធ ជិគុច្ឆភាវោ ជេគុច្ឆំ, ឧត្តមំ ជេគុច្ឆំ អធិជេគុច្ឆំ, តស្មា យទិទំ អធិជេគុច្ឆំ, តត្ថ អហមេវ ភិយ្យោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បញ្ញាធិការេបិ កម្មស្សកតាបញ្ញា ច វិបស្សនាបញ្ញា ច បញ្ញា នាម, មគ្គផលសម្បយុត្តា បរមា បញ្ញា នាម។ **អធិបញ្ញ**ន្តិ ឯត្ថ លិង្គវិបល្លាសោ វេទិតព្ពោ, អយំ បនេត្ថត្ថោ – យាយំ អធិបញ្ញា នាម អហមេវ តត្ថ ភិយ្យោតិ វិមុត្តាធិការេ តទង្គវិក្ខម្ភនវិមុត្តិយោ វិមុត្តិ នាម, សមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិនិស្សរណវិមុត្តិយោ បន បរមា វិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា។ ឥធាបិ ច **យទិទំ អធិវិមុត្តី**តិ យា អយំ អធិវិមុត្តិ, អហមេវ តត្ថ ភិយ្យោតិ អត្ថោ។

៤០៣. **សុញ្ញាគារេ**តិ សុញ្ញេ ឃរេ, ឯកកោវ និសីទិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **បរិសាសុ ចា**តិ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “ចត្តារិមានិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស វេសារជ្ជានិ។ យេហិ វេសារជ្ជេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតី”តិ (ម. និ. ១.១៥០) សុត្តំ វិត្ថារេតព្ពំ។

បញ្ហញ្ច នំ បុច្ឆន្តីតិ បណ្ឌិតា ទេវមនុស្សា នំ បញ្ហំ អភិសង្ខរិត្វា បុច្ឆន្តិ។ **ព្យាករោតី**តិ តង្ខណញ្ញេវ វិស្សជ្ជេសិ។ **ចិត្តំ អារាធេតី**តិ បញ្ហាវិស្សជ្ជនេន មហាជនស្ស ចិត្តំ បរិតោសេតិយេវ។ **នោ ច ខោ សោតព្ពំ មញ្ញន្តី**តិ ចិត្តំ អារាធេត្វា កថេន្តស្សបិស្ស វចនំ បរេ សោតព្ពំ ន មញ្ញន្តីតិ, ឯវញ្ច វទេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ **សោតព្ពញ្ចស្ស មញ្ញន្តី**តិ ទេវាបិ មនុស្សាបិ មហន្តេនេវ ឧស្សាហេន សោតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ **បសីទន្តី**តិ សុបសន្នា កល្លចិត្តា មុទុចិត្តា ហោន្តិ។ **បសន្នាការំ ករោន្តី**តិ ន មុទ្ធប្បសន្នាវ ហោន្តិ, បណីតានិ ចីវរាទីនិ វេឡុវនវិហារាទយោ ច មហាវិហារេ បរិច្ចជន្តា បសន្នាការំ ករោន្តិ។ **តថត្តាយា**តិ យំ សោ ធម្មំ ទេសេតិ តថា ភាវាយ, ធម្មានុធម្មបដិបត្តិបូរណត្ថាយ បដិបជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **តថត្តាយ ច បដិបជ្ជន្តី**តិ តថភាវាយ បដិបជ្ជន្តិ, តស្ស ហិ ភគវតោ ធម្មំ សុត្វា កេចិ សរណេសុ កេចិ បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋហន្តិ, អបរេ និក្ខមិត្វា បព្ពជន្តិ។ **បដិបន្នា ច អារាធេន្តី**តិ តញ្ច បន បដិបទំ បដិបន្នា បូរេតុំ សក្កោន្តិ, សព្ពាការេន បន បូរេន្តិ, បដិបត្តិបូរណេន តស្ស ភោតោ គោតមស្ស ចិត្តំ អារាធេន្តីតិ វត្តព្ពា។

ឥមស្មិំ បនោកាសេ ឋត្វា សីហនាទា សមោធានេតព្ពា។ ឯកច្ចំ តបស្សិំ និរយេ និព្ពត្តំ បស្សាមីតិ ហិ ភគវតោ ឯកោ សីហនាទោ។ អបរំ សគ្គេ និព្ពត្តំ បស្សាមីតិ ឯកោ។ អកុសលធម្មប្បហានេ អហមេវ សេដ្ឋោតិ ឯកោ។ កុសលធម្មសមាទានេបិ អហមេវ សេដ្ឋោតិ ឯកោ។ អកុសលធម្មប្បហានេ មយ្ហមេវ សាវកសង្ឃោ សេដ្ឋោតិ ឯកោ។ កុសលធម្មសមាទានេបិ មយ្ហំយេវ សាវកសង្ឃោ សេដ្ឋោតិ ឯកោ។ សីលេន មយ្ហំ សទិសោ នត្ថីតិ ឯកោ។ វីរិយេន មយ្ហំ សទិសោ នត្ថីតិ ឯកោ។ បញ្ញាយ...បេ.... វិមុត្តិយា...បេ.... សីហនាទំ នទន្តោ បរិសមជ្ឈេ និសីទិត្វា នទាមីតិ ឯកោ។ វិសារទោ ហុត្វា នទាមីតិ ឯកោ។ បញ្ហំ មំ បុច្ឆន្តីតិ ឯកោ។ បញ្ហំ បុដ្ឋោ វិស្សជ្ជេមីតិ ឯកោ។ វិស្សជ្ជនេន បរស្ស ចិត្តំ អារាធេមីតិ ឯកោ។ សុត្វា សោតព្ពំ មញ្ញន្តីតិ ឯកោ។ សុត្វា មេ បសីទន្តីតិ ឯកោ។ បសន្នាការំ ករោន្តីតិ ឯកោ។ យំ បដិបត្តឹ ទេសេមិ, តថត្តាយ បដិបជ្ជន្តីតិ ឯកោ។ បដិបន្នា ច មំ អារាធេន្តីតិ ឯកោ។ ឥតិ បុរិមានំ ទសន្នំ ឯកេកស្ស – “បរិសាសុ ច នទតី”តិ អាទយោ ទស ទស បរិវារា។ ឯវំ តេ ទស បុរិមានំ ទសន្នំ បរិវារវសេន សតំ បុរិមា ច ទសាតិ ទសាធិកំ សីហនាទសតំ ហោតិ។ ឥតោ អញ្ញស្មិំ បន សុត្តេ ឯត្តកា សីហនាទា ទុល្លភា, តេនិទំ សុត្តំ មហាសីហនាទន្តិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ភគវា “សីហនាទំ ខោ សមណោ គោតមោ នទតិ, តញ្ច ខោ សុញ្ញាគារេ នទតី”តិ ឯវំ វាទានុវាទំ បដិសេធេត្វា ឥទានិ បរិសតិ នទិតបុព្ពំ សីហនាទំ ទស្សេន្តោ “ឯកមិទាហ”ន្តិអាទិមាហ។

តិត្ថិយបរិវាសកថាវណ្ណនា

៤០៤. តត្ថ **តត្រ មំ អញ្ញតរោ តបព្រហ្មចារី**តិ តត្រ រាជគហេ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ វិហរន្តំ មំ អញ្ញតរោ តបព្រហ្មចារី និគ្រោធោ នាម បរិព្ពាជកោ ។ **អធិជេគុច្ឆេ**តិ វីរិយេន បាបជិគុច្ឆនាធិការេ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ ឥទំ យំ តំ ភគវា គិជ្ឈកូដេ មហាវិហារេ និសិន្នោ ឧទុម្ពរិកាយ ទេវិយា ឧយ្យានេ និសិន្នស្ស និគ្រោធស្ស ច បរិព្ពាជកស្ស សន្ធានស្ស ច ឧបាសកស្ស ទិព្ពាយ សោតធាតុយា កថាសល្លាបំ សុត្វា អាកាសេនាគន្ត្វា តេសំ សន្តិកេ បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិត្វា និគ្រោធេន អធិជេគុច្ឆេ បុដ្ឋបញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បរំ វិយ មត្តាយា**តិ បរមាយ មត្តាយ, អតិមហន្តេនេវ បមាណេនាតិ អត្ថោ។ **កោ ហិ, ភន្តេ**តិ ឋបេត្វា អន្ធពាលំ ទិដ្ឋិគតិកំ អញ្ញោ បណ្ឌិតជាតិកោ "កោ នាម ភគវតោ ធម្មំ សុត្វា ន អត្តមនោ អស្សា"តិ វទតិ។ **លភេយ្យាហ**ន្តិ ឥទំ សោ – "ចិរំ វត មេ អនិយ្យានិកបក្ខេ យោជេត្វា អត្តា កិលមិតោ, 'សុក្ខនទីតីរេ ន្ហាយិស្សាមី'តិ សម្បរិវត្តេន្តេន វិយ ថុសេ កោដ្ដេន្តេន វិយ ន កោចិ អត្ថោ និប្ផាទិតោ។ ហន្ទាហំ អត្តានំ យោគេ យោជេស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា អាហ។ អថ ភគវា យោ អនេន ខន្ធកេ តិត្ថិយបរិវាសោ បញ្ញត្តោ, យោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ សាមណេរភូមិយំ ឋិតោ – "អហំ ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អាកង្ខាមិ ឧបសម្បទំ, ស្វាហំ, ភន្តេ, សំឃំ ចត្តារោ មាសេ បរិវាសំ យាចាមី"តិអាទិនា (មហាវ. ៨៦) នយេន សមាទិយិត្វា បរិវសតិ, តំ សន្ធាយ – "យោ ខោ, កស្សប, អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ"តិអាទិមាហ។

៤០៥. តត្ថ **បព្ពជ្ជ**ន្តិ វចនសិលិដ្ឋតាវសេនេវ វុត្តំ, អបរិវសិត្វាយេវ ហិ បព្ពជ្ជំ លភតិ។ ឧបសម្បទត្ថិកេន បន នាតិកាលេន គាមប្បវេសនាទីនិ អដ្ឋ វត្តានិ បូរេន្តេន បរិវសិតព្ពំ។ **អារទ្ធចិត្តា**តិ អដ្ឋវត្តបូរណេន តុដ្ឋចិត្តា, អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។ វិត្ថារតោ បនេស តិត្ថិយបរិវាសោ សមន្តបាសាទិកាយ **វិនយដ្ឋកថាយំ** បព្ពជ្ជខន្ធកវណ្ណនាយ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **អបិ ច មេត្ថា**តិ អបិ ច មេ ឯត្ថ។ **បុគ្គលវេមត្តតា វិទិតា**តិ បុគ្គលនានត្តំ វិទិតំ។ "អយំ បុគ្គលោ បរិវាសារហោ, អយំ ន បរិវាសារហោ"តិ ឥទំ មយ្ហំ បាកដន្តិ ទស្សេតិ។ តតោ កស្សបោ ចិន្តេសិ – "អហោ អច្ឆរិយំ ពុទ្ធសាសនំ, យត្ថ ឯវំ យំសិត្វា កោដ្ដេត្វា យុត្តមេវ គណ្ហន្តិ, អយុត្តំ ឆឌ្ឌេន្តី"តិ, តតោ សុដ្ឋុតរំ បព្ពជ្ជាយ សញ្ជាតុស្សាហោ – "សចេ ភន្តេ"តិអាទិមាហ។

អថ ខោ ភគវា តស្ស តិព្ពច្ឆន្ទតំ វិទិត្វា – "ន កស្សបោ បរិវាសំ អរហតី"តិ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសិ – "គច្ឆ ភិក្ខុ កស្សបំ ន្ហាបេត្វា បព្ពាជេត្វា អានេហី"តិ។ សោ តថា កត្វា តំ បព្ពាជេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អាគមាសិ។ ភគវា តំ គណមជ្ឈេ និសីទាបេត្វា ឧបសម្បាទេសិ។ តេន វុត្តំ – "អលត្ថ ខោ អចេលោ កស្សបោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ, អលត្ថ ឧបសម្បទ"ន្តិ។ **អចិរូបសម្បន្នោ**តិ ឧបសម្បន្នោ ហុត្វា នចិរមេវ។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេហិ កាយេន ចេវ ចិត្តេន ច វូបកដ្ឋោ។ **អប្បមត្តោ**តិ កម្មដ្ឋានេ សតី អវិជហន្តោ។ **អាតាបី**តិ កាយិកចេតសិកសង្ខាតេន វីរិយាតាបេន អាតាបី។ **បហិតត្តោ**តិ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ បេសិតចិត្តោ វិស្សដ្ឋអត្តភាវោ។ **យស្សត្ថាយា**តិ យស្ស អត្ថាយ។ **កុលបុត្តា**តិ អាចារកុលបុត្តា។ **សម្មទេវា**តិ ហេតុនាវ ការណេនេវ។ **តទនុត្តរ**ន្តិ តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានភូតំ អរហត្តផលំ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនាយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហាសី**តិ បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វិហាសិ, ឯវំ វិហរន្តោ **ច ខីណា ជាតិ…បេ…. អព្ភញ្ញាសី**តិ។

ឯវមស្ស បច្ចវេក្ខណភូមី ទស្សេត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេតុំ "អញ្ញតរោ ខោ បនាយស្មា កស្សបោ អរហតំ អហោសី"តិ វុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញតរោ**តិ ឯកោ។ **អរហត**ន្តិ អរហន្តានំ, ភគវតោ សាវកានំ អរហន្តានំ អព្ភន្តរោ អហោសីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ យំ យំ បន អន្តរន្តរា ន វុត្តំ, តំ តំ តត្ថ តត្ថ វុត្តត្តា បាកដមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បោដ្ឋបាទសុត្តវណ្ណនា

បោដ្ឋបាទបរិព្ពាជកវត្ថុវណ្ណនា

៤០៦. **ឯវំ មេ សុត្តំ...បេ.... សាវត្ថិយ**ន្តិ បោដ្ឋបាទសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ**តិ សាវត្ថិំ ឧបនិស្សាយ យោ ជេតស្ស កុមារស្ស វនេ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា អារាមោ ការិតោ, តត្ថ វិហរតិ។ **បោដ្ឋបាទោ បរិព្ពាជកោ**តិ នាមេន បោដ្ឋបាទោ នាម ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ សោ កិរ គិហិកាលេ ព្រាហ្មណមហាសាលោ កាមេសុអាទីនវំ ទិស្វា ចត្តាលីសកោដិបរិមាណំ ភោគក្ខន្ធំ បហាយ បព្ពជិត្វា តិត្ថិយានំ គណាចរិយោ ជាតោ។ សមយំ បវទន្តិ ឯត្ថាតិ **សមយប្បវាទកោ**, តស្មិំ កិរ ឋានេ ចង្កីតារុក្ខបោក្ខរសាតិប្បភុតយោ ព្រាហ្មណា និគណ្ឋអចេលកបរិព្ពាជកាទយោ ច បព្ពជិតា សន្និបតិត្វា អត្តនោ អត្តនោ សមយំ វទន្តិ កថេន្តិ ទីបេន្តិ, តស្មា សោ អារាមោ **សមយប្បវាទកោ**តិ វុច្ចតិ។ ស្វេវ ច តិន្ទុកាចីរសង្ខាតាយ តិម្ពរូរុក្ខបន្តិយា បរិក្ខិត្តត្តា **តិន្ទុកាចីរោ**។ យស្មា បនេត្ថ បឋមំ ឯកាវ សាលា អហោសិ, បច្ឆា មហាបុញ្ញំ បរិព្ពាជកំ និស្សាយ ពហូ សាលា កតា។ តស្មា តមេវ ឯកំ សាលំ ឧបាទាយ លទ្ធនាមវសេន **ឯកសាលកោ**តិ វុច្ចតិ។ មល្លិកាយ បន បសេនទិរញ្ញោ ទេវិយា ឧយ្យានភូតោ សោ បុប្ផផលសម្បន្នោ អារាមោតិ កត្វា **មល្លិកាយ អារាមោ**តិ សង្ខ្យំ គតោ។ តស្មិំ សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចីរេ ឯកសាលកេ មល្លិកាយ អារាមេ។

បដិវសតីតិ និវាសផាសុតាយ វសតិ។ អថេកទិវសំ ភគវា បច្ចូសសមយេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បត្ថរិត្វា លោកំ បរិគ្គណ្ហន្តោ ញាណជាលស្ស អន្តោគតំ បរិព្ពាជកំ ទិស្វា – “អយំ បោដ្ឋបាទោ មយ្ហំ ញាណជាលេ បញ្ញាយតិ, កិន្នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ឧបបរិក្ខន្តោ អទ្ទស – “អហំ អជ្ជ តត្ថ គមិស្សាមិ, អថ មំ បោដ្ឋបាទោ និរោធញ្ច និរោធវុដ្ឋានញ្ច បុច្ឆិស្សតិ, តស្សាហំ សព្ពពុទ្ធានំ ញាណេន សំសន្ទិត្វា តទុភយំ កថេស្សាមិ, អថ សោ កតិបាហច្ចយេន ចិត្តំ ហត្ថិសារិបុត្តំ គហេត្វា មម សន្តិកំ អាគមិស្សតិ, តេសមហំ ធម្មំ ទេសេស្សាមិ, ទេសនាវសានេ បោដ្ឋបាទោ មំ សរណំ គមិស្សតិ, ចិត្តោ ហត្ថិសារិបុត្តោ មម សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី”តិ។ តតោ បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា សុរត្តទុបដ្ដំ និវាសេត្វា វិជ្ជុលតាសទិសំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា យុគន្ធរបព្ពតំ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតមហាមេឃំ វិយ មេឃវណ្ណំ បំសុកូលំ ឯកំសវរគតំ កត្វា បច្ចគ្ឃំ សេលមយបត្តំ វាមអំសកូដេ លគ្គេត្វា សាវត្ថិំ បិណ្ឌាយ បវិសិស្សាមីតិ សីហោ វិយ ហិមវន្តបាទា វិហារា និក្ខមិ។ តមមត្ថំ សន្ធាយ – “អថ ខោ ភគវា”តិអាទិ វុត្តំ។

៤០៧. **ឯតទហោសី**តិ នគរទ្វារសមីបំ គន្ត្វា អត្តនោ រុចិវសេន សូរិយំ ឱលោកេត្វា អតិប្បគភាវមេវ ទិស្វា ឯតំ អហោសិ។ **យំនូនាហ**ន្តិ សំសយបរិទីបនោ វិយ និបាតោ, ពុទ្ធានញ្ច សំសយោ នាម នត្ថិ – “ឥទំ ករិស្សាម, ឥទំ ន ករិស្សាម, ឥមស្ស ធម្មំ ទេសេស្សាម, ឥមស្ស ន ទេសេស្សាមា”តិ ឯវំ បរិវិតក្កបុព្ពភាគោ បនេស សព្ពពុទ្ធានំ លព្ភតិ។ តេនាហ – “យំនូនាហ”ន្តិ, យទិ បនាហន្តិ អត្ថោ។

៤០៨. **ឧន្នាទិនិយា**តិ ឧច្ចំ នទមានាយ, ឯវំ នទមានាយ ចស្សា ឧទ្ធំ គមនវសេន ឧច្ចោ, ទិសាសុ បត្ថដវសេន មហា សទ្ទោតិ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទាយ, តេសញ្ហិ បរិព្ពាជកានំ បាតោវ វុដ្ឋាយ កត្តព្ពំ នាម ចេតិយវត្តំ វា ពោធិវត្តំ វា អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តំ វា យោនិសោ មនសិការោ វា នត្ថិ។ តេន តេ បាតោវ វុដ្ឋាយ ពាលាតបេ និសិន្នា – “ឥមស្ស ហត្ថោ សោភនោ, ឥមស្ស បាទោ”តិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថបាទាទីនិ វា អារព្ភ, ឥត្ថិបុរិសទារកទារិកាទីនំ វណ្ណេ វា, អញ្ញំ វា កាមស្សាទភវស្សាទាទិវត្ថុំ អារព្ភ កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា អនុបុព្ពេន រាជកថាទិអនេកវិធំ តិរច្ឆានកថំ កថេន្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឧន្នាទិនិយា ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទាយ អនេកវិហិតំ តិរច្ឆានកថំ កថេន្តិយា”តិ។

តតោ បោដ្ឋបាទោ បរិព្ពាជកោ តេ បរិព្ពាជកេ ឱលោកេត្វា – “ឥមេ បរិព្ពាជកា អតិវិយ អញ្ញមញ្ញំ អគារវា, មយញ្ច សមណស្ស គោតមស្ស បាតុភាវតោ បដ្ឋាយ សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកូបមា ជាតា, លាភសក្ការោបិ នោ បរិហីនោ។ សចេ បនិមំ ឋានំ សមណោ គោតមោ វា គោតមស្ស សាវកោ វា គិហី ឧបដ្ឋាកោ វា តស្ស អាគច្ឆេយ្យ , អតិវិយ លជ្ជនីយំ ភវិស្សតិ, បរិសទោសោ ខោ បន បរិសជេដ្ឋកស្សេវ ឧបរិ អារោហតី”តិ ឥតោចិតោ ច វិលោកេន្តោ ភគវន្តំ អទ្ទស។ តេន វុត្តំ – “អទ្ទសា ខោ បោដ្ឋបាទោ បរិព្ពាជកោ...បេ.... តុណ្ហី អហេសុ”ន្តិ។

៤០៩. តត្ថ **សណ្ឋបេសី**តិ សិក្ខាបេសិ, វជ្ជមស្សា បដិច្ឆាទេសិ។ យថា សុសណ្ឋិតា ហោតិ, តថា នំ ឋបេសិ។ យថា នាម បរិសមជ្ឈំ បវិសន្តោ បុរិសោ វជ្ជបដិច្ឆាទនត្ថំ និវាសនំ សណ្ឋបេតិ, បារុបនំ សណ្ឋបេតិ, រជោកិណ្ណ

ដ្ឋានំ បុញ្ឆតិ; ឯវមស្សា វជ្ជបដិច្ឆាទនត្ថំ – “អប្បសទ្ទា ភោន្តោ”តិ សិក្ខាបេន្តោ យថា សុសណ្ឋិតា ហោតិ, តថា នំ ឋបេសីតិ អត្ថោ។ **អប្បសទ្ទកាមោ**តិ អប្បសទ្ទំ ឥច្ឆតិ, ឯកោ និសីទតិ, ឯកោ តិដ្ឋតិ, ន គណសង្គណិកាយ យាបេតិ។ **ឧបសង្កមិតព្ពំ មញ្ញេយ្យា**តិ ឥធាគន្តព្ពំ មញ្ញេយ្យ។ កស្មា បនេស ភគវតោ ឧបសង្កមនំ បច្ចាសីសតីតិ? អត្តនោ វុទ្ធី បត្ថយមានោ។ បរិព្ពាជកា កិរ ពុទ្ធេសុ វា ពុទ្ធសាវកេសុ វា អត្តនោ សន្តិកំ អាគតេសុ – “អជ្ជ អម្ហាកំ សន្តិកំ សមណោ គោតមោ អាគតោ , សារិបុត្តោ អាគតោ, ន ខោ បន តេ យស្ស វា តស្ស វា សន្តិកំ គច្ឆន្តិ, បស្សថ អម្ហាកំ ឧត្តមភាវ”ន្តិ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកានំ សន្តិកេ អត្តានំ ឧក្ខិបន្តិ, ឧច្ចេ ឋានេ ឋបេន្តិ, ភគវតោបិ ឧបដ្ឋាកេ គណ្ហិតុំ វាយមន្តិ។ តេ កិរ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកេ ទិស្វា ឯវំ វទន្តិ – “តុម្ហាកំ សត្ថា ភវំ គោតមោបិ គោតមសាវកាបិ អម្ហាកំ សន្តិកំ អាគច្ឆន្តិ, មយំ អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គា។ តុម្ហេ បន អម្ហេ អក្ខីហិបិ បស្សិតុំ ន ឥច្ឆថ, សាមីចិកម្មំ ន ករោថ, កឹ វោ អម្ហេហិ អបរទ្ធ”ន្តិ។ អថេកច្ចេ មនុស្សា – “ពុទ្ធាបិ ឯតេសំ សន្តិកំ គច្ឆន្តិ កឹ អម្ហាក”ន្តិ តតោ បដ្ឋាយ តេ ទិស្វា នប្បមជ្ជន្តិ។ **តុណ្ហី អហេសុ**ន្តិ ពោដ្ឋបាទំ បរិវារេត្វា និស្សទ្ទា និសីទឹសុ។

៤១០. ស្វាគតំ, ភន្តេតិ សុដ្ឋុ អាគមនំ, ភន្តេ, ភគវតោ; ភគវតិ ហិ នោ អាគតេ អានន្ទោ ហោតិ, គតេ សោកោតិ ទីបេតិ។ **ចិរស្សំ ខោ, ភន្តេ**តិ កស្មា អាហ? កឹ ភគវា បុព្ពេបិ តត្ថ គតបុព្ពោតិ, ន គតបុព្ពោ។ មនុស្សានំ បន – “កុហឹ គច្ឆន្តា, កុតោ អាគតត្ថ, កឹ មគ្គមូឡ្ហត្ថ, ចិរស្សំ អាគតត្ថា”តិ ឯវមាទយោ បិយសមុទាចារា ហោន្តិ, តស្មា ឯវមាហ។ ឯវញ្ច បន វត្វា ន មានថទ្ធោ ហុត្វា និសីទិ, ឧដ្ឋាយាសនា ភគវតោ បច្ចុគ្គមនមកាសិ។ ភគវន្តញ្ហិ ឧបគតំ ទិស្វា អាសនេន អនិមន្តេន្តោ វា អបចិតឹ អករោន្តោ វា ទុល្លភោ។ កស្មា? ឧច្ចាកុលីនតាយ។ អយម្បិ បរិព្ពាជកោ អត្តនោ និសិន្នាសនំ បប្ផោដេត្វា ភគវន្តំ អាសនេន និមន្តេន្តោ – “និសីទតុ, ភន្តេ, ភគវា ឥទមាសនំ បញ្ញត្ត”ន្តិ អាហ។ **អន្តរាកថា វិប្បកតា**តិ និសិន្នានំ វោ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ មមាគមនំ, ឯតស្មិំ អន្តរេ កា នាម កថា វិប្បកតា, មមាគមនបច្ចយា កតមា កថា បរិយន្តំ ន គតា, វទថ, យាវ នំ បរិយន្តំ នេត្វា ទេមីតិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។ អថ បរិព្ពាជកោ – “និរត្ថកកថា ឯសា និស្សារា វដ្ដសន្និស្សិតា, ន តុម្ហាកំ បុរតោ វត្តព្ពតំ អរហតី”តិ ទីបេន្តោ “តិដ្ឋតេសា , ភន្តេ”តិអាទិមាហ។

អភិសញ្ញានិរោធកថាវណ្ណនា

៤១១. តិដ្ឋតេសា , **ភន្តេ**តិ សចេ ភគវា សោតុកាមោ ភវិស្សតិ, បច្ឆាបេសា កថា ន ទុល្លភា ភវិស្សតិ, អម្ហាកំ បនិមាយ កថាយ អត្ថោ នត្ថិ។ ភគវតោ បនាគមនំ លភិត្វា មយំ អញ្ញទេវ សុការណំ បុច្ឆាមាតិ ទីបេតិ។ តតោ តំ បុច្ឆន្តោ – “បុរិមានិ, ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កោតូហលសាលាយ**ន្តិ កោតូហលសាលា នាម បច្ចេកសាលា នត្ថិ។ យត្ថ បន នានាតិត្ថិយា សមណព្រាហ្មណា នានាវិធំ កថំ បវត្តេន្តិ, សា ពហូនំ – “អយំ កឹ វទតិ, អយំ កឹ វទតី”តិ កោតូហលុប្បត្តិដ្ឋានតោ កោតូហលសាលាតិ វុច្ចតិ។ **អភិសញ្ញានិរោធេ**តិ ឯត្ថ **អភី**តិ ឧបសគ្គមត្តំ។ **សញ្ញានិរោធេ**តិ ចិត្តនិរោធេ, ខណិកនិរោធេ កថា ឧប្បន្នាតិ អត្ថោ។ ឥទំ បន តស្សា ឧប្បត្តិការណំ។ យទា កិរ ភគវា ជាតកំ វា កថេតិ, សិក្ខាបទំ វា បញ្ញបេតិ តទា សកលជម្ពុទីបេ ភគវតោ កិត្តិឃោសោ បត្ថរតិ, តិត្ថិយា តំ សុត្វា – “ភវំ កិរ គោតមោ បុព្ពចរិយំ កថេសិ, មយំ កឹ ន សក្កោម តាទិសំ កិញ្ចិ កថេតុ”ន្តិ ភគវតោ បដិភាគកិរិយំ ករោន្តា ឯកំ ភវន្តរសមយំ កថេន្តិ – “ភវំ គោតមោ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសិ, មយំ កឹ ន សក្កោម បញ្ញបេតុ”ន្តិ អត្តនោ សាវកានំ កិញ្ចិទេវ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តិ។ តទា បន ភគវា អដ្ឋវិធបរិសមជ្ឈេ និសីទិត្វា និរោធកថំ កថេសិ។ តិត្ថិយា តំ សុត្វា – “ភវំ កិរ គោតមោ និរោធំ នាម កថេសិ, មយម្បិ តំ កថេស្សាមា”តិ សន្និបតិត្វា កថយឹសុ។ តេន វុត្តំ – “អភិសញ្ញានិរោធេ កថា ឧទបាទី”តិ។

តត្រេកច្ចេតិ តេសុ ឯកច្ចេ។ បុរិមោ ចេត្ថ ឃ្វាយំ ពាហិរេ តិត្ថាយតនេ បព្ពជិតោ ចិត្តប្បវត្តិយំ ទោសំ ទិស្វា អចិត្តកភាវោ សន្តោតិ សមាបត្តឹ ភាវេត្វា ឥតោ ចុតោ បញ្ច កប្បសតានិ អសញ្ញីភវេ ឋត្វា បុន ឥធ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្ស សញ្ញុប្បាទេ ច និរោធេ ច ហេតុំ អបស្សន្តោ – **អហេតូ អប្បច្ចយា**តិ អាហ។

ទុតិយោ នំ និសេធេត្វា មិគសិង្គតាបសស្ស អសញ្ញកភាវំ គហេត្វា – “ឧបេតិបិ អបេតិបី”តិ អាហ។ មិគសិង្គតាបសោ កិរ អត្តន្តបោ ឃោរតបោ បរមធិតិន្ទ្រិយោ អហោសិ។ តស្ស សីលតេជេន សក្កវិមានំ ឧណ្ហំ អហោសិ។ សក្កោ ទេវរាជា “សក្កដ្ឋានំ នុ ខោ តាបសោ បត្ថេតី”តិ អលម្ពុសំ នាម ទេវកញ្ញំ – ‘តាបសស្ស តបំ ភិន្ទិត្វា ឯហី’តិ បេសេសិ។ សា តត្ថ គតា។ តាបសោ បឋមទិវសេ តំ ទិស្វាវ បលាយិត្វា បណ្ណសាលំ បាវិសិ។ ទុតិយទិវសេ កាមច្ឆន្ទនីវរណេន ភគ្គោ តំ ហត្ថេ អគ្គហេសិ, សោ តេន ទិព្ពផស្សេន ផុដ្ឋោ វិសញ្ញី ហុត្វា តិណ្ណំ សំវច្ឆរានំ អច្ចយេន សញ្ញំ បដិលភិ។ តំ សោ ទិដ្ឋិគតិកោ – “តិណ្ណំ សំវច្ឆរានំ អច្ចយេន និរោធា វុដ្ឋិតោ”តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។

តតិយោ នំ និសេធេត្វា អាចព្ពណបយោគំ សន្ធាយ “ឧបកឌ្ឍន្តិបិ អបកឌ្ឍន្តិបី”តិ អាហ។ អាចព្ពណិកា កិរ អាចព្ពណំ បយោជេត្វា សត្តំ សីសច្ឆិន្នំ វិយ ហត្ថច្ឆិន្នំ វិយ មតំ វិយ ច កត្វា ទស្សេន្តិ។ តស្ស បុន បាកតិកភាវំ ទិស្វា សោ ទិដ្ឋិគតិកោ – “និរោធា វុដ្ឋិតោ អយ”ន្តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។

ចតុត្ថោ នំ និសេធេត្វា យក្ខទាសីនំ មទនិទ្ទំ សន្ធាយ “សន្តិ ហិ ភោ ទេវតា”តិអាទិមាហ។ យក្ខទាសិយោ កិរ សព្ពរត្តិំ ទេវតូបហារំ កុរុមានា នច្ចិត្វា គាយិត្វា អរុណោទយេ ឯកំ សុរាបាតិំ បិវិត្វា បរិវត្តិត្វា សុបិត្វា ទិវា វុដ្ឋហន្តិ។ តំ ទិស្វា សោ ទិដ្ឋិគតិកោ – “សុត្តកាលេ និរោធំ សមាបន្នា, បពុទ្ធកាលេ និរោធា វុដ្ឋិតា”តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។

អយំ បន បោដ្ឋបាទោ បរិព្ពាជកោ បណ្ឌិតជាតិកោ។ តេនស្ស តំ កថំ សុត្វា វិប្បដិសារោ ឧប្បជ្ជិ។ “ឥមេសំ កថា ឯឡមូគកថា វិយ ចត្តារោ ហិ និរោធេ ឯតេ បញ្ញបេន្តិ, ឥមិនា ច និរោធេន នាម ឯកេន ភវិតព្ពំ, ន ពហុនា។ តេនាបិ ឯកេន អញ្ញេនេវ ភវិតព្ពំ, សោ បន អញ្ញេន ញាតុំ ន សក្កា អញ្ញត្រ សព្ពញ្ញុនា។ សចេ ភគវា ឥធ អភវិស្ស ‘អយំ និរោធោ អយំ ន និរោធោ’តិ ទីបសហស្សំ វិយ ឧជ្ជាលេត្វា អជ្ជមេវ បាកដំ អកវិស្សា”តិ ទសពលញ្ញេវ អនុស្សរិ។ តស្មា “តស្ស មយ្ហំ ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អហោ នូនា**តិ អនុស្សរណត្ថេ និបាតទ្វយំ, តេន តស្ស ភគវន្តំ អនុស្សរន្តស្ស ឯតទហោសិ “អហោ នូន ភគវា អហោ នូន សុគតោ”តិ។ **យោ ឥមេសន្តិ** យោ ឯតេសំ និរោធធម្មានំ សុកុសលោ និបុណោ ឆេកោ, សោ ភគវា អហោ នូន កថេយ្យ, សុគតោ អហោ នូន កថេយ្យាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **បកតញ្ញូ**តិ ចិណ្ណវសិតាយ បកតី សភាវំ ជានាតីតិ បកតញ្ញូ។ **កថំ នុ ខោ**តិ ឥទំ បរិព្ពាជកោ “មយំ ភគវា ន ជានាម, តុម្ហេ ជានាថ, កថេថ នោ”តិ អាយាចន្តោ វទតិ។ អថ ភគវា កថេន្តោ “តត្រ បោដ្ឋបាទា”តិអាទិមាហ។

អហេតុកសញ្ញុប្បាទនិរោធកថាវណ្ណនា

៤១២. តត្ថ **តត្រា**តិ តេសុ សមណព្រាហ្មណេសុ។ **អាទិតោវ តេសំ អបរទ្ធ**ន្តិ តេសំ អាទិម្ហិយេវ វិរទ្ធំ, យរ មជ្ឈេយេវ បក្ខលិតាតិ ទីបេតិ។ **សហេតូ សប្បច្ចយា**តិ ឯត្ថ ហេតុបិ បច្ចយោបិ ការណស្សេវ នាមំ, សការណាតិ អត្ថោ។ តំ បន ការណំ ទស្សេន្តោ “សិក្ខា ឯកា”តិ អាហ។ តត្ថ **សិក្ខា ឯកា សញ្ញា ឧប្បជ្ជន្តី**តិ សិក្ខាយ ឯកច្ចា សញ្ញា ជាយន្តីតិ អត្ថោ។

៤១៣. **កា ច សិក្ខាតិ ភគវា អវោចា**តិ កតមា ច សា សិក្ខាតិ ភគវា វិត្ថារេតុកម្យតាបុច្ឆាវសេន អវោច។ អថ យស្មា អធិសីលសិក្ខា អធិចិត្តសិក្ខា អធិបញ្ញាសិក្ខាតិ តិស្សោ សិក្ខា ហោន្តិ។ តស្មា តា ទស្សេន្តោ ភគវា សញ្ញាយ សហេតុកំ ឧប្បាទនិរោធំ ទីបេតុំ ពុទ្ធុប្បាទតោ បភុតិ តន្តិធម្មំ ឋបេន្តោ “ឥធ បោដ្ឋបាទ, តថាគតោ លោកេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ អធិសីលសិក្ខា អធិចិត្តសិក្ខាតិ ទ្វេ ឯវ សិក្ខា សរូបេន អាគតា, តតិយា បន “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ ខោ បោដ្ឋបាទ មយា ឯកំសិកោ ធម្មោ ទេសិតោ”តិ ឯត្ថ សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសង្កប្បវសេន បរិយាបន្នត្តា អាគតាតិ វេទិតព្ពា។ **កាមសញ្ញា**តិ បញ្ចកាមគុណិករាគោបិ អសមុប្បន្នកាមចារោបិ ។ តត្ថ បញ្ចកាមគុណិករាគោ អនាគាមិមគ្គេន សមុគ្ឃាតំ គច្ឆតិ, អសមុប្បន្នកាមចារោ បន ឥមស្មិំ ឋានេ វដ្ដតិ។ តស្មា **តស្ស យា បុរិមា កាមសញ្ញា**តិ តស្ស បឋមជ្ឈានសមង្គិនោ យា បុព្ពេ ឧប្បន្នបុព្ពាយ កាមសញ្ញាយ សទិសត្តា បុរិមា កាមសញ្ញាតិ វុច្ចេយ្យ, សា និរុជ្ឈតិ, អនុប្បន្នាវ នុប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។

វិវេកជបីតិសុខសុខុមសច្ចសញ្ញីយេវ តស្មិំ សមយេ ហោតីតិ តស្មិំ បឋមជ្ឈានសមយេ វិវេកជបីតិសុខសង្ខាតា សុខុមសញ្ញា សច្ចា ហោតិ, ភូតា ហោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា កាមច្ឆន្ទាទិឱឡារិកង្គប្បហានវសេន សុខុមា ច សា ភូតតាយ សច្ចា ច សញ្ញាតិ សុខុមសច្ចសញ្ញា, វិវេកជេហិ បីតិសុខេហិ សម្បយុត្តា សុខុមសច្ចសញ្ញាតិ វិវេកជបីតិសុខសុខុមសច្ចសញ្ញា សា អស្ស អត្ថីតិ វិវេកជបីតិសុខសុខុមសច្ចសញ្ញីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឯវម្បិ សិក្ខា**តិ ឯត្ថ យស្មា បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជន្តោ អធិដ្ឋហន្តោ, វុដ្ឋហន្តោ ច សិក្ខតិ, តស្មា តំ ឯវំ សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខាតិ វុច្ចតិ។ តេនបិ សិក្ខាសង្ខាតេន បឋមជ្ឈានេន ឯវំ ឯកា វិវេកជបីតិសុខសុខុមសច្ចសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឯកា កាមសញ្ញា និរុជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ **អយំ សិក្ខាតិ ភគវា អវោចា**តិ អយំ បឋមជ្ឈានសង្ខាតា ឯកា សិក្ខាតិ, ភគវា អាហ។ ឯតេនុបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យស្មា បន អដ្ឋមសមាបត្តិយា អង្គតោ សម្មសនំ ពុទ្ធានំយេវ ហោតិ, សាវកេសុ សារិបុត្តសទិសានម្បិ នត្ថិ, កលាបតោ សម្មសនំយេវ បន សាវកានំ ហោតិ, ឥទញ្ច “សញ្ញា សញ្ញា”តិ, ឯវំ អង្គតោ សម្មសនំ ឧទ្ធដំ។ តស្មា

អាកិញ្ចញ្ញាយតនបរមំយេវ សញ្ញំ ទស្សេត្វា បុន តទេវ សញ្ញគ្គន្តិ ទស្សេតុំ “យតោ ខោ បោដ្ឋបាទ…បេ…. សញ្ញគ្គំ ផុសតី”តិ អាហ។

៤១៤. តត្ថ **យតោ ខោ បោដ្ឋបាទ ភិក្ខូ**តិ យោ នាម បោដ្ឋបាទ ភិក្ខុ។ **ឥធ សកសញ្ញី ហោតី**តិ ឥធ សាសនេ សកសញ្ញី ហោតិ, អយមេវ វា បាឋោ, អត្តនោ បឋមជ្ឈានសញ្ញាយ សញ្ញវា ហោតីតិ អត្ថោ។ **សោ តតោ អមុត្រ តតោ អមុត្រា**តិ សោ ភិក្ខុ តតោ បឋមជ្ឈានតោ អមុត្រ ទុតិយជ្ឈានេ, តតោបិ អមុត្រ តតិយជ្ឈានេតិ ឯវំ តាយ តាយ ឈានសញ្ញាយ សកសញ្ញី សកសញ្ញី ហុត្វា អនុបុព្ពេន សញ្ញគ្គំ ផុសតិ។ **សញ្ញគ្គ**ន្តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ វុច្ចតិ។ កស្មា? លោកិយានំ កិច្ចការកសមាបត្តីនំ អគ្គត្តា។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិយញ្ហិ ឋត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនម្បិ និរោធម្បិ សមាបជ្ជន្តិ។ ឥតិ សា លោកិយានំ កិច្ចការកសមាបត្តីនំ អគ្គត្តា សញ្ញគ្គន្តិ វុច្ចតិ, តំ ផុសតិ បាបុណាតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ អភិសញ្ញានិរោធំ ទស្សេតុំ “**តស្ស សញ្ញគ្គេ ឋិតស្សា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចេតេយ្យំ, អភិសង្ខរេយ្យ**ន្តិ បទទ្វយេ ច ឈានំ សមាបជ្ជន្តោ ចេតេតិ នាម, បុនប្បុនំ កប្បេតីតិ អត្ថោ។ ឧបរិសមាបត្តិអត្ថាយ និកន្តិំ កុរុមានោ អភិសង្ខរោតិ នាម។ **ឥមា ច មេ សញ្ញា និរុជ្ឈេយ្យុ**ន្តិ ឥមា អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញា និរុជ្ឈេយ្យុំ។ **អញ្ញា ច ឱឡារិកា**តិ អញ្ញា ច ឱឡារិកា ភវង្គសញ្ញា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ។ **សោ ន ចេវ ចេតេតិ ន អភិសង្ខរោតី**តិ ឯត្ថ កាមំ ចេស ចេតេន្តោវ ន ចេតេតិ, អភិសង្ខរោន្តោវ នាភិសង្ខរោតិ។ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនតោ វុដ្ឋាយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ សមាបជ្ជិត្វា “ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ ឋស្សាមី”តិ អាភោគសមន្នាហារោ នត្ថិ។ ឧបរិនិរោធសមាបត្តត្ថាយ ឯវ បន អាភោគសមន្នាហារោ អត្ថិ, ស្វាយមត្ថោ បុត្តឃរាចិក្ខណេន ទីបេតព្ពោ។

បិតុឃរមជ្ឈេន កិរ គន្ត្វា បច្ឆាភាគេ បុត្តស្ស ឃរំ ហោតិ, តតោ បណីតំ ភោជនំ អាទាយ អាសនសាលំ អាគតំ ទហរំ ថេរោ – “មនាបោ បិណ្ឌបាតោ កុតោ អាភតោ”តិ បុច្ឆិ។ សោ “អសុកស្ស ឃរតោ”តិ លទ្ធឃរមេវ អាចិក្ខិ។ យេន បនស្ស បិតុឃរមជ្ឈេន គតោបិ អាគតោបិ តត្ថ អាភោគោបិ នត្ថិ។ តត្ថ អាសនសាលា វិយ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា, បិតុគេហំ វិយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិ, បុត្តគេហំ វិយ និរោធសមាបត្តិ, អាសនសាលាយ ឋត្វា បិតុឃរំ អមនសិករិត្វា បុត្តឃរាចិក្ខណំ វិយ អាកិញ្ចញ្ញាយតនតោ វុដ្ឋាយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ សមាបជ្ជិត្វា “ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ ឋស្សាមិ”តិ បិតុឃរំ អមនសិករិត្វាវ ឧបរិនិរោធសមាបត្តត្ថាយ មនសិការោ, ឯវមេស ចេតេន្តោវ ន ចេតេតិ, អភិសង្ខរោន្តោវ នាភិសង្ខរោតិ។ **តា ចេវ សញ្ញា**តិ តា ឈានសញ្ញា និរុជ្ឈន្តិ។ **អញ្ញា ចា**តិ អញ្ញា ច ឱឡារិកា ភវង្គសញ្ញា នុប្បជ្ជន្តិ។ **សោ និរោធំ ផុសតី**តិ សោ ឯវំ បដិបន្នោ ភិក្ខុ សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ផុសតិ វិន្ទតិ បដិលភតិ។

អនុបុព្ពាភិសញ្ញានិរោធសម្បជានសមាបត្តិន្តិ ឯត្ថ **អភី**តិ ឧបសគ្គមត្តំ, សម្បជានបទំ និរោធបទេន អន្តរិកំ កត្វា វុត្តំ។ អនុបដិបាដិយា សម្បជានសញ្ញានិរោធសមាបត្តីតិ អយំ បនេត្ថត្ថោ។ តត្រាបិ សម្បជានសញ្ញានិរោធសមាបត្តីតិ សម្បជានន្តស្ស អន្តេ សញ្ញា និរោធសមាបត្តិ សម្បជានន្តស្ស វា បណ្ឌិតស្ស ភិក្ខុនោ សញ្ញានិរោធសមាបត្តីតិ អយំ វិសេសត្ថោ។

ឥទានិ ឥធ ឋត្វា និរោធសមាបត្តិកថា កថេតព្ពា។ សា បនេសា សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ បញ្ញាភាវនានិសំសាធិការេ កថិតា, តស្មា តត្ថ កថិតតោវ គហេតព្ពា។

ឯវំ ភគវា បោដ្ឋបាទស្ស បរិព្ពាជកស្ស និរោធកថំ កថេត្វា – អថ នំ តាទិសាយ កថាយ អញ្ញត្ថ អភាវំ បដិជានាបេតុំ “តំ កឹ មញ្ញសី”តិអាទិមាហ។ បរិព្ពាជកោបិ “ភគវា អជ្ជ តុម្ហាកំ កថំ ឋបេត្វា ន មយា ឯវរូបា កថា សុតបុព្ពា”តិ បដិជានន្តោ, “នោ ហេតំ ភន្តេ”តិ វត្វា បុន សក្កច្ចំ ភគវតោ កថាយ ឧគ្គហិតភាវំ ទស្សេន្តោ “ឯវំ ខោ អហំ ភន្តេ”តិអាទិមាហ។ អថស្ស ភគវា “សុឧគ្គហិតំ តយា”តិ អនុជានន្តោ “ឯវំ បោដ្ឋបាទា”តិ អាហ។

៤១៥. អថ បរិព្ពាជកោ “ភគវតា ‘អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ សញ្ញគ្គ’ន្តិ វុត្តំ។ ឯតទេវ នុ ខោ សញ្ញគ្គំ, ឧទាហុ អវសេសសមាបត្តីសុបិ សញ្ញគ្គំ អត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា តមត្ថំ បុច្ឆន្តោ “ឯកញ្ញេវ នុ ខោ”តិអាទិមាហ។ ភគវាបិស្ស វិស្សជ្ជេសិ។ តត្ថ **បុថូបី**តិ ពហូនិបិ។ **យថា យថា ខោ, បោដ្ឋបាទ, និរោធំ ផុសតី**តិ បថវីកសិណាទីសុ យេន យេន កសិណេន, បឋមជ្ឈានាទីនំ វា យេន យេន ឈានេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សចេ ហិ បថវីកសិណេន ករណភូតេន បថវីកសិណសមាបត្តិ ឯកវារំ សមាបជ្ជន្តោ បុរិមសញ្ញានិរោធំ ផុសតិ ឯកំ សញ្ញគ្គំ, អថ ទ្វេ វារេ, តយោ វារេ, វារសតំ, វារសហស្សំ, វារសតសហស្សំ វា សមាបជ្ជន្តោ បុរិមសញ្ញានិរោធំ ផុសតិ, សតសហស្សំ, សញ្ញគ្គានិ។ ឯស នយោ សេសកសិណេសុ។ ឈានេសុបិ សចេ បឋមជ្ឈានេន ករណភូតេន ឯកវារំ បុរិមសញ្ញានិរោធំ ផុសតិ ឯកំ សញ្ញគ្គំ។ អថ ទ្វេ វារេ , តយោ វារេ, វារសតំ, វារសហស្សំ, វារសតសហស្សំ វា បុរិមសញ្ញានិរោធំ

ផុសតិ, សតសហស្សំ សញ្ញគ្គានិ។ ឯស នយោ សេសជ្ឈានសមាបត្តីសុបិ។ ឥតិ ឯកវារំ សមាបជ្ជនវសេន វា សព្ពម្បិ សញ្ជាននលក្ខណេន សង្គហេត្វា វា ឯកំ សញ្ញគ្គំ ហោតិ, អបរាបរំ សមាបជ្ជនវសេន ពហូនិ។

៤១៦. **សញ្ញា នុ ខោ, ភន្តេ**តិ ភន្តេ និរោធសមាបជ្ជនកស្ស ភិក្ខុនោ “សញ្ញា នុ ខោ បឋមំ ឧប្បជ្ជតី”តិ បុច្ឆតិ។ តស្ស ភគវា “សញ្ញា ខោ, បោដ្ឋបាទា”តិ ព្យាកាសិ។ តត្ថ **សញ្ញា**តិ ឈានសញ្ញា។ **ញាណ**ន្តិ វិបស្សនាញាណំ។ អបរោ នយោ, **សញ្ញា**តិ វិបស្សនា សញ្ញា។ **ញាណ**ន្តិ មគ្គញាណំ។ អបរោ នយោ, **សញ្ញា**តិ មគ្គសញ្ញា។ **ញាណ**ន្តិ ផលញាណំ។ តិបិដកមហាសិវត្ថេរោ បនាហ –

កឹ ឥមេ ភិក្ខូ ភណន្តិ, បោដ្ឋបាទោ ហេដ្ឋា ភគវន្តំ និរោធំ បុច្ឆិ។ ឥទានិ និរោធា វុដ្ឋានំ បុច្ឆន្តោ “ភគវា និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស កឹ បឋមំ អរហត្តផលសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, ឧទាហុ បច្ចវេក្ខណញាណ”ន្តិ វទតិ។ អថស្ស ភគវា យស្មា ផលសញ្ញា បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា បច្ចវេក្ខណញាណំ ។ តស្មា “សញ្ញា ខោ បោដ្ឋបាទា”តិ អាហ។ តត្ថ **សញ្ញុប្បាទា**តិ អរហត្តផលសញ្ញាយ ឧប្បាទា, បច្ឆា “ឥទំ អរហត្តផល”ន្តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខណញាណុប្បាទោ ហោតិ។ **ឥទប្បច្ចយា កិរ មេ**តិ ផលសមាធិសញ្ញាបច្ចយា កិរ មយ្ហំ បច្ចវេក្ខណញាណំ ឧប្បន្នន្តិ។

សញ្ញាអត្តកថាវណ្ណនា

៤១៧. ឥទានិ បរិព្ពាជកោ យថា នាម គាមសូករោ គន្ធោទកេន ន្ហាបេត្វា គន្ធេហិ អនុលិម្បិត្វា មាលាទាមំ បិឡន្ធិត្វា សិរិសយនេ អារោបិតោបិ សុខំ ន វិន្ទតិ, វេគេន គូថដ្ឋានមេវ គន្ត្វា សុខំ វិន្ទតិ។ ឯវមេវ ភគវតា សណ្ហសុខុមតិលក្ខណព្ភាហតាយ ទេសនាយ ន្ហាបិតវិលិត្តមណ្ឌិតោបិ និរោធកថាសិរិសយនំ អារោបិតោបិ តត្ថ សុខំ ន វិន្ទន្តោ គូថដ្ឋានសទិសំ អត្តនោ លទ្ធឹ គហេត្វា តមេវ បុច្ឆន្តោ “សញ្ញា នុ ខោ, ភន្តេ, បុរិសស្ស អត្តា”តិអាទិមាហ។ អថស្សានុមតឹ គហេត្វា ព្យាកាតុកាមោ ភគវា – “កំ បន ត្វ”ន្តិអាទិមាហ។ តតោ សោ “អរូបី អត្តា”តិ ឯវំ លទ្ធិកោ សមានោបិ “ភគវា ទេសនាយ សុកុសលោ, សោ មេ អាទិតោវ លទ្ធឹ មា វិទ្ធំសេតូ”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ លទ្ធឹ បរិហរន្តោ “ឱឡារិកំ ខោ”តិអាទិមាហ។ អថស្ស ភគវា តត្ថ ទោសំ ទស្សេន្តោ “ឱឡារិកោ ច ហិ តេ”តិអាទិមាហ ។ តត្ថ **ឯវំ សន្ត**ន្តិ ឯវំ សន្តេ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ ឯវំ សន្តំ អត្តានំ បច្ចាគច្ឆតោ តវាតិ អយំ វា ឯត្ថ អត្ថោ។ ចតុន្នំ ខន្ធានំ ឯកុប្បាទេកនិរោធត្តា កិញ្ចាបិ យា សញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, សាវ និរុជ្ឈតិ។ អបរាបរំ ឧបាទាយ បន “អញ្ញា ច សញ្ញា ឧប្បជ្ជន្តិ, អញ្ញា ច សញ្ញា និរុជ្ឈន្តី”តិ វុត្តំ។

៤១៨-៤២០. ឥទានិ អញ្ញំ លទ្ធឹ ទស្សេន្តោ – “មនោមយំ ខោ អហំ, ភន្តេ”តិអាទី វត្វា តត្រាបិ ទោសេ ទិន្នេ យថា នាម ឧម្មត្តកោ យាវស្ស សញ្ញា នប្បតិដ្ឋាតិ, តាវ អញ្ញំ គហេត្វា អញ្ញំ វិស្សជ្ជេតិ, សញ្ញាបតិដ្ឋានកាលេ បន វត្តព្ពមេវ វទតិ, ឯវមេវ អញ្ញំ គហេត្វា អញ្ញំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ អត្តនោ លទ្ធិយេវ វទន្តោ “អរូបី ខោ”តិអាទិមាហ។ តត្រាបិ យស្មា សោ សញ្ញាយ ឧប្បាទនិរោធំ ឥច្ឆតិ, អត្តានំ បន សស្សតំ មញ្ញតិ។ តស្មា តថេវស្ស ទោសំ ទស្សេន្តោ ភគវា “ឯវំ សន្តម្បី”តិអាទិមាហ។ តតោ បរិព្ពាជកោ មិច្ឆាទស្សនេន អភិភូតត្តា ភគវតា វុច្ចមានម្បិ តំ នានត្តំ អជានន្តោ “សក្កា បនេតំ, ភន្តេ, មយា”តិអាទិមាហ។ អថស្ស ភគវា យស្មា សោ សញ្ញាយ ឧប្បាទនិរោធំ បស្សន្តោបិ សញ្ញាមយំ អត្តានំ និច្ចមេវ មញ្ញតិ។ តស្មា “ទុជ្ជានំ ខោ”តិអាទិមាហ។

តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ – តវ អញ្ញា ទិដ្ឋិ, អញ្ញា ខន្តិ, អញ្ញា រុចិ, អញ្ញថាយេវ តេ ទស្សនំ បវត្តំ, អញ្ញទេវ ច តេ ខមតិ ចេវ រុច្ចតិ ច, អញ្ញត្រ ច តេ អាយោគោ, អញ្ញិស្សាយេវ បដិបត្តិយា យុត្តបយុត្តតា, អញ្ញត្ថ ច តេ អាចរិយកំ, អញ្ញស្មឹ តិត្ថាយតនេ អាចរិយភាវោ។ តេន តយា ឯវំ អញ្ញទិដ្ឋិកេន អញ្ញខន្តិកេន អញ្ញរុចិកេន អញ្ញត្រាយោគេន អញ្ញត្រាចរិយកេន ទុជ្ជានំ ឯតន្តិ។ អថ បរិព្ពាជកោ – “សញ្ញា វា បុរិសស្ស អត្តា ហោតុ, អញ្ញា វា សញ្ញា, តំ សស្សតាទិ ភាវមស្ស បុច្ឆិស្ស”ន្តិ បុន “កឹ បន ភន្តេ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **លោកោ**តិ អត្តានំ សន្ធាយ វទតិ។ **ន ហេតំ បោដ្ឋបាទ អត្ថសញ្ហិត**ន្តិ បោដ្ឋបាទ ឯតំ ទិដ្ឋិគតំ ន ឥធលោកបរលោកអត្ថនិស្សិតំ, ន អត្តត្ថបរត្ថនិស្សិតំ។ **ន ធម្មសំហិត**ន្តិ ន នវលោកុត្តរធម្មនិស្សិតំ។ **នាទិព្រហ្មចរិយក**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្ខាតស្ស សាសនព្រហ្មចរិយកស្ស ន អាទិមត្តំ, អធិសីលសិក្ខាមត្តម្បិ ន ហោតិ។ **ន និព្ពិទាយា**តិ សំសារវដ្ដេ និព្ពិន្ទនត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ **ន វិរាគាយា**តិ វដ្ដវិរាគត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ **ន និរោធាយា**តិ វដ្ដស្ស និរោធករណត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ **ន ឧបសមាយា**តិ វដ្ដស្ស វូបសមនត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ **ន អភិញ្ញាយា**តិ វដ្ដាភិជាននាយ បច្ចក្ខកិរិយាយ ន សំវត្តតិ។ **ន សម្ពោធាយា**តិ វដ្ដសម្ពុជ្ឈនត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ **ន និព្ពានាយា**តិ អមតមហានិព្ពានស្ស បច្ចក្ខកិរិយាយ ន សំវត្តតិ។

ឥទំ ទុក្ខន្តិអាទីសុ តណ្ហំ ឋបេត្វា តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខន្តិ, តស្សេវ ទុក្ខស្ស បភាវនតោ សប្បច្ចយា តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោតិ។ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ ទុក្ខនិរោធោតិ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ មយា ព្យាកតន្តិ អត្ថោ។ ឯវញ្ច បន វត្វា ភគវា "ឥមស្ស បរិព្ពាជកស្ស មគ្គបាតុភាវោ វា ផលសច្ឆិកិរិយា វា នត្ថិ, មយ្ហញ្ច ភិក្ខាចារវេលា"តិ ចិន្តេត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ បរិព្ពាជកោបិ តំ អាការំ ញត្វា ភគវតោ គមនកាលំ អារោចេន្តោ វិយ "ឯវមេត"ន្តិអាទិមាហ។

៤២១. វាចាសន្និតោទកេនាតិ វចនបតោទេន។ **សញ្ឈព្ភរិមកំសូ**តិ សញ្ឈព្ភរិតំ និរន្តរំ ផុដ្ឋំ អកំសុ, ឧបរិ វិជ្ឈិំសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភូត**ន្តិ សភាវតោ វិជ្ជមានំ។ **តច្ឆំ, តថ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ធម្មដ្ឋិតត**ន្តិ នវលោកុត្តរធម្មេសុ ឋិតសភាវំ។ **ធម្មនិយាមត**ន្តិ លោកុត្តរធម្មនិយាមតំ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ចតុសច្ចវិនិមុត្តា កថា នាម នត្ថិ។ តស្មា សា ឯទិសា ហោតិ។

ចិត្តហត្ថិសារិបុត្តបោដ្ឋបាទវត្ថុវណ្ណនា

៤២២. ចិត្តោ ច ហត្ថិសារិបុត្តោតិ សោ កិរ សាវត្ថិយំ ហត្ថិអាចរិយស្ស បុត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា សុខុមេសុ អត្ថន្តរេសុ កុសលោ អហោសិ, បុព្ពេ កតបាបកម្មវសេន បន សត្តវារេ វិព្ភមិត្វា គិហិ ជាតោ។ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កិរ សាសនេ ទ្វេ សហាយកា អហេសុំ, អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គា ឯកតោវ សជ្ឈាយន្តិ។ តេសុ ឯកោ អនភិរតោ គិហិភាវេ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា ឥតរស្ស អារោចេសិ។ សោ គិហិភាវេ អាទីនវំ បព្ពជ្ជាយ អានិសំសំ ទស្សេត្វា តំ ឱវទិ។ សោ តំ សុត្វា អភិរមិត្វា បុនេកទិវសំ តាទិសេ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ តំ ឯតទវោច "មយ្ហំ អាវុសោ ឯវរូបំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ – 'ឥមាហំ បត្តចីវរំ តុយ្ហំ ទស្សាមី'តិ"។ សោ បត្តចីវរលោភេន តស្ស គិហិភាវេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា បព្ពជ្ជាយ អាទីនវំ កថេសិ។ អថស្ស តំ សុត្វាវ គិហិភាវតោ ចិត្តំ វិរជ្ជិត្វា បព្ពជ្ជាយមេវ អភិរមិ។ ឯវមេស តទា សីលវន្តស្ស ភិក្ខុនោ គិហិភាវេ អានិសំសកថាយ កថិតត្តា ឥទានិ ឆ វារេ វិព្ភមិត្វា សត្តមេ វារេ បព្ពជិតោ។ មហាមោគ្គល្លានស្ស, មហាកោដ្ឋិកត្ថេរស្ស ច អភិធម្មកថំ កថេន្តានំ អន្តរន្តរា កថំ ឱបាតេតិ។ អថ នំ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ អបសាទេតិ។ សោ មហាសាវកស្ស កថិតេ បតិដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ វិព្ភមិត្វា គិហិ ជាតោ។ បោដ្ឋបាទស្ស បនាយំ គិហិសហាយកោ ហោតិ។ តស្មា វិព្ភមិត្វា ទ្វីហតីហច្ចយេន បោដ្ឋបាទស្ស សន្តិកំ គតោ។ អថ នំ សោ ទិស្វា "សម្ម កឹ តយា កតំ, ឯវរូបស្ស នាម សត្ថុ សាសនា អបសក្កន្តោសិ, ឯហិ បព្ពជិតុំ ឥទានិ តេ វដ្ដតី"តិ តំ គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ "ចិត្តោ ច ហត្ថិសារិបុត្តោ បោដ្ឋបាទោ ច បរិព្ពាជកោ"តិ។

៤២៣. អន្ធាតិ បញ្ញាចក្ខុនោ នត្ថិតាយ អន្ធា, តស្សេវ អភាវេន អចក្ខុកា។ **ត្វំយេវ នេសំ ឯកោ ចក្ខុមា**តិ សុភាសិតទុព្ភាសិតជាននភាវមត្តេន បញ្ញាចក្ខុនា ចក្ខុមា។ **ឯកំសិកា**តិ ឯកកោដ្ឋាសា។ **បញ្ញត្តា**តិ ឋបិតា។ **អនេកំសិកា**តិ ន ឯកកោដ្ឋាសា ឯកេនេវ កោដ្ឋាសេន សស្សតាតិ វា អសស្សតាតិ វា ន វុត្តាតិ អត្ថោ។

ឯកំសិកធម្មវណ្ណនា

៤២៤-៤២៥. សន្តិ បោដ្ឋបាទាតិ ឥទំ ភគវា កស្មា អារភិ? ពាហិរកេហិ បញ្ញាបិតនិដ្ឋាយ អនិយ្យានិកភាវទស្សនត្ថំ។ សព្ពេ ហិ តិត្ថិយា យថា ភគវា អមតំ និព្ពានំ, ឯវំ អត្តនោ អត្តនោ សមយេ លោកថុបិកាទិវសេន និដ្ឋំ បញ្ញបេន្តិ, សា ច ន និយ្យានិកា។ យថា បញ្ញត្តា ហុត្វា ន និយ្យាតិ ន គច្ឆតិ, អញ្ញទត្ថុ បណ្ឌិតេហិ បដិក្ខិត្តា និវត្តតិ, តំ ទស្សេតុំ ភគវា ឯវមាហ។ តត្ថ **ឯកន្តសុខំ លោកំ ជានំ បស្ស**ន្តិ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ ឯកន្តសុខោ លោកោ បច្ឆិមាទីនំ វា អញ្ញតរាយាតិ ឯវំ ជានន្តា ឯវំ បស្សន្តា វិហរថ។ ទិដ្ឋបុព្ពានិ ខោ តស្មិំ លោកេ មនុស្សានំ សរីរសណ្ឋានាទីនីតិ។ **អប្បាដិហីរកត**ន្តិ អប្បាដិហីរកតំ បដិហរណវិរហិតំ, អនិយ្យានិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៤២៦-៤២៧. ជនបទកល្យាណីតិ ជនបទេ អញ្ញាហិ ឥត្ថីហិ វណ្ណសណ្ឋានវិលាសាកប្បាទីហិ អសទិសា។

តយោអត្តបដិលាភវណ្ណនា

៤២៨. ឯវំ ភគវា បរេសំ និដ្ឋាយ អនិយ្យានិកត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ និដ្ឋាយ និយ្យានិកភាវំ ទស្សេតុំ "តយោ ខោ មេ បោដ្ឋបាទា"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្តបដិលាភោ**តិ អត្តភាវបដិលាភោ, ឯត្ថ ច ភគវា តីហិ អត្តភាវបដិលាភេហិ តយោ ភវេ ទស្សេសិ។ ឱឡារិកត្តភាវបដិលាភេន អវីចិតោ បដ្ឋាយ បរនិម្មិតវសវត្តិបរិយោសានំ កាមភវំ ទស្សេសិ។ មនោមយអត្តភាវបដិលាភេន បឋមជ្ឈានភូមិតោ បដ្ឋាយ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកបរិយោសានំ រូបភវំ ទស្សេសិ។ អរូបអត្តភាវបដិលាភេន អាកាសានញ្ចាយតនព្រហ្មលោកតោ បដ្ឋាយ

នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនព្រហ្មលោកបរិយោសានំ អរូបភវំ ទស្សេសិ។ សំកិលេសិកា ធម្មា នាម ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា។ វោទានិយា ធម្មា នាម សមថវិបស្សនា។

៤២៨. បញ្ញាបារិបូរឹ វេបុល្លត្តន្តិ មគ្គបញ្ញាផលបញ្ញានំ បារិបូរិញ្ចេវ វិបុលភាវញ្ច។ **បាមុជ្ជ**ន្តិ តរុណបីតិ។ **បីតី**តិ ពលវតុដ្ឋិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យំ អវោចុម្ហ “សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហិរតី”តិ, តត្ថ តស្ស ឯវំ វិហរតោ តំ បាមោជ្ជញ្ចេវ ភវិស្សតិ, បីតិ ច នាមកាយបស្សទ្ធិ ច សតិ ច សូបដ្ឋិតា ឧត្តមញាណញ្ច សុខោ ច វិហារោ។ សព្ពវិហារេសុ ច អយមេវ វិហារោ “សុខោ”តិ វត្តុំ យុត្តោ “ឧបសន្តោ បរមមធុរោ”តិ។ តត្ថ បឋមជ្ឈានេ បាមោជ្ជាទយោ ឆបិ ធម្មា លព្ភន្តិ, ទុតិយជ្ឈានេ ទុព្ពលបីតិសង្ខាតំ បាមោជ្ជំ និវត្តតិ, សេសា បញ្ច លព្ភន្តិ។ តតិយេ បីតិ និវត្តតិ, សេសា ចត្តារោ លព្ភន្តិ។ តថា ចតុត្ថេ។ ឥមេសុ ចតូសុ ឈានេសុ សម្បសាទនសុត្តេ សុទ្ធវិបស្សនា បាទកជ្ឈានមេវ កថិតំ។ បាសាទិកសុត្តេ ចតូហិ មគ្គេហិ សទ្ធឹ វិបស្សនា កថិតា។ ទសុត្តរសុត្តេ ចតុត្ថជ្ឈានិកផលសមាបត្តិ កថិតា។ ឥមស្មឹ បោដ្ឋបាទសុត្តេ បាមោជ្ជំ បីតិវេវចនមេវ កត្វា ទុតិយជ្ឈានិកផលសមាបត្តិនាម កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

៤៣២-៤៣៧. អយំ វា សោតិ ឯត្ថ វា សទ្ទោ វិភាវនត្ថោ ហោតិ។ **អយំ សោ**តិ ឯវំ វិភាវេត្វា បកាសេត្វា ព្យាករេយ្យាម។ យថាបរេ “ឯកន្តសុខំ អត្តានំ សញ្ជានាថា”តិ បុដ្ឋា “នោ”តិ វទន្តិ, ន ឯវំ វទាមាតិ អត្ថោ។ **សប្បាដិហីរកត**ន្តិ សប្បាដិហរណំ, និយ្យានិកន្តិ អត្ថោ។ **មោឃោ ហោតី**តិ តុច្ឆោ ហោតិ, នត្ថិ សោ តស្មឹ សមយេតិ អធិប្បាយោ។ **សច្ចោ ហោតី**តិ ភូតោ ហោតិ, ស្វេវ តស្មឹ សមយេ សច្ចោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ បនាយំ ចិត្តោ អត្តនោ អសព្ពញ្ញុតាយ តយោ អត្តបដិលាភេ កថេត្វា អត្តបដិលាភោ នាម បញ្ញត្តិមត្តំ ឯតន្តិ ឧទ្ធរិតុំ នាសក្ខិ, អត្តបដិលាភោ ត្វេវ និយ្យាតេសិ។ អថស្ស ភគវា រូបាទយោ ចេត្ថ ធម្មា, អត្តបដិលាភោតិ បន នាមមត្តមេតំ, តេសុ តេសុ រូបាទីសុ សតិ ឯវរូបា វោហារា ហោន្តីតិ ទស្សេតុកាមោ តស្សេវ កថំ គហេត្វា នាមបញ្ញត្តិវសេន និយ្យាតនត្ថំ “យស្មឹ ចិត្ត សមយេ”តិអាទិមាហ។

៤៣៨. ឯវញ្ច បន វត្វា បដិបុច្ឆិត្វា វិនយនត្ថំ បុន “សចេ តំ, ចិត្ត, ឯវំ បុច្ឆេយ្យុ”ន្តិអាទិមាហ ។ តត្ថ យោ មេ អហោសិ អតីតោ អត្តបដិលាភោ , ស្វេវ មេ អត្តបដិលាភោ, តស្មឹ សមយេ សច្ចោ អហោសិ, មោឃោ អនាគតោ មោឃោ បច្ចុប្បន្នោតិ ឯត្ថ តាវ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ – យស្មា យេ តេ អតីតា ធម្មា, តេ ឯតរហិ នត្ថិ, អហេសុន្តិ បន សង្ខ្យំ គតា, តស្មា សោបិ មេ អត្តបដិលាភោ តស្មឹយេវ សមយេ សច្ចោ អហោសិ។ អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ បន ធម្មានំ តទា អភាវា តស្មឹ សមយេ “មោឃោ អនាគតោ, មោឃោ បច្ចុប្បន្នោ”តិ, ឯវំ អត្ថតោ នាមមត្តមេវ អត្តបដិលាភំ បដិជានាតិ។ អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៤៣៩-៤៤៣. អថ ភគវា តស្ស ព្យាករណេន សទ្ធឹ អត្តនោ ព្យាករណំ សំសន្ទិតុំ “ឯវមេវ ខោ ចិត្តា”តិអាទីនិ វត្វា បុន ឱបម្មតោ តមត្ថំ សាធេន្តោ **“សេយ្យថាបិ ចិត្ត គវា ខីរ”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ, យថា គវា ខីរំ, ខីរាទីហិ ច ទធិអាទីនិ ភវន្តិ, តត្ថ យស្មឹ សមយេ ខីរំ ហោតិ, ន តស្មឹ សមយេ ទធីតិ វា នវនីតាទីសុ វា អញ្ញតរន្តិ សង្ខ្យំ និរុត្តឹ នាមំ វោហារំ គច្ឆតិ។ កស្មា? យេ ធម្មេ ឧបាទាយ ទធីតិអាទិ វោហារា ហោន្តិ, តេសំ អភាវា។ អថ ខោ ខីរំ ត្វេវ តស្មឹ សមយេ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ កស្មា? យេ ធម្មេ ឧបាទាយ ខីរន្តិ សង្ខ្យា និរុត្តិ នាមំ វោហារោ ហោតិ, តេសំ ភាវាតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឥមា ខោ ចិត្តា**តិ ឱឡារិកោ អត្តបដិលាភោ ឥតិ ច មនោមយោ អត្តបដិលាភោ ឥតិ ច អរូបោ អត្តបដិលាភោ ឥតិ ច ឥមា ខោ ចិត្ត លោកសមញ្ញា លោកេ សមញ្ញាមត្តកានិ សមនុជាននមត្តកានិ ឯតានិ។ តថា លោកនិរុត្តិមត្តកានិ វចនបថមត្តកានិ វោហារមត្តកានិ នាមបណ្ណត្តិមត្តកានិ ឯតានីតិ។ ឯវំ ភគវា ហេដ្ឋា តយោ អត្តបដិលាភេ កថេត្វា ឥទានិ សព្ពមេតំ វោហារមត្តកន្តិ វទតិ។ កស្មា? យស្មា បរមត្ថតោ សត្តោ នាម នត្ថិ, សុញ្ញោ តុច្ឆោ ឯស លោកោ។

ពុទ្ធានំ បន ទ្វេ កថា សម្មុតិកថា ច បរមត្ថកថា ច។ តត្ថ “សត្តោ បោសោ ទេវោ ព្រហ្មា”តិអាទិកា “សម្មុតិកថា” នាម។ “អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា ខន្ធា ធាតុយោ អាយតនានិ សតិបដ្ឋានា សម្មប្បធានា”តិអាទិកា បរមត្ថកថា នាម។ តត្ថ យោ សម្មុតិទេសនាយ “សត្តោ”តិ វា “បោសោ”តិ វា “ទេវោ”តិ វា “ព្រហ្មា”តិ វា វុត្តេ វិជានិតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ និយ្យាតុំ អរហត្តជយគ្គាហំ គហេតុំ សក្កោតិ, តស្ស ភគវា អាទិតោវ “សត្តោ”តិ វា “បោសោ”តិ វា “ទេវោ”តិ វា “ព្រហ្មា”តិ វា កថេតិ, យោ បរមត្ថទេសនាយ “អនិច្ច”ន្តិ វា “ទុក្ខ”ន្តិ វាតិអាទីសុ អញ្ញតរំ សុត្វា វិជានិតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ និយ្យាតុំ អរហត្តជយគ្គាហំ គហេតុំ សក្កោតិ, តស្ស “អនិច្ច”ន្តិ វា “ទុក្ខ”ន្តិ វាតិអាទីសុ អញ្ញតរមេវ កថេតិ។ តថា សម្មុតិកថាយ ពុជ្ឈនកសត្តស្សាបិ ន បឋមំ បរមត្ថកថំ កថេតិ។ សម្មុតិកថាយ បន ពោធេត្វា បច្ឆា បរមត្ថកថំ កថេតិ។ បរមត្ថកថាយ ពុជ្ឈនកសត្តស្សាបិ ន បឋមំ សម្មុតិកថំ កថេតិ។ បរមត្ថកថាយ បន ពោធេត្វា បច្ឆា សម្មុតិកថំ កថេតិ។ បកតិយា បន បឋមមេវ បរមត្ថកថំ កថេន្តស្ស ទេសនា លូខាការា ហោតិ, តស្មា ពុទ្ធា បឋមំ សម្មុតិកថំ កថេត្វា បច្ឆា បរមត្ថកថំ

កថេន្តិ។ សម្មុតិកថំ កថេន្តាបិ សច្ចមេវ សភាវមេវ អមុសាវ កថេន្តិ។ បរមត្ថកថំ កថេន្តាបិ សច្ចមេវ សភាវមេវ អមុសាវ កថេន្តិ។

ទុវេ សច្ចានិ អក្ខាសិ, សម្ពុទ្ធោ វទតំ វរោ;
សម្មុតឹ បរមត្ថញ្ច, តតិយំ នូបលព្ភតិ។

សង្កេតវចនំ សច្ចំ, លោកសម្មុតិការណំ;
បរមត្ថវចនំ សច្ចំ, ធម្មានំ ភូតលក្ខណន្តិ។

យាហិ តថាគតោ វោហរតិ អបរាមសន្តិ យាហិ លោកសមញ្ញាហិ លោកនិរុត្តីហិ តថាគតោ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបរាមាសានំ អភាវា អបរាមសន្តោ វោហរតីតិ ទេសនំ វិនិវដ្ដេត្វា អរហត្តនិកូដេន និដ្ឋាបេសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

បោដ្ឋបាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សុភសុត្តវណ្ណនា

សុភមាណវកវត្ថុវណ្ណនា

៤៤៤. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. សាវត្ថិយន្តិ សុភសុត្តំ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា។ **អចិរបរិនិព្ពុតេ ភគវតី**តិ អចិរំ បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ, បរិនិព្ពានតោ ឧទ្ធំ មាសមត្តេ កាលេ។ និទានវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ ភគវតោ បត្តចីវរំ អាទាយ អាគន្ត្វា ខីរវិរេចនំ បិវិត្វា វិហារេ និសិន្នទិវសំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **តោទេយ្យបុត្តោ**តិ តោទេយ្យព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ, សោ កិរ សាវត្ថិយា អវិទូរេ តុទិគាមោ នាម អត្ថិ, តស្ស អធិបតិត្តា តោទេយ្យោតិ សង្ខ្យំ គតោ។ មហទ្ធនោ បន ហោតិ បញ្ចចត្តាលីសកោដិវិភវោ, បរមមច្ឆរី – “ទទតោ ភោគានំ អបរិក្ខយោ នាម នត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា កស្សចិ កិញ្ចិ ន ទេតិ, បុត្តម្បិ អាហ –

> “អញ្ជនានំ ខយំ ទិស្វា, វម្មិកានញ្ច សញ្ចយំ;
> មធូនញ្ច សមាហារំ, បណ្ឌិតោ ឃរមាវសេ”តិ។

ឯវំ អទានមេវ សិក្ខាបេត្វា កាយស្ស ភេទា តស្មិំយេវ ឃរេ សុនខោ ហុត្វា និព្ពត្តោ។ សុភោ តំ សុនខំ អតិវិយ បិយាយតិ។ អត្តនោ ភុញ្ជនកភត្តំយេវ ភោជេតិ, ឧក្ខិបិត្វា វរសយនេ សយាបេតិ។ អថ ភគវា ឯកទិវសំ និក្ខន្តេ មាណវេ តំ ឃរំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ សុនខោ ភគវន្តំ ទិស្វា ភុក្ការំ ករោន្តោ ភគវតោ សមីបំ គតោ។ តតោ នំ ភគវា អវោច “តោទេយ្យ ត្វំ បុព្ពេបិ មំ ‘ភោ, ភោ’តិ បរិភវិត្វា សុនខោ ជាតោ, ឥទានិបិ ភុក្ការំ កត្វា អវីចិំ គមិស្សសី”តិ។ សុនខោ តំ កថំ សុត្វា វិប្បដិសារី ហុត្វា ឧទ្ធនន្តរេ ឆារិកាយ និបន្នោ, មនុស្សា នំ ឧក្ខិបិត្វា សយនេ សយាបេតុំ នាសក្ខិំសុ ។

សុភោ អាគន្ត្វា “កេនាយំ សុនខោ សយនា ឱរោបិតោ”តិ អាហ។ មនុស្សា “ន កេនចី”តិ វត្វា តំ បវត្តិំ អារោចេសុំ។ មាណវោ សុត្វា “មម បិតា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ, សមណោ បន គោតមោ មេ បិតរំ សុនខំ ករោតិ យំ កិញ្ចិ ឯស មុខារុឡ្ហំ ភាសតី”តិ កុជ្ឈិត្វា ភគវន្តំ មុសាវាទេន ចោទេតុកាមោ វិហារំ គន្ត្វា តំ បវត្តិំ បុច្ឆិ។ ភគវា តស្ស តថេវ វត្វា អវិសំវាទនត្ថំ អាហ – “អត្ថិ បន តេ, មាណវ, បិតរា ន អក្ខាតំ ធន”ន្តិ។ អត្ថិ, ភោ គោតម, សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណមាលា, សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណបាទុកា, សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណបាតិ, សតសហស្សញ្ច កហាបណន្តិ។ គច្ឆ តំ សុនខំ អប្បោទកំ មធុបាយាសំ ភោជេត្វា សយនំ អារោបេត្វា ឦសកំ និទ្ទំ ឱក្កន្តកាលេ បុច្ឆ, សព្ពំ តេ អាចិក្ខិស្សតិ, អថ នំ ជានេយ្យាសិ – “បិតា មេ ឯសោ”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ សុនខោ សព្ពំ អាចិក្ខិ, តទា នំ – “បិតា មេ”តិ ញត្វា ភគវតិ បសន្នចិត្តោ គន្ត្វា ភគវន្តំចុទ្ទស បញ្ហេ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនបរិយោសានេ ភគវន្តំ សរណំ គតោ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សុភោ មាណវោ តោទេយ្យបុត្តោ”តិ។ **សាវត្ថិយំ បដិវសតី**តិ អត្តនោ ភោគគាមតោ អាគន្ត្វា វសតិ។

៤៤៥-៤៤៦. អញ្ញតរំ មាណវកំ អាមន្តេសីតិ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ “អានន្ទត្ថេរោ កិរស្ស បត្តចីវរំ គហេត្វា អាគតោ, មហាជនោ តំ ទស្សនត្ថាយ ឧបសង្កមតី”តិ សុត្វា “វិហារំ ខោ បន គន្ត្វា មហាជនមជ្ឈេ ន សក្កា សុខេន បដិសន្ថារំ វា កាតុំ, ធម្មកថំ វា សោតុំ គេហំ អាគតំយេវ នំ ទិស្វា សុខេន បដិសន្ថារំ ករិស្សាមិ, ឯកា ច មេ កង្ខា អត្ថិ, តម្បិ នំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អញ្ញតរំ មាណវកំ អាមន្តេសិ។ **អប្បាពាធ**ន្តិអាទីសុ **អាពាធោ**តិ វិសភាគវេទនា វុច្ចតិ, យា ឯកទេសេ ឧប្បជ្ជិត្វា ចត្តារោ ឥរិយាបថេ អយបដ្ដេន អាពន្ធិត្វា វិយ គណ្ហតិ, តស្សា អភាវំ បុច្ឆាតិ វទតិ។ **អប្បាតង្កោ**តិ កិច្ចជីវិតករោ រោគោ វុច្ចតិ, តស្សាបិ អភាវំ បុច្ឆាតិ វទតិ។ គិលានស្សេវ ច ឧដ្ឋានំ នាម គរុកំ ហោតិ, កាយេ ពលំ ន ហោតិ, តស្មា និក្កេលញ្ញភាវញ្ច ពលញ្ច បុច្ឆាតិ វទតិ។ **ផាសុវិហារ**ន្តិ គមនឋាននិសជ្ជសយនេសុ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ សុខវិហារំ បុច្ឆាតិ វទតិ។ អថស្ស បុច្ឆិតព្ពាការំ ទស្សេន្តោ “សុភោ”តិអាទិមាហ។

៤៤៧. កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយាតិ កាលញ្ច សមយញ្ច បញ្ញាយ គហេត្វា ឧបធារេត្វាតិ អត្ថោ។ សចេ អម្ហាកំ ស្វេ គមនកាលោ ភវិស្សតិ, កាយេ ពលមត្តា ចេវ ផរិស្សតិ, គមនបច្ចយា ច អញ្ញោ អផាសុវិហារោ ន ភវិស្សតិ, អថេតំ កាលញ្ច គមនការណសមវាយសង្ខាតំ សមយញ្ច ឧបធារេត្វា – “អបិ ឯវ នាម ស្វេ អាគច្ឆេយ្យាមា”តិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៤៨. ចេតកេន ភិក្ខុនាតិ ចេតិរដ្ឋេ ជាតត្តា ចេតកោតិ ឯវំ លទ្ធនាមេន។ **សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយ**ន្តិ ភោ, អានន្ទ, ទសពលស្ស កោ នាម អាពាធោ អហោសិ, កិំ ភគវា បរិភុញ្ជិ។ អបិ ច សត្ថុ

បរិនិព្ពានេន តុម្ហាកំ សោកោ ឧទបាទិ, សត្ថា នាម ន កេវលំ តុម្ហាកំយេវ បរិនិព្ពុតោ, សទេវកស្ស លោកស្ស មហាជានិ, កោ ទានិ អញ្ញោ មរណា មុច្ចិស្សតិ, យត្រ សោ សទេវកស្ស លោកស្ស អគ្គបុគ្គលោ បរិនិព្ពុតោ, ឥទានិ កំ អញ្ញំ ទិស្វា មច្ចុរាជា លជ្ជិស្សតីតិ ឯវមាទិនា នយេន មរណបដិសំយុត្តំ សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ថេរស្ស ហិយ្យោ បីតភេសជ្ជានុរូបំ អាហារំ ទត្វា ភត្តកិច្ចាវសានេ ឯកមន្តំ និសីទិ។

ឧបដ្ឋាកោ សន្តិកាវចរោតិ ឧបដ្ឋាកោ ហុត្វា សន្តិកាវចរោ, ន រន្ធគវេសី។ ន វិរន្ធគវេសី។ ន វិមំសនាធិប្បាយោ។ **សមីបចារី**តិ ឥទំ បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ។ **យេសំ សោ ភវំ គោតមោ**តិ កស្មា បុច្ឆតិ? តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ “យេសុ ធម្មេសុ ភវំ គោតមោ ឥមំ លោកំ បតិដ្ឋបេសិ, តេ តស្ស អច្ចយេន នដ្ឋា នុ ខោ, ធរន្តិ នុ ខោ, សចេ ធរន្តិ, អានន្ទោ ជានិស្សតិ, ហន្ទ នំ បុច្ឆាមី”តិ, តស្មា បុច្ឆិ។

៤៤៩. អថស្ស ថេរោ តីណិ បិដកានិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហេត្វា ទស្សេន្តោ “តិណ្ណំ ខោ”តិអាទិមាហ។ មាណវោ សង្ខិត្តេន កថិតំ អសល្លក្ខេន្តោ – “វិត្ថារតោ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “កតមេសំ តិណ្ណ”ន្តិអាទិមាហ។

សីលក្ខន្ធវណ្ណនា

៤៥០-៤៥៣. តតោ ថេរេន “អរិយស្ស សីលក្ខន្ធស្សា”តិ តេសុ ទស្សិតេសុ បុន **“កតមោ បន សោ, ភោ អានន្ទ, អរិយោ សីលក្ខន្ធោ”**តិ ឯកេកំ បុច្ឆិ។ ថេរោបិស្ស ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វា តន្តិធម្មំ ទេសេន្តោ អនុក្កមេន ភគវតា វុត្តនយេនេវ សព្ពំ វិស្សជ្ជេសិ។ តត្ថ **អត្ថិ ចេវេត្ថ ឧត្តរិករណីយ**ន្តិ ឯត្ថ ភគវតោ សាសនេ ន សីលមេវ សារោ, កេវលញ្ហេតំ បតិដ្ឋាមត្តមេវ ហោតិ។ ឥតោ ឧត្តរិ បន អញ្ញម្បិ កត្តព្ពំ អត្ថិ យេវាតិ ទស្សេសិ។ **ឥតោ ពាហិទ្ធា**តិ ពុទ្ធសាសនតោ ពាហិទ្ធា។

សមាធិក្ខន្ធវណ្ណនា

៤៥៤. កថញ្ច , មាណវ, ភិក្ខុ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ហោតីតិ ឥទមាយស្មា អានន្ទោ “កតមោ បន សោ, ភោ អានន្ទ, អរិយោ សមាធិក្ខន្ធោ”តិ ឯវំ សមាធិក្ខន្ធំ បុដ្ឋោបិ យេ តេ “សីលសម្បន្នោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោ សន្តុដ្ឋោ”តិ ឯវំ សីលានន្តរំ ឥន្ទ្រិយសំវរាទយោ សីលសមាធីនំ អន្តរេ ឧភិន្នម្បិ ឧបការកធម្មា ឧទ្ទិដ្ឋា, តេ និទ្ទិសិត្វា សមាធិក្ខន្ធំ ទស្សេតុកាមោ អារភិ។ ឯត្ថ ច រូបជ្ឈានានេវ អាគតានិ, ន អរូបជ្ឈានានិ, អានេត្វា បន ទីបេតព្ពានិ។ ចតុត្ថជ្ឈានេន ហិ អសង្គហិតា អរូបសមាបត្តិ នាម នត្ថិយេវ។

៤៧១-៤៨០. អត្ថិ ចេវេត្ថ ឧត្តរិករណីយន្តិ ឯត្ថ ភគវតោ សាសនេ ន ចិត្តេកគ្គតាមត្តកេនេវ បរិយោសានប្បត្តិ នាម អត្ថិ, ឥតោបិ ឧត្តរិ បន អញ្ញំ កត្តព្ពំ អត្ថិ យេវាតិ ទស្សេតិ។ **នត្ថិ ចេវេត្ថ ឧត្តរិករណីយ**ន្តិ ឯត្ថ ភគវតោ សាសនេ ឥតោ ឧត្តរិ កាតព្ពំ នាម នត្ថិយេវ, អរហត្តបរិយោសានញ្ហិ ភគវតោ សាសនន្តិ ទស្សេតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

សុភសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. កេវដ្ដសុត្តវណ្ណនា

កេវដ្ដគហបតិបុត្តវត្ថុវណ្ណនា

៤៨១. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. នាឡន្ទាយន្តិ កេវដ្ដសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **បាវារិកម្ពវនេ**តិ បាវារិកស្ស អម្ពវនេ។ **កេវដ្ដោ**តិ ឥទំ តស្ស គហបតិបុត្តស្ស នាមំ។ សោ កិរ ចត្តាលីសកោដិធនោ គហបតិមហាសាលោ អតិវិយ សទ្ធោ បសន្នោ អហោសិ។ សោ សទ្ធាធិកត្តាយេវ “សចេ ឯកោ ភិក្ខុ អឌ្ឍមាសន្តរេន វា មាសន្តរេន វា សំវច្ឆរេន វា អាកាសេ ឧប្បតិត្វា វិវិធានិ បាដិហារិយានិ ទស្សេយ្យ, សព្ពោ ជនោ អតិវិយ បសីទេយ្យ។ យំនូនាហំ ភគវន្តំ យាចិត្វា បាដិហារិយករណត្ថាយ ឯកំ ភិក្ខុំ អនុជានាបេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហ។

តត្ថ **ឥទ្ធា**តិ សមិទ្ធា **ផីតា**តិ នានាភណ្ឌឧស្សន្នតាយ វុទ្ធិប្បត្តា។ **អាកិណ្ណមនុស្សា**តិ អំសកូដេន អំសកូដំ បហរិត្វា វិយ វិចរន្តេហិ មនុស្សេហិ អាកិណ្ណា។ **សមាទិសតូ**តិ អាណាបេតុ ឋានន្តរេ ឋបេតុ។ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មា**តិ ឧត្តរិមនុស្សានំ ធម្មតោ, ទសកុសលសង្ខាតតោ វា មនុស្សធម្មតោ ឧត្តរិ។ **ភិយ្យោសោមត្តាយា**តិ បកតិយាបិ បជ្ជលិតបទីបោ តេលស្នេហំ លភិត្វា វិយ អតិរេកប្បមាណេន អភិប្បសីទិស្សតិ។ **ន ខោ អហ**ន្តិ ភគវា រាជគហសេដ្ឋិវត្ថុស្មឹ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសិ, តស្មា “ន ខោ អហ”ន្តិអាទិមាហ។

៤៨២. ន ធំសេមីតិ ន គុណវិនាសនេន ធំសេមិ, សីលភេទំ បាបេត្វា អនុបុព្ពេន ឧច្ចដ្ឋានតោ ឱតារេន្តោ នីចដ្ឋានេ ន ឋបេមិ, អថ ខោ អហំ ពុទ្ធសាសនស្ស វុទ្ធឹ បច្ចាសីសន្តោ កថេមីតិ ទស្សេតិ។ **តតិយម្បិ ខោ**តិ យាវតតិយំ ពុទ្ធានំ កថំ បដិពាហិត្វា កថេតុំ វិសហន្តោ នាម នត្ថិ។ អយំ បន ភគវតា សទ្ធឹ វិស្សាសិកោ វិស្សាសំ វឌ្ឍេត្វា វល្លភោ ហុត្វា អត្ថកាមោស្មីតិ តិក្ខត្តុំ កថេសិ។

ឥទ្ធិបាដិហារិយវណ្ណនា

៤៨៣-៤៨៤. អថ ភគវា អយំ ឧបាសកោ មយិ បដិពាហន្តេបិ បុនប្បុនំ យាចតិយេវ។ “ហន្ទស្ស បាដិហារិយករណេ អាទីនវំ ទស្សេមី”តិ ចិន្តេត្វា “តីណិ ខោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អមាហំ ភិក្ខុ**ន្តិ អមុំ អហំ ភិក្ខុំ។ **គន្ធារី**តិ គន្ធារេន នាម ឥសិនា កតា, គន្ធាររដ្ឋេ វា ឧប្បន្នា វិជ្ជា។ តត្ថ កិរ ពហូ ឥសយោ វសឹសុ, តេសុ ឯកេន កតា វិជ្ជាតិ អធិប្បាយោ។ **អដ្ដីយាមី**តិ អដ្ដោ បីឡិតោ វិយ ហោមិ។ **ហរាយាមី**តិ លជ្ជាមិ។ **ជិគុច្ឆាមី**តិ គូថំ ទិស្វា វិយ ជិគុច្ឆំ ឧប្បាទេមិ។

អាទេសនាបាដិហារិយវណ្ណនា

៤៨៥. បរសត្តានន្តិ អញ្ញេសំ សត្តានំ។ ទុតិយំ តស្សេវ វេវចនំ។ **អាទិសតី**តិ កថេតិ។ **ចេតសិក**ន្តិ សោមនស្សទោមនស្សំ អធិប្បេតំ។ **ឯវម្បិ តេ មនោ**តិ ឯវំ តវ មនោ សោមនស្សិតោ វា ទោមនស្សិតោ វា កាមវិតក្កាទិសម្បយុត្តោ វា។ ទុតិយំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឥតិបិ តេ ចិត្ត**ន្តិ ឥតិ តវ ចិត្តំ, ឥទញ្ចិទញ្ច អត្ថំ ចិន្តយមានំ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ **មណិកា នាម វិជ្ជា**តិ ចិន្តាមណីតិ ឯវំ លទ្ធនាមា លោកេ ឯកា វិជ្ជា អត្ថិ។ តាយ បរេសំ ចិត្តំ ជានាតីតិ ទីបេតិ។

អនុសាសនីបាដិហារិយវណ្ណនា

៤៨៦. ឯវំ វិតក្កេថាតិ នេក្ខម្មវិតក្កាទយោ ឯវំ បវត្តេន្តា វិតក្កេថ។ **មា ឯវំ វិតក្កយិត្ថា**តិ ឯវំ កាមវិតក្កាទយោ បវត្តេន្តា មា វិតក្កយិត្ថ។ **ឯវំ មនសិ ករោថា**តិ ឯវំ អនិច្ចសញ្ញមេវ, ទុក្ខសញ្ញាទីសុ វា អញ្ញតរំ មនសិករោថ។ **មា ឯវ**ន្តិ “និច្ច”ន្តិអាទិនា នយេន មា មនសិ ករិត្ថ។ ឥទន្តិ ឥទំ បញ្ចកាមគុណិករាគំ បជហថ។ **ឥទំ ឧបសម្បជ្ជា**តិ ឥទំ ចតុមគ្គផលប្បភេទំ លោកុត្តរធម្មមេវ ឧបសម្បជ្ជ បាបុណិត្វា និប្ផាទេត្វា វិហរថ។ ឥតិ ភគវា ឥទ្ធិវិធំ **ឥទ្ធិបាដិហារិយ**ន្តិ ទស្សេតិ, បរស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថនំ **អាទេសនាបាដិហារិយ**ន្តិ។ សាវកានញ្ច ពុទ្ធានញ្ច សតតំ ធម្មទេសនា **អនុសាសនីបាដិហារិយន្តិ។**

តត្ថ ឥទ្ធិបាដិហារិយេន អនុសាសនីបាដិហារិយំ មហាមោគ្គល្លានស្ស អាចិណ្ណំ, អាទេសនាបាដិហារិយេន អនុសាសនីបាដិហារិយំ ធម្មសេនាបតិស្ស។ ទេវទត្តេ សំឃំ ភិន្ទិត្វា បញ្ច ភិក្ខុសតានិ គហេត្វា គយាសីសេ

ពុទ្ធលីឡាយ តេសំ ធម្មំ ទេសេន្តេ ហិ ភគវតា បេសិតេសុ ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ ធម្មសេនាបតិ តេសំ ចិត្តាចារំ ញត្វា ធម្មំ ទេសេសិ , ថេរស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា បញ្ចសតា ភិក្ខូ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។ អថ នេសំ មហាមោគ្គល្លានោ វិកុព្ពនំ ទស្សេត្វា ទស្សេត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, តំ សុត្វា សព្ពេ អរហត្តផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។ អថ ទ្វេបិ មហានាគា បញ្ច ភិក្ខុសតានិ គហេត្វា វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា វេឡុវនមេវាគមឹសុ។ អនុសាសនីបាដិហារិយំ បន ពុទ្ធានំ សតតំ ធម្មទេសនា, តេសុ ឥទ្ធិបាដិហារិយអាទេសនាបាដិហារិយានិ សឧបារម្ភានិ សទោសានិ, អទ្ធានំ ន តិដ្ឋន្តិ, អទ្ធានំ អតិដ្ឋនតោ ន និយ្យន្តិ។ អនុសាសនីបាដិហារិយំ អនុបារម្ភំ និទ្ទោសំ, អទ្ធានំ តិដ្ឋតិ, អទ្ធានំ តិដ្ឋនតោ និយ្យាតិ។ តស្មា ភគវា ឥទ្ធិបាដិហារិយញ្ច អាទេសនាបាដិហារិយញ្ច គរហតិ, អនុសាសនីបាដិហារិយំយេវ បសំសតិ។

ភូតនិរោធេសកវត្ថុវណ្ណនា

៤៨៧. ភូតបុព្ពន្តិ ឥទំ កស្មា ភគវតា អារទ្ធំ។ ឥទ្ធិបាដិហារិយអាទេសនាបាដិហារិយានំ អនិយ្យានិកភាវទស្សនត្ថំ, អនុសាសនីបាដិហារិយស្សេវ និយ្យានិកភាវទស្សនត្ថំ។ អបិ ច សព្ពពុទ្ធានំ មហាភូតបរិយេសកោ នាមេកោ ភិក្ខុ ហោតិយេវ។ យោ មហាភូតេ បរិយេសន្តោ យាវ ព្រហ្មលោកា វិចរិត្វា វិស្សជ្ជេតារំ អលភិត្វា អាគម្ម ពុទ្ធមេវ បុច្ឆិត្វា និក្កង្ខោ ហោតិ។ តស្មា ពុទ្ធានំ មហន្តភាវប្បកាសនត្ថំ, ឥទញ្ច ការណំ បដិច្ឆន្នំ, អថ នំ វិវដំ កត្វា ទេសេន្តោបិ ភគវា "ភូតបុព្ព"ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កត្ថ នុ ខោ**តិ កិស្មិំ ឋានេ កឹ អាគម្ម កឹ បត្តស្ស តេ អនវសេសា អប្បវត្តិវសេន និរុជ្ឈន្តិ។ មហាភូតកថា បនេសា សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា, តស្មា សា តតោវ គហេតព្ពា។

៤៨៨. ទេវយានិយោ មគ្គោតិ បាដិយេក្កោ ទេវលោកគមនមគ្គោ នាម នត្ថិ, ឥទ្ធិវិធញាណស្សេវ បនេតំ អធិវចនំ។ តេន ហេស យាវ ព្រហ្មលោកាបិ កាយេន វសំ វត្តេន្តោ ទេវលោកំ យាតិ។ តស្មា "តំ ទេវយានិយោ មគ្គោ"តិ វុត្តំ។ **យេន ចាតុមហារាជិកា**តិ សមីបេ ឋិតម្បិ ភគវន្តំ អបុច្ឆិត្វា ធម្មតាយ ចោទិតោ ទេវតា មហានុភាវាតិ មញ្ញមានោ ឧបសង្កមិ។ **មយម្បិ ខោ, ភិក្ខុ, ន ជានាមា**តិ ពុទ្ធវិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆិតា ទេវតា ន ជានន្តិ , តេនេវមាហំសុ។ អថ ខោ សោ ភិក្ខុ "មម ឥមំ បញ្ហំ ន កថេតុំ ន លព្ភា, សីឃំ កថេថា"តិ តា ទេវតា អជ្ឈោត្ថរតិ, បុនប្បុនំ បុច្ឆតិ, តា "អជ្ឈោត្ថរតិ នោ អយំ ភិក្ខុ, ហន្ទ នំ ហត្ថតោ មោចេស្សាមា"តិ ចិន្តេត្វា "អត្ថិ ខោ ភិក្ខុ ចត្តារោ មហារាជានោ"តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **អភិក្កន្តតរា**តិ អតិក្កម្ម កន្តតរា។ **បណីតតរា**តិ វណ្ណយសឥស្សរិយាទីហិ ឧត្តមតរា ឯតេន នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៤៩១-៤៩៣. អយំ បន វិសេសោ – សក្កោ កិរ ទេវរាជា ចិន្តេសិ "អយំ បញ្ហោ ពុទ្ធវិសយោ, ន សក្កា អញ្ញេន វិស្សជ្ជិតុំ, អយញ្ច ភិក្ខុ អគ្គឹ បហាយ ខជ្ជោបនកំ ធមន្តោ វិយ, ភេរិំ បហាយ ឧទរំ វាទេន្តោ វិយ ច, លោកេ អគ្គបុគ្គលំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បហាយ ទេវតា បុច្ឆន្តោ វិចរតិ, បេសេមិ នំ សត្ថុសន្តិក"ន្តិ។ តតោ បុនទេវ សោ ចិន្តេសិ "សុទូរម្បិ គន្ត្វា សត្ថុ សន្តិកេវ និក្កង្ខោ ភវិស្សតិ ។ អត្ថិ ចេវ បុគ្គលោ នាមេស, ថោកំ តាវ អាហិណ្ឌន្តោ កិលមតុ បច្ឆា ជានិស្សតី"តិ។ តតោ តំ "អហម្បិ ខោ"តិអាទិមាហ។ ព្រហ្មយានិយោបិ ទេវយានិយសទិសោវ។ ទេវយានិយមគ្គោតិ វា ព្រហ្មយានិយមគ្គោតិ វា ធម្មសេតូតិ វា ឯកចិត្តក្ខណិកអប្បនាតិ វា សន្និដ្ឋានិកចេតនាតិ វា មហគ្គតចិត្តន្តិ វា អភិញ្ញាញាណន្តិ វា សព្ពមេតំ ឥទ្ធិវិធញាណស្សេវ នាមំ។

៤៩៤. បុព្ពនិមិត្តន្តិ អាគមនបុព្ពភាគេ និមិត្តំ សូរិយស្ស ឧទយតោ អរុណុគ្គំ វិយ។ តស្មា ឥទានេវ ព្រហ្មា អាគមិស្សតិ, ឯវំ មយំ ជានាមាតិ ទីបយឹសុ។ **បាតុរហោសី**តិ បាកដោ អហោសិ។ អថ ខោ សោ ព្រហ្មា តេន ភិក្ខុនា បុដ្ឋោ អត្តនោ អវិសយភាវំ ញត្វា សចាហំ "ន ជានាមី"តិ វក្ខាមិ, ឥមេ មំ បរិភវិស្សន្តិ, អថ ជានន្តោ វិយ យំ កិញ្ចិ កថេស្សាមិ, អយំ មេ ភិក្ខុ វេយ្យាករណេន អនារទ្ធចិត្តោ វាទំ អារោបេស្សតិ។ "អហមស្មិ ភិក្ខុ ព្រហ្មា"តិអាទីនិ បន មេ ភណន្តស្ស ន កោចិ វចនំ សទ្ទហិស្សតិ។ យំនូនាហំ វិក្ខេបំ កត្វា ឥមំ ភិក្ខុំ សត្ថុ សន្តិកំយេវ បេសេយ្យន្តិ ចិន្តេត្វា "អហមស្មិ ភិក្ខុ ព្រហ្មា"តិអាទិមាហ។

៤៩៥-៤៩៦. ឯកមន្តំ អបនេត្វាតិ កស្មា ឯវមកាសិ? កុហកត្តា។ **ពហិទ្ធា បរិយេដ្ឋិ**ន្តិ តេលត្ថិកោ វាលិកំ និប្បីឡយមានោ វិយ យាវ ព្រហ្មលោកា ពហិទ្ធា បរិយេសនំ អាបជ្ជតិ។

៤៩៧. សកុណន្តិ កាកំ វា កុលលំ វា។ **ន ខោ ឯសោ, ភិក្ខុ, បញ្ហោ ឯវំ បុច្ឆិតព្ពោ**តិ ឥទំ ភគវា យស្មា បទេសេនេស បញ្ហោ បុច្ឆិតព្ពោ, អយញ្ច ខោ ភិក្ខុ អនុបាទិន្នកេបិ គហេត្វា និប្បទេសតោ បុច្ឆតិ, តស្មា បដិសេធេតិ។ អាចិណ្ណំ កិរេតំ ពុទ្ធានំ, បុច្ឆាមូឡ្ហស្ស ជនស្ស បុច្ឆាយ ទោសំ ទស្សេត្វា បុច្ឆំ សិក្ខាបេត្វា

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ។ កស្មា? បុច្ឆិតុំ អជានិត្វា បរិបុច្ឆន្តោ ទុវិញ្ញាបយោ ហោតិ។ បញ្ហំ សិក្ខាបេន្តោ បន “កត្ថ អាបោ ចា”តិអាទិមាហ។

៤៩៨. តត្ថ **ន គាធតី**តិ ន បតិដ្ឋាតិ, ឥមេ ចត្តារោ មហាភូតា កឹ អាគម្ម អប្បតិដ្ឋា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ ឧបាទិន្នំយេវ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។ **ទីឃញ្ច រស្សញ្ចា**តិ សណ្ឋានវសេន ឧបាទារូបំ វុត្តំ។ **អណុំ ថូល**ន្តិ ខុទ្ទកំ វា មហន្តំ វា, ឥមិនាបិ ឧបាទារូបេ វណ្ណមត្តមេវ កថិតំ។ **សុភាសុភ**ន្តិ សុភញ្ច អសុភញ្ច ឧបាទារូបមេវ កថិតំ។ កឹ បន ឧបាទារូបំ សុភន្តិ អសុភន្តិ អត្ថិ? នត្ថិ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណំ បនេវ កថិតំ។ **នាមញ្ច រូបញ្ចា**តិ នាមញ្ច ទីឃាទិភេទំ រូបញ្ច។ **ឧបរុជ្ឈតី**តិ និរុជ្ឈតិ, កឹ អាគម្ម អសេសមេតំ នប្បវត្តតីតិ។

ឯវំ បុច្ឆិតព្ពំ សិយាតិ បុច្ឆំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិស្សជ្ជនំ ទស្សេន្តោ តត្រ វេយ្យាករណំ ភវតីតិ វត្វា – “វិញ្ញាណ”ន្តិអាទិមាហ។

៤៩៩. តត្ថ វិញ្ញាតព្ពន្តិ **វិញ្ញាណំ** និព្ពានស្សេតំ នាមំ, តទេតំ និទស្សនាភាវតោ **អនិទស្សនំ។** ឧប្បាទន្តោ វា វយន្តោ វា ឋិតស្ស អញ្ញថត្តន្តោ វា ឯតស្ស នត្ថីតិ **អនន្តំ។ បភ**ន្តិ បនេតំ កិរ តិត្ថស្ស នាមំ, តញ្ហិ បបន្តិ ឯត្ថាតិ បបំ, បការស្ស បន ភការោ កតោ។ សព្ពតោ បភមស្សាតិ **សព្ពតោបភំ។** និព្ពានស្ស កិរ យថា មហាសមុទ្ទស្ស យតោ យតោ ឱតរិតុកាមា ហោន្តិ, តំ តទេវ តិត្ថំ, អតិត្ថំ នាម នត្ថិ។ ឯវមេវ អដ្ឋតឹសាយ កម្មដ្ឋានេសុ យេន យេន មុខេន និព្ពានំ ឱតរិតុកាមា ហោន្តិ, តំ តទេវ តិត្ថំ, និព្ពានស្ស អតិត្ថំ នាម នត្ថិ។ តេន វុត្តំ “សព្ពតោបភ”ន្តិ។ **ឯត្ថ អាបោ ចា**តិ ឯត្ថ និព្ពានេ ឥទំ និព្ពានំ អាគម្ម សព្ពមេតំ អាបោតិអាទិនា នយេន វុត្តំ ឧបាទិន្នក ធម្មជាតំ និរុជ្ឈតិ, អប្បវត្តំ ហោតីតិ។

ឥទានិស្ស និរុជ្ឈនូបាយំ ទស្សេន្តោ “វិញ្ញាណស្ស និរោធេន ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ អាហ។ តត្ថ **វិញ្ញាណ**ន្តិ ចរិមកវិញ្ញាណម្បិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណម្បិ , ចរិមកវិញ្ញាណស្សាបិ ហិ និរោធេន ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតិ។ វិជ្ឈាតទីបសិខា វិយ អបណ្ណត្តិកភាវំ យាតិ។ អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្សាបិ អនុប្បាទនិរោធេន អនុប្បាទវសេន ឧបរុជ្ឈតិ។ យថាហ “សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធេន ឋបេត្វា សត្តភវេ អនមតគ្គេ សំសារេ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ នាមញ្ច រូបញ្ច ឯត្ថេតេ និរុជ្ឈន្តី”តិ សព្ពំ ចូឡនិទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

កេវដ្ដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. លោហិច្ចសុត្តវណ្ណនា

លោហិច្ចព្រាហ្មណវត្ថុវណ្ណនា

៥០១. ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. កោសលេសូតិ លោហិច្ចសុត្តំ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា។ **សាលវតិកា**តិ តស្ស គាមស្ស នាមំ, សោ កិរ វតិយា វិយ សមន្តតោ សាលបន្តិយា បរិក្ខិត្តោ។ តស្មា សាលវតិកាតិ វុច្ចតិ។ **លោហិច្ចោ**តិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស នាមំ។

៥០២-៥០៣. បាបកន្តិ បរានុកម្បា វិរហិតត្តា លាមកំ, ន បន ឧច្ឆេទសស្សតានំ អញ្ញតរំ។ **ឧប្បន្នំ ហោតី**តិ ជាតំ ហោតិ, ន កេវលញ្ច ចិត្តេ ជាតមត្តមេវ។ សោ កិរ តស្ស វសេន បរិសមជ្ឈេបិ ឯវំ ភាសតិយេវ។ **កិញ្ហិ បរោ បរស្សា**តិ បរោ យោ អនុសាសីយតិ, សោ តស្ស អនុសាសកស្ស កឹ ករិស្សតិ។ អត្តនា បដិលទ្ធំ កុសលំ ធម្មំ អត្តនាវ សក្កត្វា គរុំ កត្វា វិហាតព្ពន្តិ វទតិ។

៥០៤-៤០៧. រោសិកំ ន្ហាបិតំ អាមន្តេសីតិ រោសិកាតិ ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវសេន លទ្ធនាមំ ន្ហាបិតំ អាមន្តេសិ។ សោ កិរ ភគវតោ អាគមនំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “វិហារំ គន្ត្វា ទិដ្ឋំ នាម ភារោ, គេហំ បន អាណាបេត្វា បស្សិស្សាមិ ចេវ យថាសត្តិ ច អាគន្តុកភិក្ខំ ទស្សាមី”តិ, តស្មា ឯវំ ន្ហាបិតំ អាមន្តេសិ។

៥០៨. បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោតិ កថាផាសុកត្ថំ បច្ឆតោ បច្ឆតោ អនុពន្ធោ ហោតិ។ ***វិវេចេតូ***តិ វិមោចេតុ, តំ ទិដ្ឋិគតំ វិនោទេតូតិ វទតិ។ អយំ កិរ ឧបាសកោ លោហិច្ចស្ស ព្រាហ្មណស្ស បិយសហាយកោ។ តស្មា តស្ស អត្ថកាមតាយ ឯវមាហ។ **អប្បេវ នាម សិយា**តិ ឯត្ថ បឋមវចនេន ភគវា គជ្ជតិ, ទុតិយវចនេន អនុគជ្ជតិ។ អយំ កិរេត្ថ អធិប្បាយោ – រោសិកេ ឯតទត្ថមេវ មយា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ។ កប្បសតសហស្សញ្ច វិវិធានិ ទុក្ករានិ ករោន្តេន បារមិយោ បូរិតា , ឯតទត្ថមេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិទ្ធំ, ន មេ លោហិច្ចស្ស ទិដ្ឋិគតំ ភិន្ទិតុំ ភារោតិ, ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ បឋមវចនេន ភគវា គជ្ជតិ។ កេវលំ រោសិកេ លោហិច្ចស្ស មម សន្តិកេ អាគមនំ វា និសជ្ជា វា អល្លាបសល្លាបោ វា ហោតុ, សចេបិ លោហិច្ចសទិសានំ សតសហស្សស្ស កង្ខា ហោតិ, បដិពលោ អហំ វិនោទេតុំ លោហិច្ចស្ស បន ឯកស្ស ទិដ្ឋិវិនោទនេ មយ្ហំ កោ ភារោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ ទុតិយវចនេន ភគវា អនុគជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។

លោហិច្ចព្រាហ្មណានុយោគវណ្ណនា

៥០៩. សមុទយសញ្ជាតីតិ សមុទយស្ស សញ្ជាតិ ភោគុប្បាទោ, តតោ ឧដ្ឋិតំ ធនធញ្ញន្តិ អត្ថោ។ **យេ តំ ឧបជីវន្តី**តិ យេ ញាតិបរិជនទាសកម្មករាទយោ ជនា តំ និស្សាយ ជីវន្តិ។ **អន្តរាយករោ**តិ លាភន្តរាយករោ។ **ហិតានុកម្បី**តិ ឯត្ថ **ហិត**ន្តិ វុឌ្ឍិ។ **អនុកម្បតី**តិ អនុកម្បី, ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ, វុឌ្ឍឹ ឥច្ឆតិ វា នោ វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និរយំ វា តិរច្ឆានយោនឹ វា**តិ សចេ សា មិច្ឆាទិដ្ឋិ សម្បជ្ជតិ, និយតា ហោតិ, ឯកំសេន និរយេ និព្ពត្តតិ, នោ ចេ, តិរច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ។

៥១០-៥១២. ឥទានិ យស្មា យថា អត្តនោ លាភន្តរាយេន សត្តា សំវិជ្ជន្តិ ន តថា បរេសំ, តស្មា សុដ្ឋុតរំ ព្រាហ្មណំ បវេចេតុកាមោ “តំ កឹ មញ្ញសី”តិ ទុតិយំ ឧបបត្តិមាហ។ **យេ ចិមេ**តិ យេ ច ឥមេ តថាគតស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា អរិយភូមឹ ឱក្កមិតុំ អសក្កោន្តា កុលបុត្តា **ទិព្ពា គព្ភា**តិ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, ទិព្ពេ គព្ភេតិ អត្ថោ។ ទិព្ពា, គព្ភាតិ ច ឆន្នំ ទេវលោកានមេតំ អធិវចនំ។ **បរិបាចេន្តី**តិ ទេវលោកគាមិនឹ បដិបទំ បូរយមានា ទានំ, ទទមានា, សីលំ រក្ខមានា, គន្ធមាលាទីហិ, បូជំ កុរុមានា ភាវនំ ភាវយមានា បាចេន្តិ វិបាចេន្តិ បរិបាចេន្តិ បរិណាមំ គមេន្តិ។ **ទិព្ពានំ ភវានំ អភិនិព្ពត្តិយា**តិ ទិព្ពភវា នាម ទេវានំ វិមានានិ , តេសំ និព្ពត្តនត្ថាយាតិ អត្ថោ។ អថ វា **ទិព្ពា គព្ភា**តិ ទានាទយោ បុញ្ញវិសេសា។ **ទិព្ពា ភវា**តិ ទេវលោកេ វិបាកក្ខន្ធា, តេសំ និព្ពត្តនត្ថាយ តានិ បុញ្ញានិ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ **តេសំ អន្តរាយករោ**តិ តេសំ មគ្គសម្បត្តិផលសម្បត្តិទិព្ពភវវិសេសានំ អន្តរាយករោ។ ឥតិ ភគវា ឯត្តាវតា អនិយមិតេនេវ ឱបម្មវិធិនា យាវ ភវគ្គា ឧគ្គតំ ព្រាហ្មណស្ស មានំ ភិន្ទិត្វា ឥទានិ ចោទនារហេ តយោ សត្ថារេ ទស្សេតុំ “តយោ ខោ មេ, លោហិច្ចា”តិអាទិមាហ។

តយោ ចោទនារហវណ្ណនា

៥១៣. តត្ថ **សា ចោទនា**តិ តយោ សត្ថារេ ចោទេន្តស្ស ចោទនា។ **ន អញ្ញា ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តី**តិ អញ្ញាយ អាជាននត្ថាយ ចិត្តំ ន ឧបដ្ឋបេន្តិ។ **វោក្កម្មា**តិ និរន្តរំ តស្ស សាសនំ អកត្វា តតោ ឧក្កមិត្វា វត្តន្តីតិ អត្ថោ។ **ឱសក្កន្តិយា វា ឧស្សក្កេយ្យា**តិ បដិក្កមន្តិយា ឧបគច្ឆេយ្យ, អនិច្ឆន្តិយា ឥច្ឆេយ្យ, ឯកាយ សម្បយោគំ អនិច្ឆន្តិយា ឯកោ ឥច្ឆេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បរម្មុខី វា អាលិង្គេយ្យា**តិ ទដ្ឋុម្បិ អនិច្ឆមានំ បរម្មុខឹ ឋិតំ បច្ឆតោ គន្ត្វា អាលិង្គេយ្យ។ **ឯវំសម្បទមិទ**ន្តិ ឥមស្សាបិ សត្ថុនោ “មម ឥមេ សាវកា”តិ សាសនា វោក្កម្ម វត្តមានេបិ តេ លោភេន អនុសាសតោ ឥមំ លោភធម្មំ ឯវំសម្បទមេវ ឦទិសមេវ វទាមិ។ ឥតិ សោ ឯវរូបោ តវ លោភធម្មោ យេន ត្វំ ឱសក្កន្តិយា ឧស្សក្កន្តោ វិយ បរម្មុខឹ អាលិង្គន្តោ វិយ អហោសីតិបិ តំ ចោទនំ អរហតិ។ **កិញ្ហិ បរោ បរស្ស ករិស្សតី**តិ យេន ធម្មេន បរេ អនុសាសិ, អត្តានមេវ តាវ តត្ថ សម្បាទេហិ, ឧជុំ ករោហិ។ កិញ្ហិ បរោ បរស្ស ករិស្សតីតិ ចោទនំ អរហតិ។

៥១៤. **និទ្ទាយិតព្ព**ន្តិ សស្សរូបកានិ តិណានិ ឧប្បាដេត្វា បរិសុទ្ធំ កាតព្ពំ។

៥១៥. តតិយចោទនាយ **កិញ្ហិ បរោ បរស្សា**តិ អនុសាសនំ អសម្បដិច្ឆនកាលតោ បដ្ឋាយ បរោ អនុសាសិតព្ពោ, បរស្ស អនុសាសកស្ស កឹ ករិស្សតីតិ ននុ តត្ថ អប្បោស្សុក្កតំ អាបជ្ជិត្វា អត្តនា បដិវិទ្ធធម្មំ អត្តនាវ មានេត្វា បូជេត្វា វិហាតព្ពន្តិ ឯវំ ចោទនំ អរហតីតិ អត្ថោ។

ន ចោទនារហសត្ថុវណ្ណនា

៥១៦. **ន ចោទនារហោ**តិ អយញ្ហិ យស្មា បឋមមេវ អត្តានំ បតិរូបេ បតិដ្ឋាបេត្វា សាវកានំ ធម្មំ ទេសេតិ។ សាវកា ចស្ស អស្សវា ហុត្វា យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជន្តិ, តាយ ច បដិបត្តិយា មហន្តំ វិសេសមធិគច្ឆន្តិ។ តស្មា ន ចោទនារហោតិ។

៥១៧. **នរកបបាតំ បបតន្តោ**តិ មយា គហិតាយ ទិដ្ឋិយា អហំ នរកបបាតំ បបតន្តោ។ **ឧទ្ធរិត្វា ថលេ បតិដ្ឋាបិតោ**តិ តំ ទិដ្ឋឹ ភិន្ទិត្វា ធម្មទេសនាហត្ថេន អបាយបតនតោ ឧទ្ធរិត្វា សគ្គមគ្គថលេ ឋបិតោម្ហីតិ វទតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

លោហិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. តេវិជ្ជសុត្តវណ្ណនា

៥១៨. ឯវំ មេ សុតំ...បេ.... កោសលេសូតិ តេវិជ្ជសុត្តំ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា។ **មនសាកដ**ន្តិ តស្ស គាមស្ស នាមំ។ **ឧត្តរេន មនសាកដស្សា**តិ មនសាកដតោ អវិទូរេ ឧត្តរបស្សេ។ **អម្ពវនេ**តិ តរុណអម្ពរុក្ខសណ្ឌេ, រមណីយោ កិរ សោ ភូមិភាគោ, ហេដ្ឋា រជតបដ្ដសទិសា វាលិកា វិប្បកិណ្ណា, ឧបរិ មណិវិតានំ វិយ ឃនសាខាបត្តំ អម្ពវនំ។ តស្មឹ ពុទ្ធានំ អនុច្ឆវិកេ បវិវេកសុខេ អម្ពវនេ វិហរតីតិ អត្ថោ។

៥១៩. អភិញ្ញាតា អភិញ្ញាតាតិ កុលចារិត្តាទិសម្បត្តិយា តត្ថ តត្ថ បញ្ញាតា។ **ចង្កី**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ តត្ថ **ចង្កី** ឱបាសាទវាសិកោ។ **តារុក្ខោ** ឥច្ឆានង្គលវាសិកោ។ **បោក្ខរសាតី** ឧក្កដ្ឋវាសិកោ។ **ជាណុសោណី** សាវត្ថិវាសិកោ។ **តោទេយ្យោ** តុទិគាមវាសិកោ។ **អញ្ញេ ចា**តិ អញ្ញេ ច ពហុជនា។ អត្តនោ អត្តនោ និវាសដ្ឋានេហិ អាគន្ត្វា មន្តសជ្ឈាយករណត្ថំ តត្ថ បដិវសន្តិ។ មនសាកដស្ស កិរ រមណីយតាយ តេ ព្រាហ្មណា តត្ថ នទីតីរេ គេហានិ ការេត្វា បរិក្ខិបាបេត្វា អញ្ញេសំ ពហូនំ បវេសនំ និវារេត្វា អន្តរន្តរា តត្ថ គន្ត្វា វសន្តិ។

៥២០-៥២១. វាសេដ្ឋភារទ្វាជានន្តិ **វាសេដ្ឋស្ស** ច បោក្ខរសាតិនោ អន្តេវាសិកស្ស, **ភារទ្វាជស្ស** ច តារុក្ខន្តេវាសិកស្ស។ ឯតេ កិរ ទ្វេ ជាតិសម្បន្នា តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ អហេសុំ។ **ជង្ឃវិហារ**ន្តិ អតិចិរនិសជ្ជបច្ចយា កិលមថវិនោទនត្ថាយ ជង្ឃចារំ។ តេ កិរ ទិវសំ សជ្ឈាយំ កត្វា សាយន្ហេ វុដ្ឋាយ ន្ហានីយសម្ភារគន្ធមាលតេលធោតវត្ថានិ គាហាបេត្វា អត្តនោ បរិជនបរិវុតា ន្ហាយិតុកាមា នទីតីរំ គន្ត្វា រជតបដ្ដវណ្ណេ វាលិកាសណ្ឌេ អបរាបរំ ចង្កមឹសុ។ ឯកំ ចង្កមន្តំ ឥតរោ អនុចង្កមិ, បុន ឥតរំ ឥតរោតិ។ តេន វុត្តំ “អនុចង្កមន្តានំ អនុវិចរន្តាន”ន្តិ។ **មគ្គាមគ្គេ**តិ មគ្គេ ច អមគ្គេ ច។ កតមំ នុ ខោ បដិបទំ បូរេត្វា កតមេន មគ្គេន សក្កា សុខំ ព្រហ្មលោកំ គន្តុន្តិ ឯវំ មគ្គាមគ្គំ អារព្ភ កថំ សមុដ្ឋាបេសុន្តិ អត្ថោ។ **អញ្ជសាយនោ**តិ ឧជុមគ្គស្សេវេតំ វេវចនំ, អញ្ជសា វា ឧជុកមេវ ឯតេន អាយន្តិ អាគច្ឆន្តីតិ អញ្ជសាយនោ **និយ្យានិកោ និយ្យាតី**តិ និយ្យាយន្តោ និយ្យាតិ, គច្ឆន្តោ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។

តក្ករស្ស ព្រហ្មសហព្យតាយាតិ យោ តំ មគ្គំ ករោតិ បដិបជ្ជតិ, តស្ស ព្រហ្មុនា សទ្ធឹ សហភាវាយ, ឯកដ្ឋានេ បាតុភាវាយ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **ស្វាយ**ន្តិ យោ អយំ។ **អក្ខាតោ**តិ កថិតោ ទីបិតោ។ **ព្រាហ្មណេន បោក្ខរសាតិនា**តិ អត្តនោ អាចរិយំ អបទិសតិ។ ឥតិ វាសេដ្ឋោ សកមេវ អាចរិយវាទំ ថោមេត្វា បគ្គណ្ហិត្វា វិចរតិ។ ភារទ្វាជោបិ សកមេវាតិ។ តេន វុត្តំ **“នេវ ខោ អសក្ខិ វាសេដ្ឋោ”**តិអាទិ។

តតោ វាសេដ្ឋោ “ឧភិន្នម្បិ អម្ហាកំ កថា អនិយ្យានិកាវ, ឥមស្មិញ្ច លោកេ មគ្គកុសលោ នាម ភោតា គោតមេន សទិសោ នត្ថិ, ភវញ្ច គោតមោ អវិទូរេ វសតិ, សោ នោ តុលំ គហេត្វា និសិន្នវាណិជោ វិយ កង្ខំ ឆិន្ទិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា តមត្ថំ ភារទ្វាជស្ស អារោចេត្វា ឧភោបិ គន្ត្វា អត្តនោ កថំ ភគវតោ អារោចេសុំ។ តេន វុត្តំ “អថ ខោ វាសេដ្ឋោ...បេ.... ស្វាយំ អក្ខាតោ ព្រាហ្មណេន តារុក្ខេនា”តិ។

៥២២. ឯត្ថ ភោ គោតមាតិ ឯតស្មឹ មគ្គាមគ្គេ។ **វិគ្គហោ វិវាទោ**តិអាទីសុ បុព្ពុប្បត្តិកោ វិគ្គហោ។ អបរភាគេ វិវាទោ។ ទុវិធោបិ ឯសោ នានាអាចរិយានំ វាទតោ នានាវាទោ។

៥២៣. អថ កិស្មឹ បន វោតិ ត្វម្បិ អយមេវ មគ្គោតិ អត្តនោ អាចរិយវាទមេវ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋសិ, ភារទ្វាជោបិ អត្តនោ អាចរិយវាទមេវ, ឯកស្សាបិ ឯកស្មឹ សំសយោ នត្ថិ។ ឯវំ សតិ កិស្មឹ វោ វិគ្គហោតិ បុច្ឆតិ។

៥២៤. មគ្គាមគ្គេ , ភោ គោតមាតិ មគ្គេ ភោ គោតម អមគ្គេ ច, ឧជុមគ្គេ ច អនុជុមគ្គេ ចាតិ អត្ថោ។ ឯស កិរ ឯកព្រាហ្មណស្សាបិ មគ្គំ “ន មគ្គោ”តិ ន វទតិ។ យថា បន អត្តនោ អាចរិយស្ស មគ្គោ ឧជុមគ្គោ, ន ឯវំ អញ្ញេសំ អនុជានាតិ, តស្មា តមេវត្ថំ ទីបេន្តោ “កិញ្ចាបិ ភោ គោតមា”តិអាទិមាហ។

សព្ពានិ តានីតិ លិង្គវិបល្លាសេន វទតិ, សព្ពេ តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ពហូនី**តិ អដ្ឋ វា ទស វា។ **នានាមគ្គានី**តិ មហន្តាមហន្តជង្ឃមគ្គសកដមគ្គាទិវសេន នានាវិធានិ សាមន្តា គាមនទីតឡាកខេត្តាទីហិ អាគន្ត្វា គាមំ បវិសនមគ្គានិ។

៥២៥-៥២៦. “និយ្យន្តីតិ វាសេដ្ឋ វទេសី”តិ ភគវា តិក្ខត្តុំ វចីភេទំ កត្វា បដិញ្ញំ ការាបេសិ។ កស្មា? តិត្ថិយា ហិ បដិជានិត្វា បច្ឆា និគ្គយ្ហមានា អវជានន្តិ។ សោ តថា កាតុំ ន សក្ខិស្សតីតិ។

៥២៧-៥២៨. **តេវ តេវិជ្ជា**តិ តេ តេវិជ្ជា។ វការោ អាគមសន្ធិមត្តំ។ **អន្ធវេណី**តិ អន្ធបវេណិ, ឯកេន ចក្ខុមតា គហិតយដ្ឋិយា កោដី ឯកោ អន្ធោ គណ្ហតិ, តំ អន្ធំ អញ្ញោ តំ អញ្ញោតិ ឯវំ បណ្ណាសសដ្ឋិ អន្ធា បដិបាដិយា ឃដិតា អន្ធវេណីតិ វុច្ចតិ។ **បរម្បរសំសត្តា**តិ អញ្ញមញ្ញំ លគ្គា, យដ្ឋិគាហកេនបិ ចក្ខុមតា វិរហិតាតិ អត្ថោ។ ឯកោ កិរ ធុត្តោ អន្ធគណំ ទិស្វា "អសុកគាមេ ខជ្ជភោជ្ជំ សុលភ"ន្តិ ឧស្សាហេត្វា "តេន ហិ តត្ថ នោ សាមិ នេហិ, ឥទំ នាម តេ ទេមា"តិ វុត្តេ, លញ្ជំ គហេត្វា អន្តរាមគ្គេ មគ្គា ឱក្កម្ម មហន្តំ គច្ឆំ អនុបរិគន្ត្វា បុរិមស្ស ហត្ថេន បច្ឆិមស្ស កច្ឆំ គណ្ហាបេត្វា "កិញ្ចិ កម្មំ អត្ថិ, គច្ឆថ តាវ តុម្ហេ"តិ វត្វា បលាយិ, តេ ទិវសម្បិ គន្ត្វា មគ្គំ អវិន្ទមានា "កុហឹ នោ ចក្ខុមា, កុហឹ មគ្គោ"តិ បរិទេវិត្វា មគ្គំ អវិន្ទមានា តត្ថេវ មរិំសុ។ តេ សន្ធាយ វុត្តំ "បរម្បរសំសត្តា"តិ។ **បុរិមោបី**តិ បុរិមេសុ ទសសុ ព្រាហ្មណេសុ ឯកោបិ។ **មជ្ឈិមោបី**តិ មជ្ឈិមេសុ អាចរិយបាចរិយេសុ ឯកោបិ។ **បច្ឆិមោបី**តិ ឥទានិ តេវិជ្ជេសុ ព្រាហ្មណេសុ ឯកោបិ។ **ហស្សកញ្ញេវា**តិ ហសិតព្ពមេវ។ **នាមកញ្ញេវា**តិ លាមកំយេវ។ តទេតំ អត្ថាភាវេន **រិត្តកំ**, រិត្តកត្តាយេវ **តុច្ឆកំ។** ឥទានិ ព្រហ្មលោកោ តាវ តិដ្ឋតុ, យោ តេវិជ្ជេហិ ន ទិដ្ឋបុព្ពោវ។ យេបិ ចន្ទិមសូរិយេ តេវិជ្ជា បស្សន្តិ, តេសម្បិ សហព្យតាយ មគ្គំ ទេសេតុំ នប្បហោន្តីតិ ទស្សនត្ថំ "តំ កឹ មញ្ញសី"តិអាទិមាហ។

៥៣០. តត្ថ **យតោ ចន្ទិមសូរិយា ឧគ្គច្ឆន្តី**តិ យស្មឹ កាលេ ឧគ្គច្ឆន្តិ។ **យត្ថ ច ឱគ្គច្ឆន្តី**តិ យស្មឹ កាលេ អត្ថមេន្តិ, ឧគ្គមនកាលេ ច អត្ថង្គមនកាលេ ច បស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **អាយាចន្តី**តិ "ឧទេហិ ភវំ ចន្ទ, ឧទេហិ ភវំ សូរិយា"តិ ឯវំ អាយាចន្តិ។ **ថោមយន្តី**តិ "សោម្មោ ចន្ទោ, បរិមណ្ឌលោ ចន្ទោ, សប្បភោ ចន្ទោ"តិអាទីនិ វទន្តា បសំសន្តិ។ **បញ្ជលិកា**តិ បគ្គហិតអញ្ជលិកា។ **នមស្សមានា**តិ "នមោ នមោ"តិ វទមានា។

៥៣១-៥៣២. **យំ បស្សន្តី**តិ ឯត្ថ **យន្តិ** និបាតមត្តំ។ **កឹ បន ន កិរា**តិ ឯត្ថ ឥធ បន កឹ វត្តព្ពំ។ យត្ថ កិរ តេវិជ្ជេហិ ព្រាហ្មណេហិ ន ព្រហ្មា សក្ខិទិដ្ឋោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អចិរវតីនទីឧបមាកថា

៥៤២. **សមតិត្តិកា**តិ សមភរិតា។ **កាកបេយ្យា**តិ យត្ថ កត្ថចិ តីរេ ឋិតេន កាកេន សក្កា បាតុន្តិ កាកបេយ្យា។ **បារំ តរិតុកាមោ**តិ នទី អតិក្កមិត្វា បរតីរំ គន្តុកាមោ។ **អវ្ហេយ្យា**តិ បក្កោសេយ្យ។ **ឯហិ បារាបារ**ន្តិ អម្ភោ បារ អបារំ ឯហិ, អថ មំ សហសាវ គហេត្វា គមិស្សសិ, អត្ថិ មេ អច្ចាយិកកម្មន្តិ អត្ថោ។

៥៤៤. **យេ ធម្មា ព្រាហ្មណការកា**តិ ឯត្ថ បញ្ចសីលទសកុសលកម្មបថភេទា ធម្មា ព្រាហ្មណការកាតិ វេទិតព្ពា , តព្ពិបរីតា អព្រាហ្មណការកា។ **ឥន្ទមវ្ហាយាមា**តិ ឥន្ទំ អវ្ហាយាម បក្កោសាម។ ឯវំ ព្រាហ្មណានំ អវ្ហាយនស្ស និរត្ថកតំ ទស្សេត្វា បុនបិ ភគវា អណ្ណវកុច្ឆិយំ សូរិយោ វិយ ជលមានោ បញ្ចសតភិក្ខុបរិវុតោ អចិរវតិយា តីរេ និសិន្នោ អបរម្បិ នទីឧបមំយេវ អាហរន្តោ "សេយ្យថាបី"តិអាទិមាហ។

៥៤៦. **កាមគុណា**តិ កាមយិតព្ពដ្ឋេន កាមា, ពន្ធនដ្ឋេន គុណា។ "អនុជានាមិ ភិក្ខវេ, អហតានំ វត្ថានំ ទិគុណំ សង្ឃាដិ"ន្តិ (មហាវ. ៣៤៨) ឯត្ថ ហិ បដលដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ "អច្ចេន្តិ កាលា តរយន្តិ រត្តិយោ, វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី"តិ ឯត្ថ រាសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ "សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា"តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) ឯត្ថ អានិសំសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ "អន្តំ អន្តគុណំ (ខុ. បា. ៣.១) កយិរា មាលាគុណេ ពហូ"តិ (ធ. ប. ៥៣) ច ឯត្ថ ពន្ធនដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ ឥធាបិ ឯសេវ អធិប្បេតោ។ តេន វុត្តំ "ពន្ធនដ្ឋេន គុណា"តិ។ **ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន បស្សិតព្ពា។ ឯតេនុបាយេន សោតវិញ្ញេយ្យាទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥដ្ឋា**តិ បរិយិដ្ឋា វា ហោន្តុ, មា វា, ឥដ្ឋារម្មណភូតាតិ អត្ថោ។ **កន្តា**តិ កាមនីយា។ **មនាបា**តិ មនវឌ្ឍនកា។ **បិយរូបា**តិ បិយជាតិកា។ **កាមូបសញ្ហិតា**តិ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជមានេន កាមេន ឧបសញ្ហិតា។ **រជនីយា**តិ រញ្ជនីយា, រាគុប្បត្តិការណភូតាតិ អត្ថោ។

គធិតាតិ គេធេន អភិភូតា ហុត្វា។ **មុច្ឆិតា**តិ មុច្ឆាការប្បត្តាយ អធិមត្តតាយ តណ្ហាយ អភិភូតា។ **អជ្ឈោបន្នា**តិ អធិឱបន្នា ឱគាឡ្ហា "ឥទំ សារ"ន្តិ បរិនិដ្ឋានប្បត្តា ហុត្វា។ **អនាទីនវទស្សាវិនោ**តិ អាទីនវំ អបស្សន្តា។ **អនិស្សរណបញ្ញា**តិ ឥទមេត្ថ និស្សរណន្តិ, ឯវំ បរិជាននបញ្ញាវិរហិតា, បច្ចវេក្ខណបរិភោគវិរហិតាតិ អត្ថោ។

៥៤៨. **អាវរណា**តិអាទីសុ អាវរន្តីតិ **អាវរណា។** និវារេន្តីតិ **នីវរណា។** ឱនន្ធន្តីតិ **ឱនាហនា។** បរិយោនន្ធន្តីតិ **បរិយោនាហនា។** កាមច្ឆន្ទាទីនំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គតោ គហេតព្ពា។

៥៤៩-៥៥០. អាវុតា និវុតា ឱនទ្ធា បរិយោនទ្ធាតិ បទានិ អាវរណាទីនំ វសេន វុត្តានិ។ **សបរិគ្គហោ**តិ ឥត្ថិបរិគ្គហេន សបរិគ្គហោតិ បុច្ឆតិ។ **អបរិគ្គហោ ភោ គោតមា**តិអាទីសុបិ កាមច្ឆន្ទស្ស អភាវតោ ឥត្ថិបរិគ្គហេន អបរិគ្គហោ។ ព្យាបាទស្ស អភាវតោ កេនចិ សទ្ធឹ វេរចិត្តេន អវេរោ។ ថិនមិទ្ធស្ស អភាវតោ ចិត្តគេលញ្ញសង្ខាតេន ព្យាបជ្ជេន អព្យាបជ្ជោ។ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចាភាវតោ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចាទីហិ សំកិលេសេហិ អសំកិលិដ្ឋចិត្តោ សុបរិសុទ្ធមានសោ។ វិចិកិច្ឆាយ អភាវតោ ចិត្តំ វសេ វត្តេតិ។ យថា ច ព្រាហ្មណា ចិត្តគតិកា ហោន្តីតិ, ចិត្តស្ស វសេន វត្តន្តិ, ន តាទិសោតិ វសវត្តី។

៥៥២. ឥធ ខោ បនាតិ ឥធ ព្រហ្មលោកមគ្គេ។ **អាសីទិត្វា**តិ អមគ្គមេវ “មគ្គោ”តិ ឧបគន្ត្វា។ **សំសីទន្តី**តិ “សមតល”ន្តិ សញ្ញាយ បង្កំ ឱតិណ្ណា វិយ អនុប្បវិសន្តិ។ **សំសីទិត្វា វិសារំ បាបុណន្តី**តិ ឯវំ បង្កេ វិយ សំសីទិត្វា វិសារំ អង្គមង្គសំភញ្ជនំ បាបុណន្តិ។ **សុក្ខតរំ មញ្ញេ តរន្តី**តិ មរីចិកាយ វញ្ចេត្វា “កាកបេយ្យា នទី”តិ សញ្ញាយ “តរិស្សាមា”តិ ហត្ថេហិ ច បាទេហិ ច វាយមមានា សុក្ខតរណំ មញ្ញេ តរន្តិ។ តស្មា យថា ហត្ថបាទាទីនំ សំភញ្ជនំ បរិភញ្ជនំ, ឯវំ អបាយេសុ សំភញ្ជនំ បរិភញ្ជនំ បាបុណន្តិ។ ឥធេវ ច សុខំ វា សាតំ វា ន លភន្តិ។ **តស្មា ឥទំ តេវិជ្ជានំ ព្រាហ្មណាន**ន្តិ តស្មា ឥទំ ព្រហ្មសហព្យតាយ មគ្គទីបកំ តេវិជ្ជកំ បាវចនំ តេវិជ្ជានំ ព្រាហ្មណានំ។ **តេវិជ្ជាឥរិណ**ន្តិ តេវិជ្ជាអរញ្ញំ **ឥរិណ**ន្តិ ហិ អគាមកំ មហាអរញ្ញំ វុច្ចតិ។ **តេវិជ្ជាវិវន**ន្តិ បុប្ផផលេហិ អបរិភោគរុក្ខេហិ សញ្ឆន្នំ និរុទកំ អរញ្ញំ ។ យត្ថ មគ្គតោ ឧក្កមិត្វា បរិវត្តិតុម្បិ ន សក្កា ហោន្តិ, តំ សន្ធាយាហ “តេវិជ្ជាវិវនន្តិបិ វុច្ចតី”តិ។ **តេវិជ្ជាព្យសន**ន្តិ តេវិជ្ជានំ បញ្ចវិធព្យសនសទិសមេតំ។ យថា ហិ ញាតិរោគភោគ ទិដ្ឋិសីលព្យសនប្បត្តស្ស សុខំ នាម នត្ថិ, ឯវំ តេវិជ្ជានំ តេវិជ្ជកំ បាវចនំ អាគម្ម សុខំ នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

៥៥៤. ជាតសំវឌ្ឍោតិ ជាតោ ច វឌ្ឍិតោ ច, យោ ហិ កេវលំ តត្ថ ជាតោវ ហោតិ, អញ្ញត្ថ វឌ្ឍិតោ, តស្ស សមន្តា គាមមគ្គា ន សព្ពសោ បច្ចក្ខា ហោន្តិ, តស្មា ជាតសំវឌ្ឍោតិ អាហ។ ជាតសំវឌ្ឍោបិ យោ ចិរនិក្ខន្តោ, តស្ស ន សព្ពសោ បច្ចក្ខា ហោន្តិ។ តស្មា “តាវទេវ អវសដ”ន្តិ អាហ, តង្ខណមេវ និក្ខន្តន្តិ អត្ថោ។ **ទន្ធាយិតត្ត**ន្តិ អយំ នុ ខោ មគ្គោ, អយំ ន នុខោតិ កង្ខាវសេន ចិរាយិតត្តំ។ **វិត្ថាយិតត្ត**ន្តិ យថា សុខុមំ អត្ថជាតំ សហសា បុច្ឆិតស្ស កស្សចិ សរីរំ ថទ្ធភាវំ គណ្ហាតិ, ឯវំ ថទ្ធភាវគ្គហណំ។ **ន ត្វេវា**តិ ឥមិនា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស អប្បដិហតភាវំ ទស្សេតិ។ តស្ស ហិ បុរិសស្ស មារាវដ្ដនាទិវសេន សិយា ញាណស្ស បដិឃាតោ។ តេន សោ ទន្ធាយេយ្យ វា វិត្ថាយេយ្យ វា។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន អប្បដិហតំ, ន សក្កា តស្ស កេនចិ អន្តរាយោ កាតុន្តិ ទីបេតិ។

៥៥៥. ឧល្លុម្បតុ ភវំ គោតមោតិ ឧទ្ធរតុ ភវំ គោតមោ។ **ព្រាហ្មណឹ បជ**ន្តិ ព្រាហ្មណទារកំ, ភវំ គោតមោ មម ព្រាហ្មណបុត្តំ អបាយមគ្គតោ ឧទ្ធរិត្វា ព្រហ្មលោកមគ្គេ បតិដ្ឋបេតូតិ អត្ថោ។ អថស្ស ភគវា ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វា សទ្ធឹ បុព្ពភាគបដិបទាយ មេត្តាវិហារាទិព្រហ្មលោកគាមិមគ្គំ ទេសេតុកាមោ “តេន ហិ វាសេដ្ឋា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ឥធ តថាគតោ”តិអាទិ សាមញ្ញផលេ វិត្ថារិតំ។ មេត្តាសហគតេនាតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ព្រហ្មវិហារកម្មដ្ឋានកថាយំ វុត្តំ។ **សេយ្យថាបិ វាសេដ្ឋ ពលវា សង្ខធមោ**តិអាទិ បន ឥធ អបុព្ពំ។ តត្ថ **ពលវា**តិ ពលសម្បន្នោ។ **សង្ខធមោ**តិ សង្ខធមកោ។ **អប្បកសិរេនា**តិ អកិច្ឆេន អទុក្ខេន។ ទុព្ពលោ ហិ សង្ខធមោ សង្ខំ ធមន្តោបិ ន សក្កោតិ ចតស្សោ ទិសា សរេន វិញ្ញាបេតុំ, នាស្ស សង្ខសទ្ទោ សព្ពតោ ផរតិ។ ពលវតោ បន វិប្ផារិកោ ហោតិ, តស្មា “ពលវា”តិអាទិមាហ។ **មេត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា**តិ ឯត្ថ មេត្តាតិ វុត្តេ ឧបចារោបិ អប្បនាបិ វដ្ដតិ, “ចេតោវិមុត្តី”តិ វុត្តេ បន អប្បនាវ វដ្ដតិ។ **យំ បមាណកតំ កម្ម**ន្តិ បមាណកតំ កម្មំ នាម កាមាវចរំ វុច្ចតិ។ អប្បមាណកតំ កម្មំ នាម រូបារូបាវចរំ។ តញ្ហិ បមាណំ អតិក្កមិត្វា ឱទិស្សកអនោទិស្សកទិសាផរណវសេន វឌ្ឍេត្វា កតត្តា អប្បមាណកតន្តិ វុច្ចតិ។ **ន តំ តត្រាវសិស្សតិ ន តំ តត្រាវតិដ្ឋតី**តិ តំ កាមាវចរកម្មំ តស្មឹ រូបាវចរារូបាវចរកម្មេ ន ឱហីយតិ, ន តិដ្ឋតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ – តំ កាមាវចរកម្មំ តស្ស រូបារូបាវចរកម្មស្ស អន្តរា លគ្គិតុំ វា ឋាតុំ វា រូបារូបាវចរកម្មំ ផរិត្វា បរិយាទិយិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ គហេត្វា បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ អថ ខោ រូបាវចរារូបាវចរកម្មមេវ កាមាវចរំ មហោឃោ វិយ បរិត្តំ ឧទកំ ផរិត្វា បរិយាទិយិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ គហេត្វា តិដ្ឋតិ។ តស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា សយមេវ ព្រហ្មសហព្យតំ ឧបនេតីតិ។ **ឯវំវិហារី**តិ ឯវំ មេត្តាទិវិហារី។

៥៥៩. ឯតេ មយំ ភវន្តំ គោតមន្តិ ឥទំ តេសំ ទុតិយំ សរណគមនំ។ បឋមមេវ ហេតេ មជ្ឈិមបណ្ណាសកេ វាសេដ្ឋសុត្តំ សុត្វា សរណំ គតា, ឥមំ បន តេវិជ្ជសុត្តំ សុត្វា ទុតិយម្បិ សរណំ គតា។ កតិបាហច្ចយេន បព្ពជិត្វា អគ្គញ្ញសុត្តេ ឧបសម្បទញ្ចេវ អរហត្តញ្ច អលត្ថុំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ

តេវិជ្ជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច គេរសសុត្តបដិមណ្ឌិតស្ស សីលក្ខន្ធវគ្គស្ស

អត្ថវណ្ណនាតិ។

សីលក្ខន្ធវគ្គដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។